

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మజేనమః.

శ్రీమదఖండభూమండలమండనాయమాన.

గీర్వాణభాషావైకుంఠమఖిలమాతా

నామజేషమానుమానావిన్దేవ.

పరీశ్రమంభ్యుత్పత్తి.

లాభాయా

శ్రీమాననంతభట్టానామకవినిరోమణిశాతం.

చంపూభారతమాతతానసోయం.

ఉమారవణసేవానమాసాదితనిఖిలవిద్యాభిరామేణ.

కురవికుంఠామేనరామనామ్నావికుమావ్యాఖ్యాతః.

నహైవతయావ్యాఖ్యయా.

నే - త్వష్టమాపార్యేణదవిశోధ్య.

విద్యావిలాసమాఖ్యాంయంముద్రాక్షరశాలాయాం.

ఒగ్గులూరు - వేణుగోపాలనాయకేన.

ముద్రాక్షరాంతిఃప్రకటికృతశ్చ.

౧౮౬౫సం॥

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదః

శ్రీ యోగేశ్వరాయ నమః,

నవాఖ్యానచంపుకాగతప్రారంభః,

సంవిష్టం శశినణకంచతుర్బుజమ్ | ప్రసన్నవదనం ధ్యామే త్వన్వ్యభిషాక్ష
 కాంతయే || శారదాశారదాంభోజ వదనావదనాంబుజే | నర్మదానర్మదాస్తాకంస్సన్నిడింస్సన్నిధిం
 క్రియాత్ || * || మంగళశ్లోకః || * || భావాద్రాకస్యాస్యాలాకన దాన-౧ సారనర్మ
 స్వమ్ | తెజఃవరంశివాఖ్యంచరమవతాన్తాం పురాణదాంపత్మ్ || కాన్యప్రకాశకాడిమతేజః
 శాస్త్రార్థభావనోదారః | కురుత్రేనాస్యం చంపూభారతమధి కురవిరామకః || నిందతనందతు
 వానన్నసూయక త్రకింలేన | యత్సన్తాననగమనామై వేదంమమతుపాధేయమ్ || అదూషయ
 త్తావ్యమిదం సృసింహః కశ్చిన్నిజాఖ్యానుగుణైః శ్వవారైః | సింహూచ్ఛమశ్వాహి ఫసింహులా
 నాంస్వర్ణావ్యత్రోదూషణ మాతనోతి || అపమూలమనన్వితమతిరుహం యుగిరత్రకల్పితాకా
 పారాకా | అపివిదుషోమోహయితుంవ్యాచఖ్యాబతనపండితస్తునన్యః || తేచస్ఫటికమ్మంతే త
 త్రతత్రమయాధునా | విదాంకుర్వంతిసుధియా వినామత్సరమత్సకాః ||

మంగళశ్లోకః || యశ్చాస్తరణమాత్రేణ వాగ్విభోవిద్విజృంభతే | సాభా
 రతీనదానిత్యం రమతామృన్మభామ్బుజై ||

౧||కల్పాణంబోవిధత్తాం కరటమదధునీలోకల్లోలమాలాభైః ల్లోలంబకో
 లాహలముఖిర దిచ్ఛక్రవాళాంహరాశమ్ | ప్రత్నంవెతందరత్నం నరతచరితల్క్ర
 ణ్ణతాశప్రరోహ ద్వాతాంహరాజిహిర్వాదరవివృతపథాశృంగభూషాభరణమ్ ||

అవతరణికా || ఆధతత్రభవాత్ మహాకవి రసంతభట్టః || కాన్యం యశశేషభాగ్యతజ్జ
 త్యాద్యాలంకారికవచన ప్రామాణ్యాల కాన్యస్యానేక శ్రేయస్సాధనతాం కాన్యాలా
 పాశ్చనజయేవిధినిషేధస్య ఆనత్తావ్యవిషయతాంచ వశ్యత్ వంపూభారతాఖ్యంకాన్యం
 చికిత్సః || ఆశీర్వమస్మిన్యా వస్తునిదేశోవాపి తన్నభిమిత్వక్ దిశాప్రబంధమనిలక్ష
 ణం చికిత్సతా విష్ణువరసమాప్తిసాధన మిష్టదేవతా ప్రార్థనాత్మకం మంగళమాదౌ ని
 బధ్నాతి || ౧ || కల్పాణమితి || కరటయోః రుంభయోః సంబంధిన్యాం మరథున్యాం దానజల
 నద్వాం లోలానాంకల్లోలానాం పృథురంగాణాం వాలాసుపజ్జీమ ఫలతాంక్రీడతాం
 లోలంబానామశీనాం మోలాహలైర్గుంకారకలకలైః ముఖితంశబ్దాయమానం దిశాందిగ్గ
 జానాం చక్రవాళన్యమండలస్య అంతరాళం మధ్యదేశోయస్య తథోక్తం || సింఘటః || కా
 కేభగండాకరటే || ... || మహాత్మాల్లోలకల్లోతా || ... || లోలంబోబంభరశ్వసః || ... || అ
 భ్యంతరం త్వంతరాళం చక్రవాళంతు మండలమితి నర్మత్రత్రమేకామరః || నతతచరిచల
 ద్భావ్యం || * || తాద్యేతేవీత్యేతేభిత్తాశా - ధలయారభదః కణ్ణాతాశా వృజనేభవ తాధ్యా

౨ చంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమస్తబకః.

శ్రురోహతాంజాయమానానాం వాతాంకూరాణాం మందమారుతానాం అహర్దంభోక్తుమి
 ఛ్యా అజిహీర్షా - అజ్ఞూర్వాద్ధరతేః సన్నంతాదప్రత్యయః || ౧ || అంకుర స్త్యంకురస్తు
 ల్యామితి ద్విరూపకాశః || తయోదరం ఈషత్ - వివృతాని వికసితాని ఘణానాంశృంగాని అ
 గ్రాసేమైస్తాదృశాః ఘోషాఘోషంగాః అభరణసర్వాః యన్యతథోక్తం - ఘోషాణాం ఘంజం
 గాభి తాదభ్యన్య శేషత్వవివక్షయా అశ్వఘాసాదవత్సమానః - స్రత్సం పురాతనం || ౧ ||
 పురాణస్రుతిసప్రత్న పురాతనచిరంతనాభివృద్ధిః - వెతడడర్పణశ్రేష్ఠః విఘ్నరాజభి
 యోవత్ || ౧ || వేరండకరటీగజభిత్రికాండశేషః - వః యుష్మాకంకల్యాణంకంభంవిభత్తాం
 కరోత్విత్వాశీః - విపూర్వాత్ దధాతెరాశీరథేల్లోట్ - విఘ్నరాజస్యఅకింఠం పురుషశ్వేషి-
 సర్వస్య గాత్రస్య శిరోమ్రధానమితి - ప్రాధాన్యేన వ్యవదేశాభవంతీచ న్యాయాభ్యాం త
 త్తేన్వసనిదేశః - అత్ర లోలేప్యాదౌ వ్యంజనాప్యత్రే వృత్త్యనుప్రాశోనామ శబ్దాలంకా
 రః - విఘ్నరాజాశ్రితానాం మధువవ్యాళానామపి క్రమేణదిక్కుక్రవ్యాపి కోలాహల తత్క
 రాతాళానిలకృతావళ వణానేన తదాశ్రితానాం సతావఖిలదీప్తివిభిక్ష్యామితత్వాన్యా
 నివేక్షకాంక్షితార్థానిధి మత్త్వాదికం కైముచికన్యాన్యసిద్ధమిత్యర్థావత్త్యలంకార ప్రతీ
 తేః వస్తునాంకారధ్వనిః - అత్రాదౌ హ్రస్వస్య కకారస్య కల్పాణమితి త్రిగురుకస్య మ

— * కథా ప్రారంభః. * —

పద్యం || ౧ || రుహినీకరణవంశ స్థూలముక్తాఫలానాం విఫలభంజవిరాజద్విరల
 క్షీ విభూష్యమ్ | హసితసురపురశ్రీరస్తి సాహస్రినాఖ్యా రిపుజన దురవాహా

గణస్యచప్రయోగాచ్చ వణాగణశుద్ధిరభృహితతమా - తిదు క్తంకవికంఠపాశే || శ్లో || అక
 వటతపయశాలమృతావిహాదీహాణీతి || మస్త్రీగుర్భూమిరైవతోన్య దివాన్మ రసదాయక
 ఇతిచ || ఐస్తుత స్వత్ర కల్పాణమితి భద్రనాచకప్రయోగా దవిచారై స్వసా || తదుక్తం ||
 దేవతావాచకశ్శబ్దాయేచభద్రాదివాచకాః 1 తేనర్వేనైవసంధ్యాస్సన్యలిపితో గణతోపివే
 తి || స్రగ్ధరావృత్తమేతత్ - ముఖైర్వ్యాసాంత్రయేణ త్రిమునియతియతా స్రగ్ధరాకీ
 ర్తితేయమితిక్షణాత్ - యత్తుగ్రంథసమాప్త్యథాంవిఘ్నరాజప్రాధానం కృతమిత్యథా
 ఇతిస్మసింహః - తదేవాన్యవ్యాఖ్యానకరణకౌశలమవహనతి - వాచ్యేథే లక్ష్యేథా నూచక
 స్యభివ్యథాభిలేఖనస్య వ్యాఖ్యాతృసంప్రదాయవిరుద్ధత్వాదీతి ||

అ || ఇష్టదేవతా ప్రార్థనానంతరం కథాం ప్రారంభమాణః || సగరాణా
 వనై లగువం ద్రా ర్కౌష్ఠ్యయవణానై రిత్యాదినా - పరిగణితానాం మహాకావ్యతాప్రసాద
 కానాంలస్తాదశానామభృహితత్వేన ఆదిమంసగరివణానంతావర్ప్రస్తావి || ౧ || రుహినీతి || తు
 హినీకరణస్యచంద్రస్య వంశవివంశః వేణురితి శ్లిష్టరూపం - తస్య స్థూలముక్తాఫలానామితి
 చరంబరితరూపం || ౧ || వంశోవేణౌకులేవగణేతివశ్యః - వేణు మూక్షికోత్పత్తిః లోకప్ర
 సిద్ధా - విఫలదోదీర్ఘదోషాః భంజదోషాః విరాజంత్యాః వీరలక్ష్యైః విభూషణా అలంకరణయో

హంతేహం కురూణానామ రాజ్ఞాం సంబంధిని - హసితాతీర్మతా సురపురస్వస్థగఃస్వ
 శ్రీః శోభాయయాసా - రిపుజనేన ప్రాప్తమశక్త్యాదురవాపాహాప్తినేత్యాభ్యాంయస్యాస్మా-
 రాజధానీప్రధాననగరీతి శ్రీ || ౧ || ప్రధాననగరీరాజ్ఞాం రాజధానీతికథ్యత ఇతి శబ్దాణామ్ ||
 మూలినీవృత్తం || సనమయయయయలేయంమూలినీహగిలకై రితిక్షణాత్ || ౨ || తామేవనవ
 భిర్వనంతతిలకాభిఃగద్వేనచై కేసనిశస్త్రి || ౩ || యస్యామితి || యస్యాంహాస్తిననగర్యాంఉ
 దగ్రాయాఃఉన్నతాయాః నృపమందిరాణాంరాజగృహణాం చంద్రశాలాయాఃశిరోగృహ
 స్య వాతాయనంగవాక్షే || ౪ || చంద్రశాలాశిరోగృహమ్ | వాతాయనంగవాక్షస్యాదిత్యభ
 యత్రాప్యమరః - గతేఃగమనస్య వశాత్ అధీనత్వాత్ హేతోః || ౫ || వశఃప్రభుస్సృహః
 యత్రేష్వాయ తత్త్వప్రభుత్వయారివిశ్వః - వపుషిశరీరేమధ్యాత్మికే ప్రకఃపాణనక్షాంల
 గ్నాదీపాగ్రనంబంధినాధూమస్య ముషికాంమషీం దృష్టేవితేషః - ముగ్ధాఃమూఢాఃజనాః
 మోహదజ్ఞానాత్ శిశిరాంశోః పంద్రస్యబింబే కురంగఃహరిణః లక్ష్మీనివదంతి - అత్రచంద్ర
 స్యతాదృశముష్యసంబంధేపి తత్సంబంధోక్తేరతిశయోక్తిః - తదనుప్రాచీతశ్చ నాయంకురం
 గః కింయతాదృశమిష్టమేకురంగేకురంగత్వం నిషిధ్యమపిత్వాస్వోపరూపోపన్నవాలంకారః-

రాజధానీకురూణామ్ || ప - ౩ || యస్యాముదగ్రస్యపమందిర చంద్రశాలా
 వాతాయనే గలిపశాద్వపుషిప్రసక్తామ్ | దీపాగ్రధూమముషికాం శిశిరాంశు
 బింబే మోహామృగరంగభి ముగ్ధజనావదంతి || ప - ౪ || గ్రీష్మేషు శీతకర
 కాంతకృతోదరాసు యద్దోపురాగ్రి మదరీషుపథాగతస్య | విశ్రామ్యతోరవి
 హయస్యవిశంబనేషు చిహ్నంబింద్యుదివనంరతి దీర్ఘభావః || ప - ౫ || య
 త్రాంగనావదన యామవతీశహృష్య చ్చంద్రాశ్శృభౌతగళితస్సలిలప్రవా

తయూరంగాంగీభావేనసంకరః - శ్లో || శుద్ధాపహ్నుతిరవ్యస్యారోపాభోఃకర్మణనిష్ఠావ ఇతిల
 క్షణాత్ - వనంతతిలకావృత్తం || శ్లో || ఉక్తావనంతతిలకా తథజాజగౌగ ఇతి లక్షణాత్ ||
 ౬ || గ్రీష్మేష్వితి || శీతకరకాంతైఃచంద్రకాంతరత్నైః కృతఃసమీతః ఉదరఃమధ్యదేశః-
 యాసుతాసు యస్యాఃహస్తినపుర్యాః గౌపురస్యపురద్వారస్య అగ్రిమదరీషుఃకర్మణద్వారో
 షు యఃపంథాఃచంద్రనిగమనమాగః తేన - గ్రీష్మేషునిదాఘవానరేషుపగతస్య అతలివవి
 శ్రామ్యరేవిశ్రమంకుర్వతః రవిహయస్య సూర్యాశ్వస్యతస్యవికస్యైవ సప్తత్యేనవవహరః||
 ఏకైకాల్పశోవహతివత్తనామేతిశ్రుతేః - విలంబనేషుకాలక్షేనేషు తదియాయాఃగ్రీష్మసంబం
 ధిన్యాః దినసంతతేః దివసంసూహస్య దీర్ఘభావదీర్ఘత్యంబిహ్నుం జ్ఞాపకంభవతి - అత్రని
 దాఘసినదైర్ఘ్యస్య నైవగతస్య సూర్యాశ్వకాలక్షేప హేతుత్వోక్తిః - హేతు త్వేక్షా
 వ్యంజకాప్రయోగాద్దహ్య - తథాతాదృశసినదైర్ఘ్యేణ రవ్యశ్వవిశ్రమానుమానా దను
 మానాలంకారశ్చ - తయోరేకవాచకానుప్రవేశసంకరః || ౭ || యత్రేతి || యత్ర హస్త
 నపుర్యాం అంగనానాంవదనేనైవ యామవతీశేనచంద్రేణ హృష్యభ్యంద్రవద్భ్యః చం

ప్రాశ్ననాంపంచ్రకాంతాచాం సాధేవ్యఃరాజ్యహేవ్యః గృతఃసకలః సలిత్రవాహః
జలపూరః - బృందారకేంద్రనగర్యాః స్వర్గస్వతత్వజ్ఞత్వాదియాచత్ - బృహలేతిత్యవా
య సలిత్రీదాదిరూపామేవితాదధ్యక్షచతుర్థః - మందాకినీకాశగంధే - మహాలి
ఖ్యామభిఖ్యానామలభతే || ౧ || అభిఖ్యానామభిభృయోరిదివ్యః - అత్రమందాకిన్యాం మం
దాకినీత్వంనిషిధ్య తాదృశప్రవాహగోపాదవహ్నువః సవకదనయామవతికేతిరూపకానుప్రా
జితజితయోరంగంగీభావేన సకరః || ౨ || దీప్తిగితి || యత్రనగర్యాం యవహనః తరు
ణ్యోతరుణాశ్చ - పుమాం స్త్రీయేత్యేకకేషః - దాలానాం వృద్ధానాంచ రాత్రౌ ప్రయోజ
నాభావాదువానభిత్వక్తం - దీప్తిఃవిరాజమానైః అగారయశిభిః గృహభిచిరత్వప్రభాభిః
దివసభివావరంతిందివసాయమానాం - నిస్తమస్థామితియాచత్ - నిశాంరాత్రిం కృతాంతం
జ్యోతిషసిద్ధాంతప్రతిపాదకగ్రంథంవిదులికారాంతైః బోధితిశ్చాస్త్రవిష్ణుః - లక్ష్మీదేవ్య
భికారేవేత్రధేక్షక్తాదిత్వాట్టక్ || ౩ || స్యుష్మాణమా ర్చిక్షమా ర్చనానికారాంతికా
అసీత్యమరః - అభివ్యతిహూరాత్రిరూపస్య కాలస్యనివేదనాయవిజ్ఞాపనాయ - అభిహీ
తస్యప్రమాణీకృతస్య - ఘంటామణేకాంస్యయంత్రస్య - ఘనేనదీక్షణ అరవేభిర్వనా

హః | బృందారకేంద్రనగరే బృహదుత్సవాయ మందాకినీలభతే మహతీమభి
ఖ్యామ్ || ౪ - ౬ || దీప్తిగగరమసిభి దివససాయమానా నిశ్చిన్వతేమనసి
యత్ర నిశాంతయవాసః | కారాంతికైరభిలకానివేదనాయ ఘంటామణేర
భిహితస్యఘనారవేణ || ౪ - ౬ || వక్త్రంవిలాసమసిదర్శణ భార్యమాణంవా
మాహిమాంశురయమిత్యవభార్యయస్యామ్ | ఆదర్శవింబధృతిరశ్రుతదృష్టపూ

నిశ్చిన్వతే - ఇదానింరాత్రిరిదివిష్యజానంత్యధః - రాత్రావేవ ఘంటానినాదాదీనాం
మహత్వైస్సత్రాయమాణత్వానితిభావః - అత్రగృహమణీనాం దివసకరణానంబంధే తత్సం
బంధోక్తేరవిశయోక్తిః - తదనుప్రాణితశ్చాయం ఘంటారవేణరాత్నీనుమానాలంకారజతి
తియోరంగంగీభావేనసకరః - యత్తు అభిహతస్యేవిపారమ్భత్వాతాతస్యేవివాఖ్యానాయ
యామవతుష్టయద్యోతనాయ ఘంటామణౌతాడతేనతి ఇదానింరాత్రిరితి నిశ్చిన్వతతతి శ్చ
పింహః - తన్న - తథాపిగతయామవతుష్టయద్యోతక ఘంటామణౌతాడనాం రాత్రిసం
బంధితానందేహేవాదకాథావేన పునఃకేవలభ్రమస్య గుర్వావర్త్యాత్ - వివంసిద్ధాంతినాం
ఘంటానికారస్యప్రసిద్ధివిరుద్ధత్వాత్ వృథాకరత్వాచ్చ - ప్రసిద్ధివిరుద్ధత్వాత్ శ్రీబాఖ్యసో
పద్వయావత్తిశ్యేతి || ౭ || వక్త్రమితి || యస్యాంనగర్యాం వాహూః సుందర్యః - విలాసఃప్ర
కాశః తద్యుక్తేనమణిదర్శనేన భార్యమాణం - ప్రతివింబతయేతిభావః - వక్త్రంనిజముఖం
ద్వైతిశేషః - ఆయంపురోవర్తిమితేష్యావేషీ పుంస్తనదిక్షణః - హిమాంశుఃపంచ్రజిత్య
క్షప్రకారేణ - అవభార్యభ్రమిత్యేత్యధః - తస్యహిమాంశోఆదర్శే దర్శయేవింబస్యధృ
తిభారణం - ఆదర్శకంఅమావాస్యపర్యంతం వింబధృతిరిత ఆశ్రుతపూర్వా అవృష్టపూ

ర్వాచేతి - ఆలోచ్యేతికేషః - ఉభయత్రగమ్యమానార్థత్వాదప్రయోగః - తత్ప్రయోగే ఘో
 సఃసానరుక్త్యమిత్యాలుంకారికాః - తాదృశీధియందర్పణతోయం చంద్రభక్త్యాకారక
 జ్ఞానం వినివర్తయంతి త్యజంతి - నాయంచంద్రః కింతునిజముఖప్రతిబింబ ఏవేతి నిశ్చిన్న
 లింగియావత్ - విశేషదర్శనజన్య ప్రమాతృత్రత్యయలంకారః ॥ ౮ ॥ ఆలాపేతి ॥ య
 స్యనగర్వాంఽలలాపస్వభాషణస్య రాగవిస్తారీకరణస్వరసంబోధాన్య నంగితశాస్త్రప్రసిద్ధస్యజా
 యఃకాలః తేననమంత్రాలపివేత్సర్థః - పల్లవితాయాఃకుసుమితాయాఃఇతి యావత్ - ఆ
 న్యథాసారభ్యానుపపత్తేరితిభాషః - అంకేఉత్పంకే వీణాయాఃసారభ్యేణ పాతినాంప్రవిశతాం
 మధుపానాంభృంగాణాం ఆరవేణసంకులస్యమిత్రస్యే త్యుభయత్రవిశేషణం - తంత్రీణాంస్వ
 రస్యగానాత్కన్యచద్వయోః సమితౌసామ్యేనత్వాం ॥ ౯ ॥ సమిత్సంగరేసామ్యే సభాయా
 ంపీఠివిశ్వః - తారతమ్యంన్యూనాధిక్యం చతురఃనిభ్రుణోపిసజ్జానాతి - ఆత్ర అశీరవసంవలనమా
 భుగ్యద్వయస్య తంత్రీతారతమ్యాజ్ఞానహేతుత్వా దనేకపదార్థహేతుకం కావ్యలింగం ॥
 ౧౦ ॥ హేతోర్వాక్యపదార్థత్వేకావ్యలింగముదాహృతమితిక్షణాత్ ॥ ౯ ॥ శాలీనతామితి ॥

ర్వాతస్యేతితాదృశధియం వినివర్తయంతి ॥ ప - ౮ ॥ ఆలాపకాలనమప ల్లవి
 తాంకవీణాసారభ్యపాతిమధుపారవసంకులస్య । తంత్రీస్వరస్యసమితౌతరుణీస్వన
 స్యజానాతియత్రచతురోపి సతారతమ్యమ్ ॥ ప - ౯ ॥ శాలీనతామిగిణయ్య
 సభీనమాజే పశ్చాత్క్రతస్యకమితుః ప్రణయ ప్రకోపాత్ । ముగ్ధాన్యమిత్య
 ముకురాయితరత్నభిత్తో ఛాయాక్షణానతపనశమయంతియస్యామ్ ॥ ప -
 ౧౦ ॥ చిత్రందిదర్శ్యుషణాజనితస్యయస్యా మృధ్యంవిన్దే వవిధినామహిభాష

యస్యాంముగ్ధానవోధాః - ప్రణయేనప్రేక్షా యఃప్రకోపః తస్మాత్ - సభీనాంసమాజేనగా
 యాం - తత్ప్రమత్తుమితికూపస్యదుస్సహతోష్టికిః - శాలీనతాంఅధాప్యైం - లజ్జాద్యచితమా
 దావమితియావత్ ॥ ౯ ॥ స్వాదధృష్టేతుశాలీనశత్రుమరః - అవిగణయ్య అనాదృశ్య - పశ్చా
 త్క్రతస్యపరాజ్ఞుభీకృతస్య - సతుయాతస్యేత్యనేన త్యక్త్వాగమనానహ తయాప్రేక్షాతీశ
 యోధ్యస్యతే - కమితుఃప్రియస్యఛాయాంప్రతిబింబం - ముకురఃదర్పణం తదిజాచరంత్యాం
 ముకురాయితాయాంతద్వత్ బింబగ్రాహిణ్యామితియావత్ - రత్నమయ్యాంభిత్తోకుడ్యే
 సమిత్స్వక్షణం ఆనుతపనంపశ్చాత్తాపం శమయంతినివారయంతి - తత్రాభిముఖ్యేనదృశ్యమా
 నత్వాదితిభాషః - ఆత్రప్రతిబింబదశానస్య పశ్చాత్తాపవారణహేతుత్వాత్పదార్థహేతుకం
 కావ్యలింగం - ఏవంపశ్చాత్తాపస్య విషదాఖ్యసంచారీభావస్య నివృత్తివణానాత్ భావశాంతి
 రలంకారః - తయోశ్చాంగాంగీభాషేన సంకరః - తేనదనవోధానాం పత్యుః పరాజ్ఞుభిత్వమా
 త్రానమాత్మప్రతీతేరలంకారేణవస్తుద్వయః ॥ ౧౦ ॥ చిత్రమితి ॥ చిత్రమాశ్చర్యందర్శయి
 తుమిచ్చునాదిదశాయుజా - ఇన్ద్రాద్దృశేః సన్నైదామప్రత్యయః - ఆతపివ విధినావిధా
 త్రా మధ్యంవిన్దే వజనితస్య యస్యాం మహిభాషనస్య స్త్రీలొకస్య - నితంబఃకటిఃశ్చాద్భాగః

జఘనతత్పురోభాగః తావాదీయస్యతథోక్తం ॥ ౧ ॥ పశ్యాన్నితంబస్త్రికట్యాః క్షీపేతుజఘనంపురజత్యమరః - అంగంబధః యతోయతోః యత్రయత్ర యాతిగచ్ఛతి తతః తత్రతత్ర ఉపరిఊర్ధ్వం - కుచావాదీయస్యతథోక్తం - తుంగమంగం ఊర్ధ్వకాయఃఆనకూలం అభిఃకాయానుగుణంయోతి - విధివై భవాదిభావః - అత్రవిధరాశ్చర్యదదర్శయిషాయాః మధ్యంవినాకృతస్త్రీజనసహేతుత్వాత్ సదాభవేహేతుకం కావ్యలింగం - తదనుప్రాణితావేయం స్త్రీజాంమధ్యంవినాజననానంబంధేపి తత్సంబంధోక్తేయాహతిజ్ఞాకైః , తియారంగాంగీభావేనసంకరః - తేనచ తాసాంబాకో త్రసాందర్యప్రతీతే రలికారేణస్పృహసః ॥ ౧౧ ॥ పంకేరుహణీలి ॥ యస్యాంపంకేరుహణికమూని పరిభాదౌతానికత్వాణి అత్తభాసానిజసాందర్యేణకరజేన - అంతస్థితిం ప్రాకారాంతర్యాసం విదధతాంకుర్వతాం తత్తవర్తమానానాం అబలాజనానాం స్త్రీజనానాం - ఆఖిలాన్యాస్యానిముఖానిశేతుః-కిలేతినంభావనాయాం - పరిభాంపలయోభూతజలబుగ్గం అవతీర్యతీత్వా ప్రాకారభిర్నిమగ్నితః సావ్యసర్వప్రదేశేషు - అధికఃపరితజ్జత్వావినాడ్వతీయా - పరివేష్టయంతివ్యాప్తువారి - అత్రపరి

సస్య ॥ అంగస్త్రితంబజఘనావి యతోయతోధ స్తుంగంకుచాద్యేపలయాతితతో నుహూమ్ ॥ ౧ - ౧౧ ॥ పంకేరుహణిపరిభామవతీర్యయస్యాం ప్రాకారగిత్తి మధిఃపరివేష్టయంతి ॥ అంతస్థిరించివదధతామబలాజనానా ముస్యానిశేతుమఖిలానీలాత్తభాసా ॥ ౧ - ౧౨ ॥ యాఖిలుపురామరుధరాధిపాపరాధనమేధిత్రోధన చారాత్కమణిక్షయ సమత్క్షిప్తదక్షిణక్షీతిభాగా తదీయభువనభూషణాయమానాం భోగవతీమాత్త నావిజేతుంకిల భాగీరథిపాధఃపథేనా

కజప్రాకారపరివేష్టనస్య అంతఃస్థితాంగనావదినజయఘటకతోష్ఠేష్ట్రేక్షణా త్సలూప్తేష్ట్రే ॥ ౧౨ ॥ యోయోపురిపురాపురస్యం కురుధరాధిపస్యమర్యోధనస్యఅపరాధేనసజప్రతీహరణపాంబుంధనాత్తేన నమేధితఃప్రవృద్ధఃక్రోధః యస్యతేనహలధిరేణబలరామేణ కర్త్రా నిజాయుధేనచాలేన కరజేన చాతాత్ బలాత్ - కమణాత్తికయాశ్చయ సమత్క్షిప్తఃఉద్భృతఃక్షిణః క్షిణేఃపూమేఃభాగయస్యాతథోక్తానతి - అత్రపవతస్యబలరామస్య జడంతదీయం భువనంపాతాశలఃకః - తస్యశేషవతారత్వాపితిభావః - తస్యభూషణమివాచరంతీం భూషణాయమానాంభోగవతీన్నామపురీం అత్తనానిజన్వరూపేణశేతుంకిల - జేతుమివేతు్యేష్ట్రే ॥ ౧ ॥ వాత్రానంబావ్యయోకిలేత్యమరః - భాగీరథ్యాంగంగాయాః ఉత్తరభాగస్థితాయాఃపాదః పథేనజలమగ్నేణఅవతీర్య - కృతప్రస్థానాస్త్రికృతప్రయాణేవేతు్యేష్ట్రే ॥ అద్యాపి పరిదృశ్యతేక్షులు లోకైరితిభేషః - అత్రబలరామపరిభూతాయాః తంజేతుమశక్తాయాః తత్సక్షిణయోద్యోగకథనాత్ ప్రత్యక్షికాలంకారః ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యక్షంబలవరః శత్రోఃపక్షేవరాక్రమకలిక్షణాత్ - తస్యచఅంగాంగీభావేన సంక్షణాభ్యాముత్పేష్ట్రేష్ట్రాభ్యాంసంస్పృష్టః - తస్మాత్సప్తత్తప్తప్రాసేనైకవాచకానుప్రవేశనకరణతి ॥ ౧౩ ॥ ఉపేత్యేతి ॥ తాంఉక్తవిశేషణ

విశిష్టాంశస్త్రీసపురిం ఉదారఃపహ్లావిక్రమః యస్యతథోక్తః - పాండుర్నామరాజా శురు
వంశ్యః ఉపేత్యప్రాప్య - ప్రజానాంమనఃప్రశాననాత్ ప్రకృప్తపరిపాలనాద్ధేతోః పల్లవ
యకరసజయన్నిత్యభజః - యమునానఖ్యాగంగాయానఖాయః సప్తశాత్రైః - రాజాహ
స్పభిభృష్టజితిహ - తద్వత్థవశైరితియావత్ - నినాయప్రాపితవాక్ - ధనుఃపత్న్యాన్న
యఃపిన్ద్రకమఃకన్యేషనంకీణానద్ధజాలంకారః ॥ శ్లో ॥ తద్గుణఃస్వగుణత్వాగాదప్యైత్కృ
ష్టగుణాహృతిరితిహజాత్ ॥ వంశస్థవృత్తం ॥ జితౌతువంశస్థమఃదీరంజరావతిక్షణాత్ ॥
౧౪ ॥ యమితి ॥ ఇతరేషామశ్చర్యకారిణ్యాం తవశ్చర్యాంఅపసృజనే అలంకమీణానమ
భజః ॥ ౧ ॥ కమలాక్షమాలంకమీణా ఇత్యమరః - పరాశరయతఃప్యాసః సిఖిలానామకేషా
ణాం అవన్యాంభవి దేశానాంవిషయాణాం అవనాయపావనాథం - మనాకన్వల్పం నిజజ
నన్యాసిత్యవత్త్యాః నిదేశనప్రేరణయా అవనమంసయోజితకరణాధిమఖంమసాయస్యత
థోక్తస్త్వ - అత్రజనసీనదేశే మనాస్త్యైత్వా అత్యంతాకరణిషేషి ప్రవృత్తైఃమహత్సన్య

వతీర్య కృతప్రస్థానేవాద్యావివర్చిత్యతే ॥ ప - ౧౩ ॥ ఉపేత్యతాం పాండు
రుదారవిక్రమఃప్రజామనఃపల్లవయక్ ప్రశాననాత్ ॥ యశఃప్రకాశైర్యము
నానభీనభైర్నినాయలోకంసజనామవాచ్యతామ్ ॥ ౪ - ౧౪ ॥ యంపరాశర
సుతఃసిఖిలావసేదేశావనాయ నిజజనసీనదేశావనమమనాః మనాగితరాశ్చర్యతి
వశ్చర్యాంకమీణాః సమానోదర్యన్య విచిత్రవీర్యన్య కుటుంబిన్యామంజూతి
తాయాఃతి జనయామాన ॥ ప - ౧౫ ॥ చిత్రంచరిత్రంజగితలెన్య నల్లాఘ
యామాననరేషకోవా ॥ నయత్స్వయంపాండురస్వకేన గుణేనరక్తానకరత్స
మస్తాత్ ॥ ౫ - ౧౬ ॥ అంతభావత్రుష్టమృగాజనాంకై స్సనిరువలైజ్జ

మాతృభక్తిరితిసూచ్యతే - సమాసోదర్యన్య సహజన్య ॥ ౧ ॥ సమాసోదర్యహోదర్యేత్యమరః
విచిత్రవీర్యన్యశాంతనవశ్యరాజ్ఞః కుటుంబిన్యాంభార్యాం అంబాలికాయాం - యంపాం
డుంజనయామాన - కిలేలివారాయాం - సపాండురితిపూర్వేణనంబంధః ॥ ౧౫ ॥ చిత్రమితి ॥
చిత్రమాశ్చర్యకరదలన్యపాండురోచరిత్రం జగితలెలోకే వరేషకోవానరః నల్లాఘయామా
న నస్తుతవాక్ - సర్వోన్మిష్టాఘయామానైవేత్యభజః - యద్యస్తాతేపరాజాన్వయం పాండుః
భవతోపితన్నామచూషీతిచ - స్వకేనస్వీయేన గుణేనభావశ్చేన ప్రకృతిరంజనాత్త్యకేనచ - స
మస్తాజ్జనాకరక్తా అరుణాకలమరక్తాంశ్చ అకరోత్ - అత్రక్షేమనుప్రాపితో వి
రోధాభాసః - తదనుప్రాపితస్తద్గుణఇతిక్షేప విరోధాభాసనంకర తద్గుణయోరంగాంభా
వేననంకరః ॥ ఉపజాతివృత్తం - ఇంద్రోపేంద్రవజ్రామిత్రజాత్ ॥ లక్షణంతు ॥ శ్లో ॥
స్వాదింద్రవజ్రాయదితేజగౌగతి - ఉపేంద్రవజ్రాజ్జిబాశ్చగౌగతిచ ॥ ౧౬ ॥ అం
తరితి ॥ అంతఃకుభ్యే భవకవలమానః శృష్టమృగన్యనంబంధి అజినంపాపంతద్వధజన్యం త
వేవలంకఃశంకః యేషాంతైః ॥ ౧ ॥ అజినంపాపముచర్యతేత్రికాండశ్లేషః - సనిరువలైః

౧౦ చంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమస్తబకః.

అముష్యపాండోఃసంబంధిన్యాఃపాడశదాసేభ్యఃయశీ ర్తవస్యాఃఖండైః - ప్రత్యేకమేకై
 కళః అపాత్యపాడశభిఃకరణైః - ధాత్రా కర్త్రాఇందశ్చంద్రః అకారినిమిత్తః - కరోతేః
 కర్తరిలుక్ - అయంచంద్రః అధ్యేసముద్రా వజనిజాతః ఇతివాతాప్రవాదః - మృషా
 మిథైవ - జనేక కర్తరిలుక్ - అత్రేందుర్నసముద్రాజ్ఞాతః - కింతుపాండోఃకీర్తిఖండేభ్య
 ఇతిచంద్రే, సముద్రజన్యత్వంసిద్ధిభ్య కీర్తిఖండజన్యత్వారోపాదపమనభేదః - యత్స్వి
 త్రుతిలాస్తీణకృష్ణజినేసహ దానకరణాదంభర్షచదిత్వాది విశేషణం - చంద్రే కళంకా
 భామిత్వస్పిహః - తత్తుచ్చం - కృష్ణజినదానకీర్తేః కృష్ణత్వేనీత హరితసువర్ణాగారుత్ప
 తాదిదానకీర్తిఖండానాం తత్తద్వర్ణతాపత్వామహాత్ప్రకృతహనిస్సాన్విదితి - పురాణిపాం
 దుమృగయాంమృగరూపయోర్నసిదంపత్యోః పుమాంసన్నిఘ్నన్నసర్పహవిందతేతి భారత
 కథాత్రా నచంధయా || ౧౭ || జగ్రాహేతి || కరైఃరాజగ్రాహ్యధనైః పరస్త్రియాం
 శత్రునంపదాం నిగ్రాహానితాంసీకారః తస్మిక్ పరఃఅనక్షైః కరోణోఃగజస్వేన చంక్ర
 మఃగమనంయన్యతథోక్తః - మత్రగజమంబగామిత్యధః - సపాండుఃకుంతీం మద్రకన్యకాం
 మాద్రీంచ ఉభే శకుంతలాంనాంపక్షిణామిశాః గరుడః రథోయన్యతథోక్తః విష్ణుః - రమాంబ

డశదానకీర్తేః | ఖండై రముష్యంబరకారిధాత్రా మృషాయమభేరజనివా
 తా || ప - ౧౭ || జగ్రాహనిగ్రాహపరఃపరస్త్రియాంకరైఃకరాగ్రేణ
 కరోణుచంక్రమః | కుంతీంశకుంతేశ్వరథోయథారచూచసముద్రకాంచీంచ సమ
 ద్రకన్యకామ్ || ౫ - ౧౮ || అధకదాచనమ్మగయోపలలితహృదయో సరేశ్వ
 రోయమశ్వే శశ్వేతరోచిషి విజితమాతరిశ్వని విశ్వాతిశాయినీ కృతాధిరోహః
 పాశ్వవిభృతవిశ్వకద్రుభిః అనేకవాగురాద్యుపకరణై ర్వాధై రనుక్రతుః మృ
 బుభుత్రువినయాభ్యాం యదుమద్రతనయాభ్యామనురుద్ధః సిద్ధగణగణనియ మ

స్త్రీంసముద్రకాంచీంభువనియథాతే ఉభేభవ - కరాగ్రేణజగ్రాహ ఉయేమభిత్వధః -
 గృహ్యతేః కర్తరిలుక్ - ఉపమాంబంకారః - తస్యచవృత్త్యనుప్రాసేనసహవికవాచకానుప్రవే
 శసంకరః || ౧౮ || అభేతి || అధకుంతీమాద్రీ పరిణయానంతరం కదాచనజాతునిత్ - అ
 యస్సరాజామిశ్వరోపాండుః మృగయయాఉపలలితమనురంజితం హృదయంయన్యతథో
 క్తస్సక్ || ౧౯ || మృగవ్యంస్యా దాశేటోమృగయా స్త్రియామిత్వహరః - విశ్వంసమస్తమ
 జాతంఅతిశేతఇతివిశ్వాతిశాయినీ - తాచ్ఛీలికాజినిః - విజితఃమాతరిశ్వావాయుః యేనతస్మిక్
 వేగేనేతిభావః - శశనఃచంద్రస్వేన శ్వేతంరోచిఃకాంతిర్నవృత్తస్మిక్ అశ్వేకృతఃఅధిరోహఃఆ
 రోహణంయేనతథోక్తస్సక్ - పాశ్వవిభృతవిశ్వదక్షిణయోః విభృతాఃగృహీతాః విశ్వకద్రు
 వఃకుశకాన్తు సైః - అనేకానివాగురామృగబంధనజాలం అవిర్యమంతామ్యుపకరణాని మృగ
 యాసాధనానీయమంతైః యాధైఃఆటవికైః అనుక్రతుః పరివృతశ్చనక్ - మృదుభావో
 మంగళకరశ్చ వినయాయయోస్తాభ్యాంకుంతీమాద్రీభ్యాం అనురుద్ధఃఅన్వితస్సక్ - సిద్ధానాం

యోగినాం గణేనగణసీయః మహిమాప్రభావోస్యాస్త్రీతి తద్వతః హిమవతో హిమగిరః మహా
 తీంద్రీస్త్రాం అటవీతటస్య వీధికాం జగాహే ప్రవిప్లవాక్ - అత్ర గద్వేషు ప్రాయశచివ
 పృత్వసు ప్రాసాదయజ్జతి నేతిశంకితాజ్జతి || తత్రేతి || తత్ర హిమశైలరజ్యతావదితివా
 క్యాబంకారే - అతిక్షుల్లకాభిః స్వల్పాభిః మృదుభాభిరియూవత్ - వనమల్లీమతల్లికాభిః ప్రశ
 స్తారణ్యమల్లికాలతాభిః || ౧ || మతల్లికామచర్చికేతి ప్రశస్తవాచకేష్వమరః - ఉద్వేగితః
 ఉద్వేగంబద్ధః కృష్ణిల్లకచభారోయస్యసః || ౧ || ధమ్మిల్లస్సంయతాఃకచాజత్వమరః - అవల
 గ్నేమధ్యదేశేదృఢలగ్నైబద్ధే కచ్చపుటే మధ్యబంధనపట్టాంతరే విచ్ఛురితాప్రవిష్టా ఘరికా
 స్వల్పాభిః స్థవిశేషోయస్యతథోక్తః || ౧ || కచోజుప్రాయదేశమధ్యబంధనపట్టాంతరీవిశ్వః
 నిషంగయోః తూణీరయోః అనుషంగేణ సంయోగేన ధారణేనేతియూవత్ - మాంసలితతమా
 భ్యాంసంతాంతపురితాభ్యాం అంసాభ్యాంభజాగ్రాభ్యాం లలితఃరమణీయః - గీర్వాణానాం
 దేవానాం చక్రవర్తినాంబ్రహ్మ సమఃవిక్రమః యస్యతథోక్తః - ససాండుః పరేషాంశ

హిమవతోహిమవతోజగాహేమహాతీమటవీతటవీధికాం || ౧ - ౧౯ || తత్ర స
 తావదతిక్షుల్లకవనస్య ల్లీమతల్లికాద్వేగితథమ్మిల్లః అవలగ్నదృఢిలగ్నకచ్చపు
 టవిచ్ఛురితచ్ఛురికః నిషంగాయుషంగమాంసలితతమాం సలితఃపరనిరాసనపరం
 శరాసనవరంకరేకుర్వాణః గీర్వాణచక్రవర్తినమవిక్రమః శ్రమేణవివిధశ్చగ
 వధం విధాతుముపపత్తమే || ౨ - ౧ || భూభుజోన్యసవిధవిచరంతోర్వీర్ష
 జమద్రసుతయోద్భవశోభామ్ | జేతుకామమివనర్వనమప్యై ప్రాచురాన పుర
 తోమృగయాధమ్ || ౨ - ౧౧ || ఙ్గీణీవతోమదకలంప్రతికృష్టసారం చూణీ
 ముఖేవతితపాణినభాంకురేన్ద్రిక్ | ఏణీకులూనితరైర్వమునాజూనాం వేణీమి

త్రాణాం నిరాసనేపరంప్రవణం శరాసనవరంశ్రేష్ఠధనుః - కరే కుర్వాణః దధాన్వక్ -
 శ్రమేణ వివిధానాంనానాజాతీయనాంమృగాణాం వధంహింసాం విధాతుం కర్తుం ఉప
 పత్తమేతరభివాక్ || ౨౦ || భూభుజితి || మృగాణాంయాధంకురంగకులం ఆస్యభూభు
 జఃపాండోః సవిధైసమీపేవిచరంతోః భోజమద్రసుతయోఃకుంతీమాదోఽగ్నిః దృశిచక్షుషియా
 శోభావై పుల్యనేల్యచాంచల్యకృతసాందర్యం తాంసర్వేషాంసమప్యైమేళనేన సర్వేషి సంభూ
 యేత్సదాః - జేతుంకామఃయస్యతథోక్తమివేత్సత్ప్రేక్ష - ప్రత్యేకంతాదృశస్యకామస్యగగ
 నకుసుమప్రాయత్వాత్ - బహునామవ్యసారాణాంసంయోగోకార్యసాధకజ్జిస్యాయాచ్ఛే
 తిభావః - పురతఃఅగ్రే ప్రాచురానఅవిర్భభూవ-అత్రనర్వనమప్యైజేతుకామమివేత్సత్ప్రేక్ష
 యా కుంతీమాద్రీనయనసాందర్యంబోచా త్రరమితప్రతీతే రంభకారేణ సుధ్వసః || ౨౧ ||
 ఙ్గీణీతి || ఙ్గీణీవతోభూనాయకే అస్త్రిశ్వాదౌ - మదకలంమదోత్పటం కృష్టసారంప్రతీ
 కృష్టమృగముద్దిశ్యేత్సదాః - యత్తుమదేనకలంఅవ్యక్తమధురమితి నృసింహః - తతోమదోత్ప
 టోమదకలజ్జితి రూపానభిజ్ఞతావిలసితం - చూణ్యాఃముఖే అగ్రేవతితాబిగ్నాఃపాణిఃసస్తవ్య

సఖాఃలంకురాభవయన్యతస్త్రికతథోక్షేనతి - చాణానాదాతుమితిశేషః - ఏతీకులానిమృగీభృం
దాని తరణైఃచకితచక్తైః అహివలనైఃకటాక్షైః విపినేలరణ్యైః - యమునాజలానాంవేణీంప్ర
వాహం వితేనువిస్తారయామాసురివేత్సుత్ప్రేక్ష్య - చకితచకితంప్రతిదిశ మవలోకయన్నిత్యర్థ-
అతిన్నైల్యాత్మ-టాక్షాణాయామ-నజలపూరతోస్త్ప్రేక్ష్య ॥ ౨౨ ॥ కురంగేతి ॥ ఏషాంకురం
గయానాం సమానానిన్నాజాలైఃకురంగత్వేయస్యసజాతిః - ఏతజ్జాలీయజతి యావత్ - స
మానస్యేతిసూత్రేచాగవిదాగాత్సమానశ బ్రన్యసభావకీభిత్ - మృగః - సః అస్తాకంసంబంధి
కులస్యగురోఃఅమృతదీధితే చంద్రస్యకళంకంరనులేకిరోతి - ఇతిఉక్తప్రకారాద్రోషాన్
కోపాదివేత్సుత్సుత్ప్రేక్ష్య - సపాండుః ఇమాంః కురంగయానాంతరుణమ్మగాణాం భీతిం విధ
కృతాంకురుతేన్నచక్రే - లటేన్ద ఇతిఘాతాధేః ॥ ౨౩ ॥ ప్రజనమితి ॥ ప్రకృష్టజనవఃవెగోయన్య
తం - గమనక్రియావిశేషణంవా - హయమశ్వంగమయతేయాపయతేన్యపాయపాండవే - త
తస్తవఃతత్రతత్ర తత్రైతిసార్వభక్తైకస్తసిః - పతితాఃశల్యః శలాకికాఇవశలీశలాకికాః
శ్వల్పమృగరోమాణి ॥ ౨౪ ॥ శ్వాని త్రుశ్యస్తల్లోమ్నిశలీశలంశలమిత్యమరః - గమానే దురవగా

వాహీవలనైర్ద్వీపేవిలేషః ॥ ౨౫ - ౨౨ ॥ కురంగయానాం కురుతేన్నభీతింగు
రోకులస్యామృత దీధితేర్మః । సజాతిరేషాంతస్సతేకరంక మితీవరోషాదిమఖిన్య
పాండుః ॥ ౨౬ - ౨౩ ॥ ప్రజనంహయంగమయలేతతస్తసిః పతితాన్యపాయశ
లీశలాకికాః । గమానెవసేపి పిశునత్వటాచరణ గ్రహణెవరాహకులవర్జినీ భు
వామ్ ॥ ౨౭ - ౨౪ ॥ వెశంతవంకవిహృతేర్ద్వీపేవృత్త్యనద్యంప్రత్యువృతాంధ్వని
మమత్సరిణాంహయన్య । భూదారవిషవసప్రోవతామతానీమ్భాదారశబ్దమన
హిష్ణురివాంతమేషామ్ ॥ ౨౮ - ౨౫ ॥ తూణాంప్రధావృతురంగంస్వయమన్యతో

హేపివసే - వరాహాణాంకులస్వయాధన్యయాఃవర్జినీభవః - మాగ్దేహాస్తానాం - గ్రహణేవి
జ్ఞానవిషయే పిశునత్వం సూచకత్వం ఆచరణచక్రః - ఆఘ్నిర్వాచ్యరథేః కర్తరిణ్ - అ
త్రేమావరాహకులవర్జన్యః శలీమత్వానితి శలీభిర్వరాహమాగ్దానుమానాదనుమానాలంకా
రః - నృపాయేత్యత్రక్రియాగ్రహణంకర్తవ్యమితి సంప్రదానత్వం - మంబాభాషిణ్యత్రం ॥
శ్లో ॥ సజసాజగౌభవతిమంబాభాషిణీతి లక్షణాత్ ॥ ౨౯ ॥ వెశంతేతి ॥ భూదాన్యాయస్యన
విషపాండుః హయన్యధ్వనిమహేషారవేషు మత్సరిణాంధ్వనిణాం అరవివ నద్యఃహేషారవ
శ్రవణక్షణవివ వేశంతానాంపల్లలానాం పంకేదహృతేఃక్రీడాతఃవినివృత్త్య - తాంత్యక్షే
త్వర్థః - జుగుప్సాచిరామేత్వాదినాలపాదానత్వం - ప్రత్యువృతాంఅభిముఖమాగచ్ఛతాంవ
సేప్రోవతాంవరాహాణాం భవందారయతీతిభూదారః - భూదారశబ్దంసంజ్ఞాంఅనహిష్ణుః
అనహమానభవేత్సుత్ప్రేక్ష్య - అలంకృతాత్వాదిశాఢ్మ - ఏషాంవసవరాహాణాంఅంతఃసాశమ
తానీవీకృతవాక్ - తస్మాతేకర్తరిణ్ - మానినస్వసామ్యంనామమాత్రేణాపినహంతజతిభా
వః - అత్రానహమాత్ప్రేక్ష్యాయాఃభూదారశబ్దేషాత్థాపితత్వాత్ ద్వయేరంగాంగీభావేన

సంకరః ॥ ౨౫ ॥ తూణఃమితి ॥ అసాహంధుఃస్వయంతురగంభశ్చం అన్యతఃఅన్యస్త్రిక్షదేశే
ప్రధాన్యధావయత్వా - అగ్రేముఖభాగేవిశాలస్యదీర్ఘశ్చక్రస్యశుండాంతః ధూనననచా
లనన దుర్విధత్వాత్దరిద్రత్వాత్ - శుండాశూన్యత్వాద్ధేతోరితియావత్ ॥ ని ॥ నిస్వస్తురు
ర్విధోదీనాదరిద్రత్వమరః - నత్యాపివఃయాథాభ్యేనజ్ఞాపితః ద్వరదభావస్యగజత్వస్య వివ
ర్తయఃతైవరీత్యంయేషాంతేషాం - బులాయయానాంతరుణమహిషాణాం ॥ ని ॥ బులాయా మ
హిష ఇత్యమరః - తేషాంకులంనమూహంపరివారరురోధ - వ్యణోతేశ్చ ర్తరిలిట్ ॥౨౬॥అకణ్డ్యే
తి ॥ అనహ్యక్ సోధుమశక్యాక్ ప్రకృతివై రాదితిభావః - క్షీతివస్యసాంధోహయస్య అరవా
నాకణ్డ్యః - కుపితాధీర్యేషాంతేవనమహిషాః విషాణంశృంగమితి జాత్యేకవచనం - తిరతిర్భక్
వ్యాధూయ అంతికేనమామేయతరవఃతేషా అమూలంశృంగాదిభాగవర్తంతంక్షణాన్నిదఖ్నుః
నిఖాతవంతః - నిపూర్వాత్ ఖనతేశ్చ ర్తరిలిట్ - అధతన్నిఖాతంవిషాణం పునః వ్యాకృష్టుముద్ధ
ర్తుంచరాదపి నశేకుఃనశక్తవంతః - శక్యూతేశ్చ ర్తరిలిట్ - నైనాత్మ సేనమధవాక్రియతేషా
హంధై రినిన్యాయాదితిభావః - ప్రహషిణీవృత్తం ॥ శ్లో ॥ మ్హృదౌగన్తిదశయతివ

సాహంధ్యఃకులంపరివవారలులాయయానమ్ || ఆగ్రేషికాలకరధూనన మర్విధ
త్వాత్సత్వాపిరద్విరవభావ వివర్ణయాణామ్ || ప - ౨౭ || ఆకర్ణ్యాక్షుతివహ
యారవాననవక్త్ర నామూలంకుపితీధియ స్త్రిరోవిషాణమ్ || వ్యాధూయాంఠికతరు
మక్షణాస్త్రిచక్ష్మర్వాక్యకృష్టంపునరపితచ్చిరాన్న కేకుః || ప - ౨౭ || కరుతే
తితతస్సహవాసం కులకూటసక్యతాంత వాహనెన || మదగూతవిషాణమండ
లాగ్రే మహిషాఘ్నిసచభానమండలాగ్రమ్ || ప - ౨౮ || తన్నచిత్ర మవసీప

హుసిణియమిలిటక్షణాత్ ॥ ౨౭ ॥ కురుతేతి ॥ తతః హేవనమహిషాః యాంబంకులేయమ్
 వ్యంశేకూటస్థే కలదిమేనకృతాంతవాహనేనమహిషేణనహేవవానంకురుత విదభ్యంభిర్భుక్త
 ప్రకారేణ - ఆభ్యావ్యవేలితేషః - అరవిగమ్యాత్ప్రేయ - మదేనధూతంకంపితం విషాణమండ
 లస్యాగ్రంయన్తతస్త్రిక - మహిషాణామోషేనమూహే-మండూగ్రంకరవాళంనిచఖాస-మ
 హిషానవధీదిత్యధః - నృత్రంనైతాళీయభద్రైశ్చపచ్చందసికం ॥ శ్లో ॥ పర్యంతేర్వాతతైశ్చ
 శేషమూపచ్చందసికంసుధీభిరుక్తమిలిటక్షణం - శేషంకృతాదస్యల్లక్షణంతథా నైతాళీయవదే
 తేత్యధః ॥ ౨౮ ॥ తదితి ॥ అవసీపతేఃపాండోః చంద్రహాసస్యఖడ్గస్య పతనంప్రవేశోఽ
 ర్య - చంద్రస్యహాసఃచంద్రికా తత్పతనమితి - పతస్యఅరణ్యస్యజలస్య మధ్యచర్యయా
 జీవనసహితేషువధి-తేషు - పుండరీకానాంవ్యాఘ్రాణాం శ్వేతాంబుజానాంచ నివహేషు
 నమూహేషు ॥ ౨౯ ॥ వ్యాఘ్రేపిపుండరీకోనాసితచ్ఛత్రైశ్చిత్తాంబుజభిత్తమరః - మాలనంమృతిశ్చ
 ముకుళనంచ ॥ ౩౦ ॥ మృత్స్యంస్థానిమాలన మిత్తమరః - చకారేతియల్ - తన్నచిత్రంపర్వస్య
 స్వాభావికంచేష్టిరన్నచిత్రాయేతిభావః - అత్ర చంద్రహాసపపుండరీకమాలనశబ్దవాచ్య
 నాంభిద్ధారణ్యవ్యాఘ్రేషుతీనాం పంచంద్రికాజంకములములసనానాం శ్వేషుత్రికాభిదాన్యన

౧౨. చంపుభార్యలే - నవ్యాఖ్యానే - ప్రతమస్తబకః.

సాయమూలాతిశయోక్త్యా రాజ్ఞోవ్యాఘ్రవధస్యావ్యకించిత్యురత్వేనలోకోత్తరమన్యశ్చార్యమితి
ప్రతీతేరలంకారేణమస్తుభ్యునిః - యత్తువనాని అనుసంతితివన్యః నద్యః తాసాంపత్తిస్సుత్రః
తత్సంబంధినశ్చంద్రస్యహంఃచంద్రికేతివ్యాఖ్యానవనీపత్తివ్యతిరక్తరాజనఃబంధిచంద్రహాసవ
తనస్య పుండరీకమాలనకరణంచిత్రమితిమూలాత్ బహిష్కృతం లిఖితవాన్మృసింహః - తత్త
స్యానామృతవ్యాకరణగంధవ్యనచోద్యాయ - తదస్యాస్త్యస్తిన్నితి మతుబధే - అతఃపనిర
నావితినిప్రత్యయే - ఋన్నేభ్యోజీబితిజీవనతి - వనిసీత్యేవరూపాపత్త్యాప్రకృతామపత్తిః
హతస్య తత్త్వాఖ్యదోషాపత్తిశ్చస్యాత్ - కించఅవనీపతేరితివ్యస్తస్యనమస్తచంద్రవిశేషణత్వే
ఋగ్ధస్య రాజమాతంగతవదప్రయోగతాపత్తిరితి - రధోద్ధతావృత్తం ॥ శ్లో ॥ రాన్నరావి
హరథోద్ధతాలగాతితి లక్షణాత్ ॥ ౨౯ ॥ గహనమితి ॥ గహనమరణ్యం అస్తాఃసీరస్తాః శరా
రూణాంఘాతుకానాం మృగాణాంవ్యాఘ్రాదీనాం వ్రజాఃసమాహంఃపత్తికృతథోక్తం కృ
తవతాపి - జవేనయ్యక్తోవాజీహయఃయస్యతేన - అమునా మనుజవేనపాండునా - గీరీశస్యహి
మవతః దరీమశ్చరతఃపి తథోక్తాః - మవశాలినః హరయఃసింహః మమృగిరేలగ్నిప్తాః - మృ

తేస్తతశ్చంద్రహాసవతనంచకారయత్ ॥ పోషితేషువనమధ్యచర్యయా పుండరీ
కనివహేషుమాలినమ్ ॥ ప - ౨౯ ॥ గహనమస్తశరారుమృగవ్రజంకృతవతా
వ్యమునాజవవాజినా ॥ మమృగిరేహరయోమదశాలినోమనుజవేనగీరీశదరీశయాః ॥
ప - ౩౦ ॥ విష్ణురఘోషమవకణ్యవినిగతానాం పుంకుర్వతాంతరుణికే
సరిణాంగుహభ్యః ॥ యాకేవలంప్రథమమాననవివర్థలైస్తాంపంచతాంనవిదధేన
కలేపిదేహా ॥ క - ౩౧ ॥ ఏవమశ్రాంతమృగయాపరిశ్రాంత మవమితస్వేదదశి

గోకమఃశిలిత్ - అత్ర దరీశయామమృగిరభిత్వక్త్యా సింహాప్రప్యస్తాద్భితాః క్షృచ్ఛిల్లినాభి
శౌర్యోత్కృషః - అత్రజవవాజీవజవవాజీవినెకః - తేన - గహనమివగహనం కామాదిభిర్గుణ
మం - అంతఃకరణంకృతవతా అమునాశిమనూమంప్రస్వయోగాత్మకస్య జవేన ఆభ్యాసేన
దర్శ్యాందహరాకాశేశయాః - హరయఃఅంశవఃసింహపీతావయః మమృగిరభిత్వథాంతరప్ర
తీతేస్తు అభిధాయాప్రకృతాథమాత్రనియంత్రణాత్ - లక్షణాయాఃప్రకృత్యభావాత్
ధ్వారేవనాధాన్లేషః - ద్రుతవిలంబితవృత్తం ॥ శ్లో ॥ ద్రుతవిలంబితమాహనభౌధరావిలక్ష
ణాత్ ॥ ౩౦ ॥ విష్ణురతి ॥ విష్ణురఘోషంధనుష్టంకారం అవకణ్యశ్రుత్వా అతపివగు
హభ్యవినిగతానాంపుంనామశబ్దంకుర్వతాం తరుణానాంకేసరిణాంసింహశాం - యాపం
చతా విశాలతామృతిశ్చ కేవలంప్రాధాన్యేన ప్రథమంపూర్వం ఆననముఖవివ అసీత్ -
తాంపంచతాంసకలేపిదేహాభిల్లైఃదాణవిశేషైః సపాండుర్విదధే చకార - సింహానవధీరిత్య
ధః - దధాతేకర్తరిలిత్ ॥ సి ॥ సంఖ్యాభేదవిశాలత్వే పంచతామరణపితేవిశ్వః - అత్ర
క్షేషభిత్తికయా ఏకస్యాఏవ పంచతాయాః అనేకాశ్రయకథనాదతిశయా క్త్యనుప్రాప్తి
తః సర్వాయాలంకారభేదః ॥ ౩౧ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవముక్తప్రకారేణ - అశ్రాంతయాసీరం

తరయామ్యగయయామ్యగయావ్యసేనసపరిక్రాంతమధికశ్రమయ్యక్తం-అతఏవఅపరిమితానాం
 స్వేదస్యశీకరాణాంబిందూనాంనికరైస్సమూహైఃకౌరకతంవ్యాప్తం-తారకాదిత్వాదితచ్-సా
 లమూలంసీటలభాగ్ఽయస్యతథోక్తం తంపాండుం - తుహినగిరఃహిమవరఃదేశేభవాదేశ్యాః - త
 త్రజవఇతియత్ - నందసియఃస్లాఘనీయఃమందిమామాంద్యంయేషాంతే-పుక్త్యాదిత్వాదిమనిచ్-
 మానసాఖ్యేనరసి యాన్యరవిందానికమలూని తేషాంమకరందసారభస్య పారంఅంతం దృష్ట
 వంతః పారదృశ్యానః మాతరిశ్యానఃవాయవః ఆశ్యానంనిర్ద్రఃవం నిరస్తశ్రమజలమితియా
 వత్ - ఆతేసరైశ్చరవంతః - తనూతేకరైలిట్ - యత్తు తుహింగిరిరైశ్యేహిమమహద్వాసిభిః
 ఆనందసీయః - మందిమామేషాంతఇతి నృసింహః - తదబోధాత్ - పాండోరతుహినగిరీదేశ్య
 త్వాతైనతస్తాంద్యస్యనందసీయత్వానావతైః - విశేషణద్యదేనమాంద్యసారభ్యయారెవప్రతీ
 త్యానైత్యద్యోతకవిశేషణాభావప్రయుక్త మ్యానపదత్వాఖ్యదోషావతైశ్చృతి ॥ ౩౨ ॥ తది
 తి॥తదనంతరంతస్తాత్ శ్రమావసోదాదనంతరం - పరంశత్రుంతపతిపరంతపః - ద్విషత్పరయో

కరనికరకోరకేతఃఫాలమాలమాతెనిరేతమాశ్యానంతుహింగిరీదేశ్యాః నందసీయమం
 దిమానః మానసనరోరవిందమకరందసారభపారదృశ్యానో మాతరిశ్యానః ॥ ౫ -
 ౩౨ ॥ తదనంతరమసావగంతపఃనమంతతఃశకుంతరవనిరంతరదిగంతరాత్ అభి
 లమ్యగశరణ్యాదరణ్యాదుల్లవమానస్య కన్యచిదనుప్లవనమందిభూతజవచమూ
 రోశ్చమూరోస్వరజిమనునరమాణః తదీయతనూరుహ చిత్రబింబునికరైరివ క్షగ్గ
 ముత్పతద్భిఃఖురరజోభిరనుమియమానతురక్షగతిఃసుదూరమతివపాత ॥ ౫ - ౩౩ ॥
 తత్రతావత్కన్తింశ్చిల్లతాగుల్లపరినరేననరనాథః పరికథితరుణిమప్రధితక

స్తాపేరితీభిఃఖిత్యాన్ముమ్ - అసాపాండుః - శకుంతానాంపక్షిణాంరవైఃనిరంతరాణిసాంధ్రా
 చిదిశామంతరాణియన్తికతస్తాత్ ॥ ౧ ॥ శకుంతపక్షిశకునెత్యుపరః - అభిలానాంమృగాణాం
 శరణ్యాత్ నివాసజీవనదానాదినా రక్షకాత్ - తత్రసాధురితియత్ - అరణ్యాత్ హిమవద్వ
 నాత్ ఉత్ స్లవమానస్యఉత్సృత్యథావతః అనుప్లవనేనఅనుధావనశ్రమేజిత్యుభయః - మందిభూ
 తాస్తంభితో జవచమ్యాసేనాయాః ఊరూయస్యతస్య - కన్యచిత్చమూరోహరిణవిశేషస్య న
 రసింమాగ్కంఅనుసేరమాణస్త్వ - తస్యేమానితదియాని యానితనూరుహణిలోమాని తత్సంబం
 ధినాంచిత్రతీందూనాం శబలవణకలోమసంస్థానవిశేషాణాం నికరైఃపుంజైః స్త్రీజైః క్షగ్గము
 త్పతద్భిః - ఖురాణాంశశానాంనందబంధిభిః రజౌభిఃపార్వతీయధాతుధూళిభిః - అనుమియమా
 నాతర్కమూణాతురగస్య గతిగ్గమనంయస్యతథోక్తస్త్వ - సుదూరమతివపాత అతిక్రాం
 తవాక్ - అతిపూర్వాత్పతతేకరైలిట్ ॥ ౩౩ ॥ తత్రైతి ॥ తత్రసుదూరే తావదితివాక్యా
 లంకార - కన్తింశ్చిత్ - లతాగుల్లపర్యపరినరనమివే సనరనాథఃపాండుః పరికథితేనపరిదృశ్య
 మానేన తరుణిమ్యయావసేన ప్రధితంప్రసిద్ధం కశేబరంశరీరంయస్య తథోక్తం - అశిధితే
 నసాంద్రేణ రతిసుఖనసనాథంనంగతం హరిణీచహణిశ్చతయోమిక్తభునంద్యంద్యం నయన

౧౬ శంభుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమస్తవకః.

వధన్యనేత్రమాగన్య ఆతిథిచకారవిషయాయతవాక్ - హరిణద్వంద్వంద్వప్తవానిత్యధః ||
 ౩౪ || తిక్తే నతి || సరాణామధిపఃపాండుః తస్మిన్ యుక్తే హరిణమిథునైః పుమాన్సంమృగంతి
 క్తే నతీజ్ఞేనబాదేనజహానహతవాక్ - అసాబాణనిహతేవాతాయుఃమృగః || ౩౫ || మృగేతురంగవా
 తాయుహరిణేత్యమరః - జాతఃఆయుషఃజీవితకాలస్య అంతస్సమాప్తిర్యన్యతథోక్తస్త్వా - మ
 హర్షేకింపమనామధేయస్య ఆకారంస్వరూపం సహసాతత్క్షణమేవ ఆలంబెన్వీకృతవాక్ -
 యస్తుజాతారుంతమితిపారాంతరం - తస్మాల్కృదభిమత లాటానుస్రాసాలంకారభంగాదు
 పేక్ష్యమ్ || ౩౬ || తతః || తతఃముష్యాకారస్వీకరణానంతరం - కింపమనామధేయంయస్య
 వముషిః - కృపయాకారుష్యేన మందంశాన్యంమమోయస్యతథోక్తస్త్వా - సమ్యక్ దాంతా
 యాఃబాణిపాటితాయాః తస్మాశరీరాత్ స్వదమానంరుధిరం క్తంయస్మిన్ తేన - మహా
 తాలరుషావ్రజేన || ౩౭ || ప్రణోస్త్రీయామిమమరుతిత్యమరః - రుషామౌనేనచ - కల్పర
 వికల్పంప్రశయాగ్రతుల్యం మహాతేజోయస్యతథోక్తస్త్వా - తస్మిన్మహిభృతిపాండోప
 ర్వతేన అంభోజదృశాంస్త్రీణాంసంభోగస్య సురతన్యసమ్యగ్మౌగ్ధస్యసఖన్యచ సంభేదకంశా

శేఖరంఆశిధిలరతిసుఖనసాధం హరిణమిథున న్నయనఁధ స్యాతిథిచకార || ౩౪ -

౩౫ || తిక్తేనబాదేనజహానతస్మిన్ యుక్తే సరాణామధిపఃపుమాన్సంమృగంతి | వాతా

యరాకారమహమహాపైర్జాతాయరంతస్సహసాలంబె || ౩౬ - ౩౭ || త

తఃకృపామందమనాకిందమనామధేయఃసందారితతనున్యందమానరుధిరణ మహా

రుషాకల్పరవికల్పమహంరుషేత్ స్మిన్మహిభృతినఃభోగసంభేదకమంభోజదృశాందం

భోమివసహస్రాక్ష్యావముదస్మాక్షీత్ || ౩౮ - ౩౯ || తదను తాపసశాపేనభూపే

నవిరచితమనస్తాపేనచతురంగబలమివసస్తాంగరాజ్యమపివ్యన్యజ్యత || ౪౦ - ౪౧ ||

అష్టాంగయోగానవతాన్యరాజ్ఞోమృష్టాన్నమాసీత్స్వరుకందమామ్ || ౪౨ ||

శకంశాపం - సహస్రాక్షీందంభోలింపజ్రిమివ ఉదస్మాక్షీత్ పాతితవాక్ - నృజలే కర్తరి
 లుజ్ - యథామిథునభూయక్రీడత్యయామరితోహం - తథాత్వమపి నిభువనాయవధూ
 ముషగదృష్త్వా ముష్యసీలశశాపేత్యధః || ౪౩ || తదన్వతి || తదనులంతరం - తాపసన్యసిం
 దమన్య శాపేనవిరచితఃమనసితాపః యన్యతేనభూపేనపాండుశా - చత్వారిలంగాని హస్త్య
 శ్వరధవాదారూపాపియన్యతథోక్త - బలమివసప్తలింగానిసాన్యమూత్యసుహృత్తోశరాష్ట్ర
 దుగ్ధబలూపాపియన్యతథోక్త - రాజ్యమపివ్యన్యజ్యత - ఉభయమపితత్వాజేత్యధః - నృజలేక
 ముషగ - భోగమాలంకారాజ్యంరాజ్యమూలంబలంభోగప్రతిబంధతాభ్యాంప్రయోజనాభావాదితి
 భావః - ఆప్రబలరాజ్యయోగేవలప్రకృతయోగ త్యాగక్రియాన్వయిత్వేనకేవలప్రకృతాన్నద
 స్తున్యయోగితాభేదః || ౪౪ || వీణ్యానామితిరేషంవాధమైకన్యతుల్యయోగితేలి లక్షణాత్ -
 ఏవముత్తరతాపి ప్రాయేణతాయములంకారః || ౪౫ || అష్టలి || అష్టేలంకారం
 తఃకరణాదిధిర్మయోగాః తత్సాధ్యాః యమనియమానసప్రాణాయామప్రత్యాహరణాన

ధారణసమాధయోగశాస్త్రప్రసిద్ధాః తానవహంత్యసతః - అన్యరాజ్ఞఃపాండోః - మృదు
 యోముఖంకందమూలంమృష్టంషుద్రప్రసేతంఅన్నమాసీత్ - వనస్యగర్భఃషుద్ధదేశః - కేళిసాధః
 అజనిబాతః - జనైఃకర్తరిలుక్ - పథాఃసింహానసతాంజగాహప్రాప - సింహానసమధూచిత్వ
 ధాః - గాహతేఃకర్తరిలిట్ - దులభానంసారసారణి కింరాజ్యేనైజుగ్మస్పయూతావతత్వం
 స్వీకృతవాసిత్వధాః || ౩౦ || అహూబ్రతి || సరపతితావనయోఃపాండుకిందమయోః ఫలంబా
 బాశాపప్రయోగజన్యంసమానరూపంఅవిభిన్నాకృతినత్ ఆచరితంఅవిభూతం - భావేక్షః - అ
 హూబ్రత్యాశ్చర్య - ఇదముత్తరేక్షకవాక్యం || తథాహితి || ౩౧ || బాణతి || తథాహితా
 పుభాపాండుకిందమా బాణప్రయోగేబాశాపప్రయోగేణచ తాభ్యాంక్రమోత్రనవివక్షితేజ్ఞా
 ధితావపివిభిన్నదుఃఖకారణావపీత్వధాః - యతఃకారణాత్ సద్యఃతత్ - క్షణివివతాదృశీంరా
 జ్యమృగరూపత్యాగపూర్వీకాం తపస్వితాంమునిభావం శోచ్యత్వంచ || ౩౨ || తపస్వితావసేవో
 చ్యతీతివిశ్వాః - ఉపజగ్మతుఃప్రాప్తవంతౌ - అతలశ్చర్యమితిపూర్వేణాన్వయః - కారణభే
 దేపికారైశ్చక్యాదాశ్చర్యమితిభావః - వాక్యాధాపాతుకం తావ్యలింగం - వృత్తమాన్వప్యధ

సన్యాజనికేళిసాధారోపిసింహానసతాంజగాహ || ౫ - ౩౦ || అహూ సరప
 తితావనయోఃసమానరూపంఫలమిదమాచరితమ్ || తథాహి || ౩౧ || బాణ
 శాపప్రయోగాభ్యాంభాధితౌతాపుభావపి | తపస్వితాంయతస్సద్యస్తాదృశీముప
 జగ్మతుః || ౫ - ౪౦ || క్రమాదతిపతితేచావరోధవగూజనానురోధగుణదా
 త్రైగణరాత్రే || ౩ - ౪౧ || అపాకరిష్యన్నసపత్యభావశుపత్యభావంభువనం
 కరిష్యత్ || ఉవాచదేవీముచితంసపాండురుపస్వరేజాతుశ్చిదూహదక్షః || ౩౨ ||
 ౪౨ || పరిహలయతోపిమమహింపరిపూర్తిర్నతనూజదుగ్తః | ప్రజయాహి

భదః || ౪౦ || క్రమాదితి || కించేతిచాధాః - అవరోధవగూజసన్యలంతఃపురస్త్రీజనన్య - అ
 నురోధోనుసరణంపపివగుణఃకన్యదాత్రేశస్త్రభదేవిత్రాప్యే || ౩ || దాత్రంబిత్రమిత్వ
 మః - సంభోగరహితమితి యావత్ - గణరాత్రే రాత్రినమూహే క్రమాదతిపతితే - అతి
 క్రాంతైసతీత్వత్తరేక్షకవాక్యం || ౩ || గణరాత్రంనిశామహ్వాగిత్యమః || ౪౧ || అపాక
 రిష్యన్నతి || జాతుకదాచిత్ - ఉహే ఉపాయచింతనే దక్షఃసమధాః సపాండుః - సవిద్యతే
 అపత్యంయన్యశోసవత్యః తస్యభావంతంఅపుత్రత్వం అపాకరిష్యన్ నిరసితుమిచ్ఛన్తా ఆత్మ
 సత్తిశ్చేషః - భువనంమర్త్యలోకంచసవిద్యత్సపత్యభావంయన్యతథోక్తం - కరిష్యత్ సపతికంక
 ర్త్రమిచ్ఛన్ సన్నిత్యధాః - ఉపహ్వరిపికాంతే దేవీంకుంతీం ఉచితమువాచ - పుత్రసంపాద
 నాయదేవ్యానహఅలోచితవాసిత్వధాః || ౪౨ || ఆ || సప్తభిశ్శక్తైరుక్తిప్రకారమేవాహ ||
 పరిహలయత్యితి || మహింపరిహలయతోపి మమమ తనూజదుగ్తః పుత్రదారిద్యాగ్ధేతోః
 పరిపూర్తిఃమనోరథపరిపూర్ణత్వంనాస్తి - హియస్తాత్తారణాత్ - మనుష్యః ప్రజయానంత
 త్యాపూర్ణహి - ఇతిఉక్తార్థికాలసాశ్చుత్రివర్ణానాంవేదాక్షరాణాం పద్ధతిఃస్థితిః - ప్రజ

యాహిమనుష్యః పూణాభిత్వేనరూపా - ప్రథతేప్రసిద్ధత్వేనవర్తతే - నిరవత్యస్యనిష్ఫలంస
 ర్నమితిభావః - వాక్యార్థః - హేతుకంకావ్యలింగం - వృత్తంవైతాళీయం || శ్లో || షడ్విషమే
 ఘోనమేకలాః తాశ్చసమస్యర్షోనిరంతరాః | ననమాత్రపరాత్రితాకలావై తాళియేంతేరతా
 గురులిలిఖణాత్ || ౪౩ || గాత్రమితి || రత్రభవతఃపూజ్యశ్చ కుముదైకబంధోశ్చంద్రస్య
 సంబంధి - అశేషైఃకుతఃదేవైర్విద్వంశ్చక్షుఃపలాభ్యంశ్లాఘనీయం - ఏకత్రాస్వాద్యత్వేనఅ
 న్యత్ర హావనత్వేనచేతిభావః - గాత్రం కేవలంశరీరమేకమేవ - అనమంతాత్పాండు శ్వేతంవ
 తతఃతత్తమమస్య - కింరుగోత్రంచంద్రవంశోపి అపాండుపాండురాజవర్సంతంవ రత్రఇతిఅ
 ద్యస్సుటంమస్య - కుతఏతదతతహ - యస్మాదితి - యస్మాత్తారణాత్ - హేయమవీరకస్యే
 కుంతిత్వంప్రజాంసంతతింనలభసేనప్రాప్నోషి - అత్రచంద్రవంశస్యపాండురాజవర్సంతం
 తిరూపవాక్యార్థంప్రతిపుత్రాలభరూపే తరవాక్యార్థస్యహేతుత్వాత్ వాక్యార్థహే
 తుకంకావ్యలింగం || ౪౪ || నహీతి || విధిఃకమఃశాశ్రితస్తాత్తత్కం || ౧ || విధిర్విధానై
 వెవీత్యమరః - అనుతానామపుత్రాణాంభలంస్వగాఢిరూపం - అతీవభృశంకనహ్యతేనఘట

మనుష్యఇత్యసా ప్రథతేహిశ్రుతివణావధతిః || ప - ౪౩ || గాత్రస్మకేవల
 మశేషబుధోపలాభ్యంగోత్రంచతత్రభవతఃకుముదైకబంధోః | అపాండువర్తత
 ఇతిస్సుటమద్యమస్య యస్మాత్ప్రజాన్మహేయమవీరకస్యే || ప - ౪౪ || న
 హ్యేతేవవిధిరమ్యతానాన్మహ్యతేఘమితిశ్రుతిసిద్ధిః | జీవతామమయథాహవ
 సాధ్యమీలతాపినతథావరలోకః || ప - ౪౫ || అహంకిమంషాకిమభీష్టతావ
 దెతవేవమాతుర్భురితాశ్చిప్సయో | ప్రలోభతుల్యంప్రవదంతమభాకంముదా
 హసన్జిఘ్రితిమూర్ఖిపుణ్యభాక్ || ప - ౪౬ || నింద్యతేవితృప్తిస్తచైర్నిరవ

యలిఇతివివంశ్రుతో - వెదసిద్ధిఃప్రసిద్ధేహాతోః - జీవతామమవరలోకకశ్రేణుః - అహం
 వెనయధైన సాధ్యఃపూర్వాభవతేతథా - మీలతేఃమీయమాణస్యాసి మమవరలోకఃస్వర్గాదీః
 శ్రుజనశ్చ - అహవేనజ్యోతిష్టామాదియజ్జేనయుద్ధేనచ సాధ్యోనభవతి - జాతపుత్రః కృష్ణ
 కేశోగ్నినాదభీత్యాదిదానపుత్రపైన్యవై తానకమఃకన్యస్యధికారశ్రవణాదిభావః || ౧ ||
 అహవన్సంగరయజ్జాతహ్వనసీతివిశ్వః - అత్రాపి వాక్యార్థః - హేతుకంకావ్యలింగం - స్వాగ
 తావృత్తం || శ్లో || స్వాగతేతిరసభాగురుయగ్మమిలిఖణాత్ || ౪౫ || అహమితి || హేఅ
 భాక తవఅభీష్టతాయాఃప్రేక్ష్యః పదెస్థానె అహంకిం - ఉతఅంషామాతాకిం - త్యప్యేమపా
 త్రంఅహంనామాతావెత్యధాః - ఇతిఉక్తప్రకారయామాతుః భురిఅగ్రే తాతస్యపుష్ప
 యాప్రశ్నేన - ప్రలోభ్యతేననెనెతిప్రలోభనకరకతేనఘటినాతుల్యం తారతమ్యంయథా
 తథేత్యధాః - ప్రవదంతంత్యేమహాభీష్టతాపదమాతై వెత్యన్తరద్యాపమాణంఅర్భకంఃకుం
 ముదాహరణాహసన్కన్తపుణ్యభాక్ భాగ్యవాన్పురుషఃమూర్ఖిజిఘ్రితి - అభాగ్యనాంపు
 త్రమూర్ఖాఃశ్రాణస్య అతిమూఢభత్వాదితిభావః - వచనస్థవృత్తమ్ || ౪౬ || నింద్యతేతి||

నిగ్రాతంబవత్పుమేవధనంయస్యసోపుత్రేపుమా - తస్మైలు ప్రపిండోదకక్రీయతయదాఃఖి
త్రైపిత్తిభిఃపూర్వైః - అవకేసేనిష్ఫలఃపాదవఃప్రయః అతిక్రాంతైరధ్వసైఃపథికైరివనింద్యతే
నిందతేకమఃపాదే - నిషనాఅన్యకోయఃపుత్రీతీక్రతే - అపుత్రస్య పితృబుణాపాకరణా
యోగాపితిభావః - యుగ్మవిపులానామానుష్టుభంపుత్రం || ౧౧ || యస్యోస్యప్రయగ్నే స్యా
త్సాయుగ్మవిపులామతేతిక్షణం - అన్యచవక్త్రవిశేషత్వాత్ వక్త్రస్మాద్యాస్త్రసాస్యాతా
మధ్యేర్వేనుష్టుభిఃఖ్యాతమితరత్రతల్లిక్షణంబూధ్యమ్ || ౪౭ || కదేతి || నరవాహనసేవ
నన్నిభవత్పుః ఆహం - తాతేతశ్చ ద్విస్య జనకవాచకస్య కల్పభూమిరుహంకల్పవృక్షజామివ అ
భీభవతితుంచాచ్ఛిభవతుం అధీయూచమేభవతుంచ - కదాపినాన్తామినోచితః - ధనాధ్యక్ష
స్యయాధ్ధాయాజవ - అపుత్రస్యతాతేవ్యవహరస్యాప్యయోగాదిత్యధః - యత్తుల పుత్ర
స్యస్యద్ధాభావేనత్రత్యకల్పవృక్షప్రాధనాదుర్లభేతి - యదపిమిదేరవద్విద్యమానమైశ్వర్యం
పుత్రాభావాన్నిష్కమితిస్పృహః - తదుభయమప్యనాదరణీయం - నరవాహనసన్నిభవతిసా
దృశ్యోపయోగినోవిశేషఃస్వవైయధ్యావతైః ఉత్తరశ్లోకేనపానరక్త్యావతైశ్చేతి || ౪౮ ||

త్యధనఃపుమా - అధ్వసినైరతిక్రాంతైరవకేవపాదవః || ౪౭ || కదా
పితాతశ్చ ద్విస్యకల్పభూమిరుహమివ | నాభీభవతితుమర్తామిదరవాహనసన్నిభః ||
౪ - ౪౮ || కింభాగైభవయశఃపీతిజీతాదైర్వరంభారుహాపీనియమైరసమై
స్త్యమేవ | శాపాతిరకదవపావకశాయసోమేతాపావనోదవిధయేతనయంప్ర
సుష్వ || ౫ - ౪౯ || ఇత్యనంకూచంశోచతఃపత్మ్యరగ్రభువి నమగ్రమందాక్ష
రమనీయ మందాక్షరమణియంత్రితమిదంజచనం పృథాపికథయామాన || ౫ -
౫౦ || పురాఖలురాజ్జమమపితాపితామహనమానస్యనిశాంతమభినతఃకృశాం

కిమితి || భోగోన్రక్త్యంధన వనితాద్యమభవః వైభవం విశ్వర్యం - యశః దానపాలనక్షేత్ర
జన్యాతీర్తిషీతిభూఃరాజ్యమితియావత్ - జీవితం ప్రాణధారణంపితాన్యాద్యానియేమంతై
రధైః - శాసన్యసిందమదత్తస్య అతిరకఃఅతిశయః నపివదవపావకదావాన్తిః తస్మిన్ శో
తఇతిశాయినః - తాచ్ఛిలిచౌణినః - సెమమకింకార్యమితశేషః - తాదృగ్విధన్యమేతావన్య అవ
సోదవిధయేనిరాసాయ - హేలంభోరుహాక్షేత్వమేవ అసమైభత్రానుజ్ఞాత్యైవ నిర్దోష్టైః
నియంతైఃతనయంప్రసుష్వజనయే - సువతేః ప్రార్థనాయాంబోట్ - పుత్రసంపాదక భోగ
న్యశాపేనాపేతత్వాదిభావః || ౪౯ || ఇతితి || ఇతిఉక్తప్రకారణలసంకోచంనిలజ్ఞం య
థాతథాశోచతఃదుఃఖాయమానస్యపత్మ్యరగ్రభువి - నమగ్రైశమమాతామందాక్షేణలజ్ఞాయా
రమణీయాఃమసోజ్ఞాః - మందాక్షమితిఅక్షరాణిమణయజవ తైర్వ్యంత్రితం నంఘటితం-
ఇదంవత్సమాణంజచనం పృథాకుంత్యపి కథయామానఉక్తవతి - కథయతేతిజీలమాదేశాల
పైరమప్రయోగః || ౫౦ || పురేతి || పురాఖలుశేరాజ్జ || ౫ || నిషేధవాక్యాలంకారాను
సంయామంత్రణిభిర్విత్తమరః - పురాకన్యాత్వదశాయాం మమపితామంబోజః నిశాంతమభివ

నతఃస్వగృహేవర్తమానస్య - ఉపాన్వధ్యాన్వనఇతికమఃత్వం - ఓతామహానబ్రహ్మణానమాన
స్య తపసాకృత్రుచాంత్రాయణాదిశా కృశాంతసులఃతేవతాంపహతాపితపః కృశస్యాపీత్య
ధః - దిశాం ప్రాచ్యాదీనాంతతేనమూహా నిశాంతరవేర్భా సూర్యస్య కాంతీనాంభృశమం
తరంగాణాం ఆప్తానాంత త్తుల్యానామిత్యధః - అంగరుచాందేహప్రభాణాంతరంగవరంపరాం
తరళయితుఃప్రసారకస్య - అశాంతం త్రుధ్ధంమనోయన్యతస్యమునేడఃర్వాణం - ఉపాంతేన
స్నిధౌ పరిచరణాయశు శ్రుషణాయ అనుశాసితంపాలితం శైశవంబాల్యమేవ రాజ్యంయ
యాతాంతధోక్తాం - బాల్యత్పరిచరణాశక్తామపీత్యధః - మాన్నియోజ్ఞాంపరిచారికామక
రీత్ - మహతాంసేవాయాదుర్లభత్వాదవిచార్య కులవయస్కిలాదికమువశ్యం తేహంసేవనీయ
త్వాదితిభావః || ౧౬ || తతఇతి || తతఃసమయేమస్మానాద్యవరేషు - నియోగాన్ జలనయనా
ద్యాజ్ఞాప్యాకలబ్ధం ప్రాప్తం - మహాంతంయత్తుజుషతఇతితథోక్తయా మయా ఆరామ
వస్థీఃపుష్పలతాఃవిహయ - తస్యమహాఘోషాదుర్వానసః భూరేవవస్థితాంప్రతిపాల్యనిరీక్ష్యేత

తనులతాం తపసావహతోపి దిశాంతతిషు నిశాంతరికాంతిభృశాంతరంగాంగరు
చాం తరంగావరంపరాం తరళయితురశాంతమనసామునే రుహంతపరిచరణాయ
మామనుశాసితశైశవరాజ్యామపి నియోజ్యా మకరోత్ || ప - ౧౬ || తతాని
యోగాన్ సమయేషులబ్ధంమయామహాయత్తుజుషామహాఘోషః | ఆరామవస్థీర
పహంయతస్యభూవల్లిమేవప్రతిపాల్యతస్థే || ప - ౧౭ || యథాయథా సేవ
నయత్తుజన్మనా నీదాఘతోయేన నిషిక్తమంగకిమ్ | తథాతథావతత తాప
సాంతికే మహావికాసామమథక్తివల్లరీ || ప - ౧౮ || తపస్విన్ నన్య తపఃకృశ
స్య సరూపతామా పుమివాశ్రయన్తి | దినేదినేమేదయనీయరూపై రంగై రశే
మైరలికాశ్యమాపే || ప - ౧౯ || ఆపాదసేనసమిధామభిషేకవారా మభ్యర్చ

స్థేనీతం - తిక్తతేర్భావేలిట్ - బాల్యాచితపుష్పవచయంవిహయ రన్నియోగా నుదపాదయ
మిత్యధః - యత్తునియోగాదితిపంచమ్యంతపాతే శ్రమణనియోగాదనుజ్ఞావాక్యాది నృసిం
హః - తత్తున్యం - లబ్ధమితితుమున్నంతస్యకర్తాకాంక్షయాసాకాంక్షత్వద్వోహపత్తిః || ౧౭ ||
యథేతి || మమలంగమేవలంగకకశరీరం సేవనయత్నాల్ మునిసేవానుకూలవ్యాపారాల్ జన్తయ
స్యతేన - నిదాఘతోయేన శ్రమజలనయథాయథాఽపి క్తంలభిషి క్తం - తథాతథామహాఽన్వికా
సఃపుద్గిర్యస్యాస్యా-మమథక్తిరేవ ల్లరీపుష్పలతా-తాపనన్యదుర్వానసఃఅంతికేనస్నిధౌలవర్ధత
ప్రవృద్ధాభూత్ - రూపకాలంకారః || ౧౮ || తపస్విన్ ఇతి || తపసాకృశస్యతపస్విహూదుర్వానసఃస
రూపతాంసారూప్యం ఆ పుమివేత్యత్ప్రేక్ష-ఆశ్రయన్తి సేవమాపై నిదయనీయంకారుణ్యాన్య
దంరూపంలక్యతిర్విమేంతైః - కృశీభూతై రితియావత్ - అశేషేరంగై రవయవై రలికార్శ్యంల
వే ప్రాప్తంఆప్నోతేర్భావేలిట్ || ౧౯ || ఆపాదసేనైతి || తాపసై ర్ద్రుదుర్వాసాసమిధా
మిదిధనానాం లనిషేకస్యవారాంజహానాం లభ్యర్చనానుమనసాం దేవభూజామనుమానామపి

త్రయాణామాపాదసేనసంపాదసేనఘాతునా - అమితామసేకాం శిష్యజనతాంశిష్యభావం మయ్యేవవిత్సర్వవిస్తారయన్తాన్ - ఏకమైవశిష్యత్రయకృత్యసంపాదనాదిభావః - అంతేనమీనేమనసీతియావత్ - వనంతంవర్తమానమపిష్యమపీతిదకోపంఅపాదకారదూరికృతవాక్ప్రసన్నాభూతిభ్యధాన్ || ౧ || ఛాత్రాంతేవాసినాఃష్యజిత్యమరః || ౧౧ || తతఃమతలహ || ఏకామితి || సతపోధనేంద్రుడుర్వాసాః - తత్రగృహరామేయేకాంసమాంవత్సరం||ని||హయనోస్త్రీశరత్సమాజిత్యమరః - వనకనకకదాచీత్పార్శ్వగతాంనికటస్థితాం - ఏకాంపరిభరహితాంమాంసమీక్ష్య - సమాధేర్వౌగన్యవృత్త్యాఅభ్యాసేనసహ మానముద్రాంవాచంయమత్స్వప్రతంసహపయామాన ఆవసితవాక్ - ద్వయమపిత్యక్త్వామామువాచేత్సధాన్ || ౧౬ || వత్సేజితి || హేవత్సేపుత్రికుంభిజవత్సాః సేవానంప్రదాయేనశుశ్రూషేదిహానాంప్రతీదానీంభృశంప్రసీదామిప్రసన్నాస్త్రీ - ఇత్యుక్తప్రకారేణభ్యావృత్త్యుక్త్వాఅనకంపితంకృపాన్వితంచేతఃమమోయన్యతథోక్తసమునిర్దుర్వాసాః మహ్యంఅత్యధికంభృశంఅభీష్టితన్యకామితా

నానుమనసామపితాపసేంద్రః | మయ్యేవశిష్యజనతామమితాంవిత్సర్వస్మంజైవసంతమపికోపమపాదకార || ప - ౧౧ || ఏకాంసమాంత్రవనస్సదాచిదేకాంసమాంపాశ్వకతామవేక్ష్య | సమాధివృత్త్యాసహమానముద్రాంసహపయామానతపోధనేంద్రః || X - ౧౬ || వత్సేభవత్సేవానంప్రదాయేనసంప్రత్తిభృశంసంప్రసీదామితి వ్యావృత్త్యవమునిరనుకంపితచేతాః మహ్యమత్సర్వమభీష్టితాథాపాదసవరతంత్రంకమపిమంత్రముపాదిత్వత్ || ప - ౧౭ || అపిక్రూధామావనతేరముష్టాక్ మత్స్వాగురుత్వం వరమంత్రలాభే | అభిష్టవత్సామవిమేదశాయామామోదభారోధికమావిరాసీత్ || X - ౧౮ || అధునాతన్యప్ర

భాన్యప్రపాదసేనంఘటసేవరతంత్రంత్రం - సమధామితియావత్ - కమపిఅనిర్వాచ్యంసతుమంత్రంప్రకాశయేషితిమంత్రనామాప్రకాశనన్వరణాత్ - మంత్రముపాదీత్వత్ ఉపదిష్టవాక్ - దిశతేకర్తరిలుత్ || ౧౭ || అపీతి || క్రూధాంకోపానాంఅవసత్సేర్వేవానభూతాదపిఅముష్టాద్దుర్వావసః - వరభూతన్యమంత్రన్యలాభేనతి - గురుత్వమాచార్యత్వం మత్స్వాజ్ఞాత్వా - కుర్ధన్యగురుత్వాన్వరణాత్ - క్రుద్ధేషిశుశ్రూషేతిశయేన ప్రసాదసంపాదనాత్ - ఆస్త్రనిగురుత్వంస్త్రీప్యంవా మత్స్వామేమమ అభిష్టవత్సాంభుష్పరహితాయామపి అరజావత్సామపీతివ దశాయామవస్థాయాంభాల్సేవ - ఆతపివవిరోధాభాసాలంకారః - ఆమోదభారోపరిమతాశయినంతోషాశయశ్చ - అధికంఅవిరాసీత్ || ౧ || ఆమోదోగంధమాషణ్యోరివిశ్వః||౧౮||అకుసేతి||అధునాఇదానీంశతమఖింజంధ్రముఖంఅదిర్వాసాంతాసుఅభిలాసురేఖానాందేవానాంలెఖాసువక్షి-మయేయేవరాధ్యాన్గృణవత్తరాతేవక్ష్యమాణాంధ్రాచయః తన్యమున్యవదిష్టమంత్రన్యప్రభావేనసామర్థ్యేన రహసికృతంకారితంసాన్నిధ్యంసమీపస్థితిర్భూతేనధోక్తాః | ధ్యానమాత్రసాధనసాన్నిధ్యాభిసారాంతరం - నికనఃతిలస

కంపాదుషాంతేతథోక్తాశ్చసంతఃస్వస్యప్రత్యేకమాత్మనః అనుగుణఃఅనురూపఃగుణానాశ్చార్య
ధైర్యాదీనాంగణస్యసంఘస్య విభవస్సమృద్ధిర్యేషాంతానాత్మభవాన్ మయి వికనదనుకం
దయిష్యంతిజనయిష్యంతి ॥ ౫౯ ॥ ఇతితి ॥ ఇతిఉక్తప్రకారేణకృపయా ఆయరంసాంద్రం
చేతఃయన్యతస్య - మునీనాంనెతుర్వాన్యకస్యధర్మానః అనుగ్రహం వరమంత్రదానరూపం
ప్రసాదం - యదుసుతాకుంతీ నృపాయపాండవే ఆపార్వతేస్సూర్యనంబంధి నవిద్యతేదశన
ప్రణానాందంతక్షతానాంపీడామఃఖంయన్తికలత్ చోర్భరతత్వాదితిభావః - రతేసురతస్య
సంగమనం ప్రావణంవినా అభిదధకధయామాన తదితరత్పిర్వమునాచేత్యధః - తస్య లోక
ప్రయనింద్యత్వాదితిభావః - కుంతీమంత్రపరీక్షణాయ సూర్యమామూయ బాల్యేతేహింసాభ
క్షేతి భారతకథా తామనంధయా - ద్రుతవిలంబితవృత్తం ॥ ౬౦ ॥ ఇతితి ॥ ఇతిఉక్తప్ర
కారాంవచనమయీంవా గ్రూపాం సుధామమృతం కిరంతీంసింహంతీంయదన్యపతే స్తనయాం
కుంతీం ప్రశంసమానఃశ్లాఘమానః పారవాణాంపతిఃపాండుః - ప్రకృతస్యమహూర్ష్యవస్య వర

భావేన శతమఖుసుఖాసులఖిలరేఖాలేఖాసుయేయేపరాధ్యాన్ సైతెరహస్యకృత
సాన్నిధ్యాః స్వస్థానుగుణ గుణగణవిభవానాత్మభవాన్ మయి వికనదనుకం
పాన్సంపాదయిష్యంతి ॥ ౬౧ ॥ ఇతిన్యపాయ కృపాయతచేతసో యదు
సుతామునినేతురన్యగ్రహమ్ | అదశనప్రణిడమహూర్షతేరభిదధ రతీసంగమనం
వినా ॥ ౬౨ ॥ ఇతివచనమయీంసుధాంకిరంతీంయదన్యపతే స్తనయాం
ప్రశంసమానః | పతిరదుమనుతేన్ద్రపారవాణాంప్రకృతమహూర్ష్యవ పారదశణ
నాయ ॥ ౬౩ ॥ తదనంతరమ్ ॥ ౬౪ ॥ ధర్మాత్పాప్రయధిష్ఠిరంపవనతొభీమం
చభీమంద్విషాం జిహ్వాజిహ్వామతీవధృష్ట మనఃసా కుంతీ మునేర్విద్యయా | అన్యా
సాపితమైదతత్రనకులం రూపాన్సదంగీకృతేనచ్చాన్త్రంనమాదేవమప్యజనయ

మంత్రలాభరూపస్య యత్పారమంతఃపుత్రనంపాదనరూపః తస్యదర్శనాయఅనుమనుతేన్ద్ర
పుత్రా నుత్పాదయేదేవేభ్య ఇత్యనుజ్ఞాతవానిత్యధః - పుష్పితాగ్రావృత్తం ॥ ౬౫ ॥ అ
యజినయగరభతోయకారోయజినజౌజరగాశ్చపుష్పితాగ్రైలితక్షణాత్ ॥ ౬౬ ॥ తద
నంతరమిత్తుత్తరణనంబధ్యతే ॥ ధర్మాదితి ॥ తదనంతరంపాండ్యసుమత్యనంతరంఅనఘాభర్త
నుజ్ఞానాన్నివోపాకుంతీ - మునేర్విద్యయా తక్షణదిప్తమంత్రప్రభావేనైత్యధః - ధర్మాత్
యమాత్ యధిష్ఠిరంధమరాజం ప్రావజనయామాసేత్యధః - పవనతేవాయో ద్విషాంశ
త్రూణాం భీమంభయంకరం భీమం ప్రావ - జిహ్వారింద్రాత్ అభివద్యప్తంఅత్యంతధీరంజి
హ్వామజ్జానం ప్రావ ॥ ౬౭ ॥ జిహ్వారింద్రేజ్జానైత్ర ఇతివిశ్వః - అన్యాసాద్వితీయామాద్య్రి
పితయా కుంత్యపదిప్త మునివిద్యమైవ తత్రతస్మిన్నైవకాల - కాకాక్షి న్యాయేనవివకార
స్యాత్పాపినంబంధః - నానత్యయో రశ్వినోః ॥ ౬౮ ॥ నానత్యావశ్వినోదస్త్రా విత్యమరః
అంతికాత్ నమీపాత్ తత్రాంత్యాదిత్యావత్ - రూపస్యసాందర్శనృజ్జడంస్థానంనకులం

గీష్వతేబ్రహ్మస్యతే సచ్చాత్రంతుల్యం - బుద్ధ్యేలికేషః - సహజేవమపి అజనయత్ - యత్తు
మునోకుంతీమగ్రచతుష్టయంలేభ - తత్రమంత్రత్రయేణ స్వయంపుత్రత్రయంప్రా-
మాక్రిచతదుపదిష్టేనచతుర్థానపుత్రద్వయంప్రాపెత్సిన్సంహః - తద్దమ్పిరిత్యవిజృంభిత
మేనమహాబారతవిరుద్ధత్వాన్ - మునెర్విద్యయాలమైవేతేమాలాసంగతేః వరరూపస్య మంత్ర
స్యేతిస్వలేఖనవిరోధాచ్చ - కించభాల్వేపితేనకణోఽత్వాదనాత్ప్రకృతన్యూనతాయాదుర్వార
తాపత్రైశ్చేతి - శామాలవి కీడితవృత్తం || శ్లో || సూర్యాశ్వైర్వమఃసహస్రతాస్సగురవశ్శా
మాలవిక్రీడితమిలిక్షణాత్ || ౬౨ || తదన్వీతి || తదనుయధిష్ఠిరాదిజన్మానంతరం - వాసవ
స్యఇంద్రస్యనందసోమఃకైవిషయేనందననసేవసంభృతాః నియంత్రానంపాఢితాశ్చ - షటుగీత
రేవేణమసోహరగానైసహితానాం ప్రమదానామప్సరసాం అశయఃపజ్వయఃమేషాంతే ప
టుగీతినద్యశరణంకారసహితప్రకృప్తమదభృంగాశ్చ - సుమనసః దేవాఃపుష్పాచివ - యథోచి
తంస్వస్వాహాగ్రక్రమేణదివిస్వగేతున్వత్తవిధింనాట్యమాచరత్ కృతవంతః - భవితునివరస
మాచరత్ || ౬౩ || సుమనామాలతీపుష్పవంశేషుసరసిచైలిశ్శ్వః || స్త్రీయస్సుమనసఃపుష్పవి

న్వాన్స్యయారంతికాత్ || ౬ - ౬౨ || తదనువాసవనందనసంభృతాస్పషటుగీ
తిరవప్రమదాశయః | సుమనసస్తుయథోచితమాచరన్విషతసంభవినృత్తవిధిం
దివి || ౬ - ౬౩ || జన్మాత్సమైనుహనేషాం జలమర్త్యచ్ఛమావహత్ | విద్యా
మనన్యసామాన్యాంప్రీతాంకుంభభుషైసయత్ || ౬ - ౬౪ || న్వస్యచక్రగతిం
సమ్యన్వయమహ్యశ్రితాజవ | జవాత్ప్రదక్షిణజ్వాలా జజ్వలుర్భస్వావ
కాః || ౬ - ౬౫ || సామోదోభీమనంధూతి సంభృతాశ్చాచవత్తయా | సంకుచ
న్వివసంస్పృశ్యసమిరోమందమావహ || ౬ - ౬౬ || కన్యకాత్వేపిమయ్యేషా కా

తిపుష్పవాచిత్యైస్త్రీలింగాతా - అత్రకేవలప్రకృతాస్పదః శ్లేషాలంకారః పాశక్రమానుసరణే
యథాసంఖ్యాలంకారశ్చద్వయోన్యంసప్టిః || ౬ - ౬౭ || జన్మాత్సవజతి || ఏషాం యధిష్ఠిరాదీ
నాంమహాజన్మోత్సవజలమర్త్యచ్ఛమావహత్ కుర్వంత్యై - అన్యేషామసామాన్యాంఅసాధా
రణీమనన్యసామాన్యాం కుంభభువోగన్వస్యవిద్యాంశ్శోదయేన జనిమాతీకరణాత్ప్రీతాంప్రీ
తాంబజ్జామనయత్గమయామాస - ఆనన్యసాధారణ్యభంగాదిభావః - నయతేః హుషడిత్వా
ద్వికమకతత్వం || ౬ - ౬౮ || న్వస్యేతి || యజ్ఞనాంధర్మాగవతాం పావకాఃప్రేతాగ్నయః స్వ
స్యసఖ్యుఃవాహోచక్రగతింవతులగమనం - న్వయమపి ఆశ్రితాజవేత్సుప్రేయ - జవాత్
వేగాత్ ప్రదక్షిణజ్వాలాసవ్యభాస్యంతః జజ్వలుఃజ్వలంతస్త - జ్వలతేకర్తరిలిట్ || ౬ - ౬౯ ||
సామోదజతి || సామోదన్యహుషస్సగంధశ్చ - సమిరోవాయోభీమనపుత్రస్యనంభూత్యాఽ
త్పత్త్యాసంభృతజాతమాశాచంలస్తీతితద్వైత్ తన్యభావస్తతాతయాహేతునా - సంస్పర్శ
పరిహంస్పర్శనివిషయ - సంకుచకలజ్జమానభవేత్సుప్రేయ - మందగశ్చైః ఆవహావతిష్ఠ -
వాతేకర్తరిలిట్ || ౬ - ౭౦ || కన్యకాత్వేజతి || ఏషాకుంతికన్యకాత్వేఅనూభవద్వదశ్శామపిమ

యవిషయేకాముకీలభూత్ - ఇతిఉ క్తప్రకారస్యవృత్తాంతస్థితిశేషః - స్తరస్మివేత్సుత్ప్రేక్ష-
అహస్కరస్సూర్యకుంత్యాశిప్రసూతివివసంప్రవదినంప్రకషణాలదిద్యుతిప్రకాశయా
మాన - రసిరసిప్రకృష్టప్రకాశోభూదిత్యధః - ఇంతాత్ ద్యుతేలః - శిశ్రిద్రుస్సుభ్యుక్
ప్రదిచిచడి - చక్ష్యుత్వై - ద్యుతస్యాప్యోస్యం ప్రసారణమిత్యథానవ్యసంప్రసారణం || ౬-౭ ||
పుష్పాది || ఏమాకుంతీపుష్పాత్ ఋతఃకుసుమాచ్ఛప్రాక్ పూర్వమేవ - శత్రుంకణం సు
మవేజనయామాన - ఇతిమత్సైతిశేషః - అతఏవగమ్యాత్ప్రేక్ష - పృథాయావనై కుంత్యాః
హసారస్య - వీరుధలతాః ప్రసూనాత్పాక్ - పుష్పృత్వై - పూర్వమేవ పుష్పవృక్షభాగఏవేతిచ-
ఫలగ్రహయ ఫలధారిణ్యంతా - ఫలానామగ్రతఃపుష్పం చృత్వాజాయమానత్వాదితీభావః
ని || స్వార్ద్రజుష్పమా ర్దవం - స్వార్దవంధ్యఃఫలగ్రహిరిత్యుభయత్రాప్యమరః - జమ్బైత్వ
వజ్రత్యాదినించభిక్ష్యై జలనిమగ్నభవనాదివస్తునాతేహంలాకో త్రరమాహత్వప్రతీతి
ర్వస్తునావస్తుభ్యసి || ౬౮ || తదస్వీతి || తదనుగుణగైశ్చరతారాబలాదిభిలభంగురాయాః

ముకీలస్తరస్మివ | ప్రసూతివివసంకుంత్యాః ప్రాదిద్యుతదహస్కరః || ప -
౬౭ || పుష్పాత్ప్రాగేవసమవేపుత్రమేపేతివీరుధః | ఫలగ్రహయ ఏవానన్
ప్రసూనాత్పాక్ప్యథావనే || గ - ౬౮ || తదనుగుణగైరభంగురభంగయ
తావికాంసమయేనమయే || ప - ౬౯ || ప్రజాధిపాసాప్రధమంయధిష్ఠిరే సు
తేషుతేజస్విషుతేషుపంచసు | ప్రభాకరపంచతపాఇహైస్తతే ప్రపాతయామాన
విలాలచంద్రయమ్ || ప - ౭౦ || తపస్వీనాం స్తవపాయినస్తేదరక్ష్ణతీచ
కగత్తకర్తాః | వనెదినాంతేవసుధేంద్రపుత్రా వల్కేషునిద్రాసుఖమన్వ
భూవన్ || ప - ౭౧ || త్సుతీడయా స్తనరసే కలహంశూనాం కుంతీతదాశమ

క్షేణాయాశుభంయతాయాశుభయోగస్యవికాససమయేవృద్ధిజనకతాలాభిన్నైసమయగ్నవిశే
షైశ్చర్షత్రరణాన్వయః - ఘటోనీఘట౩త్వాదివద్విధేయకోటావధికావగాహితాయాంసపా
నరుక్త్యమితిసాంప్రదాయికాః || ని || శుభంయస్తుశుభాన్వితభిత్వమరః || ౬౯ || ప్రజైతి ||
ఆసాప్రజాధిపాంధుఃతేజస్విషుతేషుపంచసుతేషుతన్మధ్యభిత్వధః - ఉన్నతేమహతియ
ధిష్ఠిరంపతపాఃపంచాగ్నిమధ్యేతపస్వీ - ప్రభాకరసూర్యభవ - సూర్యస్యలగ్నీనాం పంచసం
ఖ్యాసూరకర్షస్తరణాదితీభావః - విలాలచంద్రయంప్రధమంప్రపాతయామానప్రవేశితవాన్ -
శ్వేదస్తైవపుత్రాణామభ్యుపాతత్వాదితీభావః || ౭౦ || తపస్వీనామితి || తేవసుధేంద్రపు
త్రాయధిష్ఠిరాదయఃవనతపస్వీనాం ఋషిపత్నీనాం స్తవపాయినః స్తనరసంబిబత్సం
ఠః దరమిషత్ స్వనత్పుశ్చైదయమానైషు కీచకేషువెణువిశేషేషుదలైలసకౌకణాయేహంత
భౌక్తాశ్చసంతః || ని || వేణువకీచకాస్తైపుర్యస్వసంవర్చనిలోద్ధతాభిత్వమరః - దినాంతే సా
యంకాలే వల్కేషువల్కలైషు || ని || వల్కం వల్కేషు క్షీయామిత్వమరః - నిద్రాసుఖ
సస్వభూవన్ అనుభూపవంతః వనెథాత్రిస్తనతద్దానదోలానామనంభవాదితీభావః || ౭౧ ||

క్షునితి ॥ కుంతీశూనాం త్సుప్తిదయాబుభుక్షేదం శేన హేతునా - సస్వరసేవిషయే కలహం శమ
యితుం వారయితుంతదా కుచౌకుంభావివతయోర్యుక్తైః ఏకంకుచకుంభంధనంజయయధిష్ఠి
రయోశ్చభాగం ఏకంసమీరణసుతస్యభీమస్యచభాగం సంవిభజియేభాగముకరోత్ - సంవిభాగ్యా
ద్భజితేక ర్తరిలిట్ - భీమస్యబహ్వశీత్వాదితిభావః ॥ ౨౨ ॥ నిశాచరై రితి ॥ మారుతస్యాపత్వం
మారుతిర్భీమః - అతఃకృత్ - బాల్యవివసినాచరై ర్నమంరాక్షసై ర్నహ - నియోద్ధంపా
పయ్యుద్ధంకర్తుం - కౌతుకీకుతూహలవానివేత్సుత్ప్రేయ - ఉత్తానేఽఽధ్వముఖశయన
నిద్రాయాం - తదవసరజ్జియోవత్ ॥ ౨౩ ॥ స్వాన్నిద్రాశయనంస్వాపజ్జత్వమరః - ఉ
దగ్రామున్నతాంముష్టింముకుశితాంగుశికరవిన్యాసం దధౌధృతవాన్ ॥ ౨౩ ॥ తతఃకృత్ ॥
తతఃక్రమేణకలిపయేషుకేషుచిద్ధి నేషు గతేషునస్త్విత్సుత్తరేణైకవాక్యమ్ ॥ ౨౪ ॥ పచ్చిరితి ॥
ఏతేభావాః యధిష్ఠిరాదయః ఆత్మనఃపితుఃపాండవో యోషీతిభార్యాయా - మాతృస్థానా

యితుంకుచకుంభయ్యుక్తైః । ఏకంధనంజయయధిష్ఠిరయోశ్చభాగ మేకంసమీర
ణసుతస్యచసంవిభజై ॥ ప - ౨౨ ॥ నిశాచరై ర్నమంబాల్యేనియోద్ధమివకౌతుకీ
ఉత్తానశయనముష్టిముదగ్రామ్మారుతిదధౌ ॥ గ - ౨౩ ॥ తతఃక్రమేణ
గతేషుకలిపయేషుచినేషు ॥ ప - ౨౪ ॥ పచ్చిరాత్మపితృయోషితిభావోన్యసం
పరిహారంతజ్జైతైః । బానుగోకరనరోజనహమైశ్చంక్రమంప మదకుర్వతభావాః ॥
ప - ౨౫ ॥ ఆదాయభీమమతిహాంసలముత్తమాంగేస్యాస్థ్రాయబానుకృత
చంక్రమమాస్రమాంతే । బాహుతైః పవహనాద్విరరామశశ్వత్కేచూహలన్న
తుకదాచసతాఃసీనామ్ ॥ ప - ౨౬ ॥ వృద్ధతాపసపురఃప్రసారితంవేణుదండ
మవలంబ్యకైశవే । భావయన్నివగదాపరిగ్రహంభావినంపవనభూశ్చచారనః ॥

యామితియావత్ - భూమాపస్థిపాదైఃస్వర్సనంస్వర్సం పరిహారంతజ్జైతైః - కరౌనరో
జేకమలేభవ తోనహంకాయేషాంతైఃజానుభిః చంక్రమంగమనంచ మదకుర్వత చమత్కృత
వంతః జానుచారంచక్రరిత్యధః - స్వాగతావృత్తం ॥ ౨౫ ॥ ఆదాయేతి ॥ ఆశ్రమాణా
మంతెనమీవేజానుభ్యాంకృతఃచంక్రమః యేనతం - అతిహాంసలంబముబలం ॥ ౨౬ ॥ బలవాన్తాం
సలోంసలజ్జత్వమరః - భీమమాదాయగృహీత్వా ఉత్తమాంగేఃకరసి - ఆస్థ్రాయాపితావ
సీనాంమునిపత్నీనాం బాహులతాభుజులైః పహనోత్థారణాత్ విరరామస్త్రాంతాభూది
త్యధః - రమతేక ర్తరిలిట్ - తావసీనాంశశ్వత్పునఃపునఃకౌతూహలం ఓద్వహనకౌతుకం
తు - కదాచసనవిరరామ అతిరమణీయత్వాదితిభావః - అత్రపూర్వవాక్యాథేన పహనవిర
మణస్య అతిహాంసలతాహేతుకత్వాత్పదార్థహేతుకంకామలికం ॥ ౨౬ ॥ వృద్ధైః ॥ సహ
వనభూర్భీమః కైశవేబాల్యేవృద్ధేనస్థవిరేణతాపసేన పురఃప్రసారితంవేణుదండంఅ
వలంబ్య - భావినంభవిష్యంతంగదాయాంపరిగ్రహంస్వీకారంభావయన్ - అశ్శ్యనస్త్వివేత్సు
త్ప్రేయ - చచారలగచ్ఛత్ - చరతేక ర్తరిలిట్ ॥ ౨౭ ॥ మునిసన్తై రితి ॥ అమీ యుభి

౨౪ చంపుభారతే - నవ్యాఖ్యానే - ప్రథమస్తబకః

స్థిరాదయః మునీనాం సుతైర్బాలతైః ఆవిశేషతారతమ్యుగామిత్యం జుషంతః పితృభ్యోక్తాః
తత్తుల్యాన్వంతః - నవాసుశ్చైశవశేషేషు బాల్యాచితక్రీడాసు - వనమదకలాః ముదోత్క
ఠాః - కలభాః గజశాబకాదవ - ధూళిభిః పాంసుభిః కశేబరంశరీరం మలినతాం మాలినన్వంము
మః - అనయంత ప్రాపితవంతః - పాంసుక్రీడయేతిభావః - నయతిర్దుహిత్యా ద్విక్రమః
కః ఉపమాలంకారః ॥ ౭౮ ॥ తత్రైతి ॥ ఆశ్రమభూమిః మృదవః పాంసవః సూక్ష్మరజాంసి
యేషు తేషు తత్రతత్రప్రదేశేషు - పాండోపుత్రాణాం పాదయోస్తలానాం అభిప్రదేశా
నాం విన్యసనైవక్ష్యేషణే హేతునా స్ఫుటాః రేఖాః రేఖాకారాః యేషాంతైః ఛత్రకేతుకలశైః
చిత్రవతి ఆలేఖ్యవతిపాదవరీతి - గమ్యాత్ప్రేక్ష్యంజకాప్రయోగాత్ ॥ ౭౯ ॥ వీలేతి ॥ తె
బాలాః లీలాయుక్తం స్త్రీతంయేషుతైః స్పృశ్యోరోష్ణప్రాంతయోర్భుగౌత్ గళిభిః బృహద్భిః
ష్టాలైః లాలాజాలానాం పృషతైర్బింధుభిః ॥ ౮౦ ॥ నృజకాన్యం దిలాలా - పృషతి బిండువృక్ష
తావిత్యుభయత్రాప్యమరః - ధుతానిత్యక్తాని ఉల్లేఖనం ఉత్తైజనం రంభింసూత్రంచ తా

వ - ౭౭ ॥ మునిసుతై రవిశేషజుషావనే ముహురమి నవశ్చైశవశేషేషు । మలిన
తామనయంతకశేబరం మదకళాః కళభాదవధూళిభిః ॥ వ - ౭౮ ॥ తత్రతత్ర
మృదుపాంసుషుపాండోపుత్రపాదతలవిన్యసనై । ఛత్రకేతుకలశై స్ఫుటరైశ్చై
శ్చిత్రవత్యుభవదాశ్రమభూమిః ॥ వ - ౭౯ ॥ లీలాస్త్రైస్సృక్ష్మియగార్దృశ
ద్విలాజాలానాం పృషతైర్బృహద్భిః । బాలాదభుస్తెష్టావిమూక్తికానాం మూ
లాభుతోల్లేఖనరంభింసూత్రాః ॥ వ - ౮౦ ॥ అత్యంతబాల్యాదమృతాయ
తాభిరస్యాన్యమధోక్తిభిరాహ్వయత్స । నభీమసేనాజనిపాండుపుత్రైష్వ
ధోక్తనామాపిచ పూణానామా ॥ గ - ౮౧ ॥ తదానీమయమంబాలికానా
మః సంక్రందనశ్చ వంచనందనాగమనంపదా తయాముదమమితంపచాంబభార ॥

నియాసంతాః - మూక్తికానాం మాలాః హృదివక్షసిదధురివేతి గమ్యాత్ప్రేక్ష్య ॥ ౮౦ ॥ అ
త్యంతైతి ॥ అత్యంతబాల్యాద్యేతోః అమృతవదాచరంతీభిరమృతాయితాభిః - తిష్ఠన్తధురా
భిరితియావత్ - అథోక్తైః - యుధి - భీమ - అర్జు - ఇత్యాది నామాధాత్వాః - పాండు
పుత్రైశ్చ అన్యోన్యమాహ్వయత్స సత్సనప్రసిద్ధిభీమనైః - ఆధామూక్తం నామయన్యథా
క్తోపపూణాం సంపూణాముక్తం నామయన్యతథాక్తః - ఆజని అభాత్ - వినాపి ప్రర్వ
యం పూర్వోత్తరపదయోలోపోవాచ్యజ్జితినేనపదన్యలోకేన తన్యనర్వాధాబోధకత్వాది
భావః ॥ ౮౧ ॥ తదానీమితి ॥ తదానీం అంబాలికాయామ్నూయంపుత్రైః అయం పాండుః సంక్రందనశ్చ
ద్రక్ష - పంచానాం నందనానాం పుత్రాణామాగమ సంపదాలాభైశ్చ ర్శ్యేణాపాంశానాం సం
దనైవనే అగమనాం వృక్షాణాం పారిజాతాదీనాం సంపదైరివ అమితం పచామనల్పాం మితన
భేదైరిమితే ఉపపదేపదేః ఖి - అరుష్వికపతిత్యాదినా ముష్ - ముదమానందం బభార దృత
వా - విభక్తైః కర్తరిలిట్ - యత్తు అమితం అధికంపచాంబభార వత్సంభార ప్రాప్తవాని

త్యుపాధినిస్సంహః - తత్తస్యనాలంకారోనశబ్దస్యప్రక్రియాత్రవిభిన్నతత్తదనుచితం-వ్యా
 కరణమాధ్యుర విశదయతి - యతఃపవరేకాచక్రత్వాదామః - కృష్ణానుప్రయజ్యతేలిట్త్య
 త్రఅనుప్రయోగేభ్యభిశ్చప్రసక్త్యభావాదితి ॥ ౮౨ ॥ పుత్రేషీతి ॥ క్రమాత్పిఠేమతే
 మపుత్రేమపంచసువిహరత్సుక్రీడత్సునత్సు - విలోకయంత్యాతావశ్యంత్యాకుంత్యాః
 అంతరంగంమనః - మాద్యాన్సత్త్వాస్తనయానకులసహదేవా - యమత్వంఅంతకత్వంయ
 గ్గజాతత్వంచ ప్రాప్యాపి - ఆప్యాయయామానతుః ఆనందమేతాం - అత్రాంతకత్వే
 పినంతాషజనకత్వమిత్యేకావిరోధః - నవత్తిపుత్రత్వేపితదిత్యవరః యగ్గత్వేనస్వేపదిప్తవి
 ద్యాద్వారాన్వపుత్రత్వేనచ జననాదవిరోధఇతిక్షేప్రతిభాత్తాపితో విరోధాభాసాంతరః॥
 ౮౩ ॥ తైరితి ॥ తైర్యుధిస్థిరాదిభిః ఋషిపుత్రైస్సహద్యధీకృతాసుత్రిచతురాదేవేననదా
 భ్యంప్రాపితాసుపసలతాసు ఆదరాత్పరిచితస్యౌరభస్యడోలావిథేః డోలాయంతస్య
 పర్యాయలభంత్రమప్రాప్తం పవమానసూనోద్భీమప్తపోహణం అవసానభూమిన్సమాప్తి

ప - ౮౨ ॥ పుత్రేషుతేషుక్రమహిషితేషువిలోకయంత్యావిహరత్సుకుంత్యాః
 ఆప్యాయయామానతురంతరంగంప్రాప్యాపిమాత్రీతనయాయమత్వమ్ ॥ ప -
 ౮౩ ॥ తైరాదరాద్వనలతాసుద్యధీకృతాసు డోలావిధేఃపరిచితస్యనహిఃపు
 త్రైః పర్యాయలభమనకృత్వపమానసూమోరారోహణం ద్రుతమభూదవసా
 నభూమిః ॥ ప - ౮౪ ॥ భీమేనదంతయగళేవిద్యతం యమన్యేవన్యేళమారురు
 మురద్రినిభంసగర్భాన్యః | కుండాంప్రగృహ్యవిజయన్స్వయమేవమానీ తంతిల
 యారదపథేన సమారురోహ ॥ ౮౫ - ౫ ॥ తదను విధిపమనతానాం క్రమే
 గమధురోణ వయసాశిరసాచ విద్యతవపుషాం వినయగౌరవ పుషాంసకలాసుక
 లాసుకౌ శలముచ్చీలయతాం తేషాంయశాంసి వలభేదనమదావశస్యథామ్న

స్థానంద్రుతంఅనక్రదభూత్ , అతిమాంసలతయభీమన్య వనలతాబహుశస్త్రితాబభూపురి
 త్యుపాః ॥ ౮౪ ॥ భీమేనేతి ॥ అన్యే సగర్భాస్సోదరాః యుధిస్థిరనకులసహదేవాః భీమేన
 దంతయగళేవిద్యతం స్తంభితం అద్రినిభంపర్వతతుల్యం అత్సున్నతమితియావత్ - వనెళవం
 వన్యంగజంయమారురుపమఃఆరూఢపంతః తంవన్యేళంమానీవిజయార్జునః స్వయమాత్తనైవలీ
 అయాలానాయాసేనకుండాంప్రగృహ్యారదపథేనదంతమాగేణ ఆరురోహ - మానినామస్య
 పబీపిత్యాన్నకించిద్వీడాకరమితిభావః - అత్రమానస్యన్వయం ప్రగృహ్యరోహణఃప్రతిహేతు
 త్వాత్పదార్థహేతుకంకావ్యలింగమ్ ॥ ౮౫ ॥ తదన్వీతి ॥ తదను విధిపద్యథాశాస్త్రంఉపసి
 తానాంఉత్తనయనసంస్కృతానాం క్రమేగమధురోణసుమనోహరోణ వయసాయావసేన వి
 ద్యతంపు ణాంవపుర్యేషాంతేషాం - శిరసావినయస్యగౌరవంపుష్పంతితథోక్తానాం - సకలా
 సుచతుష్స్పష్ట మకలాసువిద్యాసు కౌశలంనై పుణ్యముచ్చీలయతాం ప్రకటయతాం తేషాం
 యుధిస్థిరాదీనాంయశాంసి విద్యావినయవివేకాదిజన్యాఃకీర్తయః - వలభేదనమదావశస్యభి

౨౬ చంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమస్తబకః.

రావతస్యథామ్యైః రక్తైః నివానస్యవక్షీరాభ్యేఽకాశగంగాయావా - యగళం ద్వయమపి
యగవదేకదా ఉల్లంఘయామాసుః అతిచక్రముః ॥ ని ॥ ధామరస్త్రినివానయోరివిశ్వః ॥
౮౬ ॥ సవతి ॥ మునినాంతలిన్సమూహాః నవస్యతరుణిమ్నః యావన్స్యలత్యైస్స సంపదానందసీ
యం - మసూహారంకురువృషభస్యపాండోః సుతానాంశరీరంనేత్రయోపాత్రంవిషయం కు
ర్వతీవశ్యంతీనతీతియావత్ - త్రిలోక్యాభ్యుభవన్త్రయస్యమోహనాయసఃప్రసిద్ధఃకామఃమ
స్త్ర్యభోఽన్యస్యవిశిఖిఃఖాణ్యవపంచధావంచప్రకారఃఅభూత్ - కిమితివత్కేకత్వక్తప్రకా
రంమనెతర్కయామాన - ఉత్పేయై ॥ ౮౭ ॥ అథైతి ॥ అధలనంతరం కదాచీకస్త్రింశ్చి
త్తాలె అఖిలానాంచూరితాండిశాం అంతరేమమభ్యభాగేషు నిరంతరంసాంద్రంయథాతథా
వలమాస్తేఽన్యాపువద్భిః ముంయవమానై దక్షాక్షిణవాయుభిః కంపితై శ్చంపకైశ్చాంశేయ
కుసుమైః సంపాదితస్యసారభస్యసంపదానమృద్ధ్యా అనుకంపితేపరిమళితజ్వత్కృణః - నిలింపా
నాందేవానాంపంథాఃకాశవీధిర్మమతేతాదృశనిలింపవథాః - ఋక్సూరిత్యాదిసామప్రత్య
యః - కేసరకుసుమానాంవతుశ్చపుష్పజాం కేసరశిఖరమకేంజల్కగ్రేషు భాసురాభిగూఢా

ర్యుగళమపి యగవచ్చుల్లంఘయామాసుః ॥ వ - ౮౬ ॥ నవతరుణిమలక్ష్యేనం
దసీయం శరీరం కురువృషభసుతానాం కుర్వతీనేత్రపాత్రమ్ ॥ మునిషతితి
మేనెసూహనాయత్రిలోక్యాన్యస్యవిశిఖిఃపంచకామస్తసీపింపంచధాభూత్ ॥ గ -
౮౭ ॥ అధకదాచిదఖిలహరిదంతరనిరంతరవలమానములయవమానకంపితచంపక
సంపాదితసారభస్యసంపదనుకంపితనిలింపవథాః - కేసరకుసుమకేసరశిఖర భాసుర
భూశిధూసరదశఃకః - మనసిజనిజయనమాకారచతురసమాకారవల్లతల్లజవ
రిచర్వణగర్వాయమాణకలకంఠయవకంఠోక్తపథికసందోహా జీవితసందేహాః -
వనదేవతావదనతిలకాయమానతిలకావలికలికాపతితంభావుక సభోవిభాగాః -

శిఖిఃపుష్పరజోభిః ధూసరాఃమలినాః దశఙ్గోయేషుతేతథోక్తాః - మనసిజస్యమస్త్రధన్యవిజి
యేదిషయేపమాకారఃసాహ్యాకరణం తస్త్రింశ్చతురాణాంసమథానాం సహకారాణాంచూత
విశేషాణాం యేవల్లవతల్లజాఃశ్రేష్ఠవల్లవాః ॥ ని ॥ ప్రకాండముద్భుతల్లజావితప్రశస్తవా
చకేష్వమరః - తేషాంపరితశ్చర్చణైశ్శత్రుణాం గర్వాయమాణానాం దృష్టతాం కలకంఠయా
నాంతరుణికోహి నాంకంఠెన కుహూరవేణైత్యధః - ఉక్తఃపథికసందోహాన్యపాంథనమూహ
న్యజీవితసందేహాః ఏతేజీవంతివానవేతినంశయః యేషుతేతథోక్తాః - వనదేవతానాంవదన
ముఖేతిలకవదావరంతీర్ణస్త్రీలకాయమానాభిః తిలకావృక్షవిశేషాః తదావళ్యాఃకలికాభిః కు
ట్టలైఃపతితంభావుకాః ధవళాయమానాజ్యత్యధః - సభోవిభాగాకాశప్రదేశాఃయేషుతేత
థోక్తాః - మనసవివహుతభుగ్నిస్తస్య అంగారైరలాలైస్సదృశాసకమలానిరక్తాబ్జాని తా
న్యైవశృంగారవః - సూక్ష్మముఖపాత్రివిశేషాః ॥ ని ॥ భృంగారుఃకనకాబుకేత్యమరః - భృం
గారితివపత్యతేయశబ్దః తేషుకామభరణఃమకరందః తస్యసంగేనపానేత్యధః - అరది

తఃజనితఃమదఃయేషాంలేషాంభృంగాణాం అరవవిభవేనర్పుంకారసమృద్ధ్యాహతసూ తుంగః - అధికఃఅరహితానాంఅమియిక్తానాం మిథునానాం స్త్రీపుంసానాం శృంగారరసఃసంభోగసుఖంయేషుభోక్తాః - వసంతస్యముత్యోరుదయఃఅవిభావః యేషులేపతేజానరాదిగాని - నీమంథినిభిః స్త్రీభిన్నహ రతేస్సరతస్యసంబంధినం ఉదంతంవృత్తాంతమపి - దురంతంఘోషావసానకవిచింత్యలలోచ్య మునిశాపాదితిభావః - రహసి వసంతం వానంతిక వైభవావలోకనాశ్చ క్షేతిభావః - తంస్తపంపాండుంసమున్మిషంత్యాః వికసంత్యాఃవానంతికాయాః మాధవీకుసుమస్యమిషణివ్యాజేన హసంతఃపరిహసంకుర్వంత్యేవే త్యుత్పేయై - అరణ్యమంకఃచిహ్నంయస్యాంతస్యాంధరణ్యాంభువికమపిఅనిర్వాచ్యంవికాసంప్రకాశం మందంమందంశనైశ్శనైరాపాదయామాసుఃదక్రుః - ఉపమోత్పేయైగూఢకానుప్రాసానాంసంస్పృష్టిః || ౮౮ || కింశుకశ్చేతి || శుకస్యవదనేనుంచౌరుచిరత్వంసాందర్యంకిమితిమత్స్యాం - శుకస్యవ్యాసపుత్రస్య హృదయేవశిశ్వుంజితేంద్రియత్వమపికిం - నభవత్వేవేత్యధః - మదవలోకనెహాయతపివేతి

మదవచుత్తుభంగంగారసదృశకమలభృగ్దారు మధురసనజ్ఞారచిత మదభృగ్దారవ విభవ తుజ్ఞారహిత మిథునశృగ్దారరసాః - సమున్మిష ద్వాన న్నికామిషణి నీమన్రిసితేరుదన్తంమరన్తంవిచిన్త్య రహసివసన్తంస్తపంతం హసంత్యేవ వసన్తాదయవానరామస్త మ్మస్త మరణ్యాహ్నిధరణ్యాంకమపివికాసమాపాదయామాసుః || ప - ౮౮ || కింశుకస్యవదనేరుచిరత్వం కింశుకస్యహృదయేపివశిశ్వుః | కింశుకస్యకుసుమేషువదన్తీశఽనన్త మధుపాళిరితమ్ || ప - ౮౯ || కురవకేరవ కేభృతస్సుథానమధురమ్మధురమ్మధుపట్నదాఃపపురవాపురవార్యమపి స్తయం స్తపవనేపవనేరితపాదప || ౯ - ౯౦ || అథాప్రిన్తమునాతపోవ నకుటీరపరిసరేపటీరగిరిబన్ధునాగన్ధ వహ స్తనన్ధయేనపన్నిధిన్న్రియ మానోమద్రజివగ్రహ

భావః - ఇతిఉక్తప్రకారణమధుపాళిభృంగవక్త్రైః కింశుకస్యపలాశవృక్షస్య కుసుమేషునడంతి ర్పుంకుర్వతీనతీశంసతి స్త జ్ఞాపయామానేవేత్యుత్పేయై - శుకత్రాటికుటిలారణ్యాని పరాశముకుళాని మునీనామపిషాహనాన్యాసన్నిత్యధః - స్వాగతావృత్తమ్ || ౮౯ || కురవకఇతి || పవనసవాయునా చురితాఃకంపితాః పాదపాఃవృత్తాః యన్ద్రింస్తస్త్రిన్ - నృపస్యవనేపాండురాజాశ్రమారణ్యై - కురవకేకుసుమేజాత్యేకవదనం - రహా ర్పుంకారాణా కేళీఇచ్చావిహారాంశ్చ బిభ్రతీతిభృతః పట్నదాఃభృంగాః సుభయాయప్యతేనసమాధాః భార్యాయతపోక్తం - అతపివమధురంమధుమకరందం పపుఃపిబంతిస్త - అతపివ అనార్యం నిరంకుశం స్తయమపిమదంచలవాపుఃప్రాప్తవంతః అత్ర స్తయీవాప్తౌ కురవకమధుపానవాక్యాధికాహతుకస్యకావ్యలింగస్య యమకేసనకైకవాదకానుప్రవేశ సంకరః - స్రుతవిలంబితవృత్తమ్ || ౯౦ || అథతి || అథవసంతప్రామథ్యావానంతరం పటీరగిరిశ్చందనాచ బన్ధుంధునాతడింక్షునారభభృతేనెత్త్యధః - అమునాగంధవహ స్తనన్ధయేనదాలమారులైశ్చ ఆ

౨౮ చంపుభారతే - నవ్యాఖ్యానే - ప్రథమస్తబకః

శ్రీకౌతపోవనస్యపాండ్వాశ్రమస్య పరిసరేనమీశేనస్మిధిం స్వసాన్నిధ్యంసీయమానః ప్రాప్త
యమాణః మమరజనోపరాగన్యపరిసరస్సంబంధః - తపస్యంతం నిగ్రహితేంద్రియం తపఃకు
ర్వాణమపికంపురుషం అంతమకనసి పరితాపస్యసంపదానమృద్ధ్యా నలింపేత్ సఘటయేత్ -
ఇత్యుక్తమధికామేకం అథాకంతరమపిలస్యమధికంచ అగ్నిరా శృంగరవవ్యాజేనేత్యధికా-
బోధయంత్యాంసూచయంత్యామివస్థితాయాం వనవాసంత్యాం మాధవీకుసుమే - జాత్యైక
వచనం - నమున్తిషంత్యాంవికనంత్యాంసత్యాం ఆయంక్షీతిపతిఃపాండుః క్షణాదేవఇత్యుధ
న్వనఃమస్తధన్య లక్ష్యతాంబాణవిషయత్వం అధ్యరక్షత్ ప్రాప్తవాక్ - రుహేః కర్తరి
లుక్ - అథాకంతరంతునీయమానఇత్వంతముఖయత్రనమం - అంతః అంతఃసౌతుఃమద్రా
జ్ఞాతఃమద్రజః పరిగ్రహణీభార్యా || ౧ || పత్నీపరిజనాదాన మూలశాపాఃపరిగ్రహణిత్యమరగ-
తంతపన్యంతం పాండుమపి కంసురతసుఖంప్రతి తముద్దేశేనేతియావత్ || ౧ || మూర్ఖాను
శేష్యమిత్యమరశేషః - పరితాపసంపదానలింపేదితి యోజ్యం - మద్రజాపరిగ్రహణి పా
తస్తు ప్రామాదికః - ఉభయాథాకనకూర్యా భావాదితి || ౯౧ || పరిహృత్యైతి || య

స్తపస్వస్తమపికమస్తపరితాపసంపదానలింపేదిత్యుద్ధా నరమవ్యభీకరాబోధంత
న్యామివవనవాసస్త్యాంసమున్తిషన్త్యా మయంక్షీతిపతిః క్షణాదేవేత్యుధన్వనోల
క్ష్యతామధ్యరక్షత్ || ౨ - ౯౧ || పరిహృత్యతనుంచిత్రేబాణంకామోముమోచ
యత్ | అస్తరేవారికకోభూదవ్రణస్తద్భూర్వృషః || ౨-౯౨ || కంశేభిదేశమబ
యామ్యధునసేతితావత్కంశేభింపౌనకవృతచిత్రశోభమ్ | మాద్రాకరేణురివ
సాకమసాకరేణ్యూనాథంయయాకురవకర్రులతానిమజ్జమ్ || ౨ - ౯౩ || శాపభ్య
మృత్యుప్రదమగ్రజాతేస్తాపభ్యపత్యుస్సరజంవిలోక్య | దూరేతరస్మిన్సరతేపి

తేయస్తాత్తారణాత్ కామఃమస్తధః తనుంపాండ్వోశ్శరీరం పరిహృత్యవిహాయ చిత్రేబాణం
ముమోచ ప్రయుక్తవాక్ - ముచేక ర్తరిలిట్ || తత్తస్మాత్ స్వపిపాండుః బహిశ్శరీరే
అవ్రణిక్షతరహితస్సక్ - అంతరేవఅంతశ్చ త్తవ అతిరక్తఃపృశశోపితఃఅత్యమరాగాన్వి
తశ్చలభూత్ - క్లేషమూలాచీశయాక్షిఃకావ్యలింగోజ్జీవితేతిసంకరః || ౯౨ || కమితి || ఆ
ధునాకేభిదేశస్త్రీడాస్థానం కండవయామిగచ్ఛామి - ఇతిచింతయన్నితిశేషః - అసాపాండుః
మాద్రాసాకంతయాసహకరేణ్యూగజస్త్రీయాసాకంకరేణుగజభవ || ౧ || కరేణురిభ్యాం స్త్రీ
నేభిఇత్యమరగః - కంశేషేవృక్షమిశేషస్య సంచలనేనమేగనేన కవ్చితాకృతా చిత్రచశోభా
యన్యతం - కురవకర్రుఃకురవకవృక్షః సచివలతానికుంజః లతాగృహంతంప్రతిమానం య
థాతథాయయాఅగచ్ఛత్ యోతే - లిటిధాతోరిలిష్టిత్వై అభ్యానప్రాప్త్యై - ఆతపోణుభ
త్యైత్వై - ఆతోలోప ఇటీలిలోపే నిష్పన్నైయంక్రియా || ౯౩ || శాపమితి || అగ్రజాతేః
ప్రాప్తాణస్యకిందమన్యసంబంధినం మృత్యుప్రదం శాపం పూర్వోక్తరూపంచ - స్వరాజ్ఞా
తంస్తరజంపత్యుఃపాండ్వోతాపంచనమీక్ష్య - ద్వయమగ్నిదుర్నివార్యమిత్యాలోచ్యేత్యధికా-

తదాసురతేమారేతరస్త్రికా నన్నిహితేనత్యపి ఏకాంతసంగతత్వాదిభావః - దేవ్యాఃమాద్యాః
 హృదయందోహాయమానమనంతచింత్రాంతమాసీత్ అభూత్ || ౯౮ || చాటుప్రయోగ
 తి || చాటూనాంప్రియవాక్యానాం ప్రయోగేభాషణే చతురనిపుణః అభవనపాండుఃప్ర
 నూనతల్పేకుసుమశయ్యాంయం ప్రతివేళితాయాఃశాయితాయాః తస్మామాద్యాః స్వంబంధి
 నః స్తరరాజధాన్యాఃమన్తభమహాగరస్య ఔమంప్రాకారం ఔమం చుకూలం || ౯౯ || ఔ
 మంబుహలేప్రాకారఇతిశబ్దః - కరంతంభోజమివతస్యదశేన అగ్రేణ బిభేద శిథిలయామా
 న || ౯౯ || తత్రేతి || తత్రప్రసూనతల్పేతౌ రాజ్ఞీచరాజాచరాజానాతౌచ తౌదంపతి
 మాద్రీపాండూ మునేఃకిందమన్యనంబంధినశ్శాపస్య పరిక్షీతుమిచ్ఛాచరిచక్షీమతయేవేత్సుత్సై
 యే - పరిపూర్వాదీక్షతేనన్తంతాదప్రత్యయః - అభంగురెణలతిదృశేన ఆలింగనమంగళేనప
 రిరంభసుఖేనతరంగితయోః ప్రప్యథ్ధయోఃకుచకుంభయోః సంఖ్యతేనపూజేన ఘమజలనని
 మిఁతఃమదనస్యయావరాజ్యాభిషేకః యస్మింస్తథోక్తం - అధంతఃకుస్మీకృతః మధురనస్య

దేవ్యాదోహాయమానంహృదయంతదాసీత్ || ౧౦౦ - ౯౯ || చాటుప్రయోగేచ
 తురస్సపాండుః ప్రసూనతల్పేప్రతివేళితాయాః | ఔమంబిభేదస్తరరాజ ధానీ
 ఔమంకరాంభోజదశేనతస్మాః || ౧౦౧ - ౯౯ || తత్రతౌరాజదంపతిమునిశాపపరిచి
 ష్టేషయేవముచురభంగురాలింగన మంగళతరంగిత కుచకుంభసంఖ్యతఘ్నజలని
 ర్మిత మదన యావరాజ్యాభిషేకం - అధంతమధురనమధురి మాధరవింబవిడంబి
 తాంబరచరకుటుంబిజీవనం-అతిజవంపుల్లయూనధమ్మిల్ల విగర్హద్వకుళముకుళపు
 నరుక్తపుష్పతల్పం - అవిగజితవీణాగుణకృణితమజితమన్యజితంఅతిచిరప్రముషి
 తమనమశరనమరమున్నీలయామానతుః || ౧౦౨ - ౯౯ || ఆయుషస్సంతితందీర్ఘా
 మావహన్తపికోరవః | ఆయుషస్సంతతేరంతమాజగామరతేరివ || ౧౦౩ - ౯౯ || స్వ

మధురిమామాధుర్యంయేనతేన అధరేణవింబేవేవవిడంబితంఅమకృతం - అంబరచరకుటుంబినాం
 దేహానాంజీవనంఅమృతంయస్మింస్తథోక్తం - అతిజవనలతివేగేన సంపుల్లమానాత్ శిథిలా
 యమానాత్ ధమ్మిల్లాత్సంయతకచభారా ద్విగర్హద్విర్వకుళముకుతై రశోకపుష్పైః పునరుక్తం
 ద్విగుణీకృతంపుష్పతల్పంయస్మింస్తథోక్తం - అవిగజితంకుచ్చితం వీణాయోగుణకృణితం
 తంత్రీనావః యైస్తైర్మణీతైః శిథిలహాజితైః మన్యజితంనిదిదితం - అతిచిరంమునిశాపప్రభృత్యై
 తత్క్షణపర్యంతం ప్రముషితంవిస్తృతం అనమశరస్య వచనబాణస్య సమరయుద్ధం సురత
 మితియావత్ - ఉన్నీలయామానతుః అనుబభూవతు రిత్యధః || ౧౦౪ - ౯౯ || ఆయుషఇతి || పా
 ర్థివఃపాండుః ఆయుషఃఆయుర్మామరాజ్ఞఃజీవితకాలస్య సుతతించంశంసమాహంచ - దీ
 ఘాంతంపుత్రసంపత్త్యావిస్తృతంఅవహాన్ బిభ్రన్మసీనన్నిత్యధః - ఆయుషఃజీవితకాలస్య
 సంతతేన్నమాహస్య రతేరివఅంతంసమాశ్రిం ఆజగామప్రాప్తవాన్ - రత్యంత సమకాలం
 తస్యజీవితాంతోభూదిత్యధః - శ్లేషానుప్రాదితో విరోధాభాషాంతంకారః || ౧౦౫ - ౯౯ || స్వప

స్వేతి || మారీకృతఃనిరాసితః పాశస్యసంసారబంధస్య సంకమసంబంధఃయేనతం ఏకంయమం
 ఇంద్రియనిగ్రహరూపంయోగవిశేషం విహయ త్యక్త్వా - లతాగృహే వధూఃమాద్రీముపే
 యుషన్యంగతస్య నృపస్యపాండోః లజన్రంసర్వదాఊరీకృతః పాశస్యలయధువిశేషస్య సతి
 గమాయేనతథోక్తః - పాశాయధుధారీలపరోన్యఃయమఃఅంతకః సన్నిదధనన్నిహితోభూత్ -
 అత్రేష్టార్థోద్వమాదనిష్టేవాప్తిరూపోవిషమాలంకారభేదః - వంశస్థపుత్రమ్ || ౯౦ || ఆలిం
 గనేనేతి || పర్వప్రవకురవఃసర్వేపికారవాః సర్వోపికురవకవృక్షశ్చ - భువి హరిణేక్షణానాం స్త్రీ
 జామాలింగనైస ఆమోదస్యసంతోషస్య పరిమళస్యచ గౌరవంఅతిశయంబిభృతీతి తథోక్తాః
 అభవన్నితిశేషః - అన్యత్రగౌరవేభృతఃపూణః భవతీత్యభః - తేహంకురూజాంతస్యకు
 రవకవృక్షసామాన్యస్య మధ్యంభజతీతితథోక్తోపి - సపాండుఃశ్వేదపుష్పః కురవకవృక్షశ్చ - మ
 ద్రరాజతనయాంమాద్రీమాలింగ్య తదాలింగనైత్యభః - తథాలవధితాదృశంమరణం-క
 ధన్నిత్యాశ్చర్య ప్రపెదప్రాప్తవాక్ - కురవకస్తరుజాన్లింగనేనపుష్పవీతిప్రసిద్ధిః-

పస్యమారీకృతపాశసంగమంయమంవిహయైకముపేయమేవవధూమ్ | అజన్రమూ
 రీకృతపాశసంగమోయమోపరస్పన్నదధేలతాగృహే || ప-౯౦ || ఆలింగనేనకుర
 మ్రోహరిణేక్షణానామామోదగౌరవభృతోభువినర్వప్రవ | తన్వభృథాగపితథానక
 భన్తుపాండురాలింగ్యమద్రతనయామవధింప్రవేదే || ప - ౯౧ || నిద్రయా
 కిలనిమీలితప్పుతేర్దుద్రయానిజముదీక్ష్యవల్లభమ్ | ఉద్రవాకరముదస్యవిహ్వ
 లామద్రరాజతనయారోదసా || ప - ౧౦౦ || తన్నిశమ్యసమమేత్య కుమా
 రైస్తాదృశంపతిముదీక్ష్యరుదంత్యాః | భోజపుంగవభుపూశ్చునిపాలైర్భూరిసిన్ధ
 యమముజ్జతబాష్పమ్ || ప-౧౦౧ || మాద్రాస్తతోనుమృతయామమూతస్య

అత్రాపిరుద్ధకార్యోత్పత్తిరూపోవిషమప్రభేదః - అథాఽంతరప్రతీతేర్వస్తుధ్వనిరేవ అ
 భిధాయఃప్రకరణైః నియంత్రజాల్లక్షణాయాశ్చబీజాధావాదితి || ౯౯ || నిద్రయేతి || సా
 మద్రరాజతనయానిద్రయాకిలేతినంభావనాయాం - నిద్రయేవశీతయామృతేమౌరణస్య ము
 ద్రయా నిమీలితంముకుళితాక్షం నిజవల్లభంపాండుముదీక్ష్య విహ్వలాశంభాంతభిత్తాన
 తీ కరముదస్యహస్తముద్ధృత్య ఉద్రవాఉచైచ్ఛిష్టాయమానానతీరురేద - రథోద్ధతావృ
 త్తమ్ || ౧౦౦ || తదితి || తత్మాద్రీరోదనంనిశమ్యశ్చుత్వా కుమారైర్భుగ్భిరూభిస్సమం
 బిత్యాగత్య - తాదృశంమృతంపతిముదీక్ష్య రుదంత్యాః భోజపుంగవభువఃకుంత్యాః అశ్చుని
 పాలైర్భూష్పవహైః భూరిసిన్ధయంతాష్పం ఉష్మాణంచఅమంచతముక్తవతీ - రాజభా
 ర్యాత్వాదితిభావః - తప్తాయూభువివహేధూమాకృతిరూప్యేభవతీతత్వం-ముచేతకర్తరిజ్ ||
 ౧౧ || బాష్పంనేత్రజలౌష్ణయోరితివిశ్వః - క్లేషమూలాలిశయోక్తిః - స్నానతావృత్తమ్ || ౧౦౧ ||
 మాద్యోతి || తయాస్వసంగమేనమృత్యుదాయన్యా అనుమృతయా అగ్నిప్రవిప్లయేత్యభః-
 మాద్యాదుమహిత్సంసంబుప్తస్యరాజ్ఞః సకలాసుక్రియాసుకౌర్ధ్వేదై హికోష - తనమైర్భు

ధిష్ఠిరావిభిః నిర్వర్తితానుఅనుష్ఠితానుసతీషు - తౌజాయాపతీమాద్రీపాండూ ప్రకాశము
జ్జ్వలంమరణభీత్యభావాదిభావః - సురతాత్పవనంభోగందేవత్వప్రాప్తిరూప ముత్పవంచ -
భూయఃపునరపి సుమనసాండేవానాంపురతస్తు అగ్రవివేత్యభః - ఆనన్యభూతాంఅనన్య
తవంతౌ || 2 || సురతంమైథునేసిన్యాదేవత్వేసురతాస్త్రీయామితిభిశ్చ || ౧౦౨ || తదన్వితః
తదనుపాండునంస్కారానంతరం నవ్యేనసూతనన వైభవ్యేనభర్తృరాహిత్యేన బహువ్య
వ్యభాచుఃఖాని యస్యాస్తస్యాః వృథాయాఃకుంత్యాః పురతఃఅగ్రే నిమగ్నాదేనఅపా
రేణపితౄశోకేన విదార్యమాణంభిద్యమానం దైర్యంయస్యతేన పోదర్యజనేన భ్రాతృలోకేన
పరివార్యమాణాయ - హృదిమనసి విదితంజ్ఞాతం నిఖిలానాంధర్మాణాం ఆపత్కాలికానాం
జాతంసమాహితాయనృతస్యై - ధర్మాత్యమాత్ జాతాయయ్యధిష్ఠిరాయ మహత్యాం
మహిరాయామపివత్త్వాం ఆపదివైయాత్యేనితై ర్యణ భవితవ్యంధీరోభవేదిత్యభః || 2 ||
దృష్టేదృష్ట్యుద్వియాతస్యాదిత్యమరః - ఛత్వక్తప్రకారంరాజ్ఞాం నయనిగమన్యశీతాస్త్రస్య

రాజ్ఞోనిర్వంతితానుతనమైస్యకలక్రేయానుభూయోషితౌసుమనసాంపురతఃప్ర
కాశంజాయాపతీతుసురతోత్పవన్యభూతా || ౧౦౨ || తదన్వనవ్యవైభవ్య
బహువ్యభాచుఃపుథాయాఃపురతోనిర్వర్త్యాదపితౄశోక విదార్యమాణదైర్య
పోదర్యజనపరివార్యమాణాయహృదివిదితనిఖిలధర్మజాతాయ ధర్మజాతాయ
మహత్యామపివత్త్వాంవైయాత్యేన భవితవ్యమితిరాజ నయనిగమాంకురంప్ర
కాశ్యకాశ్యపాదదూదదూపేతాశ్శతశృంగ మునిపుంగవాఃకుంగమసేసాధశృం
గంకులక్రమాగతంకురునగరమే తానవతారయాచాసుః || ౨ - ౧౦౩ || మంద
మంద మువేత్యతత్రనదసోమ త్వాండుభుత్రాంకురాః క్షేతిప్రేమ పురః
ప్రసారితకరః కుర్వకదృథాలింసమ్ | స్వర్నంస్వర్మమిమాన్ని జాఙ్గమితాం

అంకురంఅధానోధంప్రకాశ్య ఉపదిశ్యకాశ్యపఃఅవిర్యేషాంతభోక్తాః - శతశృంగేనామప
ర్వతే యేమఖ్యాఃమునిపుంగవాఃముషిశ్రేష్ఠాః తేదయయాఉపేతాన్సంతః కుంగానిమణిమ
యసాధానాంశృంగాణియస్మిక్తతథోక్తం - కులక్రమేణ వంశానుపూర్వాన్య ఆగతంప్రా
ప్యం కురునగరంహస్తీపురం ఏతాన్యధిష్ఠిరాదీన్ అవతారయాచాసుః ప్రాయాచాసుః
తరతేణ్యంతస్య - గతిమధీత్యాదిగాద్వికమకత్వమ్ || ౧౦౩ || మందమితి || తత్ర హస్తీ
పురేనప్రసిద్ధః కౌరవఃదృతరాష్ట్రః నదనఃఅస్థానమంటపాలే మందంమందంజన్మైశ్చనైః ఉ
పేత్యఆగత్య - అంధత్వాదానందపారవశ్యాదేవైభావః - మమపాండోఃపుత్రాః అంకురా
ఋతేక్ష కుశ్రేతివదన్నితిశేషః - పేష్టాపురఃప్రసారితౌకరాయేనృతధాక్తస్యక - దృఢం
యథాతథా అలింగనంకుర్వంశ్చనక - అథఅలింగనానంతరం నిజమంకంగమితాన్ ప్రా
ప్తానిమాన్యధిష్ఠిరాదీన్ స్వశకంస్వశకంస్పృష్ట్యస్పృష్ట్య ఆదరాత్స్వనఃపునోన్యైః-అభి
త్యైన్యనములాద్విర్భావః - భృత్యుఃపాండుమితి - అధీగభృత్యాద్విదా కమణిషష్టి - స్వరక

సక - ఏకసంబంధిజ్ఞానస్వలవరసంబంధిస్తారకత్వాదిభావః - చోత్యతద్భిభావారాయమాణేర్మయనాంబుభిర్బాప్తైః శోకంపాండునంబంధి నదీమాతావర్ణయిత్రయస్యతథాక్రం - సదీమాతృకంవిదధేచకార - శాదూలవిక్రీడితంవృత్తమ్ || ౧౦౪ || పాండవేష్వితి || దృశాలంధలత్థైశ్చాణిఃసద్భతరాప్తైః పాండవేషు యదృథతా - అంగదాభ్యంపరిణాహ ఊర్ధ్వభస్తీర్వగ్నిస్తారః ప్రాయఃపయః రూపంలక్ష్మణిఃతనుశ్శరీరంచ తాసాంనంపదఃపవృధ్ధేః - ఇయత్రామిదమేతావదితిపరిణామవిశేషణం - స్పృశనంపాండవస్పృశంవిధతాకుర్వతా పాణినాన్వహస్తేనైవ పరిమమామానంకృతవాక్ - మాలేక దరిలిట్ - అత్రాంధత్వస్య పాణికరణకమాసనిధానరణహేతుత్వా త్పదార్థకహేతుకం కావ్యలింగం - స్వాతావృత్తమ్ || ౧౦౫ || దత్తేతి || అంబికాసూనుఃసద్భతరాప్తైః దినెదినేత్రత్వహం యదృద్భవస్తుపాండవానామిష్టంకాంక్షితంభవతి తత్తద్భత్వా తేభ్యఃకలిభావః - స్వేషంస్వీయానాంఆత్మజానాం శతేషుత్రశతేషి యావత్ప్రేమలన్తి తావత్ప్రేమపాండోఃపుత్రైశ్చ ఏకైకస్త్రికా యధి

భ్రాతున్నరంకౌరవశోతద్భిర్మయనాంబుభిన్నవిదధేశోకంసదీమాతృకమ్ || ప ౧౦౪ || పాండవేషుదృథతాపరిణాహ ప్రాయరూప బలసంపదియత్రాప్తమ్ | స్పృశనంవిదధతైవదృశాంధః పాణినాపరిమమాసద్భతరాప్తైః || ప - ౧౦౫ || దత్తాత్రత్తత్ప్రేత్వహంయదృదిష్టం యావత్స్వేషమాత్మజానాంశతేషి | పాండోఃపుత్రే ప్షంబికాసూనురేతే ప్షైకైకస్త్రికా ప్రేమతావద్భవంధ || X - ౧౦౬ || ఏవంవత్సభావపి భక్తిమత్స తేషు నిజపితృవత్సతాం ప్రసమీక్ష్య మత్సరేణ దుష్టనాయమామో హృదయాలవాలే సుహృద్భావో రాధయప్రధానమబోధన మేధోత్సేధ సవిధధరణీరుహ మధిరూఢాం ఆకుతోనిరోధాం విరోధవిషవీరుధమీధాంచక్రే || ప - ౧౦౭ || తీశ్చైదయానవినయాం దధ

ష్ఠిరాదౌబబంధఘటితవాక్ - భాగ్యవత్సల్యాదిభావః - శాలినీవృత్తమ్ || శ్లో || శాలిన్యత్రామా త్రగౌగౌద్భిల్లౌకై రితిలక్షణాత్ || ౧౦౬ || ఏవమితి || వత్సభావేషిభావేషిభక్తిమత్సస్వస్త్రిన్మితిభావః - తేషుపాండవేషు ఏవముక్తవిధాంనిజస్వమితఃసద్భతరాప్తైస్య వత్సలతాంప్రేమ దృష్ట్యైశ్చత్వా దుష్టనాయమానఃఖిద్యక్ అతఏవ సుహృద్భావఃదుర్యోధనః మత్సరేణ అన్యకుభద్వేషణహేతునా || ని || మత్సరోన్యకుభద్వేషతద్వత్ప్రవణరూరపీతివిశ్వః - రాధేయఃకణః ప్రధానఃముఖ్యః యేషాంకణశకునిదుశ్శాసనానాం దుష్టంబోధనంప్రేరణం యస్యాస్తాదృశీ మేధాన్వయధీరవ ఉత్సేధసవిధధరణీరుహః ఉన్నతాంతికవృక్షః తమధిరూఢాంతస్త్రివ్వేల్లితామిత్యభావః - ఆకుతోనిరోధాంనిరంకుశాం విరోధఃపాండవమైన్ద్రం నపి వవిషవీరువత్సనాభిలతా - తాంపృథయమేవఆలవాలం వృక్షమూలవత్కులపేతుః తస్త్రికా విధాంచక్రేవర్ణయామాన - అత్రపాండవేషుదృథతరాప్తైఃప్రేమదశానస్యదుర్యోధనఖేదం ప్రతితస్యమత్సరంప్రతితస్యవిషవీరుద్వర్ణనంప్రతిచహేతుత్వాదంగాలిభావనంక్షేర్ణంసమస్త

వస్తుపరిసావయవరూపకమ్ || ౧౦౭ || తీవ్రైతి || తీవ్రఃదారుణః ఉదయః అవిచ్ఛిన్నఃయో
 మంతానవినయాక్షుప్తచెప్పి తానిదధతాంవర్వతామిత్యర్థః - దురహంకృతీనాంసిష్ఠలాహం
 కారాణాందుర్యోధనఃఅదిర్యహంతే మంతసుప్తదాంశ త్రూణాంసంబంధిని వట్టాభిషేకమఖిల
 వ్యతికామయమానెఫాలదేశలలాటే - కుట్టాకభావమమిట్టకుట్ట నెకుతుకంకొతూహలంభీమఃకు
 రుతేస్త || ౧ || కుట్టాకఃపాణికుట్ట నభితిశబ్దార్థవే - భీమాన మృష్యతిమిద్యోధనాదయో యావరా
 జ్యాయని రాశాబభూపురిత్యర్థః || ౧౦౮ || పంచథతి || సప్రసిద్ధఃపవనాత్ జిభీమపి వచంచ

తాంక్రమేణదుర్యోధనాద్యసుప్తదాం దురహంకృతీనామ్ | వట్టాభిషేకమఖిలవ్య
 తిఫాలదేశేకుట్టాకభావకు తుకంకురుతే స్తభీమః || ౧ || ప || ౧౦౮ || పంచథాప్ర
 వహంతీనాంప వనాత్ జివవనః | కొరవ క్రోధసింధూనాం క్రమాత్సంగమభూర
 భూత్ ||

ఇత్యంతభట్టనృకృతౌ - చంపుభారతే - ప్రథమస్తబకః

ధాపంచప్రకారంప్రవహంతీనాంకొరవాణాందుర్యోధనాదీనాంకోధావనసింధవఃసద్యఃతా
 సాంక్రమాత్ ప్రాయెణసంగమభూరైశనదేశఃఅభూత్ - యుద్ధిష్ఠిరాదీనాంభీమబలవ్యపాత్ర
 ంపత్వాత్తద్విషయకోధానామవిభీమవివపర్యవసానమభూదిత్యర్థః ||

ఇతి శ్రీనదాశివపదారవింద వందనకందలితానందసాంధ్రస్య కురవికులవంధ్రస్య
 రామకవీంధ్రస్య కృతౌ - చంపుభారత వ్యాఖ్యానే - లాస్యాభిఖ్యానే - ప్రథమస్తబకః.....

చంపుభారతే - సవ్యాభ్యావే -

ద్వితీయ ప్రబక ప్రారంభః.

౧ || అవతరణికా || తీవ్రోదయానవినయానిత్యత్ర పూర్వ ప్రబకే దుర్యోధనా
వినయానాంసామాన్యతః ప్రకాంతత్వాత్తాన్విశేషతోన్మితప్రపంచయతి || ఏకదేవి || ఏ
కదాకదాచిత్ - తుశబ్దోవాక్యాలంకారే - తేనర్చేరాజకుమారాః ధార్తరాష్ట్రాఃపాండవా
శ్చ - సుపర్వాశాండేవానాం సరితోగంగాయానలతేసు విహృత్యజలప్రీతాంకృత్వా సము
త్త్రాణాన్తీరంప్రాప్తస్సంతః అనీచీభిరున్నతాభిః వీచీభి స్తరంగైః ఉత్థూలితేషుతీరంప్రా
పితేసు ఛేనానాంశిండిరాణాంహుటేసు రాశిష్యివస్థితేత్సుత్పేయై - షట్సృహణాంవాటేషుక
ర్మ్యంతలేసు - పరితేసర్వత్రగృహీతామనోహరాశ్చ అంబరాణివస్త్రాణి హోరాశ్చందనాః హ

గ||౧|| ఏకదాతుతేనర్చేసుపర్వసంతస్పలిలేషువిహృత్యసముత్త్రాణావీచీభి రనీచీభిరు
త్థూలితఃసమూపేష్యివషట్సృహవాటేషుపరిగృహీతామనోహరాబరషట్సృహరా
శ్చసహారాః కుశాకుశీలవకులపరిశీలితవిచిత్రవాచిత్రకలికరవినశీకృతమనసస్స
జిహ్వాసామానుః || ప - ౨ || రహానగినతత్పరత్వవర్ధంకకల్పే దినవిరతిసమా
ప్తస్సేవ్యమానస్సగేమః తటభువికుః మానాంతాద్యైగంగాదక్షానై రతికమల
సతాయాహనిదద్యోదద్యో || గ - ౩ || అధతథాభూతస్యతస్యబిభాంసయాకు

రామసి రాశిభ్యవసరానోజరానివ యై స్తథోక్తాశ్చసంతః - కశలానాంశియైభ్యాసాభ్యాం
నిపుణానాం కుశీలవాంగాయకాః || ౧ || గాయకాస్తుకుశీలవాగ్గర్వమరః - లెహించలతబృం
దిన - కుశీలవబాలకేలిహారాంధరం - పరిశీలితానాంతాంతానాంవిచిత్రాణాంచవాచిత్రా
ణాం చతుర్ద్విధవాద్యానాం వీణావేలువ్యదంగతాశానాం కలశేనాం ఘటవాద్యానాంచ రవై
సూర్యధ్వజశ్చైన్ద్రియశీఘ్రతరపరహోవృతండునోయేషాంతథోక్తాశ్చసంతఃఖంధాతథాఅసామా
ననిదద్యోదద్యో - దయాయానశ్చేతికర్తృలిట్కామంతాదానతేరదైరమప్రయాగః||౨||రహాసీతి||
గంగానాగధనాగ్రోధసాత్రం భీమంతాద్యైః కుసాజ్జైర్విద్యుత్కః - మనుమానాంగంధపూ
ర్ణైఃపరిమళపరంపరాభిః కరణైఃఅలసతాయాన్త్రేషుస్య అధికంయథావధా హనిండుంధ్యం
శిఖండయంతీరిహనిదాః ప్రవంవయైః యస్యాంతసాన్యం - తటభువి గంగాతీరే దినవిరతిసమా
ప్తస్సాయంతనవాంసుభిః సేవ్యమానస్సక - రహసి గర్జనవర్ధంకకర్మమణిమంచతుల్య - సా
ర్వత్వేన్యస్సేత్వయః - సరితేత్వేపద్మశయాంయూరిదద్యోనుప్రవాక్ - నిద్రాతేక
స్త్వలిప్త - మానినీవృత్తః || ౩ || అథేవి || అధస్యాంశతరం తథాభూతస్య కఖలు ప్రవృ
త్తస్యగోమస్య బిభాంసయాహంతుమిచ్ఛయా కురునశింత్రనచ సేవదుర్యోధనేన చోపైతే సే

కీతైః సరంధైర్విషవైద్యైః ॥ ౧ ॥ సరంధ్రో విషవైద్యేపీఠిశశ్చ - నిభృతం గూఢం యథా
తథా - ఉపేత్య నియంత్రణపేటికేషు సర్పబంధనమజ్ఞామేషు ర్ముడితి శీఘ్రం సముద్ఘాటి
తేచువిస్మయేషు సర్పిశ్చ తరేదైకవాక్యమ్ ॥ ౪ ॥ సుతః ॥ శ్వసనోవాయః అశనమన్నం యే
షాంతేషామింత్రాస్సర్పశ్రేణాః సుతేవాయుప్రత్యేభీమే పితృర్వాదౌ న్యంబంధం యస్మాన్
దిమా అన్నమాభ్యుత్సరంతస్యయస్సంపదాయః - పారంపర్యేణ సంక్రమణంతస్యశోభీతుం పరీక్షే
తుమిచ్ఛామశ్చ తానయేవేత్సుప్రేక్షై - కారణగుణస్య కార్య సంక్రమణపరీక్షయేవేతి యా
వత్ - సమీరసూమంభీమం సమ్యగుపేత్య జిహ్వనాం బహిః ప్రసారాత్ బహుళః అధికం వితే
మః పశ్యతి - ఉపజాత్యత్రమ్ ॥ ౫ ॥ సుప్తస్యేతి ॥ సుయోధనస్య శ్చ త్యైర్ముక్తాః ప్రయోజ
తావతాశనాన్సర్పాశ్చ - సకలాలనదేన తాశ్చ సుప్తస్యతస్య భీమస్య - తుభ్యం క్రమార్థకేన
పుషికరీతేతయసి - ఆహిః దంష్ట్రాయాః శుభ్రా ర్థనాయాశ్చ ద్వయం వితేనుః ప్రత్యేకం

రుసరేంద్రనందనేశవోపితైర్నరేంద్రైరుపేత్యయగపదేన ర్ముడితి భృతం సము
ద్ఘాటితేషు నియంత్రణపేటికేషు ॥ ప - ౪ ॥ సుతేపితృస్మాద్విమ సంపదాయశు
శుక్లయేవ శ్వసనాశనేంద్రాః | సమీరసూమం సముపేత్య జిహ్వబహిః ప్రసారాంబ
హుశో వితేనుః ॥ ప - ౫ ॥ సుప్తస్యతస్యతు సుయోధనభృత్యముక్తావతాశనా
శ్చ సకలాలనదేన తాశ్చ | అసీర్వయం పుషిచాయసి చప్రేతేనుః పూర్వానత
త్రచరమైవ పుషిచవీర్యమ్ ॥ ప - ౬ ॥ మమైద తదశనాభుజంగమామారుతే
ర్వపుషి సుప్తిభూతుహః | ముష్టిశేయతనమౌచిరేతి మూలికాన్యబహిర్వానిర్గ
తాః ॥ ౫ - ౭ ॥ అన్యేభ్యురపి పురరాజీవంతం నిద్రారుణయనరాజీవంతం
సముద్ధధీస్నిగ్ధజననభి కేళికాయా మారాగికదాపితకబళనిచోళిత కరాశగర

పవేశయామాసురీత్యర్థః ॥ ౧ ॥ అశీశ్శుభాశంసాహిదంష్ట్రైర్మూరిత్యమరః - తత్ర అశీర్ద్వయ
స్య మధ్యపూర్వా ప్రథమాసర్పదంష్ట్రై - వీర్యమారణసామర్థ్యం నపుపోషనరక్షితవతీ - చింత
రహస్విత్తియారణదేన తాశ్చ పార్శ్వేనై నవీర్యం చిరజీవిత్య కరణాత్మకం పుటోప - భుజననిప
స్మాంత్యులోదేవా ఏకరక్షంతీతి భావః - నసంతతిలకావృతమ్ ॥ ౬ ॥ మర్మైతి ॥ భుజంగమాన్
హస్తిపూర్వక్తాః మారుతస్యావత్సంపుమాన్ మారుతిభీమతస్యవపుషికరీతే - మర్మ సుతయ
స్మానేనుదత్రాః సిహితాః దశనాః దంష్ట్రైః స్తథోక్తాస్తంతః - బహిర్భూమే ర్వార్ద్వవిధిర్గ
తాః ముష్టిసామాతుం యోగ్యా మేయాతనుర్యాసంతాః సుప్తిభూతుహః శయనవృక్షస్య మూలి
కాః సూత్రాసీనవిరేజితే - ఉల్లేఖై - రథోద్ధతాశ్చ త్రమ్ ॥ ౭ ॥ అన్యేభ్యురపి ॥ ముగ్ధామా
థాధీబద్ధిర్వస్యతథోక్తః - సదర్శోధనసాక్షైత్సర్పదంశనేవ్యమృతవ్యవిషదాఫనేవపునస్తచ్చిం
తనాదితానః - స్నిగ్ధజననభూనిసకపటమిత్రమితియావత్ అన్యేభ్యః పరస్మిన్ దానేపునః సర్ప
దంశనేపీత్యర్థః - ఆజీగంతం ప్రాణాధారయంతం నిద్రయాలరణేనయనేరాజీవేకమలెదన
యగ్యం ॥ ౧ ॥ శిశుప్రసూపరాజీవైతిత్వ సర్వాదౌష్ట్యమరః - గృహీతే కాయాం సహభోజ

సక్రీడాంఘ్రిరాశితైస్సుదైః || ని || ఆరాశికాఅంధసికాఇతిపాదకవర్ణాయైష్వమః -
 దాపితైః కిబతైః గ్రాసైర్నిచోళితేనలంతర్నితేనకరాశేనభీషణేనగరేనపేణ-తద్భక్షణేతి
 యావత్ - విహ్వలంబిభ్రాంతం - ప్రహ్వలంబితంశిరఃయస్యతథోక్తం - అసహ్యదాంశత్రాణం
 హృదయేవక్షుశూలంతద్వస్తుఃఖుజనకమిత్యర్థః - తంభీమంపరిణాహినీభిఃఅయతాభిరజ్జుభిఃపరిణా
 హృబంధయిత్యా-శూలైరాయుధవిశేషైఃకీలితే-అథోబంధితే నిర్జరసరితోగంగాయాఃఅంతర్జ
 లేజలమధ్యేనిర్జయమానపాతితవాక్-భృత్యైర్నితీషః||౧||తేషామితి||తదానీంతేషాంధృతరా
 ష్ట్రాజానాంబుర్లోభనాదీనాంఽవిషత్తటిన్యాఃగంగాయాఃతీరభటే - సీరజలేవప్రవీరంమరుత్సు
 తంభీమంపూరయతుం - క్రమాత్సారాః - దృఢాఃగుణాః సూదాఃవికత్రఅస్యత్రరజ్జవశ్య-
 సాధనతాంకారణత్వమవాపుః ప్రాప్తవంతః - కారణాన్యభూవృత్త్యర్థః - సూదైస్తీరే
 విషంప్రదాస్యసీరేరజ్జభిర్బంధయిత్యాపాతిత్యాదితిభావః||౧||గుణాఃప్రధానైరూపాదామా
 ర్వాన్సూదేవృకోదరఇతివిశ్వః - సారాఃక్రేష్టాఃగుణాః శౌర్యదైర్యాదయఃతంపూరయతుం

శబిహ్వలం ప్రహ్వలంబితశిరసం రజ్జుభిఃపరిణాహ్య పరిణాహినీభిరసుహృదాం
 హృదయశూలంశూలకీలితే నిజరసరిదంతజ్జలేవినజయమాన || ప - ౧ ||
 తెషాంతదానీం ధృతరాష్ట్రాజానాం తీరచసీరవిషత్తటిన్యాః | మరుత్సుతం
 పూరయతుంప్రవీరంసారాగుణాస్సాధనతామవాపుః || ౧ - ౯ || తతఃపాతా
 శభవితదాగమనకౌతుకేనావాసుకేనానమ్మనితస్సర్వతిమానితస్తతోష్టాసుదిశాసు
 తదనుగుణపరిగణనాదినగణమత్యయశంకిభిరితరైరపత్యైస్సహచిత్త్యవత్సరిపుష్క
 త్పక్షానభీమక్యవాసీదసీతిషీదంత్యాఃకుంత్యాఃనవమమపి వానరమనవమమేన

సాధనతామవాపుః - తస్యతాదృగ్గుణరామిత్యేతస్మిన్నేవభారతరాష్ట్రాణాంరథానైరాశ్రవ
 త్తేరితిభావః - అత్రార్థేగుణానాం దోషీకరణాల్లేశాలంకారః - లేశస్యాద్దోషగుణయోర్గు
 ణదోషత్వకల్పనమిలక్షణాత్ - పూర్వత్రచసూదరజ్జ్యోః క్లేషభిత్రికాభేదాధ్యవసాయమూ
 లాతిశయోక్తిః - ద్వయారష్యేకవాచకానుప్రవేశస్సంకరేఅభిన్నవదబోధ్యనానాలంకారభుటి
 తత్వంతల్లక్షణం - ప్రపంచోమదీయమకందర్పార్యాంప్రప్తవన్యః - సారాఃవిషదాః || ౧ || సా
 రస్తుగరదేదృఢ ఇతివిశ్వఇత్యపి కేచిత్ - ఉపజాతప్రత్య || ౯ || తతఃఇతి || తతఃపాతనానం
 తరంధృతిఃతైర్యమస్యాస్త్రీతిభృతిమాన్ - సప్రభంజనభూర్వాయుపుత్రః - పాతాశభవితస్య
 భీమన్యాగమనేనకౌతుకంకురూపాలంబుహ్వాస్త్రీతికౌతుకేనావాసుకేనానమ్మరాజేన - సమ్మనితేఅ
 మృతకలశప్రదానాదినాబహుమానితస్సృతత్యయంస్వమరణశంకంతే మన్వంతఇతి శంకితిఇ
 తరైర్బుధిస్థిరాదిభిః ఆవత్రోయేపుత్రైస్సహ అష్టాసుదిశాసుదిక్షు - ఆపంచైవ హలంతానామి
 త్యమశాసనాదాకారాంతత్వం - తాసామష్టదిశామనుగుణములంతరిగణనమస్యత్వసంఖ్యాయ
 న్యతందీనానాంగణంఅష్టేదినానీత్యర్థః - ఇతస్తతోవిచిత్రఅన్విష్య - హేతిభేదేఫావత్సహే
 రిపూణాంభర్జనపర్జనపాశీమహేతిసర్వత్రయోజ్యం - కన్కుత్రవాసీదసీతిషీదంత్యక్షేతిశ

ఋషిదంత్యాశ్చందంత్యాశ్చందంత్యాః సవమంసమంఖ్యమపివాసరంధనం - అనవమంసవసం
 ఖ్యాతహితంఅనవమఖ్యాన్యఃసభవతితథోక్తంచ-కుర్వన్తానాంతపవవిరోధానాః - అమృతమ
 ద్దురంజనై రివదృశామాతుర్మైత్రేరంజయామాసఅనందయామాస - అయాదృష్టభూదత్వర్థః -
 ౧౦ || ఆగతస్యేతి || ఆగతస్యపాతాళాదితిశేషః - తస్యభీమస్యసంబంధి - మదాచలానామయిత
 స్య - దశసహస్రమదగజానామిత్యర్థః - బలంయత్తస్యావహానాంసంపాదకానాం - సృధాకు
 పరిషదానర్వసమాజేనకషదాపితానాముపాయనీకృతానాం దశకలశానాం - తస్యమితానామి
 త్యర్థః - వీయామాణామమృతానాంనిశేనశేన పానేనవిశేషితోతిశయితపరిపూర్ణమృద్ధియ
 స్యకథోక్తంగాత్రంశరంకర్త - సవిశ్రాంతిజనన్యాభజాంతరజవక్షసేవసోదరాణాంప
 యుగ్ధిష్టిరాదీనాంకౌరవాణాంకుర్యోధనాదీనాంచహృదయేమనస్యపి - క్రమాన్వౌదనం పక్షం
 తోషసమృద్ధివిషాదసంపత్ - దుఃఖసమృద్ధిశ్చ తేనమమతునిమిశతన్త - కుంతితమహాక్యా
 విలింగయిధిష్టిరాదయోజకార్తుః - కుర్యోధనాదయశ్చిఖిదుర్యోధః || ౧౧ || తదనంతరమి
 త్యుత్తరేణాన్వయః || కాష్ఠామితి || తదనంతరం - ప్రజ్ఞాబుద్ధిరేవవృత్తీనయనంయస్యః -

సంజనయన్ ప్రభంజనభూరమృతాంజనై రివదృశారంజయామాస || ౧ - ౧౦ ||

ఆగతస్యతస్యమదావళాయితబలావహానాంపృథాకుపరిషదపదాపితదశకలశానీ

యామాణానిషవశేషవిశేషితపరిపూర్ణంగాత్రంచవిత్రీభుజాంతరజవక్షసోదరాణాం

రవహృదయేషి సోదవిషాదసంపదా సమమతుః || తదనంతరమ్ || ౪ - ౧౧ ||

కాష్ఠాంపరాంకాముకకౌశలస్యకాష్ఠాంపరాస్తానసే తద్యత్సేపి | ప్రజ్ఞాబుద్ధిగా

రోపయతుంప్రస్పృత్సౌమ్యజ్ఞాపయన్విష్టుపేదితసూజమ్ || ౧ - ౧౨ - సోపి కృత్య

విదామగ్రుణీరపరేణేవ శరజస్తనా కృపేణ బహుకృపేణ నిరవద్య వీరయశోని

అంభఃపుతరాష్ట్రఃతాన్యధిష్ఠిరాదీన్కుర్యోధనాదీంశ్చకార్తుక కౌశలస్యధన్యద్వానైపుణ్య
 స్యపరాంకాష్ఠాంనిరవధికోత్కర్షం - ఆరోపయతుంప్రాసయతుంలేషాంయధిష్ఠిరాదీనాంకు
 ర్యోధనాదీనాంచయశః క్రింపరాంకృత్కర్మభిన్నాఃకాష్ఠాదశాపిదశః ఆరోపయతుమపి ||

కాష్ఠాన్మర్షేన్ధి తేధాదీనీత్యమరః - విప్లువద్యాంగజ్ఞాయాఃతనూజంభీష్టవ్యజ్ఞాపయత్విజ్ఞాపిత

వాన్ - యత్తుపరాంకాన్యాఃకాష్ఠాంపరాస్తాన్ధిత్వర్థ ఇతిన్తసిహః - తన్న - తత్ప్రైస్స

రాష్ట్రీవాప్సవాప్ససక్త్యావతత్ప్రీకర్షత్వబోషప్సజ్ఞాత్ - అత్రానేకక్రియాయాగ

పద్యార్థముచ్చయాలజ్ఞాగ్రిః || శ్లో || గుణక్రియాయాగపద్యం సముచ్చయతివిజ్ఞానాత్

ఇంద్రసజ్జివ్యత్తంలక్షణంతూక్తం || ౧౨ || సజ్జతి || కృత్యవిదాంకర్తవ్యనిపుణానామగ్ర

ణీఃత్రైపుణభిష్టిపితవరేణాదీయనశరేదర్భవిశేషేపాణేవజన్తయస్యతేన స్కందేనేవస్థితేన

త్యుత్ప్రేక్ష - కృపస్యభాణజన్తత్వం మహాభారతేప్రసిద్ధం - బహ్వికృపాయస్యతేనకృపేణనా

మధుమరాచార్యేణాతాణాంసవస్యభృతాణాంపూర్వోక్తానాంగణవిరవద్యస్యానింద్యస్యవి

రాణాంయశసంభవేనాభితిరేనిషద్యాంకౌశలభూతాం || ౧ || అపణస్తునిషద్యాయామి

త్యమరః - చాపవిద్యామాపాద్యలభ్యాపయత్వాతాంచాపవిద్యాంపునరుక్తయితుం ద్వీరాన
 ర్తయితుం - దిశిదిశిప్రితిశిశంజై తాఃజయశీలఃగుణాశ్శార్వాదయఃస్యతం పాత్రగుణం-
 వివిధస్యబహుప్రకారస్యధనురాగమస్యలస్త్రవేదస్యప్రాణస్యజీవభూతస్య - ఉపదేశ పారంప
 ర్యేణవర్ధకస్యేతియావత్ - ద్రోణస్యనామాచార్యస్యచరణయోఃమహాతాతానంత్యేనధనస్యసేవ
 హేనరాశినానహఉపధీచకార - ఉపాయనంచక్రే - కృత్స్వస్తీత్యాదినాచ్ఛావిత్వందీర్ఘశ్చ॥
 ౧౩ ॥ సింధ్యతి ॥ తత్రహస్తినపురేపారాజాం నికరస్సంఘఃపిదాఃసింధుజాతస్యగంగాసుతస్య
 సముద్రనివహస్యచ కలశీభువోద్రోణస్యలగస్త్యస్యచ ద్వయోద్భిష్టద్రోణయోఃసముద్రా
 గస్త్యయోశ్చేతియావత్ ॥ ౧౪ ॥ దేశేనదీవిశేషభౌసింధుర్నా సరితీస్త్రీయా మిత్యమరః -
 తాదృశంఉక్తవిభంస్నిగ్ధయోస్సు హృదోర్భావం స్వేహమవలంకృత్య - చిత్రపూరస్య ఆశ్చర్య
 రసప్రవాహస్యజరేమధ్యే నిమజ్జనంసమాచరత్ చత్రైత్యాశ్చర్యాస్యితో భూదిత్యర్థః-అ
 త్రసముద్రభీష్టయో రగస్త్యద్రోణయోశ్చ శ్లెషభితికాభేదాభ్యవసాయమూలాభిశయో

మద్యాం చాపవిద్యా మాపాద్యతాం పునరుక్తయితుం దిశిదిశి జైత్రగుణం
 పాత్రగుణం మహతాభనసహసహ వివిధ ధనురాగమ ప్రాణస్య ద్రోణ
 స్య చరణయూరపధీచకార ॥ ౧౩ ॥ సింధుజాతకలశీభుపూస్తయోస్నిగ్ధ
 భావమవలంకృతాదృశమ్ ॥ తత్రపారనికర స్సమాచర చిత్రపూరజరే నిమజ్జ
 నమ్ ॥ ౧౪ - కుమారాస్తూణమారుక్షే-కుంభయోనేరసగ్రహణే ॥ ఓ
 టింకోదండసారస్యగుడిన సైగుణాభవ ॥ ౧౫ ॥ హులస్థస్యానుకుర్వేకు
 రుసుతనదసఃకుంభయోనేకదాచిత్సాతుమధ్యేజూనాంచరకృతవసతేస్సింధు
 భూవర్ధమానః ॥ ఆదౌపాదౌనిపీడ్యస్సుటకమలరుచోవిధ్రిదంతేవసత్సం గ్రా

త్యుజ్జీవితేననినర్తవిరుద్ధయో సముద్రాగస్త్యయోస్తే హవలంకనాత్త క విభావనాలంకార
 భేదేనపారాజాంచిత్రపూరనిమజ్జనసమర్థనాత్తకం కావ్యలింగ మంగంగీభావేన సంకీర్ణమపి
 శయోక్తివిభావనాసంకీర్ణంఅతిశయోక్తి విభావనాసంకరస్య విభావనాకావ్యలింగసంకరస్యచ ద్వ
 యోఃపునరంగంగీభావసంకరశ్చేతి సూక్ష్మదృశా కలసీయః-రథోద్ధతావృత్తమ్ ॥ ౧౪ ॥ కు
 మారాభి ॥ గుణిగశ్శార్వాదిగుణవంతః తెపూర్వోక్తాః కుమారాయుగిష్టిరాదయః కుంభ
 యోనేర్ద్రోణస్యానుగ్రహతప్రసాదాత్ - కౌదండసారస్య ధనుర్విద్యానైపుణ్యస్య కౌటియు
 త్కర్షణకౌదండసారస్య శ్రేష్ఠచాపస్యకోటిలింగదేశం - గుణాశ్శింజిన్యజనహర్షంసత్సర
 మారుక్షేస్తా ప్రవంతః-రుహరాజ్ఞా ర్వాత్కర్తరిలుత్ ॥ ౧౫ ॥ స్వాతోగ్రటిరశ్రాచాపాశ్రే
 సంభ్యాభేదప్రకర్షయారితివిశ్వః-శ్చిప్తవిశేషణయముపమా - అతవివగుడినః మోద్వివతతిభిద
 మవ్యపియోజ్యమ్ ॥ ౧౫ ॥ కూలేతి ॥ కదాచిత్ స్నాతుం జూనాంమధ్యే చిరంకృతావసతిరవ
 స్థానంయేనతస్య-చిరస్నాయిత్యాగమాదితిభావః- కుంభయోనేర్ద్రోణస్యసంబంధినోస్సుటంకమ
 లసేవరుకాంతిర్యయోస్తౌషాద- ఆదౌ ప్రభమంనిపీడ్య ప్రణమ్య పీడయత్వాచ అంతేన

సత్వంసమాపం స్థితీంబభిభ్రౌత్ సింధుభూవాభీష్టేణనదీదేశేనచ వర్ధమానః అతపితమాలస్యతే
 రేవ త్రమానస్యకురుసుతనవః యుధిష్ఠిరాదీనాం సమాజం అనుకుర్వన్విడంబయన్ - కృద్యో
 గాత్స-ర్తడిషష్ఠీ-కశ్చిద్రాహిః మకరః స్వయమపివిశేషణ జహాయస్తా త్రస్యఅస్మాగమస్య
 ఘనర్వేదస్యాంతంపారంబిజయస్యార్జునస్యసంబంధినా అస్మాగమనభాణప్రాప్త్యాఅంతంనాశం
 చజగ్రాహప్రాప్తవాః - కదాచిద్దోణస్య స్నాతుంకృతగంగావతరణస్య చరణగ్రహణం
 కుర్వన్కకశ్చనమకరోర్జునైనభాణేననిహతఇతిపారాదీక్షీకథా త్రాసుసంభయా - ప్రధరాన్య
 త్రమ్ || ౧౬ || తతఃతతి || తతఃఅనంతరంసర్వేషాంధనుర్ధరాణాముత్తరాః ఉదీచ్యాఅపి శ్రే
 ష్ఠాశ్చేతిచ - శరాసనేనుచాపనై పుణ్యేనువిషయదక్షిణాఃదక్షిణాత్యాః సరభాశ్చఅతపివవిరో
 ధాభానః || ౧౭ || ఉపర్యుదీప్యశ్రేష్ఠేష్వపుస్త్రరత్నత్యమరః||౧౮|| త్రిష్వవాక్సరతారామపరచ్ఛం
 దానస్త్రత్రిశుఃదక్షిణఇతివిశ్వః - మహ్యంద్రుహ్యతఃమమద్రోహంబాల్యేప్రతిజ్ఞాతాథరా
 జ్ఞాప్రదానరూపంకుర్వతః - త్రుధద్రుహేత్యాదివాసంప్రదానత్వం-అతపిత యుధియధే

పయోజగ్రాహకశ్చ త్వయమపి విజయాస్మాగమాంతం మహంరమ్ || ౧౮ ||

౧౬ || తతస్తై సర్వైస్త్రరాఅపి శరాసనేనుదక్షిణాః గురుదక్షిణాంకురుత మ

హ్యం ద్రుహ్యతో ద్రువవస్య యుధి బహుద్ధృహేతస్య సమర్పణమితి గురుణా

చోదితాః కయాప్యహంపూర్వీకయా విమలేషు కృతావజ్ఞసేనయా జ్ఞసేనం

పురంసరుభ్య చిరమయుభ్యంత || ౧౭ || కృతేభ్యైర్ద్రుహుషిసగురుద్రో

హిణస్తస్యజీవగ్రాహేభావంచలపరిచలత్రద్దవల్లీసహాయః|| పుత్రావల్యాః

సుబలహుతాతుఃపూర్వపక్షీభనత్వాం సిద్ధాంతోభూద్దివిభువిచ బుధైశ్లాఘితస్య

బాహుద్ధృహేతస్యసజీవమాసేతస్యద్రువదస్యరాజ్ఞః సమర్పణమేవగురుదక్షిణాం కురుతేతి-గురు

భాద్రోణేనచోదితాఅజ్ఞాపితాస్సంతః అథకయాప్యసిర్వాచ్యయా అహంపూర్వీకయా అ

హంపూర్వమహంపూర్వమితి జ్ఞానేన || ౧౮ || అహంపూర్వ మహంపూర్వ మిత్యహంపూర్వీకా

మతేత్యమరః - విమలేషుశత్రుషు విషయేకృతావజ్ఞారచిత తిరస్కారాపేనాయస్త్రీకౌతవ్-

యజ్ఞసేనస్యద్రువవ్యేవంయా జ్ఞసేనం పురంపట్టణంసరుభ్యచిరమయుభ్యంత- యుద్ధమమ

ర్వక్ || ౧౭ || కృతేభ్యైఃసజలమధ్యగ్రాహ మారకత్వేనప్రసిద్ధః సవ్యసాచీలర్జునః గురవే

ద్రుహ్యతీతిద్రోహిణాంతస్యద్రువదస్యజీవగ్రాహేవతపితగ్రహణేవిషయే సుబలహుతాతుర్గాం

ధారాః పుత్రాణాంకుర్వేధనాదీనాం అవశ్యాంపంక్తౌ పూర్వపక్షీభనత్వాం సత్వాం అన

మధాకాయానత్వాం - ద్రువవేనపతాభూతాయామితియావత్ - భల్లైర్ద్రుహుషదస్యభాణవి

శేషైః ధనుషినిజచాపేకృతైభిస్తేనచ - బాహుయాఃభుజస్య అంచేలెలక్రేకరేరియావత్-పరి

చలంతికంపమానా ఖడ్గఃపల్లీనైవవహయః యన్యతథోక్తస్యక్ - దివిస్సగేః బుధైఃశేషైః

భువిబుధైఃపండ్రిశ్చ|| ౧౮ || జ్ఞాతృచాంద్రీసురామభూఇతివిశ్వశ్లాఘితఃసంస్తుతఃసిద్ధాంతఃకృత

కార్యలభూః - ఆత్రజీవమచిక్చితిబింబస్య గ్రాహేసింభుభూతచిచిత్సత్వేన జ్ఞానేన

యే సాబలేయశతేపూర్వమీభవతిసతి చేహ త్రవాదిమతిసతి - అజానః ఇహామూత్రచక్ర
 జ్ఞ విభిన్నాస్మితః అభినందితః సిద్ధాంతః అద్వితీయబ్రహ్మభావాత్తకః - అథాంతరంతు
 భ్వనిరేవనశ్లేషః - అభిధాయః ప్రకృతేనియంత్రణాదిత్వాదేరు క్తత్వాదితి - మందాక్రాంత
 తావత్తమ్ || ౧౧ || మందాక్రాంతాజలసేదగై మ్భానతోతాద్ధరూపేతిత్వణో || ౧౨ ||
 పాథామితి || తదనుక్రూపదగ్రహణానంతరం లేమూరాః పాథామర్జునమేవ పురతోగ్రే
 నిధాయ గురోః ప్రాణస్యనన్దిధౌ నిజంశిరఃభక్తిభిర్వ్యసమయక్ - ప్రణమరిత్యర్థః - పా
 షాదగ్రుపదస్తు చరిభాత్యాతిరస్కారేణ యాలజ్ఞాతయూ నిజంశిరఃవ్యసమయత్ - అ
 వనలపదసోహాదిత్యర్థః - నమతేన్యైకంతాత్మరైలిజ్ - అత్రకురుకుమారాణాంక్రూపదస్య
 చప్రకృతానామేవ శిరోసమనదమేకావ్యస్య గమ్యత్వాత్మైవలప్రకృతాన్నదస్తుభ్యయో
 గితానైదః - రథోద్ధతావత్తమ్ || ౧౩ || అథోషి || అథోలనంతరం గురుః ప్రాణః అ
 భివ్యూహారోపితగుణాంధన్వ చాపియస్యతేన - పురుహూతస్యేంద్రస్యనూననా అజానేన పు
 రఃప్రదేశంసీతం వ్రాపిం - తరంగితేదశిరఃకతే అక్షిజీయస్యరథోక్తమ్ - విద్విషుశత్రుం

వ్యసామ్ || ౧౪ || ప - ౧౨ || పాథామేనపురతోనిధాయతే పారవాస్తదనున్దిధౌ
 గురోః | భక్తిభిర్వ్యసమయన్దిజంశిరః పాషాదగ్రపరిభూతిలజ్జయా || ౧౫ ||
 అథోగురుగ్నీతమభిజ్యధన్ననా పురఃప్రదేశం పురుహూతసూననా | తరంగితా
 ష్టంనమవేక్ష్యవిద్విషుశచచోగభీరంపదతిస్తనస్తితిత్వమ్ || ౧౬ || ౧౦ || రేరేక్షత్రి
 యనత్రమ పుతా మహాత్తరమగ్నిదేశ్యమగ్నివేశ్యంముని మస్త్రపరిశ్రమా
 యప్రశ్రయేణసహ శుశ్రూషమాణస్తస్యం మత్స్యతేపితురనంతరం మహా
 ధిరాజ్యపదస్య ప్రధమమధఃంభవతేపితీర్య తతః పరమధఃమహామనుభవిష్యా

తంక్రూపపంలవేక్ష్య - గభీరంగూఢాధః పచివక్ష్యమాణం సస్థితంయథాతథావదతి స్త-
 వంశస్థవత్తమ్ || ౧౭ || రేరేక్షతి || రేరే || ౧౮ || తుచ్ఛసంబోధనేతురేరేస్యాదితివిశ్వః - త్స
 త్రియస్థత్తమవిపరీతలక్షణయాత్మత్రియాభమేత్యర్థః - పురాధనుర్వేదాభ్యాసకాలే - మ
 హాత్తరమతిశయపూజ్యం అగ్నిదేశ్యమగ్నికల్పం || ఈషదసహస్రౌ కల్పజ్ఞేశ్వదేశీయరణిదే
 శ్వప్రత్యయః - అగ్నివేశ్యంనామమునిం అస్త్రస్యధనుర్విద్యాధ్యానః పరిశ్రమాయ అభ్యా
 సంతర్జమితి - క్రియాభేదాత్వాదినానంత్రదానత్వం - ప్రశ్రయేణసహ వినయేనసాకం || ౧౯ ||
 సాకంనత్రాసమంసహత్వమరః - శుశ్రూషమాణస్సేవాంకుర్వక్ - త్వం - మత్స్యతేమద
 థాంమమేత్యర్థః - పితురనంతరంలోకాంతరగతేపితరి ముముత్సంబంధినః ఆధిరాజ్యపదస్య
 ప్రధమంపురార్వతనంఅథాం అథారాజ్యమితియావత్ - ఆధితీపూర్వభాగంచ వాచ్యవాచక
 యోరభేదాధ్వనసాయేనమానసవ్యధామిత్యర్థః || ౨౦ || పుంస్యాధిమానసేవ్యభేత్తమరణిభవ
 తేభిశ్చ్యంపితీర్యదత్వా పరంద్వితీయమధఃం అథారాజ్యమితిపరంపనవాక్యమితివ అహమ
 నుభవిష్యామితి = యద్విష్టుంసహాయే ప్రకారేణ ప్రత్యశ్చక్షుధాః ప్రతీక్ష్యామకరోః పర

స్తతిజ్ఞాంవస్తు - విప్రీంధిశ్చిత్వక్రప్రకారేణాతపవర్షురప్రామేణ్యురకల్పేనవిప్రియవ
చనేన - ప్రధీయసీంమానసీంవ్యధాం వితీణవతాదత్తవతా - కించ - మహిణవస్సముద్రః
పరిధానమథోవస్త్రంతదస్యాతస్తీతద్యతీం - సముద్రపర్యంతామితియావత్ పనుమతీంభూ
మిమనుభవతాత్వయానను - హేరూపద తథాస్తతిజ్ఞానురూపంగిర్యతీతం ఆచరితఖలుఖ
లుశబ్దఃకాకో - అదత్తైవకించిదపి మహ్యమనుభూతం త్వయైవ సర్వమిత్యథః - ఆతాత
ర్నితమానసవ్యధారూపాత్కటానిష్ఠావాప్తినత్వపిశ్లేషమహిమ్నా అధఃరాజ్యరూపేష్టావాప్తి
వణణాత్సమాలంకారభేదః - సచ ॥ శ్లో ॥ వినానిష్ఠంవత్సద్ధిర్ధృతధృణంకతుఃముద్యమభితి
తల్లక్షణే - అనిష్ఠమంతరణేష్టావాస్తావేవ తేనభావ్యమితివాచ్యం - వ్యాజస్తతిభిధయాప్రాధ
మికస్తతిరూపవాద్యకయ్యేయాంసమాలంకారస్యదుర్వారత్వాత్ - చివంస్తుత్యా నిండాభివ్య
క్తికయ్యేయాం మానసవ్యధారూపానిష్ఠావాప్తిప్రీతితే రనిష్ఠస్యాప్యవాప్తిశ్చ - తదిష్టాధృణ
ముద్యమాదితిలక్షితోవిషమప్రభేదశ్చ - ద్వయోశ్చస్తుత్యా నిండాభివ్యక్తిరూపవ్యాజస్తతి
ప్రభేదేనసహకవాచకానుప్రవేశస్సంకరభిసూక్ష్మదృశకలీయం ॥ ౨౧ ॥ ఆజాలేతి ॥ య

మితి యద్యథా ప్రత్యక్షణుథా స్తత్తథానిర్వరితఃఖలు ధివప్రమితి యుర
ప్రామేణ విప్రియవచనేన ప్రధీయసీం మానసీంవ్యధాం వితీణవతా మ
హర్షవపరిధానవతీంపనుమతీంస్వయమేవానుభవతా భవతానను ॥ ప - ౨౧ ॥
ఆబాలవృద్ధంజలవక్రమేవ జనాస్సమస్తాప్రపదంయదాహుః | తస్మాత్త్వయి
స్వీకృతతాదృశాభ్యే కథంనుభజ్యేతసమిత్రీలెజః ॥ ౫ - ౨౨ ॥ ఇతి వ్యాజస్త
తివచనేన పారవాంతేభాగవాంతేవసతా ప్రధిక్షితఃపాషాద సైవ సార్థ
మర్ధరాజ్యపరివర్తనమాత్రమంగీకృత్య కృత్యవిదాంకతుదస్తా జంభరిపుకుంభ

ద్యస్తాదాబాలవృద్ధంబాలప్రభృత్ప్రధృతవ్యంతం సమస్తాఃజనాః ద్రోర్వృక్షస్య మూలస్థాన
మాలవాలమితి యావత్ ॥ ౧ ॥ ప్రుద్రుమాగమాభివ్యమరః - జలైరుదక్తైర్మాతృభృశ - లడ
యోరభేదాత్ - సక్తంసంగతమేవాహుః వదంతీన్ - తస్మాత్తారణాత్స్వీకృతతాదృశీ రూప
దేత్యాకారికా అఖ్యానామయేనతస్మిన్ త్వయి మిత్రస్యస్థుయిమమేతియావత్ - సూర్య
స్యవలేజఃకథం కేనప్రకారేణనభజ్యేత ధంకంసగచ్ఛేత్ - సురామంత్రణే - కింతు గచ్ఛేదేవే
త్యథః - అత్ర ప్రపదాఖ్యాస్వీకరణస్య మిత్రతేజోధంగహతుత్వాక్తే పదార్థాహేతుకం
కావ్యలింగం - సూర్యసుహృదో శ్లేషభిత్రికాభేదాద్భవసాయిమూలాతిశయోక్తిసంకీర్ణః ॥
౨౨ ॥ ఇత్యుక్రప్రకారేణవ్యాజస్తతివచనేన శూధనిదావాక్యేనకరణేన - భాగవత్సవరకు
రామస్యఅంతేవసతాఃష్యుణద్రోణేనకర్త్రా - పారవాణాయుధిష్ఠిరాదీనాం అంతేనమీవే
ప్రధిక్షితః భిక్షితః - కృత్యవిదాంక రవ్యేషునిపుణానాం కతుదీశ్రేష్ఠః ఆతపవపాషా
పింప్రూపద తేనసాధం ద్రోణేనసాకం అధఃరాజ్యస్యపరివర్తనమాత్రం పరిపాలనమేవ
వత్సవస్థునిత్యథః - అంగీకృత్య ॥ శ్లో ॥ నర్వనాశేనసహస్వన్నే ఆధాంత్యజతివంతిభిః ఇతి న్యా

౪౩ జం పు ఖార తె - స వ్యాఖ్యానే - ద్విలియ స్తబకః.

యాదితిభావః - కృతనివర్తనః ప్రత్యాగతస్య - తౌప్రిన్ధౌజంభరిపుసంభవంబ్రునంకుంభసంభవం బ్రాబం - ఉభావపితృమేణఉపయమంబివాహం || ౧ || వివాహేనాపయమాసమావిత్వమరః - యమస్యసమీపం ప్రవర్తయితుం ప్రాపయితుం సోమశ్చంద్రః ఉమయాపారవ్యత్యాసహితోసోమఃశివశ్చ తయోరివకాలిఃకోపశ్చక్రమాత్ - ఆస్యేముఖేయదూస్తౌ || ౧ || సోమాలతావిశేషస్యాచ్చకాంకేశంకరపిచేతివిశ్వః - చంద్రకాంత్యాననాంరుద్రసత్కుర్ధముఖంచేత్యర్థః - సోమకైఃపారచాలైరంతికే ఉత్పంగే ఉపాస్యా ఉపాలసీయాదితివ - పుత్రీంచపుత్రంచపుత్రౌదౌపదీధృష్టద్యుమ్న - భాగీరథ్యావనీతీరారణ్యే ఆవసథంస్థానంయన్యతస్య || ౧ || స్థానావసథవాస్తుచేతి గృహపర్యాయే ష్యమరః - యాజన్యనామ మునిరాజన్యయాజనేనయాగకారయితృత్వరూపేణ అనుగ్రహేణసౌదేన పరిజగ్రాహఉత్పాదితవానిత్యర్థః - యత్తుకుంభజంభరిపుసంభవమితిపారాంతరం - యచ్చవాతద్రీతైవ నృసింహవ్యాఖ్యానం - తదుభయమప్యకుర్ధం - వివాహప్రావకచంద్రకాంత్యాననత్వస్యదౌపద్యాం యమసమీపప్రావకరుద్రౌరాత్రాన్యత్వస్య భృష్టద్యుమ్నేన త్రమేణాన్వయాత్తకయజ్ఞా సంఖ్యాలుంకారభంగంపతైః - పుమాన్ స్త్రీయైత్యేక శేషణ స్త్రీణ - పుత్రీచపుత్రీశ్చ పు

సంభవాపుభావపుష్పయమంప్రవర్తయితుం కృతనివర్తనస్యకాంతికేపాస్యా పుత్రౌభాగీరధీననావసథస్య యాజన్యమునిరాజన్య యాజనానుగ్రహేణ పరిజగ్రాహ || ౪ - ౨౩ || తాతాపి భవంతనయం తపసీయసీర మారోష్యచ త్సురివల భ్రమముతపోభిః | ఆవజ్ఞై కలశవారిభిరభ్యషించ దానంద బాష్ప నలిరై రవసీంచపారాః || ౪ - ౨౪ || ఆచిత్రతౌధరజిమంగదనిర్విశేషం నా

త్రావిత్వేనవ్యాఖ్యేయతయా సోమకైరంతికే ఉపాస్యాదిత్యథాంతరాచీనత్వాచ సోమమోపకారత్యాస్యాదితిపాతకల్పనాయోగాచ్చేతి || ౨౩ || తాతభి || తాతౌభృతరాష్ట్రాపి తపోభిలః బ్రంచతురివ స్థితమిత్వత్పైయై - ఈశ్రూపాదిగుణసంపత్త్యా పరమప్రేమాన్వదమిత్యర్థః - జాత్యంధస్య భాగ్యాత్కదాచిదుత్పన్నై చతుష్కృత్కటానురాగాదితి భావః - ధర్మవ్యయమన్యతనయంయధిష్ఠిరం ధర్మవ్యసృజిధమపురమార్గస్య నయంమూర్తం ధర్మమివ స్థితమిత్యపి - ఆత్మావై పుత్రనామాసీతి శ్రుతేరితిభావః - తపసీయసీరమారోష్య కనకసీర ఉపవేశ్యేత్యర్థః - ఆవజ్ఞై రానమితైః కలశేషవారిభిః పుత్రైవమంత్రపూతైశ్చ జలై రభ్యషించత్ - పట్టాభిషేకతృతవాక్ - ఉపసంగాత్సనోతీత్యాదినా అద్వ్యవాయేపి షట్వం - పౌరాశ్చలసందేనవిరాత్కాంతీతలభజనీతేన యానిబాష్పనలిని తై రవసీం తద్భార్యాంభూమిం అభ్యషించత్ - భర్తుఃపట్టాభిషేకేభార్యాయాలపి తదౌచిత్యాదితి భావః - పౌరాస్తదావసందురితిపరమార్థః - వ్యంజకాత్ప్రియోగాద్రమ్యాత్పైయై - వసంతతిలకాస్తత్రం || ౨౪ || ఆచిత్రతభి || ధరజింభూమిమంగదేన కేయాంరణసహ నిర్విశేషంతారతమ్యం యథాయథా ఆచిత్రతయా హేలయా భుజేనవహతభి సృభాప్రాత్ర-మః - వానవసన్నిభస్యకం ద్రతు

అస్య అస్యయధిష్ఠిరస్య నయేన పస్తాంశగ్రహణరూపణాదితాభిః అజితాభి రిత్యర్థః -
 నానామణికనకరొప్పాదిరూపాణాంధనానామాయతిభిఃలాభైః సమస్తంవస్త్యం గృహమపి॥ని॥
 నిశాంతవస్త్యంనదనైత్యమరః - కౌరవాణాందుర్యోధనాదీనాంతుక్తైః తుమాహులైస్సహకౌశ్ఠ
 బధూవ ధనభవసేవభూవ ముకుటిబభూవేతిచ - యధిష్ఠిరస్యతాదృక్సమృద్ధ్యాదుర్యోధనాద
 యోభిద్యన్తిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ కౌశ్ఠౌ-౨ స్త్రీకుట్ట లేఖద్దపిథానెధనవేత్స నితివిశ్వః - మహతా
 మభ్యుదయే ఖిలానాంఖేదశ్శౌత్యగికత్వాదీభావః - అత్రధనగృహముకుళయో శ్లేషఖిత్తి
 కాభేదాధ్యవసాయమూలాతిశయో క్షింకీర్ణస్వపూ క్షిరలంకారః ॥ శ్లో ॥ సమూక్షిస్సహ
 భావశ్చేద్యానతేజనరంజనఇతిక్షణాత్ ॥౨౧॥పారఇతి॥అధరాజాధ్యతరాష్ట్రఃప్రీతః ఖక్షిప్తి
 జారంజనధనాజానాదిభిస్సంతుప్తుపి - పారసింధుసముద్రతటపర్యంతం ప్రధితంప్రసిద్ధం - కిం
 చ - అహన్యహనిప్రత్యహంవంధమానం తంపార్థస్యయధిష్ఠిరస్యాభ్యుదయమైశ్వర్యం సోఘం
 తుంతుంఅపటోరశక్తస్య - తదనుహిష్టారిత్యర్థః - స్వాత్మజస్య దుర్యోధనస్యాదురోధా దనువద
 ణాత్ తద్దబోఃథానువృత్తిరితియావత్ - అనుజతనజేయధిష్ఠిరయత్ప్రేమతస్యమాగే

నాధనాయతిభిరస్యనయోదితాభిః । వస్త్యంనమస్త మపివాసవసన్నిభస్య కోశిబ
 భూవకుతుక్తైస్సహకౌరవాణాం॥౨౨॥పారసింధుప్రధితమభతంప్రత్యహంవంధ
 మానంసోఘంపార్థాభ్యుదయమపటో స్స్వాత్మజస్యాదురోధాత్ । ప్రీతోరా
 జాప్యనుజతనుజప్రమూర్తైప్రయాతుంమాతుర్దోషాదీవబహిరగాదంతర్యంధ
 భావం ॥ ౧ - ॥ ౨౬ ॥ తదనుసాబలీజానిరసాబలీయసామర్థై రణధై త్సహజవిన
 యంధర్మతనయమామూయకృతావహిణ్ఠోగిరమిత్రముత్థాపయామాన ॥ ౧ -
 ౨౭ ॥ వత్స సంప్రతివారణావతంపురముపేత్య వారణాననగురొరుత్సవంవార

ప్రీయాతుంగంతుం మాతురంబికాయాః దోషాత్సరతనమయేవ్యానరూపావలంకనజుగుప్సా
 కృతనేత్రమీలనరూపాద్భుహిః నేత్రయారివేత్యర్థః - అంతర్మనవ్యపి అంధన్యభావం అంధ
 త్వమగాత్ ప్రాప్తవాః - తత్రాదృశంప్రేమతత్వాజేత్యర్థః - పురాక్షింశ్యవత్ఖ్యాజ్ఞయా
 అంబికాపుత్రోత్పాదనాయ నంగతావ్యాసేనసార్థబ తేన్రుషదశకనజనితజుగుప్సా భ
 యకృతలంకనమీలనాత్ జాత్యంధంజనయామాన ధృతరాష్ట్రమితి భారతకథాత్రానునం
 ధయా - మంధాక్రూరితావృత్తం ॥ ౨౬ ॥ తదన్నితి ॥ తదనుప్రేమత్వాగ్గానంతరం - పా
 బలీగాంధారిజాయాయన్య - సాబలీజాభిఃజాయాన్యూనిజితినిశ్ - అసాధ్యతరాష్ట్రఃబలీయ
 సా మహతాలమపేణాద్వైషణిత్యర్థః - ధర్షితఃప్రీతాంతస్య - సహజం స్వాభావికః
 వినయోయన్యతం ధర్మతనయమామూయ కృతాలపహితాత్రికారగౌఢనయేన తథోక్త
 శ్చనక్ - స్వకైతవపరిజ్ఞానభయేనతిభావః - ఇత్థంవత్సమాజప్రకారేణ గిరం వాచముత్థాప
 యామాన ఉత్పాదితవాః - ఉవాచేశ్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ వత్సేతి ॥ హేవత్సయధిష్ఠిరత్వంసం
 ప్రతిఅద్య వారణావతంనామపురం అనుజైఃభీమాన్నిసమముపేత్య-వారణన్యగజన్యేవాననము

౪౪౪ ద్వంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - ద్విత్వియస్తబకః

ఖంయస్యతస్యవీఘ్నేశస్య-యోగురుఃపితా నదావతస్యఉత్సవంనైత్త్రికపాటీకాదికంవిపదాది
 వారణాయనిషెవ్య - తత్రవారణావతేవాస్తవస్య నివాసినః పారజనస్య భవ్యయా కుశలా
 నిద్రితయా గిరాస్తోతులయోగ్యః స్తవ్యస్య - నిరవధిఅవధిరహితంసుఖంయస్సాస్తాం-వసు
 థాంభూమిమనుశాధీపాలయ-ఇత్యువాచేతిపూర్వజాన్వయః ॥ ౨౮ ॥ తస్మైతి ॥ ధర్మఃస్యయ
 మస్యసూనుర్యధిష్ఠిరః ॥ ౧ ॥ సూమఃపుత్రేనుజేరవావితివిశ్వః - తస్యకృతావహితస్యతాతస్యపి
 తుఃధృతరాష్ట్రస్య ఆశయంధుప్తాప్రాయం హృదివికృజానన్నపి - అనుక్రమపూజాతి
 పండితోజనగతిన్యాయాదితిభావః - అవిలంబ్యకార్యాకార్యాలూచనకాలక్షేపమకృత్వా - త
 థావారణావలీంకచ్చమిత్యుక్తప్రకారాంవాచం - అగ్రహృత్ జగ్రాహ - ఉవాచేయోష
 త్ - నన్విదమయ్యుక్తం - గురొరప్యనలిప్తస్య కార్యాకార్యమజానతః ఉత్సవం పృథివీన్నస్య
 కార్యంభవతిశాననమితిన్యాయాదిత్యతఆహ ॥ తదితి॥ పూరోమరుచంశ్యస్య రాజ్ఞికులంతత్రా
 దృశేషు అతిదుఃఖకరత్వేనదుభా-రెషు - గురొఃపితృశ్శాననం ఆజ్ఞాతత్వాననేషు తత్కరణేషు
 విషయే - గుణానాంవినియవివేకాదీనాం గణేషుకాలంకషం పరిపూర్ణంభలు - సామాన్యేనవిశే

ణాయవిపదాంనిషెవ్యనమానజై స్తత్రవాస్తవ్య గిరాస్తవ్రానిరవధీసుమహా
 నుశాధిమసామితి ॥ ౪ - ౨౮ ॥ తస్మాత్తస్యం హృదివిదన్మపిధర్మసూచస్తాత
 స్యవాచమవిలంబ్యతథేత్యగ్రహృత్ - తత్రాదృశేషు గురుశాననపాలనెషుకాలంక
 షంగుణగణేషుకులంహిపూరోః ॥ ౪ - ౨౯ ॥ ధర్మభూరసు జైస్సాకంతర్దిరాత
 త్సురంయయా ॥ కర్తవ్యోదనయాజీవఃకాయమన్యమివెంద్రియైః ॥ ౪ - ౩౦ ॥
 నవినియమభదర్భీతంమహీయస్సచివరణపురోచనైశశత్రోః ॥ జతుగృహమశ
 జంతతత్రపాథాః జగదివ నూత్నమశేషవస్తు పూణం ॥ ౪ - ౩౧ ॥ త

షసమర్థసరూపోథాంతరన్యాసః - పూరుర్నామపుత్రః పితృర్యయాతేజఃశాంతంపరిగృహ్యజా
 గుప్సితాందశనహస్తవత్పరాక్ స్వతారుణ్యంతస్త్వదత్తవానితిభారతకథా - వసంతతేలకావ్య
 త్తం ॥ ౨౯ ॥ ధర్మేతి ॥ ధర్మభూర్యుధిష్ఠిరః తస్యధృతరాష్ట్రస్యగిరా తత్సురంవారణా
 వతంప్రతిఅనుజైస్సాకం - జీవఃఅంతఃకరణప్రతిబింబజై తస్యం కర్మణః ప్రారబ్ధస్యవోదన
 యాప్రేరణయా ఇంద్రియైశ్చక్షురాదిభిన్నహ అన్యకాయందేహంతరమివయయా సా
 ప్రవాక్ - ఉపమాంకారః - తేనహస్తినిపురత్యాగోదేహత్యాగవదతి - దుఃఖాయాధూ
 వితిప్రతితేరలంకారణవస్తుభస్మి - యుగ్మవిపులావృత్తం ॥ ౩౦ ॥ నవినియమితి ॥ అధనా
 రణావతప్రాప్త్యంతరం తత్రవారణావతేపాథాః అశ్చైర్వస్తుభిర్నైస్యైః పూర్ణం-
 అతపవమహీయఃరమణీయం - కించ - శత్రోఃదుర్యోధనస్య సచివవరేణమంత్రిముఖ్యేన పు
 రోచనైశామ్నాస్లేఛ్నేన సవినియంయథాతథా దశాతంవిజ్ఞాపితం జతుగృహంలాక్ష్య
 హం - నూత్నంనవంజగత్ - లోకాంతరమివ అభజంత వివిధః - ఉపమాంకారః - అత్రశ
 త్రోస్సచివవరేణేతుక్తత్వాత్తద్భవతావసాయోగ్యత్వంధ్వవ్యతేపుష్పితాగ్రావృత్తం

30 || తత్రైతి || తేపాథాః విదురభృత్యస్యతప్తేషితఖనకస్య భాషితైర్వాక్యైః దుర్యోధ సౌజత్యపాదాహుష్యుష్టాన్దారయష్యతీత్యాదిభిఃతత్రతస్మిన్జతుకామ్ని లాఙ్గృహే సా బలేయానాందుర్యోధనాదీనాం యచ్ఛతంతస్యమన్యఃక్రోధః సవినహేతుర్యస్మతేన - సౌభలేయఃదుర్యోధనవిన శతమన్యురింద్రః హేతుర్యస్యతేనతివ || 9 || శతమన్యుర్దినస్సహిత్యమరః - ధనంజయస్య వహ్నిరజ్జానవస్యచ ప్రావణేనపూరణేన వరానంభ్యాభిన్నాం పంచతాంమరణంమేనిరే తర్కితవంశః || 9 || ధనంజయోజ్జానేవహన్ || స్యాత్పంచతాకా ధర్మ ఇతివిశ్వామరా - రథోద్ధతావృత్తం || 30 || శిశమయమురితి || నిభృతఃప్రచ్ఛన్నః సచాసాశరాగుణాతుకఇతివిశ్వత్సవివక్షయాసమానః - ద్విహేమంత్రిసపురోచనః నిగూఢఃదర్శ్యజ్ఞేయః భాషైఃప్రాయోయేషాంతా అప్రకాశితవిదురభృత్యభాషితానిత్యధః - ఇమాన్పార్థాన్ అనలేనాగ్నినా అప్రతేదగ్ధే నికేతేజతుకృహే శమంక్షయం ప్రాపయితు మిచ్ఛుః శిశమయమురపిన్జ దినేదినేప్రతినమేధయితుంవద్ధయితుమితివిరోధః - వహ్నిరింధనీకర్తుమిత్యవిరోధః - అతఏవవిరోధాభాసాలంకారః - అవసరంసమయం దహనయోగ్యం ప్ర

తీక్షణతే స్వనిరీక్షితవాః - పుష్పితా గ్రావృత్తం || 33 || జాబ్జితీ || జాతుకదాచిత్ శ్శ్రవ్య
భావస్వనిచారకత్వస్య ఘోషద్వ్యాసాత్ అమీషంపాథాకాం అమిషమభోగ్యమపరే
మరసాలాదిషు ఆమిషేషుఫలేషుమాంసేష్వతివా || ౧ || అమిషంపలతేక్షితే త్రిమస్యాదోగ్య
వస్తునితివిశ్వః - విషంతేతుం ప్రాపయితుమిచ్ఛంత్యానినిషంత్యానిషాదయోషితః దుర్లోభ
సప్రేక్షితాయాఃకిరాత్యాజవ - అపత్యైస్తత్తుత్త్రైఃపంచభిన్నహ తస్యనిశ్చతకరారోఃపురో
చనస్య - నిద్రాయామపిద్రాఘిమాణందీర్ఘత్యం తీర్ఘ్ణనిద్రా సంజ్ఞం మరణమితియా
వత్ - దాతుంకాషాయస్యతేన - జనన్యాతుంత్యాః సోదరజనస్యయధిష్ఠిరాద్యైః నీచేతర
మనల్పం సంవేశసుఖానిద్రాసౌఖ్యంయత్ప్రీస్తద్భవోమణిమయామంచదవ ఆచరంతీమణి
మంచాయమానా భుజిభిరయోస్సీమా ప్రదేశోయస్యతేన - నీచేతరసంవేశసుఖహేతురితివా
వ్యాఖ్యేయం || ౧ || సుఖాహతేసుఖేసుఖమితివిశ్వః - భీషా తత్రతత్త్వైకానంద్యని జతుగృహే
అశుశుక్షుడింఅగ్నింనిక్షేప్య || ౧ || శిఖావానాశుశుక్షుడిరిత్యమర - క్షణదగ్నినిక్షేపకాలవల
స్యధాన్వేషమపస్యగ్న్యైతంకావత్తైరితిభావః - క్షణదాయాంరాతౌ విదురస్యంకరణభృత్వే

న కృతంలింగంనిగమనచిహ్నంయస్యాన్తయా సురంగయాబిలెన నిజఁగ్నే నిగతం - గమే
 రాఫ్ఫవేట్ - అగ్నిదోగరదశ్చేత్యాదివావహ్నివిషదాతృపురోచనకిరాతోర్యరాతతాయిత్యన్తర
 జాత్ ॥ ౩౧ ॥ అతతాయినమాంఠంహన్యాదేవనశంశయభిత్తరజాచ్చ తద్వధోభీమస్య
 నానుచితభిత్తధ్యయం ॥ ౩౨ ॥ పాథేతి ॥ కృతానోరగ్నేః సప్తాపిఖాఃపాథఃద్విమంకిరాతి
 తత్సుత్రపురోచనానాంవికమేకమేకైకంవిగ్రహంశరీరంవిభజ్య విభాగంకృత్వా స్వీకృత్య ఆ
 స్వాద్యచేత్యర్థః - తృప్తాస్తత్యఃస్వశిరసః ఆత్మాగ్రభాగస్య ప్రకాశణకంపైః సమీరణపుత్రం
 భీమంశక్లాఘేరెక్లాఘేనంచక్రరితేత్యుత్పేక్ష - వ్యుపజాత్రయోగాద్దమ్యా - క్లాఘతేఃకతః
 లిట్ - ఉపజాతివృత్తం ॥ ౩౩ ॥ ప్రపశ్యతామితి ॥ ప్రభాతే ప్రాతఃప్రపశ్యతాం అగ్నిహ
 తాగ్నియామిలభ్యతే - అతఃసంక్రమాదాగతంసాంక్రామికం రోగమగ్నయమయాది
 మివస్థితం - ఆధివాసనోవ్యధయాంస్తాపః తంఽవిభ్రీతాంపారస్వజాంఅశ్రుభిరవతత్రజ
 తుగృహ అగ్నిసంబంధిన్యాహరాగ్నియాంఽబిబాద్ధాహస్య శాంతినిర్వాపణం ఆపాదీ

చాయమాన భుజిఖరసీమేన భీమేన విదురకింకరకృతలింగయా సురంగయా
 నిజఁగ్నే ॥ ప - ౩౪ ॥ పాథఃద్విమంవిగ్రహమేకమేకం విభజ్యసప్తాపిఖాః
 కృతానోః । స్వీకృత్యతృప్తాస్తత్యఃప్రకంపై శ్శక్లాఘేరేతత్రసమీరపుత్రమ్ ॥
 ప - ౩౫ ॥ ప్రపశ్యతాం పారస్వజాం ప్రభాతే సాంక్రామికంరోగమివాధి
 తాపమ్ । ఆదిభ్రతామశ్రుభిరవశాంతి రాపాదిత తాగ్ని హరాగ్నియా
 యాః ॥ ప - ౩౬ ॥ తత్రాలయేదగ్ధతనూనైతాస్త్విత్వపార్థాన్నిజచార
 వాచా । దుఃఖావదేశేనసూరూధనాద్యా స్సమ్మేదబాష్పంసస్పృశస్పృశాయామ్ ॥
 గ - ౩౭ ॥ తావతోపి గంధవహసూరంధతమనబంధురం సక్థిజవనముత్థిత

కృతా - పద్యతేకమణిలుత్ - తాదృగ్ధమశీలానాంమిదమాకన్తికమావతితం బతేపారా
 రుదురుతిత్యర్థః - ఉపజాతివృత్తం ॥ ౩౬ ॥ తత్రేతి ॥ అథ లాఘ్యహదాహనంతరం నిజా
 నామాత్మియానాంచారాణాంవాచావాక్యేన - దగ్ధాస్తవమా త్రాపాండవాదిత్యాదినా త
 త్రాలయేజతుగృహానితాపార్థాదగ్ధాతమశ్శరీరమేషాంతథోక్తాః నిశ్చిత్వ - సురూధ
 నాద్యాంతదానీంసభాయాందుఃఖస్య అపదేశేనవ్యాజేన సమ్మేదబాష్పం సస్పృశముముచుః
 అద్యజాతంసేక్ష్మంఽటకంలన్తత్సామ్రాజ్యమితిముమురుతిత్యర్థః - యత్తుదగ్ధతనూనేతా
 పురోచనాదీపార్థానిశ్చిత్వ తత్వేనజ్ఞాత్యైత్యర్థఃఇతి - తన్న - పురోచనాదీనాం ప్రకృత
 త్యాధావేనైతద్భజేతత్పరామర్యాదూగాత్ - అన్యథాఉత్తరగద్యప్యేతానవతార్యైత్యత్ర
 తత్పరామశఃశీన్నస్యాదితి - ఇంద్రవజ్రావృత్తం ॥ ౩౭ ॥ తావదితి ॥ తావత్సురంగా ని
 గమనమకాలమేవనః గంధవహస్యవాదోస్సునుద్భీమోపి అంధతమసేన గాఢతమసా ॥ ౩౮ ॥
 ధ్యాంతేగాఢేంధతమనమిత్యమరః - బంధురంసాంద్రం - సక్థినోరూర్వోజవాద్యేగాత్ సమః
 భిత్తేనమరుతావాయనా ఉత్సాహేతానామున్నులితానాం తరూణాంవిటకేమశాఖాసయః

వసతయః కులాయాఃతాసాంవిఘటనేననాశేన సముద్భూతానామాకాశముత్పత్తితానాంశ
కుంతానాంపక్షిణాం కులేనబద్ధః నిధానఃకోలాహలరవీయస్త్రీతం అధాన్వనమరణ్యమా
గఁం విలంఘ్యతిక్రమ్య - కన్యచిత్రాననె కాసారస్యనరనస్తీరతరో అభివనిరంసమిషే వి
తాకంకుంత్యాదీనవతార్ధుడవవేశ్య తదీయేకుంత్యాదీనంబంధి వరిరక్షణమప్యనత్వేభ్యస్త్రాజై
విచక్షణఃకుశలస్వక ఆవతస్థే నీతవాక - జాగరూకఇతిపార స్త్వనుప్రాసభంగాదువేక్ష్యః
యత్తుతావత్ దుర్యోధనాద్వానందగమయఇతి - తన్న - దుర్యోధనాద్వానందస్యభిమగమనార
ణ్యస్తీతోవ్యక్తైకకాలిక్తత్వస్యానంభావ్యతయా నందభావిరోధాత్ - యదప్యన్వవాభిమనిగఁ
మనానంతరమితివ్యాఖ్యానంతరంతదపిన - భీమనిగఁమనానంతరంభీమోవతస్థఇతి నందభావిరో
ధాత్ || ౩౮ || తత్రైతి || తత్రతరుమూలేతటితేవిద్యుతఇవాభాయస్యాస్యా - జతుగృహసు
హితేనఅనఘ్నైవ స్తుకబళనత్వేన అతఏవముతవహేనఅగ్నినా - వనమాగే - తమసాంచూ
షణాయధ్వంసనాయ చోదితాప్రేషితాఃఖిజ్వాల్వలేవస్థితాకాపితరుణీతంభీమంయయాప్రా
వ - అత్రజతుగృహసుఖవదాథః - హేతుకంకావ్యలింగోజ్జీవితా - అగ్నిఃఖితోవ్యప్రేక్షీతిత

మరుదుత్పాటితతరువిటవనసతివిఘటనసముద్భూత శకుంతకులబద్ధనిధాన్వనమ
ద్వానందవిలంఘ్యకన్యచిత్రాననకాసారతీరతరోరభివనిరంశుతానవతార్ధు తదీయ
వరిరక్షణవిచక్షణోవతస్థే || వ - ౩౮ || తత్రకాపితరుణీతటిదాభాతంయయా
జతుగృహసుహితేన | చూషణాయతమసాంచనమాగే - చోదితాముతవహేనశ
ఖేవ || వ - ౩౯ || అధరోష్ఠవిభాగరేఖికాసుదృశోస్యావదనే నైవానవా | ఇతి
సామృతితన్వనంశయం పరిమాప్టుంకిల మోనమత్యజత్ || వ - ౪౦ || ఏతాం
ప్రశాన్తిభుజ్జాయవనరాజ్యసీమా మేకస్త్వంయం నరభుజ్జామృషభోహిదింబః |

యోరంగాంగీభావేనసంకరస్యతటిదాభిమృషమయూసంస్పృష్టిః - స్వాగతావృత్తం || ౩౯ || ఆ
ధరతి || అసాత్మభీమంప్రతిపగతాయాఃపురోవర్తన్యాఇతివా - సుదృశఃవదనేముఖే అధరస్య
ఓష్ఠస్యః ర్ధస్యధద్వయోవిభజ్యతే నయేతివిభాగారేఖైవరేఖికా - అధరశబ్దసన్నియోగాదుప
రితమోష్ఠవివోష్ఠశబ్దవర్తతే అభాస్యచద్విత్వాత్ ద్వవచనమిత్యోష్ఠాధరాత్విత్వత్రవివృతమి
తి - సాలస్త్రీవానవాఇతిఉక్తప్రకారంసంశయం - తస్యభీమస్యపృథి పరిమాప్టుంకిల నిహర
యతుమివేత్యత్ప్రేక్ష - సాతరుణీమానమత్యజత్ - ఉవాచేత్యర్థః - అత్రమానత్యాగేతాద్య
శసంశయవారణ ఫలకతోవ్యప్రేక్షయా తన్నుఖికాంతిన్యగనిగ్ధం తథాదృష్టిప్రేరేధకమి
తివస్తుప్రతీతే రలంకారణవస్తుధ్వనిః - ఔషచ్ఛందసికం || ౪౦ || అ || తమక్రిప్రకారమే
వాహ || ఏతామితి || నరభుజాం మనుష్యాశనానాంరక్షసాం ఋషభఃక్రేష్ఠః అతఏవజనా
నాంవధేహింసాయాంవిఘయే అంతకేనసమంయమేనసహ - అథాంశంతుల్యభాగం భజతీతి
తథోక్తః - హిదింబోనామరాక్షసస్వయమేకః అనవాయస్సన్నేనభుజయా బాహుబలేనత్వ
ర్భుః - ఏతాంవనరాజ్యసీమాంప్రశాన్తిరక్షతి - ఏతద్వన్వరాజ్యేస్సర్థః - యోహిదింబిర్ముఖ

భూ చరిత్ర భారత - సవ్యాఖ్యానే - ద్వితీయస్తబకః.

అభిన్నం అభిధానపదం సంజ్ఞాశబ్దే యస్యాస్తయోమయాన్వసృమాత్ - తస్యా హంభాగీనీత్యర్థః -
 సః హి డింబ ఇతి సంబంధః - వసంతతిలకావృతం || ౪౧ || వీతేతి || ఇమాం యమతుల్యమిడింబవనే
 వీతశంకం గతభయం యథాతథా తివృతః తేతవ కకుదంధై ర్యంకిదృశం - ఇతి ఉక్తప్రకారః - అ
 యంచిత్రమశ్వర్యమెవలంకః సతకః సేమమ చిత్రమెవరంగభూర్నాట్యదేశః తస్యాన్వ
 త్రకౌశలీం నాట్యస్తై పుణ్యం ఉత్తరంగయతివర్ణయతి - అత్యాశ్వర్యమత్ర త్వదవస్థానమి
 త్యర్థః - రథోద్ధతావృతం || ౪౨ || రుధిరమితి || కించ రుధిరం యుష్మద్రక్తం పాతుం
 కామః యన్యత్రోక్తేన తేన హి డింబేన - వః యుష్మత్ హంతుం కురీతా ప్రేతా అహం - తేత
 వసంబంధిన్యా రూపన్యసాందర్యస్య సంపదానమృద్ధ్యా హేతునా అధరంభవదోష్ఠమాధుర్యం
 పాతుకామా అస్మి ఇదంతో హ్యశ్చర్యం - యుష్మత్ప్రేత హంతుమాగతాయామమవి స్తృత్యన
 ర్హంత్యద్రూప సంపదాన్వయిరాగౌదయ ఇత్యర్థః - అత్ర విరుద్ధాత్మార్యసం త్తిరూపా వి
 భావనాభేదః - యగ్భవిపుటావృతం || ౪౩ || అద్యేతి || కించ అసాహిడింబః హేధీరతేతవ

అథాంశభాగ్జనపథే నమమంతకేన తుల్యాభిధానపదయాన్వసృమాత్ మయా
 యః || ప - ౪౧ - వీతశంకమిహ తేద్యతిష్ఠతః కీదృశంకకుదమిత్యయంమమ |
 చిత్రరంగభువిన్యత్రకౌశలీ ముత్తరంగయతి చిత్రలంకః || ప - ౪౨ || రుధి
 రంపాతుకామేన తేన ప్రాహంతుమిరితా | అధరం నాతుకామాహ మస్మి తేరూ
 పసంపదా || ప - ౪౩ || అద్యతేన విధమాపతేదసా హృద్యమేతదుచితం నవశ్శృ
 ణు | మారణం రిపుశుతస్వతామునా మారణం కురుమహాకబలేనః || ప - ౪౪ ||
 ఉపయామవిధౌత్వరస్యమై కృపయా మారశరాశ్చరారవః | దివివాభువివాభది
 త్సువారమయేత్వాముపసీయరంహసాప || - ౪౫ || ఇతి నాంభాషమాణాం రంజని
 చరపతిః క్రోధలింగై స్ఫులింగై ర్దగ్ధేవాణ్ణో రభీష్టంస్ఫుటఘటిత భుజాస్ఫుట

సవిధంసమీపంప్రతి అద్యప్రతేదాగచ్ఛేత్ - అతః హృద్యం మసౌజ్ఞౌ అతపితక్లంచితం పితద్య
 ద్యమణంకవఃశృణు - మమైతిశేషః - రిపుశుశత్రుశువిషయే మారణంసంధంతస్వతాకుర్వతా
 అమునాహింజేనసహ రణంయధ్ధంమామరు - యతస్సహిడింబః బలేనమహాకానర్హిత్తరః -
 అత్ర బుధిశ్చేనరణాకరణమధః నాద్యాకృతక హేతుకం కాన్యలింగం - రథోద్ధతావృతం ||
 ౪౪ || ఉపయామైతి || కించ - హేధీర త్వంకృపయాదయయా మేమమ ఉపయామవిధౌ
 లివాహకమః సివిషయే త్వరస్వప్రవణోభవ - యతః మారస్యమన్తధన్యత్రోశ్చ || ౫ || మా
 రౌమన్తధనాత్ర వావితివిశ్వః తస్యశరావాణాః శరారవః పాతుకాః అధ మస్మివాహంసంతరం
 దివిస్వర్గేనా భువిభామిత్సుకాంతే తాసువా రంహసావేగేన త్వాముపసీయ తందేశం ప్రా
 పయ్య రమయేక్రీడయామి - స్వస్య కామచారిత్వానితిభావః - ఔవచ్ఛం దసికం || ౪౫ || ఇ
 తితి || ఇతి ఉక్తప్రకారేణ భాషమాణాం వదంతింభీమమితిశేషః - ఎనాం హి డింబాం క్రోధస్య
 లింగై స్ఫిష్టాః అణ్ణోః స్ఫులింగై రగ్నికణైః - తతాప్రిమైరిత్యజ్ఞై రిలియావత్ - దగ్ధా దహ

న్నిచ్చన్తి తథిత్వత్ప్రేక్ష - త్వన్నంతత్వాత్ - సలోకత్వాదిగా షష్ఠీప్రతిషేధః - అభిష్టంము
 జయఃస్ఫుటైః ప్రకటైఃఘటితయారమ్యానసంఘృష్టయోఃఘజయారాస్ఫుటైరాస్ఫానశబ్దైః
 వాచాఘటాఃముఖరతాఃఅకాఃయేనతథోక్తఃబభ్రుకపిలవర్ణం కైశ్యంకేశబృందాబిభ్రాణః ప
 మాకరజనిదరపతిఃహిడింబః హేచుర్బుధ్దేనూథభూమదీయేవనేవససి - మృతోర్వర్షక్రేణలర్థం
 జగ్ధభిక్షుతఃత్వంకఃతిష్ఠ - పునఃఇరఃపరంక్వకుత్రయాశిగచ్ఛసి - ఇతిఉక్తప్రకారయాగిరా
 వాచా మేదురఃముఖరస్వక్ పాదురాసీదావిగ్భభూవ - స్రగ్ధరావృత్తమ్ - స్ఫుటంయథాత
 థాఘటితస్యస్థిష్ఠస్యరణఇతిఉక్తి - తన్నవదాంతరసావేక్షత్వేనమాసామపజత్వాచ్యుతసం
 స్క్రృతిదోషావత్రేః - వ్యాఖ్యానంప్రదాయమిరుద్ధత్వాచ్యేతి॥ ౪౬ ॥ రస్మిన్నితి ॥ తాదృక్ష
 ణితాదృశానిదుర్బుధ్దేఇత్వాదీనిపరుమచిసిక్కురాణిఅక్షరాణిచనానియస్యతస్మిన్తథోక్తే - త
 స్మిన్ప్రక్షసిహిడింబే నేదిపైసన్నిహితేనతి - అనిలస్యాత్తనంభవౌఘాఘః అపమృత్యుఃఅకాలి
 కమృత్యునిఉదస్థాత్ ఉత్థితవాక్ యథాయనన్నద్ధోభూదిత్యర్థః - అత్రనాస్తిలంకీర్త
 వాచాఘటాః । ఏద్రాణోబభ్రుక్తైశ్యంత్యమిహనససికోమృత్యువక్తార్థజగ్ధ
 దుర్బుధ్దేతిప్రయాసిక్వ పునరితిగిరామేదురఃప్రాచురాసీత్ ॥ ౪ - ౪౬ ॥ త
 స్మిన్కరక్షసివేపిత్తతాదృక్షపరుమేక్షరే । అపమృత్యునిప్రాదస్థాదనిలస్యాత్త
 నంభనః॥ ౪-౪౭ ॥ వృక్షేణవృక్షంగిరిణాగిరింద్రంహస్తేనహస్తంవచసావచశ్చ
 పరస్పరేణత్రతిరుధ్యఘారంసమికమేతేనమమాదధాతే॥౪ - ౪౮॥ స్వసుస్పమ
 ఙ్కంస్వయమేవముష్ట్యవలంబితౌజాఇనవజ్రస్థ్యా । హిడింబమనంయమరాజ
 ధానికుటుంబిముఖ్యంకురుతేన్తభీమః॥౪-౪౯॥తదనుతిమిరకదంబేనసహిడింబేన
 నిర్భుక్తైస్తస్తాదహర్షఖాదివనాత్సంధ్యయేవసరాగయారాయా కమలపాలిక
 యేదితిపరుషవచసామమంగళత్వచరణాత్ - తస్మిన్తతేన హిడింబస్య మరణాత్తకామంగళ
 స్ఫురణాయ భీమే అపమృత్యువమే త్వలంకారేణ వస్తుధ్వనిః॥ ౪౭ ॥ వృక్షేణతి ॥ ఏతో
 భీమహిడింబౌ వృక్షేణవృక్షంపరస్పరేణ అమ్యోన్యేనప్రతిరుధ్య నివార్యైతిపదద్వయం అ
 గ్రేపిడౌజ్యం - గిరిణాగిరింద్రం హస్తేనహస్తం వచసావచశ్చ - ఏవంసమంతుల్యం ఘో
 రందారుణం సమికంయథం ఆదధాతేకురుతః - ఉపజాపివృత్తం ॥ ౪౮ ॥ స్వసురితి ॥ భీ
 మఃప్రయంవజ్రస్ఫులకనేస్థ్యా తద్వదతిసారయేత్యర్థః - ముష్ట్యముష్టిహితేనైవ శత్యా
 యథానైత్యర్థః - స్వసుర్భగిన్యాఃహిడింబాయాః సమక్షంప్రత్యక్షే ఏనంహిడింబంబిడౌజాః
 ఇంద్రః నలంవలాసురమివ యమరాజధాన్యాంకుటుంబికువాస్తవ్యేషు ముఖ్యంకురుతేన్త
 అపభీదిత్యర్థః - ఉపమాంకారః - ఉపేంద్రినప్రావృత్తం ॥ ౪౯ ॥ తదస్మితి ॥ తదను
 హిడింబవధానంతరం తిమిరస్యకదంబేనసమూహేనేవ హిడింబేనరాక్షసేన నిర్భుక్తౌ - ఉ
 భాభ్యామపితృక్తాదిత్యర్థః - ఏవమగ్రేపి అహర్షఖాతాప్రకారాదివ తస్మాద్వనాధిడిం
 బారణాత్ రాగేణర్తకాంత్యాఅనురాగేణవసహితయాసంధ్యయేవ తయా కమలపాలిక

యాహింబయానహ నిష్క్రమ్యగత్య - తవనన్యసూర్యస్యభానవఃకెరణాన తేరాజసూన
 వఃపాండవాః శాలిహూత్రస్యనామమునెన్నరసి త త్తీరభ్యర్థకః - వీతిహూత్రస్య అగ్నే
 రివభాఃకాంతీర్యత్రభగవంతంవ్యాసంమునిమాసేవ్య - తస్యవ్యాసస్యనిదేశాదాజ్ఞాయాః - కతి
 చిద్దిశాని తత్రశాలిహూత్రమునినరస్తీరే అతివాహయాంచక్రుఃగమయామాసుః - అత్ర
 నిమోహనక్రియయావనప్రాతఃకాలయోః నిగమనక్రియయాపాండవ రవీకెరణానాం
 చ ధర్మైశ్చేనప్రస్తుతాప్రస్తుతాస్పదండివకద్వయం - తథాహింబతమఃకదంబయోగ్యమ్య
 మానస్తే ల్యేనహిండింబానంధ్యయో జ్ఞేషభిత్రికాభేదాధ్యనసితరాగేణచ సాధర్మ్యాదుపమాద్వ
 యం - చతుర్థామేషాంవీతిహూత్రభామితుప్యవమయానంన్యప్తిః || ౫౦ || పుత్రమితి || త
 త్రశాలిహూత్రనరస్తీరే అనంగాతురాకామవీడితా న క్తంచరీహిండింబా - వనభువా భీ
 మేననహనంగాత్ - సుఖోగాధైతొహర్వైగుణైశ్చార్యధైర్యాధిభిః మనోజవనతాంపితృతు
 ల్యత్వంప్రాప్తంభీమతుల్యమితియావత్ || ౫౧ || ఆధమశాజనః పితృనన్నిభిర్యమరః - ఘ
 టోత్పచంనామపుత్రం ప్రాసూతజనయామాన - సఃఘటోత్పచస్తు భోజితరః పఃయ

యానహతనభానకవరాజసూనవ సైనిష్క్రమ్య శాలిహూత్రమునెన్నరసివీతి
 హూత్రవానం భగవంతమునిమాసేవ్య తత్రతస్మిదేశాద్దిశాని కతిచిదతివాహ
 యాంచక్రుఃపాండవాః || ౫౦ || పుత్రంతత్రఘటోత్పచంవనభువానంగాదనంగాతురా
 ప్రాప్తంనర్వగుణైర్వనోజవనతాంప్రాసూతన క్తంచరీ | కుర్యాంవన్యతలవక
 ర్మసుహరేశ్వకైరపిప్రసనామిత్వక్వానపితృనన్యభాభిషితంయత్కస్తయా
 నిర్యయా || ౫ - ౫౧ || తత సైవన్యాశస్తైర్ధన్యాః కారితవసఃకా సుధాశనా
 త్తాకృతయః ప్రావృషమివబకబలాక్రాంతాం పాతాశజగతిమివ ప్రస్య
 హంవధామానబలిశోకా మంగరాజ్యనీమామివ సూర్యతనయానహూలవగ్నిస్తాం

స్తాకం కమఃసుకార్యనమయేషు స్మృతలవ స్మృతిహూత్ర వన్నిహింబవేత్సభాః - హరేరీ
 వ్రస్య శక్తేసామధ్యుపాస్యవి ఇంద్రదత్తకర్ణము క్తశక్త్యాయుధస్యావీలిచ - స్రంసనాం
 మృతంకుర్యాం - ఇతిక్తక్రవీకారేణపితృక్యాంధిష్టిరాదీక్ ప్రత్యుక్త్వా - తయాహింబ
 బయామాత్రాయుక్తస్యక్యాంధిష్టితంస్వైర్వరంయథాతథా నిర్యయా నిగోహవాన్ -
 యత్తునర్వగుణైరుపలక్షితం మనోజవనతాంమనోజవనత్వం ప్రాప్తమితిస్మరింపహః - త
 త్రస్యక్తక్రమోశానభిజ్ఞతా విలసితమేవేతి నాస్తాకమాగ్రహః - కాదూః || ౫౧ || తీతన్యత్తం ||
 ౫౧ || తత ఇతి || తతః ఘటోత్పచనిగమనానంతరం ననేభవైవదైవైః లశనైఃకదిమూ
 లాదిభిః ధన్యాన్ద్యాః తేహిండివాః - ధారితాధృతావసుధాయాంధువి సుధాశనాఃజనాః
 ద్రాష్టుకాఇతియావత్ - లేషామాకృతోర్వైః యైవనభోక్తాస్సంతః - బకస్యనామాసురస్య
 బలనభృత్యామాత్యాదినా ఆక్రాంతాంబకపక్షికులాక్రాంతామితిచ - అతఃపిచ ప్రాప్య
 షంవమఃకమివస్థితాంసినమగ్రేసి అహస్యనానివృత్త్యహంవర్ధనానబలినా బకాఃగదేదౌ

నయశ్శోకసంస్కారాంతం - పర్వమానదైర్యదశశోకాంచ పాతాళభవం పాతాళలోకమివ
 పాతాళేనాగపాతైర్భలేర్భద్రత్వాదిత్యవ్యక్తభావః సూర్యతనయా యాః సయమునా యాః అను
 కూలంతీరపత్రిష్టాన్ధితీర్భద్రత్వాంతం - కర్ణోచితక్షణసామితిచ లోకహృద్యసేవాం అంశాభ్యుదేత
 మివ-ఏకతక్రాంతత్వంజ్ఞాం ఏకంచక్రంధాంగంయస్యాస్తామితిచ - రవిరధస్యసూర్యరథ
 చ్యవంబంధినీం అక్షధురంచక్రావలంబితీర్భద్రాయవిశేషమివ- పురీంక్రమాత్ కతివయవ్యయా
 షైరాత్రమ్యప్రాప్య కన్యవిద్యహమేధిసగృహస్థస్య గృహమధ్యమేత్యనుభవంధాతధా అ
 భ్యవాత్సానవంతిస్త - వసతేకతేరలుక్ - సన్యాధాధాతుకజ్జిన్యతత్వం - అత్ర బకబ
 లాక్రాంతామిత్యాదౌ శబ్దమాత్రసాధమ్యాజ్ఞేచ్ఛదతుష్టయనంసృష్టిః ॥ శ్లో ॥ ప్రకృ
 తాప్రకృతోభయగతముక్తంచేచ్ఛబ్రహ్మాత్రసాధమ్యం ॥ శ్లో ॥ సన్యాధాధాతుకజ్జిన్యతత్వం - అత్ర
 ద్యద్వయేనాంత్యైతిలక్షణాత్ ॥ ౧౬౧ ॥ భిక్షుమితి ॥ అభివచనకృత్రురప్రవేశాంతరం తత్ర
 ఏకచక్రాయాంభిక్షుంఅటంబిః పైక్షిన్నమాజయచ్చిరత్వర్థః పృథాకుమారైఃపాతైః

రవిరథాక్షధురమివైకచక్రాంపురీంకృతాదాకృత్యకన్యచిద్రూపమేధిసగృహ
 మధ్యమేత్యనుభవమధ్యవాత్సానవంతిస్త - ౧౬౧ ॥ భిక్షుమటంబరధత్రుపృథాకుమారైర
 ర్థంవిభజ్యపృథగర్పితమన్తరాశైః అకంతమభ్యవహరిన్నభిలైః ప్రతీతైః ప్రత్యై
 బభూవమరుతేపునరుక్తపోషః ॥ ౧౬౨ ॥ తత్రతత్రద్విజైరతైవప్రేనాశం
 పృథాభవాన్ ॥ ఇత్యుచుర్వయమత్రైవవిద్యసైషాంతసంస్థితీమ్ ॥ ౧౬౩ ॥
 యక్షేణకేనాపిహతాహింబఇతిబ్రువాణేషామిథోద్విజైమ్ ॥ ఆహతగర్భంజానీ
 తంసగర్భాన్వత్తుర్మఖావీత్సనమారసూనోమ్ ॥ ౧౬౪ ॥ ఏకదాసాయమం

స్తరాశేఽజ్జితాదితిశేషః - అర్థంసమాంశంయథాతధావిభజ్య పృథగర్పితంఅస్తరానింఆ
 కంరంకంతవర్ణంతంఅభ్యవహరిన్భూంజానీమరుతేవాదాఃపుత్రభీమః అభిలైః ప్రతీతైరవ
 రుచనైఃపునరుక్తః ద్విగుణితేపోషః మాంసలత్వంయస్యతథోక్తోబభూవ అతిమాంసలభూది
 శ్యభాః - వసంతతిలకావృతం ॥ ౧౬౩ ॥ తత్రేతి ॥ ఏతేపాండవాతత్రతత్రగౌష్ఠిమ ద్వి
 జైః బ్రాహ్మజైః పృథాభువాంపాండవానాం నాశందాహజన్యం వృష్టాః కింహ్య ఇత్యను
 యుక్తాస్తంతః వయమత్రయేకచక్రాయామేన తేషాంసంస్థితీంనాశం నమ్యోస్థితీంచ వి
 ద్యజానీమః ఇతిఉక్తప్రకారమూచుః - అత్రైవవతేకామానానాంకథమస్తాకం నాశవాదైః
 చభావః - యుగ్మవిపురావృతం ॥ ౧౬౪ ॥ యక్షేణః ॥ కేనాపి అవిజ్ఞాతనామగౌత్రేణ
 యక్షేణహింసితేహతేఇతి ద్విజేషామిథోద్విజన్యం బ్రువాణేషాకథయన్వసన్తస్య-సమానేపి
 కస్త్రేణగర్భభవాన్సగర్భాన్వసన్తాన్సహాయధిష్ఠిరాదయఃసమారసూనోఃభివస్యముఖంబీత్సప్రకూ
 షంఅగ్రప్రాంతం ౧౬౫యస్యతథోక్తం హస్తంతహంబద్రుః - సైతేజానంతిత్వయానహతేఇతి
 సాధిప్రాయం హంబంతేర్మగ్ధంజ్ఞాతీప్యత్ ॥ ౧౬౬ ॥ ఏకదేతి ॥ ఏకదాకదాచిత్ - సా
 ముఖిజ్ఞాంతేనోదగర్భాన్వసన్తాన్సహాయధిష్ఠిరాదయఃసమారసూనోఃభివస్యముఖంబీత్సప్రకూ

౫౬ చంద్ర భారతే - సవ్యాఖ్యాన - ద్వితీయస్తబకః.

ప్రేర్వర్తంతద్విమాతేన గ్రహవగ్రహశాసమావిత్యమరం - వాప్యైతరంతం క్షంత్రమాంగం
 యస్యతథోక్తం - అవత్యంపుత్రంక్షత్వంగభవి ఊరుదేశేషకుః పురోధాయలక్ష్మీకత్వా
 యాతుధానస్యబకస్యలవరాధాత్ ప్రతికూచరణ రూపాత్ యద్యయం తేనమండితంమండి
 వంక్రందితంరోదనం ఉత్సృజంతింకుర్వంతిం - నిశ్శబ్దంరుదంతి మిత్యగ్ధఃఆస్యథా నగరమాట్ర
 పైన్యవత్సూరూప తేరితిభావః - విప్రస్యనిజావాసదాతురాయతాక్షీం పత్నిం ఉపసృన్వన్మృదిం
 పాప్రీవ్య - కుంతిమిదస్యదుఃఖస్యనిదానం ముఖ్యకారణమప్రాక్షీల్పప్రచ్ఛ - పృచ్ఛతేకన్తరి
 లుక్ ॥ సతి ॥ సావిత్రపత్న్యశిశ్మపాశుతయాదయాశీలతయాహృదిమనసినిగ్ధావ్యాఖ్యాన౯౧౯౧
 రోగశోకాత్త క్షయస్యాస్తాం - మహంతోన్యసంతాపాత్ భిద్యంతి తిభావతాంఘరి ప్రతిగర్భ
 దానిదః ఖరతరశానిలక్షరానినవనానియన్త్రిగస్తద్యథాఅవచయేఉదావ - దుఃఖనిదానమితే
 షః - చక్షతేకన్తరిలిక్ ॥ ౫౭ ॥ సాధయేయమితి ॥ ధర్మః కిప్రముజాపాకరణరూపః సం
 గ్రహ్యతేనేతిధర్మసంగ్రహం - పుత్రంసాధయేయంసంపాదయేయం - ఇతిహేతోః మిదు
 నంస్త్రీపురుషౌపరస్పరంసందభాసింగచ్ఛతే - ప్రజయావితృభ్యవిషవాఆన్యశోయఃపుత్రీతి

తర్క హానిరపగ్రహంనిష్పత్తిర్భాష్యైస్తరజ్ఞితోత్తమాంగ ముత్సంగభవిష
 త్యురవత్యంపురోధాయ-యాతుధానాపరాధభయమండితంక్రందితముత్సృజం
 తింకుంత్యవస్యత్యవిషాదశిదానవిప్రాయతాక్షీమప్రాక్షీల్ప ॥౫౮ ॥ ౫౯ ॥ సాపితాం
 తృవాశుతయ-హృదినిగ్ధ దాంద్ర బాక్షరమావచయే ॥ ౬ - ౫౯ ॥ సాధయేయ
 మితిధర్మసంగ్రహంసందభాసిమిభునంపరస్పరమ్ ॥ ఆధయేవక్రమనేకజన్మనోరా
 సయోరజనిపాపసంగ్రహా ॥ ౬ - ౫౯ ॥ అయికింబ్రహ్మిమిపరిపాకమంచసామతి
 భిషణాబకఇతిక్షపాదరః ॥ స్వసురాచరాత్స్వయమివాగ్తాయమోయమునా

శ్మితేః - ప్రజాద్యైహామేనామితిస్త్వతేశ్చ - మహతామవత్కార్థమేవదారసంగ్రహజ
 తిభావః - అనేకానిజన్మాని సూర్యాశీయయోస్తయోచితి బహుతరవాచందయ న్యోతనాదే
 దంవిశేషణం - ఆనయోదంఘోర్స్తు వరంకేవలం ఆధయేమనోవ్యధార్థం - హపంత్య
 లంఘంఖం సంగ్రహ్యతేఅనెనె ॥ వాచసంగ్రహః అల్పాయంపుత్రః అజనిజాతః - అత్ర పు
 త్రాత్త కధర్తాయ యతమావయోః అల్పాయంపుత్రాత్త క సాసావాప్తినణాన్విషమ
 ప్రభేదః - యత్తు ధర్మస్యసంగ్రహం సంపాదనమితి వ్యాఖ్యానంఇతి యన్త్రిభునసంగ్ర
 హఇతిస్వనింపాప్రలిపిర-చేత్ న్యూరపయత్వాసిదోపాక్షీనేణమూలౌభ్యేత్వామక్షేత్వి - రథా
 ధృతావృత్తం ॥ ౫౯ ॥ అయో ॥ అయిహేనఖి అచసాంపాపానాం నుసేతిశేషః - స
 రిపాకందఃఖాత్తనాపరిణామనింబ్రహ్మి కధంవయ్యేమి - అనిర్వాచ్యం మద్భుఃఖిమత్సధాం
 తదేవవిశదయతి ॥ ఆతితి ॥ అతిభీషణి అత్యంశదారుణః బకఇతిబకసంజ్ఞః క్షపాచరోరాక్ష
 సః స్వసుభాగిన్యాయమునాయాః ఆదరాత్స్వయంసాక్షాదాకరః యమక్షతేత్వత్ప్రేక్షా-
 యమునాయాః సనాంతంతీరాభ్యాం ఆపరంబ్రహ్మ్యం వర్తతే - మంజాభాషిష్యత్తం

౫౯॥ మాధూదితి ॥ సఃఅస్మకంసర్వేషాంయగవత్ ఏకకాలానాశోమాభూత్-ఇతిహితాభ్య
 రుభిఃభయశీలైః అతపిత పూర్వైఃపురాతనైః పూర్వైఃపితృష్టణవాసిభిః జాతుకదాచిత్-
 అవసరం ప్రాథమికానావకాశంలభ్యా-అసకృత్ బహువారం ప్రాథమికానిఃప్రక్షిప్తంనిజీతం
 ఏకైక స్త్రీ స్వహానిఏకమేకంపుమాంసంతుంగమత్సున్నతంవర్షతకల్పమితియావత్ - అన్నస్యరా
 శింషితమభయరూపంబలింసిత్యందినేదినే - తస్మై బకాయఇహాపితృష్టణైఃజనఃవితరతిదదాతి - ని
 త్యంతస్మై ఇత్యేవపాతః - కృత్యాతస్మై ఇతి పార స్వసంస్యంత్యాదుషేత్యః - మందాకాంతా
 వృత్తమ్ ॥ ౬౦ ॥ తాదృశఇతి ॥ తాదృశఃక్రబలిప్రదానాత్తకః - అతపితపశ్యంత కాలఇ
 వకరోఃపాణిహింసకత్వాద్దారుణఃవాసరఃడినః - పరితుష్టాత్ బ్రాహ్మణాద్యబలింబదదాతిప్రి
 యివాక్యశ్రివణేనసంతుష్టాత్ - బకాద్రాక్షసాత్ పారితోషికం ప్రియవారాహరణేయ
 ద్రవ్యంజిఘ్రియఃగృహీతుమిచ్ఛురివ - మమాలయభూమేః నివాసస్యద్వారి ద్వారదేశేఅద్యశ్వః
 పాితరితివ ర్తమానసామీప్యేవ ర్తమానత్వ నిర్దేశఃతిష్ఠతి - తత్తద్గుహ వారామపూర్వాశ్వః
 పాితరిబలిరస్తాభిర్దయఇత్యర్థః-స్వాగతావృత్తమ్॥౬౧॥బాలానితి ॥ ఆయంసరాశసౌభజఃబా

వనాంతమవలంబ్యవతః-తే ॥ ౬ - ౫౯ ॥ మాభూన్నాశోయగవదితిసూ భీరు

భిజ్జాతుపూర్వైః పూర్వైఃకాలాభ్యావసరమసకృత్ప్రాథమికానిఃప్రక్షిప్తమ్ ॥ ౬

కైక స్త్రీ స్వహానిఏకతైకమేకంపుమాంసం నిత్యంతస్మై బలిమిహజన స్తుంగమన్న

స్యరాష్మ ॥ ౬ - ౬౦ ॥ తాదృశఃపశ్యంత కాల కరోరోవాసరస్సతుమమాలయ

భూమేః | ద్వారితిష్ఠతి బకాత్పరితుష్టాత్పారితోషిక మివాద్యజిఘ్రిత్యః ॥ ౬॥

౬౧ ॥ బాలానివ ప్రవయసోసిసరాశ సౌయం భుంజీత చె న్న మనసహిపుణ్య

పాకః | బాలేనభావ్యమితి తద్బలిషువ్యవస్థా కంతపునఃకలయతి త్రకచన్య థా

టీమ్ ॥ ౬ - ౬౨ ॥ సంతానమూలిమిదమేకమవత్యమా సైనంవ ర్తకాలసహజశ్చ

లాక్ యానఇవేత్యర్థః - ప్రనయసవృద్ధానపి భుంజీతచేత్ భక్షయేద్యది సః వృద్ధభక్షణమే

వపుణ్యానాంపాకోహిఫలంఖలు - తస్మాత్త్రమపినాస్తీత్యతలహ ॥ బాలేనేతి ॥ తస్యబకస్య బలి

మిషుమేవాతనభావ్యంభవితవ్యం - ఇతిక్రప్రికారాః స్వవస్థా ప్రాచీనస్మిన్నః పునఃకంజే

త్రకచన్యకరవత్సన్య థాటీంభంగీంకలయతి యోజయతి - ఆవయోద్దంఽత్యోర్వర్షధృత్వాత్త

రుణఃపుత్రపివాంసంతద్బల్పర్థందేయ ఇతిమహద్భుఖిమిథావః- వసంతేలికావృత్తం ॥ ౬౨

సంతానేతి ॥ సంతానస్య అన్నద్వంశస్యమూలం అవిచ్ఛేదకారణం ఇదం పురోవ ర్తిఅవత్యం

పుత్రఃఏకమేవాస్తేవ ర్తతే - తద్దానాద్వంశోచ్ఛేదఇతిభావః - ననుకదాచిత్ప్రసయాంబకః ఖ్లు

నఃపుత్రంబదదాన్విత్యతలహ ॥ సంవ ర్తేతి ॥ సరాక్షసేంద్రశ్చబకస్తుసంవ ర్తకాలస్యపశ్యంతకా

లస్యసహజసదృశఇత్యర్థః - తథాచపాణిహింసావిహారాణాంకుతఃకృతేతిభావః - సమకాలాంత

రభావీమాపదంబించింత్యకిమర్వైవశోచసీత్యాహ ॥ సంభూయతఇతి ॥ మహత్యా దుఃఖదుర్భర

యాక్షపయాంపికయైవరాత్యా - సమయఃబలిప్రదానావసరః సంభూయతేనం ప్రాప్యతే-ప్ర

భాతాయాంరజన్యా మేవబలిద్దేయభిత్వర్థః - అతోనకాలంత రీణావివదితిభావః - బయము
 క్రామేమదీయావివత్తిః - సేసఖికధంకేనప్రకారేణసంత్రిత్యామతిక్రమ్యతాం - తరతేకర్మ
 చిహ్నా ప్రకారేలోట్ ॥ ౬౩ ॥ ఇతితి ॥ ఇతిఉక్తప్రకారేణఉదీర్యఉక్త్యా - సరభసమతివేగం
 అవగాహనంనిమజ్జనం యస్యపురంభో కైనచ్చుదయేనమనసా - సముత్పాతంతటంప్రాపితం
 శోకపివరసంజలం తస్యపూరంప్రవాహమివస్థితం - నయనయోన్యలిలం విశృంఖలం నిష్ప్రతిబం
 భంయధాతథా కేలయంత్రైప్రసారయంత్రైతస్యైవజ్ఞాప్త్యణవత్త్రై - సేసఖి తేతుభ్యం
 మమతనయేషుద్వితీయాపిసమరేషుద్వితీయః ఆనద్యశఃసంతఃభీమఃదీయతే - మయేతిశేషఃసభీమపి
 వతస్యబకస్యప్రాణ్యతేభవ్యతేనేతీప్రాణనం యదశనంఅన్నంతద్విదయేబలీభవిష్యతి - అహః
 రీభవిష్యతి - తత్ప్రాణానాంనాశనేవిషయేనబలీబలవాక్ భవిష్యతీతచ - అతోమాభై పీనత్ర
 స్వే - భయఃకర్తరిట్ - ఇతిఉక్తప్రకారేణ సానరదేవస్యసాంధోః పత్నీకుంతి ప్రత్యక్తా
 పీత్ ప్రతిజ్ఞామకరోత్ - ప్రతిపూర్వాత్ శృణోతేకర్తరిట్ - విరోధాభాసశ్లేషయోన్యం
 సృష్టిః ॥ ౬౪ ॥ అనదూరితి ॥ అభకుంతిప్రతిజ్ఞానంతతం అనదూఃదంపత్యోః ప్రాప్తచీప్రా
 ప్త్యాణదూః - అశ్చసేతతోఃబాష్పకారణస్యశుచః దుఃఖస్యచేస్తానేమనసీతియావత్ - శుచ

సరాక్షసంర్తః | సంధూయతేచనమయఃక్షపయామహత్యాసంత్రిత్యాంకధమి
 యంసఖిమేవత్తిః ॥ X - ౬౩ ॥ ఇత్యుదీర్యసరభసావగాహన హృదయసము
 త్పాతలితశోకరసపూరమివసయన సలింవిశృంఖలం కేలయంత్రైతనయేషుద్వ
 తీయస్సతస్సఖితేదీయతే - సవతత్ప్రాణనాశనే బలీభవిష్యతిమాభై పీరిలిసా
 నరదేవమహిషీప్రత్యక్తాపీత్ ॥ ౬౪ ॥ అనదూరభదంపత్యో రశ్చసే
 తాశ్చుచఃపదే | అనందస్యాతిరేకాభా దాదేశ బవతత్ త్తూమ్ ॥ ౬౫ ॥
 తమిమంప్రసువారహస్యదంతం గదతోవాయు సుతో బలావలెపాత్ | మనసా
 సబకంలిలేహరాత్ర్యా మనసాధారితమన్నరాశిమేవ ॥ X - ౬౬ ॥ అపరిద్య

తిరాహయాశ్చిరఇత్యాది పదభేదేషష్టి - తథాచశుగభిన్నేషదేశజైఇతిచ - ఆనందస్యాతిరేకఃసం
 తోమేతిశయఃఆదేశః అతిధింవ్యాకరణశాస్త్రప్రసిద్ధశబ్దాంతరమవేతించ - తస్మిన్నేషక్షణత
 త్తణమభూత్ - వ్యాకరణేనయచ్చదాదిపదేఆదేశవధయ్యాత్వమాది పదమివ అశ్చుచదచూ
 రీకృత్య ఆనందాతిరేక పదమభూదిత్వర్థః - ఉపమాలజ్ఞాం ॥ ౬౫ ॥ తమితి ॥ వాయుసుతంత
 మిమంపూర్వోక్తంఉదంతపార్తాంప్రతి - రహసిప్రసవాజన న్యాగదితేకధింస్త్ - బలావలె
 పాత్ శార్యగర్వాదేతోఃపకమసురంమనసానలిలేహసస్పృష్టవాక్ సగణయామానేతి యావ
 త్ కింతుఅనసాశకటేనధారితంసంభారితం అన్నరాశిమేవమనసారాత్ప్రాంతిలేహ ఆస్వాదిత
 వాక్ - శ్చేపూర్ణాహారో మమభవేదితి సర్వామపరజసం ధ్యాయన్నతిష్ఠదిత్వర్థః - లిహాంక
 కర్తరిట్ - ఉపజాతవృత్తమ్ ॥ ౬౬ ॥ అపరిద్యరితి ॥ అపరిద్యుఃపర స్తిందినే- నిఖిలజనానా
 మానందకదే - దృష్టిరోధితమిరవారణాదితిభావః అఖిలజననయనానందచిర ఇతిష్టదిత్వాశః

భగవతిదినకరసూర్యోపేత్యపివాభీమన్వబకావస్కందనఽసముచ్చయితే - మందేహానామరా
క్షసానాంకులంబృందమితివాపాతః అవస్కందయితంనాశయతుం ఉదయగిరేః శిఖరమధిరూ
ఢేప్రాప్తేనతిత్యుత్తరేణాన్వయః - మందేహానామరాక్షసాః సంధ్యాను సూర్యంక్షణంనిరుభ్య
నశ్యంతితిశ్రుతీసిద్ధం || ౬౭ || నఇతి || సఃభీమసేనః దధికలశీనాం దధికుంభానాం కులంబృంద
మశ్చుతేవ్యాప్తోతిపుత్యత్తో - శకంధాన్విత్యా త్వరయా - పిష్పల్యాన్విత్యా - జపిచకు
లశీషజ్యోతాంబిభ రీతిభరణాదృశః అన్వన్యంశర్యస్తిం స్తథోక్తం - దధికలశీకులపీవరా
న్వరాశిమిలి పారస్తునగమః - శకటమధిరుహ్యలంకకవీరస్య యిమన్వయా రాజధానీ సంయ
మనీతస్యాశాఖానగరంఉపపట్టణమిన్ధితం || ౬౮ || యన్మూలనగరాత్పరంశచ్చాఖ్యానగరమిత్యమరం -
బకస్యభవనంయన్విత్యా తద్వనంవివేకప్రాస - ఉత్పేయ - పుష్పితాగ్రావృత్తం || ౬౯ ||
కంకాలేతి || కంకాలానాంశరీరశల్యానాం ఉచ్చయేనసమూహానకల్పితః లంతకవన్యాః య

ర్విఖిలజనానందకర భగవతిదినకర మందేహానుమవస్కందయతు ముదయగి
రిశిఖర మధిరూఢే || ౬౭ || నశకటమధిరుహ్య భీమసేనాదధి కలశీకులశీ
రాన్వరాశిమ్ | బకభవననం వివేకశాఖానగర మివాంతక వీరరాజధాన్యాః ||
౬౮ - ౬౯ || కంకాలాచ్చయకల్పితాం తవచమూహాటీపటిస్థిమితత్రిమృత్త
తదౌపవాహ్య మహిషశ్వాసోగ్రచక్రానితి | గృధ్రీధాన్వంత్యగల ఘోషవి
కసక్రవీరదానస్తవభంజాన శ్శకటస్థ ఏవనతదాచక్రేమహత్ ఘోషితమ్ ||
౬౯ - ౭౦ || పోషితదిదంనిశమ్యబలిపురుషవిశేషమందత శకటాగమేనప్రథమమే
వకృతోన్మేషంరోషంస్యగుణయన్ గిరికదరమందరముఖాన్వరభనంనిర్గత్య ||

మసేనాయాశావకుపట్రమ ఎటగృహవిలాసంయన్తిం స్తథోక్తే || ౭౧ || ప్యాచ్ఛరీరాస్థికంకాల
బిత్తమరః - దృష్ట్యం పితృతదౌపవాహ్యస్య యమవాహనస్య మహిషస్య - శ్వాసాగ్రన ఉ
గ్రాగిదారుణాంధ్రానిలాం ఆవస్తవాయవం యన్తిం స్తథోక్తే - గృధ్రీధాన్వంత్యజాం కం
కకాకానాన్యగూనాం విహనాం పృథాపైః ఘోరధ్వనిభిః వికనకావర్గ మానరక్షసః బకస్య
అపదానాని ప్రాజీయంసాన్వీకవృత్తాశిత్వంబంధిని స్తవంయన్తిం స్తథోక్తే - తావృద్ధ్యవ్యాజ
తచ్ఛిరుదస్తురంబముఖిరేచ్ఛిర్యర్థః - తత్రబకవనే శకటస్థస్య స్తేవ భంజానః అన్వరాశింభక్ష
యన్ - సభీమ. మహత్ బకవృదయభేదనం ఘోషితం సింహనాదంవతే - అత్రబలిభక్షణ
ఘోషితాఖ్యాంభీమన్యత్రిణీకృత బకబలావలేకప్రతీతే ర్వస్తునావస్తుద్వనిః - శార్దూలీక్రీడితం ||
౭౦ || నఇతి || నబకోపితదిదంభీమసింహనాదంనిశమ్యశ్చిత్వాబలినాన్వీనబలవతేతిచపురుషవి
శేషిమనహపురుషేణిభీమేనచ-ద్వాభ్యాంమండితేనవిలంబితేన శకటస్యాగమేనహేతునా ప్రభ
మంసింహనాద శ్రవణాత్సూర్యమేవకృతః ఉన్మేషః ఉత్పత్తిర్యన్తం రోషం క్రోధంస్యగుణ
యన్ పునరుక్తంయత్కాగిరేః కందరంగుహానైవమందరతస్యముఖాత్ ద్వారాత్ సరభసం
సంగం తానాంధ్రాన్దృష్టవసాధాగర్వే త్యుత్తరేణాన్వయః || ౭౧ || ఏవమితి | వృత్తాని

స్ఫుటాఖిః ఉరసర క్తరేఖాఖిః రుధిరలవధారాఖిః కృతానివిరుదాని జయచిహ్నస్యస్యాస్త
 ఖోక్తా - తాదృశీజగతోఘాతుకత్వేన వధేనయాప్రిశ స్తిః శ్లాఘాసాయస్యతథోక్తః - కో
 శతాంవేదనయా - రుదతాంమర్యానాం బలీభూతానాంలంఘనాదేలవయవ భక్షణత్వరణేనవే
 నేనపరితశ్చలతోఽస్యైవణో రోష్ట్ర ప్రితయోలగ్నేఽస్థి బండానివస్థూ లేచేతి విశేష్యత్వవివక్ష
 యాసమానః - దంష్ట్రేదంతవిశేషః - దధానఃయూతుధానఃబకఃఅముంబాహుంలవిగణయన్
 అపిచారయన్వినము క్తప్రకారంఅత్రమయివిషయేకోవాఅపరాధ్నోతిలవరాధంకరోతి-ఇతి
 ఘుష్యన్ శౌఘంతుర్వంశం పనసనుతమభిభీమస్యాభిముఖంప్రాప్రవత్థావతిస్త - యోత్తు
 కోశతామర్త్యస్యభీమస్యే లిలగ్నఃపూర్వమేవేతేషభిలవ నృసింహప్రిలపితం-త తన్నామాను
 రూపమేవ - యతః ప్రథమేవ తత్ప్రకర్షస్యద్వితీయేచ్యుత సంస్కారస్యచ వోషస్యావత్తేః -
 స్రగ్ధరా || ౨౧ || నిశేతి || తాడభాభీమబకౌ నిజాఖ్యాంభుజయోర్భుగభ్యాం నియంత్రీణా
 భిఃబంధనైః - నియమితఃనిరుద్ధఃయత్నైః యస్యతాదృశం పరస్పరమన్యోన్యం యయోస్తగ్నా

ప-౨౦ || ఏవంకోవాపరాధ్నోత్యముమంగణయన్-బాహుమత్రేతిఘుష్యన్వ్యక్తై
 రోర క్తరేఖాకృతవిరుదజగ్హాతుకత్వప్రిశ స్తిఃకోశ స్తర్వాంగఖాదర్వరణం
 చుత్సృక్ష్విలగ్నాస్థిదండస్థాలదంష్ట్రేదధానఃపవనసుతమభిప్రాద్రీవద్యాతుధా
 నః || ప - ౨౧ || నిజభుజయగళిని యంత్రీణా భిర్నియమియత్నైఃపరస్పరాభి
 భౌతా || సగళితనయనం నిలింబజ జైర్నిరవహతాంనిపుణంనియంధ శిల్పమ్ ||
 ప - ౨౨ || పుత్రస్యవాదోర్భుజ దోర్లలిత్యం బకం వనెత్రచిరంచరంతమ్ |
 నిన్యేదశాంకామపి రాక్షస స్త్రీ నైత్రాశ్రవషణ్తుః విలాసయోగ్యామ్ ||
 ప - ౨౩ || తంవికృష్య పురసీమ్నినీశేథ తత్క్షణాత్కుణవ మశణదోషమ్ ||
 మాప్టుకామ ఇవ మారుతసూను మాతురంప్రి ముపసేవితు మాగాత్ ||

క్తౌనంతౌ - పరస్పరంబాహుభ్యాం బంధనేదృత యత్నావిత్యర్థః - నిలింపానాం దేవానాం
 జ్యేష్ఠిఃసగళితేలశ్చర్యణ శృంగులితేనయనేయస్తింస్తథోక్తం - ఉవేరాశ్చర్యాత్పరిహృతివి
 మయాంతరమాలోక్యమానమిత్యర్థః - నియద్ధ శిల్పంజాహుయద్ధకర్తృ - నిపుణంయథాత
 థానిరవహతాంకృతవంతౌ - నిరూప్యాద్వహతేఃకర్తరిణౌ - పుష్పితాగ్రావృత్తం || ౨౨ ||
 పుత్రస్యేతి || తతఃవాదోఃపుత్రస్యభీమస్య భుజయోదోర్లలిత్యందర్పః - తత్రననేలరజ్యేణ
 లేపచిరంచరంతంత్వానిభుంజానంబకం రాక్షసంపక్షివిశేషంచ - రాక్షస స్త్రీణాంనేత్రాజ్యే
 వలభాగ్రీమేఘాః - తేసాంనర్లతోదయోవిలాసః వృష్ట్యాత్త కఠిన్యయోగ్యాంఉచితాం - కా
 మపిదశాంకురవస్థాంనిన్యేగరుయామాన - భీమబాహుబలేన బహుమమారేత్యర్థఃసయతేర్బువః
 దిత్వాద్వికమణకత్వం - నైత్రాశ్రవషణ్వికృతి పారోనేత్రపద వైయథ్యావత్తే రుపే
 త్యుః ఉపజాన్వితృత్తం || ౨౩ || తమితి || మారుతసూనుఃభీమః తంనిహంతం తద్భవమితి
 యావత్ - నీశేథలభణ-రాత్రే పురసీమ్నిగరద్వారే వికృష్యపాతభిత్వేత్వర్థః - తత్క్షణా

తృణావస్య శవస్యమశ్వానేనస్పృశానైన యోదోషః తంమాట్టుకాయైశ్చయతుంకామాయస్య
తథోక్తఇతేత్సుప్రేక్ష్య - తుంకామనసారపీతిమకారలోపః - మాతుఃకుంత్యాః అంఘ్రిం
చరణం ఉపసేవితుమాగాత్ గతవాక్ - నమాతురైవతం పరమితి స్వరణాత్తదంఘ్రి సేవా
యాస్యకలదోషనివారకత్వాదితిభావః - స్వాగతావృత్తం || ౭౪ || ఆలోక్యేతి || అశ్వేషైఃపా
రైఃఅపెన్నాముఖేప్రాతః - వితత్ పురసేమ్నివికృష్టం యాతునోబకస్యశవమాలోక్య - అశ్వ
ర్యస్యరసస్యయః పూరః ప్రవాహః తస్యపరితోమేశనైన సంఘమేన ఫేనిలాభిః ఫేననతిభిః - ఏక
స్త్రికజలేజ్జూంతరస్య మేళసేమిధస్సంఘర్షణైన ఫేనోదయాదిదముక్తమితి ధ్యేయం - ఆనం
దసాగరస్య తరంగాణాంపరంపరాభిఃచేరః పారమనఃపరవశీక్రియతేస్త - అత్యాశ్చర్యోయం
బకవధోనేనకృత ఇత్యాశ్చర్యేణ పారాననందరిత్యర్థః - వసంతతిలకావృత్తం || ౭౫ || భవ
నమితి || తత్రపురితదాప్రాతః మహాజనఃప్రముదితస్వక్ - గృహమేధినిః భీమావాన గృహస్థ
స్యభవనంగృహంవిత్వ - ప్రవణీకృతోనమీకృతః మూర్ధాగిరఃయేనతస్త్రికజవనజేభీమే విష
యే - అక్షతైస్సమహావిషంప్రయయిజే ఉదీరితవాక్ - ప్రపూర్వాద్యుజేక ర్తవీట్ - ఉ

ప - ౭౪ || ఆలోక్యయాతు శవమేతదశేషపారై రహ్నాముఖేపరవశీక్రి
యతేస్త చేతః | అశ్వర్యపూరపరిమేళనఫేనిలాభి రానందసాగరతిరంగపరంపరా
భిః || ప - ౭౫ || భవనమేత్వతదాగృహమేధినిః వననజేప్రవణీకృత మూర్ధాని |
ప్రయయిజేనమహావిషమక్షతైః ప్రముదితఃపురితప్ర మహాజనః || ప - ౭౬ ||
నిజాతునికేతవేదికాయా నికటేసు ప్రియభంసేషవ్యపార్థాక్ - పథికోఽరరా
త్రజాగరుకః ప్రబధాషే గిరమీద్యశీంవ్రనంగాత్ || ప - ౭౭ || పాంచాలి
కాయంవమనోరధసాధర్మ పాంచాలికాం హృదిమమేతిమమేతికృత్వా | అ
ద్యస్వయంవరమహాయస్యసాఃప్రయాంతి దూతైస్సమం ద్రిపదభూపతి రాజ

వక్రతస్యప్రత్యుపకారావశ్యకత్వాదితిభావః - ద్రితవిలంబితవృత్తం || ౭౬ || నిశీతి || జాత
కదాచిత్ పథికఃకశ్చనపాంధ్యనిశితాత్రోనికేతనస్యపాండవావానస్యహస్య - వేదికాయాఃప్రాం
గణవేదికాయాఃనికటేనమీసే సు ప్రియభంసిదాసాఖ్యునిశేషవ్యప్రాప్త్య - అపరరాత్రే అరు
ణోదయ వేళాయాం జాగరుకః ప్రబుద్ధస్వక్ - వ్రనంగాత్ కథాప్రస్తావాత్ - పార్థా
న్సృతి ఈద్యశీంవక్ష్యమాణప్రకారాంగిరంవాచంప్రబధాషేఉక్తవాక్ - బౌషత్పందసికం
వృత్తం || ౭౭ || పాంచాలికామితి || అదన్యపాంచాలినాంతరుజానాం మనోరథేషుకామే
ష్యేష సాధేషుహర్షేషు - రత్నమయీంపాంచాలికాంకృత్రిమపుత్రికాం పాంచాలికా
ద్రావదీం || ని || పాంచాలికాపుత్రికాస్యాద్వస్త్రదంతాదిభిఃకృతేత్యమరః - మమేయంభవేత్
మమేయంభవేదితి హృదికృత్వా మనసినిశ్చిత్యేత్యర్థః - స్వయంవరఇతిమహాఉత్సవతస్తైదూ
తైఃఅహ్వాన ర్థమాగతైఃద్రావదైస్సమం ద్రిపదభూపతి రాజభానింప్రయాంతి - ద్రిపదప్ర
దమిత్యర్థః | అత్ర సాధర్మ పాంచాలికేతిపరంపరితకేవలరూపకం - వసంతతిలకావృత్తం ||

౫౮ పంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వితీయస్తబకః.

౭౮ || అ|| తద్ద్విరాజానఃప్రయాంతుకిమస్తాకంబ్రాహ్మణానాంతత్రైత్యతఆహ || భోక్తుమితి ||
ద్విజానాంగణాపిభామ్యం సూపేనసమగ్రంసంపూర్ణంలన్నమపి - దోగ్ధంఅభినవఃసూతనఃప్ర
సవఃప్రసూతిర్యాసాంతాః గాలపిమహితుః సుతాయాః ద్రౌపద్యాః ఉత్సవకాలే స్వయంవ
రోత్సవసమయే - సత్సూత్చమితృపేషువతః తస్మాత్కృపదాత్ లవ్యతైషాఃస్వతే - స్వా
గతావృత్తం || ౭౯ || సహితీ || కించ || తత్రద్రౌపదీస్వయంసరోత్సవే - హియస్తాత్కార
ణాత్ అపార్థతావర్ధత్యంసభపేత్ పార్థోద్దునాసభసతీత్యపార్థః తస్యభావస్తత్రా అర్జున
భద్రోసభపేడివ - తరికారణాత్ విజయః గమనయత్సర్థః - ఉపసర్వేణ భావస్థోబలాదస్య
ప్రసీయతఇత్యనుశాసనాదిభావః , సిద్ధింసాభ్యుం ఉపేష్యతిలవ్యతే - విజయోద్భవః సిద్ధిం
ద్రౌపదీలాభరూపాంఉపేష్యతి - స్ఫుటంనూనమితేచ - దధిభృతసూపసమృద్ధాన్నరాజీలాభాన్
మత్స్యయంత్రభేదసద్వారా ద్రౌపదీ లాభాజ్ఞేత్యుభయత్ర భావః - హేమహాజనః ఉ
త్కృష్టతేజస్కాలినః వఃయస్తాకం మహత్సుఖం యగపదేకదైచ సాహిత్యేనేతివఆస్తు - త
త్తస్మాత్ కారణాత్ కృతంసత్పద్యం అగచ్ఛత - నైతాతీయం || ౮౦ || ఇతి || ఇతిఉత్త

ధాన్ || ప - ౭౮ || భోక్తుమన్నమపిసూపసమగ్రం దోగ్ధమభినవప్రసవా

గాః | లవ్యతైద్విజగణాపితస్తా ద్వత్సలాద్భుహితురుత్సవకాలే || ప - ౭౯ ||

సహితత్ర భవదపార్థతా విజయస్సిద్ధి ముపేష్యతిస్ఫుటమ్ | యగపత్సుఖ మ
స్తువోమహద్భుత మాగచ్ఛత తన్నహాజనః || ప - ౮౦ || ఇతివాచముపశృతిం

ద్విజాతేర్హృదికృత్వా సుధయేవనిర్మితాతామ్ | పధిభూసురసంఘ మధ్యభాజః
ప్రతిపాంచాలపురంప్రతీక్షిరతే || ౮౧ || తేసి పునరనేకదినసంజనపదన

సీమానఃపథిక్రతోదియేనభగవతా పరాశరదాయాదేన జతుగృహ పరివృవనసేన
వోనప్రాహర్షఃపార్షతస్య సమున్మిషతీతి గిరామగృహీతాః సాక్షాత్ప్రసాహతా

ప్రకారా ముపశృతిం వ్యంజనయూ భావ్యర్థ సూపసం - అర్జునద్వారా ద్రౌపదీలాభేన స
ర్వేషాం సాఖ్య లాభ వ్యంజకామితి యావత్ - అతేవ సుధయా అమృతేన నిర్మితామి
వస్థితాం ద్విజాతేః బ్రాహ్మణస్య తాంవాచం హృదికృత్వా అంగీకృత్యేత్యర్థః - తేపాండ
వాఃపిగూర్తే భూసురసంఘస్యబ్రాహ్మణ్యుండస్యమధ్యం భజంతిప్రాప్తునంతిభాజస్వంతః -
పాంచాలస్యదుపదస్యపురంప్రతి పతీక్షి రేఃక్షగ్తుః - ఔపచ్ఛందసికం || ౮౧ || తేసీతి || తే
పాండవాఅపిఅనేతైః దిన్తే సీతానామతిక్రాంతానాం జనపదానాందేశానాం వనానా మర
ణ్యానాంసీమాభాగాః యైస్తథోక్తాస్సంతః పధిమార్గ మధ్యే - పునరపిక్రతః ఉదయః సాక్షా
త్కారఃయేనలేన - శాలిహూతాశ్రమేపూర్వం దత్తదర్శనత్వాత్పునరపీత్యుక్తం - భగవ
తాత్రైకాల్పవేదినా - పరాశరస్యమునేదాయాదేనపుత్రేణవ్యాసేన || ౯ || దాయాదౌసుత
కాంధవావిత్యమరః - వఃయస్తాకంజతుగృహద్దహ్యమానాత్ పరివృవనసేననిరుపత్రవంనిర్గమ
నేన - పృషతోకృపదపితా తదపత్వస్యపార్షతస్యనవఃసూతనః మృత్యావృపునరుద్ధతికృత తుల్య

ఇలియావత్ - హర్షణమున్విషతిజాయతే ఇతి ఉక్తప్రకారయోగిరా అనుగృహీతాన్వంతః
సాక్షాత్ మూర్తీభూయ ప్రరోహతానిర్వ మతా భుజమోఽపితావపవ అనలోఽగ్నిః తేనేవ వీ
తేన - ఫల్లనకరవేల్లి తేన మహతా అలాతస్యకరభృతకాష్టాగ్రాంగారస్య తేజసా - నితాంతసీ
మంతితంపార్శ్వయోర్ద్విధానిస్సారితం సంతమనంఅంధకారః యస్యాంతయా - పదవ్యావహ
మాద్రేణత్రివిష్టపస్యస్వర్గస్య తటిసీఁసదీఁగఁగాం సమయా తస్యాస్యమీఽమిత్యర్థః - ఆఖిః
పరితఇత్యాదివాక్యవీర్య - ప్రావిక్ష - విశలేక ర్తరిలుత్ - తత్రఖలుగఁగాయామిత్యు
త్తరేణాన్వయః || ౮౨ || ఇందీవరాతిది || ఇందీవరాత్ నీలాత్పలాత్ - రాత్రౌ తత్త్రైపల
త్వైస్థిన్ తేరితావః - తిరంగైతరంశై ప్రతితరంగం అనుప్రవిష్టః క్రమేణ సంక్రాంతైః అభి
దుహితుర్లత్యైః బింబైః పితీబింబై రివన్తీ తైః తరుణానాంకదంబైః సమూహైస్సమం-తైస్సహే
త్యర్థః - కయసిగఁగాజలే క్రీడక్ చిత్రరథౌ నామగంధర్వః - పార్థాన్విలాక్య కుపితః కు
ర్ధన్వక్ న్రీభిన్వహే కాంతస్థితౌ వరేషామాగమనస్య జ్ఞాకరత్వేన కోధోత్పాదకత్వా దితి

భుజప్రతాపానలనైవఫల్లనకరవల్లి తేన మహతాల్లాతేజసానితాంత సీమంతేన
సంతమనయా పదవ్యాత్రివిష్ట పతటిసీం సమయా ప్రావిక్ష || తత్రఖలు ||
ప - ౮౨ || ఇందీవరాత్ప్రేతరంగమనుప్రవిష్టః క్రమేణ సంక్రాంతైః అభి
దీకదంబైః | క్రీడన్సమంపయసి చిత్రరథౌఽలాక్యపార్థాన్ ప్రోభకుపితః ప్ర
ధనంచీకరుః || ప - ౮౩ || అస్త్రీమాత్స సమనామదై వతం సంప్ర యుజ్యసమ-
రేధనంజయః | తత్రతస్యరథమగ్రవ ర్తినం జాతుపాలయసహాయమాత్సనోత్ ||
ప - ౮౪ || గంధర్వాణాంపత్యుర్గర్వజుషస్సారపై ంధవేత్ స్త్రీక్ | పార్థసింహం
శ్శిశిరోధసింహంస్తతాపహేతురధాత్ || ప - ౮౫ || సఖ్యస్యలాభాత్సపదిప్ర

భావః - అతఏవ ప్రథనంకర్తృమిచ్ఛుః చీకర్తుస్త్వరూరోధసిరుద్ధవాక్ - అత్తపార్థావలోకన
స్యప్రధనేచ్ఛాంప్రతితస్యాశ్చతస్మిరోధంప్రతిహేతుత్వాత్పార్థ హేతుకం కావ్యలింగద్వయ
మంగాంగీభావేనసంకీర్ణఁసనంతలీలకావృత్తం || ౮౩ || అస్త్రీమితి || ధనంజయార్జునః సమర
చిత్రరథేనసహాయధే - అత్త నానమంతుల్యంనామధనంజయజ్ఞత్వాఖ్యాంసృతాదృశంబై వ
తమగ్నింయస్యతదాగ్నేయమస్త్రీంసమ్యక్ప్రియుజ్య తత్ర గంగాతటేలక్రేస్తస్యపురఃప ర్తత
ఇతితథౌ క్తః - తస్యచిత్రరథస్యరథంజాతుపాలయస్యలాక్ష్యహస్యసహాయంబిగ్ధ త్వేననదృశమి
త్యర్థః - అతనోత్కృతవాక్ - అగ్నేయా ప్రేణ తత్రధ్వంసగ్ధవానిత్యధాః || ౮౪ || ధ
నంజయార్జునే వహన్వితివిశ్వః - రథోద్ధతావృత్తం || ౮౪ || గంధర్వాణామితి || గర్వం
జాషతజ్జిగర్వజుషః అహంకారాన్వితస్య - గంధర్వాణాంపత్యుః చిత్రరథస్య సురసింధోః
గంగాయాన్సంబంధిని సారపై ంధవేత్ స్త్రీన్యాధసిజలే భంగస్తరంగిఃశిశిరఃశీతలః అభూత్ - రో
ధసి తాదృశతఃపథంః పరాజయస్తు తాపహేతుః సంతాపజనకః అభూత్ - అత్రతరంగప
తాజయఃకౌశ్లేపధి త్తికాభేదాధ్యససాయమూలాశిశిరయాక్యా ఆసన్ ప్రాచితో విరోధాభావ

ఇతితమోరంగంగీభావేనసంకరః - గీత్యాన్యత్వత్తం || శ్లో || ఆర్యాప్రథమదళోక్తంయథా
కథమపిలక్షణం భవేదభయోః | దళయోఃకృతయో శాఖాంతాంగీలింగితవాన్యజంగేశజతిలక్ష
ణాత్ || ౮౫ || సఖ్యస్యేతి || సవదితదానీం కుశీలవానాం గాయతానామింద్రఃచిత్రరథః -
సఖ్యస్యపాండవైస్సహ మైత్ర్యాహితప్రహృష్యంతస్తుష్యంత్యక్ - ప్రథమమదౌప
రునందనానాం పాండవానాంసాంస్వకీయాం విశేషేణసీలిం పురోహితాను గామిత్యాదిరూ
పాంప్రదర్శయత్ బోధితవాక్ - రాజాగచ్ఛేచ్ఛియాశేతుపురః కృత్యాపురోహితమిత్యా
దిస్తరణాదిభావః - పశ్చాదనంతరంతులమీమౌల పార్థానాం రమ్యోరపదవీం మార్గంపప్రా
దర్శయత్ దర్శయామాన - ఉపజాతవృత్తం || ౮౬ || ధర్మైతి || అధమార్గద్వయ వివర్ణ
నానంతరం - అయంధర్మాద్యమాన్వసతితి ధర్మభూర్యుధిస్థిరః విశ్రుతం జ్ఞానవిజ్ఞాన నిధిత్యేన
ప్రఖ్యాతం || ౯ || విత్తవిఖ్యాతవిశ్రుతాభివ్యవహరః - ధౌమ్యంనామ హృదయంఅధ్వనిమార్గమ
ధ్యేసమాత్మ్య - ప్రాచీనాంఅహింసకౌపిన్యేత్ అమృత్యుధౌమ్యస్యపాదయోపేదనంబాధనంనమ
స్మారంపలనజైర్భీమావిభిన్నమంక్లప్తవాక్ - కృతవాక్ విరోధాభావః - రథోద్ధతావృత్తం ||

హృష్యన్కుశీలవేంద్రః కురునందనానామ్ | ప్రాదర్శయత్సాంప్రదర్శనమంబి
సీలింపశ్చాదమీమంపదవీంచరమ్యామ్ || ప - ౮౬ || ధర్మభూరభనసామాదర్శ
స్యమంధౌమ్య మధ్వనిసమాత్మ్య విశ్రుతమ్ | ప్రాచీనామయ మహింసకోపి స
పాదపేదన మముష్యక్లప్తవాక్ || ప - ౮౭ || యథాతిభ్యవిధౌ ప్రీతస్సుపుర
స్కురుతేస్తతాక్ | తథాధ్వగమనైతితం ప్రశ్రయవశంవదాః || ప - ౮౮ ||
ధౌమ్యస్యసామాధురిమధౌరయీభిస్త్వయఃవరకథాభిః | ద్విపదపురసరణి
సాంధ్విత్రాభ్యభవత్పదానీవ || ప - ౮౯ || భూదేవేష్యుతినీదేషు మధ్య భా
జాంపంచానామపియంక పత్స్పృథాసుతానామ్ | పుస్థీరద్రుచదపురం పురఃపరీ

బాఠ || యథేతి || సఃధౌమ్యఃప్రీతః పురోహిత్యవరణేన సంతుష్టస్యక్ అభిభ్యవిధౌ అభిభిహ
జాయంతాన్యస్థిరాదిక్ యథా పురస్కురుతేస్త సంమానితవాక్ అగ్రేకృతపాంశ్చతి
త - ప్రశ్రయవశంవదాఃవినయపరాధీనాః తే యుధిష్ఠిరాదయోపి అధ్వనిమార్గై గమనైవిష
యే - తంధౌమ్యంతథాపురస్కుర్వతే స్తనమ్మనితవంత్యైతి || ౮౮ || ధౌమ్యస్యేతి || సుధామ
భురిష్ఠఃఅమృతమాధుర్యస్యధౌరయీభిఃపురంధరాభిఃధౌమ్యస్యసంబంధినిభిః తత్ప్రభ్యమానాభి
తియావత్ - స్వయఃవరకథాభిః ద్విపద్యాభిభావః - ద్విపదపురస్య సరణిర్మార్గః ద్వేవా
ప్రీణివాన్విత్రాచిపదానీవ - ద్విత్రిపదపరిమితమార్గ ఇవాభవత్ - ఆర్యావృత్తం - శ్లో || లక్ష్మే
తత్సప్తగణా గౌపేతాభవరీనేహవిషమేజః | మత్తయన్మఘూవా పరీధమేర్ధేనియతమార్యా
యాః | మత్తేన్వీతియూక్తేపర కేముఖూచ్ఛనయదిపదనియమః | పరమేర్ధేంచమతేతస్మాది
హాభవతిమత్తేభితిలక్షణాత్ || ౮౯ || భూదేవేష్వితి || అతినీదేషు అత్యంతసాంధ్రేమభూదే
వేషుగ్రాహ్యేషు - మధ్యభాజాం పంచానామపి - బృథాకుంతితత్సతానాం యుధిష్ఠిరాదీ

నాంతురేషుదేవేషురదపురం - యుగవదేకదై నపుసస్థిర స్ఫురితమహత్ - తేత్రపదపురం
 దృశ్యుర్యథ - వత్తాభేతేపాంముఖపద్మే దక్షిణమక్షి నయనం - యుగవత్ సరళసంపుష్క
 రస్సందతేత్త - అత్ర ద్రుపదపుర దృగ్దృషయీభవహామీచలనయో ర్భాగవద్యాత్మముచ్చ
 యాలంకారః - గుణక్రియాయాగవద్వం సముచ్చయ ఇతింక్షణాత్ - పృహర్షి చివృత్తం ||
 ౯౦ || కుమారీకాయాభితి || కురూద్వహః పాండవాః తత్రపురేద్రుపదస్య భూపతేః కుమారి
 కాయా దౌపద్యాఃకుచయోః ఉపమాద్రవ్యంనదృశవదార్థం - ఘటమిలియావత్ - కురూ
 హలాత్ పృథమంద్రౌపది దర్శనాత్పూర్వమేవ అభివీక్ష్య మివేత్సృత్యేత్ - కులాలస్యకూ
 కారస్యగేహం సమావిశత్ప్రవిశంతిత్త - సంశస్థ వృత్తం || ౯౧ || తామితి || అథసాండవ
 వేశానంతరం స్థారంషు నృధమయం అశపితప్రభృతం యుగోదయంస్య స్వైర్విరాగ్నసమత్పర్యః -
 ఆనహంతేమర్వంతకన్ధి తాదృశ్యత్యేత్ - సర్వేప్రతికందర్శసాందర్శకాలినఇత్పర్యః - సస్మై
 స్వాభూపాలాః దక్షిణంభజముదస్య ఉత్పత్త్య - నిబద్ధానివిరుదాని జయచిహ్నశ్చాః యా

దేవతాభై సరభసమక్షిదక్షిణం || ప - ౯౦ || కుమారికాయాద్రుపదస్య
 భూపతేః కుచోపమాద్రవ్యమివాభివీక్ష్యతుమ్ | కురూద్వహ తత్రపురేకుమారా
 లాత్ కులాలగేహంప్రధమంసమావిశత్ || ప - ౯౧ || తామాగమన్దృశుంశ
 తశస్యైన్యాః స్థారంయుగోదయమివాచ్ఛతమావహంతః | భూపాః స్తుతాభ
 జముదస్య పత్యిరగ్రే వద్యంనిబద్ధలిరుదం చటునంవిప్రుండైః || ప - ౯౨ ||
 ద్యావాభూమినిరుంధన్ద్రువలరజసాంశ్రేణిభిస్సీరహణి ర్వేగాదాగాన్సవీరస్స
 విసయగురుణాకారణాన్వియమానః | ఆహరణ్చాయుధంబద్వీదవమతయే యేన
 సంసేవమానే తేద్వైహలాహలత్వం రణభువిహతో నామరంకృతృత్శ్చ || ప -

స్త్రింస్తవద్యంశ్లోకం - జాత్యేకవచనం - అగ్రే సరస్వతీర్షురర్షిః షటుభిః స్తవన సమర్థైః
 దినాంవై తాశికానాంబుండైః స్తుతాఃస్తూయమానాస్సంతః శతశఃతాంబుజదపురీమాగజా
 ఆగతవంతః - వనంతలింకావృత్తం || ౯౨ || ద్యావాభూమిభితి || సీరంభాలంపాణ్వియస్యతథా
 క్తస్సనీరంబలరామ్నః - యమానాయాదవానాం యద్బలంచతురంగం తస్యరజసాంశ్రేణిభి
 పక్తిభిః - ద్యావాభూమి అంతరిక్షంభూమిం చ నిరుంధన్తాచ్ఛాదయత్ సత్ - స్వస్యవిజ
 యేనగురుణాశ్రేణీన శౌరిణాకృష్టేనలన్వీయమానః అన్యమన్యమానశ్చసత్ - వేగాదాగాత్
 ద్రుపదపురమితిశ్చ - యేనబలరామేన్వియతాంలవమతయేత్సామాయనమ్యక్తేనృమానే
 ఉదరేణకరణచక్రహృమానేతేప్రసిద్ధే - ఆహరణ్చాలాచాయుధంహలంచద్వైలసి - రణభువిహ
 లాహలత్వంనామరంజ్ఞాతఃకృతృత్తకర్తృణామిదశ్చయధాపితశాతః - హలామద్యంహలంసీరం
 తయోర్బాహౌ హాలాహలత్వంకాలహుటత్వం - తత్ర సంజ్ఞాపత్యేకం చ వజ్రాత్తకసంజ్ఞాత్వం
 చైవైవదేకాలహుటవస్తారకత్వమితివివేకః || ౯౩ || సురాహలిప్రియాహలా కృషయో లాంగల
 హుటా | హాలాహలిహాలాహలభితి నగ్నత్రాసురః - హాలాహలిహాలాహల భితిపాతః - సగ్

గ్ధరావృత్తం || ౯౩ || బిభ్రాణిభిః || మశిభిః ప్రాచీణజ్జ్వాలానికుండూనిభిః ర్విభరం-అతపిత
అభిలెమలక్ష్మేషుకరచరణాదిమలంగాభ్యజనపదేషుచప్రఖ్యాతంప్రసిద్ధం || ౯౪ || అంగంతాత్రి
కూపాయ ప్రతీకేషుప్రధానకే | అంగోదేశవిశేషస్యాదివిశ్వః - అతిమనోజ్ఞం రూపం
సాందర్యంయస్యతత్ కర్ణానాంకుత్యోః రాధయస్యచత్రయం - పార్శ్వయోః సవ్యదక్ష
శయోః అగ్రేచబిభ్రాణిః పసిద్ధోదర్యధనః - స్వస్యాత్మనః అనుబంబాయితైః పృతిబిం
బతులైర్విరత్నధః - నవత్యానవదశశంఖ్యాతైః నవలదికాయేషాంవైశ్చ అనుజైః సహకధి
నవలినంఖ్యాతైః కుశానానాదివిరత్నధః - పరివృతాః ప్రాంతాః చతుఃపార్శ్వయస్యతథా
క్షుప్తా సేనాసుఅనుయాత్రికాసుయేకుంభయః భేర్యః తేషాంనాదైభాంకారైః తుం
బలంపుర్యంనభః ఆకాశంయస్యతథా క్షుప్తనక ఆసీదత్ ఆగతవాక్ అత్రాపిమృషదపురి
మితిశేషః - బాధూలవిక్రీడితంవృత్తం || ౯౪ || తదన్వితి || తదనురాజలోకాగమనా నంతరం-
పరితేక్ష్యైరలంకృతైః పుష్పైః తరంగితంవర్ధితం సారథంయస్యతత్ మణిమయేషుమహత్సవ

౯౩ || బిభ్రాణిమశిదీప్రకుండలభరంకణత్రయంపార్శ్వయో రగ్రేచా
తిమనోజ్ఞరూపమభిలెష్యంగేషుదుర్యధనః | సేనాకుంభానామతుంబలనభాన్వ
స్యాదివింబాయితై రాసీదత్సనవాధితైః పరివృతప్రాంతో నవత్యావజైః ||
౯౪ - ౯౪ || తదనుపరితేక్ష్యైః పుష్పైః తరంగితసారథం మణిమయమహేమం
చారూథావసేంద్రపరంపరమ్ | అగురుజనితైర్భూషైరాలిహ్యమానవితానకం
స్వనితపటహం ప్రాపుఃపార్థాన్వయంవరమంటపమ్ || ౯౪ - ౯౪ || జాగ్ర
త్సమకతే రిసోమనిమిషత్సద్భావకాశాశ్చయ ప్రాప్తేందీపరనిత్యవాన ఘటిత
శ్యామవ్రథాశ్రీరమ్ | పంచాలస్యసుతాతతఃపరిజన్తే స్సాథంపురఃపశ్యతాం రా
జ్ఞాంబుద్ధిమివాధిరహ్యోవికారంగ్ధలీం ప్రావిశత్ || ౯౫ || ద్రౌపది

మంబేషు ఆననేష్వరూథాః అధిష్ఠితాః అవసేంద్రాణాం రాజ్ఞాంపరంపరాః పశోక్తయో
యన్తింస్తత్ • అగురుభిఃజనితైర్భూషైఃపరిమళధూమైః ఆలిహ్యమానాని స్పృశ్యమానానివి
తానాని ఉల్లోచాః యన్తింస్తత్ - స్వనితాశ్చద్భాయమానాః పటహవాద్యవిశేషాః య
న్తింస్తత్ స్వయంవరమంటపం పార్థాః ప్రాపుః • హరిణుతావృత్తం || ౯౫ || రసయగభూషై
శ్చిన్నాన్సామాన్సగౌహరిణుతేతి లక్షణత్ || ౯౫ || జాగ్రదితి || తతఃజాగ్రతానిత్యప్రకా
శనసోమకానాంపంచాలానాం కీర్తిరేవసోమశ్చంద్రః తేననిమిషత్సనర్వదా ముకుళిభవ
త్సవద్యేషు అవకాశస్సనినస్తుమాన్వదస్య • అత్యయేన అపగమేన ప్రాప్తః యః ఇందీవరేనీ
లోప్యలేనిత్యవాన సేనఘటితాదౌజితా శ్యామవ్రథానీలకాంతిర్యపాః తథాక్తా, శ్రీలక్ష్మీ
దివస్థితేతి తద్రుణాత్థామితోన్పేక్ష - పంచాలస్యసుతాద్రౌపది పురఃలగ్రే పశ్యతాంరా
జ్ఞాంబుద్ధిమివ • విదితామాదోవికారం ద్వేషస్యధిరుహ్యేత్వర్ధః • పరిజన్తే స్సాథం సభీభిన్
హరంగ్ధలీస్వయంవరమంటపం ప్రావిశత్ • ఆద్యాగచ్ఛేద్రౌపదితి సర్వమరాజసు తద్ద

తాంతఃకరణ సమాగచ్ఛదిత్యర్థః. శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తం || ౯౬ || ద్రౌపదితి || తత్త్వణం
ద్రౌపదిప్రవేశక్షణ రంగవివరణాకేనసరి. ద్రౌపద్యాముఖస్త్రివళిః ద్యుతేస్సంవదేవకా
ముదీచంద్రికా తయామహతిమసాక్షేనతి - నృపతీనాంపక్ష్యణీ వివచక్రా కౌకదంపతీ
యోగ్యుగళంద్వంద్వం. బహుదూరం విజఘటేవియ క్తమాసీత్ - అత్యాదరాద్రాజానో వి
స్ఫుర్యలోచనే తామద్రాక్షురిత్యర్థః - చంద్రికాయాం చక్రవాకావియజ్యుత ఇతిప్రసి
ద్ధిః. నమస్తనస్తు వర్తిసావయ చరూపకం - స్వాగతావృత్తం || ౯౭ || తామితి || నదనస్వ
యంవరమటటే మహీసురాణామృధ్యుని త్వేతిశేషః తాంద్రౌపదింపశ్యతః తస్యవాసనసం
దనస్య అర్జునస్యసంబంధిని, వామేతరేదక్షిణే మహాతిప్రతాపేనశ్లాఘ్యభుజే. స్ఫురణం స్పం
జః నవదిత్యా లేప్రకటిభవితమిచ్ఛః ప్రకటిబుధూషః - భవతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః -
అన్యచ్ఛాదితిపూర్వ పదాకారస్యేత్వం, అంతర్బలస్య ఉద్వలనంకిల ఉద్భవముద్ధతి రివేత్సు
త్ప్రేక్ష - బభూవ|| ౯౯ || దక్షిణాక్షిపరిస్పందోదక్షిణస్యభుజస్యచ | హృదయస్యప్రసాదశ్చ నద్య

ముఖశశిశ్చుశింసం క్రౌముదీమహతి రంగవటాకె | పక్ష చక్రయగళంనృపతీ
నాంతత్క్షణంవిజఘటే బహుదూరమ్ || ౯౭ || తాంపశ్యతస్సదసితస్యమ
హీసురాణాంవామేతరమహతివాసనసందనస్య | అంతర్బలస్యపదిప్రకటిబుధూ
షో రుద్వలనంకిలభుజే స్ఫురణంబభూవ || ౯౮ || తావత్సరభసముపేత్య
సాక్షాదాదేష్టుమనాః ప్రహ్యమ్న ఇవ భృష్టద్యమ్నస్సాయతైస్సాకం నకాశ
మాపసీతం స్వయంవరదిదృక్షయా సపరివారంప్రత్యాసన్నమివవన్నగపరించా
వంపురస్కృత్య కన్యాసలొకనధన్యాక్రాజన్యాసేవపాదీత్ || ౯౯ ||
జాణేనసంప్రతిన్యపాదివీక్ష్యమేత త్రచ్చాయవచ్చువినిపాతయితుం ఘట్యః!

స్పందిగ్ధి సూచకాఇతికాకునాః || మహీసురాణాం నవసిగ్ధి త్యాతాంపశ్యతత్వతివా దౌజనా -
వసంతతిలకావృత్తం || ౯౮ || తావదితి || తావత్తదాసాక్షాత్ మూర్తిభూయ సరభసము
పేత్యప్రదేష్టుంపక్ష్యమాణిత్వావక్తం మసాయస్యః తుంకామమన సోరపీతి మకారలో
పః - ప్రియ్యమ్నఃపున్యభజనస్థితః భృష్టద్యమ్నఃప్రిపదస్యపుత్రః - సాయతైఃపాదై స్సాకం
నకాశంసమీపం ఉపసితం ప్రాప్తితం - అతేవ స్వయంవరంద్రుమిచ్ఛయాదిదృక్షయాప్ర
త్యాసన్నం సన్నిహితం - సపరివారం పరిజనసహితం పన్నగపరించేషమివ స్థితం చాపంపుర
స్కృత్యలగ్రేనిధాయ - కన్యాయాఃద్రౌపద్యాః అపలోకనేనధన్యాక్రౌతార్థాక్రాజ
న్యాప్రాజ్ఞఃవివంసక్ష్యమాణిత్వాఅపాదీత్ ఉక్తవాక్ వదేఃకర్తరిలుక్ ఉత్ప్రేక్షద్వంద్వం
ప్యః || ౯౯ || అ || ఉక్తిప్రకారమాహ || జాణేతి || హీన్యపాదీయఃప్రకృతసన్యతమః కో
వానంప్రతిఅద్యదితిలకాశ్చేన్ధి తంవితల్లక్ష్యంయం త్రవిశేషం-తస్యలక్ష్యస్యభాయామివచచ్చా
యవత్తదనాతమవేత్యర్థః - విభాషాసేనత్యాదినా ప్రాప్త్యః - భాయామూర్యప్రియాకాంతిః ||
వి || ప్ర || ౯౯ || మనూతసఇత్యుతరః - జాణేనభునిపాతయితుంఘట్యంవదన్ - సవివస్యవస్వస్యరసా

౧౦౨ || వీరణేతి || తేనకీరణజానేనకత్రా విశిఖనవాణేనకరణేనవిలూనంభిన్నంమూ
లంఆదిర్యసృతత్ - చక్రచద్యమణేన ఉపలయితం షతయాభవతత్ || ౧ || షతయాభవస్తుసా
తుకఇత్యమరః - అతపివశరస్యంక్షయంత్రంతదా అస్మిక్సమాజస్యరాజ్యజనంభువ్యవల
యేమండలే - అయమజ్జానపివదోష్టాక్షసభభుజబలశాలి - ఇతిఉక్తప్రకారేణ ఆహితాఘ
టితా అవినయస్యఉక్తాథాభివ్యంజకాత్తకచేస్తయఃఖీలావిలాసః యేనతథోక్తమివేత్సు
త్ప్రేయ - ఆదిభాసెరరాజ - భానలేక గర్భిలిట్ || ౧౦౩ || నిష్పతదితి || తదానంసురాణాం
కరయోః అంజనీనాంసంపుటా త్వచిన్యాసానాం పుంజాప్సమూహే || ౧ || తోయితావం
జలిపుమానిత్యమరః - రౌకరావిర్యధాః - కురువీరమభిళః ఆజ్ఞానస్యసర్వసాశ్వతాః - ఆభి
ళఃపరితత్యాన్యసాద్వితీయా - నిష్పతేత్పుష్పనవకం విక్రమలక్ష్మ్యేనమందవహఃవీరోయంమ
హేనుభావఇత్యానందవ్యతోదరహః - ఇతిఉక్తాత్మికాంబుద్ధింధ్రాంతిం సకలస్యదశ్యవోజన
స్యచేతసిమనసినందభేఘటయామాన - ప్రాంతిమదలంకారః - స్వాగతావృత్తతి || ౧౦౪ ||

రిమతుకంససుశైంద్రపుత్ర్యామ్ || ప - ౧౦౨ || వీరణేతేనవిశిఖనవిలూనంమూ
లం చక్రభ్రమణవతయాభవతదాశరవ్యమ్ | అస్మిక్సమాజనయే త్వయమే
వదోష్టా సిత్యాహితాభివయలల మివాబభానే || ప - ౧౦౩ || నిష్పతత్సర్వ
రాంజలిపుంజా త్వద్భవవకమభిళః కురువీరమ్ | మందహసనఇతి విక్రమలక్ష్మ్యే
స్సందధే సకలచేతసిబుద్ధిమ్ || ప - ౧౦౪ || పాంచాలపుత్రీప్రహితాః కటా
యైః పాండోస్తనూజంపరితోవవల్లః | మాంకల్యమాలావతరదిహేతి మాధ్వీలి
హేపూర్వమిప్రేషయాతాః || ప - ౧౦౫ || జననాంతరవారినేత్రస్పష్టత్రిప
థాహేమ షయోజగుంభిలేవ | వలవై రిభువ స్తయ్యానికంఠం వరణేషంక సూలి

పాంచాలేతి || పాండోస్తనూజంపరితఃఆజ్ఞానస్యసర్వభాగేద్వైః పూర్వవద్ద్వితీయా - హే
చాలపుత్ర్యాద్రోపద్యా ప్రహితాఃప్రేరితాఃకటాయైఃనేత్రాంతదశానాని - ఇహజ్ఞానే
మాంకల్యాస్యయంవరసుభయోగ్యామాలావతరేదాగచ్ఛేత్ - ఇతిహేతోపూర్వమేప్రేషయా
తాః అగతాఃమాధ్వీలిహః - భృంగాజవేత్సుత్ప్రేయై - వవల్లఃపరిసమ్రుః - ఇంద్రప్రజౌస్య
త్తం || ౧౦౫ || జననేతి || తయాద్రోపద్యాజననాంతరేపూర్వజన్మనినాశాయసినామని నే
త్రవారిభిఃపత్మరభాభిశోతేనజాతైః సృష్టానిఉత్పన్నానియాని త్రిపథాయాంకంగాయం
హేమవయోజానికనకకమూని తైగుంభితాసంఘటితేవ స్థితా - చంపకానాం చాంపేయకు
సుమానాంమాలికా - వలవై రిభువఃఆజ్ఞానస్యకంఠేచికికంఠం - విభక్త్యర్థేవ్యయిదావః -
వరణేషతిత్వేనస్వీకరణనిమిత్తం - నిమిత్తాత్కమఃసంయోగప్రతిష్ఠాప్రమా - వితేనేనితీప్రాతనో
తేకమఃసిలిట్ - పురాజన్మనికలైయంనాశాయసినమాఖ్యాసృష్ట్యర్థేంకపస్యంతీతుష్టినమహాదే
వేనచోదితా దేవేంద్రావ్యవాయ గంగారటంసాప్య తదాగమనైలంబానురోధ - త
ద్భాష్యేగంగాయాం హేమతామరసాన్యభూవత్ప్రీతి భారతకథాత్రానుసంధేయా - య

ద్వివిధగమాలాయాశ్చంపకత్వేన కటాయణాం భావితదేయైశాతుకమధుకరత్వోత్ప్రేక్షాః
 భూర్వ్యక్తమీకామిరుభ్యతే - చంపకానాంమధుకరమారకత్వేనప్రసిద్ధేః తథాపి తదాసంతద
 దానైః శుక్లమాలాత్వేనతదవతరణస్య పూర్వంమధుకరాణామాశాసనసేవాభాకాభావాన్నక్షతి
 రితివేదాహతమిరుభ్యయం || ౧౦౬ || తదస్మితి || తదనువరణానంతరం మహవీరాణామగ్రే
 నరప్రధమః సార్జునః సమగ్రైస్సకలైఃగుణైఃసాందర్యాదిభిః అఖండశింజిన్యాచశేఖరితాం
 భూపితాం సమ్యగగ్రయోః కౌట్యోగుణజేనశేఖరితా మిత్యప్యన్యత్రయోజ్యం - నరపతిసు
 తాండ్రాప్రదీమివ - శరాసనంధమలీతతాముద్వహాన్విభ్రక్ వివహస్మితిచ - రాజ్ఞాంబలం
 శార్వంచతురంగంవా అవజ్ఞాయతిరస్కృత్య - క్షణేనసభాయాఃస్వయంవరమంటపస్య అంగ
 తాన్విశ్చక్రామఃకథమాన్ - అత్రమహవీరాగ్రేనరత్వస్యవిశేషాత్పాదజలూనాదరం
 ప్రతిహేతుత్వాత్పదార్థాహారుకం కావ్యలింగమఽంకారః || ౧౦౭ || తదాత్వఇతి || తదా
 త్వేనిగమనకాలివ || ని || తదాత్వస్తుతదాకాలఇత్యమరః - ఖల్వితివాక్యాలంకార - ఖలః

కాలితే || ౧ - ౧౦౬ || తదను సమహవీరాగ్రేనరస్యమగ్రగుణశేఖరితాం
 నరప్రధమతామివ శరాసనలతాముద్వహాన్ రాజ్ఞాంబలమవజ్ఞాయ సభాంగ
 తాన్విశ్చక్రామ || ౧ - ౧౦౭ || తదా త్వయేమఖలు ఖలాయమఖి
 లానస్తాన్విచిత్తయేన విస్తరస్యస్మైకస్మైచిద్బహితరం విప్రాయ ప్రాయ
 చ్యుతిస్కృతం క్రుపదాయ క్రోహమున్నిద్రయతః కఠిచ నరాజన్యాన్
 బన్యాన్ముఖాన్ప్రతి సులభంస్తేపేణ రోషేణ నరసభసభుతౌన్నితైరుపవీ
 తైఃపరమావేష్య మమాయంయప్తే మమాయంవిప్లవస్యైక్ష్యమీననాన
 నైః బాహుబలంకుర్వాణాన్ ధరణీగీర్వాణాన్ భవతాంపునరాశీరేన జ
 యారాచరణాయా మితి స స్మితం నివర్తయన్నమర్త్యపతికుమారో యుధిస

దూరనోయగ్రుపి అగ్నినస్మాకవిస్తయేనప్రతివైది విస్తరకాగ్రణయన్కథే - క
 స్తేచిదకర్ణాత కుంభీనామధేయాయస్యభాః - విప్రాయద్విజివ్యాజాయేత్సభాః - తేనస్మి
 ద్విష్టంవాచస్యకౌజానీసర్వదాక - మసాతరంపుత్రీం ప్రాయచ్చుత్ దత్తవాన్ - ఇతిహే
 నాః క్రుతిగక్రపదాయ క్రోహమున్నిద్రయతఃప్రకటీకుర్వతః అతిపవ జన్యాయ యు
 ధాయ లగ్నిముఖాన్ఉద్యుక్తాన్ || ని || యుధమాయోధనంజన్యమిత్యమరః - కఠిచ నరాజ
 న్యాన్రాజ్ఞాన్ప్రతి సులభంస్తేపేషాన్య త్తిర్యస్యతేనరోషేణ - స్వీయమత్యేలానిరుంధంతి
 క్రోధేన నరభూనవేగం భూబాధ స్తైఃపాంధ్వకామకృష్టైః ఉపవీతైర్భగ్నదూలైః కంఠ
 బావేనన - స్వీయరోషేప్రతిపదాయాం భావః - మమయస్మైహాన్వచండస్య అయంపురస్థీ
 హంకదాత్వంభగ్న - మమయస్మైగర్వపేరస్యఅయంఅక్షుః భగ్నైర్వకాదేవసచనేన ఉ
 పయితా - బాలప్రాకాష్టాణసంబంధి చపలంకృష్యేపిసంకుర్వాణాన్ ధరణీగీర్వాణా
 న్పాగ్నిన్వజాన్ భవతాంపునరాశీరేన - శ్వసావాకృమేచ జయసాంరాకీరణాయరాశ్యా

త్తనాసంపాదనాయ - సంపద్యధాకకరోదియోగాత్ చ్యానికారస్యద్విధుః - అలంపర్యాప్తా
 నతుబాహుబలమిత్యర్థః - వ్యాఖ్యానాద్విజాతయతి స్వరజాదిభిభావః - ఇతిఉక్తేష్వితేషః - స
 స్మితంయథాతథా నివశ్యయన్ జాతిచాపలావితిభావః - అమర్త్యపతేరింద్రస్య కుమారో
 బాహుః సమగ్రారోపితాత్ మోటిసీతాత్ ధనుషగుణాత్ నిరగ్గళంసిర్విరోధం యథాతథా
 నిగ్గళితేన ప్రయుక్తేనశరాణాంనికరేణ యుధియుద్ధే తేషాంద్రుపదాయద్రుహ్యతాంపరే
 షాం శత్రుజాం దిశిదిశప్రతిదిశం కాందిశీకతాంభయాత్పలాయనం ఆధకమత్యంతం ది
 డేశదదౌ - పలాయాంబభూపురిత్యర్థః || ౧౦౮ || తావదితి || తావత్తదానీం అన్యపలా
 యమానస్యరాజసంఘస్య జంభూతాంపలాయనజవం || ౧౧ || జంభూలోలిజవస్తుల్యావిత్యమరః -
 అనుకుర్వన్విభివస్థితైః రథస్యఅర్వద్భిఃఅశైవ్యైః ఆణోజానాంబజలనాంబదౌసూర్యైః - ఆ
 వరార్థవస్యపశ్చిమాభేరభ్యుదాంసమీపం తూణాంసశ్వరంయథాతథా అవతీర్ణవతిప్రా
 ప్తనతిసతి - తేనాణోజబంధునా నిహితాంసీక్షిప్తామపరామగ్నినిహితేతరాండిప్తింప్రభామి
 వస్థితాం తాందయితాందౌపదీమచరంజయన్ అనురాగిణీం క్తవణాంచకుర్వన్ - ఊ

మారోపితధనుర్గుణనిరగ్గళంసీతన శరనికరేణ తేషాంపరేషామధికం దిశిదిశ
 కాందిశీకతాందిదేశ || ౧౦౮ || తావదన్యజంభూతామనుకుర్వన్విభివరథా
 ర్వగ్విరపరాణావాభ్యుదామవతీర్ణవతితూణామర్వోజబంధౌ తననిహితాండి
 ప్తిపమరామవతాందయితామనరంజయన్మయమపి ధనంజయస్తాసేవవాసథు
 పమానసాద || ౧౦౯ || స్వేదాంబుధిర్విజృంభితైః పదయోస్సవిశ్రీమాద్రీణ
 చకారసతయాసహచాపపాదైః | మోదాంబుధిర్నయనజైస్తమియంచవాశౌచి

యమపిత్యపినాఅగ్నిరముద్రయః ధనంజయఃఅజ్ఞానఃఅగ్నిశ్చ - తాం కులాలసంబంధినీమేవ
 వాసథుసమానసాద ప్రాప్తవాన్ - సూర్యస్యకిరణానాం రాత్రావగ్నిప్రవిశనమాగమసి
 ధృం - ఉత్ప్రేక్షాద్వయస్యధనంజయశబ్రక్లేషమూలాతిశయోక్తేశ్చ అంగాంగీభావేనసంకరః||
 ౧౦౯ || స్వేదాంబుధిరితి || చాపఃపాణౌయస్యతథోక్తః - సఃఅజ్ఞానఃతయాద్రోపద్యాసహ
 నిటలజైల్లూటోత్థైఃస్వేదాంబుధిః సవిశ్రీంమాతరంకుంతీంపదయోరాద్రీణచకార సిత్రామక
 రోత్ - మాతుఃప్రణనామేత్యర్థః - ఇయంచకుంత్యపి విస్తరించి స్తయాన్వితం చేతేయ
 స్థితత్ స్థిత - కులాలవధూనాంసమాజేసంఘనయనజైః మోదాంబుధిరానందపాప్తైఃత
 మజ్ఞానం మాశౌకిరసి ఆద్రీణచకార - తచ్చిరఆజిఘ్రైఇత్యర్థః || ౧౧౦ || కువలయేతి||
 కువలయేఉత్పలేఇనదృశానేత్రేయాసాంతాః స్త్రీయఃకుచైఃకుంభం కుంభశబ్దార్థంఘటం
 గజరశ్చద్యయమపి జిగుళ్ళజితవత్యః - జయతేకర్తరిలిట్ - నేణలిటోజేకరితికుత్వం - ఇతి
 ఉక్తప్రకారేభావితేనచనికేనదంత్యామితియావత్ - కరివరస్యగజేంద్రస్య శిరఃమూఢాణాం
 శనినకమూద్వితీయాంతకుంభపదవాచ్యం - నశ్వస్తదీయోఘటఇత్యేనంచరంజస్తప్రభృతితత్
 ష్టదశగృంతం - ప్రహృష్టంసంకుప్తంమనోయస్యతథోక్తః - కులాలపతిః - తుంగోగృహలో

స్తతో ద్రుపదమహాతుఃద్రోణశ్శాంకయశ్చాద్యస్తా నిజమాత్మీయంఘటమపి వివమృకమేన
 కూలవ్యాపారాధణక జిహ్వత్వధాన్వయి ద్వితీయాంతకుంభశబదవాచ్యత్వేనేత్యధః - నిశ్చ
 త్వనితాంతమల జ్జతల జ్జితవాక్ - కువలయదృశశకుంభంజిగ్యుకువై రితి కింవదంత్యాం - కుం
 భాఘపేభమూర్ధాంశావిశిశ్శామ్నంభమితిద్వితీయాంతపదస్య గజకుంభవృత్తిత్వం తదస్య
 తాపకమేనకూలవ్యాపారాశ్రయత్వం సాభ్యాసస్య జిహ్వోశ్చార్ధాక్షత్యాత్మీయఘటేల
 భిమానకృతాహః - విచారితరమణీయః - యతః స్త్రీమధ్యపాతిద్రోణదీకువయోర్విజఘటా
 దభ్యున్నతత్వేన దృశ్యవనత్యాదిమమపి తౌ జిగ్యురవేనిశ్చిత్త లజ్జితవానిత్యధః - మాని
 నామా త్తనఇవల వ్రీయస్యాపిరాజయోజ్ఞాకరవివేతిభావః - ద్రోణదీకువసౌందర్యతేద్యా
 వప్యతశేతఇతిపరమార్థః - అల్రద్రోణదీకుచావలోకనపాతుకఘటజయన్శ్చయస్య విశేషణ
 గత్యా కులాలజ్ఞాహేరుత్వా త్వదాధణహేతుకం కావ్యలింగద్వయమంగంగీభావేన సంకీ
 ర్ణం - హరిణప్లుతా నృత్తం || ౧౧౧ || అన్యేచ్యురీతి || అన్యేచ్యుఃపరస్మిన్ క్రిదనె పాంచాలః
 ద్రుపదః వ్యాసస్యమునెరుత్వావాక్యేన పురామరాతెగ్మన్య విదితఃపరద్రోణద్యాః నాథా

స్మైరవేపేకులాలపధూనమాజే||౪-౧౧౦|| కువలయదృశశకుంభంజిగ్యుకువై రి
 తివాషిలేకరినశరీరకమేత్యేవం ప్రహృష్టమనాశ్చిరమ్ | ద్రుపదమహాద్రుక్
 స్వాతుంగౌకులాలపతికుచోనిజమపిఘటం నిశ్చిత్రైవనితాంతమల జ్జత || ౪-
 ౧౧౧ || అన్యేచ్యుగృహముసనీయపూజితాంస్తాన్ వ్యాసోత్త్యాదిపరసఃపు
 రామరాతే | పంచాపిష్యునిపానందనాన్ సుతాయాః పాంచాలాః పరిణతయో
 నుమేనే || ౪ - ౧౧౨ || పరిణతమిదృశోత్సవశ్రవణా త్వరమానంద మనుభ
 వంతీభరంతఃపురీకాభివర్చితాంతాంసఖీజనాః మండనమంటపికాముషనీయప్ర

యనీజ స్తనివంచపతిభా త్తకయేనసహోత్తన్త - పంచాపిష్యునిపానందనాన్ పాండవాన్
 నిగిరాత్రా గృహంప్రత్యుపసీయ ప్రాపయిత్వా - సుతాయాఃద్రోణద్యాః పరిణతయేవివా
 హయ ఆనుమేసేలంగీకృతవాక్ - క్రియాగ్రహణాత్పంప్రదానత్వం - ఇయం జన్మాంతర
 నాథాయనిభత్రాధణంతప స్తప్తా తుష్టేనసదావివేనసరంవరయేత్సుతా - పతింమే దేహితి
 పంచకృత్వోనియతివశేనోక్తపతి - పంచపతీలభస్వేతితదుక్త్యా అన్వీక్షజన్మని తావతః ప
 తీకలభతేఇతివ్యాసోక్తిప్రకారః - ప్రహషిణీవృత్తం || ౧౧౨ || పతఇతి || తతఃపరిమీద్య
 శస్య పతిపంచకపరిణయా త్తకన్యఉత్సవస్యశ్రవణాద్ధేతోః పరమంఅన్యధులభతేన సర్వో
 శ్చృష్టమానందమనుభవంతీభిః || ౧౧౩ || నాగ్నిస్తృప్యతికాస్తానాం నామగానాం మహేద
 ధిః | నాంతకస్సర్వభూతానాం నపుంసాంవామలోచనా - ఇతి స్తరణాదపత్యవాంయవసుపతి
 లాభస్యస్త్రీణామానందకరత్వాదితిభావః - అంతఃపురీకాభిరంతఃపుర స్త్రీభిః పరివృతాంద్రోణ
 ఠీం - సఖీజనాః మండనమంటపికామలంకారశాండుషనీయ ప్రసాధయితుమలంకరణమా
 రభంత - ఉపచక్రముః || ౧౧౩ || అ || అధదశగిక్లోకై న్దలంకరిణంవణయతి || ద్రో

పద్యాభిలి॥ సఖీకాచిత్పరిచారికాద్రోపద్యాఃపంచానాంపత్నీత్వేవిషయే - లిలింధాత్పలిఖితా
క్షురవిన్యాసం ద్రప్టుముత్సుకేవ ॥ ౧౧ ॥ ఇష్టార్థోద్వక్తఉత్సుకఇత్యుపరః - సీమంతే కేశమధ్య
రేఖాయాంశిల్పస్యఅలంకరణస్యవ్యాజేన - శిరోజాకేశాకన్యభజితే - విభాజయమాన-అ
త్ర కేశమధ్యరేఖాకరణస్య చంపపత్నీత్వబోధకధాత్పలిషిషకనభకత్వసంభావనా త్ఫలాత్ప్రే
తే - సీమంతశిల్పవ్యాజేనత్యవహ్నురిగర్భా ॥ ౧౧౨ ॥ మృగేతి ॥ తన్వాన్యఃద్రోపద్యాః మృ
గమదేనకస్తూర్యా య త్రిలంకముఖేనైవ శశినాచంద్రేణకర్తా - మహాసాతేజసా కరణేనబ
లాదాహృతాయాః ఆనీయబంధీకృతాయాఇత్యర్థః - చిరురాజాంకేశానాం మిషంవ్యాజం
జూషతఇతితథోక్తాయాః - అంధకారమస్తమవివ బంధిబంధనగృహే నిరుద్ధాంగనా - తస్యా
స్వంబంధిజరాధన్యశాంత్యై నిరాసాయ నమితంసతిప్రాపితం అపత్యంపుత్రదనరాజ-అ
వరాధినక్షమాపణాయ పుత్రాదికంజేతారం ప్రణామయంతితిభావః - ఉత్ప్రేక్షలంకారః-
పుష్పితాగ్రావృత్తం ॥ ౧౧౩ ॥ అధీతి ॥ నరపతేరుహితుఃద్రోపద్యాఃఅధినాసికాశ్చరం
నాసాగ్రే - విభక్త్యర్థేవ్యాయాభావః - ఆకలితంసంఘటితం నవమాక్తికంకత్వ - చూ

సాధయతుమారభంత ॥ ప - ౧౧౩ ॥ ద్రోపద్యాఃపంచపత్నీత్వేద్రప్టుంలిలిమి
వోమ్మకా । సీమంతశిల్పవ్యాజేన శిరోజా న్వ్యభజత్సఖీ ॥ ప - ౧౧౪ ॥ మృగ
మదలంకరరాజతన్వాన్య ముఖశశినామహాసాబలాహృతాయాః । చిరురమిషజు
షోపరాధశాంత్యై నమితమపత్య మిషాంధకార బంద్యాః ॥ ప - ౧౧౫ ॥ అ
ధినాసికాశ్చరమాకలితం నవమాక్తికంనరపతేరుహితుః । శుశుభముఖాంబు
రుమామధ్యచర స్త్రితహంసికాజనిత మండమివ ॥ ప - ౧౧౬ ॥ సుతరాంజన
మోదిమాడధాతే సుతనోమాక్తికరత్న కణఃపత్రే । పరిచేతుమివాననేందు
సేవాం పరివేషన్యశిశూచమిషభాజౌ ॥ ప - ౧౧౭ ॥ తాటంకేతరళమసిప్రభా

ఖమేవాంబురుహంప ద్దంతస్యమధ్యచరంత్యాన్తితేనైవ హంసికయాహంస స్త్రియా జనితం
అండంమోళదనశుశుభరరాజ - శోభతేకతరలిలిట్ - అత్రాపిధావశ్యగుణిమిత్రాత్స్వయా
పోత్ప్రేక్షరూపకృజ్జీవితాసేవితయోరంగాంగీభావేననంకరః - ప్రమితాక్షరావృత్తం ॥ శ్లో ॥
ప్రమితాక్షరాంజనసైరుదితేలిలక్షణాత్ ॥ ౧౧౮ ॥ సుతరామితి ॥ సుతసూద్రోపద్యాఃసూ
క్తికరత్నానాంకణఃపత్రేకణికాకాఫ్యే కణఃభూషణైకత్వేణి - ఆననస్య ద్రోపదీముఖస్యే
వేందోచంద్రస్యసేవాంపరిచేతుంలభ్యసితుం - సమీపభాజౌపరివేషన్య శిశూబాలికావివ - జ
నానాంమోదంహృణంసుతరాంఅపధాతే - కురుతః స్వ - ఆజ్ఞాబుద్ధధృతాః కతరలిలిట్ -
అత్రాపివతులత్వధావశ్యగుణిమిత్రామాక్తికనణఃపత్రయోః పరివేష శిశువోత్ప్రేక్ష-
శ్చేషచ్ఛందసికం ॥ ౧౧౯ ॥ కణఃభూషణమేవప్రకారాంతరేణోత్ప్రేక్షతే ॥ తాటంకజలి॥
తరళాశ్చలంతఃమణీనాంప్రభాతరంగాఃకాంతీపరంపరాయయోస్తేతాటంకేకణఃపత్రే ॥ ౧౨౦ ॥
కణికాకాకణఃపత్రంపతాటంకంకణఃభూషణమితిప్రకాండేశేషః - ప్రకటంస్ఫుటంమూర్త

త్వంశరీరంక్షేపేత్వలభ్యా - జాగరూకే ప్రకాశమానే - నయనేవిపాతౌ బాణవిశేషావేతయో
 రంత్యే - చరమే ద్వేషణే తకారావిన తదాతన్వంగ్యాద్రోపద్యాః - ముఖమభితముఖస్య
 పాశ్వద్వయ ఇత్యధాః - వ్యధాతాం లేజతుః - భాతే కళణిజ్జ - నయన విపాత
 యోగంత్యే వణే ఇత్యత్ర వాచ్యవాచకయో రభేదాభిమానా న్నవాచ్యవచనత్వ దోషః -
 బహుదేశలిపిషు రవణస్యమధ్యబింబకత్వవర్తుత్వదశనా తత్త్వేన తాటంకయోరుత్ప్రేక్షా-
 ప్రహషిణీ || ౧౧౦ || సభ్యాంతి || సభ్యాంకస్యాశ్చిత్తయఃకరః - అంజనాధావ్రోపద్యానే
 ప్రయోగి కజ్జాలంకరణే - అపాంగభాగం నేత్రాంతస్పర్శంతస్పదేకవారమేవ - సమన్వి
 త్రివారమిన్యధః - గంతుం ప్రాప్తుం అపటురశ క్తస్యక్ - నయనయోరతిదై హ్యూదిలిభా
 షః - శ్రమంభేదమానసే ప్రాప్తవాక్ - ఆశోత్తెకతఃరిలిఖ్ - సంతకరేభావధౌసేత్రాం
 తస్మాదయాః అనవగాహితయాదుజ్జేయత్వేన హేరునా - పూర్వం ప్రథమం అక్షంకలలి
 ప్రమేవ - దృశఃనయనస్య అంగంయేకదేశం పునఃపునరాలంబే జగ్రహే - ఆత్ర నయనయా
 స్తద్వైష్ణవసంబంధేషి సంబంధో క్త్యతిశయో మృజ్జీ వితోయం పునఃపునరంతాంజన ప్రాం

తరంగే తన్వంగ్యముఖమభిత ప్రదాన్యభాతామ్ | మూతత్వం ప్రకటముపేత్వ
 జాగరూకే వణే ద్వేష నయన విపాతయో రివారంత్యే || ౪ - ౧౧౦ || సభ్యాంక
 రోంజనవిధానకృదేవగంతు మాపాంగభాగమపటురశ్చిమమానశేయః | రేభావధ
 రనవగాహిత మూర్ధగంగం పూర్వా క్తమేవనపునఃపునరాలంబే || ౪ - ౧౧౧ ||
 సరలమపివపుష్పిహవ్యవన్యాస్య స్వచింతితపులేక్ష తాయజాసి | చిరతరమనవే
 త్త్యమధ్యదేశం కరణ్యతకాంచన కాంచితేవ చిన్తో || ౪ - ౧౧౨ || కాంచక
 లామమీబిందితపాశ్వదయోషి త్కౌశేయప జ్జీరవసంద్రుతాబభాసే | ౪

తిమదలంకారాది ద్వయోరంగాంగీభావేన సంకరః || ౧౧౩ || సరలయి || సభీ కాచితే తన్వం
 గ్యాద్రోపద్యాః సకలమపివపుంమధ్యాదిరక్తాభిలగాత్రం - సమప్రచంవిభాష్య అలంకర్య
 స్వయంవిపులేవిశాలే ఈడుజెంతుజేతనయస్యా న్నభోత్తాపి - మధ్యదేశం ద్రోపద్యాఃమధ్య
 భాగంబిరతరం సురుచితేణాపిలనవేత్వ - రరణ్యక కాంచనకాంచితేమఖ్యా యయానభో
 త్తాసన్యేవతస్థౌ - చిరతరంతస్థాచితివారోజనా - అత్ర మధ్యవ్యతనవలోకనానంబంధేషి సం
 బంధో కైరణిశయో క్తిః - ఏవంబిశాలనేత్రరూపసామగ్రిన త్వేష్యవలోకనకార్యామత్ప్రత్యేక్షే
 షాత్తిశ్చ - ద్వయోరేకవాచకానుప్రవేశస్సంకరః - సజ్జీ రితావేయంసభ్యాంకాంచమనః
 ప్రకృత్యూష్ణిగర్భిత్సంబంధో ర్తిరూపాతిశయో క్తిరితిద్వయోరంగాంగీభావేన సంకరః - మధ్యయ
 స్త్విమిల గారాంతరమనవలోకనా ప్రసక్త్యానందభావిరోధాత్తేరువేత్వం - పుష్పితా గ్రాశ్చ
 త్రం || ౧౧౦ || కాంచితీ || అదనీంద్రసుతాద్రోపిణి - కాంచకలావేమేఖలాభూతయేయ
 యఃలేమిందితా ప్రతిఫలితా - పాశ్వేషమయోషితాంకౌశేయప జ్జీరః పటవ స్త్రీమూలా
 యస్యా న్నభోత్తాపి || ౧ || కాశేయంత్రిమిమోకో రమిలివ స్త్రీభేదేష్వమరః - ఆగిగోష్ఠి

ద్యౌఃసభాయాంఅవిర్భవిష్యత్ - రిచ బ్రహ్మాసంకల్పాన్తతంజేనమృతలీనవాసశ్శతంస్త్రీ
శతం - శతశబ్దోఽనేకత్వవరః - బ్రహ్మాసంకల్పాన్తతంజేనమృతలీనవాసశ్శతం - ఉత్పే
క్షేలంకారః || ౧.౧౧ || ఆతంతేత || ఆహంబ్రహ్మధామ - పురావారణావతసనానసమయే అ
స్యాద్రోపద్యాభివృద్ధిమభివృద్ధ్యు సల్లభేమహామహాండవేమవిమయే అతంతేన కదాచిద్ర
నయందగ్ధాభవేమేలిశంకయా - పీడాదుభింబదహంబకరవం - దదాతేఽంతరీక్షే || ౧ ||
రుక్తాపశంకాస్యాంతంబిత్వమరః - వివముక్తప్రకారం వివిత్సృష్టత్వా - భిదేషే తదా
ద్రోపద్యాఅలంకరణమయే - లాక్షయాఅలక్తకేనకృతధామతేజసః హమిలి స్త్రీస్త్రూ
కం || ౧ || ధామస్యాద్భూతతేజసాతివిత్వః - తస్యాద్రోపద్యాః పాదేపాత - ప్రణా
సేత్పిథాః - రూపకానప్రాసిలేయ కుత్సేయై - ఇంద్రపత్రాకృతం || ౧౨ || త
స్యాఇతి || నకలాపసభీషు తస్యాద్రోపద్యాతత్తత్చికురాద్వంశం వివాహావేష్టేఽపరిణయా
చిరలత్తదలంకారైః - వేగాత్ప్రతం విభూషితవరీషుపరీషు - కుచయోగ్యిల్పకత్రి - కలం
కారీణీనభీపైతవ - కాలన్యక్షసంఅలంకరణేన విలంబంనసహంతర్యమనాః యేన్యథాః పు

విర్భవిష్యదభిగౌఢికటినిమృతంవాసశ్శతంజనదృశామివసూచయంతీ || ౧-౧౧ ||
అతంకపీడామదహంపురాహ మస్యాద్రుతంభావిమనల్లభేషు | ఏవంవిశింట్వే
వభయేనపాదే లాక్ష్యతంధాముపాతతీన్యాన్తి || ౨ - ౧౨ || తస్యాన్యభీ
షునకలాస్వపితత్తదంశం వేగాద్విభూషితవరీషునివాహవేష్టేః | కాలక్షపానహ
సవృద్ధపురోహితానాం కోవస్యపాత్రమభవత్కుచశిల్పకర్త్రీ || ౧ - ౧౩ ||
వివమలంకృతామేనామాలాక్యేవ స్వయమపి సంధ్యారుసేమలాక్ష్యత్వా మం
జస్తలకరంజిత ముఖభాగాం పరిణతుమివ ప్రతీగింశి మువగళనతి భగవతిభా

రోహితాః - దీక్షుఃదర్శిత్వద్యోతనాయ వృద్ధత్వవిశేషణం - తేషాంకోవస్యముహూర్తకాలా
తిక్రమశంకాజనితస్య పాత్రమభవత్ - అత్రద్రోపదీప్తదృక్కుచాలంకారకృతలంబస్వ
విశేషణగత్యా పురోహితకోపహేతుత్వాత్ పదార్థాహేతుకంకావ్యలింగం - తాదృశ విలం
బాసంబంధేన సంబంధోక్తిరూపాతిశయోక్త్యజ్ఞేవితమితి - తయారంగాగ్ధావేశసంకరం - వ
సంతలంకా || ౧౨ || ఏవమితి || ఏవముక్తప్రకారేణ అలంకృతామేనాం ద్రోపదీమాలా
క్యేవస్వయమాత్తనాపి సంధ్యాయాంఅరుణిమాసాంధ్యారుణవణావిత లాక్ష్యకృత్యం యావ
తాలంకరణంవిరచితం యస్యాన్తకోక్తాం - అంజనస్తలకశ్చస్పృక్షుపశేష తావేమాంశం క
జ్జలంశిలకఇత్తిస్తిష్టరూపకం - తాన్యాంరంజితౌఅలంకృతౌ ముఖస్థులగ్రస్థైవవదస్యభాగౌ
నేత్రలాలాదేశౌ యస్యాన్తకోక్తాం - ప్రతీగింశిం పరిణతుముద్వోధుమివ - భగవతిభా
షాంబేజసాంశిధౌసానే సూర్యోపగతవతి ప్రాప్తవతినతిత్పుత్రరేణాన్వయః - తామాలా
క్యేవభాసాంశిధౌస్వయమపి తాదృశంప్రతీగిం పరిణతుమివోపగతవతివా యోజనా - అత్ర
మానకన్వయోజ్ఞేఽపరిణయోప్యేయయాః - ద్రోపద్యాల్పకతోత్సేయసావేషత్వాన్తస్యయో

రంగంగీభావేనసంకరః || ౧౨౮ || తస్మాద్విమతి || తస్మాద్దౌఢ్యలంకరణాదీవన సంబంధిన్యాది
 త్మపాయారాత్రావేవ - నిశస్యత త్తయస్య కులస్యవంశస్య ఉత్తంసానాం శిరోధూయతా
 యమానానా మిత్యర్థః - పాథానాంసంబంధినాం ఉత్సవానాంవివాహ త్తనాం - సాక్షా
 ద్విష్ణువిబంధం అలోకాయ - అవలోకితుమివేత్సుత్వేన్ద్రియై - తమథావచ్చ భావవదనాదితి
 సంప్రదానశ్చంద్రి - హిమాశీతాః రుచయోయస్య త స్తీకచంద్రే - ద్యామాకాశంపనిమ్ర
 తంబిశతినతి - ఏతేకుమారాపాథాః - అలంకారేణవై వాహితేనసహితాస్సాలంకారాస్సం
 తః - శుభంయశుభయోగయతై || ౧ || శుభంయమస్తుశుభాన్నివభిష్యమరః - మరకతఖచితైః
 హరిన్తచిబద్ధైః సోపానైః పురోధోధీపురోహితైః సరభసంసహితైః నిశ్చితైస్సంవిధానైః సమి
 త్పుష్పానివై వాహితోపకరణైః సమగ్రాంసంపూర్ణాః - వేదింవై వాహితీమధ్యరక్షా ఆ
 రుదహుః - అగ్రపూర్వాద్రుపాకతఃకరిలుజ్ - స్తగ్ధరాయత్రం || ౧౨౯ || తత్రేతి || త
 త్రవివాహవేద్యాం మూఘాతానాంవివాహలగ్నస్య గుణిమచంద్రతారాబలాదిష్టివచితేషు
 ద్వియేష్వపీత్యర్థః - ఏవమక్రేపి ఓజాయమానేషుఓజాఖ్యశుభయోగవదాచరత్సమ్రతాశ
 మానేషువసత్సు - వికత్ర - ఉపమానాదాదరణతిక్యజ్ - అత్యత్సర్వభాతుకయోగిశిష్టః

సాంనిధౌ || ప - ౧౨౮ || తస్మాద్విమతిన్తపాయారం సవది నిజగులో త్తంసపార్థో
 త్సవానామాలోకాయే సాక్షాద్విశతీహిమరుచౌ ద్యాంశుభంయశుభానాశే |
 సోపానై రభ్యరుత్తైః మరకతఖచితైః వేదిమేతేకుమారా స్సాలంకారాః పురో
 ధ్యసరభ సంహితైః సందిధానైః సమగ్రామ్ || ప - ౧౨౯ || తత్ర మఘాత
 గుఃష్టివచనంతా దోజాయమానేషుచితేషు మంద్రవిదాంవదనేష్విలకృతాయ
 మానేషువాద్యేషు కులపాలికాః కమసేయమహికోరకైః కనకభూషణై రవికృత
 హస్తరామసేయకాంశస్య కామమూఘాంకాశే సేవయామానుః || ప - ౧౩౦ ||

అస్యత్ర నిశస్యత్ప్రతిద్యుస్యరః - తద్గుర్యజ్ఞేనలోపశ్చేత్సుమానా దాచారాథేనృజ్ - ఓజ
 పోష్పరసోద్విత్ప్రమితసకారలలోపశ్చ - ఓజాఖ్యయోగేనా జ్యోతిషప్రసిద్ధః - మంద్రవిదాం
 వై వాహితీమంద్రకోవిదానాంపురోహితానాం వదనేషుః క్రేష్టివః - వాద్యేషుః సుతరసహి
 రానధ శేవేనగతుర్విధేః - శబ్దాయమానేషు - శబ్దం వికత్రసణాత్తక్ముచ్చారణేన అ
 న్యత్రద్వన్యా త్తకంవాదనేనమర్చయ్యత్సు - శబ్దవై రేత్యాదిగాకరోత్యర్థేక్యజ్ - త్రస్యయః
 కమఃస్మైహిహిహరైః మఃజిః - యోగిశ్చైః సంజాతకోరకైః కిన్ధితైః - తారకాభిత్వాదితవ్
 చినకభూషణైః కటకాంగదాదిభిః - అవికృతమప్రాపితరూపాంతరం సహజంస్యాభావికం రా
 మసేయకం సౌందర్యం యస్యాస్తాం - అవ్యాజసుందరత్వాన్మధూషణైః - కార్యమితిభావః
 కన్యకాం ద్రౌపదిమమూఘంపాండవానాంకన్యాశేనన్నిధౌ - కులపాలికాః కుల స్త్రీయః నివేశ
 యామాసుః ప్రవేశితవత్సః - అత్ర మఘాతేగుణానాంవివాహం శ్లేష్యతికాభేదాద్భవ
 సితేనాజాయమానేష్వన - వాద్యానాంమంద్రవిద్వదనానాం శబ్దాయమానత్వేనచోపమ్యన్య

గమ్యత్వాత్ప్రేసలవక్రతా సదస్యతుల్యయోగి తాద్యయస్యనంస్త్రిః || ౧౧౭ || పూతే ||
 కుశాంహలైరభినయైః పరిస్తరణదృష్టిపూతాః పశుధాఃపార్వాశ్చత్వారఃయస్యతస్త్రిక్ -
 మసిభిఃకుట్టి మేవభధ్రామా - వేద్యామితీయావత్ - తస్యభౌమ్యస్య పాండవ పురోహితస్య పుర
 స్తదగ్రే ప్రతిబింబః భౌమ్యప్రతిపాదయేవ = అనలంవై వాహికాగ్నిఃప్రాజ్వలన్ ౭జ్వల
 పురోహితోదర్భాన్వరిస్తీర్య వేద్యామగ్నిప్రతిష్ఠాపిర వాసర్యర్థః ఉత్ప్రేక్ష్యైలంకారః శ్లోక
 కృతమ్ - పంచమలఘునర్వేణున త్ర మంద్విచతుర్థ యోః | గురుష్వష్ట సనర్వేషా మేచ్ఛోఽక
 స్సృలక్షణమితలక్షణాత్ అస్మైవయగ్న విభూష క్త్రిమితిసామాంతర మితిశ్లోయమ్ || ౧౧౭ ||
 ధర్మాని || శీపాధాఃయూయం అశయాద్రాద్యానహధర్మాక్ శౌత స్తార్థాక్ ప్రజాఃపు
 త్రాంశ్చబహుయథారథా సంచిమనంపాదయత = చినోతేః విభ్యర్థేహిత్ - ఇతిక్రత
 కారణబ్రువాణివదంత్యక్ రుషదరాజని వలనలోగ్నిరశిః సచసచేత్యర్థః - శామ్యంతిశార

పూతపార్వేష్టకుశాజూలైఃపరస్తా స్తసికుట్టి మే | ప్రాజ్వల తస్యభౌమ్యస్య
 ప్రతిబింబవానలః - ప || ౧౧౭ || ధర్మాన్విజాశ్చబహుసంచి నతానయేతిశా
 మ్యత్వమిచ్ఛటచటాత్ప్రతిభిర్బ్రువాణిః | తామాత్మజాంరుషద రాజనివాన
 లోపిప్రాదావిన్స్తచిభిశ్చాగ్రకరణలెభ్యః || ౭ || ౧౧౮ || అధజాతుపాల
 యనమర్పణాత్ప్రతం పరిపాషమస్య వపుషాభివీక్షీతుమ్ | స్పృహయాశవఃప
 వృథాసతాః క్రమాత్పరిచక్రముర్జుతవహంవధూనభాః || ౮ || ౧౧౯ || క
 రిన్-స్వనంపదవలెభరాతుచ కుట్టలస్యకురువీరవధూః | కృతనిజా యవపతి

వహ్యమానానాఽమిథాం పాలాశాదీనాంనంబంధిభిః ఛటచటాత్ప్రతిభిఃచటచటకద్వైతేద్వాన్త
 జేనేత్యర్థః - ధర్మాక్ ప్రజాశ్చబహుసంచి నతానయేతిబ్రువాణస్యక్ - ఉన్నతాఃభావాన్వా
 లైవలగ్రకరస్తేన - ఉన్నతాశ్రేస్తాశిఖాకాంతిః రాజముద్రాంగుళీయకం వాయస్యతథో
 కైనలగ్రకరణేన - లెభ్యఃపాండవేభ్యఃతామాత్మజాంద్రాగ్రదీం - తస్యావహ్యపుత్వన్నత్వా
 దితిభావః - ప్రాదాత్తద త్తవానిత్యుత్ప్రేయే - దదాతేక ర్తరిలుక్ - అత్రాత్మజాదానన
 ప్రకృతయోరెవభిగ్ని రుషదయోరౌపమ్యస్య గమ్యత్వాత్తుల్యయోగితాయాః అగ్నేర్దానో
 త్ప్రేక్ష్యాయాశ్చైకవాచకా నుప్రవేశస్సంకరః - ఉత్ప్రేక్ష్యాయా స్తులపహ్నవరూపకాభ్యాము
 బ్ధీవిరత్వాత్తా భ్యామంగారి భావనసంకరః - వసంతలికా || ౧౧౮ || అభేతి || అధపాపి
 గ్రహణానంతరంపృథానతాఃధర్మాదయః - వధ్వాద్రాద్యానహితాః వధూనభాస్సంతః -
 జతునానిర్మితేజాతుషః - ప్రపుజతుమోషు గితినిర్వృత్తార్థేణుక్ || ౧౧ || జయత్ర పుత్ర్యానిర్వృ
 త్తంజాతుషం త్రాపుషంత్రిష్విత్యమరః - సచాసావాలయోగహంతస్యమర్పణాత్ భక్షణార్థం
 ప్రదానాత్ - కృతంజాత మస్యాగ్నేః వపుషః శరీరస్యపరిపాషం మాంసలత్వమభివీక్షీతుం -
 స్పృహయాశవః కిలిపిసంభావనాయాం - కౌతుకిన ఇవేత్యుత్ప్రేయే - తదాక్రమాత్ జ్యేష్ఠా
 మక్రమేణలగ్నిం పరిచక్రముః ప్రదక్షిణింబచక్రః - ఘంజు భాషిణీవృత్తమ్ || ౧౧౯ ||

౧౭౦ చీంఘుగారతే - సన్యాభ్యాసే - ద్వితీయస్తవకః.

కరినత్వేతి || సామనీరవధూః ద్రోహి - తుచంకుట్టలః ముకుళభవతస్సకరినత్వసంపదాకాత్తి
 న్య సమృద్ధాయో ౭ వలేపభరంగర్వాతిశయఃతస్మాద్ధే తోఽకృతః స్వీకృతః నిజకయఃజయః
 యయాతథో కేవేత్సుత్ప్రేయ - పతినాంపాణిధృత్పతంపదంచరణం అశ్చ నఃపాషాణస్య విరిసి
 ఉపనిదధేనిహితపతీ - వై వాహికకర్తృ ప్రపదాభ్యుమక రోఽత్కర్థః - ప్రమితామ్ రావృత్త
 మ్ || ౧౩౦ || కన్యయేతి || కన్యయాద్రోపద్యాఅభ్యుపసృతాః లగ్నసమిషేమమమంకృతాః
 విభయోజామహాశ్లేవై వాహితకర్తృజ్ఞాజాః - పంచానాంబల్లభానాం కరాగ్రైర్ద్విమద్రా
 త్పాణి గహనమయేదీద నాథే తోఽచామరేవవంశో వేణుఃశస్త్రాద్గతాఃముక్తాఃకాక్రేకా
 వేత్సుత్ప్రేయ - కంచభతిప్రజ్వలతిఅనలస్యవై వాహికాగ్నేఃకోచిషిజ్ఞానాయాంపెతుః - అత్ర
 విధిజానాం ధావభ్యాదిగుణ నిమిత్త చూత్ప్రేయాయా వాహువశేతి రూపకానుప్రాప్తి
 త్వాత్ ద్వయారంగాంశభావేనంకరి - అభ్యుపసృతాఇతిపాపాంశర ముక్తార్థస్యలామ్ ని

పాణీధృతంపదమత్తన శ్చిరసిసాదధే || ప || ౧౩౦ || కన్యయాభ్యుపసృతా
 విధిజాః కంచభత్యనలోచిషిపెతుః | పంచవల్లభకరాగ్రవిమద్రాద్భామం
 శగభితాఇవముక్తాః || ప || ౧౩౧ || విధివోదనాసుమనీషివయస్వి కాషణితస్స
 రత్నప్రతికృతేశ్వసృభ్రువః | ఉభయోద్వివేచనివిధౌపురోధనస్థ అనంబభూవన తు
 మంత్రతంత్రయోః || ప || ౧౩౨ || వాహుప్రతాపఇవసాక్షిణి హవ్యవాహే
 సామంతరాజధికరే రివయాజ్ఞ సేన్యాః | కాంక్షేనమంత్రమశ ఎంకరం గృహీ

కత్వాప తేరుషేషమ్ - స్వాగతా || ౧౩౩ || విధీతి || విధయేనధాకర్తృకవై వాహికకర్తృక
 రణార్థం కోదనానుప్రేరణానువిషయే - మనిమయీమదివయస్వి కాసు పరితిస్సురంత్యాః భ
 లంత్యాఃప్రలకృతేద్రోహదీప్రతిబింబస్య - సుభ్రుచైద్రోపద్యాశ్చ ఉభయోద్వివేచనవిధౌఇ
 యంద్రోహదీఇయంతప్రప్రతికృతితి పార్థ క్యేనజ్ఞానవివ - పురోధనఃసామన్యస్థ అనం ప్రమా
 వోబభూవ - మంత్రో వై వాహిక కర్తాంగంతంత్రంపదసస్థానంతయోస్తు స్థ అనంనంబభూవ
 అత్రద్రోహదీతప్రప్రతికృత్య భయవివేచనేమంత్రతంద్వయేచ ప్రసక్తస్యప్రమాదస్యపూ
 ర్వస్త్రి స్యేనంయమనాత్పరి సంఖ్యాలంకారః - యత్తుస్సురదిందిరా ప్రలకృతేతిపారాంతరం
 యచ్చవామనిమయాః దీపయస్వి కాయాః దీప న్తంభస్య పరితఃఉపరిస్సురంత్యాః ఇందిరా
 ప్రలకృతేః లక్ష్మీప్రతిమాయాఃపూజార్థం నిషీప్తాయాఇతిస్వసింహవాభ్యాసం - తదభయ
 మ్మృశుధం - జగత్పూజ్యాయాఃలక్ష్మీ ప్రతిమాయాః పీరికాయామేనస్థాపితయోదీప న్తం
 బోపరిన్యాసస్య ప్రసిద్ధివిరుద్ధత్వాత్తన్నానుకదోషాపత్తేః ఉక్తార్థస్యమహాతాంప్రీడావ
 హత్వాంబ్లదోషాపత్తేశ్వరభ్యాదామితిమంగళశ్లోకే నైతితాగ్రస్యకర్తృత్వైవతయో ప్రశ్న
 విజ్ఞానాత్కథంచిత్పరస్థితాయా ప్రస్యాఇతివక్తవ్యత్వే సిగీరీప్రతిమాయా ఏవతథాత్వా
 వశ్యకత్వాచైవానాం తత్రాద్యేషపిప్రకృతాయాః ద్రోపద్యాఃప్రకర్తృప్రపత్వావత
 త్పరీకర్తృభ్యదోషాపత్తేశ్వరభ్యాదామితిమంగళశ్లోకే నైతితాగ్రస్యకర్తృత్వైవతయో ప్రశ్న
 విజ్ఞానాత్కథంచిత్పరస్థితాయా ప్రస్యాఇతివక్తవ్యత్వే సిగీరీప్రతిమాయా ఏవతథాత్వా

తాపజితీ || అవసంప్రస్య సాంధోపుత్రాః యదృష్టిరాదయః - చాపమప్రతాపః ఇవహుశ్చ
వాహేలగ్నోజ్జయ స్మిన్మహిసామీశితీ - ద్వయంసాక్షీకృత్యేగ్నియావత్ - సామంతరా
జానాంశత్రుస్తపాశాంధరణిః రాజ్యస్వేద - యాజ్ఞసేన్యాదౌ సవ్యాః కరంహసిం బలింవ
త్రమశశ్చేస్తామీత్రమేద - కాంక్షేనముదాంధాన మకాలమేవగృహీత్వా - హర్షైరయాపు
థ్వితాంసంతోష సమృద్ధి మితీయావత్ - అభజక్ ప్రాప్తుః - అత్రచాపమప్రతాపహవృహ
హ యాసాస్సీత్పరణేన సామంతభరణీయాజ్ఞసేన్యోః క్లేషోత్తికాభదాధ్యక్షిత కరగ్ర
హణేనచోమవృన్య గమ్యత్వా త్రుభయోగితాద్వయస్యాంగార్గః భావేనసంకర - ఏవంతావృ
శక్రహస్యవిశేషణగత్యా సంతోషసమృద్ధిప్రాప్తిహేతుత్వాత్పదార్థ హేతుకం కావ్యలిం
గం - ద్వయోశ్చసంస్థిః - వసంతలికావృత్తమ్ || ౧౩౩ || పాంచాలేతి || పూజకః పూజాక
రా - పూజ్యః పూజార్హః తే దూర్భావం పూజకత్వం పూజ్యత్వంపుష్పత్రహా ఆలిశయేన పోష
యంతే - ఏకః పూజయక్ అపరః పూజ్యమానఇతియావత్ - సప్రసిద్ధిః పాంచాలరాజౌ శ్రు
దశ్చసపాండవధర్మరాజశ్చకౌద్వా - యాతకైః వివాహకాలజేయయ వైస్యేరైః కైః అభ్యంభవి

తావహర్షైః సమృద్ధి మభిసన్నవసంప్రసృతాః || ౪ || ౧౩౩ || పాంచాలరాజశ్చ
సపాండవశ్చపుష్పత్రహా పూజకపూజ్యభావమ్ | అధ్యంభవిష్టుర్వ్యయం ఏవశ్చ
వృత్త్యస్యతాంతావివయాతకైస్తే || ౧౩౪ || ఏవమంతరిక్షస్మిన్ ప్రలత్యవేదనల
క్షణేనకుల్యునిష్కృణ నిజకంఠసిమ్హాయతకన్యా భుజుతానైతాకః పథికాంతే
యానవగంతారోదురహంతారోపితనివర్తనమతయూవికర్తనతనయౌ పాయవి

జ్ఞుర్వంధనికత్వం అంకిదనత్వంచారిద్రుంక్షే అపికర్మణీ-తేభనికత్వచారిద్రే-తోపాంచాలరాజ
పాండివావివవృత్త్యస్యతాంవిషరీతచక్రతుః వృతిపూర్వావృత్తేకర్తృలక్ష - ప్రధమం ద్రుపదంక
న్యాదాతకదానాభ్యాం పూజకో-కించనశ్చ అభూత్ - తదభయప్రతిగ్రహభ్యాం యదృష్టిరః పూ
జ్య అధ్యంభవిష్టుభూత్ - పశ్చాత్వశురస్యగురుత్వన్నరాదకించనస్యేనప్రతిగ్రహీతృత్వాచ్చ
ద్రుపదః పూజ్యోభూత్ - భనికస్యేనచాననమర్థత్వా జ్ఞామాతృత్వాచ్చయదృష్టిరః పూజకో
భూగిరితనముదాయార్హః - అధ్యంభవిష్టు ర్వమిత్యత్ర - కర్తరీభువః భిష్టువీ ఖుకభా విత్యా
భ్యోపదదాభువః భిష్టుచిభిత్వాత్ - అరుర్విషం త్యాది నాముమి - తస్యభావస్తవతా వితిత్వప్ర
త్యయదరూపం - అనాభ్య అభ్యోభవతితి అధ్యం భవిష్టుః - నాన్దికించనయస్యేత్యేకించన ఇత్యు
భయత్ర సిగ్రహః - అత్ర ద్రుపదయదృష్టిరయోః భవితవ్యచారిద్రయోశ్చవృత్త్యాపీకర
ణసోపమ్యస్యగమ్యత్వాత్మేనల ప్రకృతాస్పదిస్తుల్యయోగితాధరః - అత్రవృత్త్యస్యతాంతా
వివయాతకైస్తే ఇత్యేన పాతః - యాతకైస్తేన్దిరితిపారాంతరంతుః తావివేతే పదత్రయ
ర్థాన్వయస్యాసంగతత్వాది దోషాదుపేక్ష్యం - ఇంద్రవజ్రావృత్తం || ౧౩౪ || ఏవమితి || ఏ
వముక్తప్రకారేణ అంతరిక్షే లికాశే సమీప్తస్యవేణ్యామార్గవృదంతే లక్ష్మణ్యత్యస్యవేదనల
క్షణేనభేదనాత్మకేన - శుల్కే - నకన్యాం యావదర్థనార్థం వరదయేన - నిష్కృణాదీనారణ్యేణ

త్యేకవచనం - నిజేమనరేకుని మ్మయితా భూషణవిశేష వదాదరంతీ కన్యాయాః తృప్తి
భ్యాఃభుజలతాయేహంతాకా - తాద్యశకుల్య-రబ్ధ ద్రౌపది భుజావింగి తానివ్యర్థః - సాష్టిశ
తేనువర్ణానాంకామ్నూర్భూషణవలలి||ని|| దీనారేపచనిమ్న స్త్రీత్యమరః - ఏతాకాద్రౌపది
పరిణేతృకాకౌంతేయః నవగంతారం పార్థాభిజానంతభ్యర్థః - ఏతాకాకౌంతేయాకాల
వగంతారః అవజ్ఞాతారః చిరస్మతాకార ఇతి యావదతివా - అరవిషవధిమాగమధ్యే - దు
రహంతయూదురహంతారేణ ఆరోపితా ప్రాపితా - నివతనహండవేభ్యోద్రౌపద్యా అపర
జే హండవానాం ద్రౌపదివివాహపటా యనేవావిషయే మతిర్నిశ్చయః యేషాంతే - శకునేర్భ
గినీగాంధారి తత్ప్రత్యాః భాగినీయాః దుర్యోధనాదయః - భాగినీయానాం మాతృలీలసకా
రిణీప్రకృతిరితి ప్రసిద్ధ్యాశకుని వక్షుమలిత్యద్యోతనాయ లేషాంతభానిదేశః - విచిత్ర
వస్సుర్యత తనయస్వకణాస్యఉపాయేషు కార్యాలోపనేషువిధేయైఃస్థితైః || ని || విచిత్రానా

భయైశుహయైశుహంమంత్రస్వమా రబ్ధ పూర్వస్వయంధ్రపలాయనాభ్యయన
స్యద్వితీయావృత్తిచ్చిత్తిం పరిజహిర్లు మాణాభవతేశకుని భాగినీయాః సెనపు
రస్సరసిస్సానిసిస్సారిత సిస్సాన్వనలాలితైఃక్ష్యేళితైఃక్ష్యేళితగవాక్షు మానగక్ష్యం
క్రుపదనగరంపునరసిరుభ్యనిలుచ్చ్యాన్యాయంచక్రః - X || ౧౩౭ || తత్తేణమే
నత్వరం ర్గతేషు వివిధైరాయుధై రభూనేషు క్రుపదపై న్యేషు || - ప ||
౧౩౮ || ప్రధానుతా సైకిరథాధిరూధాన్వి థాచిచారైవ పురాన్నిరీయః |
శరైర్విధానుంక్షుతోపి మూర్ధాకాచమ్నీధ్రువామపృథకానమూర్ధా - || ప ||

ర్కమామూర్ధమిహిరారుణపుషణి - విధేయోవిసయగ్రాహినచనేశ్చిత్ర ఆశ్రనఇతిచామరః
సహజైఃకుశ్మానావిభిఃసంమంత్ర్యసమ్యగాలోచ్య - పూర్వంక్రుపదాయద్రోహకాలే ఆర
బ్ధస్యఉపక్రాంతస్యఆరబ్ధ పూర్వస్వతదానానాదేక్షైస్సహైషామపిపలాయితత్వాదిభావః
యథేషలాయనస్యైవాభ్యయస్సవేదస్మద్విలీయాయాఃఆప్త త్రేభ్యాసస్వలిచ్చిత్తింబిచ్ఛేదం
పరిజహిర్లు మాణాచిహ క్రుమిచ్చంత ఇవేర్ముత్ప్రేయ - పరిపూర్వాత్పన్నం తాల్లటశ్మానవ
సేనాయాఃపురస్సరాత్ అగ్రనరైనఃసిస్సాణాత్ జయపండుభ్యఃసిస్సారిత్వేప్రవరైతైఃసిస్సా
నైఃభాంకారైః లాలితైః మిశ్రితైఃక్ష్యేళితైః సింహనాదైః - యైరింసర సంగవాన్యేణాం
మానమేవకక్ష్యంమాలిన్యంయస్యత - ప్రితిధ్వనితగవాక్షుమిచ్చర్థః - కాక్ష్యమితిపా రకక్ష్యే
వకాక్ష్యంప్రతిమిత్యర్థః - క్రుపసపురంపునర సిరుభ్య - నిరుచ్చ్యాన్యాయంచక్రఃనిర్భం
భంచక్రః - నిశ్వాసోఽపియథాప్రత్యానాంసనిర్గచ్ఛేతిథాచక్రరిత్యర్థః || ౧౩౯ ||
తదితి || తత్క్షణంనిరోధనభమకాల మేవవివిధైః ఖడ్గగదాతోమరశరాసనాదిభి రాయుధైః
అభూన్యేషుహితేషుక్రుపదపై న్యేషుసత్వరగనిర్గతేషాయుధార్థ మాగతవత్సన్యైత్తు త్రేణా
న్వయః || ౧౪౦ || ప్రథమితేప్రధానుతాసైకిరథాధిరూధాన్వంతః శరైర్బాణైఃక్ష్యేషు శ
మూర్ధాకాచర్మోధనాదీకామూర్ధాకాలవచ్చినానిర్గర్థః - తేషాంక్ష్యతానంబంధినీనాంస్యధ్రు

జాంస్త్రీణామలకామూర్తమంతలాకా అమూర్తానపిస్తే ధవ్యేన మంచుమాది మూర్తరహితాం శబ్దభాతుంక ర్ముని ద్విధావిచార్యతాచ్యవేత్తుప్రేక్ష - పురాతద్రాప్తదాన్నిరీయః నిర్వృతవంతః - ఉపజాతిః || ౧౩౭ || శంఖానితి || తేష్వయే ౭ పిపాంచాలాః కౌరవాశ్చ ప్రసిధాః - దివిస్సర్వే అంతరిక్షే చ సేదంతి సంతతిన్యోనదః సిద్ధాః దోగసిద్ధాః సారదాదయో దేవయోనివిశేషాశ్చ అదయోయేషాంతేషాం - లాలసీయేష్లాఘ్యేయేయద్ధస్యలరంభే శంఖాకా చక్షుఃపూరయన్ - ధ్యాయతే కర్తరిలిట్ - భేరితాడయంతిన్ - అతాడయన్ - డ్యేనాకాసింహనాదాచప్రసేతుర్వన్ - చాసస్యధనుషఃనాదాకటంకారాన్వివప్రసేతుర్వత్కః - వ్యణితేకర్తరిలిట్ - అత్రానేకక్రియా యోగః ద్వాత్సముచ్చయాలంకారః త్రివిధ్యుత్తరాశ్చ || కాలిన్యక్తాన్తాతగోగోబ్ధిలోత్తైరితితత్కాత్ || ౧౩౮ || అనయోని || అనయోర్బలయోకౌరవపాంచాల చతురంగయోనియధ్యమానయోరితిశేషః - మహారథానామసఖోకాయ - దర్శనంకర్తుమిత్వకః - క్రియార్థోపపదస్య కర్తృణిస్థానినభిసంప్రదానత్వం -

౧౩౭ || శంఖాందస్తు సాడయంతిన్ భేరివప్రసేక్షేదాంచాపనాదానిన్వప్రసేక్షే
సిద్ధాదీనాదోన్యదాంబాలసీయే గుర్ధారస్మైతే ద్వయేషిప్రసేక్షే || ౧౩౮ ||
అనయోర్బలయోర్వహారథానామసఖోకాయనభాజుషాంసురిణామ్ సుదృశాంచ
పురస్యపాథభజాంవరణస్యగ్నివృత్తే సభేదికాధూత్ || ౧౩౯ || ఆసీదతామా
శుభవర్ధరాణా మసీదతామ్యత్కౌరవశలానామ్ | బాణగణానిరభాణగణాపరో
హాన్వ్రణం నకస్యాపిరణంసవంయత్ || ౪ || ౧౪౦ || ద్వీరదంద్వీరచస్తురంగం

సోబుషాంగన భాజాంసురిణాం దేవస్త్రీణాం - జాలేరస్త్రీవీషయాచ యోజనాదితిజిష్ - సాదవాజాంస్త్రాసాదాగ్రగతా నాంపురస్య సుదృశాంపారాంగ నానాంబోధయానాం - విద్యతాకర్యేహితావరణస్య యధైమ్యతానాంపతిత్వేనవరణార్థంప్రక - మందారమాలైవేతి తాదభ్యేషస్తేనమాసః - భేదికాభిమాన్సుర్యఃసరణప్రగ్రారణాత్ ఇమాఃపౌర్వఃతదభావాదితిమిథోభేదానుమాసికాఅభూత్ ఇత్యనుమానాలంకారః - తేనపారాంగ నానాం మర్త్యైశ్చ శాయసాందర్భంవ్యజ్యతేత్యలంకారేణ వస్తుద్వయః - బౌషచ్ఛందసికన్ || ౧౩౯ || ఆసీదతామితి || ఆశువర్షరమాసీదతాం యధాయన్నహ్యతాం - అతామ్యత్ అవిచ్ఛిద్యమానంకరణాః కౌశలంధనుగ్రహణశరసం ధానాదిమనై పుణ్యం యేషాంతేషాం - ధనుర్ధరాణాంమిధః - అన్యోనంబాణగణానామసఖోధాన్నిరొధాద్ధేతోః - కస్యాపిధనుర్ధరస్యప్రణంతుతంనాభూత్ - యద్యస్తాత్కౌరవజాత్ - రణంయద్ధంసంసూతనంనవిధ్య తేనకారయస్మిన్ ప్రథాక్తమితి - రణశబ్దస్యవకారసహితత్వే ప్రణంసాతిత్వకః - అత్రచపదేనావ్యవచక రౌరభేదాధ్యససాయః - బాహైర్బాణానాంసీరోధే శరీరభేదనాయో గాద్యగ్రీణస్యప్రసక్తిరితితత్త్వం - బాణగణాపరోధాద్వ్రణంస కస్యాపిరణంసవంయత్తేనమాతః - బాణగణాన్నిరభ్యప్రణంవి నాతత్రరణంసహాయఇతిపారాంతరేతు - తత్రేతిమహాయ ఇతిచపదద్వయస్యవైయధ్యా

స్మిరద్ధకత్వదోషః - ఉత్తస్సారస్సాయోగశ్చేతిభ్యాయమ్ ॥ ౧౪౦ ॥ ద్వీరదమితి ॥ ద్వీరదః
 గజంపదారూఢభిత్వర్థః పివమగ్రే - ద్వీరదం - తురగః అశ్వః తురగం - రథకూరధారూఢః రథ
 కంపదః పాదచారిపదగంచ - పివమితరేతరం అన్యాయస్య సేత్వంగత్వ - దివిఅంతరిక్షే నారద
 స్యమునేరోహిన్తయః ఆశ్చర్యంతస్సనాకతరుంకల్పవృక్షం - ఆశ్చర్యజనకమిత్యర్థః రణంయ
 ద్ధంబిదధచకార - రథినంరథికఇత్యాదిపాఠస్తు క్రమభ్రష్టదోషాదపేక్ష్యః ॥ ౧౪౧ ॥ ర
 జఇతి ॥ రజాంస్యేవాంధకారాః రజాంస్యంధకారాణీతివా - తేషువృషేత్రాని అంధయ
 మ్మలంభీకుర్వత్సనత్సు - పాండుపుత్రాః కైకరైః సైన్యకౌతుక సూత్రం ప్రతినరః చిహ్నంయేషు
 తాత్కారాత్ పరామృశంతః స్పృశంతస్సంతః - ప్రహరాత్ శస్త్రఘాతాత్ పర్యవారక్ పరి
 హృతవంతః - మిథ్యభిశేషః - అత్రనవకౌతుకహస్తస్వర్ణేనపాండవానాం స్వత్వాన మనా
 వనుమానాలంకారః తథాఅనంబంధేనంబంధోక్తిరూపాతిశయోక్తిశ్చ ద్వయోరేకవాచకాను
 ప్రవేశనంకరః ॥ ౧౪౨ ॥ సోమకేష్వితి ॥ సూర్యసూనూః కర్ణస్య తైస్త్రీక్ష్యైశ్చరైః బాహైః
 సోమకేషుపాంచాలేష్య పసర్వత్సపూయమానేషునత్సు - కులిశంబజ్రం అయధంయతస్య

తురగౌరధికం రథికపదగంపదగః । ఇతరేతరమిత్యర్థంబిదధది వినా
 రదవిన్తయనాకతరుమ్ ॥ ప ॥ ౧౪౧ ॥ రజాంధకారేషువృషేంధయత్సుక
 రైః కరాన్కౌతుక సూత్రచిహ్నైః । పరామృశంతోయధిపాండుపుత్రాః ప
 రస్పరంపర్యవారస్పృహరాత్ ॥ ప ॥ ౧౪౨ ॥ సోమకేష్వపసర్వత్ససూర్యసూ
 నోన్మితైః శ్చరైః । మాజయామాన కౌదండం కులిశాయ ధనందనః ॥ X ॥
 ౧౪౩ ॥ లేనజనజనప్రభునెవికోదర ద్వీతీయేనకరోద రపరికర్తృత్వశస్య కా
 ర్యకన్యనర్తనిర్మాధిభిః శరోర్మిభిర్నికృతమర్చాణాభయ విసారిభిస్సైన్యదవారి
 భిః పదాన్యేవయానపదైభిషించంతః సమరాజిరకండలిత పార్థయశశ్చతుర్థీ చం

భింప్రస్థనందనః అబ్రువః - కోదండంచాపం మాజయామాన - గుణాకర్షణధ్వనయశ్చ - సూ
 ర్యసూనూస్తప్తసూతాయాదీప్రేక్షితైః స్త్రీవైశ్చరైరివశరైః కిరణైః సోమకేషుచంద్రవ
 ద్భవశేషుజలేషు అపసర్వత్సుకుష్మత్సునత్సు - కులిశాయధంనందయతివాహనత్వే నేతి నందనః
 'మేఘః' - కన్యప్రప్తాణామేతద్ధర్మమందం బ్రహ్మాండోర్ధ్వభాగం అకాశం మాజయామాన
 గర్జితైరితిభావః ॥ XI ॥ కాశ్చిత్రాత్తరవిబ్రహ్మచాతా మూర్ధ్ని సుఖేపుకమితివిశ్వః - ఇత్యర్థాంత
 రతునశ్లేషః అభిధాయా ఇత్యాదేరుక్తత్వాదితి ॥ ౧౪౩ ॥ తెనేతి ॥ జనశేషస్త్రీవప్రభునే
 యుద్ధేసిడిభయత్రచేత్వర్థః - పృథూదరోభీమః ద్వీతీయస్సహాయోయస్య - పృథోదరస్య ద్వీతీ
 యఇతిచితేనార్థుననకరస్య ఉదరేమధ్యపరికర్తృత్వతస్య అలంకారీకృతస్య కార్మకస్య బాహస్య
 నంబంధిభిః వర్తాణికవచానినిర్మగ్నంతీతథోక్తైః శరాణామూర్మిభిః పరంపరాభిః నికృతానిభి
 థాన్మిమర్తాని అయథానానియేషంతే - సాబలేయాః బరోహదంతః - భయేనవిసారిభిన్య
 హ్మిస్తేదవారిభిః స్వేషాంపదాని చరణాన్యేవయానపదేవాహనస్థానే అభిషించంతేపాదచారి

జన్మంజీ - సమరాజిరేయన్త్రాంగణకందళిత మంకురితంపాగ్ధయశ వివచతుర్థి చంద్రః
 స్యులవలోకనంజహ ర్తుమివేత్సుత్యేయై - చతుర్థి చంద్ర దర్శనముపవాదహేతులిప్రసిద్ధం
 ముఖానివ ర్త్యసరావృత్యలజ్జావశాదిభావః - కేవలైర్మిరాయదై లేవదామభిరుపలక్షితాః
 కురుపుటభేదనం కూ ప్తీనవ త్రనంప్రతి - పలాయాంబభూపుః పలాయనంచతుః || ౧౮౪ ||
 భీభత్స్వితి||యధియధేభీభతోస్విరన్ధునసృచావేనవివృతేమప్రకటితేషు-చుహతుఃశ్చాఘ్నేషుకుకర్త
 సుక్రియాయు తప్త్య భ్యేజ్యర్థం విమతేషుశత్రుమువీక్ష్యన్తి తేషుఃస్త్రధేషునన్య-వృప్తచాపదం
 డపశ్చాద్భాగంప్రకాశ్య-వృధునామహతాజవేనవేగేన నిలాలజీవాంజినియన్తి స-ర్వజిత
 త్రాణామనంబాణప్రయోగార్థంలకర్షణాన్మండలీభవనాత్కంధృథంవికంకర్త - ధార్తరా
 ష్ట్రాఃతదాపలాయనకాలేజ్యహిరేగృహీతవంతః-మతోవిమతేషువీక్ష్యన్తి తేషునన్యవిలాలిగతాగ
 తంజీవఃప్రాణధారణాయన్తి || స్తద్యథా పృథంధేహపశ్చాద్భాగంప్రకాశ్యవృధునా జవెన ||
 మనంజ్యహురీవేత్సుత్యేయై వ్యంజకాప్రయోగార్థమ్యాజ్ఞేషామప్రాణితాః-వనంత లిలకా
 వృత్తమ్ || ౧౮౫ || విజయానితి || ఎతేషాంపాండవానాంనంబంధినిః గుణాశార్యదై ర్వాద

ప్రకలావలోక నంజహ ర్తు మివముఖానివ ర్త్య సాబలేయాః కేవలైఃలేవదా
 మభిఃకురుపుటభేదనంప్రతి పలాయాంబభూపుః || వ || ౧౮౪ || భీభత్స్చా
 పవివృతేషుమహాతుకర్త స్వేకం దృఢంజ్యహిరేయధిధార్తరాష్ట్రాః | వీక్ష్య
 న్తి తేషు విమతేషు విలాలజీవంపుష్కం ప్రకాశ్యగమనం పృథునా జవెన || వ ||
 ౧౮౫ || విజయాత్పర మేతేషామృజ ప్రాప్యతిభీషణాః | సద్యోగుణాన్మముర
 స్తేమురవసేముస్తుదన్వనామ్ || వ || ౧౮౬ || తెనివృత్యనగరంమావనన్ముషి
 తాన్రూపదరాజపూజయాఅప్యశేషజనకేన శాంతిజాజన్యభావముపజగ్మ పానమం
 || వ || ౧౮౭ || పార్థ ఏవసహజేష్వభిలేషు ప్రాయశో యధి బలంశ్రుతవ

యఃముజనఃవినయాన్వితత్వా స్పృదప్రాపిఅకుటిహలపీలివా - అవక్రాఅపీలివ - విజయా
 త్కరంకౌరవజయనంతరం అతిభీషణాః అతిభయంకరాన్సంతః సద్యస్తతేక్షణమే వసమున్నే
 ముః - సమృగుప్త్యతింప్రాప్తాః ఉన్నప్రభభూపురితవ - ధన్వనాంచాపానాంతుగుణాః శిం
 జన్యఃఅతిభీషణాలపి విజయాంపరమ వసేముఃఅవనప్రూరితవశితాఇతివ - ఎతేషాంగుణాః
 విజయాదర్తునాత్ తత్ప్రేతాపాదేతోరితి యావదిత్యపిప్రాముః - అతఏవశ్లేషప్రతిభోత్థా
 పిరన్యవిరోధాభావద్వయవ్యసంస్థితి || ౧౮౬ || తఇతి || తేపాండవాఃనగరం ద్రుపదపురం
 ప్రతినివృత్యయథాప్రేతాన్వృత్య - అతేషాణాంబోకానాంజనకేనాపి - జన్యన్యభావ ముత్స
 త్తింపరస్పృగ్ధంఉపజగ్మ పాప్రాప్తవతా||ని||జన్యాఃస్మిద్ధావరన్య యేజ్యన్యమరః - శారీణాన
 మంక్రికృష్టైఃసహద్రుపద రాజ్యపూజయాఘోషితాస్సరితః సమావనకౌవంతిన్య - న్రుప
 దపురఇభావః అత్రాపివిరోధాభావః శ్లేషామపాప్రేతత్వ - రథోద్ధతాస్వత్తం || ౧౮౭ || పా
 ర్థ ఇతి || అభిలేషుంహజేషు ప్రాతృశామ్నభ్య ఇత్యర్థఃపార్థోఅర్జున ఏవయధియధేబలం

అత్తశార్కంప్రాయః శ్రుతసత్త్వరాజుతాయామౌద్ధావ్యః ఈక్షణవృష్టిః కటాక్షహ
 బాణ - అరచస్యఅంశం అధికంబాగమనలన్వభూత్ అనుమానవాక్ - అర్హకస్యఅంశవ్యయ
 ప్రరణాదితీధావః - ఉత్పేక్ష - స్వాగతాప్రతప్తమ్ ॥ ౧౮౮ ॥ వృత్తాంతమితి ॥ అధన రాజ
 వృద్ధః పృథరాష్ట్రః ఎనంజయగృహవ్యవసరఆకారవహాయనంప్రసిద్ధం వృత్తాంతఅవకర్ష్య
 శ్రుత్వా - ఉత్త్రావిదురేణఅనుజాతైః శ్రాతృభిర్భిక్షామిన్యహనకాశంస్వనమోషంప్రతిషేష
 నాయ్యప్రాపయ్యధర్మార్జుజ మిశితక్షిపరిణామేన మోక్ష్యంకంసంభవ్యోర్మృత్యుస్యధురి అక్రేన
 ద్వాత్తజాయ యుష్టిరాయ - స్వస్యనామ్నః పృథరాష్ట్ర ఇతిసం జ్ఞాయాః అన్యగతాం
 పృథరాష్ట్రస్వంరాస్యభారణమితియాచౌ - అర్థబాహ్యభజ్యలభ్య త్వేన విభాగంకృత్వా ద
 దౌ - అర్థరాజ్యంద త్తవానిశ్శర్కః - వసంతతిలకాన్ప్రతప్తమ్ ॥ ౧౮౯ ॥ తస్మిన్నితి ॥ ఆహితా
 నిసంఘటితానితః తానభ త్ప్రవాసురాది రాజునిష్కరియన్తి ॥ ప్రథో దైత్యశ్చైకస్వపతే ధ

త్యాః ॥ అన్యగూదధికమిక్షణ వృష్టిరర్హకాంశమివరాజుతాయాః ॥ ౪ ॥

౧౮౮ ॥ వృత్తాంతమనవకర్ష్యనరాజవృద్ధః ఉత్త్రాశకాశముపనాయ్య సహ
 మజాతైః ॥ ధర్మాత్తజాయధురికంసభివోర్థ భావాదన్వర్థ తామభవిభజ్యదదౌశ్చ
 నామ్నః ॥ ౪ ॥ ౧౮౯ ॥ తస్మిన్నాహితలక్షణేవృపపతేరాజ్యానిషి త్వేనతస్మాన్వస్యేతి
 దధుర్ధందంబుగిరిలిప్తాంకేసుంకుమైః ॥ రాగంయస్సభరాణభూపురవహన్య
 ద్వర్తి తేవండిభిర్విష్ణుదత్వమతస్యదృష్టిరితీతంపౌరాజివప్రస్ఫుటం.....

ఇత్యనంతభట్టస్యకృతౌచంపుభారత్వేతియ ప్రబంధకః.

ర్షరాజే - రాజ్యేఅభిషి క్తేనవిభృతరాష్ట్రాజితీభావః - యద్యస్తాస్వాస్వీయాని అక్షీణినే
 త్యాగిణిగిరింశీలం అంబుజనందోర్థ దధుఃపృథవంతః - వివతస్మిన్వృపలేకుంఠై శ్చందన
 మిత్రితైః లిప్తాన్యంగానియస్యశస్మిన్ తత్ప్రేసతి - కైషికజడ ప్రవృయః - స్వాక్షేణి య
 వ్యస్తాత్ రాగమారుగ్ధం అనురాగంచలిభరాణభూపురేదధుః - భీష్మ ప్రము వాంక్షునశ్చే
 లిలిఖ రైరామిష్టువదృవాద్విశ్వేన - భృంగామితివృత్తానస్యభిన్వం - చస్మిన్వృపపతే వండి
 భిష్టులిసారకైః శ్చ తేన్మతేవతి - యద్యస్తాస్వాస్వీయానిషిష్ణుదత్వం నిశ్చలత్వం ఉత్పే కా
 దవిభృతస్య మితియాచౌ అనుబావహరిన్ - అతఃకర్తృహతుప్రయాత్ పౌరాః పురజ
 నాఃతంధర్మరాజంస్వే హందృష్టిశ్చ ధురివిన్ప్రః సంగానయంతిన్తస్మట మిత్తుప్రేక్ష -
 సాదలభిషికకుంకుమానులేవ వండిన్తైః రాజ్ఞ ఇవస్యవృష్టేగ్వంబా భారణరాగభరణా వి
 కృతత్వనహన వాక్యార్థానాం హతుత్వేన కావ్యలింగప్రయోజ్యే విలేపి - తస్మాత్తేషాం చాం
 గాంగీభావేనసంకరః - శార్దూలచిక్రీడితమ్ ॥.....

ఇతిశ్రీనదాగిరిపదారవింద వందనకందరితానంద సాంద్రస్యకురవికుల చంద్రస్యరా
 మకవీంద్రస్యకృతౌచంపుభారత వ్యాఖ్యానేహస్వాభి భాషానేర్వతీయః ప్రబంధకః.

౧ || పితృవ్యతి || అభలభ రాజ్యాభిషేకాననంతరంపిషఃపుథాతనూ జౌభర్త రాజఃపి
తృవ్యసృష్టిత్రాతుభృతరాష్ట్రస్య వాచాఇంద్రప్రస్థేవ సేత్వాత్మికయా - పరస్పరస్యస్వే
షాం దుర్యోధనాదీనాంచ స్నేహంప్రేమరసం మాతుంప్రమాణిక ర్మువేత్యుత్పేక్ష - ఖాం
డవేతిశబ్దః పూర్వఃయస్యనామనితథోక్తం ప్రథంఇంద్రప్రస్థం ప్రతిత్వర్థః - ఖాండపూ
బలనూదనఇతి ఇంద్రవర్యా యేషుశబ్దార్థః - హరింకృష్ణం పురోధాయఅగ్రేకృత్వా - బ
లౌఘైస్సమంయయా || ౧ || కుడుపఃప్రస్థ ఇత్యాద్యాఃపరిమాణార్థ కాఃపృథగిత్యమరః - ఉపజాతి
వృత్తమ్ || ౨ || తత్రేతి || వనీపకజనస్యయాచకజనస్య మనీషితానాం కామితానాం పూర
కాఃసమగ్రంసంపాదకాః పూరోర్వామరాజ్ఞఃకులం వంద్యోహం - తేచతేఅవనీపః రాజా
నఃతపివసుర సురభయః కామధేవతాసాంగౌష్ఠీనమూహః - తస్యాఃగౌష్ఠీనపూర్వతనస్థా

వ || ౧ || పితృవ్యవాచాభవృథాతనూజోహరింపురోధాయసమంబలౌఘైః | పర
స్పరస్నేహమివైషమాతుం ప్రస్థంయయా ఖాండవశబ్ద పూర్వమ్ || ౫ || ౨ ||

తత్రవనీభవతేజసీపకజనమనీషిత పూరకపూరుకులవనీపసుర సురభి గౌష్ఠీ గౌ
ష్ఠీ నేడవేన్దరణ మాత్రకృతసన్నిధానేన సకలశిల్పపారదృశ్య నావిశ్వకర్మణా
స్వేనైవకర్మణానీర్వాపితం కామనీయ కావలోకన విన్నయ భారగురుతరాన
మరాన్వోఘమక్ష మతయాఙ్మోతలమవలంబ మానైర్విమానై రివకురువిందమసి
మండైరైర్రంలిహం జంభ రిపునిదేశేనలంభితన్నాహాపదం పురమధిష్టితా

నే || ౧ || వనీపమాయాచనకోహర్షణోయాచకార్థి నా - గౌష్ఠం గౌస్థానకంత త్రుగౌష్ఠీనం
భూతపూర్వకమిత్యుభయత్యాప్యమరః - తత్రదేశేఇంద్రప్రస్థభాగే - వనీభవత్పరణ్యాయ
మానేసతి - చిరాద్రాజ్ఞామనామాసాదితిభావః - స్వరణమాత్రేణకృతం సంధానంసమిషన్ధి
తిర్వేనతేన - సకలానాంశిల్పనాంగృహాదినిర్మాణ వ్యాపారాణాంపారదృశ్యనాపారకతేన - వి
శ్వకర్మణాదేవశిల్పినాకర్త్రా - స్వేనస్వయేనైవకర్మణావ్యాపారేణ - నత్వసృగీయే సేత్వర్థఃని
ర్వాపితంరచితం - అతపితకామనీయకస్య తత్పురసాందర్శనవ్యలవలోకనేనదౌవిన్నయ భారః
ఆశ్చర్యాతిశయఃతేనగురుతరానతిదుర్భరాణామరాణాదేవాణామ్రాఘమక్షమతయాలశక్త్యా
ఙ్మోతలంభూప్రదేశంప్రత్యవలంబమానైఃవిమానైఃదేవయానైర్విమన్ధితైఃకురువిందమసియైఃమం
దిరైర్గృహైః - అర్థంలిహమాకాశమంబి - జంభరిపోరింద్రస్యనిదేశేనాజ్ఞయా - లంభితం
ప్రాపితంతస్యేంద్రస్యనామఇంద్రసంజ్ఞా ఉపపదంస్వసంజ్ఞాయాం పూర్వశబ్దః యస్యతథో
క్తంపురాతనరాజభిరితిశబ్దః - పురమింద్రప్రస్థమధిష్టితాయ - తత్రప్రవిష్టాయేత్వర్థః -
యధిష్ఠిరాయనివేద్యస్వపురంక చ్ఛామితిజ్ఞాప్యస్వస్యపురేద్వారకాయామసిఛావృశీమింద్ర

ప్రస్థసుముహనద్యశీంసుషమాంకాంతిఎశేషంపరిక్షితుమివేత్యుత్ప్రేయదనునందనేన శ్రీకృష్ణే
వస్యందనేనరథేన ప్రయయేప్రస్థితంరథమారుహ్యకృష్ణఃప్రస్థితవాసిత్యర్థః-యాతేర్భావేలిట్
న్నరణమాత్రనయనప్రాత్రేణతిపాతాంతరం || ౧ || కురువిందఃపద్మరాగిత్యమరః|| ౩ || ప్రా
ణే|| అథకృష్ణగమనగ-ర-ఉదారఃమహాభూమాప్రభాప్రియస్యనః- ఏజాజినేనమృగచర్మ
ణాఘటితం ఉద్గమనీయస్యథౌతవస్త్రద్వయస్యకృత్యము తరీయాంతరీయకార్యయస్యనః .
వీణావిశూదరసికైమునిరావిరదః - ప్రాణవదాచరంతీతి ప్రాణాయమానామహిళాదేహం
తా-ప్రాణమల్పద్రౌపదికానిత్యర్థఃఇమా-పాండుపుత్రా-అనుగ్రహీతుమిచ్ఛుఃఅనుజిగ్మ
ర్హస్య-స్వప్నతేనస్తంతాదుప్రత్యయః-జ్ఞానోపాండవావాసధూమాకావిరాసీత్ సాయేద్యధూ
న-వనంతలికాన్యత్రం || ౪ || తపఃత || విబోధర్తరాజస్యనభా-పతీనిధర్మార్పిడిస్యాగమనే
ననద్యః స్తబ్ధశాంతః జనానాంనభానదానూరవఃకలకలః యస్యాంధోత్తాపి - ఏణాయాఃనా
రవమహ్యత్యాగిరహాతంత్రీనాదా-అనుగ్రతాయాఃఅనుభావంత్యాః భృంగాణాంమా
లాయాఃపరక్షేఃకోలాహలైర్ఘ్రింకారైఃఖోషితాని ముఖురితానిశిశాంముఖాన్యగ్రభాగా

యయుధిష్ఠిరాయనివెద్య-స్వపురేసిసుముహూద్దశీంపరిక్షితు మివస్యందనేన
యదనునందనేనప్రయయే || ౪ || ౩ || ప్రాణాయమానమహిళానధపాండుపు
త్రా-యోణావిమననుజిగ్మర్హురుదారభూమా . ఏజాజినేనఘటితోద్గమనీయ
కృత్యోవీణావిశూదరసికైమునిరావిరాసీత్ || ౪ || ౪ || తపోనిధేరాగమనైనద్యస్య
భావిభోస్తబ్ధజనారవాపి వీణారవానుద్రతభృంకమాటా కోలాహలైర్ఘ్రింకరితది
జ్ఞుఖాధూతే || ౪ || ౫ || దృష్ట్వానృపాదేవమునింవిసీతోమూళీస్త్రజాంధూళిమధూ
ళిజ్ఞంరైః | సపంకమాధాయతదంఘ్రియగ్నేవిపంకమాత్మానమయం వ్యతానీ

యస్యాస్తధోత్తా - అభూచ్ - అత్రశాంతేఃకోలాహలైసభాయాః పునస్తద్వస్త్యకనారూప్య
ర్వరూపాలః కారణదః - పూర్వావస్థానువృత్తిశ్చవికృతేనతి వస్తునీతితల్లక్షణాత్ - యత్తువీ
ణారవానుద్రవణంభృంగాణాం రవసామ్యాత్సాజాత్యత్రాంత్యేలిన్యసింహాః - తదబోధాత్ -
యః ప్రేషావేషకానుభావనమేవలోకసిద్ధంకవికులక్షుణ్ణంచ - ఆలాపకాలనమపల్లవితాంక
ఓడేత్యత్రగ్రంథకారేణాపిసారభ్యపాతిమధుపారవేత్యుక్తం - ఏనంచవీణారవానను తత్సమ
కా యేచక్రలానామిత్యర్థః - గానమాధుర్యేణవీణాయాన్యద్యః కుసుమితత్వాది వ్యాభ్యే
యా - ఆన్యథాప్రస్థితమరుద్ధత్వదోషాపత్తిః - ఉపజాతిః || ౫ || దృష్ట్వాతి || అయంస్యపరిభ
ర్మరాజుదేవముని - నారచంద్రిస్త్యా - విసంపదినయాన్వీకృతామాకారిటే|| ౧ || మూళీర్మూళీ కిరీటీ
యోరితివ్యుక్తిః - స్త్రజాంధూళిమాలికానాం సంబంధిభిః భూళీనాంపరాగాణాం మధూళీనాం
మకరందానాంబృంరైఃతస్యనారదస్యఅంఘ్రియగ్నేపాదయగళే సపంకంపంకేనసహించవిధా
యకృత్వా - తదనుస్మృత్యేత్కర్థః-అత్తానంవిపంకంని ష్టాపంస్యపాసీత్ అకరోత్ - తనోతేక
ర్మలిప్తా|| ౧ || పంకఃకర్ణమపాదయోరితివ్యుక్తిః - అత్రనారదసమస్కారకరణగ్యుతేషణత్యా

మేషపత్వకరణ హేతుత్వాత్పదార్థ హేతుకం కావ్యలింగ మలంకారః - ఉపజాతః || ౩ || మే
 ధ్యామితి || మేధ్యాంపవిత్రాంబ్ర సీతకుశాదినిర్మితానసః || వ్రతినామాంసంబ్ర సీత్యమరః || అ
 ధికతస్య - తత్ప్రాప్తవిష్ట సేత్వత్వర్థః విరించేర్బ్రహ్మణస్య సో నారదన్య || సాహునుపు త్రేమజెర
 వావితిశ్వః - సన్నిధింసమిహమాస్థాయప్రాప్త - ఉదాతా మాహతిముత్ లసదయః పూం
 రూణాయస్మి రాధీనాంచిత్రాః - తస్యలక్ష్మణేజకన్మికత్వాపత్వాశ్చర్య కిరేంకమనేయో
 హేతుః కారణంతస్యపరిచ్ఛిదాయాం నిష్కర్షైర్విషయే - దూరపథేన ర్తనతాంస్థి నిమవాపుం
 ద్విభూలోదనసరాశ్వానస్మత్పర్థః - వసంతతలకా || ౨ || నికుంచితేన || నికుంచితలకుంచితేన
 జేస్వీయేలంకే || ని || నిజమాత్మీయ నిర్వయారితిశ్వః - తృతాంసితాంసంచితాముహతి - పాం
 చాలికాయాః ద్రౌపద్యావందనవాదః భోపాంచాల్యహమభివాదయే ఇతవచనస్యశీలమేవశై
 తీలచారః ఉచ్చారణమితియావత్ - తస్యాః మాధుర్యమాకర్ష్య - శిశుపేణలై తేతత్వత్వేన్ద్ర
 మానంతూష్ణింభానంలవాప్యతస్థాస్థిచా - అత్రవీణామానస్య పాంచాల్యక్తిమాధుర్యాకర్ష
 నజనీతలజ్ఞా హేతుక త్వేత్తేత్తే తూత్వేన్ద్ర - ఉపజాతవ్య త్తం || ౧ || రాక్షతే || ధాతృ సూను

త్ || ౪ || ౩ || మేధ్యాంబ్ర సీతమధికతస్య విరించినూనో రాస్థాయసంనిధిము
 దారముదాంకురూణామ్ | తస్మాద్భూతాగమన హేతు పరిచ్ఛిదాయాంచిత్రాని
 దూరపథేన ర్తనతామవాపుః || ౪ || ౨ || నికుంచితేన తేన తానిజాంకేన సంభి
 కావ్యానమవాప్యతస్థాపాంచాలికావందనవాదశై లీమాధుర్యమాకర్ష్యనిలజై
 తేవ || ౪ || ౧ || రాక్షామునానముచి తేషునభాజనేషుపాత్రైశ్చపాడింధ్యత్రైః
 ప్రబలైశ్చవేత్త్రైః | నిర్వర్తితేషురథసేనసేవ ర్తితేషుస్థిత్యా మిథోగిరమభావ
 తథాత్మసూను || ౪ || ౧ || లాక్ష్యగృహవ్యదచ్యవి సాక్షిడివరతిః ప్రియా |

యద్యవవాహివయష్టాభిస్తద్వయం హిసతాంముడే || ౪ || ౧౦ || స్వ

ర్పారదలము నారాక్షాధర్మరాజేనకర్తా) . పాణినిపరిజనహ సైవిధ్యత్రైః పాత్రైః పూజా
 ద్రవ్యభావనైః కరణైః - సవ్యగుచితేషు అర్థైః సునభాజనేషు పూజనేషునిర్వర్తితేషు
 త్సన్ || ని || అనంభనసభాజనభవ్యమరః - కించెతిచార్థః . పాణివిధ్యత్రైః కంచుకేషు స్తవ్యహితైః ప్రచ
 లైర్వేత్త్రైః పండ్లైః సభాయాంజననేషునభానచ్యురభాసేన నివ ర్తితేషు నిస్సాం లేషునత్సమిభిరకరహ
 సిన్ధి త్యా || ని || మిథోన్యోన్యసంరహస్యతత్వమరః - గిరంవక్ష్యమాణామభావతః ఉత్తవాక - యత్స
 భాజనానామర్థ్యాదిపూర్వకంధనావిధిసమమాసంకృత్యా తేషుయాపితేషునత్స్విర - తస్మాదంబ
 ప్రక్రాంతసాంబపరిత్యాగేన పూజాయాంతేషాంప్రసక్త్యభావాదితి - వసంతతలకాలవృత్త
 ఖ || ౧ || లాక్ష్యే || హేతురవః - యష్టాభిః గాక్ష్యహత్ తద్దాహవత్పర్థః - అచ్యుతిము
 క్తమిలియత్ - చ్యవతేర్భావేలుక్ - కించ - సాక్ష్యద్రుతిస్తరవర్మి వస్థితాప్రియా ద్రౌప
 దీవ్యవాహిణాః కేలియత్ విపూర్వాద్వహతేకర్తణిలుక్ - తద్వయంబాక్ష్యహమున్ది దౌ
 ణ్వివాచి || సూనుః - సతాంముడే చింతిసా యభవతి - సతేషాంభవత్సంకేత్యాయంకేర

౧౮ గం పు భా ర తే ౩ న వ్యాఖ్యానే ౩ తృతీయ స్తబకః.

సంతస్సంతుష్టస్యంతిభావః ॥ ౧౦ ॥ స్వతఃకృతైః పథాన్వతీప్రతిభాశాశ్చ నీమతిఃయే
 హంతేహం - అథానర్థ చింతనసమర్థ సహజబుద్ధి మతామిత్యర్థః పోయమైకం అన్యస్యసంబంధి
 అనుశాసనం కర్తవ్యాకర్తవ్యఃక్షణం కుతోహేతోర్వా - వాశబ్దోహ్యర్థకః - నకుతోపేత్య
 ర్థః - తస్మిన్కుతోన శాస్త్రిత్యతపహ ॥ మానమితి ॥ కింతుసహృదాంమిత్రాణాం అశ్వేయేవ
 క్తవ్యేవిషయేసుహృద్భర్తృదామిత్రామిత్రయోరినిపాతనాత్సాధుః - మానంకర్తృవక్తారం
 కథనసమర్థంజనం-మానంకథనీయంకథనేనసంతప్తమాదితేమర్వీత- సుహృదాంకథనీయస్య
 మయేకకథనేనతి కదాచిద్విత్తైఃచసత్యాంజ్ఞానతాపిత దామితిన్ క్తమితి సుహృద్భూయత ఇ
 త్యర్థ ॥ ౧౧ ॥ అప్తమితి ॥ ఇయంవధూఃప్రాపదీ-యాజ్ఞేనమునినాయామఖః యజ్ఞేతత్కారితపు
 త్రకామేష్టిరితియావత్-తత్సంబంధిన్యాంవేదావేదికాయాంబద్ధిఃపిల్వేని ॥ ౧౨ ॥ బద్ధిశ్చస్త్రా
 కృష్టవర్తా శోచిష్క-శంకపర్వధృత్యమరః- అప్తమీనస్తాధికాశిఖాపిల్వ్యాఖిలు- తద్వదతి
 కవిత్రేత్యర్థః - కిలబద్ధస్సంభావనాయాది - హేపాండవాఃయూయమభ్రనరితాగంగాయా
 వృతఃపశుమానితఃఅన్వయః వంశాయేహంతథోక్తాఃపి - చంద్రవంశశృభవదీదాగంగావద

తాభాన్వన్తీనాంవంకుతా వాన్యాను శాసనమ్ । మానంతుసుహృదాభ్యైయే
 మానంవక్తారమాదితేత్ ॥ ౪ ॥ ౧౧ ॥ అప్తమితిశిఖావధూరియంభాతియా
 జమఖనేవిబద్ధిః । యూయమభ్రనరితావృతాన్వయాః పావనాఖిలు భవత్స
 మాగమః ॥ ౪ ॥ ౧౨ ॥ జాయయావపతిశిశ్చక దాచిజ్ఞాయతేన్తనమిదంపతి
 తబ్ధః । అద్భుతస్యఖిలుతస్యజగత్సా మర్థతామనుభవంతిభవంతః ॥ ౪ ॥ ౧౩ ॥
 ఏకస్మైస్పృహయాళూనామిష్టాయసుధియామపి । కరణమేవబ్రువతేకలహం

తీర్తిలక్ష్యార్థః - ఏతద్వంశ్యస్యశంతనోర్గంగాయావృతత్వా దిత్వశిచాహుః - భవతీవ భవం
 తశ్చభవంతః తేహంతాదృశ్యాఃప్రాపద్యాస్తాదృశీనాయమైకంసమాగమః దాంపత్యసంబంధః
 పావనఃఅతిపవిత్రేఖిలు-ఉభయవంశశుద్ధత్వా దితిభావః ॥ శ్లో ॥ హిరణ్యాకనకారకృష్ణాచై
 వాధపింగా । బహురూపాతిరిక్తావనప్రజిహ్వఃప్రకీర్తితా ॥ ఇత్యత్రజిహ్వ శబ్దశిఖాపరవిపే
 తిబోధ్యవరథోక్తవృత్తమ్ ॥ ౧౨ ॥ జాయయేతి ॥ జాయయాభార్యయా ఏకయావతిధిర్భ
 ముభిశ్చభి దంపతితబ్ధఃకదాచిదపిస జాయతేన్తనవృవప్రాయతేన్త - కింత్యేకమైవజాయ
 యాఏకేనైవ పత్యేత్యర్థః భవంతఃప్రాపదీ యూయంవఉభయేతు - జగత్సాంలూకేఅద్భుత
 సృభార్యాయాఏకత్వేపిబహుత్వా తృప్తీనామాశ్చర్యకరస్య - తస్యదంపతీశబ్దస్య అర్థతాంవా
 చ్యత్వము క్తవిధమనుభవంతి - ఆశ్రయంతిఖిల్విత్యర్థః - శేషప్రధమజిభనచ్చబ్ధ ప్రయో
 గాత్ప్రధమపురుషః - దంపతీత్యత్రజాయాశబ్దస్యదంభావః - స్వాగతావృత్తమ్ ॥ ౧౩ ॥ త
 తఃకిమతపహ ॥ ఏకస్తాదితి ॥ ఏకస్మైజిహ్వాయభోగ్యవస్తునేస్పృహయాళూనాం స్పృహస్వితా
 నాంసుధియాంకర్తవ్యా కర్తవ్యకౌవిదానామపి - కిముతాన్వేషామిత్యర్థః - నిధనావధిం మ

రజాంతంకలహంయగ్ధంకరస్థంహస్తగతమేవబ్రువతేవదంతి - బుభూక్షితశేషః || ౧౪ || అ||
 ఉక్తార్థేఅనుభూతార్థంధస్తాంతయతి|| సుందతి || పురాపూర్వస్మిన్మూలేసుందోపసుందోనా
 మనహదౌఘ్రాతరా - క్వాపికస్యాంచితసురాంగనాయాంలఘురనిలలోత్తమాఖ్యాయాం
 సురేషుదేవేష్యవఅభీకాకాముకౌనిధీకౌచసంతౌ || ౧ || అభీకఃకాముకేస్త్రారేశంభౌచభయ
 వర్జితభివిశ్వః - అస్మాన్యలహత్యమసాభవేషఃకామదాణస్వేవ - పురేతికాకాక్షిన్యా
 యేనయోజ్యం - ప్రథమమిత్యర్థః - యమన్యలక్ష్యంభేద్యంచక్షుర్ద్విషయంచలస్తాంలభూతాం
 హతావిత్వర్థః - పురానిలసుందోపసుందోనామరాక్షసాబ్రహ్మణోవరాదనితరవధౌతద్వధా
 యస్యస్తాంతిలోత్తమాంకామయంతౌమమైవేయం మమైవేయమిమిథోవిరుధ్యవిధ్వామ్య
 తావితిభారతీకథాత్రానసంభేయా - అత్రక్షేపభిత్రికాభేదాధ్యసనితాగీతత్వధర్మేణసురసు
 రాంగనానాం - సుందోపసుందలక్ష్యకత్వేనయమకామదాణయోశ్చఽపమ్యస్యగమ్యత్వాత్తు
 ల్యయోగితాద్వయమంగాగీభావేనసంకీర్ణమ్ - ఉవజాతివృత్తమ్ || ౧౫ || అ|| ప్రకృతేవషీతా
 ర్థమాహ || తదితి || తత్తస్మాత్భవతాంఘ్రాత్పాణాంసంబంధినః శోభనానాంబ్రాత్పాణామి

నిధనావధిమ్ || ౧౬ || సుందోపసుందోపహజావభీకౌసురేష్యవక్వాపిసు
 రాంగనాయామ్ | అన్యోన్యమాచార్యపురాయమన్యమసాభవేషిరివలక్ష్యమా
 స్తామ్ || ౧౭ || తస్మైఘ్రాత్రకరవ్యస్యద్వైధీకరణకేయే | భవతాంమా
 రచాపేషూభవతాంమావధూకృతే || ౧౮ || ఇతిరహస్యంతపస్విని దేశం
 శుమాదర్శంతర్కయంతప్రేకాంతేయస్తస్యైవ సమక్షమనిధారాసగంధాం
 సంధామిమామాబబంధుః || ౧౯ || ఎతేవయంచాతకాభవజీవనమయం

దంసాఘ్రాత్రంత్రాత్ప్రస్నేహః తదేవశరవ్యంలక్ష్యంతస్యద్వైధీకరణంద్విధాభంజన మేవకేః
 శ్రీదావ్యాపారఃతస్యైవ - మారస్యమన్తభస్యచాపః ఇమశ్చధమర్బాణౌ - వధూకృతేవధూఃదౌ
 పదీతాంనిమిత్తీకృత్యమాభవతాం - దౌపదీనిమిత్తకమాన్తభవికారేణబ్రాత్ప్రస్నేహమాభ
 జ్యత్సిత్వర్థఃపరంపరితరూపకమ్ || ౨౦ || ఇతితి || ఇత్యుక్తప్రకారంరహసిభవంరహస్యం - తపస్విన్
 నారదస్యనిదేశమాజ్ఞావాక్యం - శుభంసాఘ్రాత్ప్రవర్ధనాత్కంఠదర్శింఠతరకాలఫలంయ
 స్మాత్తథోక్తతర్కయంతః భావయంతస్సంతఃఅతఏవతేకాతేయాః తస్యనారదస్యసమక్షమే
 వ - తమేవసాక్షీకృత్యేత్వర్థః - అసేఖిద్ధస్యధారయాఅంచలసేనగంధాంసద్వశీం - దుర్గంభ్యా
 మితియావత్ ఇమాంపక్ష్యమాజాంసంధాం ప్రతిజ్ఞామాబబంధుఃనిబద్ధవంతః || ౨౧ || సంధాప్రతి
 జ్ఞామర్యాదేత్యమరః - అత్రనారదనిదేశస్యశుభోదర్శత్వభావన్యాయావిశేషణత్యాప్రతిజ్ఞా
 బంధహేతుత్వాత్ప్రదార్థ హేతుకంకావ్యుత్పత్తిం || ౨౨ || ఏత ఇతి || ఏతేపంచఏకపక్షీకావయంచా
 తకాఃపక్షివిశేషాభవజీవనమయంమిథోవిరోధనిరోధనజీవనహేతుతయాజీవనాత్కంఠాయ
 ర్జీవనకాలోనేత్యుక్తత్వాదాయరాత్తకమితివామనః - అన్యత్రఉదకవికారంచ || ౨౩ || జీవనం
 జీవితేంబునితినిశ్చయః - ఏతైకంవర్ణనంసత్పరంవృష్టింభలబంబుస్సీక్రత్య - అనయాసంచానాంప

హ్యౌద్రోహవ్యాసమంసుభేనవత్స్యామ్యసాస్థామః॥౧౫॥తథైతి॥తథాభూతేషుచిత్తప్రతిజ్ఞావ
లంబిషుఅస్మసుయఃఅస్మాకమన్యతమభివ్యక్తమిభునేనస్త్రీపుంసాఖ్యాంకృతఃఉపవేశశ్శయనః
యస్మిన్స్తస్మిన్దేశేదృష్ట్యాపిప్రవిశేతతగత్యతిచ్యుత్యర్థః - సోయంమిభునోపవేశప్రప్టు
అస్మాకమన్యతమప్రదినంపాపంరద్దర్శనజనలిం॥ ౧౬॥ కలపంవృజినై నోఽమిత్యమరః - విహ
తుంపరిహర్తుంఅవసంమృగచర్తపరిహాయభృత్వా - సుకృతసార్థస్యపుణ్యరాశేః సమర్థాఽతై
స్సంపాదతైఃతీర్థైఃసదసదీనవౌఖిః పరిమృష్టాసు పరిత్రాంసతప్తాఃసృజ్య - తాసామషుది శాం
త్రీగుణాత్రిరావృతాసంఘ్యాచమత్వం శత్యాత్తితాయేమంతాః తస్మాత్తప్తస్థనం ఖ్యా
యాస్త్రీగుణసంఖ్యానైవా - వతేకోపంచదశతిధ్యాత్త కాక్షుయేత్ - సచపృరతీర్థయా
త్రయాఃమమమిత్యర్థః - భిర్ను క్తప్రకారానంధామాబంధునిభూర్వైజాన్వయః॥ ౧౭॥
రాజైతి ॥ పృథ్వీసుకుమారా - మధురేతియావత్ - కంఠస్యగీర్తనానంయస్యవిస్యనార చన్యపా
ణిః - వీణాయాఃగుణైతంత్ర్యామింజాత్యైకవచనం - మహాత్యాశ్శతం శ్రీకల్వేనప్రసీధ్యేతి
భావః - అంగుళీసాంవివశంఅస్థాయ త్తంఠిఖణం అరోహణావరోహణాత్త కంఠ్యలనమకరో

వర్గ మేతై కమనలంబ్యప్రియయాఃమమనయాఃసుఖైవతత్స్యామ్యః॥ ౧౮॥

తథాభూతేషుస్థాసుయోమిభునకృతోపవేశేదేశేదృష్ట్యాపిప్రవిశేత సోయం
దృఢంవిహతుంమజినంపరిధాయసుకృతసార్థ సమర్థావకర్తీధ పరిమృష్టాన్వష్టాసుది
క్షుత త్రిగుణసంఖ్యాకాన్వయేత్క్షుపయేతి ॥ ప ॥ ౧౯ ॥ రాజానిదేశకృ
దభూమిథాశ్చసూసారంతర్భుదోనిరవధేదమానచిహ్నుః । యతస్యపాణిరక
రోన్మృదుకంఠగీతేవీణాగుణైవశరిఖణమంగుళీసామ్ ॥ ప ॥ ౨౦॥ తస్మిన్మ
భాస్వరజిహ్వాత్పరితేముసిన్ద్రైసాతేషు పంచసునముంవవృతేముగాఢీ । సాంక్రం
దసేషువిటపిష్ఠినదానలక్ష్మిర్జానోభవేషుజయసిద్ధిరివాగుగీషు ॥ ప ॥ ౨౧ ॥
విప్రకీర్తనతప్రజాత్పదభుజాభుదృత్యభోరైర్నతాగాలూమినిభిలాహతో

దితియత్ - తదంతయత్నంవిన్నై వస్తలనం - రాజాభర్త రాజనిదేశకృత్స్వజ్ఞాకారీఅభూత్
ఇత్యుక్తప్రకారాయాఃసంపదభేదంతాయాఃధాత్యేసూసారానరసన్య అంతర్భుదససిమదన్యం
తోఽన్యచిహ్నాఽజ్ఞాపకమానలభూత్ - సంతుష్టాఃవిన్నై వసంకల్పంగాయంతీతిభావఃఅత్రవివశాం
గుళీఫలనేనాంకల్పదోసుమానాదమమానాలంకారః - వసంతతిలకావృతమ్॥౨౦॥తస్మిన్మితి॥త
స్మిన్మసిన్ద్రైసభాస్వరజిహ్వాకాశమార్గం ప్రతిఉత్పత్తితేగతేనతీత్యర్థః - సామ్యగాఢీద్రోహదీపం
చతేషువాండవేషు - వానలక్ష్మీనిరంజనంసాంక్రందిసేషుగ్రన్దనంబంధిషువిటఃకుకల్ప
వృక్షైర్వివ - జయసిద్ధిఃమానోభవేషుమన్మదనంబంధిషు ఆకుగేషుభాణిష్ఠివ - ఉభయత్ర
ఉంధస్యతియోజ్యం - సమంఅభిశేదంవవృతేన ర్తజేన్యవర్తతేః ౪ రంబిట - ఉపమాదన్వయస్య
సంస్కృతిః॥౨౧॥ వివ్రతి ॥ తత్రభింధ్రప్రధేజాతుఃదాచనసేభిలాః మేమమగామఃచోరైఃప్ర
తాఃవిధినాదై వేషపాక్రమమగ్నప్రేషవాహతోన్మినతోపిష్ఠికవర్షవూత్రమఃసోఽప్యతేనా

వశేష్ఠః - హిరాజ్ఞా హియభిష్టిర తదమిద్విగుప్త ప్రభూయిష్టుం రాజ్యం విముంచత్యజ - వసు
 థారాజ్యం తాస్మి దుష్ట నిగ్రహః ప్తా సుగ్రహనూపపాలనం కరోమి ఇతి సర్వాక్ పాలన సమర్థానవ
 త్యర్థః సృవాకేం వాసుతో హసయిసి నశ్యే సృవామి వరానాన ఇత్యజహం సంతారయసి - జన్మ రిత
 శోషం ఇతి ఉప్రకారేణ భజాచుభ్యత్యరోహేణ త్యజ్యసి పరుసాం వాచో యస్య బ్రహ్మ క్షయశ్చ స
 విప్రస్య నతే దత్త రాజస్య ద్వా రం చ యా సాప్రప్తివాక్ శాస్త్రం విక్రీడితం ॥ ౨౦ ॥ ద్విష్టేష్టేష్టేష్టే
 విప్రగమనానం తరం విజయోద్భవం మురుత్తీ త్వరేదరహం సృజతం ద్రాక్ష్యం బృహ్మణానాం
 దుష్టి తిముష్ణానం కృత్వా తే త్థాయే త్యర్థః - అంధాగ్రతా దేవత్యానాం ముగ్ధత్యర్థం మాంస
 మ్యగవేష్యకాహానాం పశుహానాం పశుహానాం - తేన వగావః అభిగాన్వయమాప్రదేయేష్యహం ప్ర
 త్యాగచ్ఛేయమితి త్యాగ్యత్యవిశోకం కృత్వా తమిత్యనువచ్యతే - పురః ప్రథమం మనసా చిన్మాన్ - చో
 రాక్ ప్రాచీనతీ ప్రవివేచించిరేతవాచిర్వర్ధితి లోనంతరశస్త్రాయ లియభమాదామితి - ప్ర
 యార్థే త్యాగినానం ప్రదానత్వం - సృవతేః ధర్మ రాజస్య ద్వా రం దేవహరిత్యగేహం ఉపవేగ్యహం
 స్వయమాత్మనాప్రచీనతీ - విశతేః కర్మబుధ - ఆర్తత్రాణాన్వరానాం - అయం ద్రాష్ట్రీయ

స్మి విధినావత్సోహి నావిష్యతే । రాజంత్రాజ్యమిదం విముంచవసుథాం శాస్త్రీతి
 సర్వాన్వస్త్రీ సాన్మంవాహసయసి తిరోషక్తిబుధాద్వా రం యంతాభూషయే ॥ ౨౦ ॥
 ౨౦ ॥ దృష్ట్వా తమ్మధురస్మి తోభవిజయః కృత్వా ననాదుర్ధితం తత్త్వాంఘ్రానమ
 వేక్ష్యభ్యత్యమిహమాంబ్రచ్చన్నహన్వక్షమామ్ । గావస్తేస్వయ మాప్రజేయర
 భునేత్యాత్మాన్వదహన్వపిపరః ప్రాచీనత్వనసాత తస్మిన్వతేశ్వస్త్రీయగ
 హంస్వయమ్ ॥ ౨౧ ॥ ౨౩ ॥ తప్రతేనన్యహతరస్వినాచమపా న్యుతిరం
 నానఖి । హానినాచనశరంశరాననం పూర్తయేవపిప్రవాసయోః ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥
 విసిర్గతో సావిశ్ఖానివన్వతాన్విముక్తజీవాన్విర చయ్యతస్కరాక్ । నితాంత

యోగ్యేమావితిభావః ॥ ౨౩ ॥ తత్రేతి ॥ తత్ర సృష్టావవేశ్య హేతరస్వినాబలవతా ఆర్తత్రా
 ణాన్వరావతావా - బలశౌర్యేతరః క్షీణమితి విశ్వః - సవపి ద్రుతం నిశ్చలం వానః పరదేశస్థ
 లింప్రస్యవానః గృహంతయోర్ద్వయోరపి పూర్తయేపూరణార్థం ఏకత్ర తీర్థయాత్ర యాత్ర
 శ్చర్రగౌరధనేనెతిభావః - వక్షుమేలంగనానఖి ద్రోషదీపహింసృపతః ధర్మ రాజః జగ్య హేవ
 ప్త ఇత్యర్థః - హానినానశరంశరాననం ధవళ్యజగ్య హేగృహీతం - గృహ్యతే కర్మణి లిటి ॥ ౨౪ ॥ విసిర్గ
 లిటి ॥ అసాగృహీతశరాననం అగ్నునః పిసిర్గ లింపురాన్విష్టాగ్రింతస్యక్ - స్వకాన్ స్వయం
 విభాక్ బాణానివరన్తరాక్ చోరాక్ ఉభయోనపి - విముక్తాభ్యక్తాజీవాచాన్విముక్తభో
 క్తాకర్మ క్తప్రాణధారణాంశ్యపిరచయ్యత్యాన్వి ॥ ౨౫ ॥ జీవాజీవం లికాధామిదాన్విజీవితవ్యత్తి
 ప్తితివిశ్వః - నితాంతః అత్యంతవేగః చోరప్రకాలనా త్విరాతైక్ష్యంచయస్యాస్తాం - ద్విజ
 న్తమేప్రప్తాన్వగన్తాహం పరం పరాంశ్చ - మివశుచం దుష్టుముఖయమః పరయామానప్ర
 త్యాన చితవాక్ - నాన్వవాన్వి - ఆర్తబాణానాం - మిరాణాం పశ్యేష్య లికాభాదాద్యుని

విముక్తశీవత్వేనగౌరవరంపరాయాశ్శుచశ్శనిన ర్తననచోపవ్యస్యగమ్యత్వాత్తుల్యయోగితాద్వ
యస్యఅంగాంగీభావేనసంకరః- వంశస్థవృత్తమ్॥౨౧॥ వ్రయాజేతి॥తదనుభాగ్మాణగోనివ ర్త
నానంతరంవ్రయాజార్థంతీర్థయాతాభ్యసజ్ఞానార్థంసమై నతేజితితాదధ్యేష్యసమాసః-
పార్థస్యస్వహౌఃఆత్మసశ్శిరసి-వియోగాద్భిరోత్రస్తస్యతద్విరహమనహమానస్యేతియావత్ -
సరేధ్రస్యధర్మరాజస్యపవిత్రేఃసిద్ధోమైర్వాప్సేనియమాభిషేకఃప్రతస్నానం- ఆత్మాశిషా
ర్యవత్సమాసః - తీర్థానాంగంగాదీనాముపగమాత్ప్రాప్తేఃప్రాక్పూర్వమేవజ్ఞేజాతజవేత్యు
త్ప్రేయోస్యంజకాప్రయోగాద్దమ్యాఅనంబంధేనంబంధరూపాతిశయోఽసంకీర్ణాచ- ఉపజాతివృ
త్తం॥౨౨॥నఇతి॥ధీరాభేదఃఫలాపిక్షత్వాధీర్మమాయస్యతథోక్తః అతఏవసోస్థునఃరాజ్ఞాధ
ర్మరాజేన అత్యుచ్చితేనకృచ్ఛేణమహతాదుఃఖేన-కల్మష్యపాపస్యమిథుసోపవేశదర్శనజనిత
స్యలంఘనాయనివృత్తయే-గృహీతాలభ్యనుజ్ఞానతీర్థయాతానుమతిర్యేనతథోక్తస్త్వ-ఘనం
సాంద్రంవల్మలంపరిధాయపుత్వా - మనుష్యధర్మణాకుబేతేరాజన్వలీంసురాజవతీంకాష్ఠా

వెగామివగోపరమ్పరాంనివ ర్తమాయాన శుపండ్విజన్మనః ॥ ప ॥ ౨౧ ॥ ప్ర
యాణనమై తదనుస్యహౌపార్థస్యజ్ఞేనియమాభిషేకః । ప్రాగేవతీర్థోపగ
మాత్పవిత్రేర్వాప్సేర్మరేంద్రస్యవియోగభిరో ॥ గ ॥ ౨౨ ॥ సధీరధీరత్యుచ్చితే
తేనకృచ్ఛేణరాజ్ఞాగృహీతాభ్యనుజ్ఞావల్మలంఘనంకల్మలంఘనాయ పరిధా
యమలయానీలజవమనుష్యధర్మణారాజన్వలీంకాష్ఠావ్రతిష్ఠమానఃపఃప్రసా
దితస్యభగవతోభవానీవల్లభస్యసాక్షాత్ప్రసామివభగీరధవథామసారిణీంతరంగి
ణీముషగమ్యత ప్రపవిత్రానువీచిషుసాయంతననియమాయముచోఘమర్షణీ
రపన్ద్రజ్ఞనమకాక్షేతీ ॥ ప ॥ ౨౨ ॥ నాళికాత్మవలయసంక్రమెన్థులిత్యామ
గ్నాధిఃపయసిరమేవతత్రకాచిత । తంద్రష్టేష్టధుజగనుతామిథోరిరంసన్సంత
ప్రాప్తృదయమివానయర్ష్యగేహం ॥ ప ॥ ౨౩ ॥ ప్రహృష్యహృదిత త్రేషా

ముత్తరదిశంప్రతిమలయానిలజవప్రతిష్ఠమామోగచ్ఛక్-తవసాప్రసాదితస్యలనుగ్రహంప్రాప్తి
తస్యభగవతోభవానీవల్లభస్యసాంబిజీవస్య సాక్షేన్ధూర్ధ్రాంకపాందయామివస్థితాః భగీరధస్య
రాజన్దేరధపధంరధమార్గమనుసరతీత్వనుసారిణీంతరంగిణీంకంగానదివంశగమ్యప్రాప్య - సా
యంతినాయకసాయంకాలోచితాయనియమాయతత్రగంగాయాంపవిత్రానువీచిషు ఆఘు
ర్షణీపావభంజనీంబుచనముద్రజ్యేష్ఠాస్సలిలస్యమథ్యాదిత్యాదీజివకపతంత్యక్ - మజ్జనమవ
గాహులకార్షితకృతమాకాకరోతేకర్తరిలుజ్-ఉపమాత్ప్రేక్షయోస్సంసృష్టిః ॥ ౨౨ ॥ నాళి
కాదితత్రగంగాయాంనాళికాత్పద్మాత్ - సాయమితిశేషఃకువలయండ్విత్పలంపగతినంక్ర
మేప్రవేశేన్థులిత్యామధ్యేనివత్వ - పయసిలధినిమగ్నారమాలత్యేనివస్థితాకాచిభృజగనుతా
నాగకన్యాఙ్మలాపికానామ - తంలంతఃస్నానాయమగ్నమర్జునంధృష్ట్యా - మిథఃరహసిరంతు
మిచ్ఛుఃరిరంసుస్థితీ - రమతేన్మన్మంతాదుప్రత్యయః - హృదయంస్వచిత్రమివస్వగేహంప్రత్య

నయతే ప్రాపయామాన - అత్రనయనేనమనస్సపన దౌరాన్యమ్యగ్యమ్యత్వా తేనవలక్రశ్య
తాస్పదాత్మ్యయోగితా - ప్రహువాఽఽపృతం || ౨౮ || ప్రహువాఽఽపృతం || అత్రన్యగేహ పిషా
ఉలూపికాహృదిమనసిప్రహుప్యసంబుధ్య - కంపిర్వనమం మన్మథమగ్రం మమమ్యహర్షనం భణి
నాంసర్వ సంబంధిభిః రత్నైః సంభూతైః సమ్యుత్తర్వయితుంభృత్తిం ప్రాసయితుం ఆలేఖే ఉప
క్రాంతంబి అజ్ఞూర్వాద్రభేక ర్తరివిత్ - మనుష్యభవినాంరత్నై రివివారే మనుష్యజాం వణి
నాంచసంబంధిభిఃరత్నై రిత్కర్థః - తియారకస్యాస్వర్వత్వా వస్వస్య మనుష్యత్వా చేతరావః -
శ్లో || ౨౯ || ౨౯ || భోగాయేతి || తస్మాఃభుజగేంద్ర భుక్త్యాః ఉలూపికాయాః భోగాయ
సంబంధిసుఖార్థం ఇతిపదత్రయంవాక్యత్రయేయోజ్యం - పూత్యారకస్వజాతీయసిన్హాస్వనః
స్ఫుటాసీత్క్రియాసీ త్యాకరఃఆసీత్ - చంద్రశైల్యంతజ్ఞాతియకన్దురితయా అంతఃవిహ్నిం
లంకాకారఃఆజనితాసీత్ - భణాయాంమనఃపల్లవమయశ్చేఖరః శిరోఃపూషణ మభూత్ - స్త్రీ
జామలంకారస్యా పిప్రియామరంజనేనతదపహ్నాగసాధకత్వా ద్భోగాయేత్పుత్రం ఉపజాత్య
త్తం || ౩౦ || పాణ్యోరితి || తస్యాద్భుతస్యపాణ్యోః జ్ఞామర్షనమార్ష్య ఘర్షణ సయత్యాది

మమమ్యంపనివారతైః | సంతర్వయితుమారేభకందర్వ సమమర్షనమ్ || ౪ ||

౨౯ || భోగాయతస్యాభుజగేంద్రభుక్త్యాః పూత్యారకవపృథు సీత్క్రి

యాసీత్ | కన్దురికాంరూజనికంద్రశైల్యం భణామణిపల్లవశ్చేఖరోభూత్ ||

౪ || ౩౦ || పాణ్యోర్జ్ఞామర్షకారిన్యం తస్యతత్కుచమర్దనే | తస్యాశ్చతమ్న

ఖాస్వాదైభలాయాభూద్విజిహ్వతా || ౪ || ౩౧ || సుఖాచ్చయశ్శ్రీవస్తస్వాస్త్వి

స్సురతేమాలనందృశోః | చక్రేమణితవై దగ్ధ్యంతస్యకానకకౌముదిమ్ || ౪ ||

౩౧ || శ్లాఘాకమ్నాప్రియరతే శిరసోంతఃపథాదధః | ఘృతోమణి రివేరా

న్యంకిణీభూతేన్వ దార్ధ్యంతతః ర్త్ర - తస్యాఃఉలూపికాయాఃకుచయోః మర్దనేవిషయే -
తస్యాఃఉలూపికాయాఃవైజిహ్వతాచతస్యాద్భుతస్యముఖాస్వదై అభరమంబనేవిషయేచఫలాయ
అభూత్ - ఉభయోరుభయ చుభయత్రోపకారకమాసీదిత్కర్థః అత్రఅర్జునపాణీకారిన్యభుజ
గకన్యాద్విజిహ్వత్వదౌరుభయత్రోపకారకభనేనకుచకారిన్యా భరమామర్షయో ర్గ్లోత్త
రత్వప్రతీతేర్వస్తద్భవద్వయస్యసంసృష్టిః || ౩౧ || సుఖాదితి || చతుఃపీఠవక్రవసీశ్రోత్రేయ
స్యాస్తస్యాః తస్యాః ఉలూపికాయాః దృశోర్మేత్రయోః సంబంధిసురతేసుఖాత్ అనందా
స్త్రి లనంక ర్త్ర - తస్యఅర్జునస్యమణితేమారకాజితేమ వై దగ్ధ్యంతామర్యం - కానకే కౌము
దీంపంద్రికాంచక్రేతస్యాశ్చతుషారేవక్రోత్రత్వాత్తస్త్రి లనస్యశ్రోత్రవిధానాత్ కతయా
మఃతాకర్షణామోగాదర్జునస్వరదైవద్దగ్ధ్యంకమ్నలమభూదత్కర్ణశిని || చతుఃస్పృహః కాకూద
రఃభణి - మనిరంతరీకాజిత మిరుభయత్రా వ్యమరః || ౩౧ || శ్లాఘేతి || తయాఉలూపిక
యాప్రియస్యఅర్జునస్య రతేస్సురతస్యశ్లాఘాయామగ్నినందనేకంపాథే తోః - శిరసోంతఃపథా
త్ అంతరమాదౌత్ - ఘృతోమణిఃభణాగ్మమివస్థితః ఇరావాన్మహతనయః సుఖవేదప్రసూ

౯౪ పంపు బారతే - సవ్యాఖ్యానే - తృతీయస్తవకః.

తః - ఉత్పేక్షాంతాః || 33 || ఇతీతి || ఇతిక్రప్రకారేణత్రనాగ కన్యాగృహే - సో
 భుజః ఏకామేవై కికాంబజనీం రాత్రిమషనియగమయిత్వా - తయాస్వపలసంభవానాం స
 రాజాంపుష్పమిత్రే సృద్ధశ్చైతద్దదతిదీర్ఘైరిరియావత్ - శ్వానైస్సమంశ్శ్వానైస్సహ
 ముక్తస్త్వ||ని||దద్యోకరొద్ధృప్తృపృథ్వీమరః - తటగరః||గాతిరంప్రాప్తశ్చస్త్వ||అనుచరా
 ననుయాత్రికాన్సమస్తాన్ ద్విజాతీన్ బ్రాహ్మణాన్ స్వస్సన్యత్రాన్యత్రాంతేనహతునాఅ
 భ్యుతరసైరంతర్వతఃసగర్భానశనోత్ - అశ్చర్యపూర్వమృదయాన్ చక్రభిత్వర్ధః - తనోత్సే
 కరైరితో||ని|| అంతర్వత్పీతు గర్భిణీత్యమరః - వసంతలికావృత్తం || 3౪ || ఉలూపికాయా
 ఇతి || అయమర్జునఃఉలూపికాయాస్సర్పకన్యాయాః సంబంధిభిఃప్రసిద్ధైరతౌదంశస్తై
 ర్దంతక్షత్రైః ఉన్నస్తకంమూర్ధానమతిక్రాంతం మోహంవిషకృతవికారం - తద్దంతానాం
 సవిషత్వాదిథావః - అపనేతుమిచేతు్యత్పేక్ష - ఉదగ్రంమహద్విర్యంవిషవికారవారణశక్తిః
 యాసాం తాసామోషధీనాం లతామూలికాదీనాం - జన్మభూమి ముత్పత్తిస్థానం - ఉమా
 యాఃపార్వత్యాఃగురుంశతరంశైలం హిమవంతం ప్రవేదేప్రాప్తవాన్ - గంగాతటాదితీశ్చ

వాన్సుమవేతసయస్తయా|| ప || 33 || ఇత్యేకాంశరజనీమషనియత్రన్వ
 సైస్సమంస్వకులసంభవపుష్పమిత్రేః | ముక్తస్తయాతటగతోనుచరాంద్విజా
 తీనంతర్వతోభ్యుతరసైరతమోత్సేవన్యత్రాన్||ప|| 3౪ || ఉలూపికాయారతిదం
 శస్తైస్సైరుత్తస్తకంమోహమివావనైరుమ్ | ఉదగ్రవీర్యవధిజన్మభూమిముమా
 గురుంశైలమయంప్రవేదే || ప || 3౫ || ఫాలస్యపంచవిశిఖపద దాంశ్చ
 తాంతేహస్సదానవపురెష్యవలోకనస్య | శంపాయధృఢశుభతరపదానపద్యం
 గాయంతిసిద్ధమిధునాన్యశృణోత్పత్స్త్రిక్ || ౫ || 3౬ || తత్రనవచ్యఖరభు
 రపుటనిమయవిన్యాస చంద్రకీతైరవ తారపథైరపిరోమంధ షేనశకలతారకః

మః - ఉబజాత్యత్రం || 3౫ || ఫాలస్యేతి || తస్మిన్ హిమశ్చైలేసార్జునః పంచవిశిఖమన్తథే
 ఫాలస్యలూటనయనసంబంధి - కృతాంతయమేపదయోస్సంబంధి - దానవపురేషుకాశగలే
 ముహూనస్యసంబంధి - శంఖవస్త్రంత్రాయధంయస్యతస్మిన్నింద్రే అవలోకనస్య సంబంధి - ప
 శుభతేర్యదపదానంప్రాప్తనం దాహాదికర్తృతస్యపద్యం - తదగ్రీభిశ్చోకాన్పద్యమిజాత్యే
 కవచనం - గాయంతిగాంకుర్యాణానిసిద్ధానాం దేవయోనిశేషాణామిధునానీద్యం ద్యావి
 అశృణోతే - సిద్ధిదంబతిగీయమానస్తైవ మన్తధదాహంత్రేతి పాదకప్రచంధాన్ శ్రుతవా
 నిర్కర్ధః - వసంతలికావృత్తం || 3౬ || తత్రేతి || తత్రహిమశ్చైలేసార్జునః ఖరాస్తీర్థైః
 ఖురాపుటాదవలేహంవినిమయన్యాసైః పర్యాయప్రక్షయైఃచంద్రకీతైఃసంజాత చంద్రా
 కృతివిష్టాః - తారకాదిత్వాదితవ - అవతారపథైఃఅవరోహణమార్గైః - రోమంథాచ్ఛర్వి
 తగ్రాసపునశ్చర్యణాత్ యత్యేనండిండిరంతస్యశకలైః ఖండైఃతారకీతైస్సంజాత తారకైః
 ప్రతీరసమీరూణాంతటరహచ్చాయా గ్రుమాణాంతలేషుమూలభాగేషు ఉపవేశైరపి శయ

నైశ్చల్యమేయాః తరాన్వహరవృషభస్య నైవరవిహరాఃప్రచ్ఛానిహరాః యానుతాను -
తస్యోమపై లన్యకటకసరసీమంథంబ సరస్సుప్రజినానిశోధ్యపావానవృషభ - వనమదాః
లకభైరరణ్యగజచాలకైః వసితానాంభంజితానాం సరళప్రవాతానాం దేవదారుణిసల యా
నాంఘోమపై స్రవంతేనకుంభకతా - ఉపస్యకాయాంపర్వతానన్మధామోవర్తనానిఘోమత్య
కాత్రైరానన్నాభూమి రూర్ధ్వమధిస్యకైత్యమరః - దినిస్వరే భువిచభరణేపాలనేనమానేచ కుక
లాభ్యాంసమధ్యాన్యంమహేంద్రాన్యం ఇంద్రేణవర్షతేనవ్యా బ్యాంపరిగృహీతాం భార్యా
త్వంప్రాపితాంహరితంవిశం ప్రాచీంజవజగాహప్రాప్తవాక్ ॥ ౩౭ ॥ సంచుల్లమానైః ॥
తత్రప్రాగ్దిశ - సహర్థాఽప్రభుఃసంచుల్లమానానాం వికనతాంసవానాంచకైతకానాం కేత
కీమసుమానాం పాంసపరాగాః గర్భేమచ్ఛేయేషాంతైః - వర్వంతనిర్వరాణాం సమిషధి
ప్రస్తవణానాంజలైఃఫలితేఽల్పః అభిషేకేస్సానంయచ్యుతథోక్తన్ ॥ మహేంద్రాన్యం
జనతస్యఇంద్రస్యేవఅభీధయామ హేంద్రాభ్యుయావృప్తజవేత్యుత్ప్రేయ - పాదేచరణైః,
త్యంతపర్వతేచచిరంఘట చారశుశ్రూషితవాక్ - ఘటస్సంచరతిస్తేతిచనిపాదాఃప్రచ్ఛాం

తై ప్రలికన్ మేరుభలోపవచేనైరవయమేయహరవృషభస్య నైవరవిహరా సుకట
కసరసీమపై జినానిశోధ్యవనమదాఃకలభ దళితసరళప్రవాదసరభిఃసోద
త్యకావర్తనాదిభువిచ చరణకుశలాభ్యాం మహేంద్రాన్యం పరిగృహీతాం
హరితమజగాహ ॥ ౩౭ ॥ సంచుల్లమాననకై లకపాంసుగర్భేఃపర్వం
తనిర్వరణైఃఫలితాభిషేకః । పార్శ్వత్రజనకాభిచయోచ్యుప్తేపాదేచరం
ఘటచారగరంమహేంద్రమ్ ॥ ౩౮ ॥ నిజగరనితోవాసవిర్దిష్టు సర్వా
స్వవిపరిణయహేతోక్వాసియాత్రాముమా రై । జనకపరిగృహీతాసాదిగీప్య
గతస్యాం కథమసినజాతాంకన్యకాంఘర్వజైషీత్ ॥ ౩౯ ॥ జలధితటం

స్మైతుర్యాంశరక్తి ప్రత్యంత వర్షతాభివృషభః - అత్రచరణశుశ్రూషాప్రత్యంత పర్వత
సంచారయోఃశ్లేషప్రతికాభిచాభ్యవసాయఃపూర్ణాశిశయోక్తేయకోత్ప్రేయేనుప్రాపి తత్వా
ప్రయోగంగాంగీభావేనదంకరః ॥ ౩౮ ॥ నిజేతి ॥ వాసవస్నేంద్రస్వలపత్యం వాసవిహర్యుగః
సర్వాసుచతస్యజ్ఞాపిషు-పరిణయానాంవివాహనాంహేతో అభిషేకత్వాపిక్తింశ్చిత్-అనిర్వా
చ్యశుభదాయినైవృథః - యాత్రాముహూరైప్రయాణైశ్చ - నిజగరార్హిన్వియాచింద్ర
ప్రస్థాంతేనీతిప్రస్థితద్వన్నసి - సాదిక్యాదీజనకేనేంద్రేణపరిగృహీతా ఊర్ధాభిః-పాదాః
తస్యాంప్రాచ్యాంకరయసికే నాపిప్రకారేణజాతాంకన్యకాంసపర్వజైషీత్ నోభవాక్ -
స్వస్వభావాదిభావః - పరిపూర్ణాన్యయతేః కర్తరిత్ - అత్రదైవికన్యకత్రాభావస్వస్వ
సృష్టహేతుకతోక్తేతేతూత్ప్రేయ వ్యంజకాప్రయోగాద్గమ్య ॥ ౩౯ ॥ జలధితి ॥ అయ
మల్లునఃరతిపతేమన్మద్య రథంమలయమారుతంకరోతీతీనాద్రిణా ముయేనలాంభిమ్నితా
యాం - వివిధాఃసృష్టాగోదావరకావేర్వాగమయజుఃపునిభాఃతటిన్యః యస్యాంసయాంబివతే

ణస్యాంద్రచక్షుః తదభిముఖస్త్రిత్యర్థః - అతఃపఞ్చర్షైఃతదాత్మకైః శీఢస్యవల్కులస్య శబ్దైఃవల్కులజర్జరధ్వనిభిరితియావత్ - రాజతాలీపనానాంతాశచిశేష విసానాం సముద్రతీరగానాంరవంజర్జరశబ్దంబమకుర్వన్సక - జలధితటేనముద్రతీరేపదవ్యామార్దేణ ఉపలబ్ధే తస్మై ప్రథితవాక్ - తిష్ఠతైః త్తరిలిట్ - ములయమాపతస్యమస్త్యధఃపత్వం ములయమరుదాదాధనరభభద్రాద్యాద్యాగమసిద్ధం - ములిసీవృత్తం || ౪౦ || అట్టైమితి || అసావర్జనః అట్టైంప్రచారాత్ అతః ర్తమానందృష్టిపథమ తిక్రమృతిష్ఠంబంఽదోధి మూలోకమూలోకం దృష్టాదృష్టా - ఆబీష్ట్యేణములూర్విర్వానః - ఆశ్చర్యాదితిభావః - తటేనసముద్రతీరమార్దేణేత్యర్థః - తరసావేగేనగచ్ఛన్సక చోళీనాంచోదేశ్యాంగనానాంసంబంధినిధిః హరిద్రాభిముఖుపాదిదిస్తాభిః సురభీకాసుగంధాకా సమీరాన్సాయాను పలేభైర్బలవాక్ - చాశదేశంపాప్రవాసిత్యర్థః - చాశదేశే స్త్రీణాంపాప్రేమః హరిద్రాలేప ఇతిప్రసిద్ధిః - అట్టైంప్రచారాదలిప ర్తమాన మూలోకమూలోకమసాపదోధిం - తటేనగచ్ఛంస్తరసాపలేద చోళీహరిద్రాసురభీం త్సమీరానిన్ద్రోకః కఠితిశ్చ స్తకేషునదృష్ట ఇతిలిఖితః - ఉపజాతిః ||

వివ్యాజ్యస్తైశ్చీరశబ్దైఃరవమయమమకుర్వన్సాజతాలీపనానామ్ | రలిపతిరథ

కారణిణిజాలాంభితా యాగదిగిదివిధతఃస్యాం ద్రచక్షుః ప్రతస్థై || ౪౦ ||

౪౦ || అట్టైంప్రచారాదలిప ర్తమానమూలోకమూలోకమసాపదోధిన్తటేనగచ్ఛం

స్తరసాపలేభచోళీహరిద్రాసురభీన్సనిారాక || ౪౧ || తైలోగ్భైశ్చ

రివభువశ్శాన నాద్యస్యకైతే వాతాపింద్యోజరవహనైకల్పయామాన హవ్యమ్ |

వీణీనగ్నంకరణమహిమా కోపలశోయ దీయ స్తస్యావాసందిశ మధియయా

తాపసస్యేంద్రసూనుః || ౪౨ || దృత్వాళలెమ సలిహానికవెర జాయా

౪౧ || తైలభితి || యస్యలగ స్త్యస్యశాసనాత్ నిదేశాత్తైలోవింధ్యః శిశువభువః శీర్షేమ

ద్యేకుప్తవశేతేవసతీత్యర్థః - అత్రవ ర్తమానార్థకఃకోగదద్యా పిశైల స్తతైవాస్త ఇ

త్యాజ్ఞాయామిరుగ్గంఘృత్వంధ్వనిం - యోఽగ స్త్రీవాతాపిన్నామదానవంప్రభాక్ష కంజర

రదహనేనైశ్వానరాగ్నో హవ్యంవికల్పయామానఽత్రే - ఇన్ద్విలద త్రంమేషమాంసగూఢిం

తంభుక్త్వాఽఽపానిర్వర్థః - యస్యాగ స్త్యస్యాయంయదీయఃకౌపస్య లేశఃకణః సర్వఇ

త్యర్థః - షోణ్యాభిమికాంతాయాఃనగ్నంకరణః వివ స్త్రీకారీమహిమాప్రభావః యస్య

తథాక్తోఽధూపః-ఆశ్వసుభగేత్యాదిసాక్ష్యంగ్యాగాభి-భితిత్వాత్-అరుది పదిత్యాదీ నాము

మ్||౪౨||నగ్నోవాసావిగంబరభిత్వమరః-తస్యతాపసస్యాగ స్త్యస్యఅవాసంనిలయందిశంపదమి

యయాప్రాప్తవాక్ - అత్రవాక్యార్థత్రయేకథాత్రయంప్రసిద్ధత్వా ద్గ్రింధగౌరవభి

యానలిఖితం - అత్రగిశురివెపాక్యార్థేఉపమా - ఇతిరత్రవాక్యార్థద్వయేమా తాపిహర

ణవారాశిపానయోఃభంగ్యంత రేణకథనాత్పర్యాయోక్తిద్వయం - త్రయాణాంచవిజాతీయ

సజాతీయానాంసంస్పృష్టిః - మందాక్రాంతా || ౪౩ || దృత్వేతి || అయమన్యః-అత్రసరి

తోగంగాయాగుణానాం మాధుర్యభావభ్యాదీనా మోక్షైష్ట్యంనై స్సహసామ్యం పరీక్షితుమి
వేత్సుత్ప్రేక్ష - కవేరజాయాకావేర్యాంజుసంభలేషుభ్యత్యా - అశ్రుంలిహైగగనస్పర్శిభిః
టయార్యేనారితేభాః వృక్షైఃతైర్నిబిడితాం పూరాంచోళ వసుధాంచోళ భూమిమాలోక్య ఆ
భ్యసందతే నంతుష్టవాక్ - వసంతతిలకావృతం || ౪౩ || కాలేనేతి || కాలేనచిరేణసంకత
తహంఅత్యంతసంజాతాం కటుతాంకాటవమవేత్యసంభావ్య - అథసుధాయాంకటుత్సవంబా
వనానంతరం సుధాయాః అమృతస్యరసేమాధుర్యే సుధారసేఅమృతజిహవా - నిష్పృహణాంస్వ
ర్గైకసాంవేవానాం అశ్రుంలిహిఃఫలవతఃతటనారితేభాః - సహ్యత్వజానలిసన్యకవేరజాజు
స్యవై వధికాక్ష వారావహా||౧||వారావహౌవై వధికజిత్యమరః - వివధఃశిశ్యత్వన్యయసహితో
దండవిశ్లేషఃచారవహసాధనం-తేనవతచారమితితత్-అమంస్తతర్నివహా - మన్యతేఃకరరి
లుక్-చిరంసమ్యసిత్వానిమగురాశికటూభవంతీప్రసిద్ధిఃఃత్యేప్రేక్ష-కాలేనసంకతహంకట
తామవేత్సేర్నిశ్లోకౌబహుశునదృష్టః || ౪౪ || వారాశీతి || అథచోళదేశప్రాప్త్యనంతరం
వారాంవారిణాంరాశిస్సముద్రఃతస్మిన్వాసేనస్థిత్యాజడంశ్చైత్యాన్వితం||౧||ఆహః స్త్రీభూమ్ని

సామ్యంపరీక్షితుమివాశ్రునరిష్ణశ్చైః | అశ్రుంలిహైర్నిబిడితాం తటనారితే
తైరాలోక్యచోళ వసుధామయమభ్యసందతే || ౪౩ || కాలేనసంకత
మాంకటుతామవెత్యస్వర్గైకసామథ సుధారసనిష్పృహణామ్ | అశ్రుంలిహి
స్ఫలవతస్తటనారితేభాన్సహ్యత్వజానలివై వధికానమంస్త || ౪౪ || వా
రాశివాసజడమాత్మవపుర్విశోష మానెతుమారవభారాత్తటముత్తరేణ | లంకా
మివాగతవతీంజిహ్వారవర్జంపార్థివివేశ సగరిమథపాండ్యగుప్తామ్ || ౪౫ ||
మణిలూరుపురెనంపద్మదైర్బానాశకామదే | జనదృష్టికృతానందోజగామకురు
కుంజరః || ౪౬ || తత్రచిత్రాంగదాతేనప్రృథాధారాజకుమారికా | దర్శ

జార్యారినలిలంకమలంజలమిత్యమరః - రోరితిరేఫలోకః - ఆత్మనోవప్రఃఆతపస్యభతాత్ అతిశ
యాధ్యేతోవిశోషంశుష్కభావం ఆనేతుంప్రాపయితుంతటహుత్తరేణ నముద్రతీరస్యాత్త
రభాగేః తరతీరజిహ్వయావత్-ఏనపాద్వితీయేర్నిబిడితాంపైఃపారైఃరాక్షసైఃవర్జయథాత
థా ఆగతవతీంలంకామివస్థితామిత్సుత్ప్రేక్ష-పాండ్యేనరాజ్ఞాగుప్తాం రక్షితాంసగరిం మ
ణిలూరాభ్యాంవివేశప్రాప్తవాక్ || ౪౫ || మణిలూరేతి || ఇదంప్రక్షిప్తమపిష్యాభ్యాం
తే - కురుకుంజరోర్జునః-స్యూరుత్తరపదేవ్యాఘ్రపుంగవర్షభకుంజరాం||౧||సింహశార్దూలనాగా
ద్యాః పుంశిశ్రేష్ఠార్థగౌచరాభివ్యమరః-సంపదాంగుజైఃభసకనకరత్నాదిభిః లూనఃపిరస్తః
అలకాయాః కుజేర పురస్యమదః సమృద్ధికృతః యేనతస్మిన్మణిలూరుపురే - జనదృష్టిభ్యోక్త
తఃదత్తఃఆనందోయేనతథోక్తస్సజగామసంచచార - అత్రపురస్యాలకాతిశాయిసమృద్ధ్యాః
విశేషణత్యాఅర్జునసంచారహేతుత్వాత్సదార్థ హేతుకంకావ్యలింగమలంకారః || ౪౬ || త
త్రేతి || తత్రపాండ్యగర్వాండ్యయారజునస్యన్వన్వ చక్రమేణవర్షనేదోహృదారౌగర్భభా

రజేవ - అనంగమాన్తభవితారందదాతీత్యనంగదాఅంగదాఖ్యానేయారాఖ్యాంరహితా అ
 నంగదేవ - చిత్రాంగదానామరాజ్ఞఃపాండ్యసృకుమారికా తేనాన్తునేనవ్యూధాపరిణితా ఆ
 సీత్ - ద్వయోక్తమేణదర్శనేదాహృదారౌఅనంగదాపి - చకారోఽర్ధకః - స్వయంచిత్రాం
 గదేత్యాశ్చర్యమిత్యర్ధకః సామయః - అత్ర అనంగదత్వేపిచిత్రాంగదేతివిరోధా బాసాలంకా
 రః॥ ౪౭ ॥ ఎలెతి॥ ఏలాయాఃలతాయాఃలవంగస్యతరోఃపిష్పలికాయాఃలతాయాఃపటీరస్యత
 రోఃతాంబూలికాయాలతాయాః క్రముకస్యతరోశ్చదంపతోఽర్ధావేనదాంపత్యే నరమ్యాం
 మసూహారాం - లతానాం స్త్రీత్వాత్ తరూణాంపుంస్త్యాచ్యేతిభావః - ఉద్యానభూమిముషగ
 మ్యుప్తాప్యసపార్థ స్తయాచిత్రాంగదయానహసుఖ్యైః సుఖమసుఖవంత్సృక్ - సుఖమఖిత
 త్ప్రియాంయాయామితిసఖ్యతేః కండ్వాదైర్యగంతాల్లటశ్చ త్రాదేశః-పిత్రిం ద్రస్యవదంస్వర్గం
 బల్బజేభ్యః తృణవిశేషభ్యుపమస్యత - తానివానాదృతవాక్ - మన్యకర్తృణాదరణలిఖతు
 ర్థి - అత్ర తాదృగుద్యానవిహరసాఖ్యసృజితేషణగత్యా స్వర్గతృణీకరణహేతుత్వా త్పదార్థ
 హేతుకేనకావ్యం గేన ఉద్యానపరూణాంకల్పవృక్షాధికసాఖ్య దాయత్వప్రతీతేరలంకారేణ

నెదాహృదారౌచద్వయారాసీదనంగదా ॥ ౪౭ ॥ ఏలాలవంగపరుపిష్పలి
 కాపటీరతాంబూలికాక్రముక దంపతిభావరమ్యామ్ । ఉద్యానభూమి ముషగ
 మ్యుతయానపార్థ సుఖ్యన్వితుఃపదమమన్యతబల్బజేభ్యః ॥ ౪౮ ॥ దివసేషు
 భంయుగుణకారకేతదయితం హృదిస్థితమివా ర్మిమతి । అవతార్యసాధువికు
 మారమథాదభబుభ్రువాహనఙ్గతిప్రధిమ ॥ ౪౯ ॥ అసావర్జనంపూర్వీక
 యాప్రశంసతాంసుతోదయం శోభనమీశ్వరార్ధిగామ్ । దదౌలదాదక్షిణ

నస్తుద్ధసిః॥ ౪౮॥ దివసఙ్గతి॥ అథసాచిత్రాంగదాలిమితీగర్భదాదిజీనతి - క్రమేణాశేష
 శుభంయభిః శుభాన్వితైః గుణైర్వార నత్తత్రయోగకరణైః హారకేతనంగతఙ్గర్భః - దివసే
 తినేహృహృదయేనక్ష సివాస్థితందయితం ప్రియమర్జునమివస్థితం - బభ్రువాహన ఇతినా
 మ్నాప్రధితంప్రసిద్ధంకుమారంపుత్రంఅనతార్యజనయత్వా - అవరోవ్యేతిచభవి - అథాత
 నిమిత్తపతీపుష్పేతివఅనహృత్వే భారంభువిమిషంతీతిభావః - దధాతేఽక న్దరిలుత్ - అత్రబ
 భ్రువాహనేర్జునత్వోష్ఠేష్ఠిక్షయాతదీయశార్యభైర్యాని యావద్దణనంపత్తి ప్రతీతేలంకా
 రేణవస్తుద్ధసిః - అత్రదుర్భేధవిజృంభితాః నృసింహకుస్మప్తయోవి న్దరభయాన్న విభితాః
 ప్రయతాక్షరాప్యత్రం॥ ౪౯ ॥ అసావతి ॥ ఉదారతల్లజఃదాతృమప్రశస్తః అసావర్జనః॥సి॥
 మత్స్యికామదచ్చికాప్రకాండముద్ధతల్లజావిత్యమరః - అహంపూర్వమహంపూర్వ మితిబు
 ధ్యాఅహంపూర్వీకయా-శోభనశుభకరంసుతస్యబభ్రువాహనస్యఉదయంఉత్పత్తింప్రశంస
 తాంస్తువతాంకించకుశ్వరంస్వేషాంరాజానమర్ధయంతియాచయంతితికుశ్వరార్ధి నాందక్షి
 ణదేశవాసిసాంజనానాం-తేభ్యఃత్యర్ధః-శేషత్వవివక్షయాపక్ష్టి-తందాయాదంసుతం బభ్రు
 వాహనందదావేవేతిమోక్ష్యం - నిర్గతదాన్యానాంనేమవ్యదేయమితిభావః - అత్రోదారత

ల్లఁజరిపెకెఁజన్యప్రాణేహ్యపిప్రియత్వేన అదేయస్యాపిపుత్రస్య దానకరణాభిప్రాయగ
 త్ఫత్వా త్వరికరాలంకారః - మఃశస్థం || ౫౦ || ఇతితి || ఇమ్యతప్రకారేన సోర్ధునోత్ర
 పాంశ్వనగరకానిచిత్తపయోనివిహాని ఉషిత్యాస్థిత్యా - ప్రయామి/చ్యామిఇహాపితస్య
 వచనకృత్సన్తో ద్వస్యపత్నీణాంవలంబిత ర్మహాననతుల్యైశ్చాంపతదీభర్త - తథాననివర్త్య
 రమంగళకరత్వాదివిహావః - బాహునయనజలమేవ ఉత్తరయంతిప్రత్యుత్తరం కుర్వంతి-ర
 జాస్యేతాంతేదృఢంఅలింగనేనతరంగితైఃజనితైఃఉత్తరీయవల్కలస్యమర్చైర్ధన్వనిభిఃసహా
 యిన్యస్యదృశ్యః సీత్యైతయః సీతా-రాః దుఃఖజనితాః యస్యాస్తథోక్తాంప్రేయసిం చి
 త్రాంగదాం - పులకైఃపిర్లైరేవిషమేకపోతలపరిచుంబ్య - కథంచితకీకస్తేనఉదంచితాకృ
 తానుమతిఃగమనాభ్యసంజ్ఞాయతస్యతథోక్తస్యకనిర్గత్య - పాంశ్వనగరాదివిహావః - రహిన్య
 హయధ్వంతఃపరిభ్రాంతైః ఇత్యైవమలపరిరామస్యసేనాభ్యత్యైస్సేనాపతి భిరంగవజ్రాంబుజా
 దిభిః ఉత్పాటితానామద్వైతానామలయదద్ధరనుకేంద్రాణాం కైలాసాం సంబంధినాం

దేశవానినాంతమేవదాయాదముదారతలజః || ౫ || ౫౦ || ఇతిత్రదినా
 నికానిచి దుషిత్యాప్రయామితిబోధిచస్య పయ్యవలంబితాహ్వా మేపైత్ర
 యంతింప్రేయసింగమసిద్ధధాలింగన తరంగితోత్తరీయవల్కల మర్చరసహ
 థాయసీత్యైవంపులకజర్జరై కపోతలపరిచుంబ్యకథంచిదుదంచితాన్య మతి
 ర్మిర్గ త్వరతోమోధిభిర్యైవమలపరిసేనాభ్యత్యైరుత్పాటితానాం మలయదద్ధ
 రనుకేంద్రపాదానాంమూలశిలాపరిదృశ్యమాన కరాంగుళినఖరేఖావ్యావ
 ర్తితకుశిలదయాశ్చలితకైల సంస్థానబుద్ధివిస్మం నివేశాంమైస్స పుటితామటవీం
 విలంఘ్యపుత్రీనికారరుషాపులస్తాన్వయస్యపురీమన్మూలయితుం ప్రసారితేన
 భువ్రాభుజైనాన సేతునాకృతసీమంత ముదన్యమభజత || ౪ || ౫౧ || సమాత్మ్య

పీదానాంప్రత్యంతపర్వతానాం మూలశిలాపలేషుఅభిః సామెత్రదేశేషుపరిదృశ్య మానాః
 యాఃకరయారంగుళయఃతాసాంనఖైః రేఖాఃతాభిఃవ్యావ ర్తితానిచ ర్తితాటలికాద్వజ్జాయ
 థాహ్వామేనోచ్చలితానాం ఉత్థాయకతానాంకైలాసాంసంస్థానస్యనివేశస్థానస్యబుద్ధిః ఉహః
 యేషాంతైఃసిన్ధివేశావప్తైః పర్వతాధారగర్జైఃపుటితాం నిమ్నాన్నతాం||ని||గర్జానతో భువ
 శ్శ్వశ్రే - స్థపుటంతూన్నతానతమిత్యుభయత్రచామరః - అటవీంవిలంఘ్య అతిక్రమ్య -
 పుత్ర్యాస్సీతాయానికారణావ మానేనయారుట్కోభిఃతయాహేతునా - పులస్త్యాన్వయ
 స్యరావణస్యపురీంజాంఉమ్మలయతుం ప్రసారితేనభువ్రాభుజేనెవస్థితేనసేతునా - కృతః
 సీమంతఃమధ్యరేఖాయన్యతముదన్వంతం సముద్రంబహిమభజతప్రాప్తవాక్ జజలైకర్త
 రిజ్జ || ౫౨ || సమాత్మ్యేతి || సభనంజయార్జునఃకఠువీరణశ్రీరామేణనిర్మితంకారితం - సే
 తుగసమాత్మ్యచిత్రమాశ్చర్య మేవాల్ఘ్నిమితిశ్చిత్త గూఢకలి - తస్యభిత్తీకృతామధ్య భూతాభి
 ర్మసూర్యస్యరథోద్వయక||ని||ఆశ్చర్యాల్ఘ్నిమిత్యుభయః - దినేశవంశస్యనూర్యసం

శస్యతపసఃవిచారణే ఇదమేతద్భగిత్యా లోచనేవిషయేచేతస్య వ కాశంచరం వితతానపిస్తారిత
వాక్ - కీదృగ్వాసేనతపఃకృతం యదయమిదృక్ప్రబావాభి రామారామోపస్మిన్నవతతా
రత్యాలోచితవానిత్యర్థః - ఆత్రతాదృశ్యేతుదర్శనజుతాశ్చర్యస్య విశేషణగత్యారవివంశత
పృరవిచారణంప్రతి హేతుత్వాప్రదార్థ హేతుకంకావ్యుత్పం - తస్యచోక్తిశ్చిష్టేష్ట
రంభరితరూపకేన సంస్పృష్టిః పంశన వృత్తం || ౧౧ || అథావతి || అసావర్జనఃఅద్భౌవానరై
హనుమజ్ఞాంబవదాదిభిః పాతితానాం సేత్వర్థమితిభావః - అచలానాంపర్వతానాం సంబం
ధిభిః - శిలాభండైః పాషాణభండైః యేఅభిఘాతాః ప్రహారాస్తేః - చిరాత్ప్రభృతిఅర్థైః
చతురీంద్రియేణ అంధైఃకరేణ ఇంద్రియేణకుడిభిః కుకరైఃపదా ఇంద్రియేణభంజైః - పరి
గుభిః పయోమానుషై ర్జలమనుష్యైః వీచీప్యవవీధిషు - వేదీప్యితివ్యవచితపారః ఉపవిశ్యేతిశ్చ
షః - కీర్త్యమానంగీయమానంసవిద్యతే అఘంపాపంయస్తా తదనఘం - రఘూణాం ప్రభోః
రామస్యవృత్తంచరిత్రం శ్లాఘంశ్లాఘంశ్లాఘిత్యా శ్లాఘిత్యా - అభీష్టేణముఖే - తపేననము

సేతుంరఘువీరనిర్మితంసచిత్రభి త్రికృతధీర్ధ సంజయః | దినేశవంశస్యతపోవిచా
రణేచిరావకాశంవితతానచేతసి || ప || ౧౨ || అద్భౌవానరపాతితాచలలిలా
భజ్జాభిఘాతైశ్చిరాదత్యైందైః కుశిభిఃకరేణచపదాభంజైఃపయోమానుషైః | వీ
చీవీధిషుకీర్త్యమానమనఘంవృత్తంచరఘూణాంప్రభోశ్లాఘంశ్లాఘమ సాతపేన
హరితంప్రాచేతసీమభ్యగాత్ || ప || ౧౩ || గౌకర్ణ మత్యవకులూర్నిసుతా
ప్రియస్యపుష్పాదిమూర్ధ్నివిదధేపురుహూతిసూనుః | ఆగామిసాంసజ శరాన
సతాడనానామత్రావకాశఇతిసూచయ తేవదోష్టా || ప || ౧౪ || గౌపు
ష్టలగ్నంకులశైలకన్యా సహాయమంతస్యతతందిధానః | అశ్చర్యమైషిష్టతమేవ
దేవంగౌకర్ణ వాసంకురురాజసూనుః || ప || ౧౫ || పాపాపమత్యైవరికర్పితో

ద్రప్రాంతమార్గేణఉపలక్ష్మితః ప్రచేతపోవరుణస్యహంప్రాచేతసింహరితం ప్రతీచీందిశమ
భ్యగాత్ ప్రస్థితవాక్ - గమేరభిఘాత్వాత్ - ర్రిలుజ్ - అర్థైత్యాదిపదత్రయే - యేనాం
నివికారఇతిత్వతీయా - శార్దూలవిక్రీడితం || ౧౬ || గౌకర్ణమితి || పురుహూత సూనుసా
ర్థఃగౌకర్ణంనామనివక్తృప్రపితృప్రాచ్య - కులూర్నిసితాయాఃపార్వత్యాః ప్రియస్యశంఖాః
మూర్ధ్నివిరిసి ఆగామిసాంకై రాత యదధేభవిష్యతాంజేన శరాననేనగంజీవేన తాడనా
నాం - ఆత్రఅస్మిన్వేషగాఢేఅవకాశః - అన్నదం - ఇత్యుక్తప్రకారేణసూచయతాజ్ఞాపయ
తేవస్థితే నత్యుత్ప్రేత - దోష్టాహస్తేనపుష్పాదినిదధేనీహితవాక్ - వసంతతిలకా || ౧౭ ||
గౌపుష్టేతి || గౌఃపుభస్యస్యైలగ్నంఆరూఢంకులశైలకన్యా సహాయంపార్వతీవల్లభంఅం
తర్జనసినతతందధానఃధ్యాయ - కురురాజసూనురర్జునః - తంగౌపుష్టలగ్నమేవగౌకర్ణేవా
సాయచ్యుతంగౌకర్ణక్షేత్రవాసమితిచ - దేవంసాంబనివంఅశ్చర్యంయథాతథా ఐషిష్టకుషీ
తవాక్ - శ్లేషానుప్రాణితోవిరోధాభాసః || ౧౮ || పాపేతి || పాపస్యమిధునదర్శన జనితస్య

అపమత్తైనివారణార్థం యః ప్రధిశః ప్రసిద్ధః ప్రహసనామతీర్థే అభిషేకః స్వానంతరికవిత్తవత్
తః అర్చనానైతి తేషాం సామ్యభావతీర్థాభిషేకః సేతుం రామనిర్మితం దృశ్యావక్ష్యమేనైవ ప్రవతః
దృష్టవతః అస్య అర్చనస్య సాధితం యోగ్యం సాధ్యం ఫలం పాపానోదాత్తకం వివాజాగరితాప్ర
బుద్ధిబహువళాంతరం ప్రణయన్మతిష్ఠతి త్యర్థః సేతుం దృష్ట్వా సముద్రస్య బ్రహ్మహత్యాంతరచే
త్యత్ర బ్రహ్మహత్యావదస్య సర్వపాపాపక్షకత్వా వితిభావః ॥ ౧౬ ॥ తద్వినిష్ఠులత్వాత్ ప్ర
స్థనైత్యామాపావేతి ॥ అర్చనస్య పాపాపక్షకత్వాత్ ప్రాక్ ప్రభావతీర్థాభిషేకార్చనస్వమేవ - సే
తోరవలోకనైన ఫలితేసిద్ధే సతి - చక్రాత్ప్రభావతీర్థే నియమాభిషేకః ప్రతస్మానం - సుభద్ర
స్య శ్రేష్ఠశుభస్య సుభద్రాయాశ్రీకృష్ణకనీయస్యాఽగమేనాప్రప్రహేతుః ॥ ౧౭ ॥ పా
పనాశశుభం వా ప్రణయన్మతిష్ఠత్ర పాపవైవినా త్వేతన్నాశరూప ఫలస్యానంభవా మృత్యురూ
పం ఫలం ఘటయతీతస్మిన్ ఫలమితి భావః ॥ ౧౮ ॥ తతః ఇతి ॥ తతానంతరం ఘనానాం మేఘా
నాంతతాల్లస్య వా ఆవిర్భవనాదంతయాత్ - భియాభయేన వేత్సు త్వేత - యదుకస్య కాయా
స్సుభద్రాయాశ్శోభాయశః సాందర్యేణ క్రిన్దేవమరాశః హంసః - తత్ర ప్రభావతీర్థే తస్మాత్

యః ప్రభావతీర్థే వ్రధితోభిషేకః | సేతుం దృశ్యాన్మత్ప్రవతీస్య సోపాసాధ్యం
వివాజాగరితాబహువత ॥ ౧౬ ॥ ౧౬ ॥ పాపాపక్షకత్వాత్ అర్చనస్య ప్రాగేవ సే
తోరవలోకనైన | ప్రభావతీర్థే నియమావగాహః చక్రాత్ప్రభావద్యాగమహేతురూ
పీతి ॥ ౧౭ ॥ తతోఽనుగావిర్భవనాన్వియేవత ప్రామలం మానసమస్యభేదే |
కర్ణాంతరకాగ్రం చ పక్షేన శోభాయశో మరాశో యదుకస్య కాయాః ॥ ౧౮ ॥
౧౮ ॥ స్మృతివధస్థితయాపి సుభద్రాయాదనసమక్షమివాసితుమాత్మభీః ద్వి
జకులనిసతత్ర సమత్వజత్వహవరాశిరతిశవశం వదః ॥ ౧౯ ॥ ౧౯ ॥ పయసా

జ్జనస్య సంబంధితమలం మానసం మనవివమానసాఖ్యం సరః ॥ ౧౯ ॥ మానసం సరసిస్త్వాంతరికవిత్తవత్ - త
ర్థయోరంతరం మధ్యరంధ్రమేవ క్రొంచపథః క్రొంచత్వే లమధ్యరంధ్రమార్గః తేన ఉపలక్షితః భే
జేవివేత - సుభద్రాసాందర్యం కర్ణాకర్ణికయాశ్రుతవానిత్యర్థః - నమస్తవస్తుమర్తి సావ
యమరాపకముత్పేత్యైవ ప్రాశితమితి ద్వయోరంగాంగీభావేన సంకరః - వర్షాకాలే హంసావి
హయభారతం వర్షం మానసం ప్రవిశంతీప్రసిద్ధిః ॥ ౨౦ ॥ స్మృతీతి ॥ అథ యథా ప్రాసాంద
ర్యశ్రవణానంతరం - స్మృతివధేనంకల్పేన్దితయాపి - కిమతనముత్పేన్దితయేత్యర్థః - సుభ
ద్రాయారతిశస్య మన్తధన్యవశం వదః ఉరతంత్రమన్తధవికారాయ త్రచిత్తజ్జియావత్ -
అతపివసపార్థః జనానాం సమక్షం ఆసితుం స్థాతుం ఆత్మాస్వీకృతాభిర్దేవభౌత్యై క్రతవేత్సుత్పే
త్యై - మహతామదనబాధాయాగర్వ్యత్వా వితిభావః - సహచరాన్మయాత్రితాశ్చిన్దేవ మహా
నివాప్త్య ఇబ్బందాని - అత్ర ప్రభావతీర్థే సమత్వజత్వ అనుజ్ఞాతవానిత్యర్థః - సంపూర్ణాత్వ
తేకర్తరితే - సుతవిలంబితం ॥ ౨౧ ॥ ౨౧ ॥ వయసేతి ॥ పాకశాసనిరర్జునసంభిక్షాద్వివయసా
ఉదక్తేన పరిపూరితే పూర్తింగమితోఽనుబౌకలకా - ఇలపూర్ణఘటావిత్తవత్ - పరిపక్షకానక

౧౦౨ శంఖభారతే - సవ్యాఖ్యానే - తృతీయస్తవకః.

రస్థితౌహస్తగతౌ - కమలాక్షస్యశ్రీకృష్ణస్యకనీయస్యాస్సుభద్రాయాం - కుచౌస్తనావిన
 కలయామానకలయాలిబహువేత్సర్ధః - జలపూర్ణకుంభదర్శనంభావి శుభఫలప్రాప్తిహేతురి
 తిభావః-ఉత్ప్రేక్షితులంకారః || ద్విజకులనుజ్ఞానమయ విపేసోత్తరేశాన్వయః || ౬౦ || చ
 క్రాంగీతి || చక్రంగభాంగమివాంగం యేషాంతేషాం స్త్రీయశ్చక్రాంగ్యః - అంగగాత్ర
 కంఠేభ్యోవక్త్రస్యమిదీక్ష - తాసాంయోదమందర్శః - అమ్మినైరంతర్యసంబోగకృతః తస్యప
 శ్యతోహరాచిప్రసహ్యబోరాణి - తద్దాంపత్యసౌఖ్యసర్వస్వలంఘకానీతియావత్ - వాగ్విక్ర
 శ్యద్యోగ్యయ క్తవంజవారేష్వలిపస్యాలలక్ - వశ్యతోర్ధ్వహరతియన్నచోరః || నిఘశ్యతోహర
 ఇతిహలాయధః - చలంతీనాంశంపానాంవిద్యతాం సమున్నేషజానివిలసనానియేషుతైః - సా
 రప్రకాశవివతాసాంతల్యైఖ్యమితి రామశాపేననియమనా తస్యమేషై తాచ్ఛదనేత త్వస
 క్షేర్దూరతోపాస్తత్వానితిభావః - పుష్పతాంవికసతాంకైతకానాంకేతకేకుసూమాం గంధః
 సింధుస్సముద్రజవతస్త్రిస్త్విభతస్థైః సంచరన్తిః పుష్పంధయైర్భృగై రంధీకృతైః మలినికృతైః
 శ్శర్ధః - పాశ్రుధాధేద్వైశశ్యఇతిసప్రత్యయే - శృహదరాదిత్యాన్తమిపుష్పంధయఇతిసా

పరిపూరితౌఘటౌపవిశ్యన్నపాకశాసనిః | కమలాక్షకనీయసిమచౌకలయామా
 నకనిస్థితావివ || తదానింఖలు || ప || ౬౦ || చక్రాంగీమదపశ్యతోహరచల
 చ్చగపానమున్నేషజైః పుష్పతైఃతకగంధసింధు విలతత్పుష్పంధయాంధీకృ
 తైః | మేదిస్త్వికృతకేకీన్ కలఃలైరైఘ్నుః-రాశాముఖైః పాంథానామపమృ
 త్యుభిఃకతపయైః ప్రాదుర్భూవెషిన్తైః || ప || ౬౧ || కాలాంబుదాభి సఖికా
 త్తృణదీప్తివర్త్యసంధుతీతా త్వవచిసద్వసినిస్సరన్తిః | వర్షాశ్చసీనగుళికానిక
 రైఃకరోరైర్వర్షాభియాతి మవదీప్ష్వనకాలయోధః || ప || ౬౨ || మాగ్నీలిహ

భుః - మేదిస్త్వికృతాసాంద్రీకృతాఃకేకినాం మయారాంగనానాంకలకిలః కేకాశాలాహ
 లఃయైస్తైః మేఘంకరాణి మేఘాయమానాని ఆశానాందిశాంముఖాన్యగ్రభాగాః యేషుతైః =
 మేఘుర్విభమేషుకజిఇతిభిఃభిత్వాప్యమ్ - పాంథానాంప్రాప్తితానాం ఆపమృత్యుభిః తత్తు
 లైరితికృత్థః - కలిపయైస్త్రీచతురైఃదిన్తైర్వార్షికైః ప్రాదుర్భూభూవేచివేర్భూతం - భావేలి
 ట్ - శార్దూలచిత్రితీతం || ౬౧ || కాలేతి || ఘనకాలః వర్షాకాలవివయోధఃభటః క్షణదీప్తి
 స్తవదేవవర్తిః సాగ్నిరజ్ఞస్తయా-సంధుతీతాత్సంయోజితాత్ కాలాంబుదాభేర్నీలమేఘం
 క్షేరేవసఖికాత్ అయోనాశాయధవిశేషాత్ - సపరిఅగ్నిసంయోజనక్షణవివ - సద్వసిసతాం
 కారయథాతథానిస్సరన్తిః నిర్గచ్ఛన్తిఃకరోరైఃదారువైఃకరిన్తైశ్చ - వర్షాశ్చనాం కరకా
 శామేవసీనగుళికానాం నికరైఃసమూహైఃఘర్మంగ్రిష్టర్తుమేవఅభియాతించక్రత్రం ఆవధిత్
 హంతిన్ - హంతైఃకర్తరిలిజివధాదేశః - సమస్తవస్తువర్తిసావయవరూపకం - వసంతతిలకా
 వృత్తం || ౬౨ || మాగ్నీతి || మాగ్నీలిహభ్యంగణమలినికృతం అగ్రంయస్యాస్యా - సవాకేత
 తేజర్వరేఖాకేతతీ మసుమపత్రం రేఖాకృతి||ని||దికేపిర్వర్ణమిత్వమరః - స్మరాద్భియాభియేత

హేతునా - దయితాజనేన ప్రోషితభర్తృకాజనేన - పథకేషు ప్రవాసేషు భర్తృశుపరిమిష్య
యేనం ప్రేషితా లంఘయేదగ్ధాన్ త్రికాలేఖిభన - కాంతారసీమిష్యవనప్రదేశే విరురుచేరరాజ -
రాచతేజో రులిట్ - అపద్యువేగమాగమనాయాం లేదగ్ధాన్ త్రికాలప్రవాసిభ్యః ప్రేష్యత ఇతి
ప్రసిద్ధిః - ఉత్ప్రేక్ష్యలంకారః || ౬౩ || అర్జునః పిప్లి || అంబుభృతాం మేఘానాం సంబంధిని
అనేహసికాలేన ద్వాకాల ఇతియావత్ || ని || కాలాన్ విష్ట్యనేహపేత్య మరః - సకలేష్వర్గునెషు కమ
భవ్యయేషు సార్దేషు చ వికాసిషు ప్రకాశవత్సనత్సముదితేషు నత్స్విలిప - భృతసార్థశః అర్జున
ఉత్సాహకారకః శబ్ద స్సంజ్ఞాపదయేన తథోక్తః పకః అర్జున ఏవ లలితీ సీమిర్నైవ తతః శైల ప్రదే
శే - విశేషాద్భృశం విశుశోషకుః - ధూమితియత్ - తదేతత్ చిత్తం - సుభద్రా చింతయాత్మ
కో భూతిత్యర్థః || ని || అర్జునః కమభేదార్థ ఇతి విశ్వః - అత్ర అర్జునత్వేసివార్ని కావసరేవికాసాభావ
ఇతి విరోధస్య - పార్థ త్వేన ప్రమాదాభావ ఇతి క్లేషేణ అభాసికరణాద్విరోధాబాసః - ఉత వార్ని
కావసరభూతకారణనత్వేన క్లేషభిత్రికాభేదాద్భవసాయమూలాతిశయాత్సాత్వ అర్జునే వికాసరూ
పకార్యావత్సత్త్విరూపావిశేషః క్తి రితి భుక్తయత్ర సాధకసామ్యాత్ క్లేషానుప్రాసితయాత్త్వ

విరురుచేమనిశ్చ తాగ్రికాంతాగ సీమిష్యవనకేత కబర్తరేఖా | దగ్ధాన్ త్రికాల
స్తరభియాదయితాజనేన సంప్రేషితా పథకభర్తృశుపత్రికేవ || ౬౩ ||
అర్జునః సకలమహావికాసిష్యత్రి సీమిర్నైవ తతాదృశశబ్దః | ఎకవివశుశోషవిశే
షాదేవదంబుభృదనేహచిత్తం || ౬౪ || వియత్యశేషానువిదిష్టువిత్సవి
యోగిత్వీంద్రవినిర్మితాయాః | కస్యాప్యగాఢ్యోశ్చ తతీత్రతేష్ట ధనంజయ
స్సంవిదిషేనభేషం || ౬౫ || మాన్ద్యశ్చైవ లోకానాం సూనుర్జాననపరిణయే
యదుపుత్రాః | లాజవాపమివక గ్రముపేంద్రం తత్సగర్భ్య మభచిత్త మనై

తాస్సందేహలంకారః || ౬౪ || వియతీతి | వియత్యాకాశే - ఆశేషానుసకలముదిష్టు విది
ష్టువిత్సంధిషు - వియోగేన సుభద్రా విరహేనైవ వాత్సీంద్రేణ చిత్తకారకక్రేష్టేన వినిర్మ
తాయోజితభిత్తాయాః - తస్యాప్యగాఢ్యోశ్చ త్రాయాః తటితాంతతేస్స మూహస్యచ
భేదం విశేషం ధనంజయః అర్జునః సంగవిదిషేజ్ఞాతవాన్ - విదేకే రులిట్ - అత్ర లటితాం
సుభద్రాయాః వ్యక్తితోభేదే ప్రతీయమానేషి - ఇమా న్నటితః ఇయం సుభద్రేతి విశేషజ్ఞానా
భావస్య గుణసామ్యప్రయుక్తత్వాత్సామాన్యాలంకారః || ౬౫ || సామాన్యం గుణసామ్యేన విశేష
సోపలక్షిత ఇతి లక్షణాత్ - ఉపజాతిః || ౬౬ || మాన్ద్యభగతి || అభవన్నాకాల ప్రాచుర్యావాసం
తరం వాసవసూనురర్జునః - యదుపుత్రాః సుభద్రాయాస్సంబంధిని మానసేనంకల్ప విదయేష
రిణయేవివాహసమయభిత్సర్థః - జ్వలకమాన్ద్యభేషన్ద్యధవికారాత్త కేగ్ని లాజవాపం లాజ
హేమామంవై హాసికంక గ్రమువేత్స్యత్ప్రేక్ష్య-తస్యాస్సగ్ధాన్ త్రికాలప్రవాసిభ్యం పోదర్యం ఉపేం
ద్రం శ్రీకృష్ణం చిత్తం మానసం ప్రతిలనైషిత్ ప్రాచయమాన - తత్ప్రేక్ష్యైవ క్తవివాహవి
తిభావః - దుహవిత్వేన స్యోక్త్యర్థకాన్యాయతేః కర్తరిలిట్ - లాజహేమామ సుపభూషాదరక స్త్వ

కత్వం ప్రసిద్ధం - చింతితాద్ధాచుకూల్యాయహరించెన్నారేతివరమాధ్య - స్వాగతా || ౬౬ || ట్రి
 ద్వితి || పురాణపుమాన్ శ్రీకృష్ణః - అణుమాత్రం అతిసూక్ష్మమిదమర్జునస్యమనః విశ్వంభరం
 బ్రహ్మాండధారిణం - అతిదుర్భరమిలియావత్ మాంపూఢుం అద్యన సహితపక్షమేత - హిరణ
 ధారణ - ఇతివత్సాల్లాల్యేవేత్సుశ్రేష్ఠే - తస్య అర్జునస్యమనఃపృథ్వీ - అభ్యవరుహ్య
 వృష్టిః పురతః ప్రాచురభూత్ ఆవిర్భభూవ - భక్తసరాగీనస్యహరేర్మైతదాశ్చర్యమితిభావః -
 భావచ్ఛందసికం వృత్తం || ౬౭ || స్వేతి || తత్రైవతతాదౌ తస్మిన్ శ్రీకృష్ణప్రాచురభూ
 వసమయేనా - మిధసంయనానందినానివరస్వరమహాక జనితానందవతోః తయోః కృష్ణార్జున
 యోగస్యస్యస్య, ఆహ్యోగస్యచేష్టాకథయావృత్తాంతకథనేనైవనద్యా - ద్వితియస్యముతోః
 గ్రీష్మస్యగుణంశోషణంజానాతీతిజ్ఞయానభూవేనభూతం - భవత్యేయావేలిత్ - వర్ణాసున
 రివివతత్ప్రధావ వృధభిత్సర్గః - చిరాత్సంగమేసుహృదోస్సల్లాపోమృతాయత ఇలిహావః - రూ
 పకాలంకారః || ౬౮ || విజయభితి || విజయార్జునః భావంస్వాగ్నిప్రాయం సుభద్రావిషయ
 తం విమలజనితః - అతవివమధురం సాకూతంస్త్రితంయస్యతస్య శ్రీకృష్ణస్యమలేన అమమ

షీత్ || ౬ || ౬౬ || అణుమాత్రమిదం సహితపూఢుం సహివిశ్వమర్జునమద్యమా
 మితివ | మనసోధ్యవరుహ్యతస్యదృష్టేః పురతః ప్రాచురభూత్సుమాన్పురాణః ||
 ౭ || ౬౭ || స్వస్వచేష్టాకథానద్యాద్యేతియర్జుగుణజ్ఞయా | సభభూవేతయో
 వృత్తసంయనానందినార్చిదః || ౬ || ౬౮ || విజయోమధురస్మితస్యభావం వి
 జయస్తస్యమలేనభివృద్ధిః | కుసుమాస్త్రభయాదిమాతిసూక్ష్మః కుహరైర్వైవత
 కస్యత్ప్రితిస్త || ౬ || ౬౯ || కథం సుభద్రాకమనీయతాయాః కల్పేతవత్సై
 కవిగుస్తతోః | చతుర్థమప్యాశ్రమమస్య యేనతాంసాధనీ భూయదిద్వితే

త్యా - భిక్షోనన్యానిజగివవేషాయస్యభోక్తస్త్వా - కుసుమాస్త్రాన్తస్త్వాత భూయదివ
 నైవరకస్యాశ్రేః కుహరేగుహయామతిసూక్ష్మః పరైరలతీతస్త్వాతిష్ఠతిన్వ ఉత్తేష్ఠే - భౌ
 విచ్ఛందసికం || ౬౯ || కథమితి || ఉన్నతశ్చతురోపిచివి సుభద్రాయాః కమనీయతాసాంద
 ర్యంతస్యాః మత్సైస్త్రితిం కర్తమితి - క్రియాశ్చేత్యాదివాచకుర్థి || ౭౦ || నవోష్ట్రం స్తుతిర్ము
 తిరిత్యమరః కథం కల్పేతకేత్రోభవేత్ సభవేదేవేర్వర్థ - యేనకారణేనచతుర్థమాశ్రమంయత్యా
 శ్రమోపిలసార్జునస్యసాధనీ భూయసుభద్రావాప్తికారణంభూత్వా - తాంసుభద్రాం ఉద్య
 త్తేనన్వద్రష్టుమైచ్ఛతః కిమతాన్యేత శ్రమాంత్రాపిసచేతనాశ్చేర్వర్థః - ఆశ్రమోస్త్రీత్య
 మశానాదాశ్రమశబ్దస్యక్తిబలయాసర్వేకాలత్రలంగనా సంప్రసంగమాత్రానమాస్యాచేత
 నస్యానియత్యాశ్రమస్య సుభద్రాదిదృష్టాయాం అన్యేషాం తత్రాపిసచేతనానాం తద్విద్యాయా
 యాః కైముతికన్యాయసిద్ధేః అర్థావత్తలంకారాత్తకవాక్యాధేన కలిసాంసుభద్రాసాంద
 ర్యవర్ణనసామర్థ్యసిద్ధి సమర్థనాద్యాత్వార్థ హేతుకంకావ్యలింగమితిద్వయోరంగంగీ బావే
 నసంకరః - తనచితేన్ద్రందర్యస్యభూతాతిశయిత్వప్రతీతరలంకారేణవస్తుద్వయః - ఉపజాతిః ||

౧౦ || తదాత్వైతి || శ్రీయశ్చైత్యైర్ని రుద్ధి శీరూపిణ్యానంతః సృష్ట్యంత్రైక లేఖనచ్య మభ్యుద్రా
విహారూపస్య లగమే ప్రాప్తౌ విషయ - పరిష్ట వంచంచలం భవేద్వాన భవేద్వా ఇతిసవి
కల్పమననమితియావత్ || ౧౧ || చంచలంచపంచైవ పారిష్టవపరిష్ట వేద్యమరః - తమస్థనం ప్రతి
హే అర్థనలేకపశయే ఆగ్రాప్రాయే యత్కాంతితవ రతే - తత్ శయేహ స్తవభవేవి
త్యుక్తస్రకారేణబ్రునక కథయంచ్యక - తదాద్వైతదానీమవలగ్రితతాత్మనః, బ్వాన్వవ
తీంద్వారాం ప్రతియయాగవృత్తిన్ - తదాత్వైతస్య సేనహరేచ్ఛక్తవాం చిహానహం నన్వ
రాపారవ శ్యంభవ్యతే || ౧౨ || ధంధోఽగ్రాప్రాయ ఆశయః - పంచకాఖ్యాయః హాసిరిత్యుభ య
త్రాప్యమరః || ౧౩ || తదనంతరమితి || తదనంతరంకృష్టనద్వారకా ప్రాప్త్యనంతరం
అహస్కరస్యసూర్యస్య యోమద ప్రేక్ష్యిత్వా హంకారః తస్యతస్కరంబుంపకరచ్యవృశం మ
హాప్రేక్షః యస్యతథోక్తః మహాకమస్కరీనన్యాసీ రైవరం ౧౪ ముఖస్కరతే అలంకారః -
తత్రాప్తైతియావత్ - మస్కరోవేమదండోస్యాస్తీతిమన్తరీ || ౧౫ || వేణుమస్కరతేనా
ఇతిమరః - తస్యనన్యాసినః సమస్కరణంనమస్కారః ఆస్మాకంకృత్యయనః కారణసాధకత

స్త ॥ ౪ ॥ ౭౦ ॥ అద్వాపై వాత్రితటాత్పరీక్షియః పరిపల్లవంతం ప్రకృతే
శుభాగమే । యదాశయేతేశయవివతపన్వేషిణి బ్రువంహ్యగవలింపునరకయా॥

౧॥ ౭౧॥ తదనంపరమహస్కర మదస్కరమహామస్కరైవత కగిరి ముఖ
స్ఫురుతేతస్యనమస్కరణ మస్తాకంక్రొయస్కరణమితి పురోహాజ్జభాభనా
త్కురూహాలినాహాలినాగర మనయమానం బహిరపిష్టతా విరహానఃజ్వా
లెనేవకాషాయవాన సావకురితవపుషం నవసాచిశ్చల మ్మసరేణ స్కర పీతే
ణప్రసారంద్రమస్త్విష్య చన్ద్రపాండ్యయదుకుమారజాంకృతేష్పథగితాంత్రి
శరకాండీమిత్రి దండింబిద్రాణం నిజబల్లవకోమలి మనిర్దయశోకా ఓవసు
స్పృణవటీరదారుణా పాదుకీభూయపచర్యమాణ పాదయగళంతకుహనా

మం - ఇత్యుక్త ప్రకారేణ పురోధోజనస్య పురోహితజనస్య బోధనాత్ కురూహులమస్యాస్త్రీ
 తిమతూహులినాహులినా బలరాహేణనగరం ప్రతిపసేయమానం ప్రాచయమాణం - బహిర
 పితమూతమనసీతిభావః - జ్వలితావిరహవలజ్వాల్ నేపథి తేనత్యుత్ప్రేయ - కాషాయ వానసా
 అవకుంఠితంఽచ్చాచితం వపురస్యతథోక్తం - నవ్యేనహస్తేనాపిసాచీభాణ ప్రయోక్తైశ్చర్థ
 కేభ్యైసంజ్ఞారూపేమన్యరేణ ద్వేషమతాన్తరేణమన్తధవరేణ - ప్రవాసమివరంధ్రం ప్రజా
 ర్తముపకాశం అన్వీక్ష్యచిచార్య - పన్నగమహుకా ఉలూపికా పాంధ్యమహుకాచిత్రం
 గదాయమమహుకా సుభద్రా తాసాంకృతేత దగ్ధమిత్యర్థః = పృథక్పృథక్మిమితి తాంప్ర
 యుక్తాంప్రయాణాంశరాః కాండాః దండావిమలైషాం సమాహరం త్రిశరకాండీ మివ
 స్థితాం త్రిదండీం వైణవీం - పూర్వవత్ప్రమాసః ద్విగౌశ్చేతిజీవ - బిభ్రాణందధం -
 నిజవల్లవస్యకౌముదిన్ముః మార్దవస్యనిర్జయేన యశ్శ్లోకస్తస్మాది వెత్యుత్ప్రేయ - శుష్క-ణ

౧౦౬ పంపు బారతే - సవ్యాఖ్యానే - శ్లోతీయస్తబకః.

నిర్భివేగః పరదారుణాదందనకాశ్మీనపాదుకీ భూత్యానరిచబృహణం శుశ్రూష మాణంపాద
యోబ్యగళింయన్యతథోక్తం తంకుహనాభిషుం మాయానన్యాసినంఅర్జునంయదు బృంజేషు
సంభృమేణవందమా నేషునమృత్యుర్వత్సమత్వముకుందస్త్రివృట్టాపినినయం యథాచధాడుపా
గతస్య - చేతసిపూరణాదవశ్యత్వేన్వసోదర్శాంసుభద్రా యాంప్రమదపై వివిధి శైక్తిగజ
లైః పిచండిలంపరిపూరం కమండలంతదీయావగ్జనననంబంధనః పాదే రాదాయన్వయంగృహీత్వా
హేభగవన్ ఇవఇతవిహితవన్నితశేషః - రాజభవనముపనాయన్ ప్రాప్తయ్యకన్య కాంతఃపు
రేనివేశయామాన ఉపమాయాఉత్పేక్షితచతుష్టయమృచనబాతీయ విజాతీయమోగ్యంసప్తపిః॥
౨౨ ॥ మార్గభి ॥ తదనుకన్యాఉః పురప్రవేశా నంబంస్త్రో మన భవజగ్రే శీర్షయా
త్రామార్గే అముష్యకృతే అర్జునార్ద్రం శరత్రయం - బాహుంబక మభ్యజ్ఞితశేషః - విము
చ్యప్రయబ్య - ఉలూహికాచిత్రాంగదా సుభద్రాస్వను రాజననా యేతిబాచః - పేషం
ద్వయంబాణయగం పునరుజ్జ్వితంప్రయోక్తుం ఆర్తేలోభః యనః ధోక్త ఇవేక్తు స్త్రీ
య - శుశ్రూషితం అర్జునయలేః పరిచర్యాంక ర్తుంసోదరాద్యాంరామిక్యస్థాబ్యాం చోడితా

భిషంసంప్రపేణనందమానేషు యదుబృదేషు ముకుందోపిసంపదయ ముపా
గతశ్చేతఃపూరణావశ్యత్వేన్వసోదర్శిత్రోమరపై వివిధిర్వైతైః పిచండిలంకసుం
డిలంతదీయపాదే రాదాయభగవన్నిత ఇరాజభవన ముపనాయన్ కన్య
కాంతః పురేనివేశయామాన ॥ ప ॥ ౨౨ ॥ మార్గే శరత్రయ మముచ్యతే
లేవిముచ్యశేషంద్వయం పునరివోజ్జ్వితమా త్రిలోభః । శుశ్రూషితం యద
నుసోదరచోష తాయా స్తన్వాన్వరొనయనమేవ శరంవ్యతాసిత ॥ ప ॥
౨౩ ॥ వపుషామృచరేణసుభ్రుపౌఢనపా చిత్తభవశ్చతర్దితః । తపసేవ దినే
దినిససూ స్తనమానం జగ్రహేనమాస్మరీ ॥ ప ॥ ౨౪ ॥ ప్రితీశ్శ్వాసితే దీర్ఘై

యాః ప్రేరితాయా స్తస్యాస్పృశ ద్రాయాః నయనంబక్షాలేవ శరంవ్యతాసిత - బాణి
చకార - తత్ప్రటాక్షై రిక్షుచాపరూపైః కేషణంధుక్షితాభూదిత్యర్థః - ఉత్పేక్షితరూపక
యారంగాంగీధావేనసంకరః - వనంతలికాన్వత్రం ॥ ౨౩ ॥ వపుషతి ॥ సమస్కరికపటసన్యాసి
సేమభులేణ కౌమలేన ముధుమతావసంభ్రువస్సభ ద్రాయాః వపుషాశరీరేణ - చిత్తభు
పౌఢనధన్య ధనుషాపౌష్పణ చతర్ది లిస్సంతాపిరస్సన్నిత్యర్థః - తపసేవేర్యలేప్రియ - కప
టసన్యాసినః వస్తుతన్వః ప్రసక్తిబావాదిత్యర్థః - తనోశ్శరీరస్య తనిమానం కార్యం
న్యూహేగృహీతదాద - ప్రితోభూదిత్యర్థః - వితేనపంబుర్యత తానామస్త ధావస్థాంతా -
చిత్తభవశ్చతేషాన్విత్త్యుత్తర్యుగం - మాన్త ధేజ్వలతీ
త్యుత్తర్యుగం - విజయూచమగ్ని సేగ్యేత్రప్రీత్యా గత్యుత్తర్యుగం - వైతాళీయం -
౨౪ ॥ స్మృతీత ॥ అయంపార్థ పిబద్ధనః దీర్ఘప్రతినిశ్శ్వాసితే సిశ్వాసేపాణినానాసికాంస్పృ
శకే సత్ - ప్రాణాయామ్యావాయ ధారణాత్వత్సత్వసః సమానంసంసం పిబుర్ధి మి

చక్షుః - దావయామానపదయామాన - వశ్యతోఽన సస్యేతిశేషః - అన్యథాతైః స్వవికారస్య
 లర్పిత్యాపత్రేంకభావః - అత్రనాసికాన్వర్తనక్రియాయాప్రాణాయామసమాప్తిర్వ
 యోగ్యతేతి బ్రాహ్మచారిణేనమదిసంతాప జనితశ్చనిలరూప మర్వాప్రకాశనాయ పద
 విచనర్య శ్చత్యోమ్యక్షిరలక్ష్యం - యుక్తేఽరతిసంధానం క్రియయా మర్తగుప్త
 యోగ్యతా - శ్లోకః ॥ ౧౭ ॥ ప్రణవేతి ॥ తిహారటయతిత్వసమయే ప్రణవస్యసంకారస్య
 ఉద్భవసంకారే - పురఃపురస్తాత్ ప్రసర్వక్ ప్రకరకాయతః కటసన్నాసినోబధరోష్ణం
 లగ్నతాయాంఅవసాద్రపుత్రాస్య సభద్రాయామఖం - అధరమిత్త్యర్థః - అస్వావ
 యిమంతుమయః ఉబ్బిహసఃపితౄయగచ్ఛన్లెతనంబవనాయాం - ఉత్పూర్వాజ్జహతే
 న్నాప్యైలచానః - యోగ్యత్యై - భృశామితిత్వద్వ్యవస్థే - ప్రణవే - అత్ర అర్థనాథ
 రస్య ప్రణవాచ్చరణక్రియానిమిత్తేన సుభద్రాధూర్జేశ్యక తత్సమిషంగంత్యోత్పేక్ష
 చాత - క్రియానిమిత్తాన్వరూపాత్పేక్ష - ఔపచ్ఛందశికం ॥ ౧౮ ॥ కన్యేతి ॥ సవార్థిక
 భ్యామూః సభద్రాయాంలేపాదపద్మం మృద్మత్రయైశ్యయశతి - గాలైస్వకరేభ్య

పాపనాసికాన్వశ్చ ॥ దావయామానపార్థోయంప్రాణాయామసమాప
 నమ్ ॥ ౧౭ ॥ ప్రణవోచ్చరితేపురః ప్రసర్వన్వీరిభా సేయతినస్తాద
 ర్థం ॥ ముమరగగతావసంద్ర పుత్రీముఖమాస్వాదయతం కిలజ్జహ
 నః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ రన్యాకరేమృద్మతిపాదపద్మం పుష్పంతిగాత్రేపులకామృ
 రాని ॥ హరేహరే మాదవమాధదేతి హరిన్వృతేరస్య ధయాంబకార ॥ ౨౦ ॥
 ౨౧ ॥ ఎకదాసర్వర్వప్రకృతవసానకృత్యం ప్రసేద దమిషుచావతనం ప్రసంత
 త్తజననమంతార్పతితై స్సత్వగుణశరై రివశేష్టదమిదుభీర్వాక్యకీర్ణంచామూ

చ్యుతివర్తమానాని పృథకాంకురాని - హేహరేహేహరే - హేమాధవ హేమాధవ - ఇత్యు
 క్తస్యకారాయాః హరిన్వృతేఃవిష్ణుకీర్తనం కృత్యేతిల్లఖోపేపంచమీ - అన్యథ యాంచ
 కారవంబయామాసేత్వర్థః - అత్రఅంకురశిబ్దస్య క్షీపత్వేనప్రయోగశ్చింత్యం అతః పుష్ప
 త్సంగాత్రేపులకాంకురేష్వతి హారేరమణీయః - తత్ర ప్రతానస్యధయాంచకారేతిహృద్భం
 గముమాసార్థత్వాదప్రయోగ ఇతిసన్మానపదత్వాఖ్య దోషఇత్యపిద్రష్టవ్యం - అత్రహరి
 కీర్తనక్రియయాతత్పురణా నందావిమేపులకాంకురాఇతి సుభద్రాయాః బ్రాంతిము
 త్తానద్యతత్వానిప్రకృత సాన్వికవికారరూపమర్వాప్రకాశ నాయతద్వంబసస్య కృతత్వా
 ద్మృక్తిరలంకారః - ఉపజాతిః ॥ ౨౨ ॥ ఏకదేతి ॥ ఏకదాకన్తింబిద్ధి నేప్రకృతవసానకృత్యం
 భోజనాదికృత్యం నిర్దిర్వ్యసమాప్త - ప్రకృతవసానంభోజనమథ్య వహరశ్చబ్ధి శ్రేణిహలాయ
 థః - ఉదాహరణీతితాం ఇత్యుచావస్యమన్వధస్యతురత్రైవిదానిశేషైః సంతత్తజన చేద
 నేన - నమంతాత్పతితైః సత్వగుణస్యకలైః ఖండైరివశ్చిత్తైః - సత్వగుణస్య పరిశుద్ధత్వా
 చ్చుత్తైర్దేవ సప్రచురః - స్వేయమితిత్వద్వ్యవస్థాంబావై - చమూరోష్ణానిస్సేయంచా

మూరీవీంశ్వరం అజినమధ్యాస్య - తత్రోపవిశ్యేత్యర్థః - విశ్రామ్యంతం శ్రమమపనుదంతం
 తంకుదానాస్సాస్మిన్సం మాయాయతి - ధమత్రైణమృగాజినవృజినేన వీజయంతీమృదు పవ
 నంచాలయంతీ॥ని॥ధత్తత్రంవృజనం తద్యర్చచితంమృగచర్మణైత్యమరః - తైస్సైరింగితైఃపృతా
 ద్యాకారవిశేష్టైః యతిశ్వేనశయ్యలయంయతి రాన్వనపేతినందిహ్య - తస్యకపటసన్నాస్యసి
 నః తత్త్వస్యయాధార్థస్యజ్ఞాతుమిచ్ఛయా జిజ్ఞాసయా - అనురహసి ఏకాంతేనవి నయం
 యథాతథాపక్ష్యమాణ ఎకారేణవృజిజ్ఞాపత్ విజ్ఞాపయామాన - విఘ్నార్వాత్ స్థాపే క
 ర్తరలిఖ్ - ణిశ్రీత్యాదివాచజినస్వద్భావాపభ్యాసస్య - నస్యరక్షతీవర్షం ॥ ౭౮ ॥ తస్మిన్ని
 తి ॥ హేతవస్విత్ - తపత్యాభ్యాగమాత్ సంభవతీతినంభవా మేమమస్మీతి సంతోషః - తస్మా
 యాయన్నానంవ్రతం కస్యకాజినోచితాన్యజనసల్లాపానర్హత్వం తస్యప్రవర్తితేష్వభంగేప
 షయే॥ని॥అవకర్ణీయత్రవ్రతత్వమరః - తల్లస్యసురతరోశ్మాఖాయాశ్మిఖామివాచరతిచక్లకాఖా
 శిఖాయలేపముసల్లాపేచ్ఛాంజనయతితీర్థః - ఉపమానాత్కర్తుఃకృద్యులీపశ్చేత్యకృదంతా
 త్కర్తరలిఖ్ ॥ ౭౯ ॥ యదవభితి ॥ యతభింధ్రియసంయమపమేమ స్తీతియతిసః॥ని॥యేన్ని తేం

రవీంద్రవ మధ్యాస్యతిశ్రామ్యంతంతంకుహసన్మాసిసం భవిత్రేణిజయం
తీసుభద్రాత్రైపైఁజిత్తైర్య తిత్వేనశయ్యతస్యత్వజ్ఞానయా నవనయమ
సురహానిన్దజ్ఞః ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ తదస్మిన్ద్యమైత్రీతినవాభ్యా గమనంభ
వా । కన్యాహానావక్త్రీ ద్వైకల్పశాఖాఃఖియతే ॥ ౬ ॥ ౯ ॥ యదవఃఖిలుపు
ఖ్యరాశయై-యలిసామింద్ర తవారస్మిన్సేనాతే । శింపై కమవాప్యయద్ర
జోమనసాన్మత్పరివర్తతేచంద్రైః ॥ ౬ ॥ ౧౦ ॥ భగవన్మఖిలంబియభ్య సేపరమా
ర్థంనదభారిసేకుభవ । ప్రయతాయతమోభవద్విధాన్ ప్రిధానేనహదివ్యద
హ్మయః ॥ ౬ ॥ ౧౧ ॥ అవకర్త్యతదేదమాతలితః త్తమమహ్మోపరెవాచ మాద

క్రియ గ్రామ్యుః - యద్యత్తే ఇత్యమరః - హయవిసామింద్రయవయోదహాః పు
 బ్ధాశయః - బుధశరభాదిణిః పుణ్యసమాహవప - యద్యస్మాత్ ధైర్యభిః తపతఃస్త్రి
 వరాత్ - పాదపఃకాహత్ - శిరసాపికరజః - రేణుభవత్పద్యగ్మమహాస్యే - మనసా - చక్ర
 ర్భః - అన్యత్ర రజఃరజాగణః - తజ్జన్యకామాదివికారజనియాచత్ - పరివర్త్యతేత్యజ్యతే - వస్త
 తేఃపర్వణిలతోఽపిరజనస్యైదా రువేవహాసరాగరణ - భేదయోరితిశ్వః - వాక్యార్థ - హేతు
 కంకావ్యలింగం - అత్రనిరసైకమవాప్య - యద్రజజ్యేవత్యతీయఃపాదః - పారాం - సరేతు
 అన్యదిత్యస్యఏకమిత్యనేన - సాకాంక్షత్వాత్సాకాంక్షత్వతోపాదతేః - ఉక్తస్యోరస్య యో
 గాచ్చేతి - వైతాశీయం ॥ ౮౦ ॥ భగవన్సతి ॥ హేభగవత్ - యతీంద్ర - ఆగ్నింకాలప్రియ
 చస్తూతాతం - విబుధ్యసేఞ్ఞాయసే - స్వయేతిశేషః - అతఃసేమమభాపిభవిష్యత్తే - తాశ్చయేర్
 మా
 ర్థంయథార్థంయథా - తథావద - పరంభృశంఅర్థం - ఆర్థశక్త్యాగమ్యమానం - కాం - నను
 సర్వభ్యైశ్చ - సేష్యైశ్చ - పరంభేవమపభ్యత్యతేహ ॥ పరియతాభిః ॥ హియస్య - ఏషియతాఃజి

లేంఁద్రియాః భద్రతోవిభావీఁశ్చేషాంతే యశఃయః - ప్రసిద్ధానైఃయోగేన దివ్యసర్వదర్శిః
 త్సాః యేషాంతభోక్తాభవంతితియోజ్యం - అత్రయోగవైభవ సంపన్నదివ్యవస్తుష్టత్తా రూప
 వాక్యార్చన సర్వావబోధనసమర్థ నాద్వాక్యార్థ హేతుకంకావ్యతిగం || ౮౦ || అవకశ్యే
 తి || ఏషాంతర్జనయః తత్ సుభద్రావాక్య మవకశ్యేశ్చత్వా - షణ్మష్యోన్మీలితః షా
 లితాక్షస్ - కృత్రిమయోగ ప్రకాశనాయేదావః - ప్రతివాచంప్రత్యుత్తర మాన దే
 న్నీకృతవాక్ - అయిసుభద్రేవిషుషాతైనకిం - యోషితాంకులేస్వతైర్మిజైః గుణైఃసాం
 దర్య సాశీల్యాదిభిః విజయం సర్వోత్కర్షం అర్జునంచ ప్రాప్నోసి||౧||విజయస్తుయే పార్థ
 ఇతివిశ్వః || ౮౨ || పాదేతి || యినరః తేతవపాదాంగుప్తసఖం ఫాలేస్సస్యలూటే విశేషకం
 తిలకంకుర్యాత్ - ప్రణయకంహరికృతమానావ నోదనాయపదయోః ప్రణమేదిత్యర్థః - షా
 పినరఃఅర్జునశ్చస్త్రరేణార్తస్ - సద్యః ఇదానీమేనద్యశోః భవన్మేత్రయోః అమిషం భోగ్య
 = స్తు = పృశ్యతఇతియావత్ - స్యాత్ భవేత్||౧||అమిషంభోగ్యవస్తునితివిశ్వః - యఇదానీంపా
 దాంగుప్తసఖంతే ఫాలేవిశేషకంకుర్యాత్ - సత్యయత్రణమ్యమానఃసరోహం - అపిరేపతా

దె । బహునాకేమయిస్వకైర్గుణైర్విజయం ప్రాప్యసియోపి తాంకులే ॥౬॥

౮౨ || పాదాంగుష్ఠ నఖంయ సై ఫాలేకుర్యాద్వ్యశేషకమ్ । సనరోహిన్త రేణ

రస్యద్యస్యదామిషంధ్యశః ॥ X ॥ ౮౩ ॥ ఇతిసాతస్యవక్రిమస్పృశావచనా

శ్రవణాచరిత్ర తత్పూర్వైః పై పైర్ల డ్డణ శ్చ సోమం సంక్రందన నందన ఇతి

శ్చయమసింహ్యదయపేటిచాపుటై నిధాయభగవత్ భవదభిహారయోర్నిజయ

రాధః - ఇత్యసిద్ధాంతః - నరోన్మనోమనఃస్వేతిత్యజయః - యత్తమన్తభద్రాణాం బిద్ధన్తా
 మాంసభూతపింఛవేదితిథావార్థమాహ-నృసింహః - తదామిషపదస్యజుగుప్సారాయశ్చత్వేనా
 క్షేలత్వరూపదోషాపత్యైః తస్యైవహృద్యం || ౧౩ || ఇతి || ఇత్యుక్తప్రకారేణ బ్రహ్మ
 ణం అధ్ధాంతగర్భతయాకౌటుం స్పృశతితేజః - తస్యకటనస్త్వాగ్నినః పచసావాక్యేనచ
 శ్రవసాశ్రోత్రేణ విశేషేణపూర్వంస్తుతైః విశ్రుతపూర్వైః ఆంతుకజనై రితిశేషః
 తైస్సైర్గ్రక్షజైః స్వచిహ్నైఃప్రమాణరూపవయశ్శీర్షాదిభిశ్చ హేతుద్వయేన సానుభూతా -
 అయంకపటయతిసః ప్రసిద్ధఃసంక్రందనందనః ఇంద్రపుత్రోర్జునః - ఇత్యుక్తప్రకా
 రంనిశ్చయంపివమనఃతం హృదయమేవ వేదితాతస్యాఃపుటే అంతరెసింధాయ బహిరప్రకట
 య్యోత్సర్గః - హేభగవత్కథవతా అభిహితయోరు క్తయో విజయనరశబ్దయోః శ్లోకద్వయ
 ఘడితయోఃక్రమేణధర్మిపరతావిశేషనామ పరతాచవిజయశబ్దస్యవిజయోధర్మస్సోన్మాన్వీప్రీతి
 దర్శి అస్మిన్విజయఃఅర్హ ఆదిత్వాద్బంజః-పశ్యరతాతత్తాత్పర్యం - నరశబ్దస్యసంజ్ఞాశబ్ద
 శ్శేషేషేషః - వసియష్టైకమితిపూజాయాంబహువచనం - కృపయాకరుణయాభవితాభ
 యోభవతేర్దుః - ఏవంవ్యధర్మిపరతాయుష్టదభిన్నధర్మిపరత్వంరామేశ్వరభక్త్యా
 వివరభేదేషష్టి - వసియష్టైకమితిషనామతాచ అర్థస్తుత్యూర్వపదిత్యపిహేధ్యం - ఇతిఉక్త

ప్రకారేణ తస్యైకపటనస్త్వాసినే - ఉక్తేతి శేషః - వదనం ప్రీతేన తరళతరే అత్యంతచంచలే
 నయనేయస్తిం ప్రవృథాతథా అవసమయంతీనతీతస్థా అతిష్ఠత్ - అత్ర హేతువ్యయే నా
 ర్జునత్వాన మానాదను మానాలంకారః తదజ్జీవితశ్చాయం నిశ్చయమసిం హృదయ పేజీకా
 పుటఇతి సావయవరూపకాలంకార ఇతి వ్యయోరంగంగీ బావేన సంకరః || ౮౮ || యమితి ||
 హేతుందరియందాన సేవకమర్జునముద్రిశ్య - ఏవముక్తప్రకారాతవ ఉక్తీనాం వచనానాం
 భంగీరీతిః భవతి నదాశోర్జునః ఏవః అహమస్మి - అనుకంసయః త్వయాదయంసయః ఇత్యుక్త
 ప్రకారేణ అర్జునత్వం త్వాణం ప్రకాశ్య - చోరయతిః తస్మైరమస్మై తాంసుభద్రాం కపో
 లేచుచుంబ - బలదేవాదిభయోత్ త్వాణమిశ్యుక్తం - వశశర్థమ్ || ౮౯ || స్వేదేతి || తదాచుం
 బననమయేపుష్పాస్త్రః మృధుపవకర్షకవరః హాలికశ్రౌః - స్వేదాంబునః పూరేణ ప్రవా
 హాణభరితే ప్రారేస్తస్య కింశుకశీముఖేన పలాశబాణై నైవ సీరేణ హలేన పృష్ఠే త్వాతే - కింశుక
 హాణం సీరత్వా ర్హివయోగి వక్రముఖభాలాబాయేతి బోధ్యం - అస్యాస్పృశ్యశస్సభద్రాయాః
 ష్టేత్రైశ్చరీపవకేదారఇతి స్థిరూపకం || ౯౦ || తేత్రంకశత్రైకేదారోగత్రైదేవివిశ్వః - పులకా

నరశబ్దయోక్తమేణభర్తిపరతా విశేషనామపరతాచ తవక్యయాభవితేతి
 ప్రీతరళతరనయనం వదనమవనమయంతీతస్థా || ౯ || ౮౮ || యమనము
 ద్రిశ్యతేత్రైశ్చంగీనపట దాసోచ్చయనకంపనయః | ఇతిప్రకాశ్యత్వాణమర్జున
 త్వంచుచుంబతాం చోరయతిః కపోలే || ౯ || ౮౯ || స్వేదాంబుపూరితరీతి
 సదృశస్తదాస్యాః ష్టేత్రైస్తవకింశుకశీముఖసీరకృష్టే | పుష్పాస్త్రకర్షకవరః
 పులకచ్చలేన శృంగారబీజనిక రాన్నిబిడానవాప్సీత్ || ౯ || ౯౦ || తస్యా
 మేవవధూమిమాంసరజసౌ సద్యోనుకూలాంరహఃపాణౌకృత్య విలోకితోత్సన
 భరోద్వాభ్యాం హరిత్యామసి | పారేషూణ్యధాజనెష్వ బలతాం ప్రాప్తేషు
 పార్థస్తయాజాగ్రత్సారధిద్యయానహంధారూఢిపురాన్నిర్యయా || ౯ ||

నాంభలేనవ్యాజేననిబిడాన్ శృంగారస్యరసస్యబీజనికరాసవాప్సీత్ ఉస్తవాన్ - వశేః ర్జరి
 లుజిసిచిపుద్గిః - సమస్తవస్తుప్రతిసావయవరూపకం - వసంతలంకావృతం || ౯౦ || తస్యా
 మితి || తస్యామర్జునత్వప్రకాశక మానరసంబంధిన్యారంజనౌ రాత్ర్యామేవాను కూలామి
 మాంసవధూంసుభద్రాంపద్యః స్రుతంరహఃపాణౌకృత్యవరిణయ్య - ద్వాభ్యామపి హరిధ్యాం
 బంధౌప్రేంద్రాభ్యాం విలోకితేదృష్టః ఉత్సవభరః వివాహాశ్చనాతిశయః యస్యత
 ఘోరః సపార్థః - పారేషుజనేషుద్వారకావాసిషు - ఉభయథాద్వివిధామబలతాంసవిద్యతే
 బలరామః బలంశౌర్యంయేషాంతేషాం భావం ప్రాప్తేషునత్సు || ౯ || బంస్వకర్షణైరఖ్యభేదేశా
 ర్శ్యేతనద్వయోరతివిశ్వః - బలదేవస్యయదుభిన్నహ శంభుపూజనాయసాముద్రం ద్విపాత
 రంప్రశితత్వాదితిభావః - జాగ్రతీప్రకాశమానాసారథి విద్యారథ చర్యావైపుణ్యం య
 స్యాస్తయాతయాసుభద్రయనహంధారూఢిన్ - పురాతేద్వారకాగ్రతా సర్వ

యాసిర్గతవాః - ప్రసన్నేభిగవతికిండుమృగమితిభావః - శార్దూలవిక్రీడితం॥ ౮౭ ॥ అకర్ణ్యేతి॥
 ఇదంసుభద్రాహరణమాకర్ణ్యశ్రుత్వాపార్థోద్దేశాత్ పార్థముద్దేశంప్రత్యా - ల్యబ్ధో వేపంచ
 మీబ్రంభితానాం యద్ధాయసన్నద్ధానాయదూనాం యాదవానాం క్రోధనస్యభావః కో
 పోత్పాదనత్వంతస్యైవవాతేః మామితీకుసుమస్య॥ని॥జాతిశ్చలినో ధర్మభేదమాలీ గౌత్రజ
 న్నస్విత్యజయః - క్షునిమప్రకాశంధాతుం మాధవఃకృష్ణః మాధవః వసంతః అభూత్ - సా
 ప్రసిద్ధాకురూణాంకురువశ్యా నామియంకురవాణాం వృక్షవిశేషాణామియంచ కౌరవీ -
 పితృడుదంతాత్ - తస్యైవమిత్యజి - ఓర్జ్యఃఇతిగుణేవాదేశేచ అన్యత్రాదంతాదజిత -
 ట్థాఃత్యాదినాజీవ సమృద్ధిఃసంపత్ - యత్రకృష్ణవసంతే చాయత్రాఅధీనా - యద్ధన
 న్నద్ధాన్యదూన్యాండవ పక్షపాతీకృష్ణనివారిభవానిశ్యర్థం॥ని॥మాధభృతమాసివై శాఖాక్షీపతివ
 సంతయోతివిశ్వః - వసంతేక్షునియంతిజాతయోపుష్పంఠికురవాణిప్రసిద్ధం - మానీశ్వత్రమ్॥
 ౮౮ ॥ రణేతి ॥ సురపతేరింద్రస్యతనూజోర్జునః రణోత్సాహేశాంతెనతి - యదూనామితిశే
 షః - యదూనాంజిహ్వామాధ్యేనయాకీర్తిఃప్రసిద్ధిఃతస్యాధ్వజలతాంతత్ప్రభావఃసమిచ్ఛర్జ్యః॥

౮౭ ॥ అకర్ణ్యేదంబ్రంభితానాంయదూనాంపార్థోద్దేశాత్క్రోధనత్వస్యజాతేః॥
 క్షునింధాతుంమాధపూమాధపూ భూద్వత్రాయత్రాకౌరవీసాసమృద్ధిః॥ ౮౮ ॥
 ౮౮ ॥ రణోత్సాహేశాంతేయజుజ్విమకీర్తిధ్వజలతాంముముస్సారంస్సారం
 కపటయతితాంవల్లితకుచమ్ । హసంత్యాంప్రేయస్యా దశనరుచి మిత్రీకృత
 యశాశ్చతాంగే నాపీక్షత్సరపతితనూజోనిజపున్మ్ ॥ ౮౯ ॥ చతోము
 హూరైసకలాభినద్యేకురూద్వహాంకుశలదయాం । సురంసుభద్రాసు
 మవేభిమన్యంత్రవీరసూస్సాతమివప్రవీరమ్ ॥ ౯౦ ॥ పాంచాలశ్రీచ

క్షపటయతితాంకుహనా సన్నావీనత్వం స్సారంస్సారంస్వప్రత్యాప్త్యన్యత్యా - అభీష్ట్యైముల్
 నలకావ్యయేత్వాదినా షష్ఠీపృతిషేధః - వల్లితాకించిచ్చతాకుచాయస్మిం నదృధాతథా -
 ముముహూహసత్యాః ప్రేయస్యాసుభద్రాయాం - దశనానాదంతానాం హసాదావిర్జవ
 తాంరుచేః ధవళకాంతేర్మిత్రీకృతం నదృశీకృతంయశః యస్యథోక్షస్వ - శతాంగేన
 రథేననిజపురీమింద్రప్రస్థం ఆవిక్షతవిశతిన్ - యదపూదాఃఅన్యధాయది జానియఃఈ
 దృశంయతిత్వంతదాబద్ధీయం రేవేతిహసవకారః - అత్రకీర్తిధ్వజలతామితి రూపకేణదశ
 నరుచిమిత్రీకృతయశాఇత్సువమోక్షేవితే తిద్వయోరంగాంగీభావేనసంకరః - ఇఖిణీస్వత్రం॥
 ౮౯ ॥ తతఇతి ॥ తతఃఇంద్రప్రస్థం పరీవేశానంతరంప్రవీరసూః॥ని॥వీరమాతాచవీరసూరిత్యమరః॥
 సాసుభద్రాకురూద్వహాం కురువంశ్యానాంకుశలస్య ఇహపరసౌఖ్యస్య ఉదయారోహత్వ
 త్యర్థం - సకలైర్జుజైశ్చంద్రతారాబూదిభిఃఅభినందితుం యోగ్యే - అభినంద్యేక్షుణ్ణ సీయే
 ముహూరైలగ్నే - తంద్రవీరమర్జునమివస్థితమభిమన్యంనామసుతంసుమవేషనయామాసఉత్ప్రే
 షా - సాప్రసిద్ధాప్రవీరసూఃకుంతీప్రవీరమర్జునమివేత్యుదాహరణమేత్యుభయత్రబాధకాభావాతా

౧౧౩ యం పు భార వే - స వ్యా ఘో నే - త్మ తీ య స్త బ కః.

భకసామ్యవృద్ధయోన్యందేహనంకరః-ఉపేం ద్రవజ్రాప్య త్రం॥ ౯౦ ॥ పాంచాలపుత్రీతి
 వతివ్రతానాంప్రధానభావే ప్రాధాన్యైకతేఃపట్టబంధః పట్టాభిషేకః యస్యాస్తభాక్తా
 పాంచాలపుత్రీద్రౌపదిచ - ప్రతిభూర్లుగ్నుకీవ॥ని॥స్వర్గగ్నుకాఃప్రతిభువ ఇత్యమరః - స్వాక్
 స్వీయాక్ పంచాపివత్ - యుధిష్ఠిరాదీక్షవద్యుఃపితౄణామస్యణాక్ ఋణిముక్తాక్ - స
 పుత్రా నితియావత్ - అకార్షిత్ ఎవై కస్యపితైకంపుత్రం జనయామానేత్యర్థః - విషవా
 అన్యణాయఃపుత్రీతిశ్రుతేః - పుత్రజననెనపితౄఋణాపాకరణ శ్రవణాపితివాచకమా -
 ఉపజాతిః॥ ౯౧ ॥ అగ్రగ్నిష్ట ద్తంబర్ణ యతి॥ అథేతి॥ ఆధానంతరంవసంతస్య సామంబ స్తుల్ప
 కక్ష్యఃఋతుః గ్రిష్టఃతేషాం యుధిష్ఠిరాదీనాంతాదృశంక్షక్తవిధం పుత్రోత్పనమా చిర్వ్య
 రాజన్యనంబధిత యాక్షత్రియబంధుత్వేనయోహర్షః తస్మాదేవేత్పుత్రేయై - గ్రిష్టవై రా
 జన్యస్యేతి శ్రుతేఃసమాజగామ॥ ౯౨ ॥ తదాసిమితి॥ తదానింగ్రిష్ట ప్రవేశ సమయేభగవాన్
 పవమానఃదక్షిణమారుత స్తు భీమన్యన్యపుత్రస్యత్రోత్పత్తినిమి త్రం యదాశానం జాతం
 తద్వత్తయాలోకన్యజనన్యభువనన్యవతత్ స్వర్ణాయస్సృష్టుమిత్యర్థః - తుమధ్యాచ్యభావవ

వతివ్రతానాం ప్రధానభావేకృత పట్టబంధా । పంచాపివద్యుః ప్రతిభూరి వ
 స్వాక్పతీక్ పితౄణామస్యణానకార్షిత్ ॥ ౯౧ ॥ అథతేషాం తాదృ
 శంపుత్రోత్పనమాకర్ణ ఋతుర్వసంత సామతఃరాజన్యనంబంధితయాహర్షా
 దివసమాజగామ ॥ ౯౨ ॥ తదానింభగవాన్ పవమాన స్తుభీమన్యన్యపుత్రో
 త్పత్తినిమిత్తాశావవ త్తయాలోక స్వర్ణాయనంకుచన్నివకతివన దినానిమల
 యంగిరింవిహాయపదమేకమపినచచాల ॥ ప ॥ ౯౩ ॥ ఎతేనఖిల్వకరుణే సత
 పాగమేన జీవాతురద్య మమదేశతవివదూరాత్ । ఉత్సారితోమధురితి వరుషా
 వనాంతే తత్స్వాగతం పరభృతోనసమాచచార ॥ ప ॥ ౯౪ ॥ శిరిషప జ్యైః
 కురుకామినీనాంశరీరవల్ల్యాన హమార్ద వేన । ఉపస్థితాభూడుమూత దానీంత

సాదితచతుర్థి - సంకుచకౌజ్లమాన ఇవేత్పుత్రేయై - కతివననినానిమల యంగిరి విహాయ
 వికంపదమపినచచాల సప్రసృతవాక్ - మలయానిలవార్తా పిడుర్లు భాధాదిత్యర్థః ॥ ౯౩ ॥
 ఏతేనతి ॥ అకరుణేననిర్దయేన ఏతేనతపాగమేన-గ్రిష్టేణైత్యర్థః॥ని॥ ఉష్ణఊష్ణా గమ స్తప ఇత్య
 మరః - మమత్రత్స నోజీవాతుర్జీవనోపదగం మధుర్వసంతః అద్యదేశత ఎవదూరాత్ ఉత్సారితః
 నిష్కాసితఃఖిలు ఇత్యుక్తప్రకారయారుషా కౌపేనేవేత్పుత్రేయై - పరభృతఃకౌలిః - జా
 తావేకవచనం-వనాంతవసమధ్యతస్యగ్రిష్టస్యస్వాగతం కుశలాగమనప్రశ్నంనసమాచచారనా
 చరితవాక్ - గ్రిష్టేకోకిలానహంజంతితి ప్రసిద్ధం - వసంతతిలకా ॥ ౯౪ ॥ శిరిషపజ్యై రితి
 తదానింకురుకామినీనాంపాంచాల్యాదీనాంశరీరవల్ల్యానహ - శిరిషాణాం కురుమానాంప జ్యైః
 ఉపమాసాదృశ్యం ముదా-వేదగుణేన హేతునా ఉపస్థితాప్రాప్తా అభూత్ - తదాహి - తప
 సేకృచ్ఛాచాంద్రాయణాదౌతపేగ్రిష్టచన్ది తానాంసర్వంప స్తుసులభం॥ని॥ తపశ్చాం ద్రా

లియజాదాస్యాత్ గ్రీష్మలోకాంతరేఽపివిశ్వః - అత్రసాంతావంతయోస్తంత్రేణనిర్దేశః
లింగవివేకస్తు - తవేనవద్దాశ్వరదాహిమాగమ ఇత్యాదిప్రయోగవిజ్ఞేయః - అత్రగ్రీష్మచాంత్రాయణాద్యోః శ్లేష్మశ్చిత్రికాభేదాధ్యవసాయ మూలభిశ్చయోర్వస్తు సప్రాచీతస్సమాన్యేనవిశేషసమర్థన రూపాధాంతరన్యాయః ॥ ౯౫ ॥ కుర్వతి ॥ కురూణాంతేలివనేమమగ్నితాకుసుమేషు భ్రమరాణామావశిష్యజ్జిః ఋతునాగ్రీష్మేన మధునోమకరందస్య గంధస్త్వేనమశస్య చద్వయోర్భుప్తయేషక్షణార్థం - అగ్రేకుసుమోవనిజమనా సీలూక్షయా సహితాన్యస్తా - ముద్రికాముద్రేణవిభావిత్యుద్వేయే - వైతాళీయం ॥ ౯౬ ॥ శుభం ॥ శుభైర్మనోహరైఃసారభైః పరిపత్యైస్సంభృతాని సంపూర్ణాని - శుచోగ్రీష్మభూతా నిజాతాన్యవీతి అవిస్సముచ్ఛయార్థకః - శుశ్రేత్వేనవర్తమానాన్యవీత్యపిద్వోర్థార్థకః అగ్న్యైత్వన్నానిచేత్రిభావోధి - యానిప్రప్నోతిభూమా పాటలనిపాటలసంజ్ఞానిని॥శ్వేతరక్తస్తు పాటల ఇత్యమరః - శ్వేతరక్తానిచాభూషక - తానిపాటలకుసుమానివృశాదృష్ట్యాక్షణం వీతానిదృష్ట్యానిసంఘింశానిసంతీతిచ - చిత్రభావమాచర్యకరత్వంక బశవర్ణత్వం అగ్నిత్వంచకథంకయే

పశ్చి తానాంసులభంహిరస్వమ్ ॥ ప ॥ ౯౫ ॥ కుర్వతేలివనేమమగ్నితాకుసుమేషుభ్రమరావశిర్భృతా ఋతునామధుగంధగుప్తయే బతునాగ్రేనిహితేవముద్రికా ॥ ప ॥ ౯౬ ॥ శుభసారభసంభృతాని భూమాశుభిభూతాన్యవీయానిపాటలని ॥ కలయేయరతివచిత్రభావం క్షణవీతా నిదృశాకథంతాని ॥ ప ॥ ౯౭ ॥ సీమంత విద్యుదవతంశః శిరీషచాపంకైశ్శృంఘసాయ మితితైస్సుదృశాంశజైః ॥ తస్మాద్భవనితీలేనతతం యదాసీ తత్తాద్భవనితీశ్చరమర్దితశ్రీ ॥

యః - కింతుయోజయేయరేవేర్వర్థః - శ్వేతానాంపాటలత్వస్థపాటలనాం సింశత్వస్థచక్షణాదేవావిర్భూవదాశ్వర్యం - అనేకజాతియరూపాణామేకత్రమేరనాచ్ఛబలత్వం అగ్న్యైత్వన్నానాం - అత్తావై శుత్రనామాసీతిశుతే - అగ్నిత్వంచేతిభావః॥ని॥శుచిశ్శుశ్రేన్వహహతే శృంగారామధయారపి ॥ గ్రీష్మఘోషపాపిస్యాదితివిశ్వః - ఆశ్వర్యాల్లేఖ్యయోశ్చిత్రం ॥ ౯౬ ॥ నాత్వగ్నాభుడునిస్త్రీయామితీహూయధి - విరోధాభాసనమాలంకారయోఃశ్లేషపరిక్షిర్ణయోన్యంప్రప్తిః-బౌపచ్చందసకం॥౯౭॥ సీమంతేతి॥సీమంతఃకేశమధ్యరేఖైవవిద్యుత్తతఃతయస్యతత్ అవతంశంశిరీషం కుసుమమేవచాపః ఇంద్రధనుఃయస్యతత్ - సుదృశాంకౌరవరాణాంకైశ్శృంకేశైః ౧౦౩॥॥తద్భృంధేతేలివకంకైశ్శృమితికేశశ్చరాయేష్వమరః - కైర్వనైరయం ఘోషవివిశేష్యాపేతీపుష్పనిర్దేశః - ఘనంమేఘభిసంజజ్ఞేనజ్ఞాతం - సర్వైరపిజ్ఞాతమేవేల్లర్థః-యద్యస్తాత్ తస్యసుదృక్రేశబృందస్యఅధఃఅధోభాగస్థితీవనితీలేలాపే- సతతంనిరంతరంతత్తాదృశీతిమహుతిత్వార్థః - సలిలశీకరైస్సేద్యజలబిందుభిః కుర్దితశ్రీఃమేఘచ్ఛన్నదిసలక్ష్మీః వన్సనమృద్ధిరితియావత్ ఆసీత్ - తస్మాదితియోజ్యం - అత్రసలిలశీకరమర్దితశ్రీయాకేశబృందేమేఘత్వాచమానాదనుమానాలంకారః - సీమంతవిద్యుదిత్యాదిసావయవరూపైశ్చేతివిశ్రి

రయోరంగంగీభావేనసంకరః॥౯౦॥ఉగ్రైరితి॥ఉగ్రైరత్కుష్ఠేః ఉష్ణ రుచేస్సర్వసృకరైః స
మతామాప్తేయమాణానీ అగ్నికల్పీభవంతి అభిలానాందిశాంముఖాని యస్మిన్ ప్రస్య - ఉప
మానాత్కుష్ఠోలటకానన్ - ఆహ్వానానసృసవిధం సమావహ్యత్వాగంతుం అనీశ్వరా -
అశ్వశ్చేపేష్యుత్పేయై - రాత్రిస్వస్యకాలేఆగమనసమయే అపసర్వదూరంబలయతేన్న -
రాత్రియోభవన్నలృప్తార్థః ॥ ౯౧॥ వర్షాస్మితి॥ ఇయంవేషిప్రవాహఃవర్షాసువర్షరైః॥
స్త్రీయాంప్రావృట్ స్త్రీయాంభూమ్ని వర్షాఇత్యమరః - అస్తాకంతటవృక్షైశాంఉపాతి
తగ్రామేఽంత దేశస్యఉన్నులనంపాతనం త్వరితయథాతథాకలయతికరోతి. ఇత్యుక్త
ప్రకారయాంబుమెకాపెన అవతేన్నైర్వాప్యైః తీరయోరుభయోద్భుతైః స్వసికటా దాత్స స
మీపాతే అపసారితాశాఖాభజన్తిమృగైః వేత్యుత్పేయై - సంతాంసదీనాంసలిలస్య వేషీ
మధ్యందేశంప్రతిజగము ॥ ౧౦౦ ॥ దేశేదేశేఇతి॥ జనీమానఃకై త్యాన్యైవ కురంగాహరిణాః
దినకరస్సర్వవిపశ్చల్లవ్యాధే॥పులిదాశ్శబరశ్శిల్పః॥రాతాన్వంశజాః శృంగిలిమ్రికాండ
కేశుః - తెజోభిఃశిరశ్చైరేనభల్లైః బాణవిశేషైః దేశదేశ - ప్రతిదేశం - వీష్నయాం ద్విర్భూ

ప ॥ ౯౦ ॥ ఉగ్రైఃకరై రుప రుచేస్సమతామాప్తేయమాణాభిలంబుభవన్ |
అగంతుమహ్నున్నవిధంస్వకాలేప్య నీశ్వరేవావ ససర్వరాత్రి ॥ ప ॥ ౯౧ ॥ వ
ర్షాన్వయంత్యరితమన్న రు పాంతభూమి రుచ్ఛాలం కలయతి తిరుమెవతీతైః |
తీరప్రసైస్వ సికటాదపసారితేవమధ్యం జగామసరితాంసలిలస్యవేషీ ॥ ప ॥
౧౦౦ ॥ దేశేదేశేజడిమకురంగాస్తే జోభల్లైర్దినకరభల్లైః | ఛావంథావం ప్ర
హరతిరాజ్ఞాంధారాగిశంశరణమవాపుః ॥ ప ॥ ౧౦౧ ॥ అంగాంగసంగసహ

హః - ఛావంథావం ఛావిత్వాఛావిత్వా - ఆభీష్ట్యేణముత్ - ప్రహరతి సరిరాజ్ఞాం ధారాగే
హంయంత్ర ధారాగృహం శరణంరక్షకంఅవాపుః - హృదై రుచప్ల తానాం రాజాతదాక్రి
తోవాశరణమితిభావః - అత్ర జడిమకురంగాణాం పర్యాయేణత తద్దేశత్వాగ పూర్వకంరాజ
ధారాగృహ శ్రయోక్తైః పర్యాయాలంకార స్సావయవరూపకోట్టి విత ఇతితయో రంగంగీ
భావేనసంకరః - తేనపరాజధారాగృహేరి క్తస్య సర్వస్యాసినిశ్చైత్య ప్రతీత్యాపరిసంఖ్యాలం
కాగప్రతిలేఖలంకారేణా లంకారధ్వనిః - మత్తాప్య త్రంజ్ఞేయం - మత్తామభసగయ్యై తిల
క్షణాత్ ॥ ౧౦౧ ॥ అక్టాజ్ఞైతి॥ అంగానాంస్త్రీయానామంగైః పరకీయైస్సంగం స్పర్శం స
సహత్యభ్యసహనేపరైర్గీ ష్టై - యవతయఃయవావశ్యయవాసః - ఘమాన్ స్త్రీయే త్యే
కదేశుః - ఆమ్యోవ్యంఅభిముఖాన్సంతపిత కేచిద్వాచాఅశ్లిష్యైశివాజ్ఞాత్రేతై వద్య ధం
ఆలిలింగుః - తావన్మాత్రమధ్యసహంతః కేచిద్వృశాపిద్వప్యైవద్విధం ఆలిలింగుః - కేచిన్స న
సై వాలిలింగుః - సర్వత్ర అపిరేనకారార్థః - అత్ర యానాము త్రరో త్రరేసంపూర్వపూర్వ
వాచికాద్యాలింగన మాత్రా సహత్వేనో త్రరో త్రరం సామూహ్యోశ్చర్షన్ ప్రతీతేస్సారాలం
కారః॥శ్లో॥ఉ త్రరో త్రరముత్పర్షన్ సాగరభిత్కుశ్యతేబుదై రితిక్షణాత్ - సదనాకాదేరాలి

గన్యపూర్వపూర్వనర్థనా తృతీయతదజివస్తునాలంకారధ్వనిః - పాత క్రమార్థ క్రమో బలీ
యానితిన్యా యేనద్వయోర్వాచికదార్శనియోరుత్తరత్వేన మానసికస్థలైఖన మిత్వపి ధ్యే
యం ॥ ౧౦౨ ॥ అధ్యక్షాదునయోః కాశించ్యాంజు విహారంవర్ణయతి ॥ ఏవమితి ॥ ఏవము
క్షప్తకారణవచేహంపరిపక్వా - కేళిమరణపసంఖ్యాన మితిపచేకర్తృచ్ఛేదీమన్ ॥ ౧౦౩ ॥ పరిప
క్వంపచేళిమమిత్యమరః - హేళిసూర్యస్యమయాఖానాం కిరణానాం కళోరిన్దుఃశుక్లస్త్వస్య
కేళిం చేష్టా ॥ ౧౦౪ ॥ హేళిరాలింగసేసూర్యభివై జయంతీ - తస్యసూర్యస్య సహాయయమునా
యై నివేదయి తుంజ్ఞాపయితుం కామాయాసాంతాభిరవస్థితాభిరత్పుష్పేష్యై - రామాభిర
మణీభిరంతరాస్యాం ద్రాఃపాంతాఃపార్శ్వాయయోస్తౌ - దృగధ్వనివత్పుష్పైర్వే వనంతోవ
ర్తమానామూర్తిభూయసాన్యైస్థితానిత్యర్థః - వనంతరతికాంతోమధుమన్తస్మాదవివస్థితా వి
త్పుష్పేష్యై - జయంతజనకస్యేంద్రస్య అనంతరజః అనజః ఉపేంద్రః శ్రీకృష్ణభిరియావత -
కౌంతియోర్జునశ్చద్వౌపరిపాటలై రరుణైః హంసానాం పక్షివిశేషాణాంపాదై శ్వరజైః దు
రవగాహైః దుష్ప్రవేశైః వనజాతైః జలజైః సనాథసహితేపాధనియమునాజలైః పరిపాటలై

సేవైవ రావస్యాన్యమేవాభిముఖంయవానః । వాచాపి కేచిన్తనసాపి కేచిద్దృ
శాపి కేచిద్దృశమాలింగః ॥ ౧౦౫ ॥ ఏవంపచేళిమంహేళినియూఖకళో
రిమకేళింతస్యతనయాన్యై నివేదయితుకామాభిరవ రామాభిర్నిరంతరోపాన్తాదృ
గధ్వనివనంతోవనంతరతికాంతావివజయంతజనకానంతరజకౌంతేయా పరిపాట
లహంసపాదదురవగాహవనజాతననాథేపాధనిరోధనిచవిహారైస్తేషాం దినానా
మూపయికమాతిధ్యమాపాదయితుం తామేవభగవతేం సరితమాపతతాం ॥ ౧౦౬ ॥
౧౦౩ ॥ కల్లోలజాలకపటేనకళిందపుష్పాన్విపాదం ప్రతిప్రసన్నవేపరమస్యప్రేర
సః । తిష్ఠంతిమోపునరిహత్రి జగత్సవి త్రాఃసఖ్యః కతిమనిలలోకితుకామయే ॥
౧౦౭ ॥ తస్మాజ్జలేమతరుణాంబుదజాతివైరిష్వావతజాల మనయోరుభ

హంసస్యసూర్యస్యపాదైః కిరణైః దురవగాహైః దుష్ప్రవేశైః వనజాతేన అరణ్యసమూహేన
సనాథ రోధనియమునాతీరచ ॥ ౧౦౮ ॥ హంసావిహంగభదేర్ని-ఇతివిశ్వః - విహారైః క్రిడాభిః తే
షాం దినానాం గ్రీష్ట వాసరాణాం ఔషయికంయం క్షం ఆతిధ్యంపూజనం - గ్రీష్టావసరోచిత
కార్యమితియావత - ఆపాదయితుంసరపాదయితుం - తాంస్వరామాభిర్నిజ్ఞాప్యత్వేన సంభా
వితా మేవభగవతేం సరితంయమునాంప్రతి ఆపతతాం ప్రాప్తవంతో - పతతే రామ్పూర్వా
త్కర్తరిణ్ - ఉత్పేష్యైద్వయిన్లేషానంసృష్టిః ॥ ౧౦౯ ॥ కల్లోలేతి ॥ కళిందస్యగిరేఃపుత్రాన్
యమునయా ఉపాభగవత్పాదే - త్రిమజగత్సపవిత్రాః మేమమనఖ్యః గంగాః పునఃకతిల
న్యాః కింయస్యతిష్ఠంతి - ఇత్పుక్షప్రకారేణ నిలోకితుండ్రస్తుం కామాయస్యాస్తథోక్తయే
వేత్పుష్పేష్యై - కల్లోలానాం మహాతరంగాణాంజాలస్య బృందస్యకపటేన పరమస్య పుంసః శ్రే
ష్ఠస్త్వస్యపాదం స్పృహసస్యవేద్రస్థం ప్రవేషితిపూర్వాద్వాపేదీత్ ॥ ౧౧౦ ॥ తస్మాద్యతి ॥

తరుణాంబుదానాంకాల మేఘానాంజాతివైరిషు జన్మశత్రుషు - తద్వదరీసీలెష్విత్వర్థః - తస్యాంయమునాయాసితేషు ఆవరానాంజలభ్రమాణాం జాలంకర్తృ - వీచ్యస్తరంగా ఏవక రాగాగ్రీవతైర్వినివాచితస్య రామసీంస్యబలరామ హలస్య వ్యావల్లనైః పృహలైరు వజసితా నాంప్రణానాం సంబంధినాం గర్తానాంనిమ్నభాగానాం శంకాంబితర్కం అనయోరుభయోః క్షోభాల్లనయోః స్వతాసితే విస్తారయామాస - ఉత్ప్రేక్షేలంకారః - పురాకిలబల రామాయ మునాంకృష్టేన సేచ్యమానాం జలక్రీడార్థ మాహూయతా మనాగచ్ఛంతిం హలేనాచ కిరీతి పారాజితీకథా త్రా నుసంభేయా ॥ ౧౦౫ ॥ మురారీతి ॥ మురారీకృష్ణస్య నారీణాం ముఖానామివ చంద్రానాంఽక్షతైః - జలేయామునేపివ చంద్రేయాఃపద్మా నితైస్సహజ వేన యోధుం - తిలకానాంబిశేషకాణాంఅపదేశాత్ వ్యాజాత్ భేటకానాంవర్జణాం మండూకసీపు రఃకృత్వా - శస్త్రాగ్రహతవారణార్థమితిభావః - తీరేయమునాతపేలవస్థే అతిష్ఠితి వేత్తుమ్యై ట్యేవ్యం జకాప్రయో గార్హమ్య - భీరుతయాం తరమవతీర్యక్షణంతీ రేవతస్థిర ఇత్వర్థః ॥ ౧౦౬ ॥ తాసామితి ॥ తత్రయమునాతపేతాసాం హరిసుందరీణాం విలాసయుక్తం గమనం

యోరతానీత ॥ వీచీకరాగ్రవినివారితరామసీరవ్యావల్ల మోఽజనితప్రణగతా శంకాం ॥ ౪ ॥ ౧౦౫ ॥ మురారీనారీముఖభవ ద్దృష త్క్రిజ-వేనయోధుం జలదు గాఽపదైః ॥ తీరేవతస్థేతికాపదేశాత్ కృత్వాపురఃభేటకమండూకాని ॥ ౪ ॥ ౧౦౬ ॥ తాసాంవిలాసగమనంఽమవేక్ష్యతత్రలాల్యత్వ హేతురపిల్జ్వి తచేతనాయాః ॥ వే గా త్తిరోభవనవిఘ్నతయామరాభ్యాఃహ్యోజబభూవనితరాంఽపిమందిమశ్రీః ॥ ౫ ॥ ౧౦౭ ॥ శస్త్రైశ్చస్త్రైస్తాసునరితమరగాహమానాసు ॥ ౫ ॥ ౧౦౮ ॥ కాసా చిదీష్యయేవనితంబబింబానిని జలదానావలంబితోన్నతిభీరంబుభిః పులి

గమవేక్ష్య - లజ్జితాచేతనాభీర్యస్యాస్త్రస్యాంమరాభ్యాంహంసాంగనాయాః లాల్యత్వేన్వస్యశ్లాఘ సీయత్వే హేతురపి - గతేగామనస్యమందిమశ్రీర్నాంద్యనమృద్ధిః - వేగాత్తిరోభవనేంతర్థా నేవిఘ్నతయాప్రతిబంధకత్వేన హేతునా - నితరాగర్హ్యనిందసీయాబభూవ - అత్రగతిమం ద్యస్యకుణస్యదోషత్వకల్పనాల్ల శాలంకారః - తేనచహరిసుందరీణాంమందయాన సాందర్యమ వ్యాచృశమితి ప్రతీతేరలంకారేణవస్తుద్వయిః ॥ శ్లో ॥ ప్రేశస్యాద్దోషగుణయోఃగుణదోషత్వకల్పనమి తిలక్షణం ॥ ౧౦౭ ॥ శస్త్రైశ్చస్త్రై రితి ॥ తాసుసుందరీశుశస్త్రైశ్చస్త్రైః భయాన్తందంమందం య ఘాతఘానరితంయమునామరగాహమానాసునతేషుప్రవిశంతిషుపతీషు - ఇతిదము తరగద్యత్ర యేణాన్వీయతే ॥ ౧౦౮ ॥ కాసాంబితి ॥ కాసాంచిత్పురఃప్రవిష్టానాంశతీనాంనితంబబిం బానికటిపక్వా ద్భాగమండూనిక ర్తృణామితిభావః - ఈష్యయానిజనాదృశ్యా నహనేనేవేవ్య త్ప్రేక్ష - నిజస్యస్వీయస్యావకాశస్యదాసేనావలంబితాస్వీకృతాక్షన్నతిః గౌరవంక్షిప్తవనంఽ యేమాంతైః స్థూలీన్నతానామంతః ప్రవేశేజలస్యాత్ ప్లవనంప్రసిద్ధం - అంబుభిః కరవైః ని బోళయాంఽవర్త్య రాచ్ఛాదయాఃస్యాః - అత్రనిశంభాహత్ పుత్రజలకృతపుశీనాచ్ఛాదనేజిలా

నాంసావకాశదానజన్యోస్తతిమత్తేనపులిససామ్యసహనితంబదాంజన్యంసంపాద్య - తద్వై
రాతాద్యశనితంబకృతత్వముత్పేక్ష్యతే || (౧౦౯ || అపరాసామితి || అపరాసాంకాసాంచి
తాభ్యఃకుహరాణీవ నాభిరంధ్రాణి అసూయ యాన్యసాదృశ్యద్వేషజేబిష్ట్యత్ప్రేక్ష్య -
అవరానాంజవేనయోవలేషః కర్వతంచూనాం అవ రీయానాంచూషణా తాంబకనంకృతేతి
ల్యబ్ధోపేవంచమి-అవాలంఘనాశయామాసుః-అవపూర్వాబ్ధుఃపతేత ర్తరిల్యః || (౧౧౦ ||
ఇతరాసామితి || ఇతరాసామన్యాసాంకుచాఃకలశా ఇవ స్తనకుంభాఃకు)ధాన్యసాదృశ్యోషే
జేవేత్సుత్ప్రేక్ష్య - కనకకౌకనదకోశాకాసువర్ణసాగంధికముకుతాకాబోభణాతేనజాఘాతేన -
క్షోభంకృత్యేతిపూర్వవత్సంచమి-విదళయామాసుఃభిభిరుః || (౧౧౧ || వత్సజేతి || గృహరా
జన్యసూర్యస్యపుత్రీయమునా - గ్రీష్మర్తునావినిహితంన్యాకరూ వేణవిషేష్టం-పితృసూర్యస్య
సంబంధినంతావశేవస్వంధనం || ౧౧ || స్తోత్ప్రీయాంబదనభ్యర్చమరః- వనితాజనానాంహరిసుంద
రీణాంవత్సజకుంభానాంకుచకలశానాంనివహతేబృహత్తర తైశ్చలైరూర్మిభిరేవహ సైరహర
తేజగృహ-హియస్తా తారణాత్ అవత్యభాజాంపుత్రవతాంవిభాతిః విశ్వరమ్యంఅవత్యేత

నానినిచోళయాంచస్త్ర || ౧౧ || ౧౦౯ || అపరాసామసూయ యేవనాభికుహరాణి
జలమూషణాదావ ర్జజవావలసమవాలంఘన || ౧౧ || ౧౧౦ || ఇతరాసాంస్త్రధ
వకుచకలశాః త్విభణాత్కనకకోకనదకోశాన్విదళయామాసుః || ౧౧ || ౧౧౧ ||
వత్సజకుంభనివహతేద్వనిదాజనా నాంగ్రీష్మర్తునావినిహితంన్యాకరూజపుత్రీ ।
తాపంపితుస్య మహర తర శోర్మిహస్తైరస్యంనయాతిహివి భూతిరపర్యభా
జామ్ || ౧౧ || ౧౧౨ || సురనాయకాసుజనునోవశీకృతౌసుద్య ముత్తైర్నిపు
ణతాంయథాయయుః । సరసీరు హైర్మనశినీలతాస్తధానశచాన్యమూనివిక
చానితానియత్ || ౧౧ || ౧౧౩ || యమస్వసుస్సన్నిధిమేత్వరాత్రోన్వకాంతిచో

రంసయాతిసప్రాప్తోతి-సామాన్యేనవిశేషనమర్థనరూపార్థాంతరన్యాసః || (౧౧౨ || సురనా
యకేతి || సుదృశస్సుందర్యఃసురనాయకానాం జన్యకృష్ణస్య మనసోవశీకృతౌవశీకరణనిజయే -
ముత్తైఃకర శైర్యధానిపుణతాంకౌశల్యంయయుః తధానశినీలతాఃసద్విష్ణుస్త్రిప్తనోవశీకృ
తౌసరసీరు హైర్మిపుణతాంనయయుః- అత్ర హేతుమాహ || ౧౧౩ || ౧౧౪ || యద్యస్తాదమూని
ముఖానినకచానీకేశనహితాని - తానిసరసీరుహానివికచానికేశరహితానివికస్వరాజితీవ-లత
ఇతియోజ్యం - అత్ర సుదృశాంముత్తై రివనశినీలతానాం సరసీరు హైఃహరిమసావశీకరణనైపు
ణ్యాభావంప్రతివికానకేశ రాహిత్యయోగేష్టపభిత్రికాభేదా ద్యవసాయ లభికేశరాహిత్య
రూపసాధనవై కల్యణాకార్య హేతుకంకావ్యలింగమతిశయోక్తిసంక్షేపం - ముజుభాపిశీప్యత్త
మ్ || ౧౧౩ || యమేతి || సుదృశామూర్జజకచఇతిజాత్యేకవచనం రాత్రోన్వకాంతిచోరం -
తదానీమేవకమలస్యముకుళనాచ్చేర్యానుకూల్యాదితిభావః - నశీరంజద్వ కోశమిత్యంధః - య
మస్వసుర్యమునాయః సన్నిధింసంబాహమేత్వ - వానిమధ్యేనాతాగ్రవిశ్వాసేనవేళ్య - హృదా

త్వన్యకాంతమోరగుహారోవజన్యాత్వవల్లననస్తేవేయ్యేత్సేయై - నాగ్రగుహలభిరూపకోజ్జీ
 వితా - యసుస్వసుస్సన్నిధిమేత్తేత్వనేనాత్తదండస్యమరణాంతర్వంసూవ్యతే || ౧౧౮ || వ్యా
 బుక్తకాయామితే || వ్యాత్వన్యకాయామస్యోన్యముపరికరాభ్యాంజలప్రత్యేకక్రీడాయాం
 అస్యాస్యాంశిహస్తాద్వాంవ్యాత్వన్యపిర్వలనేవసమిలహలాయధి - విభులేతాశుకాంతాసు
 నఖానాంద్యోతైఃప్రకాశైర్వశబ్దంశబ్దాంతంభవద్వత్ - కంసహంతుఃకృష్ణస్యకరోపీత్యపి
 నాపదఃకముచ్ఛయః - తస్మాత్సరిరేయమునాయాఃకుశల్లోవాక్యాలంకారే - ఉదారాంశు
 హతంసభంగంకామస్యాంలనానివివేక్యేత్సేయై - సూయతేకర్తరిభుక్ - నఖద్యోతజనవశ
 క్షుంబియతివిద్యేషావరిహవభత్యసిగోద్యమ్ || ౧౧౯ || ఉల్లాసనాజ్ఞేభి || ఉల్లాసంభవతితద్యాజ్ఞా
 ప్రేమాత్మప్రవృత్తయః క్షేనహరితా - ప్రియాయాఃకబర్యాంకేతవాశైల్లారమాల్వేకత్రాబ్జమా
 ల్యుతిలరేయోజిరేసతే - సవత్త్వాన్యవత్క్రింతప్రేరితశ్చిగ్నిశిలసూయాయాయాగహితానిహసా
 స్తేశ్చకృత్తంసితంభూషితంకభూదియత్ - తచ్చిత్రం - ఎచెనమాల్యనలత్కబర్యామలంక
 రణద్వయైరశునితైరేతద్వత్క్రింతకరణాదిత్యాశ్చర్యం - పరమార్థస్తుసవత్త్వాన్యవత్క్రిం

రంసుదృశామురోజః | నాశాగ్రిశూలనలినంసితేశ్వవవల్లహర్షాదివపాదిమధ్య ||

ప || ౧౧౮ || వ్యాబుక్తకాయాంవిభులేతాశువద్వత్కృష్ణస్యకరోపీత్యపి మంభః |

సఖిముదారాంసరితస్తవస్మాత్కరోష్యసావీషివంసహంతుః || ప || ౧౧౯ || ఉ

ల్లాసభావాహరితాప్రియాయాఃకబర్యాంకేతవాశైల్లారమాల్వేకత్రాబ్జమా

ల్యుతిలరేయోజిరేసతే - సవత్త్వాన్యవత్క్రింతప్రేరితశ్చిగ్నిశిలసూయాయాయాగహితానిహసా

స్తేశ్చకృత్తంసితంభూషితంకభూదియత్ - తచ్చిత్రం - ఎచెనమాల్యనలత్కబర్యామలంక

రణద్వయైరశునితైరేతద్వత్క్రింతకరణాదిత్యాశ్చర్యం - పరమార్థస్తుసవత్త్వాన్యవత్క్రిం

రంసుదృశామురోజః | నాశాగ్రిశూలనలినంసితేశ్వవవల్లహర్షాదివపాదిమధ్య ||

అప్రేయత్రయత్క్రింతసూయాహసాలైస్సిగ్నేశ్వతంపలభూదితి || అద్భ్రంసాద్రాక్షిన్మం
 లిమితం స్థిమితంసమున్నముత్తంచేత్యమరః - ఇంద్రసజ్జా || ౧౧౯ || క్షహమితి || సవర్ణం
 యమునానలిలకమాగకాంతివర్ణశరీరంయశ్వనః - యదూద్యహః శ్రీకృష్ణః - నిమగ్నస్యజలాం
 తోర్లనస్యజనస్యగ్రహణేన - స్వయంగ్రహణింక సుఖంక హంకణంకల్పయన్ || ౧౨౦ || హేమా
 ద్యూతాపిహస్పృష్టేవణభిర్యమరం - తటిదివతన్యసాంతాఃసుదృశస్సంధిరీసలిలే - తదం
 తరిత్యర్థః - సుఖాదనాయాసాదేవ అగృహ్యతేజాగ్రిహ - తాస్సదృశస్తుతంశ్రీకృష్ణంనాగృ
 హ్ణా - గృహ్యతేకర్తరిభుక్ - అత్రతటితనూరితిసుదృశేషణస్య సవర్ణవర్షైఃపాదిశేషణ
 స్యపసుఖనగ్రహణయోగాయోగతాత్పర్యగర్భత్వాత్పరికరద్వయంసజాలియత్క్షేనసంస్పృష్టం -
 యత్తు సువర్ణవర్షైర్యవపారభామెణసువర్ణవదమబంవర్షయస్యనభివృద్ధిసంహః - తత్తస్యమా
 లనిర్మూలకస్యనచోద్యం - యతస్తథావిశేషణస్య జల్పేష్టాగ్రహణానమర్థత్వాత్ - సుదృ
 శస్తుతంకుతోనాగృహ్ణాన్నిత్యత్రహేత్వమక్లేః - హరేస్సుఖనగ్రహణావత్తేశ్చ అనమర్థత్వా
 ధృపదవిశేషనిర్దేశత్వం వ్యాపకతత్వాధ్యార్థోపాదితీతి - కింపసువర్ణస్య అమలత్వేనసా

మ్యో ఊషమయాఅప్రసిద్ధ త్వాఖ్యాబంకారదోషాః ప్రకరణ - వచనమ్ || ౧౧౭ || పూ
త్యైతైరితి || అంబుషానిమగ్నఃసాహిఃపూత్యైతైర్మఖిమారుతైఃసంధిఃసంజూతరా
వస్థానసూచకంబుజదంక్యచిత్రకేత్రఉదన్యఉత్థాప్య - ప్రవహాంప్రియాయాభ్యసత్త్రిం
షంచయంతృత తత్త్రివధితోనాంతర్ధాగైణతృన్విధింకతభిప్రాయంసృజయింపత
త్వచిదన్యత్రనరాంగ్యాః ప్రస్తుతోచితసద్భోయం ఊషుస్తథభవతంచుమబ - ఆశ్రయ
బుదోత్పాదనక్రియయావరాంక్షారుచుబ నాత్మకమహాప్రకాశనాయ హరివెనెన్ద్రి
సంచనకృతమితియ క్తిరలంకారః - స్వాగతా || ౧౧౮ || క్రితైరితి రుజ్జురూపభయోహాం
తేనమాపే - ఆభ్యుజ్జ్వలముండవిభూయవలయాప్రత్యావస్థాయక్రితైః హరి - కృష్ణయోః
కృష్ణార్జునయోర్భావతేయమతినమూహా||ని|| కృష్ణాఖ్యాశ్చనువ్యాసృజనంబుజనార్దనాభితి
శ్చ్యో - తటిన్యాసేయమునాయంతాటంకేభవలేజుః - అత్రగౌరవమృత్వగుణనిమిత్తాయ
వతినమూహయోకుండలతోత్పేక్షే - గుత్తస్వత్రప్రభవర్ణఃఅతేయస్ తాన్యశేషే
జ్జాజ్వల్మమానెభ్యోగ్ధ ఇన్ససింహం - తప్తత్యాహిరింపదయం శదయతి - యత్రాంత

పూత్యైతైర్మచిదభస్మితిహంబుజ్జుదంహరిమధ్యుదయః || వచయ
స్పృశివగూర్వచి హుస్తావమంబుమచుంబురారాంగ్రియం || క్రితై
మండలిహాయ కృష్ణరూరభుయావతే | తటిన్యాసటయోః ప్రాంతేతాటం
కేభవలేజుః || ౫ || ౧౧౯ || తటిచిరంవిహృత్యప్రతిరము ద్విధాభిర్బలసేవ
వీర్యాదీనంకుచితాత్మభిమతే రానమితావిస్తదింగనంగనంగుత్తచిమర
గిరానంస్తుత్యవనచంద్రరంభలైఃస్లాఘమానానివసన్సాసేగిరింక
యకాంతి లతామూరకాపికనకాభరణాని కామసియంపరమ క్తిమాప్రస్థ

ఇర్వన్యద్వివచనాంతర్వేదాదృశశబ్దద్వయోపస్థానావశ్యంత్వేనదిప్రశబ్దపర్వకన్యచిత్ -
ప్రకంవాచేరుపస్థాపనేప్రకృతా నన్వయఃప్రపస్థాపన సాంతిత్వేప్రభూన్వివచనాస్తవా
చ్యలాటంకవిశేషభాత్వాయోగః - ప్రవర్ణాంతానాంమునాంసంవేషిప్రశబ్దవైవచిన్య
దిప్రత్యనియామకాభావశ్చ - కింబునా - కథంభిత్తసుపధాపనమన్యశబ్దరూపస్యార్థవి
శేషభాత్వాయోగేనావాచ్యవచనాభ్యుదోషాః తిరితి || ౧౧౯ || భేరితి || భిర్భుక్తప్రకారణ
చిరంవిహృత్యజలక్రితాంప్రత్యాప్రతిరంతటంప్రతుష్టద్విధాభిజూనాలదయారభేదాన్తా
శాంతవసేవనేననంగత్వావీర్యాలజ్జాయాభివేత్తుత్పేక్షే - సంకుచితముమళితఃఆత్మామనః
స్వరూపంచయేషాంతైః - ముచాజలసంగనన్వత్ప్రభవతీతిప్రసిద్ధం - కుజైరానమితాభింతా
సామంగైఃసంగననంగరంశర్మముఖయేషాంతానితవినమర్కరవేష్టనజన్యభ్యునిరేవగోపా
తయానన్వత్య - పవనేనంచంద్రరంభలైఃప్రాంతైఃస్లాఘమానానివిభక్తగనందయమానా
నవధి తానివసనానిస్త్రాసినివసినవతిభిఃవేష్టితవతిభిః - కాయకాంతశ్చరీర శోభాయావివలతా
యాఃకోర కానివమథానికనకాభరణాని కామసియంకేన సాందర్భేణవైశ్చేనేనపునః కి

౧౫౭ త్తం ప్రభా ర తే - న వ్యాఖ్యానే - త్తతీయ స్తబకః.

మాత్రంతస్యపాత్రాచికుర్వతీభిఃపాత్రయంతీభిఃసర్గ సుందరీణాంకేమత్తైస్సాందర్భమితీ
 ద్వైవయధ్యంసూచయంతీభిఃసర్గః - పాత్రశబ్దాత్తత్కరోతీభిఃసర్గాల టశ్చతరుగ్గతశ్చైతి
 జీఫ - వధూతీభిఃకాంతాభిఃసహ||౧|| వధూతీమహిళాభామేతిత్రికాండ శేషఃతటాటవీంయము
 నాతీరకాననంపర్యటతోఃస్వైరంసంచరతోఃతయోఃకృష్టార్జునయోర గ్రేపురస్తాతేదివిశ్ర
 తిదిశంకృతఃషీటీకృతఃశిరేతరాభీశోరుష్టకిరణస్యకాశఃఆతపయేనర ధోక్తఃఆతపవజనస్య
 దృశాంసేత్రాణాంకూశీకరణేముకశనదేశికః ఆచార్యఃపత్నీగ్రయతేతియావత్ - మహ
 సాంలేజసాంరాశిఃపాపిపుమాఆవిరాసీత్ ప్రాదుర్బభూవ - కాయరాంతిలతాకైరకా
 జీవేతవశబ్ద సారఃకావచిత్రఃపాపిమాదికః తతోత్ప్రేక్షయోఃపన క్త్యధావాదితి - యత్తు
 తదంగేత్యత్ర కుచరూపాంగేతస్యసింహాశనమ్ - ఆగ్రేనవసనస్యసర్వాంగసంబంధిత్వేనసస్వర్భవి
 రోధావ త్రేతి-ఉప్రేక్షరూపకనంసృష్టిః|| ౧౨౦||ఉన్ది ష్యతి||అన్ది న్నైవఉత్పత్తేక్షణందేశ
 కాలాధ్వగంతవ్యాధివర్తత్వం - యత్పాత్రకృత్పాదిత్యధ్యః - ఉన్ది ష్యతి||ఉన్ది ష్యతి||అన్ది
 స్తి|| - వీష్నాయాంద్విర్భావః పక్ష్య జీతిశేషఃపరిచలితా జేభీభిఃతాదృగ్నాపూర్వం

పాత్రయంతీభిఃసహతటాటవీంపర్యటతో నయోర గ్రేదివిశ్ర
 శిశిరేతరాభీశప్రకాశఃజనదృశాంకోశీకరణ దేశికఃకోశీమహ సాంరాశిరావిరాసీ
 త్ || ౧౨౦ || ఉన్ది ష్యతి||ఉన్ది ష్యతి||అన్ది న్నైవఉత్పత్తేక్షణందేశ
 కాలాధ్వగంతవ్యాధివర్తత్వం - యత్పాత్రకృత్పాదిత్యధ్యః - ఉన్ది ష్యతి||ఉన్ది ష్యతి||అన్ది
 స్తి|| - వీష్నాయాంద్విర్భావః పక్ష్య జీతిశేషఃపరిచలితా జేభీభిఃతాదృగ్నాపూర్వం

భావ రతేన్యయథాపూర్వాం - వాస్తవీత్యధ్యః శక్తిఃవస్తుగ్రహణామర్థం యస్యాస్త
 యాదృష్ట్యాచక్షుషాకరణ - తస్యలేఖారాశేర్న ధ్యే అనుదితాలనుత్పన్నాచ్చాయాతనాత
 పంయస్తాత్తథోక్తం - ఉపరితనసారప్రకాశనిరోధేవ్యధస్తనాగ్నిప్రకాశనిరోధాదిభావః
 తాదృశంసేఆతపత్రంయస్యతం - ఆత్మనేత్రగోళేనఓతోః విడాన్యజ్ఞాతేయంబాంధ
 వ్యంవిదధతం కుర్వంతం మార్జారనదృశాక్షమిత్యధ్యఃకవిజ్ఞాతోర్ధ గతిభావేథక్యేయాదేశః - అ
 ణ్డోరితిపారనేత్రయోరిత్యధ్యః - కంచిదసిద్ధేశ్యమహి మానంపురుషంవీక్ష్య - ఆధయజువరస్య
 కురువరస్యార్జునస్యవద్వయోశ్చితసీమా మనోదేశఃప్రత్రయేణవిసయేనఆశ్చర్యేణవలగ్ధాతేపా
 ప్రాతే ద్వాంరాజానాయస్సాస్తస్యాభావాత్ ద్వైరాజ్యాధ్యేతోఃఆకులాలభూత్ - రాజయ
 గ్నస్యపాణిభాతుకత్వప్రసిద్ధేరితిభావః - విన్ది తోవిన్దితాచాభూతామితితత్వాధ్యఃస్వభావ
 క్తుపమయోస్సంసృష్టిః - సర్గరా || ౧౨౧ || మౌఖ్యతి || ముకుందస్య శ్రీకృష్ణస్య వధ్యః
 కామిన్యేఅన్యత్రగచ్ఛతఃద్విజాతివృద్ధస్యవృద్ధ బాహ్యునన్యసంబంధిభిఃపయ సావార్ధ కేనకృ
 తైఃజాతైఃముఖేతిరో వేషభుభిఃపిరశ్చీనకంఘైః కృతం సూచనంపారోష్వపనర్హణప్రేరణయా

శంభుచారిత్రే - సన్యాభ్యాసే - తృతీయస్తబకః. ౧౨౨

సాంతభోక్తాభివేష్యత్ప్రేక్ష - అలివీరవశీతవత్సస్యత్యః - చంద్రాక్షర్యసూర్యయోద్విరభ
ద్విప్రకారంసహసా అపసస్యః జగచ్చక్ - వంశస్థమ్ ॥ ౧౨౨ ॥ తాభ్యామితి ॥ తతఃతా
భ్యాంకృష్ణార్జునాభ్యామాత్మానం శరీరంచఅపంకజనిష్ఠాపంకద్వయశూన్యంచవిభాజితం ఒదంచం
త్యంకురంతిపహూనిఘర్షతోయా నిస్సేదబిందవఃయేషుతేరప్తై రప్తై రజ్జైఃఫాలభజనత్వఃపాదైః
తస్యదివ్యపురుషస్యపదోపాదయోః పురస్తాదగోలవన్యాఃభువరజాంసిరేణవఃరాజనః కితారా
శ్చస్పృష్టైః - సాష్టాంగంసమశ్చక్రతురిత్యర్థః - అహూతిత్యాశ్చర్యే - జగత్పాదసయార
పిసర నారాయణయారాత్మనః నిష్ఠాపత్వికరణాభిప్రాయ అశ్వర్యమితిభాషః - ఆత్మస్వ
న్నాంగావసీరజస్వర్యనజనస్యపంకత్వ ప్రియర్చిస్యరాజనవి కారాశ్చైవయజ్ఞియత్సవ్యాస్వ
స్యవిపరీతనిష్ఠుంకత్వనిష్ఠాపత్వఫలచేచ్ఛజన్యత్వాన్వచిత్రాలంకారః - వివిధప్రత్యయత్వశ్చే
ద్విపరీతఫలచేచ్ఛయేతిలక్షణాత్ - సచక్లేషభిత్రికాభేదాభ్యసంసాయ మూలాకాయోక్తుబ్ధే వితృప్తి
తయారంగాంగీభావేనసంకరః ॥ ౧౨౩ ॥ షరస్పరేతి ॥ సోఽగ్నిర్వల్గభాష్టాణమేషుషరస్స
రాసజ్జేన అస్యోన్యమేవ నేనయత్ఫలంభోజనంతస్యప్రకర్షేణదాతుమిచ్ఛాపిడిత్యా - ఏదాతే

స్వపార్శ్వయోర్ద్విధావససుస్సహసాతీగరవః ॥ ౪ ॥ ౧౨౨ ॥ తాభ్యాంతత
స్తస్యపదోః పురస్తాదపంకమాత్మానమహూతిభాతుమ్ । స్పృష్టైఃపురుషదంచచ్చ
హుఘర్షతోద్దైరప్తైఃపురుషైరవసీరజాంసి ॥ ౪ ॥ ౧౨౩ ॥ షరస్పరాసంఘ
లప్రదిత్యయా స్వజన్మతారైఃజన వాసరాజిన । ఉపస్థితౌతాప్రస సృత్య
సంక్రమాత్స ఆశి సూనం తరమేవ ముద్రవీత్ ॥ ౪ ॥ ౧౨౪ ॥ త్సప్త
వీడయతిమామయవీత్ కుషీమేత్యచకితేషయవాభ్యామ్ । యాచ్యతే తదశ

స్వన్నరాదవ్రత్యయః - తయాఉపస్థితౌప్రత్యాసన్నాస్వాస్వీయాజన్మతారాజన్మ నక్షత్రం
బిద్ధవవాసరస్సామవాసరశ్చతాద్వావిసస్థితానిత్యప్రేక్ష - తౌక్యప్లీమర్జు నచ ఉపసృత్యన
న్నిధాయఅశిషఃఅశీర్వాదస్య అన నరంసంభ్రమాత్ సప్తాషాతే విపంవక్ష్యమాణప్ర కారేణా
బ్రవీత్ - సంభ్రమాదుపసృత్యేతివాయాజనా ॥ అభ్యావోజనమాలస్య మిత్యాదినా బానువారా
దెర్జన్మ నక్షత్రయోగోపిత్వేకంఘ్రవణారత్రేత్య భోజనఫలం దాతృత్వేన కృష్ణార్జునయో
స్తత్వేనోప్తేక్షణం - అత్రసఅశిషస నరమితిత్రిత దాశిషస నరమితి పవారెభ్రమేణస్య
సింహన్యాభ్యాసంకర్తృవాచకపదాభావేనన్యూనపదిత్యాభ్యుదోషాచ తేరుషేక్ష్యం - వంశస్థ
మ్ ॥ ౧౨౪ ॥ త్సప్త ॥ అయిదీరాశేఽగ్నిష్టార్జునాత్మత జాతరాగ్నిజవి తోదరదావఃయమ
వాభ్యాంయుక్త్యైతేవకితాభివేష్యత్ప్రేక్ష - కుక్షీంఉదరం చిచ్ఛమాంబికర్షేణవీడయతివి
షుతిభిఃయస్వాన్నస్యపురా అగ్రేత్యప్యతి - యేనాన్నేనశ్చప్రోభవిష్యతిత్యర్థః యావత్పూరాని
పాతయోర్గ్గడితిలక్ ॥నిఃకటాగామికేపురేత్యమరః - అనేనమయాంత ఆశనంఅన్నంభాగ్ని వ
వ నరూపంబహుయథాతథాభోక్తుంయాచ్యతే - యాచేకర్తృ నిలబ్ - అత్రత్సప్తదాయాః
అశనయాచా హేతుత్వాద్వాక్యార్థ హేతుకంకావ్యుత్తముప్రేక్ష్యంసన్మన్మ - స్వాగతా

త్తం || ౧౦౫ || ఇత్థమితి || ఇత్తము క్షప్రికారేణస్వరూపక్షణంపురతోక్తప్రసార్యత
 ద్వంజనంప్రార్థయతిఇత్యర్థః - చురాణిజేరనిత్యత్వాదప్రయోగః - తస్యద్రాక్ష్యణస్యయ
 వ్యవసంయోగ్యతేదశనంబంబభాత్తమిత్యేనంరూపంతస్యసార్వభౌమభావేగేయస్యాస్యా-అ
 విలంబితానస్తర్యేత్వర్థః - తథాలవశనందాస్యావంశిత్వక్ష్తప్రికారాఫరితిఃవాక్యంతు - తా
 భ్యాంకృష్టాద్భూతాభ్యామంసమాలంబ్యేగృహీతా - లమ్బితేకర్మణిలిట్ - తథాహిసత్సునజ్జనే
 ములర్థనాయాచ్ఛాస్త్రీలిక్తేనస్త్రీశ్చఅహృదంగర్భభారణంవి నైవనద్యపివేత్వర్థఃఫలంప్ర
 సూతేజనయతి - సమైవిలమ్బితమేవార్థినీకృతార్థయత్వత్వర్థః - సామాన్యనవిశేషన
 ర్థనరూపాథానరన్యాయః || ౧౦౬ || అథతి || అథతయోఃప్రతిజ్ఞాననరంముదానంతోపే
 యాచితార్థదానప్రతిజ్ఞాజన్యనాత్మసంయథాతథాభావః యాథాతధ్యంఅగ్నిత్వమితియా
 వత్ సకధినివేదితేయేనసంభగవాన్యప్రహద్యానురగ్నింధస్తట్యాంఅథరోష్ణస్యేనయవనికా
 యాస్తీరస్మరిణ్యాంఅస్తర్మధ్యేనటల్ ప్రసరత్ స్తీతంయయోస్తయోస్తేరాధరయో
 తిత్వర్థఃజేవకీసుతస్యపుథానులస్యచతయోఃకృష్టాద్భూతయోః ధురిపురస్తాతీగిరిదరీమతైలగుహసు

నంబహువోత్తం యస్యతృప్యతి పురాతిథిరీషః || ౩ || ౧౦౫ || ఇత్థస్య
 దక్షిణకరం పురతఃప్రసార్యతస్మార్థతోవచనసార్వభౌమభావినేగా | తాభ్యాం
 తథేకస్యితి ముసమాలంబనత్వేర్థనాభామహృదమేవసూతే || ౫ || ౧౦౬ ||
 అథముదాకథితాత్మయథాలధాదావోభగవాన్బ్రహ్మద్యానురంతఃకటియపిని
 కాస్తర్మటత్ప్రితయోద్దేవకీపుథానులయోధురిగిరిదరీననతి ధురిణ విభావరి
 చరనరిస్యనదివిషదీశమేదురీకృతదురీహితతాండవస్యభాండవస్యజగత్సం
 తగధుత్వంచతత్పరిక్షణదక్షస్య ఋభుక్ష్యస్తక్షకేషక్షపాతంచనినవేద్యయవ
 యోకటాక్షబలనక్షణాద్దిధయోఃస్వమపేక్షితవిశేషమాచవత్ || ౬ ||
 ౧౦౭ || భూనంజ్ఞయాయుషువతే పురుషూతసూనుస్సంతుప్యతోభజన్య
 హేనతసూనపాతః | తూణౌచగాండివసఖామిరగాంశ్చకుభ్రాన్గ్రాంతం

వసతిభుజైర్నివాసిభిఃవిభావ్యచరైఃరాక్షసైఃసరిన్యపైస్సప్తేదివిషదీరైః అసురశ్రేష్ఠైశ్చ
 మేదురీకృతంసాస్త్రికృతం దురీహితానాంలోకోపద్రవాణాంతాన్జవలవిచ్ఛానః - యస్మిం
 స్తస్య - భూన్జవస్యనామలరణ్యస్య - ఒగతఃలోకస్యకణ్డేగధుత్వం రోగజన్యకేణ్వహభోజ్యత్వ
 మితియావత్ - తస్యభూన్జవస్యపరిక్షణదక్షస్యసమర్థస్య ఋభుక్ష్యఃకస్త్రస్యతక్షకేత్రవ
 ర్తమాననాగరాజేక్షపాతంచనవేద్య - యవయోఃకటాక్షబలనసాహాయ్యవ జీవసేనక్షణా
 ద్దిధయోమిదగ్ధమిచ్ఛామి - తదితేషః - ఇత్వక్ష్తప్రికారంస్వంస్మియంఅపేక్షితవిశేషంకా
 మితార్థంఅవచక్షేకథితవాన్ - చక్షేకస్తరిలిట్సాతినపమితిపారేనసహాయంయథాతథేత్వ
 ర్థః || ౧ || సహాయోతినపమన్త్రాపీత్యవరః || ౧౦౮ || భూనంజ్ఞయేతి || అథపురుషూతసూనురర్థ
 నః - యవవతేష్మిగిక్ష్తస్యభుగ్నిసంజ్ఞయానేరీరజేన - సస్తవ్యతేకామితార్థప్రతిజ్ఞయా

మునితాపఃతస్యప్రసాదే ముఖాద్భవతిధూర్గ్నిఃబడబానభవతిపుమసీర్హస్తి నిలరత్నమివసీ
 లంక్యామండద్ తానిప్రవాహానికనలయానిపిబుమాశ్చియస్తింస్తద్విన్దంశ్చాన్తావంసాముది,
 జలంబలశితుంభక్షితుంసన్ననాహసన్నద్ధోఽభూత్ - శ్లిప్తవిశేషతేయముఃపూ || ౧౩ || శోభ
 తి || అథ వణ్య తరఃఅతిభీషణోగ్నిః బాణపురస్యబలిపుత్రసగరస్యశోభాఖ్యాన్యప్రకృతి వానసయా
 పాక్రికారాత్ నాసాన్వపస్థానసంసార్తేజే వస్థి పయెత్యుత్ప్రేయే - అతిమహత్యాశోణరుచారక్త
 ప్రభయాశిఖయాజ్వాలయా - అన్యవనస్యశ్చాన్తానస్యసమస్తాత్పరితఃకుణ్డలనాంకుణ్డ లాకారే
 ణవేష్టనంకలయన్కురురన్త్యవప్యథవర్ధతేన్ - వర్ధతేకేర్రరితీబాణపురస్యాగ్నిమయః
 పాక్రికారఃపురాణప్రసిద్ధఃతీటకవృత్తం || తీటకవృత్తమిదంభద్రభాగావితీక్షణాత్ || ౧౩౪ ||
 ప్రధమమితి || పానతొగ్నిష్టిద్గ ఇవత్ప్రేక్ష || నిష్టిద్గఃపల్లవికేవిలభ్యత్యమరః - ప్రధమమాదోష
 రిరభ్యసంవేష్ట్యప్రశ్లిష్యచగృహీతవద్గఃప్రసాదితశ్చిపల్లవఃపర్వపుటఇవయేనతథోక్తేనతి - వ
 నరాజేఘాన్తావస్యస్త్రీలింగాత్సస్యాగ్నిన్నాయకాయాశ్చ ఉపకణ్డేనమోపకణ్డదేశే - ఆహ
 లాతాపార్వాదస్త్యతవేదనయాచనఙ్కులాకపోతా నాంపారావతానాం లేమిమచనాద

హహర్వాత్ | వరిపుమసీలముత్స్రవాశంవనమశితుంబడబాన్యధూరిహస్తి || ౧౩ ||

౧౩౩ || శోణరుచాశిఖియాతిమహత్యా బాణపురావృతి వానసయే | వం

డతరస్య వనస్యసమతా తుండలనాంకలయన్వప్యధ్యతి || ౩ || ౧౩౪ ||

ప్రధమంపాపక్షిద్గః పురభ్యగృహీతపల్లవైఃపుటైః | ఉపకంఠేవనరాజేరు

దగాదాకుల కపోతినాదతతిః || ౪ || ౧౩౫ || క్రమేణప్రబలిభవతోభవ

తః పవమానసఖస్య తమాలాదిమకేషు చిత్తరుమృత్యుచ్ఛయాయమానై ర్థా

మైఃపింశుకాదిషు కేషుచిత్ స్తబకాయమానైర్జ్వాలాకందనైస్తిలకాదిషు

తతఃకలకలరవరాశిఃఉదగాదావిర్భభావ - అత్రప్రస్తుతాగ్నివనరాజిన్నిసాచారణిశేషణ

సామ్యదప్రస్తుతపరిరంభ పూర్వకాధరచుమ్మనమఃపిత్తమహారవిట కామిసంభోగవ్యాపా

రప్రతేతేనమాసోక్తిరలజ్జాఃస మాసోక్తిఃపరిస్ఫూర్తిఃప్రస్తుతేఽభిస్తుతస్యచెదిలక్ష

ణాత్ - అత్రసంభోగస్యాభిజ్ఞనపూర్వకత్వంరతి మాజిత్వానాంకపోతనాద వామ్యంచరతిర

హస్యే || అదారతంబాహ్యమిహప్రయోజ్యంత్రాపిచాలిజ్ఞనమేవపూర్వమితి - తత్రభాపు

కకపోతవారి దేత్వాదిగాప్రసిద్ధంరత్నాయాసజ్జనితో ముజ్జాఃసమఃపిత్తమితిఅర్థావృత్తం

౧౩౫ || క్రమేణతి || క్రమేణ ప్రబలిభవతఃప్రవర్ధమానస్యభగవతఃపవమానసఖస్యాగ్నేఃసంబ

ద్ధిభిరీద్రీద్రతేయాస్తవజ్జ్వలకేయోజ్యం - తమాలాదిమకేషుచిత్తరుమృత్యుచ్ఛయాయమానైః - ఉపమానాత్ప్రేజ్ - లటశ్చా

నవోవివమగ్నేః - ధూమైఃపింశుకాదిషు కేషుచిత్తరుమరక్తకుసుమేషు స్తబకాయ మానై

పుష్పగుచ్ఛవదాచరద్భిఃజ్వాలాకన్దతైః శిఖాఙ్కురైఃతిలకాదిషు కేషుచిత్తరుమరక్తకుజేషుప

దేశిమానాం పక్వానాంభానాం బీజాయమానైఃస్ఫులిజైరగ్నికణ్డైః | హరిచన్దనాదిషు కేషు

చివ్విటపిమతరుషుర క్తత్వః - వల్మలాయమానైః శ్వత్సేవల్మలంవల్మలంప్రియామి
 త్యమరః - ఆలోక్తే ప్రకాశ్యేనీడవత్సవయీతిరధారిమకేమచిత్తరుషు చరస్వరంసఃశౌంఘ
 యోభ్యాంతాడనేనయద్రటనంచ చటశబ్దఃతిద్వదావరద్భిఃరదనాయమానైః శ్వత్సేవల్మలం
 హానాం సమృద్ధిః శిశ్పలచటాతాగ్రైః - పరిశ్రవ్యరహిషతంవ్యాప్త ముచ్యతే - శ్వత్సేవల్మలం
 ముహూర్తమల్పకాలం యథాపురందాహవత్సరేవ ఆవతస్థే అవర్తం || ఆవ్యయంశిశ్పలైః
 దినాసామ్య శ్యాధై వ్యయిభావఃనావ్యయిభావాదిర్యం - ఆలృతగ్నిదా హివల్మలంసమన
 న్యపునస్థామాదిభిఃపూర్వాసాసంపాద నాత్మార్వరూపాలాగ్రరభేదఃపూర్వావస్థానుప్రతి
 శ్చక్షుతేనవివ స్తునీతిచ యాత్ - తస్యచోపమావత్సరే విరత్త్యా త్రయోరన్యోరేవావేననన్య
 రః || ౧౩౭ || హులేతి || కాపిమహ త్వేనానిర్వాగ్యా భూమ్యాభూమప స్త్రీః - హాతాత్వాద్వి
 త్ - హుతాశనాదగ్నేఃపరిత్రా సాత్పరితోభయాత్ - అపృలన్యోఃకార్యం వలాయమానా
 యాఃపనక్రియఃపనలక్ష్మ్యోవేగాత్పలాయనసమృద్ధిమాత్ శ్లఘాముర్వదన్యనాకబరీకేశవాశభి
 వేత్యత్ప్రేక్ష - ఖమాకాశంవ్యావశేవ్యాప్నోతిస్త || ౧౩౮ || వలయమిలధూమకేభూయాః

కేమచిత్ పవేమిమఫలబీజాయమానైః స్ఫులింశైర్హరివందనామి కేమచిద్వి
 టపిమవల్మలాయ మానై రాలాక్తేర్నీడవత్సకే మచిత్తరుషుచరస్వరంసఃశౌంఘ
 త్వాడనరటనాయమా నైః శ్వత్సేవల్మలం చటాతాగ్రై శ్చనర్యతఃపరితమపి తద్విరం
 ముహూర్తంయథాపురమవతస్థే || ౩ || ౧౩౯ || హుతాశనపరిత్రాసామ
 చ్చలంత్యావనక్రియః | కబిరీవన్య ధావేగాత్కాపిధూమ్యాఖమానశ్చ || ౧౩౯ ||
 వలయంధూమకేభూయావ ర్న్యసన్యదాంబభౌ | భావినశ్చరమాటన్యపరితోమా
 నసూత్రవత్ || ౩ || ౧౪౦ || అప్రేవ గాంధీవత్సతోభువీభాజిత్యమ్లంశ్చకాయ
 మరుతామపిమన్యమానమ్ | హామల్యాగ్భలంపతపరేతివదన్తివాగ్నిస్సోటారవం
 సర్పాడితిస్ఫుటగూరివకారః || ౩ || ౧౪౧ || స్వపార్శ్వయ్యగ్జ్వలదగ్నికంధితావ

వలయంమల్ల లందిరి ఆకాశేసిద స్తీతిమన్యదాందేవానాంవ ర్న్యాకాశే-వాఃసః భావనీతశ్చ
 రమయన్యకూటవృక్షాలాయాఃపరితఃయావచ్ఛాలం - మానసూత్రవత్ ప్రమాణసూత్ర మిదేత్యు
 త్ప్రేక్ష - బభౌ వాసఃకూటోద్వయోశ్చాలేత్యమరః || ౧౪౧ || అస్మేత || భాజనహేల- శ్వంమ
 రుతాందేవానాంమల్లం వీరమిన్ద్రమిభువిత్సజాయమన్య మానంత్యకలత్వత్వేనసంభావయమా
 నంలన్యగాత్తివశ్యతోర్జునస్వైవ బాహ్మ్యుర్భుజ యోగ్యలంకార్యంజతవర ఉచ్ఛాగరూచ్ఛార
 య-ఇత్వక్రపి కారేణవదకౌబువస్మి వేత్యత్ప్రేక్షాగ్నిః సోటైఃవేణ్వాద్వి దాంహాజన్యద
 తేనైర్యతవసంపరతాగ్ర స్రంఘడితిదుతంస్ఫుటయూంచకారపకటితవాకా || ౧౪౧ || స్వకా
 ర్మ్యైశ్చ || ౧౪౨ || నాన్తభాజిఃఖాణ్డనవనవాసిసేమహ త్రరాజిన్స్థూలాయతోన్నతాః | అజగరాన్యర్చన
 శేమః - ఆంధ్రబాహుయాంకాండవిలువలు స్వయోఃస్వీయయోఃపార్శ్వయోర్మ్యగ్జ్వలవ్రః
 అగ్నేఃపద్ధ శాఃజ్వాలాగోహంతథోక్తాస్తవః - నిశాతినాతిత్వేనవత్ప్రేక్షన్యోయభేదయాని

క్షతాని - ప్రజానీత్యధఃతేభ్యఃనిత్యతాన్యధ తాని అన్యజోజితాని యేషాంతేషాంమహిభృ
తాంపర్వతానాందశాం లవస్థాంసామ్యమితియావత్ - అయత్నాద్వత్తుంవిన్నవజగ్రముః - ఆ
త్రాన్యదశాయా అన్యత్రాన్సంభవేనావహ్యుదే పాదసంభవద్ధర్మనిజన్తన రూపానిదర్శనాల
హారః || ౧౮౦ || తత్రేతి || తత్రదహ్యమానేఖాణ్డ వేస్తమేర్పరమాణాంనికురుంబాచిగజబుద్ధాని
ఇథోన్తంజేరమః - బుద్ధంనిమర మృంకదమృకం - ఇత్యుభయత్రాన్యమః - ఆమూ
లంకూ దేశపర్వస్తూలనూర్విభిరగ్నిజ్వాళాభిః అవలమ్బితానివాస్తానిద న్తామునూనీవతాని
యేషాంతథోక్తానిన నిప్రేక్ష్యాప్రియాను రాగేణపరవశతయాపారవశ్యేన హేతునావశానుకరి
ణీభూషమేతత్తుం - నృశ్శ్నభాగయోరోష్ట పాన్తియోర్విన్యస్తాఅర్థంజగ్ధాజగ్ధాద్ధాశ్చనల కీవ
ల్ల వసుయాః - బహుప్రేక్ష్యాన్తథోక్తానివేత్సుత్ప్రేక్ష్యా - క్షణమక్ష్యన్తలద్యశ్యస్త - లక్షతేకర్త
ణిః || ౧౮౧ || సుధేతి || సవిధేసమివేద్వ్యతోగ్నేఃకృష్ణణివిచిభిఃపరంపరాభిః సపదిష్టా
నానాంప్లుప్టేనాంకపిష్టానాంనామశాఖినాం(ఆస్తే)వలగజెట్టు వృత్తాణాంనమ్మన్థి నఃపరిపాకే

నాంతభాజోజగ రామహత్రరాః | నిశాతవజ్రక్షతినిస్సృతాస్యజాందశామయ

తాన్యగృహుర్హీభృతామ్ || ౧౮౦ || తత్రనికురుంబాచిన్తంజేరమాణా

మామూలమనూర్విభిరవలంబితదంత మునూనిప్రేమపరవశతయావశానువితరి

తంస్త్వేదాగవిన్యస్తజగద్ధస్త్వేక్ష్యవకవశానీవయామాక్ష్యస్త||౧౮౧||స

విధస్త్వలమోక్ష్యవీచిభిస్సపదమ్లనకర్షిత శాఖినామ్ | పరిపాకసితాశుప్రజాఃప్రబ

భుఃసోఽటకబుచ్చదాఇవ||౧౮౨||సినకేపలంతమసిదీప్రసంసిజజాతిమోషభిర

రున్మిఖిమ్ | ఇతారివిజేతుమివతేతరవోచనసేవిజజ్జిల్లరేతీవతరా || ౧౮౩ ||

ద్యస్తదానవనిశాచరహర్తస్తత్రగాంధీవభృతానిహతోపి | తస్మింకంయుగబా

ససితాన్వేతాంభూనాంప్రజాస్యమూహఃశ్లోటకస్యమసూరికారోగస్యబుద్ధుదాఃప్రణవిశేషా

జపేత్పుత్రేక్ష్యాప్రబభుః - వైతాళియం||౧౮౨||ససీతి || సినకేపలంతాత్రావేవతత్రాపిత

మస్యేవ - దీప్రాత్రకాశమానాతనుఃచేహంయస్యతంనిజజారోనిఖిలంసమస్తంబుషధితరుంజ్యోతి

ర్వతాంవిజేతుమివేత్సుత్ప్రేక్ష్యా ఇతరేతస్మాన్పాతేఖాణ్డవీయాంతరవఃపిదవేఅహన్యపీత్యపినా

కమురరాత్రావివిధస్యతే - అతీవతరాంశ్యశంజజ్వలుఃజ్వలన్తిన్త - స్రమితాక్షరాప్యత్రం

౧౮౩ || దృష్టేతి || తత్రఖాణ్డవేగాణ్డివభృతార్థునేనిహతః పూయనసమయేఖ్వితితోపిద్య

స్తానాంధానవానామసరాణాం నిశాచరాణాంరాక్షసానాంపర్వస్యమూహఃతస్యార్జునస్యని

షజ్జయగేఅక్షయతూషీరయ్యగ్నే - బాణగణానాం సంబిద్ధిన్యానంఖ్యయాసహప్రతిభట

త్వంప్రతివీరత్వంతుల్యత్వంచ అకార్షిల్చక్రే - కృష్ణాకర్రలిఖ్ సిచివృద్ధిః - అత్రనిహత

స్యప్రతిభటస్త్వమివిదోధకృతుల్యేవైవాభాసీకరజాన్విరోధాభావః - ఏవంతాదృశదానవనిశా

చిరవర్తస్యసాక్ష్యేచ్ఛత్రజాల్మనేనన హయోక్షుమశక్త్యాప్రస్మిషజబాణగణ సజ్జ్యయాప్రతిభ

టత్వవర్తనాస్త్పితృజీవీకాలజాహరః - ద్వియోశ్చక్లేష్టకోతాపితత్వానైకకాలి కత్వాచనమ

ప్రాధాన్యసంకరస్యాతా ॥ ౧౮౪ ॥ జ్వాలేతి ॥ కృతానుగ్నిజ్వాలానాంతావభరణతా.
 పాతిశయేనకుణ్డలితానుకుణ్డలకృతిసీతానిలజ్గానిదేహఃయోసాన్వాయ్యోగసారస్యవిమరసవ్యై
 వఘృతస్యసేవసేన ఉత్తణేనమృద్వీః ప్రాతోగుణవదాదితిజీవ - శక్యమిదంకావ్యభిచర్య
 శేషానివృత్తితాత్పర్యేప్రేరే - నర్వపుజ్జవానాంనర్వశ్రేష్ఠానాంపరీక్ష్యమాహున్ ఆత్మ
 స్వకావచర్యదదాహృత్తః - చర్యతేకర్తరితి ద్వుయోర్జ్వాల్పీహిలజ్వాల్పశబ్దస్త్వంస్యా
 నుశాసనాత్తత్వేననిర్దేశః ॥ ౧౮౫ ॥ తావదితి ॥ తావత్సర్వదాహసంయోగకర్తృత్వేన
 తస్యనామవర్పరాజస్యరక్షణంకర్తృంకృతజానేత్రియార్థత్యానా చతిర్ద్వివిధాసాను
 ద్విపమైరావతమధిరుహ్య అరుహ్య - తస్యయమూర్ద్విరెరివప్రలయభస్మస్వభావ - మ
 రుతాంవాహినీందేవసేనాంనాహయన్ - యథాయోగ్యోజయస్వత - బ్రహ్మదేవ
 త్రాప్తిరితథనేనప్రత్యామాతేన విముఖైఃప్రత్యాన్వలైఃఅరణ్యజైఃఖాణ్డదాహూర్జ్వా
 భూమైరివస్థితైరిత్యుత్పేక్ష - అరణ్యైకృతాః ఘోరాఃసోరా.అరవాన్.తా.మై.జై.వి

అగణానాంసంఖ్యయాప్రతిభటత్వమకార్పి తే ॥ ౧౮౬ ॥ జ్వాలతావభంకుండ
 లితాంగీద్యౌశసారస్యసేవనమృద్వీనినర్వపుజ్జవరతిరలిహస్త్యశ్శుష్కలీచవద
 చర్యకృతానుగివ ॥ ౧౮౭ ॥ తావత్తత్కరషణాయసహసాశక్యోధిరహ్యోవ
 బ్రించస్యతదీయమూర్ధ్విమరుతాంనా హయన్వాహినీంబ్రహ్మండభ్రాతృ
 భసేనవిముఖైర్భూమైరివారణ్యజైరాతసార సభస్థలీం బధైరారబ్ధఘోరా
 రవైః ॥ ౧౮౮ ॥ తత్తస్మైరనైకైర్నాకౌకసామన్వైర్వైరేణయ
 వరిసిపాత్య మానగ్భిత్తి శిఖరాణామివవగా దావసతాంవాదో దాహంహ
 వ్యవాడేకబంతో యమస్తాభిరేవ విద్యుతేఃప్రకాశ్య గ్నితేనతస్యయతా
 మనపర్జన్యానా మాసారసర్వాభి సారేణనిర్వాపితే వనాగ్నౌ మనః శ్యా

వర్తైర్మైఃసభస్థలంకగనసృదేశంతతసారఅచ్చాదితవాన్ - ద్త్యుదాలైః కర్తరి - శబ్ద
 ఎప్రేడినం ॥ ౧౮౯ ॥ తతఃప్రతి ॥ తతఃప్రతికై సైర్నాకౌకసాందేవానామనిదైన్యైః మత్సరేణ
 ద్వేషణ - తేషాంకృష్టాన్తనపావకానాం ఉపరికరినిపార్యమానాంకామితి ద్విసంఖ
 రాణామితి తానాంఅలపనవేగాదావతతాంగురుత్వానిభావః - బాగధోమముద్రేలయంచా
 దుహవ్యవాహీబడవానలోపిలస్తాభిరేకబంతేభయేతి - కిముతయాయమిత్యనిశ్చయార్థః - బ్రహ్మ
 విద్యుతేఃప్రకాశ్యగ్నితేనతస్యమేతేర్యర్థః - తద్వయతామివస్థితానాం పర్జన్యానాంకేహ
 నాంసంఖ్యనా అసారస్యధారాసమూలస్యస్యాసారణసర్వద్యోగేనసర్వాన్తలెకమిదం నా
 గ్నౌఖాణ్డవవహ్నౌమనాం అల్పంశ్యామాయమాసేతి ధారాసమూలసార - సర్వాభిసార
 స్సర్వార్థస్సర్వసమహానాథకర్తృత్వచామరః - శాణాయమాసేకాపాదరి సభామలావనయన్
 అథోక్తేనపతేనసేనలర్జున - ప్రస్యాసారసర్వాభిసారస్యప్రతికర్తృమిచ్చాప్రకృతిర్వాతయా
 బిమ్బైరప్రకాశేరవలప్యంకుండైః సర్వధారవర్షయథాశ్చ - శరకగ్నైర్వైర్వాన్యైరేరా

౧౨౩ చంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - స్మృతయస్తబజ్ఞః.

కలితాంసప్తటితాంశూంధ త్రికృత్య - పునరపిసమ్యగున్మియమానఃఊర్ధ్వంప్రసార్యమాణః
నిజకేతుర్భూమయేనృథోక్తేభగవాలంకృభః అగ్నిఃప్రదీపేషజ్యోతిశోవిశేషశాపకన్య
భిత్వమరః - శుద్ధసాదమ్నాపౌత్రేయేనాస్సంస్మృతిః ॥ ౧౮౭ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రాన్తరేన్మి
త్సమయేపాగ్నితః కురుయేత్రంప్రతిపత్తితేవల్లభస్తక్షరః యస్యాస్తస్యానావస్తతాతయా
హతునా - అశ్వనేనంనామమమారంప్రజ్ఞానిగీర్వగ్రసిత్యాకట్టే నిధాయేయియావత్ - దహ
నస్యాగ్నేరర్చిపాంజ్యాలానాం ఉష్ణశ్చస్పర్శస్యానహిష్ణుతయాసోభుమశక్త్యానివృత్యప్రత్యావృ
త్య - పునరపి పమాకాశంపత్తియీ స్త్రీభిఃసానాం మేఘానాంధారాభివస్థితాభి-ఇత్సు
త్తేయై - పన్నగకన్యకాభిఃనాగనారీభిఃపూవనాథ్వాణ్యవనాత్ ఉపతన్తీంతక్షకన్యకుటుంబి
నీలదార్యాం కన్యాకుమారికానార్యః - స్యాత్తుకుటుంబినితవిశ్వప్రకాశామర - అపఃకిము
తాన్యాత్మర్థః - శ్వేతవాహనోర్జునఃఆవిలంబితంసత్వరంయథాతథా - శిరమాభేనతీక్షణే)

మాయమానే సంతోశాయ మానలోచనేన కపితతనెనతత్ప్రీతి చిచ్ఛయా
శరకదగబైరంబర నిరవలంబ మాకలితాం శాలాం శత్రీకృత్య పునరపిసమ
న్మియమానః జకేతుర్భగవానుష్యుభ ఉద్దిదీపే ॥ ౧౮౭ ॥ తత్రాన్
తరే ప్రోషితవల్లభతయాప్రేక్షాకుమారమశ్వ సేనంగీర్వ దహనార్చిరుష్ణా
సోఘ్ణతయాపునరపిసమృత్యవంప్రయాంతీర్థనధారాభివస్థితకన్యకా
భిఃసహవనామర్చితోత్తక్షకుటుంబినితవిలంబితమేనశ్వేతవాహనానితముఖే
నశిలీముఖేనరసనా యామివ గ్రీవాయామపిష్విధావదశయాంచక్రే ॥ ౧౮౮ ॥
౧౮౮ ॥ నభసికృతేశరకూటేనపపాతాశుగవినున్న మంబుముచామ్ । తస్మి
న్ధాండవల్లభక్ష పత్నీయః కబంధమేవవరమ్ ॥ ౧౮౯ ॥ అధనకుపి
తస్త్వయం కౌకూపిచిత్త చకితం వియతివిమితోప సరణంనవజన సీశోకద

ణిలీముఖేనపాణేనరసనాయాంబిహ్వ యామివగ్రీవాయాంకన్దరాయామపిష్విచాన్వితా
రంబదశయాంచక్రే - విపాటితవాణ - ఉత్ప్రేక్షితమయోస్సంస్మృతిః ॥ ౧౮౯ ॥ నభసీతి ॥
శరహాటేవాణమయగృహేనభస్యాకాశేకృతేనతి - ఆగ్ననేనతిశేషః - ఆగ్నైర్వాజైరేవవా
యభిరితిష్ఠిష్ఠరూపకం - వినున్నమర్థాతంసశుగౌవాయవిఖ్యావిర్యమరః - ఆమ్బుముచాం
మేఘానాంసంబంధిక బద్ధముదకతతస్మిన్ఖాణ్యవవశ్చానవపాత - వరంకే నురక్షకపత్నీయః
కబంధంనిశ్చిరంకేతేబరమేవపాత కబంధముదకేన స్త్రీగతమ్పార్శ్వికశేపరేఇతివై జయస్త్రీ - అ
త్రోభయోకబంధయోఃప్రసేత్తస్యరతసన్య తక్షకవత్త్రికబంధపవనయమనాత్పరస్థాస్థలజ్ఞా
రః - సచకబంధశబ్దశ్లేషభిత్రికాభేదాధ్యవసాయమూలాత్తయోక్త్యనుపాగ్నితభిత్తయోరక్షా
న్తేభావేనసంకరాలర్యాగితిః ॥ ౧౯౦ ॥ అథేతి ॥ అధతక్షకవత్త్రికశ్చేదనానస్తరంకుపితస్త్వ
ఇన్ద్రఃస్త్వయంకౌశికఃవ్యాశ్రామ్యపి ఇన్ద్రీశ్వనన్మితవ మహేన్ద్రగుగ్గుటాబాకవ్యాశ్రాగ్ని
హిమకౌశిక ఇత్యమరఃవ్యాశ్రస్పర్శ ఇత్యర్థఃవియత్యాకాశేచకితచకితం భీష్మభీష్మహింసారంకృతం

ఉపసరణంసన్నిధానంయేనతథోక్తం - నవేనసనన్యాస్యప్పిన్ధినా శోచేనదయసియశోచసి
యంహ్యతవాలం మాతృకర్ణలగ్నతయాభిప్రవృత్తం ఆహవాళంసర్వశుం ఆశ్వసేనంసర్వ
హ్య - లాలనయాఆశ్వాసనేనపరితోషమనైషీత్ పాపయామాన - నయతెర్లు హరిత్యేనద్విక
ర్మకత్వాత్ - ర్తరిలుక్ - విరోధాభావః || ౧౧౦ || సుతిమితి || అధ్యక్షశ్చేనాశ్వాశ్చనాన్త
రంకుర్ధ్యోక్తుస్యన్నిష్క్రింసితమాత్మజమపితమర్జునమశ్మైస్సురైస్సహ ఆభ్యేచ్ఛాన్యభూ
రంయథాతథాఅయధ్యతయధ్యోస్త - సన్వయ కమాత్మజేనసహయధ మతటిహ || ౧౧
త్రౌతి || యద్యస్తాత్సమతోర్జునఃదావన్యభిజ్ఞానవనస్య దవదావనవారణ్యవహ్ని ఇత్యు
రః - అగ్నిరస్తిన్నస్తీత్యగ్నిమాతస్యాజన్త్రాణాంచకే - అగ్నినాభిజ్ఞానదదాహ
త్యధః - యద్యస్తాచ్యుతక్షకస్యఆగ్నింసమన్తీత్యనగ్నిమథేతస్యదానస్త్రాతాం - అగ్నిం
వాభావమియోజితచక్రే - సపత్నీకస్యైకత్రాధికారాత్ప్రకృతేనసన్యాశనాచ్చై
భావః - తథాచతక్షకభిజ్ఞానయోస్తస్యేన్ద్రస్యపాణిభ్యోపిత్రియత్వాత్తస్మాదాచేదామా
ర్జునర్జునాపుత్రేణయధం నాయ క్తమితావః - వాక్యార్థహతుకం కాన్యభూజ్ఞానా

యసియంహ్యత వాలంత మహివాలం పరిగృహ్యలాలన యానరితోష మనై
షీత్ || ౧౧ || ౧౧౦ || సుతంతమభ్యేత్యసురైర శ్మైః క్రుధ్యస్తథాయు
ధ్యతఘోరమింద్రః | చక్రేనదావన్యవ తక్షకస్య యదగ్నిమత్తాం యదన
గ్నిమత్తామ్ || ౧౧ || ౧౧౧ || వనస్యతస్యోపరిచేవలంతదా వహత్ర, నేత్రస్య
చనవ్య సాచినః | నీమంగనదోత్పత్తితాని పత్రిణాం కులాని మోలాహుకే
శిమాదధుః || ౧౧ || ౧౧౨ || శరాన్విపారా నసిపారద్యశ్వనః క్షుత్యైథా
యాశువిముంచతస్తతః | మరూద్యహత్యాశ్వనరోగిహార రభాద్విద్యు

రః || ౧౧౧ || వనస్యైతి || తదాయుధ కాలేనహస్త నేత్రస్య ఇన్ద్రస్యనవ్యసాచిన్ద్రునవ్యవ
ద్యయోస్సమృద్ధిని - నిమంగస్తాచీరాచినదానికులాయా వేభ్యఉత్పత్తితానిఉత్తి తాని
తాంబాణానామెనపక్షిణామితిష్ట రూపకం - మూనిబ్బన్దాని పత్రిణౌశర పత్రిణౌశర - మః
తస్యవనస్యభిజ్ఞానస్య ఉపరికేచుం ఉత్థ్వహానివకోలాహా చ్చేరంకలరనంఅభింఘ్రన్ || ౧౧
కేసాంశరకూటభద్రా శత్ర్యవ్యేమాంప్ర సత్త్వభావేనచనవనహస్తైర్చేకర్ణభావః - ఇన్ద్రా
ర్జున్మఖిరసావయవరూపకత్ || ౧౧౧ || శరానితి || తతఃనిపారాత్తత్త్వేన్ద్రావోగిహార సాచి
చరనంయేషాంతానితి - అపిప్ర మేజనయద్యయవిరోధవ - శరాకాభావాత్ - పత్రిణౌశర
త్రస్యవేదన్యవపారమ న్దంవశ్యంతేతిపారద్యశ్వనఃవిధాయర్పద్యా అశువిముచ్యతే స్వభావే
దాయవేరయతశ్చ - మరూద్యహదర్భ నాత సాధ్వనంశయమేవ రోగిహారస్యాస్త్రీపత్నీజితహ
రేన్ద్రస్యహారతరంతిహారంతిచర్యణంపలాయనంభిషన్ వైద్యఃఅభూత్ - భేదకలాయతహ
నిత్యర్థః భిషగ్నైద్యభిక్తికర్తృకత్వమరః - అత్రప్రస్తుతార్థాన్తేన్ద్రవిశేషణసామాన్యదప్రకర
శిష్యప్రతి భాకర ప్రజ్ఞానుకేవత్తు విద్యకవిద్యద్యవత్తాన్తత్ర తిత్తేన్ద్రవ్యసోక్తిః - విమంది

౧౩౦ చంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - తృతీయస్తవకః.

పాతాసపిశ్రుతేఃపారదృశ్యన ఇత్యుత్రవిరోధాభానశ్చ - ద్వయోశ్చచిలతణ్డలన్యాయేనస్ఫుటాః
 ఋగమృమాన భేదయోన్యన్యస్థిః - వంశస్థమ్ || ౧౫౩ || జయస్తమితి || జయస్తంవ్యవ్యజేతా
 రః - జయతేఃకర్తరిశత్రాదేశః - ఏకంసుతమస్తు సంయధియధేసోఘంఅక్షమేలనమథే
 అతఏవపలద్యేషిణిఇన్ద్రే అన్యంజయస్తంనామసుతం - ఊహితంపురింస్వర్గంప్రతిగతేనతిహ
 యితేనతితియావత్ - కృష్ణయోఃకృష్ణార్జునయోశ్చద్భద్వితయంచపాశ్చబిన్యదేవదత్తయ
 గ్నమపి - ఘోషస్యకైతవాద్వాన్యభాతజహసహనతేన్మిత్వత్ప్రేయవ్యజ్ఞకాప్రియాగాద్వ
 మ్మౌసాపశ్చువాచ - తయాచాచేతనేనాపి పరిహసేమీతునచేతనేనపరిహసంత్యుద్ధాన్తరావ
 త్తిరూపార్థావత్ప్రలంకారోవ్యభృతఇత్యలజ్కారేణాలజ్కారభవసి || ౧౫౪ || తత ఇతి || తతో
 యంశత్రసూనుఃఅర్జునఃపరితేప్రాతిలోమ్యంగతేవర్తేమకారయకారాయస్మిన్స్తవస్తవనా
 మ్మియమాత్మకతామాపన్యస్త్యేయస్యమయేతినంజ్ఞాశబ్దస్య వాచ్యాదభిధేయాదస్తకాదివ
 స్థితాదిత్యుత్ప్రేయ - కృశామారగ్నేశ్చత్రపాణేన్సీకృష్ణాదివ ఉభయస్తాదపీత్యర్థఃభీతభీత
 మత్యస్తభీతం - వీష్నూయాంద్విర్భావః - మయంనామదానవంరక్షరక్షితవాః - అత్రకృ

రతరాఽచర్యణమ్ || ౪ || ౧౫౩ || జయంతమేకంయధిసోఘ మక్షమేజ
 యంతమస్యం సుతమీక్షితుంగతే | పురింపలద్యేషిణిఘోషకైతవాజ్ఞహస
 శంఖద్వితంతుంచకృష్ణయోః || ౪ || ౧౫౪ || తతఃకృశానోద్విషరితవర్ణస్తవనా
 మవాచ్యాదివభీతభీతమ్ | మయంవనెదైత్య మయంరక్షరక్ష సచత్రపాణివశ
 త్రసూనుః || ౪ || ౧౫౫ || ధేత్రమప్యధిపతిం కురుపూర్వం సంక్రితోనః
 దిదైచులెన | చర్వితుస్సకలఖాండవమ్నైస్తక్షగావళజతాంవిఘనత్వమ్ ||

ప్లానలడొర్తయాభయదాయకత్వే నౌపమ్యస్యగమ్యత్వాత్ప్రేమలత్రకృతాస్తదస్తుల్యయో
 గితాభేదః - భాణ్డవదాహసమయేలగ్నేర్వీళిఃపలాయమామోమయఃకృష్ణేనదృష్టఃతస్మాద్దృఢ
 మాశజ్జ్యులర్జునంశరణంగత్వాతేనరక్షిత ఇతిభారతిచక్రాత్రానునైయా || ౧౫౬ || ధే
 త్రమితి || పూర్వంకురుర్యన్యతతయన్యతమితిచేత్రంకురుధేత్రం - తన్యకురుస్వామికత్వా
 దితిభానః - ఆధిపతిరాజా అర్జునఃతన్యకురువంశవంశవత్వాదితి భావః - పూర్వంఅదౌకురుతి
 వదం యస్తేతివ్యాఖ్యానేశబ్దస్యార్థవిశేషణత్వాదోగాదినమర్థత్వాఖ్యదోషః వాచ్యవాచ
 కయారభేదాభిమానిన కథంచిదుపపాదనేషిష్టత్వాఖ్యదోషఇతి - తచ్ఛత్రమపి న పదిఖాణ్డవ
 దాహసమయేదైవస్యబలేన ఆక్రితౌఏకఃప్రవాసేనఅన్యశ్శరణత్వేనతిభావః - తక్షకన్యరా
 జః - తక్షేనతక్షకఃరాక్షసశిర్షిమయఃద్వాదపితక్షకో తక్షకానాగవర్గకోర్విత్వమరః - నకలం
 తత్రత్యనర్వస్థాచరజద్భిమరీహతంఖాణ్డవంవనంచర్వితుర్భుక్షితుః అగ్నేర్విఘనత్వంబోజనశేషత్వ
 మభజతాంప్రాప్తవన్తానదగ్ధావిత్వర్థఃఅమృతంవిఘనోయజ్ఞశేషబోజనవిషయారిత్య మరః
 తత్రతక్షకద్వయేతదన్యస్తేన్వీనక్రస్యాన్మిదాహన్యతద్వయేభాజనశేషత్వకథనేనతదన్యస్తే
 గ్నేఽనియమూత్సరికంఖ్యాలజ్కారః - స్వాగతా || ౧౫౭ || అథేతి - ఆధిభాణ్డవదాహనస్త

రంస్త్రిత్యాదరహనంకృత్యాతున్దముదరంపరిపూర్ణపరిమృశతినంష్పృశతి - అనన్దాతీరకాది
 తీభావః - కరణేతిశబ్దః - మన్దాయితామన్దాయమానాగతిర్యన్యతస్త్రి - ఆహారాధిక్యాదితీ
 భావః - ముతవహగ్నోస్త్రిత్యానమాపుచ్ఛ్యగచ్ఛామిత్యుక్త్వాత్రిదివంస్వర్గంప్రతిజ్ఞాయా
 తేగతేనతి - విజైత్రావిశేషేణజయనమన్వితౌతౌకృష్ణా - మహతాఘనానామేఘానానంబన్ధి
 నఃసలిలస్యవర్షోదకస్యసేకేనఉత్పదనమానిభ్యాంసిశ్శబ్దాభ్యాం - జలక్లేన్నానభ్యననీతిప్రసిద్ధం

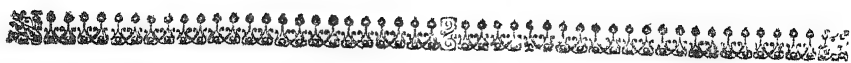
ప || ౧౫౬ || అథస్త్రిత్యాతుందంపరిమృశతీమందాయితగతౌనమాపుచ్ఛ్య
 స్త్రిత్యాత్రిదివముపయాతేముతవహ | రథాభ్యామ్రానిభ్యాం ఘనసలిలసే
 కేనమహత్రావిజైత్రాతౌ కృష్ణావివి శతురుపాంతన్న రజతే || ౧౫౭ ||

ఇత్యనస్తభట్టస్యకృతౌ చమ్పూభారతేతత్త్వతీయస్తబకః

రథాభ్యాముపలక్షితౌనన్దోనరజతేర్థర్థరాజస్యేపాన్దంసమిపంబివిశతుః - స్వభావోక్తిరలంకా
 రః స్వభావోక్తిరసాచారుంహథావదస్త్రవర్ణనమితిత్వజ్ఞాత్ ||*

ఇతిశ్రీసహాశివపదారవిన్దవస్తనానన్దసాన్దస్యకురవికులచన్ద్రస్యరామకవీన్ద్రస్యకృతౌచ
 ఛమ్పూభారతవ్యాఖ్యానేహస్యాఖ్యానతత్త్వతీయస్తబకః,*

తం పు భా రతే న వ్యా ఖ్యా నే చ తు ధః స్త బ కః .

౧ || యాకః ఇతి || తతః యధిష్ఠిరసమావహి || వ్యసంతరం యదువంశశతౌ రాజ్యజైతద్వత్ప్రఖ్యా
వకే ఇతి యావత్ నిజపురీంద్వారకాం ప్రతియాతేనతి - రాజ్యే యధిష్ఠి రాయమయః అర్జు నర
క్షేతః సుజిమయీం ముచీనాం వానభాం ఆస్థానశాలాం రచయాం బభూవ - నిర్మాయద త్రవానిత్య
ర్థః యస్యాః ముచీనాం యాః రుచం శోభాం సమవలోక్య - సుధర్మదేవసభాశుచాశోకేన తాదృశ
శోభారాహిత్యజుతేన అభునా అద్యాః జీవంతానాం బృహస్పతిం చ గతాగతం యాతాయాతం
జూషత ఇతి ధోక్తం వహతే - అత్ర సుధర్మాయాః తాదృగ్దృష్టుతబీవయా తాయాతానం బం
ధేవసంబంధోక్తిరూపాతిశయోక్తిః జీవాత్ బృహస్పత్యోక్తేషు త్రికాభేదాధ్యససాయమూ
లేతి తయారంగాం గీభావేన సంకరః జీవోపాదీనిగీష్వతా విత్యమరః - వసంతతిలకా || ౧ || తామితి ||
తామధిష్ఠాస్తుంత త్రనవాయాంస్థితవంతమిత్యర్థః స్థాస్తుధీనిరతర ఇత్యమరః - తం ధర్మరా
జమభ్యేత్యాగత్యసంఘీరవసారజ్ఞః పీతానాదోపనిషద్వేదీ - చీరం వల్మలం వసతే పరిదధత ఇతి పి
రవసాం మునినా వరః సారదః - మఖం అశ్వమేధంకర్తృమన్వశాదాదిదేశః శాస్త్రైక ర్తరిణః || ౩
తత ఇతి || తతః సారదనిదేశాన తరం మహంతం లోకై క్షాఘ్నిం సప్తతంతుం క్రతుం రాజసూయం

౨ || యాతేతో నిజపురీం యదువంశశతౌ రాజ్యే మయోమసినాం రచయాం
బభూవ | యస్యా రుచం సమవలోక్య శుచాశునాపి జీవం గతాగతం యాతాయాతం
తే సుధర్మా || ౨ || ౩ || తామధిష్ఠాస్తుమభ్యేత్యతం మఖంకర్తృమన్వశాత్ |
విపంచీరవసారజ్ఞో నృసంచీరవసాం వరః || ౪ || ౩ || తతో దూతాహూతాః పు
రుషూతానజౌనిరస్తరాయ మేవ మహాస్తం సప్తతస్తుమాహర్తృమన
సః కౌంలేయస్యోపాంతేరహసి ముహూర్తం సంమంత్ర్య ఉత్సాహప్రా
భవాభ్యాం మూర్తోమంత్ర ఇవ తత్ప్రహితాభ్యాం గం దవహ సుధాంధోధిప

నిరంతరాయం నిర్విఘ్న మవహర్తృమనుష్టాతుం మనోయన్యతస్య అతపవకౌంతేయస్య ఉపాంతే
సన్నిభౌరహస్యే కాంతే మాతై రాహూతాః పురుషూతానజః శ్రీకృష్ణః హూహూర్తం క్షణం సంమం
త్యో ఆలోచ్య - వశీకృతాభిలప్తపేజై వరాజసూయః కార్యః జరాసంధశ్చాభిలప్తవజ్రేతాజితేత
స్మిక్ బిరతకల్పా వివసర్వేనృపాస్తత్ప్రధమంతజ్జయవివాసుష్టేయ ఇత్యాలోచన ప్రకారః -
తేన ధర్మరాజేన ప్రహితాభ్యాం ప్రేషితాభ్యాం గంధసమూహాయః సుధాంధసాం దేవానాం
అధిపతిం ద్రుతయోర్మంద నౌభ్యాం భీమార్జు నాభ్యామనుసంధీయమానం అనుసంయజ్జమానం
గమనం యన్యతథాక్తస్సక్ - అశవివసామైష్టూరీభూతాభ్యాముత్సాహప్రాభవాభ్యాం ఉ
త్సాహశక్తిప్రభుశక్తిధ్యాం అనుసంధీయమానోమంత్రీమంత్రశక్తిరి వస్థితే తథ్యత్ప్రేక్షా
నదిభిస్తటాకైశ్చ ద్వైమాతరానస్య జనయిత్వోయేషాంతేషాం ద్విమాతృ కాణాం నదీమాతృకా
ణాం ధేనమాతృకాణాం దభావేన ద్విమాతృకభయో దేవో న ద్వంబునృప్యైర్బుసంధన్త్రీహిపాలి

తః - స్యాన్నదీమాత్యకోదేవమాతృకస్సయథాక్రమమిద్యతః - స్వేమంపాః య తారం
 సంజరానంధమమకుర్వతఃఽదౌబయః - తస్మాద్విహస్త్రిత్యాదిభావః పితృశామిహ
 వైర్వపదైశ్చ అన్యస్త్రితదేవాంతరజులైర్వైర్వభిక్షైర్వాత్వైశ్చనమేభాన్ నన్యభావ
 సుధాహార్యేషు తామగధానామదశపదాకానగానాన్ప్రతిశ్య - విశ్వభుంజప్రసం
 ధంయథాతథాతమోదిత్యంతోషితగీర్జాంజైలానాంప్రజస్వమూహగిప్రజానామకరాజ
 ధానీచయేనతథాక్రమసి - శృంఖలాశిపాదబంధనాయ సంయంత్రైభేదలంఘంపాశీతంబు
 హీభ్యజాంజైలానాంరాభాం చమలంబుంబంయేనతథోక్తం - జంబూదరమనయసాచన్నా
 మ్నాపిశాచ్యాదఘటితస్సంయంత్రైశ్చరణాజితశ్చాదేహీయన్యతథోక్తపరి - దేదీప్యమానైజలే
 నసత్వేనసంస్మం సమన్తత్రానాంత్రస్థానాందిశాంబజేత్రా రమసిచరానాం అహంబా
 గరితారంప్రణంమాధునై త్రాశిమసిమగధాశివం - విగీరవ్యాపారంగాన శూన్యస్థితక
 ర్మాణంబద్ధయోర్వాత్మోరపత్వంబైవమాతురం మాతురుత్సృఖ్యానంభవ ప్ర పూర్వాయాభివృ
 షత్యాధేఅశో ఉత్పం - మహారథం ఆత్మసంసారధించాశ్వాకరక్షాయభ్యుదయోభటః

నందనాభ్యా మయసాధీయమాన గమనోనదీలతాకైర్ద్విమాతృ కరయాస్వసల
 యితారమివాసుకుర్వతోవివిధాన్యదుర్లభ వసుధాన్యసమేదశపదాన్యగధా
 నవగాహ్యవిశృంఖలామోదితగీర్జామసి శృంఖలాభేతమహీ భృత్పులంజరా
 ఘటితదేహమసిదేదీప్యమానబలంబదమాశాజేతారమసి పరార్థామహారజాగరితా
 రంమాగధ మసివిగీరవ్యాపారంబైవమాతురం మహారథంప్రధిశాధ మేత్వప్రథ
 నంసనాథః || ౫ || ౮ || తత్త్వ ఇమితితిక్షయాత్పమప్టదశకృతోద్వర్తస్తాపజయోస్య
 రంబునరితరః కిశోరఇతికృష్టాచభావప్యనధీర్యహిడింబుంకటంబుకోదయా

నమహారథసంజ్ఞః స్యాదిత్యుక్తరక్షణమితంజరాసం ధంబుధిశాధమేత్వప్రధనంయథాగననా
 ధయాచిరవాక్ - నాధతేక ర్తరిలిట్ - అత్రసర్వత్రా పిశబ్దస్యవి రోధసముచ్చయార్థవ్య
 యాభిధానకతయావిరోధాభాసాలంకారః శ్లేషాను ప్రాప్తితశ్చేదనకరః - అత్ర పురానిత
 నచిన్దునినాద త్త్రాఫలంబిధాఖండయత్రాఖండమేతైకం భుత్వాధ మర్థమాతృభ్యాంప్రసూ
 యత్యుక్తంశరీరఖండద్వయంజరానామ్నాపిశాచ్యావకీకృతంజరానాంధోధూదితి పారాశిక్షి
 ధానునంధేయా - వసుధనధాన్యేతిపాఠవసూరస్సౌధనేవస్విరైశాధ నశబ్దవై యర్థ్యంభేకా
 నుపాగ్రనభంగశ్చేదిబోధ్యత్ || ౮ || తత్త్వ ఇమితి || తస్మిన్మైత్వజేతత్త్వ ఇలత్వంతన యాగ
 ద్వితియా - హేకృష్టత్వం ఆప్టదశకృత్వంఆప్టదశవారం - ఆభ్యాన్యత్రాకృత్వం - దృ
 ష్టాపజయోసి - లోకై రితిభావః - ఇరర స్తద్వన్యోయమగ్న సముక్తిరోజాలఇతిఅలలితిక్షయా
 అత్యంతమయా-అతితీక్షణయేతిపారేఅఙ్కోపనెత్కర్థః ఉభావసిక్తస్సౌకృష్టాన్తునాలవధీరృతిర
 స్కృత్య - హింబబకయోరైరాక్షసయోస్సంబంధినోః కటుంబయోదారాశ శృద్ధోశోసృ
 ఉదయాదారభ్య - తదభయవధాప్రీత్యతీత్యర్థః ప్రవీరజనస్యకర్ణి కాదర్శ భూషణంపాహ్ని

మూర్తికానివాచరంబిమాక్రికాయమానాకీర్తిర్యసృతస్య - అతదివాత్మనస్సన్వయస్య - భీమసేన్వ
త్పర్యపైన్వయస్యభివేద్యత్వాదాత్మస్వకబ్ధయోర్వ్యవధానేమఖ్యునిశేష్యపరత్వాపర్యవధాన
నాశ్చేదిధావః - నందుభీనం యథామఖ్యునదర్శనఃఖ్యతిభిస్సేనాదేశఃఆభిముఖ్యదాజం - భృ
గ్వర్యసృతాభివేదకరబంధంధాన్తస్యానవిశేషకవప్యదక్షిణపాణిస్సంకుంచ్యదక్షిణవ్యధాజా
గ్రహస్యసాత్మకీయస్యతం - పరికరోమధ్యబంధఇతికేచిత్ - జరానంధంగంధవహనందసూధి
మఃపరచదశదినానినియుధ్య బామయద్ధంకృత్వాతేషాం పంచదశదినానాం త్రిభాగస్యసిన
పంచకన్యపరినంఖ్యాభిధానంఖ్యాభిధానకం యత్పదంపంచతేతికబ్ధస్తస్య ఆభిధేయేనవా
చ్యేన - మరణేనవియూషితయోజయామానసంఘటితవాక్ - మరయామానైత్యర్థః - మర
కుమారపతిపారాంతరంప్రకాంతానుప్రాసభంగాదుపేక్ష్యమ్ || ౫|| హతఇతిరస్మిన్జ
రానంధేహతేనతేదీప్రాప్తబ్ధయేనప్రకాశమానాఃత్రయఃకృష్ణభీమార్జునాః ఆగామినిభ
విష్యతిమఖేరాజసూయేహన్యమాదారుమిచ్చవఃఆవిర్భవఃఆగ్నయఃఆహవనీయగార్హపత్యదక్షి

దారభ్యప్రవీరజనకర్తికామూర్తికాయమానకీర్తేరాన్వనస్సమ్మభీనంద్యధతర
పరికరబంధంజరానంధంగన్యవహనస్తనః పంచదశదినానినియుధ్యతేషాం త్రిభాగ
పరినంఖ్యాభిధాన పదాభిధేయేనహయోజయామాన || ప || ౫ || హతేతస్మి
న్ప్రయోదీప్రాచూరిత్యముపాయయః|| ఆగామినిమధ్యహవ్యమాదిత్సవఇవా
గ్నయః || ప || ౬ || కృష్ణగోత్రేయదుపురంక్షీతిపానజానాంజిత్యాదిశఃప్రతినిష్ఠ
త్పదలాంచరుద్ధామ్ - కోశేమముఃపరమసిప్రవరాగృహితా - జ్వర్యలనమహతా
నతుసేమపుష్టా || ప || ౭ || ఉపాయనత్వేనస్యపాయనరైర్వర్తతేషువిత్తేషు

కాగ్నయఇవేత్యుత్పేయై - హరివర్ధంగంధ్రప్రస్థపురంప్రతిఉపాయయఃఆగతపంః|| ౬ ||
కృష్ణ ఇతి || కృష్ణేయదుపురంద్వారకాంప్రగ్గతేనతి - యశశ్చస్త్రజిత్వాప్రతినిష్ఠప్రవతా
మింప్రప్రస్థంపునరాగతానాంచతుర్థాంక్షీతిపస్య ధర్మరాజస్యానుజానాంభీమాదీనాంబోష్ణ
ర్బాచ్యార్వహతాబలనసత్వేనకార్యేణచగృహితాః అసివ్రవరాఃపరంభిడ్ల శ్రేష్ఠావ కోశే
భిడ్లపిధానెమముఃమిళింత్సహేమపుంజాః ఉపాయనత్వేనతత్తద్దేశ్యరాజనత్తాధనరాశయ
స్తుకౌశధనగృహేనమముః అపరిమితత్వాదిలిఖావః కౌశోన్రీకుట్టలెభిడ్లపిధానెధనవేశ్చనీ
లివిశ్వః - అత్రహేమపుంజానాంభిడ్లానాంచప్రసక్తస్యకోశమేళనసత్పిడ్లమాత్ర ఎవలీయ
మనాత్పరినంఖ్యాలంకారఃసచ కౌశశబ్దజ్ఞేషభిత్రికాబ్ధిభిడ్లపిధానధనగృహద్వయాభేదా
ధ్యసాంయమూలాతిశయోక్త్యంప్రాప్త ఇతిద్వయోరంగాంభీభావేనసంకరః - పనంతిలికా
౭ || ఉపాయనత్వేనేన-సర్వైర్నానాదేశైర్భూషైఃరాజభిఃఆభిలేషువిత్తేషుధనెషుసృపా
యధర్మరాజాయ ఉపాయనత్వేనదత్తేషు ఉపహరికృత్యనమన్వితేషునత్సు - పార్థస్యపుర్యాః
ఇంద్రప్రస్థనంబంధినీక్షీతిర్భూరివ-వసుంధరైవాచకస్యపదస్యవాచ్యభావమభిధేయత్వంచసం
ధరతేతిపుత్తత్త్వాధనధారణహంసంభవేప్రాప - సర్వత్రసర్వైస్సర్వస్యస్యాహిరాక్షైదత్తత్వే

సవ్యాఖ్యానాదివివాదః - అత్రాపివసుంధరత్వస్యాస్యత్రసీషిధ్యపార్థ పురుషవైసేషియమ
 నాత్మార్వవత్పరిసంఖ్యాబంధకారః అసంబంధసంబంధరూపాతిశయోక్తిశ్చద్వయోరపిధర్మరూప
 సంప్రదానకాఖిలస్వకర్తృకసర్వస్వకర్తృకోపాయనీకరణాత్మకపదార్థాచారక కావ్యబలం
 మూలకత్వాదైకకాలికత్వాచ్యవమప్రాధాన్యసంకరః || ౧౮ || సరదేవమితి || విస్తృతాని
 బహువిధసూనిదధత్ గృహ్యకా ఆనకమందుభైర్వసుదేవస్య కుమారకృత్యస్య ఆనవానాంపటహనాం
 మండుగిహంభేరిణాంస్వనైర్ధ్వనిభిఃద్యామాగాశంధరయక్షాభిందకా సూరయఃత్వస్త్రియాప
 త అనఃపటహనా స్త్రీప్యాత్ భేరి స్త్రీమండుగిపుమానీత్యమరః - పరిచ్ఛిన్నాః శబదయసర్వదై
 శ్చ్యోభాపాజితపతేర్ధ్వనిః నకులినసహజనరదేవం ధర్మరాజమగాత్వాస్తవాక్ - ఓస
 భందసికమ్ || ౧౯ || హరిశేతి || తతఃస్త్రిర్గృహ్యమనానంతరంధర్మరాజమగ్నోద్రిఘాయ -
 జావిరాదాశుమాగతేనివస్థితేనహరిణాశ్రీకృష్ణేనకృతాభ్యనుజ్ఞస్త్వా - క్రమకరణయైశ్చ
 డంక్రమవేదినాంత తత్తత్సర్వతదనుష్ఠానపార్యాపర్యవేదాం పురీధసామృష్టజాంసమాహ్వా
 హ - క్రతుంరాజసూయంతిహస్తుంకర్తుముపకృమమారంభంకరిచక్రే - క్రమవేదిమిష్టు

ఖిలేమహువైః - పార్థస్యపురూషీరేవ భేదవసుంధరావాచకవాచ్యశామ్ |
 ౧౮ || సరదేవమగ్నోద్రిఘాయైతిచ్ఛానకులైస్తేవసూనివిస్తృతాని, దివిదాన
 కమండుగిన్వరైర్ధ్వనిదళయన్తానకమండుభేఃకుమరః || ౧౯ || హరిణానశతః
 కృతాభ్యనుజ్ఞాహనిరాద సిమివాగతేనసాక్షాత్ | క్రమవేదిపురీధసాంసమా
 హ్వాఃక్రతుమాహస్తుముపక్రమంకరిచక్రే || ౧౯ || ౧౦ || ప్రాగ్నంశేపున్త
 మేతిత్వస్యాగ్నంశంపునరావిశత్ - కురీరగిరసోపత్నాగ్నంశంసన్దీపః ||
 ౧౧|| ఆహ్వానికుమిచ్చురసలోజావిరత్యిరచ్యమాసీలభామకంఠనిర్గమనాః పశావః |
 జగ్ధాసురాజరః కేతనభిత్రిఖండాన్కుండిన్ధితాని వనవామగరూపజ్ఞానాన్ ||

జామితిపారస్తుపట్రశానియతన్యవైతాళియవిషమపాదస్య కళాధిక్యేన ఘటోభంగాదుచే
 ద్యుః || ౧౦ || ప్రాగ్నంశభితి || ఉత్తమప్రాగ్నంశేహవిర్గేహేతిప్రస్తుతీతివిరీధః ప్రాచాం
 కురుంయాయత్యాదిహారాజ్ఞాంవంశైతిన్యంశైత్యాధానదీప్యతః సమయోగవర్తరాజసమీరం
 బాలింశిరసియస్యాస్తయాపత్నాప్రదౌపద్యాసహ - ప్రాగ్నంశంపునఃకుండితే హం పునరా
 విశత్ పరివిష్టవాక్ || ౧౧ || ఆహ్వానికుమితి || అనలోగ్యైరత్మరాజమయైరచ్యమాసాన్వద్యం
 హవిరాహ్వానికుంభపీఠమిత్యర్థః బ్రహ్మస్త్వా - పురాలోగ్యహదాహనమయైగ్ధాభ్యతా
 గిరూపశిసారాక్ అతపివలబ్ధేర్ధాక్ బాతరాగ్నినా ఆపకర్వాక్కుడైశ్చితాక్ జతునిరేతనస్య
 లాత్యైగృహస్యభీతీనాంఖండాక్ - ఆనమంతాస్మిలస్యధూమకూన్యయన్తర్మద్యుంబరిరర్థ
 మనంతస్యఅపదేశాద్వ్యాజాత్ వనామ ఉద్గిరలిస్తే వెత్సుప్రేయోసాపమృదాచ - ఆత్రలగ్నై
 రబీర్థజతుస్సహి త్రిఖండమనోప్రేయోయాస్త్రతియస్తవకేషుత్ప్రేషిడయతిమామండినౌ
 పండిమేత్వైతి ఖండవదాహపాతుకాయా లగ్నైఃషుద్ధాధాయాశ్చనందస్సవిధానాడు

౧౩౬ వంతుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - చతుస్తతః పః

భీగోదరః - వసంతలకా || ౧౨ || తత్రేతి || తత్ర రాజసూయోపనిషత్ప్రణయోమాత్మకః
ర్మవిషణ్ణ నితందివాకాశ్చ ధూమస్వచక్రంసలయాకృతిబృందం - నాచిన్యస్వర్గశ్చకర్మంత
మానాకండుర్వహంప్రాభుమ శక్యంమాపి లేవ ద్రవిణధనయేనలేనసావకేన అపిఎవవిభుభాకా
దేవాన్ప్రతివేగాన్ప్రియమానంప్రావయమాణంఅపవీనస్యకత్తవలయంరేఖ్యమివేత్తుప్రేయై -
పక్తిలవికృతిభావాభావాద్రాదర్భేన్యషష్ఠినమానఃఅలక్యైస్సదవృశ - లోకైరితశ్చ || ౧౩ ||
దేహంసన్వినమితి || విపులస్యఆతిపస్తారస్యఖాండవన్యననస్యగత్తజేనమేద్యోనం అలిమాంసలంసేజం
దేహంపలయితుమక్షమస్యనమగ్ధస్యశిఖిసాగ్నైఃఅహవనీయస్యేతియావత్ - ఉద్గమ్యఉద్ధా
యగత్తాడత్రరవేమికాయాంసమ్యక్జ్వలితుంఅంతికే ఆహవనీయాంయత్తేసా త్రరవేమిభుభృష
త్యర్థఃఆలంబనాయతిల ఆవలంబనాయేవేత్తుప్రేయై - యూపవసంయజ్ఞేయస్తంభవిశేషః
శుంభంధనార్థంవిభూతవ ద్రతేన్య || ౧౪ || బింబేనేతి || కలానాంనాధశ్చంద్రఃబిసపుష్పాణాంప
ద్దానాంబస్థోస్సూర్యస్యబింబేనసద్గంమేఠనంయథానవిదధ్యాత్సమర్యాత్ - తథాతదాసీందే
వాఃఅగ్నిద్రవయఃఅర్చ్యగ్భతానాంహవిషాంపిశ్చైవరేవ-నతుచంద్రకళాభిర్యర్థఃతత్పుస్త్ర

౧౨ || తత్రప్రవర్గజనితందివిధూమచక్రమాలక్యతేన్య విభుభాన్ప్రతిపావకే
న | అనాచుర్యహవాపిర్ద్యోపిణేనవేగా దాహ్యవసత్ప్రవలయంకిలీయమానం | ప
౧౩ || మేదస్వినం విపులఖాణ్యవభక్షణేనదేహంసేజంపలయితుంశిఖిసోక్షమస్య
ఉద్గమ్య | సగజ్జ్వలితుమ త్రరవేమికాయామాలంబ నాయకిలయూపవరో నికే
భూత్ || ౧౪ || బింబేనసంగంబిసపుష్పబంధోర్నాధఃకలానాంనయథావిదధ్యా
త్తత్రేతి | సాచత్రపుస్తదాసీమస్యగ్భతానాం హవిషాంపిశ్చైవరేవ || ౧౫ || ౧౬ ||
సర్వేషునర్మస్వపిదాతురస్తాత్సంప్రాప్తవత్స్వగ్ధమజాతశ త్రోః | సవర
ఎకస్తుతదాపిలభేనార్థంక్రమానామిహసార్వభౌమ || ౧౭ || ౧౮ || తత్రనానా

ప్యంసన్ - రాజసూయికాశ్చమృతహవిర్భక్షణపూర్ణో దరాణాంపంద్రకళాపానత్రనక్త్యభా
వెసార్వత్రికపూర్ణబింబతయా చంద్రస్యసూర్యబింబసంగఃకళామాత్రశేషలభ్యోనప్రసజ్యతపి
వెత్సగ్ధః - అత్రదేవానాంతాదృశత్యస్త్రసంబంధసి సంబంధోక్తైరలక్షణాన్దితయాచైష
దాజనూయోలోమోత్రరవేమిప్రతితేరలంకారణవస్తుద్వయః || ౧౯ || సర్వేస్వీతి - ఆహుక్రితూ
సాంసార్వభౌమరాజసూయే - సర్వేషుపేర్లేషువ్రాహ్మణామిహకారాద్యక్షరేణుచదాతురస్తా
దజాతశ త్రోర్ధర్మరాజాదర్థంధనంఅభిధేయంచసంప్రాప్తవత్సూక్ష్మసి - ఎకఃసవర్ణఃస
కారస్తుఅర్థంధనంసపేషాచాభిధేయంకదాపిసలేఖ - ఎకోవర్ణఃసలేఖఇతేతివచన్తోష్వజాదౌ
శుక్లాదౌస్వత్తోర్ధంబుమాక్షరైచర్థోభిధేయరైవస్తుప్రయోజనసమృద్ధిషిష్యత్వభయత్యాప్య
మసంప్రాప్తవత్స్వగ్ధమలభాదృదాత్మరూపసామగ్రిసత్వేవినవర్ణస్యార్థంప్రాప్తిరూపకార్యానుష్ఠ
ప్రేన్వీకేహక్రిలంకారః - సచకులాక్షరయోగ్ధనాభిధేయయోశ్చైవవిత్తికాభేదాధ్యనసా
యమూర్తాశ్చయయోక్త్యంప్రాప్తి ఇతితయాస్త్రసంబంధాగమీభావోనంకరః || ౧౯ || తత్రేతి ||

నానాజననదానానమస్తదేకానాంయమేదీనీవల్లభమల్లఃరాజశ్చిస్తాస్తే హేమమతేషు కిరీటే
 ముమణనాంకిరజైః కికాంలిఖిష్ణు వితరంజితేత్రస్త్రికోయజ్ఞవాటెరాజసూయిభూయాగా-
 త్రిపథగాతమాజేనభీష్మే ఇప్తభాతమాజేనధర్మ రాజేనసద్భాగ్యాంనియుక్తవృష్ణమప్రేమా
 జయేత్వాజ్ఞప్తఃవిరుద్ధాయామాతురపత్యైర్వైష్ణవా త్రేయైఃపాశ్చభిగ్భిమాన్సనయధిష్ఠైః
 క్రిమేణుజతుభవనేనసేఖాండవనపసెరాజసూయో చతేషుప్రధ్వంశకృత్వైకంఘ్రిల్యేఽటారాధి
 తతయాశంతర్విత్తేన - స్వేనాత్మనాపితరీధ్యాంపూజనాయలమంశ్యమాణేన ఆహూయ
 మానేనవీతిహేమాత్రేణతస్మిన్సేవస్థితేనత్యుత్ప్రేయై - జ్వలతాహేమపాత్రేణపరిష్కరియమాణ
 ముంకియమాణంపాశిలంయస్వసంహదేవనిఖిలానాం భక్తానాంయానిర్వత్యాని కార్యాణి
 కాంక్షితానిన్నిర్వహణనంపాదననై వధారణవెత్తుత్ప్రేయై - నిశ్చతాశ్చలావయవాయ
 న్యతం - సర్వస్థాదగ్ర పూజనోపవృత్తతమిత్యర్థః సభాయాంసాదుభ్యుభయంచ సాలోకేజన
 స్తస్యలోచనానాం యానివత్సయగళానిలెహంజ్యోతిఃపరస్పరవై ముఖ్యస్య అనిభిముఖత్వ
 న్య - నిర్మిమేషత్వస్యేతియావత్ వదాన్యదాతారూపకౌముదిమాశరీరసాందర్యం యన్యవధో

జనపదమేదీనీవల్లభమల్ల మకుటమసికిరణవల్ల వితే యజ్ఞవాటెలిపథగాతృభా
 తనూజాగ్యాంనియుక్తోవైమాత్రేయైర్వాత్మగర్భ తుభవవనసననెషుప్రగర్వ
 భగారాధితయాస్వేనాప్యాతిభ్యాంనిమగ్రత్యమాణేన వీతిహేమాత్రేణవజ్వల
 తాహేమపాత్రేణపరిష్కరియమాణపాశిలస్సహదేవనిఖిలభక్తజనకృత్యనిర్వ
 హణభారణవనిభ్యతానయం సభ్యలోకలోచనఽత్మయగళవక్షిప్తపరస్పరవై
 ముఖ్యవదాన్యరూపకౌముదిమానంమహర్షి జనవలయపథ్యమహేంద్రనీలత్వం
 చిరత్నంపుమాంసంసమాసాద్యపగ్రమ మధ్యైణపరిపూజయాంచక్రే॥౪॥౧౭॥
 తావత్ప్రేమాతాత్తరళాధరస్యప్రతిక్షీతిశా సభయానకస్యవేదీభవంతగ్రహిణః
 యనహ్నిశ్చైదీశితుచ్చిత్రమివావివేక ॥ ౪ ॥ ౧౮ ॥ సదసీశక్తితోయదచ్యుతో

క్రమ నిర్మిమేషధర్మనీయసాందర్యమిత్యర్థః మహర్షి జనస్యవలయంమండలమేవరటాభరణం
 స్యమకేమహేంద్రనీలరత్నమిశ్లష్టాన్తిప్రవరంపరితరూపకం - చిరతనంపుమాంసంపురాణపు
 రుషంశ్రీకృష్ణంసమాసాద్య అధ్యైణప్రధమంసర్వేభ్య ఆదాపరిపూజయాంచక్రేపరిపూజిత
 వాకరూపకౌత్సేక్షియోస్సంస్పృష్టిః ॥ ౧౭ ॥ తావదితి ॥ తావత్తత్త్వేణవపగ్రికోపాల్నృ
 ష్ణస్యగ్రపూజనజన్యాత్తరళాలభరావోష్టాయస్యతస్య - అతేవపగ్రితిక్షీతిశానాంప్రసృద్ధిపా
 ర్థివానాంభయానకస్యభయంకరస్యచేదిశితుశ్శిశుపాలస్యచిత్తం - వహ్నియజ్ఞేయతత్రయ
 జ్ఞవాటెవేదీభవమూయతనసగ్దేశంవిజయఆవివేకవెత్తుత్ప్రేయై - పరస్పర్ధిమాత్సరిమనోహి
 మానినామిలిన్యాయోదితిభావః ॥ ౧౮ ॥ సదసీతి ॥ యదగ్రస్థాతోచ్యుతఃకృష్ణమృతతో శిశుసా
 లస్యపరుపాక్షరమండలనిఖిలరవార్చ్యబ్రంఛేనసదసీ - మనసీతివాచిత్యతఃపరుః సాభూత - తత్త
 స్తాతారణాలతత్పురుపాక్షరమండలము వేత్త్యశిశుపాలాత్కృష్ణంప్రత్యాగత్య - తస్యైవ

౧౩౫ చం పు భా ర తే న వ్యాఖ్యానే - చ తు ధః స్త బ క ః .

స్వత్ర ప్రాబ్ధాంకర్ణాభ్యాంబహిః బహుతరాశాంకుండలయోర్మీలరత్నానాంక్ష్యద్వాన్యజౌదవ
సత్ అనర్తతేవెత్యత్ప్రేక్ష్యవంజకాప్రయోగాద్దమ్యాసాపన్నావాచ - నీచావమానోనమా
తాంకోసాయేతిభావః - పుష్పితా గ్రా || ౧౯ || అశ్లీలవాగితి || తతఃకల్పాంతతిగ్నకరకల్పం
ప్రళయార్కతుల్యమనల్ప వెగంధానవవైరిణిక్పష్టస్యచక్రంకర్తృ ఇహశిశుపాలకంఠేఅశ్లీల
వాన్ సేషురవాక్యంసమాప్తిమతీనమాప్తావానసమాప్తిమతీవేతసంద్రక్షుం కామాయస్యలిథోక్త
మివెమ్యత్ప్రేక్ష్య - రణకర్మణివాక్కులపాదమఘోషస్యావత్యందామఘోషంశిశుపాలకంఠే
బిభేద || ౨౦ || ఇతితి || ఇత్సక్తప్రకారేణదుష్టా మతిర్బుద్ధి ర్యస్యతథోక్తస్యతస్యశిశుపాలస్య
ఆయుషాబిభిషత్సకాలేనసహసవనకర్మణిరాజ సూయసమాపితేనమాప్తింసితసతిస్మి తమవభృ
ధేదీయోంఽపిప్లవసంస్మానయేనతథోక్తం ఉపథాత్వేన ఉపాయసత్వేనపూర్వరూపితానీద త
పూర్వాప్తి - స్వస్థా ఇతిశేషఃపిత్రానిధనానిష్విగుణంయథాతథైవ గ్రాహితా - గ్రహే
బృహంతాత్మరతి కః అతవనఉత్తమర్లాః ఋణప్రదాతృనివన్ధితాః తేషామేవదత్త
ద్విగుణ గ్రాహిత్యాపిభావహర్వా మర్వీవతీనాగ్నిఃప్రస్థాపితవంతం - నిజనగరభ్య ఇతిశేషః

భూత్సతుపరుషాక్షరమండలేనశత్రోః | బహిరవసదుపేత్యతప్సర్చివోభ్యాంబహుత
రకుండలనీలరత్నలయైతే || ౧౯ || అశ్లీలవాగిహసమాప్తిమతీనవేతసంద్రక్షు
కామమివదానవవైరివక్రమ్ | కల్పాంతతిగ్నకరకల్పమనల్పవేగంకరిబిభేదర
ణకర్మణివాక్కులపాదమఘోషమ్ || ౨౦ || ఇతితస్యదుర్మతేరాయ మసహసమాపితే
నవనకర్మణిసిద్ధి తావభృథాప్లవన ముపదాత్వేనదత్తపూర్వాసిద్ధిత్వాన్యత్త
మర్థానివపునర్ద్విగుణమేవ గ్రాహితా సత్వామర్వీవతీఃప్రస్థాపితవంతంపార
వంతిమహజ్ఞాప్యచైద్యవిధమోత్సవేన సుదర్శనస్యేవపారజనలోచనస్యాపిస వా
సక్రసికార్ద్రితాద్రిప్తుమనాఇవసనాతవఃపుమాః పురీంపురానుభూతకుశన్ధ
లీనామానంప్రతప్తే || ౨౧ || అన్ధ భూతనయోపిబలౌఘైహాః సైనంపురమ

తంపారవంపురువంశ్యంభర్త రాజమనుజ్ఞాప్యగచ్ఛామిత్యాప్రచ్ఛస్య - సనాతనఃపుమాః పురాణ
పురుషఃకృష్ణఃచైర్యస్య శిశుపాలస్యనిధినసమరణేనయతిక్షేప సేనసుదర్శనస్యచక్రస్యేవ స్వపు
రెద్వారకాయాంజనానాంలూప్తసస్యాపి - జాత్యేకవచనం - నవాభిరప్రకణికాభిః ఆనందా
శ్శుబ్ధింబుధిఃకోణితబింబుభిశ్చ అర్ద్రితాంసకంద్రక్షుంసుమాయస్యతథోక్తఇవేత్సత్ప్రేక్ష్య అ
స్రమశ్శుబ్ధిశోణితఇతివిశ్వః - పురాకృష్ణవాసాత్సూర్యం అనుభూతంక్షీకృతంకుశన్ధ తీతినామ
యస్యాస్త్రాంపురీంబుధునాద్వారకానామానంప్రతిప్రతప్తే వ్రస్థితవాః-అనుభవితమనాఇవెతి
పారప్రప్తకపివాదః - పారవంతంపారవంతమితిక్వచిత్యారంపారావివాస్యనంతీతిపారవంతంపా
రమాత్రశైషమిత్యర్థకొవృథ విశేషణత్వాదుపేక్ష్యః || ౨౧ || అన్ధితి|అసాఅంధభూతతనయః
దుర్యోధనోపిబలానాంచతురంగాణా మౌఘైఃబృంధైఃహ సినేనస్మి తం హ సైనంపురమవా
ప్య - లిలీలధర్మ భాజై శ్వర్గరూప్రప్తావినయ్యాన్వితస్సకాదుర్బిచారాణాంకురాలః చ నానాం

కచ నాసుకరణేషు - బలవంతం సమర్థం సుబల స్యావత్వం సాబలం శకునిం ప్రతిగిరంవా
 చంపత్కృమాణాంచచక్షే ఉక్తవాక్ - చక్షేక ర్తరిలిట్ - స్వాగతా ॥ ౨౨ ॥ ఆత్మరితి ॥
 హేమతులమాతుర్భూతఃశకునోహేమసువర్ణంఅగ్నేరపత్వం అగ్నిజన్యమితియద్వాక్యంఅమః
 జనాభిశేషః - ఎతద్వాక్యంసమిథ్యానాన్యత్రయతః కారణాదభిలైఃక్షీతిపైః రాజభిఃఉపసి
 తంచమస్మితంతేభ్యః కరత్వేనానీతమితివావిరోధి మోక్షాత్కర్త రాజన్యమభేరాజసూయే అను
 భూతందృష్టంతదిదమగ్నిజన్యం హేమస్త్వమాణంనదేవ - మయేతియోజ్యం సేమమచి త్రంస
 క్తృపంచరాత్రిందివం అచతురవిచతురశ్చానానిపాతఃదహతిచి త్రసంతాపంజన్యంతేత్యర్థః
 తతోసమిథ్యేతియోజ్యం - అత్ర కారణగుణాహికార్యగుణానారభంతభిన్నాయాత్ ఆత్మా
 వైపుత్రనామాసీతిశ్రుతేర్వాప్రసిద్ధమానతాపకన్వత్రతిపాదకో త్రరవాక్యార్థైః హేమమ్న
 గ్నిజన్యత్వసమర్థనాద్వాక్యార్థ హేతుకంకాన్యలింగం మసోవ్యధాదాహయోఃశ్చేదభి త్రికా
 భేదాధ్వంసాయమూలాతిశక్త్యనుప్రాప్తితమితిద్వయారంగాంగీభావేనసంకరః ॥ ౨౩ ॥ వల్లది
 తి ॥ కించసభాయాఃమచిమయసభాయాః అవలోకేదర్శనసమయేమణిభవవివప్రకృప్తి మెల్లిలితం

వావ్యవిలిక్షః । సాబలంగిరమసాబలవ స్తంబుర్విచారరచనాసుచచక్షే ॥ ౨౨ ॥
 అగ్నేరపత్వమితిహేమయదాహురేతన్ని ధ్యానమాతుల విరోధిమఖేనుభూతమ్ ।
 తత్త్వర్యమాణమఖిలక్షీతిప్రొవసీతంన క్తందివద్ద హతిచి త్రమిదంయతోమె ॥ ౨౩ ॥
 ౨౩ ॥ వల్ల త్కుచంపరిజవసన సభావలోకేమాంద్రోపదీమణి భువిస్థ లితంయచ
 వైపుః । తత్సాధుజాతమితివక్త్రమివస్సుపాంస్వాంమత్వాని వాయుగయము
 త్క్రమణేచ్ఛరాపై ॥ ౨౪ ॥ ౨౪ ॥ అథునాయుధినేనాభిర్విధూన్వాన్లోభరాశల
 మ్ । నిధాయనిధనం తేహంనిగృహ్నియామిమాంశువమ్ ॥ ౨౫ ॥ ౨౫ ॥ ఇతినిగద్య
 వీరావ్యధానద్యోస్సంగమేనిమగ్న మేనమభగ్నకై తవబంధుర్ధంధారపతిరుత్త్రా

స్థ లేజంజలెన్థ మితిభ్రాంతంమాందృష్టేతిశేషఃద్రోపదీవల్లం తోహనక్షోభాచ్ఛలంతోకుశలాయ
 స్త్రికౌతవ్యధారథా ఉచై చ్చిపరిజవసనసమకరోదితియత్ - తత్పరిహసనం సాధుఉచితంజా
 తంఅభూత్ - ఇతిస్వాంస్వీయాంస్సుపాంపుత్రపత్నీంవ్రీతినక్త్రమివెత్సృష్టేయై- ఆయంమమ
 ప్రాణమయోవాయుః ఉత్క్రమణేచ్ఛర్చిర్గమ నెచ్ఛావాక్ ౯౯౯ ఆ స్తేపైర సమాసోమాని
 నాంమరణాదతిరచ్యతఇతిభావః ॥ ౨౪ ॥ అథునేతి ॥ అతోహమధునాసేనా భిశ్చతురంగాలిః
 రాశలంభూత్రదేశంవిగూన్వాన్సంకంపయంత్యక్ - యుధియుధే తేహంవిరోధినాంధర్మరాజా
 దీనాంనిధనంమరణంవిధాయకృత్వా - ఇమాంశుచంశోకంనిగృహ్నియాంనిరుంధ్యాల - గృహం
 తేర్నిపూర్వాద్విద్యధే లిఖే ॥ ౨౫ ॥ ఇతితి ॥ ఇత్యుక్తప్రకారేనిగద్యఉక్తావీశావ్యభేజ్జా
 మఃఖేపవనద్యోతయోస్సంగమేనిమగ్న మేనంబుర్వోధనం ఉత్తారయితుంతరం ప్రా పయిశుం -
 అభగ్నస్యఅప్రతిహతస్యకై తవసావక్షువిద్యాయాః బంధుఃతత్రకుశల ఇత్యర్థ గాంధారస్యదే
 శునిశేషగ్నః రాజాశకునిః - ఏవంపక్ష్యమాణప్రకారేణ ఉత్తరంప్రతివాక్యమేవ ఉత్తర్య

౧౪౦ చం పు భార తే - స వ్యాఖ్యాన - చతుర్థస్తవకః.

తేనేనేత్సు త్రరంస్ల వమితిశ్చి ప్తరూపకం ఋదోరవిశ్చం ఆది త్రగృహీతవాక్ - చదాతేరా జ్ఞూర్వాత్మ-తేరిలిక్ - శ్చిష్టాశ్చిష్టపరంపరితరూపకమ్ || ౨౬ || జయ్యతామితి || హేవత్స చురోభ్యసతేత్వయేత్సభాః అర్జునఃజైతుంశక్యోజయ్య సస్యభావ న్తత్తా తాంకథముపై లిసోపై త్యేవేత్సభాః - కుతఃయస్యార్జునస్యయథేభయాయత్పలాయితాః ఖాండవదాహనమయ్యతిభా వః హరిమూఖాఃఇం ద్రాదయస్సురాః సామతఃకేవలంసామైవమరుతఃసాభవత్ - కింతువే గతఃపలాయనవెగాదపిమరుతఃవాయవః మరుద్దైవేనమిరణ్యతివిశ్వః - సోగ్ధనఙ్గియోజ్యంఉ త్రరవాక్యాభ్యఃహేతుకంకావ్యలింగం - రథోద్ధతా || ౨౭ || అపిచేత్సు త్రరణాన్వయః || తమితి || అపిచకించప్రకోపాత్ ధృతాభీమాభయంకరావగదా అంకశ్చిహ్నం యస్యతాదృశో గాహుర్యస్యతథో క్తంతంభీమంవీక్షీతుం - అత్రజగతిలోకేవేశక్మయః సమథాఃనకపిశ క్మయః - కుతఃయస్యభీమస్యఆహవెయధై ఏకైకస్త్వేనముపేహతయేముష్ట్యా ఘాతాయ బరౌఘరః బృహద్రథభూజా రాసంధః హిడింబోసురశ్చేతిత్రయః అలంపర్యాప్తాఃనభవంతి స్త్వ - అత్రాప్రిపూర్వ వత్కాన్వలింగం || ౨౮ || తాభ్యామితి || తాభ్యాంభీమార్జునాభ్యాము

రయతు సేవము త్రరమాద త్త || ౪ || ౨౬ || జయ్యతాంకథముపై తితెర్భు నోన త్వయ్యధిభయాయత్పలాయితాః| కేవలంహరిముఖానసామతావెగతోపిమరుతః భవత్సురాః|| అపిచ|| ౨౭ || తంవీక్షీతుంజగతిశక్మయరత్రాకేవాభీమంప్రకౌ షధృతభీమగదాఙ్కరాపాచుం | ఏకైకముష్టి హతయేన్త భవ నినాలంయస్యాహ వేవకబృహద్రథభూహిడింబాః|| ౪ || ౨౮ || తాభ్యాముపాన్యమానస్యతపస్వ స్తవజ స్త్వ నః | వ్యాపాదపిప్రస క్తిఃకావిశేషాత్రాదృశాంరణే || ౪ || ౨౯ || తథావ్యహం తురవచ లేషాంచవిభవే పరస్పరపరిపణనపదాధిరోహిణీక్షణాదక్షమమాజైనజగ త్సామ్యన్యతామక్షుంసంప్రదాయేనతంప రాజయ్యంఊటాపథేనంచారయిష్యామి||

హేన్యమానస్యపార్శ్వద్వయేసేన్యమానస్య స్వయంతపసః తనుజన్తనంయమపుత్రస్య వ్యాపాదే ద్రోహచింతనపవప్రస క్తిఃకానాస్తిశ్యభాః విశేషా త్రత్రాపితాతానికపశ్యంతితి తాదృ శాంలొకై కవీరాణాంసంబంధినిరణేప్రస క్తిఃకా - దూరతోపా సైత్యభాః ఉభయత్రాస్సా క మితిశేషః - అత్రయధిష్ఠిరెవిశేషణద్వయస్యలోకై కాజయ్యత్వాభి స్రా యగభాత్వాత్స రికారాలంకారః ఏవం ద్రోహచింతనమాత్రస్యాప్యసంభవ్రాక్త్యానిరణేప్రస క్త్యభావన్యకై ముతి కన్యాఽనిధ్ధ త్వాన్ద్రాశ్చ త్యలంకారశ్చ ద్వయో న్రిలతండులన్యాయేన హేళనాత్సంస్యప్తిః || ౨౯ || తథావీతి || తథావీతేషామజయ్యత్వేపితేషాంయధిష్ఠిరాదీనాంవిభవేవాగ్యేతవ విభవే చపరస్పరంపరిపణనంన్యూతపణి తస్యపదంస్తాం అధిరోహతీత్యధిరోహిణీసతి - వణిత్యేననిడి - షనతీతియానత్ అహంతుజగతస్సర్వస్య సామాన్యతాంసాధారణ్యం అక్షమమాజైనఅసహతా లనస్యసామాన్యేనైత్యభాః అక్షవిద్యాన్యాఃసంప్రదాయేనవిజ్ఞై పుణ్యేన - తంధర్మ రాజంప రాజయ ఏనఘంఊటాపథః రాజమగ్నాఃత స్త్రికక్షణాత్ సంచారయిష్యామి - ద్యూతేనస్వము

జహరియ్యమిత్యథః ॥ ౩౦ ॥ అనంతరమిత్సుత్రరేణాన్వయః ॥ విత్తగతి ॥ విత్తైవస్యస్యై
హ్యతేనతి - ద్యుతేనతి శేషః అనంతరం ద్విద్రాః తేషాం డవాః బంధుర్భూత్వ పుత్రాః ౬౩౪౫
స్వయంబిప్రప్తాన్వంతః శుచాధనస్యజనత్యాజస్యే సశోకేనచినాశం వాయుగజ్యేయః అ
థవా లజ్జయా చేశంపరదేశం వాయుయః - పరిష్కూనెనామెమరణమధవాదూరగమన మిత్సు
క్తత్వాదితిభావః - అత్ర వినాశవిదేశయాచేశదా గంతుమశక్యత్వాన్వై కల్పాలంకారః - వి
రోధమల్పబలయోర్వికల్పబలకృత్రిక్ తేరిలక్షణాత్ ॥ ౩౧ ॥ త్వమితితః పాండవానాముక్తద్వ
యాన్యతరప్రాప్త్యనంతరం త్వంతుసిరరాశిస్య ముద్రపవహరిసీలమేఖిలా ఇంద్రసీలమయ
కాంచీయస్యాస్తాంమెదిసింభూమిం ఆత్మనాశం యత్రైస్సదైరమజైస్సదృశీతుల్యానంఖ్యా
శతత్వాత్ప్రకాయాసాంతాః సదృశసంఖ్యకాన్యమాశలనంపసౌరాక్షైషికకప్రత్యయః ఆ
పోస్యతరస్యామితివై కల్పికోప్రాప్త్యసిన్వపత్నంగిశ్చక్రకంఅనుభుజ్త్వపాలయ - భుజైర్వి
భ్యర్థిలోట్ - రథోద్ధతా ॥ ౩౨ ॥ ఇత్థమితి ॥ రహసిఇత్థంకారం ఉక్తప్రకారం ఆలోచనం

ప ॥ ౩౦ ॥ అనంతరం ॥ విత్తైహ్యతేదరిద్రాపైశిప్రప్తాబధుర్విస్వయం ॥ వినా
శంవాశుచాయాయుర్విదేశంవాధలజ్జయా ॥ ప ॥ ౩౧ ॥ త్వంతతప్రసఖమాత్మ
నంయత్రైస్సదైరమజైస్సదృశసంఖ్యకాన్యమాశ - నిరరాశిహరిసీలమేఖిలాంధుస్వపత్న
మనుభుజ్త్వమెదిసిం ॥ ౫ ॥ ౩౨ ॥ ఇత్థంకారంరహసికల్పితైతవదురధ్యేతాపు
జావప్యనుభావితుందివ్యచక్షుషాంధేన వసుంధరాధిపతినానవ మణిమంటపికాప్ర
వేశోత్సవవ్యాజాదామూతస్సానుజౌధర్మజః కురుష త్వంముపేత్సబంధురయా
ప్రత్యుద్గమ్యమానోహస్తరంభావి వనవాననర్షమైకమైకైకేనప్రతిపాతపు
జ్యేనసుప్రతరంకరివ్యక్తవశిత్వవ్యం ద్వాదశశక్యస్వపాదయోప్రాణంశీత్ ॥
ప ॥ ౩౩ ॥ అవభృథాంబుకజైరివనూతనైరధిగతామధజాలకమాక్షితైః స్వకట

కృత్యైత్వర్థః అన్యదైవంకథమిథంసుసిద్ధాప్రయోగశ్చైతీత ముపపదాప్రరోతైర్జములీ - క
ల్పితై రహసిశకునిర్యోధనాభ్యామితిశేషః తేవస్యభావాః కైతవంతస్త్రిన్మెదురధ్యేమార్గేధూ
ర్లోక్షదేవీకేతవఇత్తమరఃతాపుభాశకునింరుర్వోధనమపిఅనుభావితుమనుసృత్యపేగగంతం - య
వ్యంజ్ఞానమయంచక్షుర్వస్య తేనతాభ్యాంబుష్టభావంగమితేనేత్వర్థః - అంధేనవసుంధరాధిపతి
నాధృతిరాప్రేణనవాయాంద్యుతార్థంనిర్మితాయాంమణిమయ్యాంమంటపికాయాం సభా
యాంప్రవేశోత్సవస్యవ్యాజాత్ వ్యాజంకృత్వా - ల్యుట్లోపేపంచమీఆహూతస్సానుజౌధర్మజః
యధీష్ఠిరఃకురుష త్వంహస్త్రిన పురముపేత్సబంధురయాబంధు సమూహేనప్రత్యుద్గమ్యమా
నోక్రియమాణప్రత్యుత్థానస్థక - చస్తరంతరితుమశక్యంభావినిద్యుతేనరాజదేవభవిష్యతివ
నవాసిఎకైకవర్షంచస్థిరం ఎకైకప్రతిపాతేనయత్సుఖ్యంతేనసుప్రతరంకరివ్యక్తకర్తుమి
చ్ఛన్తివేత్సుత్ప్రేక్ష - శిత్వవ్యంశిత్వప్రాతరంభృతరాప్రేపాదయోద్వాదశశక్యత్వః ద్వాదశ
వారంప్రాణంశీత్ ప్రణివాక - ప్రపూర్వాన్నమతేకర్తరిలక్షణ ॥ ౩౩ ॥ అవభృథే ॥ ఆ

[illegible][illegible]

భిక్షుత్వేనయోజనా ॥ యత్తుచాపాక్షవేభిక్షితపారేతప్యత్వాచాపగూపాచఘోరాఃపరి
 చిన్తసంహ వాన్మూలం పృథ్వీతానంతేస్తస్యైవాశాన్త్యం ॥ ౪౦ ॥ శ్రీతి ॥ తల్లనచాయాం
 ఆననానామహతాం చతురమాణాంచాచుర్యాణాంజన్మ కేమప్రీక్షాగ్గతమగ్నిదాసేతి
 యాత స్వాజ్ఞిభూవస్తవచాంజ్యమహం ఆవివచిత్రీయమామేషాశరత్కృష్ణాను సమా
 వనివృత్తజ్వల్యదితిగ్నిచక్రతేకృబుతాల్ల తత్సానన్ - కృచితేతిభవంసాయాం ఆగ్గానమగ్న
 స్తోభేషునిర్మాణం శేషమగ్నశంకయతఃకృతాశరయఃకృతాశాచుర్యాణాంశత్రుభవ్య
 క్షాపిన్ద్రాదృశ నిషేధకృతాప్రస్థానమివ ఆవివచిత్రత్యాగనిదాద్వితీయామూర్తాశరకా
 బ్ధిత్రయంనైకతమసేషస్థితేకవేద్యత్వేన్యైగిదిత్యుపభవ్యత్యంరస్యయాగేభ్యదృఢం రత్నానంత
 స్తయోరగ్రేవేద్యేషవలః ఉదయతేతిమరుకుఃపరీక్ష్యధర్మరాజస్యప్రతీకమగ్నిభూమి
 రాంబయథాచాచావిజహమాం ఉపనికృత్ప్రీతంశ్వస్థానాదైశ్వర్యాత్ భృగ్వయమగ్నాచా
 నయమగ్నామైత్తా రీహయస్కృతః సన్నిధిఃమిషవర్తిస్వయమగ్నిరక్రమేనాన్త్యః మధ్యమధర్మఃక
 కాశంబస్యాత్ యాతేయయాశంసంసంజన్మ నాప్రత్యాన్యయాగామ్యుక్తకాశంబాని

౧౪౪ పం పు భా ర తే న వ్యా ఖ్యా నే - చ తు ధః స్త బ క ః.

తినంజ్ఞాశబ్దే నేతియావత్ వాచ్యఃప్రతిపాద్యః గ్రహవిశేషఃశనై శ్చరణశక్తి తదత్యుత్పేక్షై - శ
 తునిర్దుర్యోధనమాతలఃప్రాసంగికేనపథాప్రస్తావనా పారంపర్యేణదరోదరవిహారేమ్యూత క్రిడా
 యాంఅవతారంప్రవేశంఅచిరంసత్వరంఅభిరోచయామానకామయామాన - తదభిలాషంజన
 యామానేత్యర్థః || ౪౧ || అథేతి || అథఅనంతరంమహాత్మాంసదసినభాయాం స్త్రీనపుంసక
 యోస్సదత్యుసశాసనాత్సదశ్శబస్య స్త్రీత్వం అపాసుబలసూసు శ్శకునిః శోభనాకర్తవ్యాకర్త
 వ్యకూచిదామతిఃబుద్ధి ర్మన్యతథో క్రమపినియత్యాఃదై వస్యఅజ్ఞ యావిముహూమాధ్యంప్రా
 ప్యద్యూతమాదై దురోదరవి హారంప్రవృత్తంధర్మ సూనుంబహుముజనసదేమ నానాదే శేషుగ్రహ
 త్వంహ్యూతపణ్యంప్రాప్తవత్సపచిశ్చ తేష్విత్యర్థః - సవదిద్రుతంవిజిగ్మజితవాన్ - జయితేః
 ః ర్తరిలిట్ సన్ని టోర్దే రితికుత్వం - యద్వాధర్మ సూనుంవిముహ్యేతిపారమృతిత్యయోజ్యంజ
 నపదానామవతర్మ త్వం - దుర్లభ్యాదై వీగతిరితిభావః - మానినీ || ౪౨ || ఏకేనైతి || సుబలధూః
 శకునిఃఏకేనఅదైవాపాశ కేనఇంద్రియేణచ అక్షంరథాంగై సేనాయాంపాశకేంద్రియయోర

సంగికేనపథాదురోదరవిహారవతారమచిరాదభిరోచయామానః|| ౪౧ || అథస
 దసినమహాత్మామాజ్ఞ యాసౌనియత్యాస్సమతిమపిముహూద్యూతమాదై వ్రవృ
 త్తం | బహుజనసదేమ ప్రాప్తు వత్సుగ్రహత్వం సవదిసుబలసూనుధర్మ సూ
 నుంవిజిగ్మ || ౪౨ || ఏకేనత్సుబలవ భూర్యుగపద్మ సీతు మక్షేణసర్వవిష
 యాన్మన్మనతేరశక్నోత్ | అస్మా త్పరంజగతివాచ్యతయాభ్యుపేక్ష్యతిక్షేతకీన్ము
 పరమాద్యుతవాచకాయ || ౪౩ || ప్ర తిదేవనమివమివభూషాఃప్ర చురా
 న్రత్వచయాంశ్చ హేమకోశాః | సహజాస్సహజాయయాన్యజిత్యాసతుగాం

జీవితీశ్వః - నృపతేర్యుధిష్ఠి రస్యసంబంధినఃసర్వాన్విషయాన్ దేశాన్ శబ్దాదీంశ్చయగత ఏక
 దాగ్రహీతుంజ్ఞాతుంచ అశక్నోత్సమర్థోదూచితియత్ విషయోదేశశబ్దాద్యోవితివిశ్వఃఅస్మాత్
 ఏకాక్షేణఏకదాసర్వవిషయగ్రహణాత్ పరమస్యన ప్రపరమాద్యుతేతియద్వాచకంపదంతస్మై
 వాచ్యతయా అర్థ త్వేనఅభ్యుపేత్య అవతిష్ఠేత్వ రైతనావతిష్ఠే దైవేత్యర్థః కేచిత్తుపరంత్ర
 ద్యుతేతిభిత్వాఅభితియత్ అద్యుతస్యవాచకంతస్మై పరమత్వంతవాచకతయేత్యర్థః ఆకారస్సర్వ
 గేవాధకుషదర్థే తుపిన్ద్రయభితిశ్వః ఆద్యుతంశ్శ్రతాంశ్రద్వతాంపాలి త్యావృత్త్యాభిలాష
 కశబ్దోచ్చారణంప్రసిద్ధంమిత్యామఃతిత్ర పునరుక్తివారణాయపరశబ్ద స్యాత్వంతార్థవర్జ నే
 పితస్యేహిసన్వయాత్ప్రకృతానంగతిఃబహుతర చతురంగబలై న చిరణాప్యసాధ్యన్యయధిష్ఠి రస
 ర్వదేశాపరస్య ఏకాక్షేణపంచభిరపీంద్రియైర్యుగపద సంభావినశ్శబ్దావిషంపజ్ఞానస్యేంద్రి
 యేణవాసంపాదన రూపస్యపరమత్వస్యఅద్యుతంవాన్వయస్యగ్రంథకారాభిమత త్యాదితిసుధీభి
 రాలోచనీయం || ౪౩ || ప్ర తిదేవనమితి || సగాంధారవతిఃశకుని స్సుదేవనదేవనై ప్రతిదేవనంప్ర
 త్యక్షక్రీ డాయాంవిష్పాయామవ్యయిభావఃఏవము క్తప్రకారేణఅన్యధర్మ రాజన్యభూషాః
 భూషణానిప్ర చురాన్ బహూన్ రత్నానాంచయాన్రాశీన్ జాయయాద్యోద్వాసహతి

చంపుభారతే - సహ్యాభ్యానే - చతుర్థాస్తబకః. ౧౪గి

సంజాదిస్థిమాదీంశ్చజిత్యాహర్వాత్ జగర్జసింహనాదంచత్రే - బౌడచ్చందసికం || ౪౩ || త
 త్రాంతరదత్తుత్తరణాన్వయః || ఘటీత || త. త్రాంతరయభిస్థిత నర్వన్వజయకాలే బ
 హునాంపతినాంపథూటీహార్యాద్రుపదజానః అస్మాకంఘటీచేటీబలకుంబాహరణదాసీఅభూత్
 ఘటీచేటీనాం బహుపతికత్వాత్తథోక్తం వరాకీంతుచ్చాంద్యోఽపదీం అత్రపరిషది అనయప్ర
 పయఇతిఉక్తప్రకారాంత్రజన్మదుర్యోధనవ్యగిరం వాక్యంహరన్గృహ్లాంతదాజ్ఞాంవిహస్తి
 తియావతో అతపితలవనింభూమిలవతీర్థః ప్రాప్తంసాక్షాద్ద్యమభవస్థి తిసుబలతనయాయాః
 గాంధార్యాఃసూనుషుస్థితియవదైవ్విత్తియాకఃతియాదీకన్యాస్థి - జవాత్నముత్తస్థా - ఉ
 త్థితవాన్ - దాస్యద్యానయనాదేతిశ్శబ్దః - శిఖిణీ || ౪౪ || దృష్ట్యైతి || దృష్ట్యైతమాగ్రంవీక్ష్య
 భియాభయేననదసిధావనం ఇతస్తతఃపలాయనంఅచరంత్యాఃఅనతాంగ్యాద్యోపద్యాఃతైశ్చ
 కేశపాశేనదుశ్శాననః - కరాంగుళించకార || కరాగ్రేణవేదింగృహీతవానిర్వర్ధంమహీపన్యధ్య
 తరాష్ట్రస్యపురంధ్రవర్గాంఅంతఃపురస్త్రీసంఘాంవత్సరుహుకుచేషుకరాంగుళించక్రుః - దుః

ధావపత్నగర్జహర్వాత్ || ౪ || ౪౩ || త్రాంతర || ఘటీచేటీమోభూద్భయము
 పతిపథూటీద్రుపదజావరాకీంతామత్రానయ పరిషదిత్వగృజగిరమ్ | హ
 రకదైవ్విత్తియాకస్సుబలతనయ సూనుషుజవాత్సముత్తస్థాసాక్షాదవనిమ
 వతీర్ణోయమభవ || ౪ || ౪౪ || దృష్ట్యైభియానదసిధా వనమాచరంత్యాః
 తైశ్చకారనకరాంగుళిమానతాంగ్యాః | వత్సరుహుకుచ మహీత
 రంధ్రవర్గానాసాగ్రసీమ్ని సుధియశ్చగదిసుతాద్యాః || ౪ || ౪౫ || తత్ర
 నదుర్తేధాః బలవదాకర్షణాన్నిదురాణిష్టేదప్యంతవ భూషాముక్తాఫలా
 నిధారయతశ్చ కురభారాత్పురతలసీష్పిడన నిర్గళితాంకాలి మధారామివని
 ర్భరకువలయ గర్భకమాల్య రసరూరీమ శ్రుభిస్సహ వర్షంత్యాస్తస్యాః పాతి
 వ్రత్యలక్ష్మీనివాసస్థటికప్రాకారమివదు కూలమవ్యవహరం ప్రావర్తత ||

ఖాదితిభావఃనదీసుతాద్యాః భీష్మదయఃసుధియఃనజ్జనాశ్చనాసాయః నాసికాయాంఅగ్రసీ
 మ్నిఅగ్రదేశకరాంగుళించక్రుఃఅహూదుర్గంఘ్యతాదైవస్యేత్యాశ్చర్యదితిభావః || ౪౫ ||
 తత్రేతి || తత్రనభాయాదుమైహేధాబుద్ధిర్యవ్యతథోక్తఃదుర్తేధాః నిత్యమసిన్వ్రజామేభ
 దూరిత్యసిన్ - నదుశ్శాననఃబలవత్ దృఢమాకర్షణేన ఉద్భిదురాణిఅంకురితానిష్టేదస్యప్రపంతి
 బింహునివస్థితానిభూషాయ జాలఃస్యముక్తాఫలాని ధారయతఃచికురభారాత్ కేశపాశాత్కర
 తలనసీష్పిడనాత్ నిర్గళితాంకాలిమ్మఃనైల్యస్యధారామివని తానిర్భరాణి సాంప్రదికువ
 లయానిగర్భేమధ్యేయస్యతస్యతాదృశగర్భకవ్యతన్తయస్యేత్యర్థః - శైషికఃకప - మాల్యస్య
 రసరూరీంమకరందధారాంఅశ్రుభిస్సహవర్షంత్యాద్యోపద్యాఃపాతివ్రత్యలక్ష్మ్యైఃయఃనివాసః
 గృహంతస్య స్థటికమయం ప్రాకారమివస్థితందు కూలంధవశాంశుకం అహర్దులకృష్ణంప్ర
 వర్తతఉపక్రాంతవాన్ - ఉత్పేక్షాత్రయసంస్పృష్టిః || ౪౬ || తాదృక్షఇతి || సాద్యోపతితా

దృఢైశ్చధానిధిపరిభవేఅపమానసముఃపథితే ప్రాప్తై సతినభ్యేషుభీష్టా దిమనభాజనేషువాచంయ
 మేషుతూష్ణింభవత్ససత్పు - ధర్మ సూక్ష్మస్యనిధారణాశ్చ క్షేత్రిభావస్వద యితేషుయధిష్ఠిరాది
 షువిభేదై వస్య బలంబుర్లంఘ్యమహిమానంఅధ్యాయత్సవత్సచ్చింతయత్ససత్స స్యాచ్చింతా
 స్త్పరితాధ్యానమిత్యమరఃఅనేషు ఉదాసీనేషుపరిశ క్షేషునత్స - యదువతింశ్రీకృష్ణ ఆర్ది
 మతాండుఖివతాంగతింపరాయణం నిశ్చిత్వనీవ్యాం వస్త్రంగంధాకరా ద్వావపిమర్వతికరా
 భ్యాంనీవింగృహ్ణతినతీత్యర్థఃభిహన్తి స్తవమానసమయేహేహరేమాం త్రాయన్వరక్ష - హేతిభే
 దేభితిఉక్త ప్రకారంతదాఉచ్చక్తైఃగతీతకంఠంయథాతథాచక్రందరురేద - శార్దూలవీశ్రీశ్చి
 తస్ ॥ ౪౭ ॥ తస్యాభితి ॥ అధనభాయాం హ్రీయమాణంఅకృష్య మాణంవస్త్రంయస్మాత్త
 స్మాత్తతస్యాశ్రీకృష్ణం శరణంప్రవన్నయాఃతన్వ్యాద్యోపద్యంనితంబాత్ కంసారేశ్రీకృ
 ష్ణస్యకారుణ్యమెవయఃపయోధిఃక్షీరాబ్ధిఃతస్యకల్లోలానాంమహ త్రరక్షాణాంమాలాపజ్జై
 రివస్థితేత్వత్ప్రేక్ష - దుహలానాంక్షౌమవస్త్రాణాంపక్షింసహసానత్వరం హరిన్వరణక్షణ

ప ॥ ౪౬ ॥ తాదృశైసముఃస్థితే పరిభవే సభ్యేషువాచంయమే ష్యాధ్యాయ
 త్సవిధేర్బలం స్వదయితే ష్వనేష్యశక్తేష్వపి । నిశ్చిత్యా ర్దిమతాంగతిం య
 మవతిం నీవ్యాంకరా కుర్వతీసాదక్రం దతముచ్చక్తై రిహహరే త్రాయన్వ
 నమామితి ॥ ప ॥ ౪౭ ॥ తస్యాపృథాయాం హ్రీయమాణంస్త్రోతన్వ్యా
 నిత్యభ్యాత్సహసావిరాసీత్ । కంసారికారుణ్యపయః పయోధిఃకల్లోల మాతే
 వదుమాలపక్షిః ॥ ప ॥ ౪౮ ॥ హృతేహృతేవాససిహృద్యరూపంవాజాంతరంయ
 ద్యవృధేవరాంగాః । నరస్యతేన్ద్రేజ నరస్యతత్ర చిత్తస్యనాప్యై జనిచిత్ర
 పూరః ॥ ప ॥ ౪౯ ॥ అదృశ్యస్యాపహరేపి పద్మ తానేక వాససః ॥ అంబర

వేదియావత్ - అవిరాసీత్ ప్రాదుర్భూత - ప్రసన్నేభగవతికిందుర్ల భమితిభావఃఇంద్రవజ్ర
 ౪౮ ॥ హృతేహృతేభితి ॥ యద్యస్మాత్తవరాంగాద్యోపద్యాఃవాససి వస్త్రేవికక్తికావృతేన
 తి - వీష్ణయాంద్విరాభాః - హృద్యరూపంవాజాంతరంఅన్యద్వాసఃపవృథేఅవిర్భూత - తేనకా
 రణేనపిత్యవహరంవస్త్రాంతరా విర్భూవరూపేణచిత్రపూరః అశ్చర్యరసత్ప్రవాహః తత్రసభా
 యాంకస్యనరస్యసంబంధిసఃచి త్రస్యనావాతార్యఃనావ్యోఅగాధఃనాజసీనాధూత్ - సర్వస్యావ్య
 జన్యేన - సర్వేష్యత్యాశ్చర్యాన్వితాభిభూతురిత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ అదృశ్యస్యేతి ॥ అదృశ్యస్యనిసర్గ
 నాక్ష్యేణదృష్టుమయోగ్యస్యఅపహరేవస్త్రాణామపకర్షణేనశ్యపి - పద్మ తానేకాదికరుణ యావి
 ర్భూతాని అనెకానివాసాంసియన్యతథోక్తస్యతస్యాద్యోపద్యాఃపద్యస్య ఉభయభానిసర్గా
 దృశ్యత్వేనఅనేకవాసాపేషర్థ సేనపద్మధావి అంబరప్రాయతా ఆకాశసామ్యం అంబరాణాం
 వస్త్రాణాంప్రాయోదాహుర్వం యస్మిం సస్యభావ స్తత్తాబహువ స్త్రంచైత్యర్థఃఆసీత్ అంబ
 రంప్ర్యామితివాససి-ప్రాయోవయసిదాహుశ్యేసామ్యనిరశనవ్రతభిత్వమరవిశ్వవ్ర కాశ-సతా
 వస్త్రసభంగాయదురాత్మ భిక్షింఽతితంధై నేనభజ్యతేభిత్వత్రైద్రమేవసాక్షి - యత్తద్యోగీమగ్నసి

పుష్కరేణాననద్రోపద్యావస్త్రావహరణం దేవనభగ్నుమితి - తస్యేతిమధ్యబిశేషణత్వేనహ
 దాంతరంవ్యర్థవిశేషణత్వేనావేక్ష్యంతతాద్విత్యత్వవస్త్రావహరణమైత్యేనాంతరం
 బరహియత్వంపృథివీహతుత్వాత్పదార్థహేతుకంకావ్యలింగం అన్యనస్త్రాకాశయోర్భావము
 శ్వసామ్యయోశ్చభేదపిష్టేషు త్రికయాభేదాభ్యవహాయాదతిశయోక్తిభేదద్వయేనసంస్థితః
 ౫౦ ॥ చేలానీతి ॥ సఃఅంధనూనుఃకుశ్మానః చేలానీద్రోపద్యావస్త్రావహరణంకర్షన్ సన్తస్యాః
 ద్రోపద్యావస్త్రావహరణంకరణంవివస్త్రత్వకారీనాభూత్ - కింతుశ్రమాత్వస్త్రావహరణజనితాత్వ
 లిత్వాసంయుభ్యధరణౌభువివతన్సన్జనప్రజానాంజనసమూహానాంధస్త్రానామావశేషత్వేన
 వస్త్రంకరణోభూత్ - తంవీక్ష్యవతితంవివృతదంతపంక్తింజహుర్ననాభిత్యర్థః - అత్రద్రోప
 దీజనదంతావశ్యోన్మనక్తస్యస్త్రికరణన్యజనదంతావశ్యామెవనియమనాత్మరీ సంఖ్యాబంకా
 రః ॥ ౫౧ ॥ అథేతి ॥ అధతథాభూతేనతాద్యశేన భూతంయ్యద్రోపిశాచాదౌతథాపూర్వంతుతా
 ద్యశబ్దానిశబ్దః - యరుషణమృగైరయోషాయోద్రోపద్యావహరణంగణానాభవేనయోరౌషః

ప్రాయతాతస్యాః మధ్యస్థ్యభయధాప్యభూత్ ॥ ౫ ॥ ౫౦ ॥ చేలాని
 కర్షన్ చిరమంధనూనుస్త్రస్యాస్తునగ్నం కరణస్యనాభూత్ । శ్రమాత్వ
 లిత్వాధరణౌ పతేనక దంతావశేరేవజనప్రజానామ్ ॥ ౫ ॥ ౫౧ ॥ అధ
 తథాభూత పరుషయోషాపిషంగరోష కలుషేణప్రపదశ్చజన్తనా పరీషదీభి
 షణమేవంబభాషే ॥ ౫ ॥ ౫౨ ॥ ఉరస్థిస్థలమాస్తులంమృగాఃస్త్రిస్సమిత్రా
 వస్త్రమిదం యథావామత్తే । ద్విపతః కచకర్షిణోవ్యముష్యధనసేనానభవే
 యమేవమేవ ॥ ౫ ॥ ౫౩ ॥ కించ ॥ సరసిఃచలత్కబంధబంధురెనమరాజిరే
 తామరసచ్చ దానివశతమపి విమతానెతాన్ సామంత ఇవాహంధారరా

తేనకలుషేణవికృతచిత్రేనపుషదశ్వాద్వాద్యోజన్తయన్యతేనభీమేనపరిషది సభాయాంభీషణం
 భయంకరంయథాతథావినంపిక్ష్యమాణప్రకారేణబభాషాప్రతిజ్ఞాతమిత్యర్థః - భాషతేర్వా
 వెలిట్ పుషదశ్వోగంధవహః - జనుర్జననజస్తావీత్యభయత్రచామరః ॥ ౫౨ ॥ ఉరస్థిఃసమిత్రా
 సభాయాంమృగాఃస్త్రిద్రోపద్యాఃఉరస్థివక్షస్థిలతేపతతే యుభ్యస్త్రాక్షుశ్శంఖంతా సాతరే
 కాదత్యుష్ణంజదమస్త్రంఅశ్రుఅహం అత్థేలూపనేనయథాఅన్యభవంఅమశ్వంపివమేవఅమ
 షాఃద్రోపద్యాఃకచకర్షిణోద్విపతఃకుశ్మానసస్యాపిఉరస్థిస్థిలతే ఉష్మశంఖంత్రంశిశితంరసనే
 నజిహ్వయాఅమభవయంపివేయమిత్యర్థః - అత్రకేవలత్రకృతశ్లేషః-బాపవృందసికమ్ ॥ ౫౩ ॥
 కించెతి ॥ కించచలన్భిఃన్యత్యుష్ణిఃకబంధైఃసన్నీర్షకశేబరైఃజలైశ్చ బంధురేవిషమేనరపీవసమరా
 జిరేయధాంగణే విమతాన్విరోధిః శతంకుర్వేధనాదీన్ తామరసవృద్ధస్యభదాన్ దళానీన
 అహంసామంతః ఋతువివధారరాష్ట్రైశ్చితశబ్దఃసామవరంశేషఃఅవశిష్టః యస్యాంతాంమ
 హత్యాగదయా అపత్రిమాపదంఅన్యత్రమహతాగదేనరోగేణమిమ రూపేణఅపత్రిచగమయి
 స్యామిస్త్రాపయిష్యామిఅభాషేశ్చిత్పూర్వేణసంబంధః ధారరాష్ట్రస్యితిహంసేభ్యశరాష్ట్ర

౧౪౮ కం పు భార తే - వ వ్యా ఖ్యా నే - చ తు ధః స్త బ కః.

సుతేపి - గణోభాతరివిష్టఃస్యాదామయేచాయభేగదభిత్వభయ ప్రవిశ్వః - అనకేనెయము
 చమాన్తి మ్మవిశేషణాన || ౧౪ || తత్రేతి || తత్ర తస్మిక్ సైవనమయేసుతాఃప్లుఃజింద్రస్యపుత్రః
 అర్జునోపివంపక్ష్యమాణప్రకారణప్రతిజ్ఞాప్రతిజ్ఞాతవాః - ప్రతిపూర్వాజ్ఞానాతేక ద్దరి
 లిట్ || ౧౫ || ఉత్సేకాదితి || అసారాధానూచుఃకర్ణఃఅమునాగాంధారపుత్రీభువాదుర్యోధనే
 ననహృదసి గ్రామ్యం అనభ్యంవాక్యంబ్రువన్ నన్ కృతాఃహస్తాభ్యంతాళాః శబ్ద విశేషాయ
 స్మిన్ స్తత్రథాయద్యస్తా త జహ్నునహసత్స్ - తతఃకారణాత్ యస్యాంనిద్రాయాందహి
 నఃజంతోఃజాతుకదాచిదసిఅభ్యుదితతాసూర్యోదయఃఅభినర్మ క్త తాతద స్తమయశ్చద్వే అపి
 నైవస్యాతాం - పునర్బుధ స్మతయోః ప్రశక్తిరితిభావఃతాంనిద్రాచీర్ణాం - మృతిమితియావ
 త - అముంరాధానూనుంమమగాండివ స్తు నేష్యతిగమయిష్యతీతి ప్రతిజ్ఞై ఇతి పూర్వేణసంబం
 ధఃసు పైయస్మిన్మ స్తమైతిసు పైయస్మిన్మ దేతచ -అంశుమానభినర్మ క్తాభ్యుదిత తాతాయథా
 ప్రమమిత్యమరః - అశ్రకర్ణనిధనస్యతాదృశ భంగ్యంతరణకథనాత్పర్యా యో క్తిరలజ్ఞారః

ప్రశబ్ద కేసాంమహగదావ త్రింగమయిష్యామీతి || ౧౫ || ౧౪ || తత్ర సుతా
 ప్లుఃపుత్రో ప్యేవంప్రతిజ్ఞై || ౧౫ || ఉత్సేకాత్పుత్రహస్తతాళమమునా
 గాంధారపుత్రీభువారాధానూనర సాజహాననదసి గ్రామ్యంబ్రువన్యత్తతః |
 యస్యాంజాత్వపిదేహి నోభ్యుదితతా నై వాభినర్మ క్తతాస్యాతాంద్వే అసిగాం
 దిప్రామమతుతాంనిద్రా మముస్మేష్యతి || ౧౫ || ఇతితయోసాదృశేనవీర
 వాదేనసుఖ మిహస్వేతికరతలాస్ఫాలననిదర్మితేనక్తి న్యవతవమృత్యుస్సాన్యదితిసు
 యోధనంప్రతియాజ్ఞా నేన్యాశాన్తవభయా త్తగంధాభ్యాంఅంధదంపతిభ్యాం
 యథాపురంరాజ్యంప్రత్యర్పహరిప్రస్థంప్రతిప్రస్థాపితోయుధిష్ఠిరఃపుషరపి

శర్యాయో క్తంతుగమ్యప్రవహోభంగ్యంతరణయదిలక్షణాత్ - శార్దూలనిక్రీడితమ్ || ౧౬ || ఇతి
 తి - ఇతిఉ క్తప్రకారణతయోర్భిమార్జునయోఃతాదృశేనతథావిధేనవీరవాదేనప్రతిజ్ఞావాక్యేన
 అయిద్రోపదిజహామమనక్తి నిసుఖం యథాతథాలన్వహవిశిజితికరతలస్యప్రసౌలనేన శబ్దం
 స్వర్కనననిదర్మితేనిర్ది ట్టేనక్తి నీఊరావెవతవమృత్యుఃమరణంస్యాత్ భూయోత్ - ఇతిఉ క్తప్ర
 కారణయాజ్ఞా నేన్యాఃద్రోవవ్యాసంబంధినాసుయోధనంప్రతి దుర్యోధనముద్ది శ్యశావేనవయ
 ద్భయంతేనఆ త్తగంధాభ్యాంతరస్పృత్రాభ్యాం అంధదంపతిభ్యాంగాంధారీపుత్రరాష్ట్రాభ్యాం
 ఆ త్తగంధోభిభూతఃస్యాదిత్యమరఃపురేన యథాపురంధూత్రాత్సూర్వమివతాన్వరద్యుతేనర్జి
 తంప్రత్యర్పస్యపునస్సమర్పస్యహరిప్రస్థం ఇంద్రప్రస్థంప్రతిప్రస్థాస్థాపితఃప్రేషితః అయంయు
 ధిష్ఠిరఃకృతఃమంత్రఃఅలోచనవివంసక్క్రతావతేనాస్మాక్ మమం తెత్వస్వర్ధూతేనవనంనే
 ష్యామఇత్యాకారకంయైస్తైఃఅమి త్రైశ్చతుభిఃదుర్యోధనాదిభిఃపునరసిపమాతమాత్రఃఆకా
 రితస్సన్నేననకించితాబాచయన్నేవనన్నీటియావత్ - విధినానై వెనకర్తాగ్రకశంరేహ స్తంనిషీ
 ష్యనోదనాత్తి కావేష్టగళహి న్నికాతయాకరణేన అర్థపథాత్వినివ ర్తితఃప్రత్యావ ర్తితఇవే

త్యుత్ప్రేక్షాతామెవనభాంద్యుతశాంప్రత్యానర్తపునరాగతవాన్ - అత్రభయాత్తగంధ
తాయావిశేషణ గత్యా రాజ్యప్రత్యర్పణ హేతుత్వాత్ కావ్యలింగముప్రేక్షయానంస్యజ్యతే
అంధదంషతిభ్యామిక్యత్ర గాన్ధారిఅంధస్యకత్యుర్భావమనునరంజితై నాక్షిణీపి థాయయానభీ
నమంఘాబధూవేతిపారాణికీకథానునంధయా - ౪౭ || భూతేతి || బోధవతాంకర్తవ్యాకర్త
వ్యతౌవిదానాం మధ్యవరః శ్రేష్ఠాపిధర్మ తనయః భూతేనపిశాచేన అభివిష్టః ఉన్నా రిభవధూ
యః పునరపిసావలీనశమృనానహ అనాన్యైః అనన్భిః జుష్టం నేవితం దేవనవిహారమాధత్త ఆకరో
త్ - యః దేవనవిహారవివ అద్యక్షరందేఇతి ప్రథమాక్షరంవిజహత్ త్యజన్ సన్ పణః హిమ
నవిహారరూపః అభూత్ - తందేవనవిహారమితిసంబంధః - వాచ్యవాచకయారభేదావిమానాన్నా
వాచ్యవచనదోషః || ౪౮ || కితవఇతి || కితవలక్షణద్వారాపుణేశమనావశంబదాన్ స్వాధీనాన్
పాశకాన్ అయేన్ స్వనస్మీయేనకరణకీర్తిప్రచారయతిసత - విజయేనజయేనలర్హనేన సదాపుర
స్కృతః ఆగ్రే కృతోపిపూజితశ్చనన్నితచ - సధర్మరాజః తేనవిజయేనప్రవృత్తత్యతః పరాజితః ఆ

కృతమంత్రైరమిత్రై రాహూతమాత్రోయమర్థ పధాద్విధిసాగళ హస్తీక
యావినివర్తిత ఇవతామెవనభాంప్రావర్తత || ౪౯ || భూతాభివిష్టఇ
వబోధవతాంవరోపిభూయోపి ధర్మతేనస్సహజాబలైవ | ఆధత్తదేవనవి
హారమనార్యజుష్టమాద్యక్షరంవిజహదేవ పణః హిమభూత్ || ౫౦ || ౪౮ ||
కితవేశమనావశం వదాన్ కీర్తిస్మీనకరణ పాశకాన్ | విజయేనసదాపుర
స్కృతోపిభూతశ్చనన్తేనప్రవృత్తతః కృతః || ౫౧ || ఉత్థాయాధత్తేంద్రః
క్షణమపిశీరణాస్థాతుమస్యాం తేయ కత్తిత్పరిధి స్వీకృతాయామితిసహసహ
జైస్సత్యసంధస్సజానిః | పాణాక్షతుర్నిధాయప్రసవమతిత రామంతరుత్తస్య
మానాంపద్భ్యాం ప్రవేశ్యనానివృత్తహృదముంచత్సేరలోకస్తుచ్చగ్భ్యామ్ ||
౫౨ || ౫౦ || కాంతారవర్తనిమృగాః పురతోనిషణ్ణాశ్చాన్తాకృతేనృధమహాపినిషం

వమానితశ్చఅభనత్ - విరోధాభానః || ౫౩ || ఉత్థాయేతి || అధవరాజయానంతరంనత్యనధః
త్యప్రతిజ్ఞః అతపవక్షేతీంద్రః ధర్మరాజః పృథ్వీధిశత్రుభిః స్వీకృతాయాం అర్ధిసమర్ధిసం
ప్రతిపృథ్వీ స్వీయత్వేనకృతాయామితివలస్యాంధరణ్యాంరాజ్య ఇత్సర్థః క్షణమపిస్థాతుమయత్త
మితిఅలోచ్యేతిశేషః - ఉత్థాయఅంతఃమనసిఅతితరాంభృశం ఉత్ప్రవృత్తానాండవ్య మానాం
ప్రసుమంమాతరంక్షత్పర్ద్విరురస్యపాణౌనిధాయహ పైసమర్చ్యనజానీపబాధ్యన్తా సహజైః స్థా
దరైః ఫిమాధిస్సహపద్భ్యాంపానాభ్యాం పాదచారేణేతి యావత్ - వనానీలరణ్యానీప్రా
వత్ ప్రాప్తవాన్ - వృధితందుఃఖితంహృత్ మనః యస్యసంపారలోకః పురజనస్తుచ్చగ్భ్యాంవనాని
అక్రమజ్ఞానిఅముంచత్ - దుఃఖాదురీరదత్యర్థః ఆప్తోతేక రరిత్ - స్రగ్ధరా || ౫౦ || కాంతా
రేతి || కాంతారవర్తనిలరణ్యమార్తే పురతః అగ్రేనిషణ్ణాఉవిష్టామృగాః హరిణాః ఉత్థాయస
ధమహాపిశ్శం గౌసన్యాస్తీతినిషంగిణః కాంతాశమప్రధానా ఆకృతిరాకారోయస్యస్యధర్మ

౧౫౦ చంపు భార తే- స వ్యాభ్యా నే - చ తు ధృ న్న బళః.

రావ్యవల్లలంచీరంగోమంధేనచర్వణేనలోలం చుబుకమోస్తాధోభాగోయన్యతేనముఖేన
 వత్త్రేణపటనాస్సుటేనమర్చ రేణశబ్దే నచారుమణీయంయథాతథాజిఘ్రిఃచుమంబుజిఘ్రి
 తేకర్తరిలిట్ అధమర్చ రః - స్సనితేవస్త్రపర్ణానామిత్యమరః - అత్రశాంతాకృతిత్వస్యవిశేష
 బాగత్వాచుంబనహేతుత్వాత్సద్దాధ హేతుకంకావ్యలింగమ్ || ౬౧ || పరాగేవమృ
 దురజసోపూర్ణే పథిమార్ద్రే ఘటస్య ప్రతిమాఃసదృశః మనోజ్ఞారమణీయాః తస్యధర్మ రాజస్యపా
 దయోరేఖాః పనదేవతాభిభక్త్యా ఉపసితాఃఆసీతాఃసాద్యస్య పాదోదకస్యఉదకుంభాఃజలఘ
 టాభవేతతాదర్శ్యేషస్టీనమాసః ఉదకశోభదక్షత్వాదినా ఉదకశబ్ద స్యఉదాదేశః- జాగ్రత్స్వ
 రేజాఃఉత్పేక్షా || ౬౨ || క్రమేతేతి || సమానాజాయాయేషాంతేనజానయఃతేపాండవాఃనివి
 ధాసీవనానిక్రమేణవిలంఘ్య అతిక్రమ్యజహ్నుర్నామమునైకర్షోశమ్ములీనతస్యాంపంధాః
 కుటిలమార్గఃతదవ్యతేనతత్రసంచారబల నేత్యర్థఃశిషీతైరభ్యసైగవిశేషైఃచక్రగమన్తేరివస్థి
 త్రైఃగంభీరైఃనిష్ఠైఃఆనరైఃభ్రమైఃతద్వాద్యజే నేత్యర్థఃఉపాసీకాయాః ఆత్మ సేవికాయాఃజ

గిణోపి | ఉత్థాయతస్యపటుమర్చ రచారుచీరంగోమంధలలోలచుబుకేనముఖేనజి
 ఘ్రిః || ౬౧ || పరాగపూర్ణే పథితస్యపాదరేఖాఘటస్యకృతిమామనోజ్ఞాః
 భక్త్యోపసితావనదేవతాభి పాదోదకకుంభాభవజాగ్రత్స్వ || ౬౨ || ౫ || ౬౨ || ౬౩ ||
 మేణతేలింఘ్యవిధిధానివిసినానిజహ్నుముని చర్మశమ్ములీనధవశ్శిషీతై గఃతి
 విశేషైఃపరా భీరావర్త రుపాసితజనతాహృతానిసం సారచక్రా దీవదర్శయం
 తే కౌరవదవదనోత్తై రివచూకకుటుంబి కూజితైః కుమారస్యదేవత తస్యకుశ
 లమివప్యవృంతింభాగీరధీం పురస్కృత్యేతత్ర తాంనిశీధినిశ్చక్రాత్ || ౫ ||
 ౬౩ || అపరెద్యురేమాప్రిబుభుషీతానుయాత్రికనత్రిజనపరి త్రాణాయపది
 త్రైఃస్తోత్రైఃప్రసేషాచిత్రభానునాద త్రమక్షయ్యమన్తపాత్రంకళ తేనిద

సతాయాఃజనసమూహాః గ్రామజనత్యాది నానమూహధై తత్ - అహృతానిలపాకృష్టాని
 సంసారాశ్చయచక్రా వీదర్శయంతీమీవస్థితాం చూకనదంబక్తాబ్జ మేవవదనంతస్య ఉదతైః
 భాషితై రివస్థితైఃపిస్తా త ఉదితై రావిర్భూతై రితీనరహితైఃపాతానుగమః - రక్తాంబుజైఃకౌక
 నదమిలినానాధర్మ రత్నమాలాయాం- కౌకకుటుంబానాంచక్రవాకమిథునానాంకూజితైఃశబ్దైః
 కుమారస్యస్వపుత్రస్యదేవత తస్యభీష్మ స్యకుశలంపుష్పం ఏమివస్థితాంభాగీరధస్యనామరాజదైః
 అపత్యంభాగీరధీగంగాంపురస్కృత్యత్ర గ్రైకృత్వాతీరం సా ప్యేలియావత్ - తత్రగంగాతీరే
 తాంనిశీధినిప్రధమాంరాత్రి పశ్యచ్చక్రానయంతి || ౬౩ || అపరెద్యురితి || అపరెద్యుః
 పరస్త్రి కుటిలమేతేపాండవాః ఆదిమాత్రమత్యంతంబుభుషీతానాంక్షుభితానాంఆనుయాత్రికా
 జాంసవయగంత్యాజాం అనుయాత్రాప్రయోజనమేషామిత్యర్థే రక - సత్సంత్రీ శురేషా
 మస్తీతేనత్రిణాంయజ్ఞ నాంజనానాంపరి త్రాణాయబుభుషేతామనా యేత్యర్థఃస్తోత్రైఃస్తో
 త్రైఃస్తోదితైఃప్రసేషాచిత్రసన్నేనచిత్రభానునాసూర్యేణ దత్తంక్షేతుంశక్యమ్మేవత్యక్ష

రయంలన్నపాత్రంకళత్రేనిదఘఃద్రౌపద్యైసమర్చయన్మిత్యర్థః || ౬౪ || వనమితి || పాతే
 ముపాండవేషుకామ్యకంనామనమరణ్యమేత్యన సత్సనత్సఫీమస్తువియోధ్యం బాహుయధం
 ర్దుంకామాయస్యలం ఉగ్రంభయంకరంకిమ్మారన్నామకుణపః శివమశనఃమోషంతే మమం
 ద్రుంరాక్షసశ్రైద్యంతస్యరాక్షసస్యఅహారశ్వవంతస్యదశామవస్థాంతే ప్రమాణమనృణామిదమత్రై
 షీత అవధీమిత్యర్థః || ౬౫ || తతః || సభాపోధర్మ రాజికిదధ్వనికాఙ్గభుకంటకశర్మారాది
 సంకులమార్గ ఇరియాతే - అలసతాం శ్రమంలబుధ్వాఅవిచార్య - మహాబలయాశుర్యా
 దితిభావేనధ్వసార్థం ద్రౌపద్యాసహతతః కామ్యకవనాత్ పరస్ నిర్దశ్యం నైవ్యైసనామన
 నెమునిం ద్రాక్షాంసంఘాత్ - సర్వస్వశుభస్య మూలానిముఖ్యకారణాని మూలాంసంఘాతా
 గాహల-ధ్వం ప్రాప్తవాన్మిత్యర్థః || ౬౬ || తత్రైతి || అధలెపాండవారోత్రైవ్యైసనామన
 వతిసుతస్యవ్యాసస్యపాదారవిందంపద్మమివతస్మాత్ పరీక్షణ్యైవస్వరీభిః సర్వదాశీర్వా
 శిజినైర్భ్యక్త్యరవిత్వరపిపితౄత్వాత్తుక్ - సభానాంప్రభాభిజటాంవలతాంతాసాంసహాచుష్పా

ధాః || ౬౪ || వనంశతః కామ్యక మేత్యతేషువనత్సఫీమస్తువియోధ్యరామః | ?
 మ్మిరముగ్రంకుణపాత్రేనంద్రం క్షిప్రంబ్రహ్మహారకదామనైషీత || ౬౫ ||
 తతశ్చరే ద్వైతవసేనసార్థం యధ్యాకదిధ్యాకలసతామబుధ్వా | మూలానిసర్వస్వ
 శుభస్యభూపోమూలానిజగ్రాహమునింద్రసంఘాత్ || ౬౬ || తత్ప్రార్థనస్య
 తీసుతస్యపాదారవిందాత్ప్రసృత్యరీభిః | నభిషిభాభిర్నవపుష్పజ్యోతిఃజటాం
 తానాంజనశత్రాంబభూతుః || ౬౭ || తస్మిన్మహాతాపనయాభరాధేస్య
 తీమథాజగ్త్యపివాసభూమిమ్ | తేషామత్యైశుతయాయుతానాంశుచాన్తా
 మృతివృష్టిరానీత్ || ౬౮ || పృథ్వరసమథాసాప్రాప్తౌశ్యాకారా
 ఘాత్ | దిశిదిశిదధానాదీర్థ్యదర్శితదానీమ్ | కురవఇతిమహానైశబ్దమబిభ్ర

శాంసం క్షీజనయాంబభూతుఃజనయంతిన్ - తత్త్వాదయాః ప్రజేమునిభ్యర్థః - రూపకాలం
 కారః || ౬౭ || తస్మిన్నితి || అధతాపనయాభస్యమునిబృందస్యనాథతస్మిన్మహాబలంకిల్య
 నవవశుక్ర ఇర్జిష్టరూపం కనికావ్యకరేకుత్రేవందితేజలపక్షిణీతిభిః - దానినిదా జా
 వాసస్థానమవస్థానినక్షత్రవిశేషంప్రత్యాజగ్త్యపిప్రాప్తవనంతే - స్వాతీచక్షుస్యతలూ
 రాశిఖటకత్వాత్ తుల్యప్రభయోర్భృగురితి శుక్రస్వతదగత్యోక్తేశ్చ వాసభూమిమిత్స
 త్తం - శుచాఙ్గః ఖైవైవలతయేమతయాఅనావృష్ట్యా అతికార్యైనెతివయతానాంసహితా
 నాంతేషాంపాండవానాం అక్షీణేవదేశాలేషు అతివృష్టిరానీత్ స్వాతీగతేశుక్ర ఇవాతివృష్టి
 త్యాదిపిదైరితిభావః - ఆపదిబంధుదర్శనేమహామైషిబాష్పాయంతభిషిరహార్థంమమస్తప్త
 వర్తిసావయవరూపం - స్వాతీమథాజగ్త్యపి తేవపారః ఇవకారపారమ ప్రత్రాంశానా
 మయరూపకలంగాపత్రైమపేక్ష్యః || ౬౮ || ప్రస్మమరితి || పృథ్వరసమథా తోవ్యాప్త్యవం
 త్యాత్సోశ్శిరస్సభాసానీలకాంత్యాప్రసృత్యరైజాతాకప్రాప్తౌశ్యాకారా

బృహద్రాత్రేణ్యప్రత్యయః - మేమాణ్దిశిప్రతిదీశం - వీస్వాంధ్వర్భాన? - విదధా
 నఃసంపాదయకాద్వింకాలత్రయేసినిరపాయంవశ్యత్యాలోచయతిదిద్ధుదర్శినఃవ్యాసః - కు
 త్సితంయథాతథారువంతిశబ్దాయతదతికురవఃఇతిహేతోః కురవ్యాదియోవల్ మృగయాది
 త్యాత్ముఃగణపారాదంతలోపోనిపాత్యతే - ముహంతంశబ్దంరోదనంకురవేతి సంజ్ఞావదంత
 బిభ్రాతేవాచకత్వేనస్వీకుర్వతోపీతివిరోధఃతదభిధానాసపీత్యాభాసః - తాన్వాండవాకృష్టవి
 శేషాంశ - స్వస్వస్వీయస్వవచనస్యవాక్యస్యక్వాభామ్యసహరువంతియన్వాన్ధృర్యేణవాగర్జ
 తీతిప్రత్యత్యైభూ నదృశక్షమావంతతాదృశస్థిర్యవంతోవేతి వివరణాత్కన్యవిషదిధై ర్యమి
 త్యాద్యాపద్ధర్మ బోధకస్యచనిపుణిమ్నా కౌశలేనప్రధ్యాదిత్వాదిమనిచ్ - అశోకాశోకర
 హితాకతస్మామకవృత్తేంశ్చలకార్మీ తృతవాన్ - రుదతస్తానాస్వాసితవానిత్యర్థః || ౬౯ ||
 తస్మాదితి || హర్థోర్జనఃతస్మాద్వాస్వాత్ పృతిశ్చితిరితిత్వంజ్ఞామిత్యర్థఃవిద్వాంశ్చై లీంపపద్య
 లభ్యా - ధర్మ తనయేనప్రలింగ్యవినృజ్యమానః అమజ్ఞాతస్సన్నిత్యర్థఃకృపాజలనిధేః శంభోఃచరణ

తోపిస్వచన నిపుణిమ్నా త్థానశోకానకార్మీ త || ౬ || ౬౯ || తస్మాత్పృతిశ్చి
 తిరితిపృతిపద్యద్వామాలింగ్యధర్మ తే మేనృజ్యమానః | హర్థోహిమాచలమ
 గాత్సరమాస్త్రమాపుంశంభోఃకృపాజలనిధేశ్వరజార్పనాభి || ౬ || ౭౦ || యస్మి
 న్నిమానభృతియక్షబ్రందమంగేషునర్వెవ్యపిమంజూశేష | నభిమృచోష్టంసభిన
 త్తజానామురోజమేవాతితరాహపానై || ౬ || ౭౧ || యోవత్పతామేత్వవసుం

ప్ర ధరాయాభిషేయతాన? కాన్తిపూరాక | మనశ్శిలావ ర్భురి మిష
 యోరర్పనాభిఃపూజాభి- యద్వాచరజార్పనాభిఃకృపాజలనిధేఃదయమానాత్ శంభోఃసదాశివా
 దితివా - చరమాస్త్రంపాశువతంత్రపు లబ్ధంహిమాచలంహిమవంతంప్రత్యగాత్గతవాక్ - అ
 త్రపాశువతాస్త్రలాభశివరజార్పనయోఃకార్య కారణయోర్ద్యయోరుక్తైఃహత్వలంకారః ||
 ౭౦ || యస్మిన్నితి || హిమానీహిమనంహతివిభ ర్తిభృతియస్మింభీతశ్చై లయత్తానాందేవ
 యోనివిశేషాణాంబ్రందం - నభినేక్షజానాంకామినీనాం అభిలేష్యజ్ఞేషుమంజూలేషుమ సోహ
 రేషువత్సప్తి - నభాన్పచితవ్యధయంతిసఖఃపచఃఉష్ణఃఉష్ణాయస్మింస్త్రోత్రం మితనభేచే
 తిపచేఃఖిభిత్వాత్ అరుర్విషదిత్వాదినాముం ఉరోజంకుచమంగేవలతిత రాముపాస్తేసేవ
 తే - శితబాధావిధూననాయేతిభావః - అత్రనఖంపచోష్టస్యవిశేషణ గత్యాకుచసేవసేషేతు
 త్యాత్పదార్థహేతుకంకావ్యలిప్తం || ౭౧ || యదైతి || యోహిమకై లివత్పతాంగోశిశుత్వమే
 త్యస్వీకృత్య - వసుధ రాయాఃభూమేఃగోరూపధరాయాఃరత్నా వశినాంకాంతిపూరాన్ప్రభా
 వ్రవాహకాక్షీరాత్త కానిపీయత్య ప్రస్సన్ - దర్శ్యగుహావిషముఖానిత్రైఃమనశ్శిలామామధా
 తుఃతన్తయీనాంర్భురిణాంనిర్దురాణాంమిషేణవ్యాజేన ఉద్గి రతిలభిక్యాద్వమతివేత్సత్వే
 య - పురావేసేరాజనిరాజిదోషాస్త్రాపితాభిజీవనౌపధామృషయః శస్త్రా వేసంతమృజ
 మంధనేనజనితాద్భుధోఃశరాస్త్రస్త్రాంగోరూపధరాంభువంశై లంహిమవంతంవత్సం మెరుం

దోగ్ధారంచక్రత్వాగత్వా మ్యాపదీశ్చదురుమః స్వబీవనపరాబీతిపారాణి కథాత్మానుసంధ
యా ॥ ౨౨ ॥ ఆరోహత ఇతి ॥ చము క్షవిశేషణవినిష్టంహిమశైలంతరహాతఃతస్యాన్తనస్యస్వే
దజలస్యఅగ్రా నాంబిందూనాంరాశీమేవతననస్యైవపద్మ సృమాధ్వీం మకరందమివ్యస్తరూప
కం - తరసామ్రతగినియంత్యా అపహృత్యేయూపత్ - సమిరకిశోరకశేరుణ మూతశిస్వి
రెభభావగభ్రమరత్వంభ్రమరస్యేవరేభద్యయవత్పదవాచ్యత్వమితియావత్ - సమిరకిశోరకభ
తిభస్యస్యరేభద్యయవత్త్వానితివాచః - పృకటీచకారస్ఫుటీకృవాన్ ॥ ౨౩ ॥ ఇవేతి ॥ తత్రహి
మతై లేపాండవోద్భవఃత్రయాణాంలాకానాంపిత్రోజననీజనకయోః - శివాశివజ్జితాభ్యాన్
యయోస్తయోఃమహాసోస్తేజసః ఏకాతన్యయోస్తయోర్భావఃఏకతన్యత్వంశస్య కారణంతప
స్సిద్ధిజనకత్వేనేతిభావః - అలవనతథానివదారివాత్తనోరసి తదేకతన్యత్వంభూయాదిరిచ్చా
యేపాండైతపస్విన్యశ్చతపస్విన్యశ్చతపస్విన్యశ్చతపస్విన్యశ్చతపస్విన్యశ్చతపస్విన్యశ్చ
సంపూజ్యమానంతపోవనంశివాశ్రమవనంసనామనమస్మృతవాక్ - హతురలంకారఃవంశస్థ

ణదరీముఖైరుద్గిరీవత్ప్రస్థా ॥ ౨౪ ॥ ఆరోహతస్తంతరసానమిరకిశోర
కస్సేద్దజలాణురాశిమ్ | సీయతస్యానగపద్మమాధ్వీంద్విరేభభావం త్రకటీ
చకార ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ శివాఖ్యయోరేకతన్యత్వకారణంత్రిలోకసి త్రోర్
హసోస్తపోవనం | మిథోర్భూమానం మిథునైస్తపస్విసాంతేభ్యుభిస్తత్ర
సనామపాండవః ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ తత్రదర్శదశముష్టి మాహరస్సన్నీధాన్యవృష
బోవదామివ చిత్రమీశవదయోస్సమాదధత్త పుష్కరభతమశ్వరంతపః ॥ ౨౯ ॥
౩౦ ॥ చతురస్తపస్థిలివిశేషవిధౌ చరణంనిధాతుమభిలషనిజం | సజాగుప్స
మానభవశత్రుజితేప్రవచేనతిష్ఠతి భవః స్తతల ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ భానౌల
లాటస్తపభానజాలైప్రవిష్టదృష్టిం పరితస్తమగ్నిః | భూయోపిభోక్తుం విషిం

మ్ ॥ ౩౩ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రశివతపోవనేపాండవసంనిధాన్యరేశివపృసాదసమయోనమిషంకమి
ష్యతఃముఖస్యహారవృషభస్య ఉపదాంఉపాయన మివస్థి తందర్శదశానాంకుశాం కురాణాం
ముష్టింముష్టిమితదర్శానిత్యర్థఃఆహారనీడియోగత్వేనసంపాదయన్సన్కుశస్య సదాశివస్యపద
యోచిత్రం మాదధతేనివేశయన్సన్ నాభ్యస్తాచ్చతురినిషేధః - దుశ్చరంఅనితరామస్తే
యంతపతప్తంకర్తుమిత్యర్థఃఆరభతఉపక్రాంతవాన్ - రభతేరాజ్ఞూర్వాహ్నరైలిత్ -
రథోద్ధతా ॥ ౩౪ ॥ చతురజ్జితఃతపఃసంబంధినాంస్థితివిశేషాణాంఅననభద్రానాంవిధౌ అనుస్థానై
చతురసేపుణఃసోర్జునః - శత్రుభిర్జితేభవఃతలనిజంచరణంఅభిలషయూపావప్రదేశేననిధాతుంక
ర్తుంయావత్పదం స్థాపితుమిత్యర్థఃజాగుప్సమానఃకూప్సయన్నివేత్తుప్రేయేప్రవచేనపాదాగ్ని
భాగెనతిష్ఠన్త - పాదాగ్నిభవమలంబ్యతపశ్చచారేత్యర్థః - ప్రమితాక్షరా ॥ ౩౫ ॥
భానావితి ॥ లూటంతపతితిలాటంతపంభానానాంకీరణానాం జాలంబృందంశ్చనతస్మై అ
హార్యలాటయోర్ధ్వశివపోరితిభిభిత్వాన్ముక్త - భానాసూర్యేప్రవిష్టదృష్టిర్భవ్యశ్చధౌక్తుం -

౧౫౪ చంపుతారతే - నవ్యాఖ్యానే - చతుర్థాస్తబకః.

తంపరితఃతస్యచతుఃపార్శ్వస్విత్సర్థః అభివేషరితఇత్యాదివాద్వితీయా - అగ్నిఃభూయఃపునర
విభోక్తుంభక్షితుంవివినంఅన్యద్వనందితదేహి - ఇతిప్రేక్షాన్మేహానడువరుంధన్ అప్యన్వన్తితివే
త్యుత్ప్రేక్షా - దృశ్యతేన్న - లోకైరితిశేషఃపంచాగ్నిమధ్యేతపశ్యచారత్సర్థః || ౨౨ || పం
చాగ్నిమధ్యస్థి తింప్రకారంతరేణాత్ప్రేక్షతే || తషఇతి || వానవిరింధ్రస్యపుత్రఃసోద్ధునతప
సఃవిభోఅనుస్థానే - ధనంజయత్వేనయద్వాన్త వంబన్ధత్వం తస్మాదివేతిగమ్యాత్ప్రేక్షా - సర్వా
సుదిక్షుచతుర్లుపార్శ్వముపావతేన అగ్నినావేష్టితఃబభూవ - అర్జునస్తు అంగహాహదినేశభ
వాత్త్వంతంప్రసిద్ధంవైరిణంనినగ్గ విరోధినంఅంగరాజంకర్తృంబీజనత్ అజనయః - చిజంతా
జ్జనోఽరగియతః జిశ్రియగిస్త్రిభ్యక ర్తరిచజితిష్టచ్చత్ జేరనిటీతిబిలోపెన్వత్వేన న్వద్భావేల
భ్యాసస్యేత్వేదీర్ఘః శాఖప్రథమభిభవచ్చబ్ధయోగాత్ప్రధమపుషః - ఇతిఉక్తప్రకారాత్ రో
షతఃకోపాదివేత్స్యుత్ప్రేక్షా - దినేశేసూర్యవివచయోద్వష్టిం అక్షితేనహితవాత్ - ఊపతేక
ర్తరిలక - ఉత్ప్రేక్షాద్వయస్యసంస్పృః అజ్ఞత్యామంత్రజన్యయమిత్యమరః - పంచచామ

దిశేతి ప్రేక్షాపరుంధన్నివ దృశ్యతేన్న || ౪ || ౨౨ || తపావిభోనపావతేనసర్వ
దిక్షువానవిస్తదాబభూవవేష్టితో ధనంజయత్వశాన్తవాత్ | అబీజన త్తమం
గవైరిణంభవానితేవరోషతోదినేశ వివచత్సరక్షిత || ౪ || ౨౦ || పారాశరి
ప్రావితమంత్రవాన్తేరారాధయన్మంకరమంతరగే | సప్తపిచర్షి న్నపసా విజే
తుంసప్తత్వమాపన్వయమేవవిన || ౪ || ౨౯ || ఫలపర్కజూనిలశనాని ప్రవిహ
యక్రమశ్చప్రపస్యతోస్య | విష్ణయేషునలోలతాంప్రవేదేవిజయస్యాక్షగుణః

రవృత్తం లఘుర్గురుర్నిరంతరంభవతుపంచచామరమితిలక్షణాత్ || ౨౦ || పారాశరితి || పో
ర్జునఃపరాశరన్యమునేరపత్యేనసారాశరిణావ్యాసేన ప్రావితన్యఉపదిష్టస్యమంత్రస్యశ్రుతిస్త్వ
తివిద్యాయాఃభాన్తైఃఖండైస్సప్రభిఃఅంతరంగేమనసిశంకరంశంభుంఆరాధయన్ ధ్యాయన్స
న్ - స్వయమేకాహిసన్మేవతపసాఉక్తవిధేనసప్తర్షింశ్చాపిమర్చ్యాదీన్విజేతుమివేత్స్యుత్ప్రేక్షా
సప్తత్వంసప్తానాభావంప్రయాజటయానహితత్వంచ ఆపస్త్రాప్రవాన్తసప్తదంతోజటా
యంకైనాంతస్సంఖ్యాంతరైస్తత్యభిసారస్వతః - ఉత్ప్రేక్షాన్మేహసంకోర్ణోవిరోధాభానః || ౨౯ ||
ఫలేతి || ఫలానిపర్ధానిజూనిఅనిలశ్చత్సయాన్యశనాదిక్రిమశఃప్రవిహయ - ఫలాశనంకతివిద్ది
నానిశ్యత్వాత్తద్విహయపర్ధాశనంఎవంక్రమేణసర్వాన్యపిత్యక్వైత్సర్థఃతపస్యతఃతపఃకుర్వలః
కర్తృణారోమంధతపోభ్యాంవర్తించ రొరితిక్యచిలటశ్చత్రాదేశఃఅన్యవిజయస్యార్జునస్యఅక్షౌ
ణామింద్రియాణాంగుణఃస్వభావఇత్సర్థః - విష్ణయేషురూపాదిషువిష్ణయేలోలతాంప్రవేదేనప్ర
వేదేనప్రాశవిషయానివినర్తంతేనిరాహారస్యదేహిణఇత్యాగమాదితివాచః - తింతులక్షగుణః
జపమాలైవతరాగ్రలగ్నిహస్తేలోలతాంచాంచల్యంప్రవేదేలోలశ్చలస్ఫృష్టయోరిత్యమరః - అ
త్యక్షేషభిత్రికాభేదాధ్యవసాయనైక్యమాపన్నస్యఇంద్రియస్యభావజపమాలాద్వయస్యసంబం
ధిన్యః ఉక్తన్యాయేనైక్యమాపన్నాయాః తృప్త్యాచాందల్యాత్రికాయాః లోలతాయాఃవిష

చంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - చతుర్థః స్తవికః. ౧౧౫

యమకరాగ్రిచోభయత్ర ప్రాప్తావేకత్రకరాగ్రవివనియమనాత్మసంఖ్యాంకారోదా
 తిశయోద్విద్యయోజ్జీవితభవినంకరః - బాపచ్చందసికం || ౧౦ || తమితి || మఘానాంబుద్రస్య
 తనయోద్భవజ్జీవితదివశ్యతితత్రాద్యతన - అనద్యతేనత్యధః - తపసాతరుణం చున్నలచం
 ద్రిఃశాశాగరిసింహస్యతంసాంబందయయాపరవశంపరాధిసంతస్వకమర్శన్ - ఘానివాం
 చితార్థానెవచూతపససాదీనిశ్చిష్టరూపం - లిప్సంగృహీతుమిచ్చురివేత్సుతేప్రేక్ష - లిప్తెస్స
 స్మనైదువృత్తయే సనిమిమేత్యాదివానినిలద్యానలోపః - బాహుమునదికర్షణముద్యుక్తద్యు
 త్యపాదయోగ్రిమేవధరణ్యాంభ్రకర్మణిధాయతస్థాని తవా - అత్రరూపకాపిత్తే
 త్మయాచస్త్రచూడస్యపృథ్విపమాపృథితేరలంకారణాలజ్ఞాకర్షణి || ౧౧ || ఐదుభ్యంతి ||
 వాయుంపాణినిభృతంనిశ్చలంనిరుద్యతవస్యతఃఅస్యార్జునస్యగిరస్సమత్థాక్షి తా - నటస్తః
 స్ఫులింక్షా అగ్నికణాయస్యాంబధీక్షా - దశసుదిక్షువిస్తృతవ్యాపనశీలా - నవాధూమస్య
 పస్తలిఃపంక్తిఃధనజ్ఞయేత్యధికాంసంజ్ఞాపదంస్ఫుటీచకార - అత్రధూమేన్నాత్మనిశ్చయా

కరాగ్రవివ || ప || ౧౦ || తత్రాద్యతనతపసాతరుణేంద్రవశం తస్వస్మపా
 రవశంతనయోమఘానః | పాదాగ్రమేవధరణౌ ప్రచికాయ తస్థాస్థాద్య
 మ్యథాహుముపరీవఘానిలిప్తుః || ప || ౧౧ || నిరుద్యవాయునిభృతం తవస్య
 తస్యగిరస్సమత్థాదశదిగ్విస్తృతరీ | నటత్సులింగానవధూమసంతలిః స్ఫుటీచకా
 రాస్యధనంజ్ఞయానిధాం || ప || ౧౨ || తస్యాధనారదముఖాత్తపః ప్రదావం
 శ్చుత్వాహరప్రీజితామధిపోదయాళుః | దేవ్యాద్యకాననూనితతద్దిద్వి
 త్తోదిత్యస్తభృష్టమపిలుబ్ధకరామయాసీత్ || ప || ౧౩ || హేరమ్న గ్లాదుదప
 జ్జువిశేషకౌతేస్తందౌపవాహ్య శిఖిపింశకృతావమాదౌ | భూమనదీతట

దనుమానాలజ్ఞారః - ధనజ్ఞయంశబ్దజ్ఞేషభితికాలపార్థనాగ్నిభేదాధ్యవసాయాతిశయో
 మ్భృజ్జీవిరభితితయోన్యజ్ఞారః - వంశస్థం || ౧౨ || తస్మేతి || అభత్రయాణాంజగతామధి
 పఃదయాళుర్భక్తవత్సలః హతీరస్వాత్రితసర్వానిప్తానీతిహరస్సదాశివః - నదసినారదస్య ము
 ఖాత్ వచనాత్ తస్యా జూతస్య సంబద్ధి నస్తపః ప్రభావ శిఖాదగ్మ్యుత్థానాదీరూ
 పంమానాత్కృంశుత్వా - దేవ్యాపార్వత్యాకర్త్ర్యాదృశాదృక్పంజ్జియాకరణేన - సూచితాభా
 పితాతస్యార్జునస్యదిదృక్షదౌర్జ్ఞమిచ్చాయవ్యతథోక్తస్థ - దేవ్యాస్తద్దర్శనేచ్ఛాంబజ్జా
 త్వేత్యధః - సపదిఅభీష్టంఅర్జునస్యవాంఛితందిత్తుకదాతుమిచ్చంత్యస్తపి - దదాతేస్సస్తస్తా
 ల్లటశ్చత్రాదేశః సనిమిమేత్యాదిదిగాధ్యానలోపః - లుబ్ధ ఎవలుబ్ధకఃతస్యభావస్తత్తాతాంల
 భంశబరరూపంచలయాసీత్ ప్రాప్తవాక్ - యతేకరరిలుక్ లుభోమృగయుక్తాహిణో
 రితిశివః - ఓరోధాభానః || ౧౩ || హేరమ్నైతి || తోదేవీమహాదేవహేరంబస్యగజాననస్యగర్జ
 యోకుమ్భయోమహిస్యపంకమయోవిశేషకఃతిలకంయయోస్తో - స్మస్తస్యకుమారస్య బాపవా
 హ్యోరాజనాహననచాసాశిఖిమయాన నన్యశిష్టానకృతః అవచూడశిఖాభూషణం యయో

ప్రారాణవాహ్యస్త్రోతవాహ్యశిఖావశిఖిభేదేకీర్త్యభయతాప్రకృమరః-భూమినద్యాశ్శిరోభూ
 షణగజ్ఞాయాంబటయోస్తరూణాంభదైఃపిరైఃక్లిప్తైవప్రేయయోస్త్రో-కోదణ్డభనురనయో
 రస్త్రీలికోదణ్డినా-కుహనాకిరాతోమాయయాశబరదమ్మలినన్ద్రోవ్యరుచతాఠరేజతుః-స్వయే
 నైవపరికరేణమహాశ్రామభీష్టసిద్ధిర్న తుతత్రపరాకాంక్షేతిభాషః॥౮౮॥ శబరత్వేతి॥ శబర
 త్వంకోరాతజావంజుడతేనేవతే ఇతిజుషఃపరస్యపుంసః పరమపురుషస్యశమ్భోశస్య శకారస్యవ
 రత్వంబబయోరభదాత్ ముఖ్యత్వంప్రాధమ్యేనావస్థానమితియావత్-తజ్జుషత్యితిజుషఃపుం
 సఃపుల్లిజ్జన్యవరస్యవరేతిభగవద్వాచకశబ్దస్యేత్యపిబోధ్యం-శశిఖణాల్చంద్రీశకలవాచకశశి
 ఖణ్డశబ్దాత్ శకారస్యసంవిధానంసంఘటనమ్మ అధూత్తి-మిత్యుత్ప్రేయై-యద్యస్తాత్ భగవ
 తశ్శమ్భార్చనైస్త్రోతేరసిభూషణమవిషశశిఖణ్డతదాశమ్భోశబరభావధారణసమయే-శిఖణ్డ
 స్యపిఖ్యావమాడస్యభావంశిఖణ్డత్వంభజతిన్ప్రాప్తవా-శశిఖణ్డశిఖణ్డతామావన్నేతి
 స్తద్విస్తృష్టశకారశశిఖణ్డశబ్దాదవృత్తిత్వసంస్తారేణవరశబ్దస్యాప్యాదిభాగంకఠివబయోరభే

తరుచ్చదక్లిప్తవస్త్రోతౌదండినాశ్శబరశతాంకుహనాకిరాతో ॥౮౮॥

శబరత్వజుషఃపరస్య పుంసశ్శశిఖండాన్తుశకారసంవిధానం। భజతిన్తదాశి
 ఖండభావం భగవన్న్రకభూషణంయదేషః ॥౯౧॥౮౯॥ తదాసీమేవ రజతిగి
 రితిఖరాన్నిర్గచ్ఛంతోకేమతదిసాంశయికై రపితదన్వసరణోచితవేష విరచ
 నానుకూలైఃప్రథమకులైః పరివార్యమాణౌ-సముచ్చలితలాజ్ఞాత్రిమితస్తతో
 ధావద్విః దూతశాతః। శ్రమవిదారితవదనలమ్బమానరసనాగ్రసిపాతినీ భిన్నజే
 కాకణికాభిర్వనపద్ధతింశుద్ధతరీంకురవ్యచ్ఛిః పృథత శ్వసితకమ్పమానావయవై
 నైఃకులేమునగుల్తే కుశ్వాపదాన స్వప్యోన్విష్య ముంకారమాచరన్దిన్విశ్వసి
 గమిశ్వకప్రభిరవిముచ్చమాన పార్శ్వభాగౌ-దీపకమృగాయమాణనిజసారి
 జశాబకపారిభాగానుధావనౌ-ప్రశమితతుహినజహిమోద్వేగనభావినిపదే పద
 వనదేవతాభిరర్వమాణసురతరుప్రసవాస్తరణేన హివవతః కటకపథేన విలా

దముపజీవ్యకుహనాకిరాతభగవద్వాచకంపుల్లిజ్జంశబరశబ్దం ఆవిశ్వకారేతేనముదితమథాన్త
 రం-అత్ర శశిఖణ్డస్యశిఖణ్డభావభజనేనపాతునామాయాశబరేశ్వరస్థాన మనాదనుమానాలం
 కారశివాచ్యవాచకయోరభదాధ్యవసాయమూలాతిశయోక్త్యనుప్రాప్తితత్వితయోరజ్ఞాజ్ఞేభా
 వేనసంకరఃభౌపచ్ఛన్దసికం ॥౮౯॥ తదాసీమితి॥తదాసీంకిరాతవేషధారణక్షణవివ-రజతిగిరేః
 కైలాసస్యశిఖరాన్నిర్గచ్ఛన్దౌ-ఏతద్భగవతోకైరాతరూపధారణం-కుతోవెతిసాంశయి
 కై సంశయాశన్నమాశనైరవీత్యపిః నిశ్చిత్యైవకార్యాణాంకర్తవ్యత్వేపికింవాభవేత్ భగవద
 నుసరమేవసరమూలాభజితిత్వైక్యతిశయంపారిషదానాంధ్వనయతితిభ్యేయం స శయమాపన్న
 ఇతివతి రస్యేకభీతికాలేశః-తయోకపటశబరదమ్మతోఽనుసరణేచితస్యవేషస్యకైరాత
 స్వరచనయానిర్వాణేన అనుకూలైః ఆన్యథాతైస్సుజ్ఞేయతయాభగవతిప్రాతీహల్యమేవేతిభా

మః - ప్రియభానాంకులైః పరివార్యమాణౌ - పరివర్యమాణావిలిపాతా నరేపూజ్యమానావిత్వర్థః
 సమ్యగసర్వలితమున్నమిరంబాభూలంయస్మిన్ తద్వధాభిత స్తతఃభావద్భిః - మారంచారేణయః
 శ్రమస్తేన విదారితాద్వివృతాతవదనాద్వక్త్రాతలమ్భమానాయారసనాయాః జిహ్వయాః
 అగ్రాతనిహతిసింధిః - నివతసశీలాభిః తాన్వీలిమోజినిః - సృతికాయాః లాలాజలస్యతః శిశ్నాభిః
 ప్రభిః ప్రతికాన్వన్దినిలాలేత్యమరః - వసేపద్ధ తింమార్గం శుద్ధ తరింకుర్వద్భిః అలివితాగ్రంకుర్వద్భిః అ
 భూతపద్యావేచ్ఛిః - దృఢతరైరతినివిడైః శ్వసిత్తైః శ్వాస్యైః కమ్పమానాః అవయవాః పారోక్ష్య
 దరాదయః యేషాంతైః తేషులేషువనగుల్నే ముకుష్ణాదు - శ్వాసదాకమ్పగివిశేషా అస్యిష్య
 స్విష్య - వీన్నాయాంస్విర్భావః - ముక్తాగ్రమాచరద్భిః ముంకుర్వద్భిః విశ్వేస్సమస్తైః చతుర్భిరితి
 యావత్ - నిగమైర్దేదై రేవవిశ్వకర్తృభిః కైః పుగయాకుశలైః శ్వావిశ్వకర్తృ - పుగయా
 కుశలవిశిష్టకపర్యా యేష్యమరః అవిముచ్య మానానంగమ్యమానా పార్శ్వభాగోయయాస్తా -
 దీపకమృగః కిరాతాదిన్నాభాత్యప్రేక్షామృగాగమనాయవర్థితో మృగః తద్వదాచరక దీపకమృ

సంసంధరమాణౌ కావతావదృష్టపూర్వా ననమస్తదీయమాక్రమత ఇతిరో

మకషాయితతయానివారయతుకామైరపితజ్జావిశ్వేషప్రతిహతో త్వామైర

స్యోశ్వబరయవభిః కేవలమవలోక్యమానోజటావల్లరీ మూలవల్లవముకుళి భ

వదష్టలిఖిస్తవస్వితృష్టార్థభసి విమానవెగం నిరుభ్యహర్షాశ్రుభిన్నమమభివృచ్య

గాయమాణః కృష్ణాల్ల ట్యానవ అలభ్యైతే దీపకం స్యాతే మృగేనామృగవజ్ఞక ఇతిహిలాయ
 భః - సచాసానిజహరిణశాదిక క్షీరభూషణకురద్ధ శిశుః తస్మాద్భి భాగం పశ్యత్తురప్యన్త దేశమను
 త్యభావనం త్వరగమనం యయాస్తో అనుభావ్యమానపాక్షిణభాగావిలిపాత స్తమృగయానం ప్ర
 జాయమిరుద్ధ త్వాదువేక్ష్యః - భావినిభవిష్యతి సదేవప్రతిపాదవిన్యా సస్థానం వనదేవతాభిరవ్య
 జూణంస్యవ్యమానం సురతరుప్రసవైః కల్పవృక్షకుసుమైరా న్తరణంయస్మిన్ స్తథోక్షేన - అతప
 వప్రసమితః నిరస్త ప్రసానజడిమ్మాహిమతై త్వనడద్యేగః పీడాయస్మిన్ స్తేన - హిమవతోగిరీక
 టికవశేన నితన్ద శేకమార్గే గనవిలాసరియభాతభానభృరమాణౌ - పూర్వంకదాచిదవృద్ధస్తో
 దృష్టపూర్వావితాకిరాతదమ్మతికృతత్యై - కించ - ఆస్తదీయం వనం ఆక్రమతః ఆగచ్ఛతః ఇ
 త్యుక్తప్రకారేణరో - షణకషాయితతయా కలుషితత్వేన హేతునా - నివారయతుం వనాన్నిసా
 రయతుం కామాయేషాంతథోక్షైరపి - తేజోవిశేషేణ దుర్నిరీక్ష్యప్రకాశేన ప్రతిహతః భగ్నుడ
 త్వానాః నివారణోద్ద్యోగః యేషాంతైః - అన్యైర్వార్యైః ప్రవేశబరయవభిః కిరాతదమ్మతిభిః కేవలం
 భృశమవలోక్యమానో భయాదాశ్చర్యాన్నివారణాశక్తే శ్చేతిభావః - జటావివనల్ల ర్యలతాస్తా
 సాంమూలేపల్ల వముకుళంకినలయద్వయసంపుటమివ భవక నంపద్యమానః ముకుళిభవక ఆజ్ఞలి
 ర్భేషాంతైః ముద్రకన్యస్తాభి లిఖిరత్పర్థః - తేయతావత్జిల్లిః పుమానిత్యమరః - తౌకరాచిత్పర్థః - తప
 స్విదాం మునిసాంపుజ్జైః - భువీతిశేషః సభసివిమానవేగం నిరుభ్యమరుద్భిర్దేవైశ్చ - ఉభయతో
 భమైర్హర్షాశ్రుభిః సమంప్రసన్న బాహుస్సహ అభివృష్యమాణాః ఉదీర్చమాణాః శాత్యమానాశ్చజ

౧౫౮ చంపుభారతే - నవ్యాభ్యాన్ - చతుర్థా స్తబః.

యస్యశబ్దాః జయజిజ్ఞాసాభవజగదీశ్వరభిత్వాదయః యయోస్తా - జగత్పరిహాసప్రధమాద
 మ్మతిమాయాకారాతో - నవినయంయథాతథాపాసీనస్యజగదీశ్వర - శునాసీరభింద్రస్త
 త్సుతస్యఅజ్ఞానస్యతపోవససీమానంశనైశ్శనైరాసీదతాంప్రపత్తిః ॥ ౮౬ ॥ తత్రఖ్యైశ్చ
 త్రరణాన్వయః ॥ ఆపాదేతి ॥ ఆపాదంపాదవర్ణంతలమ్మిన్యా జటాయస్యతంతతవమాత్రం
 భక్తిః పరమాయస్యతండుర్ధ్వభవంతో ణ్డపరిష్టాత్ప్రసృతౌభుజౌయస్యతం ఉదారేణమహతాఽప
 సాకృశమద్భింశరీరంయస్యతంవిసంకురువీరమునీంద్రమద్భునమునీంద్రంధృష్ట్యా అనుగృహ్య - సా
 నుగ్రహంధృష్ట్యైత్యర్థః - భవస్యశస్మాభిపత్త్యాభివాన్యాః పార్వత్యాః చంద్రవరుణభవేత్యా
 దినానామ్ - సురవత్సలతాపుత్రవాత్యల్యంత్రేథాత్రిప్రకారవిభూష - శుమారగణనాథయో
 రివలన్తిన్నపిపుత్రవాత్యల్యంబకారేత్యర్థః ॥ ౮౭ ॥ ట్టదయన్తితి ॥ అధకోపేనకుటిఃకూగిరః
 యోపిలినీర్దేశ్యవనకోలంపరాహంపరాహన్నుకరోఘృష్టిః కేలాంపోత్రికిరికిటిరిత్యమరః - ఖురా
 జ్ఞాంశఫానాంపాతైర్నాన్వయేః సహిం భువం ట్టదయన్తి - మార్గయన్తి - ట్టేభయన్తితిపా

మాణజయశబ్దాంతోజగదాదిమాదంపతినవినయముపాసీనస్య శునాసీరసుతస్యత
 పోవససీమానంశనైశ్శనైరాసీదతామ్ ॥ తత్రఖ్యై ॥ ౮౬ ॥ ఆపాదలమ్మి జట
 మాతప మాత్రభక్షమూర్ధ్వభవద్భుజముదారతపకృశాంకమ్ । దృష్ట్యాననుగృ
 హ్యకురువీరమునీంద్రమ్ సేనం త్రేథాభిభూషసుతవత్సలతాభవాన్యాః ॥ ప ॥
 ౮౭ ॥ ట్టదయన్తి మహిఖురపాతైః కోపికోప కుటిలోపనకోలః । ఖుర
 ఘూత్కరణఘుణ ముపాగాత్కృషీమాత్రమభువంకురుమాన్యాః ॥ ౮౮ ॥
 తంపీత్యరౌద్రవపుషం మృగశాబ కేషుత్రాసాద్విశత్సకటిమ్మిత వల్కల
 గాఁ ॥ పర్యాకులకలకలైరపిషక్తి జాలెపార్థోనీవృత్త నియమాజ్ఞగృహారా
 నమ్ ॥ ౮౯ ॥ మునిరషయదాభ్యయాద్వరాహం ముఖరభ్యామితి కోజవాజ్ఞి

తేపుకృపివార్థః ఖురంభయక్రూరంఘూత్కరణంఘురఘురేతిశబ్దః యస్యాంతాదృశ్యే ఘో
 శాపోధంనాసికాధోభాగఃయన్తిన్ద్రస్తతథా - కురుమానోరర్జునస్యాశ్రమభువంకుషీంబశ్చ
 మమధ్యభాగంప్రతిజపాగాదాగతవాఁ - కులోపీతిశబ్దః - గమేక ర్దలికుఁ ॥ ౮౮ ॥ తథాతి ॥ రౌద్రం
 దారుణంవపుర్యస్యతథా క్తంతంవనవరాహంపీత్య - మృగశాబ కేషుబాలమ్మగేషుత్రాసాద్భయా
 త్కృట్యాంలమ్మితాఁవల్కలస్యవల్కలస్యభాగాః భిక్షిభూతప్రదేశాః విశత్స - తత్రనిలీయ
 మానేషునన్తిన్ద్రస్తత్యంపీత్యాంజాలేనమాహేపికలకలైశ్శనైః పరితః ఆకులేవ్యాకులేనతి - నియ
 మాన్తివృత్తస్యమాధింబిరమృజుగుప్సావిరామేత్పాదినాపజ్ఞామీశశరాటసలేలత్రేతిశరాసంచా
 పంజ్యహేవ్యహితవాఁ - ఆర్ద్రత్రాణస్యతపసోపుత్రమృత్వాదితిభావః ॥ ౮౯ ॥ మునిరతి ॥ ఎనం
 పరాహంహంతుమిన్ధుః జిహ్వాంసుంబతవముఖరాశబ్దాయమానాబ్జ్యగుణోలతికేవయస్యతథా
 క్తంపిషమునిరర్జునంయదాజవాత్ అభ్యయాయో వరాహభిముఖమాగతవాఁ - తదై నధనానాన
 మాకృప్యతినుయాయానాంనహదరాణాంవద్దేబ్ధిద్వైస్సహాభిధావన్ - పరాహంలన్ద్రవికేశవి

ఈకపటకిరాతోదద్యశైలత్వత - మునినేతిశబ్దః - ఔపత్పన్దసికమ్ ॥ ౯౦ ॥ మాముఞ్చేతి ॥
 హజాల్ల అసమిత్వకారిక మయానుద్రుతేలనుభావితేఅస్మి న్వరాహేబాణంమాముఞ్చ - అ
 వేమలన్యతోగచ్ఛ - ఇత్వక్రప్రకారంకేరాతనేతుకపటశబరనాయకస్యవచఃమనసోత్క్రంవి
 షయంసమన్వత్ అమర్వాణస్య - సభర్గ స్యనశబ్ద స్యనుపువేతినమానః - సోర్జు న్యనరాహం
 అస్త్రస్యబాణస్థలత్వంశరవ్యంచకార ॥ ౯౧ ॥ శిలీముఖాబ్యామితి ॥ యుగపదేకదాకేవ
 రాహస్యతనాశరీరే మూలఃసోశ్రీఃరికిటిరిత్యమరః - నముల్ని తాభ్యాంప్రయక్తాభ్యాంశివనగ
 సాచిసూకిరాతాన్తు నయోశిలీముఖాభ్యాంబాణాభ్యామాయం - సహూదరాభ్యాం బ్రాత్ర
 బ్యాంపైత్వతంపిత్వంధన మివనమంయథాతథావిభజ్యవిభాగంకృత్వాత్వజాదభజ్యతభుక్తం -
 భుజేతిర్న సోజ్ఞవంశం ॥ ౯౨ ॥ తత ఇతి ॥ తతోవరాహవధాన న్తరం - శివేనబాణప్రయోగా
 ద్దేతోరితివా - మపి తోపికురుప్రవీరఃఅర్జునఃతపసాశాస్త్రతయాశమప్రధానత్వేనహేతునానా
 తివరుమూషహూర్తిరంయథాతథావినంనత్వమాణప్రకారేణకావచ ॥ ౯౩ ॥ అస్మిన్నితి ॥ హ

ఘంఘరి : శబరోదద్యశైతదాభిధావక - ధనురాకృత్యవహనయాయువరైః ॥

౯౪ ॥ మాముఞ్చ బాణమ్మదనుద్రుతేస్మిన్నవేహజాల్లైతికేరాతనేతుః సదన్య
 లత్వంమనసోనకుర్వన్వరాహమస్త్రస్యచకారలత్వం ॥ ౯౫ ॥ శిలీముఖాబ్యాం
 శివనస్యసాచినోన్యముల్ని తాభ్యాంప్రయక్తాత్వేన - సమవిభజ్యాయుర
 భుజ్యతత్వజాత్వసహూదరాభ్యామిన్పైత్వతంధనం ॥ ౯౬ ॥ తతఃమపి తోపికురుప్ర
 వీరస్తపశ్చాస్త్రతయానాతిపరుషమేవమవాచ ॥ ౯౭ ॥ అస్మిన్నమావసధమాపతి
 తేమయాప్రాగ్మక్ష్యతేజరయత్ప్రహృతంత్వయాతతోశాసన్యవాధధనమనన
 శతథాశిసోధంమయద్యతపసాచభుజౌష్మజాచ ॥ ౯౮ ॥ ఇతితస్యము సెరంభ
 ర్దర్పనపరివాహవేణిమివవాణీ మాకర్ష్యతోణీధరధన్వాపిన్సస్త్రితంప్రత్యబా
 బీత్ ॥ ౯౯ ॥ మృదుబుద్ధిరగ్గోచర పైవలత్వస్యేగహింసనం వినిసే

శబరమమలవనధంజ్రమంప్రత్యాపతితే ఆగతేకించమయాప్రామ్యుర్వమేవక్షీప్రతేకగన్వీ
 కృతేలస్మిన్వరాహాత్వయాప్రవృత్తంతాదితమితియత్ - తదవరాధకరణంమమ శాసన్యశేష
 ర్తతే - అధవాధనుసూపశేపివర్తతే - అన్యతరేజ్జేవనధ్యంత్యాంహంతుశక్తుయమిత్యర్థః -
 కిన్తుతథాపిమమతపసాపిలద్యసోధంత్వేన - లోపభయారితిభావః - భుజోష్మజావబాహుబ
 లేనాపిసాధం - సృబూనాంబుర్బలైర్యుద్ధస్యలజ్జాకరత్వాదితిభావేయద్యస్తాదిత తస్మాదితి
 వాయోబ్యు ॥ ౯౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్వక్రప్రకారంలన్తర్నసనిదర్పనస్యపరివాహంపిషమహ్యజ
 లోభ్యాసోపగివాహాశ్చత్యమరః - తస్యవేణీంపగివాహమివస్థితాంతస్యముసెరంభ సన్వహానంవా
 క్యమాకర్ష్య - తోణీధరధన్వాపిన్తోణీధరోమేరుగధనుశ్చాపోయస్యనశ్చౌపి - నస్త్రితంయథాల
 భాప్రత్యభాణీతప్రత్యక్తవాక్ - సృతిపూర్యాద్యుతేకర్తరియజ్ ॥ ౯౯ ॥ మృదుబుద్ధిరితి
 లాగ్నిహేలగ్నసంజ్ఞేత్యానున్మలేన్యయమిత్యమరః - త్వంవధస్యవపుర్వే శ్వానానిధిగృహ్యత

౯౯ || ఇతితి || ఇత్యుక్తప్రకారేణ శంకరస్యకపటశబరస్య సంబంధి నా అహజ్జగ్రవాదేనతి
రస్తారవాత్యేనసాతజ్జుఃకిమయంజగద్విలక్షణోభవేదితనవితర్యుఃననన్తాప్రవా||ని||రుక్తావశజ్జా
స్వాత్యజ్జిత్యమరః - కురుకులస్యశకాజ్జుఃపద్ధోర్ధ్వసంపునరసి కామవ్యవాచ్యాంగిరవాదంపి
వంపత్వమాణ ప్రకారేణఅజ్ఞురయూమానడవాదేత్యర్థః || ౧౦౦ || యస్తా దితి || హేవనేచర
కులాధమలరణ్యకాపశద - దృష్టస్తస్వంజనస్యకిరాత్యాదేమనఃపులకయక్షహర్షయంత్యక్ష
యస్తాత్కారణాదేవముక్తప్రకారంజల్పసివదసి - తస్మాదుపాస్తజ్జాషణిమూషవర్తిన్యాకిరా
త్యాత్యత్వత్వాన్యతాటజ్జుఃకపోలస్యమిత్రంసహచారిణంసనహసే - కపోలంతాటజ్జుఃభూ
షితంసక్షమన్వసివేత్యర్థః - అసంశయంధ్రువం - త్వస్తరణేనతద్వైధవ్యంజనయసి - త్వామ
ద్యాహంనిహస్తి తివాపరమార్థః - వీరరసానుగుణ్యేనప్రాస్తుతికోర్థాయం - వాస్తవార్థస్తు
హేవనేచరయస్తాదేవమృదుబుద్ధిరజ్ఞేత్యాదినాకులాధమేతి జల్పసిమృగహింసనెనత్యక్తకులధ
ర్మతయాకులాధమత్వేనమాంకథయనఇత్యర్థః - తస్మాత్కిరాత్యాస్తాటజ్జుఃమేవ వికంతాట

నసాతజ్జుఃకురుశకాజ్జుఃపునరసిగిరంకామప్యేనమంకురయూమాన|| ప|| ౧౦౦||

యస్తాద్వనెచరకులాధమజల్పసిత్వమేవమృనఃపులకయస్వజనస్యదృష్టః | త
స్తాదసంశయముపాస్తజ్జాషణిరాత్యాస్తాటజ్జుఃమేనసహసెనకపోమిత్రమ్||ప||

౧౦౧|| తాదృగ్వచశ్చృపణదాహిమునెర్నిశమ్య నర్వేగజాహృదిరుషానిజిహంస
వోపి | దేవ్యావిలోక్య వదనంస్త్రీతగర్భగర్జితూణార్థకృష్ణవిశిఖన కరణత
స్థుః || ప|| ౧౦౨|| అభిధిల్లమల్లకురువల్లభాపుభాపరిపుల్లభల్లకులశల్యుః

జ్జుమాత్రంకపోమిత్రంతద్భూషణంసనహసేపి - త్వద్విరవాదమపీదృశంతద్భూషణంకరోషీ
త్యర్థః - అథతాటజ్జుఃకపోమిత్రంసహసేపివ - కింతుత్వద్విరవాదమేవేత్యర్థః - తదాక
ర్ణనకౌతుకిన్యాకర్ణావరణభయాత్తత్త్వాజ్ఞసేఇతిభావః - అత్రభగవతఃపరంహసేపిన నామచిత్తః
అపికుశలినీప్రేతావాసనసహవాసినఃప్రమధకతయఃకశ్చిజ్జీర్ణసింఖికిముశాకర్వరః | అపిచసుల
భాభియోస్సాంతజగత్ప్రియనాథ హేనఖులిధిలప్రాస్తకిస్తేగజాజినకమ్బశ ఇత్యాదౌబిల్వా
జాదిభిర్వాహేశ్వరస్తుతిషుతస్యాపిదర్శితత్వాదితి|| ౧౦౧ || తాదృగ్వచఇతి|| తాదృగుక్తిరం
శ్రవణేదహతీతితద్దాహికర్ణకరారం-తాభీలికోఽనిః-మునేరర్జునస్యవచోనిశమ్యనర్వేగజాహృమ
థాఃరుషా తూపేనహృదిమనసినిహస్తుమిచ్ఛవఃనిజిహంసహాపినస్తః - స్త్రీతంకర్మేమధ్యేయదూ
స్తాస్త్రీతాగ్లోకపాలాయస్యతత్ - దేవ్యాంపార్వత్యావదనంవిలోక్య - తూణాత్ నిజజ్ఞాద
ర్థంకృష్టఃవిశిఖఃబాణయోనతేనకరణిహవలక్షితాస్తస్థుః - దేవ్యాఅపరాధభయాదితిభావః - అ
త్రపుత్రవత్సలదేవీస్తేరాననావలోకనస్య విశేషణగత్యాగజానాంబాణమోచనోదాసీన్యం
ప్రతిహేతుత్వాత్పదార్థ హేతుకంక్యావ్యలింగమలజ్జూరః || ౧౦౨ || అఖేతి || ధిల్లమల్లః
పాతశ్రేయఃకురువల్లభోర్జునశ్చ ఉభాపరిపుల్లఃఅతిప్రకాశైర్భల్లానాంబాణవిశేషాణాంకులా
భూషణమాహానాంశల్యానీతి ప్రాణిపల్లవానీతేత్యుపమా - వికత్రప్రేమాన్వత్ప్రభావాతిశ

యంచద్వందయతి - త్రైలోకీతాచ్ఛన్నా అవలోకనరశ్మిక్షణమార్గః యోగ్యాంతభోక్తౌ నై
 ఖయంతరఃజనః శరాదానాదోలాఘవంయస్మిన్ స్తథోక్తం సమరంయద్ధ వితేనతుఃచక్రతుః -
 మఙ్గుభాషితేవృత్తమ్ ॥ ౧౦౩ ॥ శ్లథేతి ॥ విషర్జనః శ్రవణేకర్తృ అలమ్బనాజపస్యాక్షసూత్రేణ
 జపమాలికయాఘృక్షాత్ శ్లాఘానిధిః బద్ధాబన్ధనానియేషాంతాదృశ్యాగతః - కక్షాఽపిత్రాఽ
 యేషాంతైర్బాహైః - ప్రమథేశంకపటశబరంతదీయంతిమ ధేశసంబన్ధి ప్రతిమామయంబిద్ధమ
 ర్చారూపం ప్రసూనపుష్పైరివలవారిదాచ్ఛాదితవాత్ - అత్రా పుష్పమయూబాణానాంపుష్ప
 మార్దవాపాదకోభగవతఃప్రభావతిశయభితిద్వందనాదలక్ష్యరేణవస్తుద్వందః ॥ ౧౦౪ ॥ నరుషీ
 వి ॥ మారశబరనరుషీవనవస్తులఃక్రద్ధభిత్వర్ధః - సశరంయథాతథావిష్టచూపేనతి - శై
 లస్యసూతాపిపార్వత్యపిశైలవస్తైలపుత్రా ధీశత్వంసూచయతి - జాతాశక్త్యాకింశత్వంప్రహ
 రతీతివితర్కః యస్యాస్తథోక్తానతీమఘవత్సుతస్యార్జుననస్యమద్భశాయజ్ఞేమార్గం యాతభిష
 రితిశ్రుతింప్రసాదజాపపదధ్యో - పుత్రవాత్సల్యస్యతస్మిన్ పూర్వము క్తత్వాదితిభావః - యా

ల్లవైః ॥ స్థగితావలోకనరశ్మింబివౌక సాంసమరంభయజ్ఘరజంబ వితేనతుః ॥

ప ॥ ౧౦౩ ॥ శ్లాఘనంధిరుద్భిరేషబాణైశ్చవణాలమ్బిజ పాక్ష సూత్రఘృ
 త్ ॥ ప్రమథేషమ వారిర త్తదీయంప్రతిమాలింగ మివప్రసూనపుష్పైః ॥ ప ॥

౧౦౪ ॥ నరుషీవహరే వికృష్టచూపేనశరంశైలసూతాపి జాతశక్త్యా ॥ మఘ

వత్సుతమంగళాయదేవీమనసాయాతభిషక్కుటింజజాప ॥ ప ॥ ౧౦౫ ॥ ససంభ్ర

మాకృష్టధనుర్దుణోపిశంభుఃకృపామ్బానిధిర్ద్రావీనానా ॥ సంబంధ మాత్రాగ్ర

తిచిచ్ఛదేహేచక్రేషరాధాసగ్రతిచిచ్ఛబాణాత్ ॥ ప ॥ ౧౦౬ ॥ విగాహ్యశం

భుంబిజయస్య బాణాఃపునః పదత్వంపుపుషార్పదృష్ట్యైః ॥ నరాదుదారాదభి

తభిషక్కువేతమాఃపంబభూవతేధనుః - నివారణవ్యాయాతవతయామోరుద్రమృదేమత్కిక్రతిః -
 అర్థస్తురోదయతిజగద్రోహిణభితిహరుద్రరేవయా ఇమఃబాణఃశివమాఅతిశయశుభప్ర
 బాబభూవ - యత్రేధనుశ్చివంబభూవ - యాతవశరవ్యాలక్ష్యంశివాబభూవ - తయాఇష్టాతే
 నధనుషాతయా శరవ్యయాచనోస్తాన్మృడయసుఖయ - సమారయేత్వర్ధః ॥ ౧౦౫ ॥ ససం
 భ్రమేతి ॥ ససంభ్రమంయథాతథా అకృష్టధనుర్దుణోపిశన్ద్రావీనానాఅర్జునేవిషయ - కృపా
 మ్బానిధిఃకముఖ్యకతిచిత్ బాణాదేహేఅర్జునశరీరసంబద్ధమాత్రాస్పృష్టప్రాయాత్
 కతిచిచ్ఛబాణాఅపరాధాత్లక్ష్యమృతాత్ ॥ ౧౦౬ ॥ అపరాధపుష్పతోసాలక్ష్యదృష్ట్యుతసా
 యకభిర్భమరః - అత్రదయానముద్రత్వస్యవిశేషణత్యా శరాణాంస్పర్శమాశ్రలక్ష్యమృతి
 కరణంయంప్రతిహేతుత్వాత్పేదార్థ హేతుకంకావ్యలింగం ॥ ౧౦౬ ॥ విగాహ్యతి ॥ విజయ
 స్యార్జునస్యబాణాశమ్భుంవిగాహ్య ప్రవిన్యపునఃదృష్ట్యైఃపదత్వం సేత్రవిషయత్వంసంకృత్యా
 సపుష్పస్త్రిన్య - అన్తర్నితాబభూపురేత్వర్ధః - తథాహమార్దవాఃయాచకాఃబాణా
 రాతమహతేజాత్తనరాన్మమహాగర్భనాన్ - తలర్హిత్వైతిల్లయోవేషజ్జవా

ణంకిరాతంచలభిగమ్యప్రప్య - ప్రకాశంతాచనగౌచరత్వంచనయా నిఖలు - సామాన్య
నవిశేషనమర్థనరూపాధానరన్యాయశ్చేషనంకీర్తః || ౧౦౭ || నిన్వయిత || నిషడ్జయోస్తుజీర
యోర్ముగశేషస్వేదానధనశూన్యనతి - సితరామమర్దీ క్రుద్ధఃసార్జునః - కుటిలంబతవశశిఖ
ణ్ణస్యశిరస్థస్యమిత్రంనద్యశంసహవ ర్చితప్రణంకుర్వత్కరిష్యంతస్మితి - వర్తమానసామీప్యే
వర్తమానకాలత్వం - వేగాత్పాక్షికభ్యాంగుల్పాదోభాగాభ్యాంప్రముక్తావసుధాభూర్వేనత
థోక్తఃపాదాగ్రమాతాగ్రాసద్ధితస్మిత్త్యర్థః - ఉన్నతత్వాభివస్యేతిభావః - యత్తురుద్రస్థి
తేవేశంప్రతిచావస్మిత్త్యర్థః ఇతీన్యసింహః - తన్న - పాక్షికత్వాగేనధావనలక్షణాయా ము
క్తస్యారన్యాయోగాత్ - ప్రత్యుత అర్థమస్తద్వేద్యర్థం బహిర్వేదిమిమోతీతిన్యాదే - వెది
బహిర్భాగమోర్మధ్యదేశస్యపూర్వార్థస్యైవలక్షణీ యత్వాత్ - దేవ్యాః పార్వత్యాః పురస్స
మక్షమేవేపకారుణ్య క్తిః - చాపేనగాడ్చీ వేనగిరాతైలాసేకేత ఇతిగిరీశంశంబుం శిరసిమూ
ర్ధ్విప్రజహరతాడితవాక్ - శూరాణాం యావజ్జీవితంరణిత్యాహ ఇతిభావః || ౧౦౮ ||

గమ్యులుద్ధంన మార్గశాయా నిఖలుప్రకాశమ్ || ప || ౧౦౭ || నిన్వేదిష
జ్జయగశేనరతామమర్దీ చాపేనమూర్ధ్విగిరీశంపురవవదేవ్యాః | పార్జ్విప్రము
క్తధరసిఃప్రజహరవేగాత్కుర్వన్వృణంసకుటిలంశశిఖణ్ణమిత్రం || ప|| ౧౦౮ ||
ధనుషాభిహతాత్మముత్థితైర్థ రకన్యారమణస్యమస్తకాత్ | విఖలై రివరక్తకీ
కరైర్విసిపేతేమసిభిఃఖణాభృతాం || ప || ౧౦౯ || దేవస్యతస్యజగతాంజనకస్య
చిత్రేపార్థ ప్రహరజనుషఃప్రమ దామ్బురాశేః | భూషాభు సితట భువిద్విషవ

ధనుషేతి || ధనుషాగాడ్చీ వేనలభిహతాత్ధరకన్యారమణస్యపార్వతివలేమస్త కాచ్ఛిరసఃసము
త్థితైరుద్గతైఃఖణాభృతాంభూషానర్పణాం మసిభిశ్చిర్రతైఃవిఖలైర్కహచ్ఛిః రక్తకీ
కరైశ్శీతబిష్టుభివేత్స్యత్యేయ - విసిపేతేనపతితం - పతేత్పాపేలిట్ - యత్స్వత్రలబ్ధనధ
నుఃప్రహరేణదుదగిరీ శిరకాసితచ్ఛిరస్థ సర్పరూపభూషణమణయోస్యాపతస్మితి ఇవకారస్య
నముచ్చయభోధకత్వమాహుసింహః - భువిమహతాంరక్త పాతస్యలోకమాత్రా శ్రీయ
స్కరోక్తైఃఅగ్రే అర్జునస్య జగదీశ్వరప్రసాదరూపశ్రేయోవర్ణనానంగత్వా తదీయఃపవిత్రే
షువిలిసితమైతేదితినాస్తా కంచోన్యావకాశః - వైతారీయం || ౧౦౯ || దేవస్యేతి || జగతాం
సర్వలోకానాంజనకస్యపీతుః అతేవతస్యదేవస్య శమ్మాశ్చిత్రేమనసి - భూషాభున్యాఃగిరీభూ
షణభూతగక్తాయాఃసితటభువితీరదేశశిరీరూపేద్విషవక్రస్యవినాయకస్యబాల్యేయావప్రీతి
యాంతటోత్థాతక్రీడాఃతాభిః ఉదితఃజనితః ప్రమదస్సమైషఃపార్థేనప్రహరాత్ గాడ్చీ వతా
దేనాత్ జనుఃజన్తయస్యతస్య-ప్రమదపైవదామ్బురాశేసముదగిస్యనంబుద్ధి కణిఃసూక్ష్మ లేశోభూ
త్ - తతోఽన్యత్రపుత్రీవాత్సల్యాధిక్యాదతివెలంబేవస్తుజ్జుభవదిత్యర్థః - యత్తుభూషణరూ
పేణవర్తమానాయాగక్తాయాస్తటభూతేన్యగిరీస్యేవినాయకస్య గజాననత్వాత్తదీయవప్ర
ీయాంతటోత్థాతక్రీడాఃతాభిః ఉదితఃజనితః ప్రమదస్సమైషఃపార్థేనప్రహరాత్ గాడ్చీ వతా
దేనాత్ జనుఃజన్తయస్యతస్య-ప్రమదపైవదామ్బురాశేసముదగిస్యనంబుద్ధి కణిఃసూక్ష్మ లేశోభూ
త్ - తతోఽన్యత్రపుత్రీవాత్సల్యాధిక్యాదతివెలంబేవస్తుజ్జుభవదిత్యర్థః - యత్తుభూషణరూ
పేణవర్తమానాయాగక్తాయాస్తటభూతేన్యగిరీస్యేవినాయకస్య గజాననత్వాత్తదీయవప్ర

౧౬౪ పంతుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - చతుర్థాస్తబకః.

సితమేవ - యతఃపార్థ పరిహరవేదనాయాః పరిహర్యానాయాః విఘ్నశవప్రక్రియావేద
 నాధిక్యవర్తనాద్వాత్సల్యరస సంవిధానసంరమ్భిణః కవేస్తార్పర్యాసమరధిత్వాత్ పరిమదశబ్దే
 నవేదనాలక్షణాయాం ముఖ్యార్థాభాదాహిత్యత్రయాభావాచ్ఛేతి || ౧౧౦ || సప్తి || సప్తి
 హరసాధనంగాఙ్ఠి వదన్తోఽఘాన్ఠి వేతద్దాహిత్యత్రయార్థః - తత్కవ్యసభ్యావేదసాధనతయా
 చిరంబహుకాలాదస్తా కంకులస్య విరోధీశత్రుః ఇతి హితోః క్రోధనైః త్రుష్టైః తస్యచేవస్యశ
 మ్భోజటాపవనసంతస్మి కుటుమ్భిభిః నివాసిభిః కుండలిభిః సర్పైర్భక్షితఇవత్పుష్పేయై - తత్క
 ణంప్రభుమప్రహరత్వణివనాలక్ష్యతనద్యవ్యః - అర్జునే నేతే శిష్యః భగవతః ప్రభావాత్ సోఽప్యస్తర్మి
 తో భూదిత్యర్థః - లక్షణైః కర్మణి లక్షణైః || ౧౧౧ || తతః || తత్కంగాఙ్ఠి సవ్యాఖ్యస్తర్థానాథే తోః
 అయం బాణచాపతరో ఛానందే వవిపర్యయైవ సాత్వికల్యంకింకరతముష్యకిరాతస్యమాయా
 ఇంద్రజాలికంకిం - ఉభయత్ర కింకరబోధితశ్చై - ఇత్యుక్తప్రకారేణ చిన్తాయాః పరతస్యైవ
 పరాధీనేనాపి - దైర్యేణ సుఖేనః భేదా అవికృతచిత్తత్వాత్ కేవలత్వసంకృతావలమ్బ

క్రీడాల్పవక్రక్రియాభిరుదితః పరిమదః కణాభూత్ || ౫ || ౧౧౦ || సగాఙ్ఠి
 వదన్తోఽఘాన్ఠి వేతత్కవధానసాధనతయాచిరమయ మస్తత్కులవిరోధీతి
 క్రోధనైః తస్యచేవస్యజటావనకుటుమ్భిభిః కుండలిభిశ్చాక్షితఇవతత్త్రుణంసాల
 క్యత || ౫ || ౧౧౧ || తతోయం దై వవిపర్యయః కింకరముష్య మాయాః మితిచి
 న్తాపరతంత్రేణాపిదైర్యదత్తహస్తోత్సాహనతిష్ఠమరాత్సన్నైవమర్జునంని
 ర్జిత్యయశఆర్జునుమిచ్చసీతి కృతతర్జునేనసిత వాహనైవృష వాహనం ప్రతిని
 యోధ్యమారభే || ౪ || ౧౧౨ || పరుషమునిముష్టి తాడనపత్తితెలుబ్బకవామ
 వక్షసి | శిధిలాజగతుః కిరాతికాయాస్య తగుం జామణిహరయప్తయః || ౪ ||
 ౧౧౩ || ఉపవాసకృతభృశమ్బునెరుసీస్వీ కృతముష్టి మార్దవః | ప్రజహరహ

ఉత్సాహః మరణాద్యమోయస్యతేన - హదురాత్ కడుఃఖగమ్యుపత్సర్వరూపంయస్యేతిచతిష్ఠ
 తిష్ఠ - ఏవంబాణచాపతరో ఛాననేత్యర్థః అర్జునంనిర్జిత్యయశాకిర్తిమార్జునుం సంపాదయి
 తుమిచ్చసీతికామః - త్వదిచ్చానిష్కలైవేత్యర్థః - ఇత్యుక్తప్రకారంకృతం తర్జునంభర్తృసం
 యేనతేనసితవాహనాద్భునేనవృష వాహనంశివంప్రతినియోధ్యంతేన సహబాహుయుద్ధంకర్తు
 మిత్త్యర్థః - ఆరెభేఉపక్రాంతం - రథతెర్పావెలిట్ || ౧౧౨ || పరుషేఇతి || పరుషేఅతివ
 తివేమునేరర్జునస్యముష్టితాడన - లుబ్ధకస్యమాయాకిరాతస్యవామవక్షసివక్షివామదేవేదేవ్యా
 న్యంబిధి నిపతితెలుగ్నైవలిశిధిలాః శ్లథాః కిరాతికాయాః పార్శ్వత్యాంసం బిధి న్యసితగుజ్జామసిమ
 య్యః హరయప్తయః సరాః జగతుః గళన్తస్య అర్థనారీశ్వరస్యదేవస్య వక్షివామసేశాద్దేవీవక్ష
 షాంసితకిరాదిభావః - భౌపవృన్ద సికం || ౧౧౩ || ఉపవాసేతి || హరోపిఉపవాసేనానశనప్ర
 తేనకృతేమునేరర్జునస్యఉరసిఅపార్జున్ద సస్యహృద్గతంమనసిధి తంస్వమాత్మానంపీడనాత్ ప్రహ
 రస్యభాతః పరిహర్తుంశానయతుమివేత్పుష్పేయై - భృశంసీక్వతంముష్టేతత్ప్రహరణిత్యర్థః

మార్తవంశైః కిల్బింయేనతథోక్తస్య ప్రజహరతాదితవా ॥ ౧౧౮ ॥ ఇతితి ॥ ఇత్యుక్తప్రకార
 రేణపరస్పరంముష్టిప్రహారే రేవన్యష్ట్యవర్షేణ పరిమృష్టాః క్షౌఢ్రితౌవనకుసుమపరామయోభన్
 మయశ్చటక్తరాగ్నియయాస్తౌ ఏకేనబాహునాజటాసునరథసంగృహీత్వా అపరేణబాహునా
 వలయితంవేష్టితంకణ్ఠనాశంయూధ్యాంతౌ - పరస్పరమిత్యత్రాపియోజ్యం - తోశబరలపాద
 నాకిరాతార్జునామహాత్మానం లభిత్యకాయాంహిమశ్చైలార్ధభూజాయదా ఆపతతాంపతత
 స్త్వ - తదాతాపదేవాయం ఉర్విధరపతిర్నిమవాక్యరుడితనత్వం ఘటితంవిహితంద్వార
 యాసాంతాసాం - తత్పతనమౌభాదిభానసర్వత్ర దరిణాంకన్తరాణాంఽర్చ్యమమభ్యేషునిరు
 థైసిద్ధానాం దేవయోనివిశేషాణాం మిథున్ద్రవ్యస్త్వైర్విబధ్దాఉదీరితాః హహాకారాయస్త్విం
 స్తదోక్తః - తీరయార్ధసేమదూరముత్సర్పిణీనాంబ్యాప్తున చీనావీచీనాంతరజ్ఞానాంవేగేన
 ఉత్పాటితామృతూరితానిఅత్యప్తానిచమునిజనానాంపర్వశాలా సహస్రాగ్నియేనత్రాదృశః సుర
 ప్రవన్త్యాగ్నిజ్ఞాయాఃపూరంయస్త్వింస్తథోక్తః - దర్శికరాణాంసర్వాణాంవిభోశ్శేషసృగన్త

రొపిషేదనాత్పరిహర్తుంస్వమివాన్యవృద్ధతం ॥ ౧౧౯ ॥ ఇతిపరస్పరంముష్టి
 ప్రహరవృష్టిపరిమృష్టవనకుసుమ పరాగభస్మాంకరాగౌసరథసమేకేనబాహు
 నాజటాసుగృహీత్వా అపరేణవలయితంకంఠనాశౌతోశబరలపాదనాంయదామ
 హత్యామధిత్యకాయాహుపతతాం - తదార్కుడితిఘటితద్వార దరిగర్భనిరుద్ధసి
 ద్ధమిథున నిబద్ధ హహాకారతీరవనదూరోత్సర్పివీచీవగోత్పాటితా కృష్ణము
 నిజపర్వతాలసహస్రా సురసౌవంతీపూరః దర్శికరవిభుకంధరాఖిర్వికరణ పటు
 తరభారోయముర్విధరపతిరాసీత్ ॥ ౧౨౦ ॥ అవాఙ్ముఖత్వేనసపాత్యశంభు
 నానముష్టితోయం దదృశేవిమోహితః తవాద్యజా మాతరిమేదశామిమాం
 నివేదయత్ప్రిమిమబువన్త్రహః ॥ ౧౨౧ ॥ పార్థస్యతస్య భుజయోః పరమే

రాణాంగీవాణాంఖిర్వికరణే భుగ్నికృతౌ పటుస్సమర్థః భారంయన్యతథోక్తశ్చాసీత్ - యత్ప్రా
 క్తవిధయత్రయన్యఉపగర్జనత్వేననసంహాంపరిపితవా తదవిమృష్టవిధేయాంశత్వదాపాప
 త్రైరువేక్ష్యం ॥ ౧౨౨ ॥ అవాఙ్ముఖత్వేనెతి ॥ శంభునాకిరాతవేష్టితాలవాఙ్ముఖత్వేనసపాత్య
 అధోముఖంయథాతథానిపాత్యపాతయిత్వేత్యర్థః - నముష్టితస్త్యుక్తః శాహుభ్యామితిభావః
 అతవేవవిశేషేణమోహితో మూర్ఖాంగమితోఽయమర్జునః - హేలత్రేవజామాతరికన్యా
 భర్తరిశహృషిషయే - మేమమభిమాందశాంఅవస్థాంనివేదయతిజ్ఞాపయ ఇత్యుక్తప్రకారంఅ
 త్రింహిమగిరింప్రతిరహః బ్రువన్త కథయన్నివేత్యత్ప్రేయే - దదృశేదృష్టతత్రత్వైరితిశబ్దః
 ౧౨౩ ॥ పార్థస్యేతి ॥ అసాపరమేశ్వరశిష్యుంయధియధేతస్యపార్థస్యభుజయార్విర్యంవిలో
 క్య - విన్తయమానః తేతేయన్యతథోక్తస్య అతవేవ చావేనగాడ్డివేనయద్వ్యగింతస్త్వి
 సురసదీకజైః గజ్జాజలబిస్తుభిస్తేకేఉక్షణవిషయేశజ్ఞాంవితర్కమపి ఉత్ప్రవిష్టగణంశత్యై
 అర్ద్రప్రజైశితజలసేకస్యాతివేదనాకరత్వమపిఅచిన్తయన్ప్రితియావత్ - ఉత్తమాన్దంగిరఃము

మూరకమ్మయత - శ్లాఘయామానేత్యర్థః - అత్ర యథే తాదృగ్బుజపీఠవిలోకనజనితవిన్ద
యస్యవిశేషణగత్యాతథావిధిగతకమ్మనహేతుత్వాత్ప్రతిష్ఠాభేదః || ౧౧౭ || తథావిధి
తి || తథావిధిఃప్రమాణ్యుభంఘితపివాసాల్పార్థ నఃచిరాదాచరితకృతః చేతనాయాస్సంజ్ఞాయాః
స్వాగతాచారఃసుఖాగమనక్రీడాయాయస్త్రింస్తథాక్షన్యకశనైరుత్థాయ - పురతఃప్రతి
ఘట్టానాంస్త్రేపీయాణాంఘ్రణఘణాత్ప్రసవహచరేణమిత్రేణ - తస్మిన్ప్రతీనేతియావత్
కణ్ఠస్యగర్జితేనఘజ్జ్వలరవేణ - కర్ణయోఃకల్పితస్సధారసస్య అమృతస్యమోక్షవిషంయేన
తస్మిన్మమకూక్షేనృపథ రాజేనిషేదివాంసంసమాసీసం భుజయార్థాభ్యాంకక్షాభ్యాంపసా
రితస్యగిరిజాయాఃపార్వత్యాఃపాణియుగళస్యనఖాబుర్రాణాంధోరణ్యపజ్జ్వలికృతై
ర్దూరమణిభిఃకృత్కైఃరమణీయంవహంయన్యతథోక్తం - పారిషదానాంగణస్యప్రమధసమా
హస్యలక్ష్మీ లీనామేవకమూనాంవనస్యమధ్యేరాజహంసవదాచరస్తం రాజహంసాయమానం -
త్యజన్తల్లటస్కానన్ - మార్దవభరితేనాతిమృదునాశార్దూల చర్మణాన్వితస్యపల్లయనస్యవా

శ్వరోసా వీర్యంవిలోక్యయధివిన్దయమానతేతాః | చాపవ్రజేసురనదీ కణ
సేకశంకామపుత్రస్త్రిజన్మ మురకంబయ చుత్తమాడ్మమ్ || ౫ || ౧౧౭ || తథా
విధవివాసాచిరాదాచరేతనా స్వాగతాచారశ్చనైరుత్థాయ - పురతోఘం
టాఘ్రణఘణాత్ప్రసవహచరేణ కంఠగర్జితేనకర్ణయోః కల్పితస్సధారసమో
క్షేమకూక్షేనిషేది వాంసం - భుజమాలప్రసారితగిరిజాపాణియుగళ సఖా
బుర్రాధోరణీద్విగుణిత హరిమణిమణీ యవక్షసం - పారిషదగణాల్లలికమలవ
సమధ్యరాజహంసా యమానంమార్దవభరితశార్దూల చర్మన్వితపల్లయనప
ర్యం ధౌపరిభాగతిర్యగర్జితైకచరణపల్లవసంవాహన పరేణిలీదకుమారై
చదర్పచుర్లలననివారణాయ ముఖబద్ధన కనకశృంగ్మలన నిరుధ్యముముర్తు
మూకరపుటాస్ఫాలితకకుదశృంగైః భృంగిణాచాలక్ష్యమాణోభయ వక్షభా

హణపుష్టాస్తరణస్యైవపర్యజ్ఞన్యకయనస్యఉపరిభాగ - పల్లయనపల్లవేతిపాతేపల్లయనంప
ల్లవమవేత్సమమితసమాన - తిరగర్జితస్యన్యస్తస్యచరణేఽల్లవజితతస్యనం వాహనేమృదుమ
ర్దవేవరేణవాప్యతేనశిలాదకుమారేణనన్ది కేశ్వరేణచ - దర్పితచర్మలనస్యఉత్సవనస్య నివా
రణాయముఖేన క్రైబధ్యతేతి బద్ధ నేనకనకమయేశ్యంఖలేనఖలీనేననిరుధ్య ముముర్తు ముః
కిరపుతేనపుటికృతహస్తేనప్రసాఫలితంప్రశ్వాసారంపరామృత్వంకకుదస్యశృంగ ఉపరిభాగయేన
తేనశృంగైశ్చాప్రమథవిశేషేణచద్వాభ్యామాలక్ష్యమాణౌఉభౌఃక్షభాగౌపార్శ్వదేశాయన్యతం
అలక్ష్యమాణోభయక్షభాగం - గాఢీవదన్త తాడనేనపరిపీడితంచూడాఽయాంశశంఖాచన్ద్ర
మాశ్వానయితుంఅవతరన్తిః ప్రాప్తువన్తిఃకదూనాంపక్షప్రాణాంసకపైరినన్ధితైఃసురతరు
ణసుమానాంవర్తైఃప్రవక్తేర్యమాణంవ్యాపగమానంఽటాంభన్నకుశాశ్చిరాచిధర నీతితద్ధరైఃతైః
తైరాన్యగూఢభారిరేవవత్సర్వ రామ్నాయపురుషైర్దేవపురుషైః పరితేఽత్యమానేఃస్తర్య

మానఃశతరుద్రీయం రుద్రాధ్యాయపవీరుదపృబన్ధః యన్యతథా క్రిం-సవిధంసమీపంయథా
తథాలమ్బురేలకాశేలవలమ్బుమానైః అవతరద్విఃతుమ్బురుఃప్రీథ్నః కింఠ్యేషాః త్రైః సురాణాం
వైదితైః వీణాశిల్పైః గన్ధర్వైః ఉపవీణ్య మానానివీణాభిర్నియమానానిభక్తానాం జనానాం మా
ర్కండేయాదీనాం రక్షణాత్ కంఠయితే అపదానం ప్రా క్తవచారిత్రం తస్య ప్రకరణం - నా
టకంచప్రకరణమిత్యాదిగాప్రసిద్ధదశ రూపకాన్యతమానియన్యతథో క్రిం - కర్ణ పూర్వకృతా
యాః కర్ణావతంసీకృతాయాః శతమాలమ్బుర్యాః తాపిజ్ఞగుచ్ఛన్యమధుసంఘకర్ణస్యమిషః -
సాక్షాత్పూర్విభూతామివస్థితాంకృతాంకటాద్యేవర్షస్తం - పృజ్వలస్థితప్రకాశమానైః అత
పివనూతైః శ్వరప్రజ్ఞేరివస్థితైః పరిష్కారపన్నగనాంభూషణీభూతసర్పాణాం శాసరత్నై
రసురజ్యమానాః శోణాయమానాః అవయవాః యన్యతం - అవతంసశశకాయాః భూషణాన్ (స్త)
ఖణ్డతపగ్నితానాం వస్త్రితానాం కిరణానాం ఛారాయాః పద్మాః పాతేన యద్భీతం రచన
హింజుతయా తత్సహనాశక్త్యైవేత్యుత్ప్రేయ - దిస్తానాం డటోధరపింశుల స్తస్య ధృమశ్లేష్వర్ష

గం గాఢీ వచంబ్ధ తాదనపరిపీడితం చూడాశశ సమాశ్వాస యిరుమవత రద్వి
రుద్రునికర్తరివసురతురుసుమనర్ష రవకీర్యమాణం - జటాభసింకకుశీర ఛారిభి
స్తైరేవచతుర్నిరామ్నాయపురుషైః పరిపత్యమానశతరుద్రీయవిరుదప్రబన్ధం
అమ్బురేనవిధమవలమ్బుమానైః స్తుమ్బురు ప్రభృతిగిన్నరవైదితైః రుపవీణ్య మాన
భక్తజనరక్షణాపదానప్రకరణం - కర్ణ పూర్వకృత మాలమ్బురీమధుమిషా
కటాక్షత్రాక్షత్రాక్షామివనర్షస్తం ప్రజ్వలద్విఃపరిష్కార పన్నగభణారత్నై
ర్భూతైః శ్వరప్రజ్ఞేరివాసురజ్యమానావయవం అవతంసశశకలపరిగళితపరిణ
ఛారాపాతశీతాసహజ్ఞుతయేవదస్తపటగర్భన ర్నినాన్తి తేనసూచితమృదయప్ర
పాదంభగవస్తమృహదేవముద్వీక్ష్య - పక్ష్యతటరుహనిమేషవిటపిసముత్పాటన
పటురిఃప్రమోదాశ్రుపూరైర్నదీమాతృకాయ మాణువులకప్రరోహః సవినయ
ముపస్సత్సపాదారవిన్దయోస్సహస్రకృత్యైః ప్రాణంసీత్ || ౬ || ౧౧౦ || స్వామి
న్యయాదడధియాత్పయిదేవదేవేహచాశరణధనుమాదృఢముష్టి నాచ | యత్రే

తదృశిత ర్నినాన్తి తేన - తన్ని షణ్డత్యర్థః - సూచితః జ్ఞాపితః హృదయేమనసిప్రసాదః అనుగ్రహ
పివస్తైర్వల్యం యన్యతంభగవస్తంమహాదేవముద్వీక్ష్య - పక్ష్యతటరుహనిమేషవిటపిసము
స్తదృశితేషాం నిమేషాణామేవవిటపిసాం వృక్షాణాం సముత్పాటనపటుభిః నిర్మిమేషకరణమర్చ్య
రిత్యర్థః - ప్రమోదాశ్రుపూరైరానన్దవాష్పప్రవాహైః నదీమాతృకాయమాణాః నదీజలవర్ష
తాదృశాదరస్తఃపులకాఙ్కురాః యన్యతథో క్తస్సక - సవినయంయథాతథా ఉపస్సత్సపా
దారవిన్దయోర్మహదేవపాదపద్మయోః సహస్రకృత్యస్సహస్రవారం ప్రాణంసీత్ ప్రణామ
కరోత్ - సమతేక ర్తరిభిశ్ || ౧౧౦ || స్వామిన్నితి || హస్వామిన్స్తేహదేవదేవదేవేత్వయిపిషయేజడ
ధియామూఢిబుద్ధి నాయయాకర్తా - కరణేనవాచాశరణధనుమాన్సాధుభూష్టా నాశశరణేనచలన్తి

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః పంచమోధ్యాయః

చంపువారతనవాన్యాయినే పంచమ స్కంధః ౧౦౮

—॥—

౧ || అథేతి || ఆధవాకుపతలాదానంతరం - సమధానమూపేయేతస్మాదానామనయన్తేతా శీఃఅమరపతేరింద్రస్యనంబంధి - దృతంతానంనంద్యర్థంప్రత్యాగంతస్య మితాన్తేరింద్రేనంబంధోక్తిః - ఇంద్రాప్రజ్ఞావరతం ప్రజ్ఞావర్ధ - అరవవపార్థ కిరయేనవేగేనజిహ్వసంవాదయన్తే నతంరఫమైంద్రంమాతలినా ఇంద్రనారథినానహింసమాతలిన్తా ఆధిరుహ్యముదాదేవస్వ ర్థంప్రతిపత్తే - భగవదవగ్రహణ్యైర్తరోత్తరశ్రేయిస్సగ్రతాన్తలింగాః - అత్రేంద్రాప్రజ్ఞావర్ధ గమనయార్థేరు హేతుమతోక్తేర్మత్సలంకారః - పుష్పితాగ్రా || ౧ || నాకమితి || నాకంస్వర్గ మేర్వదమనా అంకితచిహ్నం - దోర్భాచుర్యస్యతేనభలున ఇతిన్వంనా మగ్రువతాకధయతానందసేనపుత్రే శార్దూలేన - వివిషదాంబేవానాంనాయకఃఇంద్రఃఅతి జృష్టస్యకపదయుక్తైఃజగ్రహే గృహీతః-ఆర్థ సాహమభివాదయఇతివదన్తింద్రంప్రణామే

ప || ౧ || అధనంధతపోదనైః కృతాశీరమరపతేర్ధృతశానన సృష్టార్థః | రయ జితకవనంసమావలన్తా రధమధిరుహ్యముదాదేవం ప్రతస్థే || ప || ౨ || నాకమే త్యధనురంతదోష్టానాయకోవిషదామతిహృష్టః | నామభలున ఇతి ట్రువతా న్వంసంద సేనజగ్రహేపదయుక్తే || ప || ౩ || పాణినాకరిమృతన్న ముమింద్రఃప త్న లీకృతజయంతమహేర్ద్యః | ఆదరేణధురినాకి గణానామానసార్థ మధి రోప యతిన్త || ప || ౪ || సదసివసతితస్మిన్నార్వభౌమేమరూణాంకపటశబరపాతైక వ్వితార్ద్రాప్రణేపి | నిఖిలసురవధూనాం నేత్రసం ఘాస్యమేతా నిశిత కులశక ల్పానిర్దయంనన్తిపేతుః || ప || ౫ || ఆస్థానసీమ్నితనయాన్ది రిశేనయార్థ మా

త్యర్థః - నృభావోక్తిః - స్వాగతా || ౩ || పాణినేతి || ఇంద్రఃఅముంప్రణతమర్జునం పాణినాప రిమృశకప్రత్యగ్ర శబరవ్రణస్థా నేమనంస్పృశక అతపివత్తు లీకృతా ప్రవృత్తజయంతే నామపుత్రేమహతి ఈష్యాఅహరోయంకి మేతేనేత్యాత్మికాయ్యర్థధాతస్యకా - నాక నాండేవానాంయేగణాన్యంఘా నైపాంధుర్యగ్రే ఆదరేణప్రేక్షాఅననస్యార్థంఅర్ధాననంఆదిరో కయతిన్త - శత్రోవవేతవానిత్యర్థః - అత్రార్జునస్యాఙీరరుశౌ గతిపద్ధి త్యాదీనాక ర్తత్వం - అనెకపదార్థ హేతుకంకావ్యలింగం || ౪ || సదసీతి || తస్మిన్మైంద్రే సదసినధాయాం వసతివర్తమానకపట శబరస్యభగవతఃచాక్షేఃకల్పితాన్యాద్రావేషివానిదప్రణానియస్య తథోక్తేపి - మరూణాంసార్వభౌమే అర్జు సేనితినతీష్ఠేనకులిశేనవజ్రేణసద్య కాప్రత్యుల్పాః ఈషదనమాప్తౌకల్పప్రత్యయఃనిఖిలానాం సురవధూనాం అసురసాంసేత్రసంఘాఃకటాక్ష బృంహానిసమే తాఃమరితాస్సంకేనిర్దయంయథాతథానన్తిపేతుఃసవతః - సప్రేమసాంధ్రిం పశ్యంతిస్తే త్యర్థః - స్వాగ్ర మాత్రపరాయణానాంకుతసరసమూల్పచింతేతిభావః - అరవవ విరూపక్షుటనాత్మ కౌవిషనుప్రణేపః - మాలినీ || ౫ || ఆస్థానేతి || ఆస్థానసీమ్నితనయాంశన

యాదర్శనాత్ గిరిశేనకపటకిరాతేనసహాయద్ధమాకర్ణ్య - హద్దేణవికనత్ పూర్వమాణంఘ
 సోయ్యలస్యమహేనాంధ్రస్యఅఖిలేఅంగే అవయవే ప్రసరతాంప్ర రోహతాంపులకానా
 మేవాంకురాణాం అత్యైంసహస్రతయంసేత్రసహస్రమేవ సంఖ్యాంయాలవయవేతయప్ -
 ఓఘ్నుఃప్రరోహప్రతిబంధకంబభూవ - నైత్రేషులోహభావాదితిభావః॥ ౬ ॥ అజ్ఞయేతి॥ జయం
 తఇంద్రపుత్రఃపితుఃఇంద్రస్యాజ్ఞయా అమర్త్యానాందేవానాంసమాజాత్ సంఘాత్ లంవిజ
 యమర్షసంవారణేంద్రమైరావతంఅధిరోష్యవై జయంతంఇంద్రప్రాసాదం॥సి॥స్యాత్ప్రాసా
 దోవైజయంతఇత్యైంద్రోవకరణేష్వమరః - స్థనితానిసంజాతస్యనానీ మంగళవాద్యానివీణా
 వేణ్యాదినియన్తి తత్రథా తారకాదిత్యాదితత్ అనయత్ ప్రాపితవాక్ స్వా
 గతాః ॥ ౭ ॥ అనతస్యేతి ॥ అధవై జయంత ప్రాప్త్యనంతరం ఇంద్రస్యపురంధ్రీకుటుంబి
 నిశచీపదయోరానతస్యప్రణతస్యబిష్టేరర్జునస్య ఆశిషఃనత్యచిరంజీవేత్వాదేః అనశదంఅనంత
 రం - పారిజాతకుసుమస్యతిజాత్యేకవచనం - పరాగైః ఫాలసీ మనిలలాటదేశేలూ మరత్యైతి

కర్ణమర్షవికస్తనసోమఘోనః॥ అంగేఖిలేప్రసరతాంపులకాంకురాణామ
 త్యైంసహస్రతయమేవబభూవవిఘ్నః॥ ౮ ॥ ౬ ॥ అజ్ఞయాపితురమర్షసమా
 జాదగ్రతస్యనితమంగళవాద్యమ్ । వారణేంద్రమధిరోష్యజయంతోవై జయం
 తమనయన్విజయంతమ్ ॥ ౮ ॥ ౭ ॥ అనతస్యపదయోరధబిష్టరాశిషో నుపదమం
 ద్రపురంధ్రీ । పారిజాతకుసుమస్యపరాగైః ఫాలసీమనిలలామచకార ॥ ౮ ॥
 ౮ ॥ పునఃపునస్తత్రపులోమపుత్ర్యాః జయంతశంకాందధతస్యకాంత్యా
 నరస్యమూర్ధ్వికిణిపివదోష్టైర్నా మగ్రహేనుస్థలనన్న్యరొత్పిత ॥ ౯ ॥ ౯ ॥ పి
 తురివాస్త్రీకలాందివిగాయకాత్పి కకులాదృతకంరరప్రాదయః॥ పరిహృతామృ

కంచకార - లోహే తరస్యపుత్రస్యదృష్టిదోషవారణాయరేణుభిర్భూతరస్తీలకం లలాటేకు
 ర్వంరీతిప్రసిద్ధిః॥ ౮ ॥ పునఃపునరితి ॥ తత్రవై జయంతెస్యకాంత్యాసాందర్యేణహేతునా
 పునఃపునఃజయంత ఇతిశంకాంవితర్కందధతఃకుర్వతఃనరస్య అర్జునస్యదోష్టైఃభావోవాద్యభ
 యోమూర్ధ్వాగ్నిం జిన్వాయఃకిణిప్రణగ్రంధిస ఏవపులోమపుత్ర్యాఃశవ్యాః నామ్నోర్జ
 యంతేత్యర్జునతపాఖ్యయోగ్రహణేషు ఆమంత్రిణార్థంసీద్వికారేషువిషయేస్థలనం జయంతం
 దృష్టైర్జునైతి అర్జునంజయంతేత్వాకారసామ్యకృతవైచిత్వ్యావ్యవస్థారొత్పితేన వారిత
 వా - అత్రార్జునస్యభావమద్యయేనస్యసాచిత్యకృతకిణవత్త్వరూపవిశేషదర్శనాదర్జునైజ
 యంతసందేహానివృత్తైర్నిశ్చయంతఃసందేహలంకారః - యత్తస్యకర్షిదిత్యపహతేశ్రమే
 ణస్థలనంనిషేధంస్యకార్షిద్వ్యవతానీత్ ఇతివృత్తినిహితన్న - స్థలనశబ్దస్యసేధార్థకత్వే
 నకేనాస్య ననుశాసనాద సమర్థత్వ దోషస్య కథంచిత్తోశనంపాదన ఆప్రియ క్తస్య దోష
 స్యచాపత్రేరితి - న్యరొత్పిరితినిపూర్వాద్రుదేశకర్రీలుజిసిచిన్ద్రోరూపం ॥ ౯ ॥ పిరురితి ॥ పి
 కానాంయోహిసాంకులేన అదృశిస్తేయరవాదవృత్తిమధురో యసుతాప్రేక్షాశ్రయమాణః

కంఠరవస్థోదయతరిర్వాహయస్వసంశారీరజత్వర్థః - అతనివపరిహారేనైత్ర ఆమృతయే
నతేనదివ్యజనేనసురజనేనఆచృతఃసార్థునః దివిస్వర్గే గాయకాత్చిత్రసేనాత్గీత కళానన్ద్యే
తవిద్యాం పితరీం ద్రాదస్త్రీ కళామివపరిశీలతథీతవాక్ - ఉభయస్తామ జయంబ్రా
హ్మత్యర్థః - అత్రప్రకృతయోరస్యగీతవిద్యయోరర్జునకర్తృకాద్యయనదర్శణౌషమ్యత్వా
త్తుల్యయోగితాభేదః ద్రుతమిలచితం ॥ ౧౦ ॥ తమితి ॥ తత్రస్వర్గేకదాచిదూర్వశీనామసరాం
నాంమర్జునమేభ్యరహఃకర్తృవిసురరవిషయేన్వయంభగ్నుః విభవితఃకామః మనోరథయస్యాస్త
థోక్తాసతి - కోపాత్ మనూరధవిభవకరణజన్యాత్ ఆయేషభావత్యహ ఆర్జునతవాభిధేవర్జ
న్నామేవక్లీబర్వసపుంసకత్వం నపుంసకలిప్తతాంవిప్రాప్నోమి - ఆవత్యశబ్దస్యనపుంసక
త్వావిలంబః - ఇత్సుక్తప్రకారేణశశాప - నపుంసకభవకామయ మానాయాశ్చపేదాస్త
పుంసరూఢవేదేశాపందఢావిత్వర్థః ॥ ౧౧ ॥ తమితి ॥ అథహరింద్రవేత్ ఊర్వశీశంసంప్ర
త్వాహేవత్యలయంశాపఃచిత్రసేనేనగంధర్వేణ ఉక్తాయాః ఉపదిష్టాయాః విద్యాయాఃగత

తదివ్యజనాచృతః పరిశీలనగీతకలామపి ॥ ౪ ॥ ౧౦ ॥ తమూర్వశీతత్రకదాచి
దేర్వస్వయంరహఃకర్తృచిభగ్నుకామా । ఆయేషభావత్యతవాభిధేవక్లీబర్వమే
హితిశశాపకూపాత్ ॥ ౪ ॥ ౧౧ ॥ తచ్చుత్వాహురూచేతశాపాయంవత్సనే
ముదె । చిత్రసేనోక్తివిద్యాయాశ్చహక్యత్వాభవేదితి ॥ ౫ ॥ ౧౨ ॥ కదాచి
దస్త్రీశ్చైవసమాప్తా సురసమక్షం గురుదక్షిణాత్వేన విషక్షకులక్షణంభిక్షమా
జ్ఞేసహస్రాక్షేణస్వమస్తకాదాక్షిప్యశిరసి నిక్షిప్తకిరీటాయం వశశ్చైవ
మాతలిపకలితరథ్యే ననందనమందపవనానుశంబీయమాన కేతనస్సందనసస్యం
దనననిర్గత్యవిలంఘిత దూరవియత్నభఃపాధౌసధారక్షికులరూపాహునీకృత

స్యసహస్రత్వావిరాటాంతః పురేకస్యకాయాః ఉపదేశయోగ్యతాపంపాపన రూపసాహ్చర్య
జ్ఞేతవముదేనంతోమయైవభవేదితిలమర్జునంప్రత్యుదేశేక్తవాక్ - అజ్ఞాతివాససంవశ్యర
భోగ్యాయంనాన్యథేత్యుగ్రహీతవానిత్యర్థః - బ్రాహ్మికరరిలిటివచ్చాదేశేతిగృహితాదేశః ॥
౧౨ ॥ కదాచితి ॥ అథకదాచితవశశ్చైవశ్చైవతాః అశ్వానరవ్యాయస్యసూయమర్జునఃచిత్రశీ
క్షయోఽచస్త్రవిద్యాభ్యావనస్య సమాప్తేనత్వాంగురేర్వక్షిణాత్వేన దక్షిణారూపేణవిషక్ష
కులస్యవిమాతకవచకాలకే యాఖ్యరాక్షసబృందస్యక్షణంసంధంభిక్ష మాజ్ఞేయూచమానేనసహ
స్రమక్షిణియ్యతేనేంద్రేణ బహుప్రమానకృష్ణోరేషవత్ - స్వస్యచస్త్రకాచ్ఛిరసః ఆవ్యవ
అవముచ్య - అత్రాధాత్మిరీటస్యైవకర్తృత్వం - శిరసినిక్షిప్తస్యస్తంకిరీటం యస్యతథో
క్తస్య - మాతలిసాంధ్రసారధినాపరిశీతాః సంయోజితారీభ్యాః రథవాహయస్మిన్
తేన - నందనస్యసంబంధినామందపవనేనసుఖమారుతేన అనుసంధీయమానం సంయోజ్యమానం
కేతనస్యధ్వజపటస్యస్వగవసంచలనం యస్మిన్ తేనస్యందనేన ఇంద్రరథేనగ్నత్వప్రసాద
విలంఘ్యేనగ్నదూరత్వవియత్నభః ఆకాశమార్గః దేనంతోస్త్రక - పాః సాంజలానాంభౌవ

ముద్రేరక్షఃకులానాం రాక్షసబృందానాంకోలాహలైః కలకలభస్వసిభిఃసీవీకృతఃస్వప్నీకృతఃఅంతర్ధాపితభిరియావత్ - వీచినాంసాముద్రిణాంరవఃయన్మీక్షాస్తత్ - రసాతలకుహరస్యపాతాశ్చవిల్యాముఖంఅగ్రభాగంద్వారమితియావత్ - నిరుభయరణ్యప్రస్తాపంపేసంగంధనుష్టంకారాదికంబితస్తరేవిస్తారితవాక్ - స్త్రృణాతేర్విపూర్వాత్కర్రరిబిత్ - అత్రివివక్షక్షుషణేగురువక్షితా త్వేనారోహస్యేంద్ర సుఖోషయోగాధ్య నరూపగురు వక్షితాయాస్తత్రానువయోగావృషరణామాలంకారః || ౧౩ || తావదితి || తావత్తదాసీమేవ అనాకర్షింపూర్వస్యపూర్వమశ్రుతస్య గాఢీవస్యసంబంధినఃవిష్పారస్యటంకారస్య||ని||విష్పారోధమహంస్వానభిత్వమః శ్రవణాత్ అహంపూర్వికయా అహంపూర్వమహంపూర్వమిత్యహంకారేణ - యగపదేకదా అగ్రేషణయతఃయథాయసేనయానహగచ్ఛతః||ని||యత్సేనయాగ్నిగమనమ రాతిదగ్ధేషణమిత్వమహః - అగ్రేషణశబ్దాత్తత్కరోత్యర్థేచిజం తాల్లటశ్శత్యత్యప్రయః చిషదాందేవానాం అనధ్యదావాత్ హంతుమశక్యత్వాద్ధేలోః అధ్యాతంఅచింతితంమరణంమైస్తాన్ నిర్గతోవా

వీచీరవం రసాతల కుహరముఖంనిరుభయ రణప్రస్తాపం బితస్తరే || ౧౩ ||

తావదనాకర్షితపూర్వగాఢీవ విష్పారశ్రవణాదహంపూర్వికయా యగపదభిషణయతోచిషదవద్యదాదధ్యాతమరణాత్ యురప్రేర్షిక్రాంతివచరాచురణః కృతప్రియాధైః ప్రాప్తైర్జ్ఞియైఃసీనివారకనచా సహప్రవాతకవచానేవ విరచయ్యసభసీప్రమాదపతితేనపతంగ పరివేషితేన స్ఫటికప్రాకారణగుప్రిమతోహిరణ్యపురాత్ విదిరబంధుజనవృత్తాన్తతయారోహదభగమ్య కలహయమానాన్ కాలకేయానపికాలగేహ తిధిన్ ప్రభ్రమపాశువతే సమంత్రపూర్వనిమంత్రయంచక్రే || ౧౪ || అవాయునేయాశ్వరదిత్ర

తేవాయుఃయన్మీక్షాతాదృశంకవచంయేషంతథోక్తానపితన్నాన్మృశ్చ - త్రికోటిశ్చత్రికోటి

సంఖ్యాన్రాక్షసాన్ యురప్రేరదాణవిశేషైఃక్షీప్రింసత్వరంఽకాశితానద త్వానవివరాణీరంధ్రాణిణియన్తాన్తస్మాదురణివక్షసఃకృతంప్రియాణంకర్ణమనంమైస్తైఃప్రాప్తైర్వా యగిం) కృష్టివాతేయన్మీంద్రాదృశంకవచంయేషంతాదృశాన్ విరచయ్యకృత్యాహస్వేయియావత్ సభస్యాకాశేప్రమాదాత్ పతితేనపతంగస్యసూర్యస్యపరివేషణేవస్థితేనస్ఫటికమయేనప్రాకారేఽపరితోగుప్రిరక్షణం అస్యాస్తీతిగుప్రిమతోహిరణ్యపురాత్ కాలకేయానగరాతపదితఃజ్ఞాతంబంధుజనానాంనివాతకవచానాంవృత్తాంతఃపథరూపః మైస్తేషాంభావస్తత్రారయహాతునా - రోషాత్ అభిగమ్యకలహయమానాన్ యుద్ధంకుర్వాణాన్ శబ్దవైరెత్కృది నాకృజం తాల్లటశ్శాసన్ - కాలకేయానపికాలకేయ సంజ్ఞాంశ్చరాక్షసాన్ పాశువతేసలస్త్రీమంత్రేణమంత్రేవై దిక్షితమచ్చరణంపూర్వంయన్మీంస్తత్తదాకాలగ్రహస్య యమ్యుహస్యాతిధిన్ సమంత్రయంచక్రే అతిధిత్వేనఅహ్వనంకారయన్తే తృగ్ధః - తానవధీదిరియావత్ - ౧౪ || అవాయుతీ || సగ్నివాతకవచకాలకేయానతాదీన్ముఃఅర్జునవాయు నానేతుంచాల

బహిర్భుజైర్భాగ్యైర్వైభవైః అంగైరేవాంగకైః కరచరణ భజవక్షిలలాటైః పరామన్యాంహ
మాంభూమింపస్పర్శస్పృష్టవాక్ - సాష్టాంగం ప్రణామత్యర్థః - శార్దూలవిక్రీడితం || ౧౯ ||
విలీకనై రితి || తదాప్రణామసమయే పార్థివః ధర్మరాజః భవన్సంసార వివాధావార్జిత
స్త్రికౌగచ్ఛంతీతి భవాద్వ గానాందేహి నాం విశ్రమశాఖిభిః ఘాయావృక్షైః సంసారదుఃఖభారిభి
రీతియావత్ - తయోర్మరణారాయణయోర్విలోకనైర్ద్వీక్ష్యై రనధూనితః సర స్త్ర మః పనవా
సాదిదుఃఖాయానః సంసృతభౌ క్తస్సక్తపోవనేదదరికావనేనివాసమాలంబ్య స్త్రికృత్యవీవా సేన
హేనరాజ్యభ్రంశేనయద్భుతాంతస్తాద్విరరామతదుభంతత్యాజైత్యర్థః జుగంపాన్విరామేత్వా
నాసాదానత్వం - హేతురలక్ష్మణ-పంశన్థమ్ || ౨౦ || ఏకదేవీతత్ర బదరికావనే ఏకదాచిత్ మా
రుతేన స్మషాయాం పుత్రపత్న్యాం వత్స లతయా వేష్టావేత్సు తేష్వేషు - పురతః అగ్ర దేశం ప్రతి
నీతం ప్రా పితం అటవ్యాంపర్యట సేనసంచారేణయాః ఖేదసంపదః శ్రమనమృద్ధ యః తాసాం
అసానహింసనహమానంతస్త్వా శకమితియావత్ సానహివాపహీత్యాగ్నినాయజ్ఞగం తాత్త్వి - ప్రి

స్పృశక్ జాహ్నేయైర్వైభరంగకై రపి పరాంపస్పర్శపార్థివేషమమ్ || ౨౧ ||
విలీకనై ర్ద్విశ్రమశాఖిభి స్తయోర్భవాద్వ గానాం పరిధూనిత మ్ | నివాసమా
లంబ్య తపోవనేతదా వివాసదుఃఖాద్విర రామపార్థివః || ౨౨ || ఏకదాత
త్ర స్మషావత్సలత యేవ మారుతేన పురోసీకృతమటవీ విపర్యటనఖేద సంప
దామంధంకరణమశికులచేత సామానేచన కమత్సైంకమపి కల్హార ముకుళమాఢా
యకవలభ్యైత పునరేతాదృశమితి సూచిత తషా యాపాషాద్యా రహసియా
చితః పాషాదశ్శిష్యేషు విచింత్యతద్విచి చీషయాదిశ ముదీచీం ప్రత్యుక్తై || ౨౩ ||
౨౪ || షీప్రం విలంఘ్యగిరికై వలిసీవ నానిగచ్ఛన్న సాపధిదదర్శకపిమ్మ హంతమ్ |
దృగ్భ్యామవంతమరిపట్టణదాహకాలేని ప్రాంభయా దుషనతామివ కుంభక

త్యయః - అశికులస్య చేతసాం మనసాం అంధంకరణం అతిమోహనం ఆధ్యనుభవేత్యాది నాఖ్యునిభి
త్వాత్ అరుద్విషుదత్యాది నాముఖ్యంత్యైం నేత్రాణాం ఆసేదనకంతదా సేదనకం || ౨౪ || త్ర ప్రేర్షా
స్త్రంతోయస్థతర్కనా విత్వమరః విగతీవేద్యాంతరత్వేన దర్శనీయమిత్యర్థః - కమసారభ్యసాం
దర్శాభ్యామనిర్వాచ్యమహిమానం కల్హారముకుళం రక్తాబ్జ కోశమాదాయ-వితాదృశం అన్యత్ పు
నః క్షుప్తలభ్యైత ప్రాప్యేతత్సత్త్వ కప్రకారేణ హర్షేణ సూచితః జ్ఞాపితః తద్దేశక్ల్హారముకుళే
అభిలాషః సంస్కార స్తయా పార్షద్యాదౌ పద్యారహసియాచితః వితాదృశం పునరన్యదాదా
యదీయతామితి ప్రార్థితః పృషదశ్వస్య వాయో రపత్యం పార్షదశ్వః భీమః క్షణం విచింత్యకు
త్రేమానిభవేయంత్యాలోచ్య తేషాం విచింతేతుం అన్వేష్టుమిచ్ఛయా విచింతిషయా ఉదీచీం
దిశం ఉత్తరాం పశ్చిమం - సారథానుసారజైతిభావః || ౨౫ || షీప్రమితి | అపాభీమః గి
రికై వలిసీర్షదీః వనానివ షీప్రం విలంఘ్యగచ్ఛన్ కాలే రావణస్వలంకార్యాః దాహకా
లేకుంభకర్ణాత్ - తంత్ర్య క్షేప్రత్యుజ్జ్వలేపం వయా - భయాదుపగతాం దాహామేమాభూదితి

శరణం ప్రాప్త మివస్థితాని ద్రాంధ్రగ్భ్యాం నైత్రా భ్యా మవంతంశ్చంఠభిరంతరంశ్చ
 ద్రాయమాణ మిత్సర్థః మహంతంశ్చార్యై ర్వాదిభిర్లోకోత్తరంకపిమాంజనైయం పథిమార్థై
 వదన్య ॥ ౨౨ ॥ కింఞేతిచార్థః ॥ అసాభీమః అభీః అదృష్ట చరనత్వదర్శనైః గతభీస్య గభీ
 రం నిష్కరం యథాశఘాలాఙ్గీతవదతిన్య ॥ ౨౩ ॥ ఉక్తిప్రకారమేవాహ ॥ కఇతి ॥ హే
 అవీనీతబుద్ధి ఆత్మైరసిక్షితబుద్ధి - మధ్యేమార్గం శయనస్య గహ్వర్త్యాదిభిః - తస్యైకః -
 పదవీం మార్గం నిరుధ్యని ద్రాసి అనేహితస్యతోగచ్ఛ - గమనే విలంబం న సహే - హిడింబం
 హంతితిహిడిం బహంతుర్నమక్రోధమార్గ నిరోధవన్యః భుజాంబుదబాహుం హే మూఢతవత
 నూంశరీరమపి ఉద్యంతి ఉన్నమంతి గదాయథం యస్యాంతధోక్తాం ఉత్పద్యమానరోగాంప
 తుర్యాత్ ॥ ౧ ॥ గదో ద్రాతవిష్ణుస్సాన్యదామయేచాయథేగదేతపిత్వంత్రహిడిం బహంతుః తివి
 శేషణస్య తాదృశస్యమమ భవాన్యాయానిత్యభిప్రాయగర్భత్వాత్పరికారాః శ్చార్థః సచోద్య
 ద్గదత్యేన ఉద్యదాయభతోద్యద్రోగత్వయోః శ్లేష్యైతికయాభేదాద్య వసిలేనభుజాత

ద్దాత్ ॥ ౫ ॥ ౨౨ ॥ కించలభీరసాగభీరమభాణీచ్ఛ ॥ ప ॥ ౨౩ ॥ కస్త్యం నిరు
 ధ్యపదవీమవీనీతబుద్ధి ని ద్రాస్యపేహినసహేగమ నెవిలంబమ్ ॥ కోధోభుజామి
 వమమాద్యహిడింబహం తురుద్యదగ్గదాంతవతనూమపి మూఢ తుర్యాత్ ॥ ప ॥
 ౨౪ ॥ ఇత్థం గిరాకించిదుదీక్ష్య తస్యలాంగూల మాత్రైతరళకపీంద్రః ॥ కోపా
 రుణాక్షంకురువీరమేసంస్థాపారుణాక్షస్వయమేవమాచె ॥ ప ॥ ౨౫ ॥ భద్ర
 స్వస్త్యస్తుతుభ్యం చిరమిహజరయానిద్రయాప్యతురోహం ప్రత్యుత్థానాది
 కర్తవ్యపటురవయవైరన్తి తస్మాత్త్వమేవ ॥ జాత్యావస్థానరీత్యాపివవిసేష
 థేవాస్తతిర్యక్త్వమేనంచాలగ్రహం విక్రమ్యదుత్తమ భిషితపాప్రయే

స్వైరౌషమ్యస్య గమ్యత్వాత్తుల్యయోగితా భద్రస్యజ్జీవకఇతిద్వయారంగాంగీభావేననకరః ॥
 ౨౬ ॥ ఇత్థ మితి ॥ ఇత్థ ముక్తప్రకారయాతస్యభీమస్య గిరావాచాలాంగూలమాత్రే పుష్పవిపన
 తుదేహమాత్రేనవామనసీత్సర్థః తరళః చపలః ప్రబోధసూచనాయేతిభావః స్వయంస్థావేనని
 ద్రయానతుకూపేనేస్యర్థః అరుణేఅపీణీయస్యతథోక్తః - కపీంద్రోహమమాహ హేషేనల
 రుణాక్షమేసంకురునింహంకించిదుదీక్ష్యద్వప్త్వ వివంశక్షమాణప్రకారేణఙ్గీతేషే క్రవాత్ ॥
 ౨౭ ॥ భద్రేతి ॥ హేభద్రక్షణీలెంతస్యైక్తిః తుభ్యంస్వనిశుభమస్తు - చిరంచాముకాతి
 కయాజరయాచరమవయసానిద్రయాపితతురేరుగ్ధః - అతవపలహమిహదానీంలత్రవా
 ప్రత్యుత్థానాదొకర్కణి అర్హతేఅవయవైః కరచరణాదిభిః అపటురశక్తోస్తి - యతః త
 స్మాత్ త్వమేనజాత్యాజన్తనా అవస్థానరీత్యాన్తి తివిధయాపిచ విసేషః థేవాస్తతిర్య
 క్త్వంతిర్యగ్గోనిర్వంవానరత్వమితియావత్ - సాచిత్వేనవర్తమానత్వంచయేనతం వినంహం
 చాలగ్రే విక్రమ్యమద్వాలాగ్రమస్యతోపసార్యేత్సర్థః - అభిషేతస్యవాంఛితార్థస్యప్రా
 ప్రయేద్రుతంసాధయగచ్ఛ - ఇత్సుక్తప్రకారేణ ఙ్గీతపథిభూర్వేణాన్వయః - హిడింబహం

తురికిస్వబలప్రఖ్యాతనాత్మాదృష్టలంఘనదితవ - తహివాల్గ్రంథాల యనిచేజ్ఞానీయంత
దితిహానరహాత్రాటునంధేయః || ౨౬ || ఇతి || ఇత్యుక్తప్రకారం ఉక్తః హనుమతేతిశ్చః
విషంభీమః పరిఘంకదాంధరణేనిచాయ - వల్గ్రంథంబలంబదృఢంపరిధాయసంవేష్ట్య - భు
జేలర్థ కేదనతాభ్యాంతం హనుమతోవాలంక్రస్తుమేవనశకాకనశక్తవాక్ - కిమతాపసార
యిత్తుమితిభావఃసంస్థ వంగోహనుమాంస్తువాలంధయా ఘనశయామాహాత్మే యన అన్యభీమస్య
మనశ్చకర్ష - స్వస్యనాగాయతబలస్యాపి వాలగ్రహాత్రచాలనాశక్త్యా దుర్విజేయమస్య
మాహాత్మ్యమితివిస్మితోభూదిర్వర్ధః || ౨౭ || తదస్మితి || విన్నయస్యలోచాత్తరానుభావ
దర్శనజన్యస్య ప్రీతస్య అహంకారభంగజన్యలజ్జాయాశ్చపారదృశ్యనా అంతగామినా- తదు
భయసాంధ్రేణేతియావత్ - మాతరిశ్వసూనునాభీమేన హనుమానుభావత్వం వానవలోక
వాసిమదేవేషు - తన్మధ్యఇత్యర్థః కోదేవఃఅసిఇతిపుష్టః కపీనాంకుంజరః శ్రేష్ఠః హనుమానా
త్మానంప్రభం జనేనవాయునాలంబనాయాంనామవానర్యాంసంజారం-జానకిజాయాయస్య
తస్యజానకిజానేః శ్రీరామస్య హృదయరంజకంచిత్రాక్షదకంలేఖానాంలిఖితచిత్రాణాంవా

సాధయతి || ప || ౨౬ || ఇత్యుక్తవిషపరిఘంధరణేని ఛాయవల్గ్రంబదృఢంబవ
రిధాయభుజార్థ శాభ్యాం | తంక్రస్తుమేవనశకాకనశక్తవం గౌవాలంధయా
ఘనతయాస్యమనశ్చకర్ష || ౫ || ౨౭ || తదనువినయంబన్యప్రీతపారదృశ్య
నామాతరిశ్వసూనునాశ్చేవానవలోకవాసిషు కౌసీతిపుష్టః కపికుంజరః స్వమం
జనాయాంప్రభంజనేనసంజనితం జానకిజానేర్హృదయంజ్ఞాకలేఖనాహకంవ్యా
జహర || ౫ || ౨౮ || సబహుమానంతస్యవచన మాకర్ణ్య || ప || ౨౯ || ప్రీతేన
తేనపునరవ్యధిః కపీనామూదేతథాయది భవానధు నార్థ యేహం | కర్తుంత
నునయనయోపధి తావకీనాం తత్తాదృశీముదధిపల్వలతానవిత్రం || ప || ౩౦ ||

హాకంనేతారంవ్యాజహరఉక్తవాక్ || ౨౮ || సబహుమానమితి || తస్యహనుమతేవచనంపూర్వో
క్తంసబహుమానంయథాతథాఅకర్ణ్యేత్యుక్తతరేణసంబంధః || ౨౯ || ప్రీతేనైతి || ప్రీతేనఅతిసం
తుష్టేనభీమేనహేకవిశ్రేష్ఠ-భవాత్తథాయదిరామదూతశ్చైతత్కర్తృ తత్తాదృశంఅనుపమంఉ
దధేస్యమూద్రస్యవల్వలతాయాఃపల్వలభావస్యనవిత్రంజననం - స్వస్యాతిమహత్త్వేనతస్యాత్య
ల్పత్వసంపాదయిప్రీమితియావత్ తావకీనాంతవనంబంధినం యమ్మ తస్య దోరన్యతరస్యాం
భిక్షేప్తిభిక్షి తవకమమకావితితవకాదేశః - భిక్షేనాదేశశ్చ - తనుశరీరంపునఃలిధునానయ
నయోఃపథిమార్గే కర్తుంప్రస్తుమితియావత్ ఆహమభ్యర్థయాయాచే - ఇతికపీనామధిః ఉదేఉ
క్తః - కరణేలిట్ || ౩౦ || ఇతి || ఇత్యుక్తోయంహనుమాక్ హేయాలిహసేనైవ - న
తుయత్కై నెత్యర్థః - నిజైరాత్మ యైరంకైఃప్రవృత్తస్త్వక్ విరుద్ధాయామాతురపత్యన్యజై మా
తేయస్యమాతృనవత్ప్రవృత్తస్యభీమస్త్వేవమార్గంసరురుధే- ననిరుద్ధవాక్ - కింతుద్యుప
దాంస్వర్గ వాసి నానువిమార్గంసరురుధే - అత్రహనుమతోంగవృద్ధేర్భీమ వివిషదభయమార్గ

లోభ హేతుత్వాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యలింగం- తథావ్యయార్థాద్యయోప్రకృతాప్రకృత
యోరోధ రూపధర్మైర్వాదీ హేతులంకారశ్చ - తయోరవిన్నపదబోధ్యత్వాదేక హేతుకా
నుప్రవేశనంకరః ॥ ౩౧ ॥ త్రస్తస్మేతి ॥ సమానాఅధిన్నాజాతిభర్తృఃపక్షయక్షుర్వృతత్వ
రూపఃయస్యసహజాతిన ఇతిశంకావిత్థోస్యాస్తీతితద్భంగిసేవేమత్వద్ధియ ఇహమైనాఃస్యగి
రేంజస్యంశయః కిమయంబుద్ధకృచ్ఛితృత్వతోవానవేత్వాత్త కేలస్యకుతార ఇవాచరితః
కురారితేతస్మిన్ రక్షఇతియావత్ - ఉపమానాదాచారార్థ సిద్ధింతాత్మరతిక్రః - సక్ష
యోర్వయోరపిలాడిః అదర్శనంయస్యతథోక్తం తస్యహమమతోపిభుః అభ్యుద్భవహదీద్య
త్రస్తస్యభీతస్య అతపితఅస్యభీమస్యమోహేచి త్రవిభ్రమేనతినయనయోర్వగ్నంయథాము
కులీబభూవమిలతమాసీత్ - తథాబాధేమోహక్ష యేనకారయోర్వగ్నమపి మకులీబభూవ
అంజలిబహు వేత్సర్థః - అత్రాపిత్రాద్యగ్నపుర్వస్యన యనయగకరయగమమశ
నంప్రతిహేతుత్వాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యలింగం- తస్యచనయనయగకరయగయోః క్లేషభి

ఇత్యుక్తోయంప్రవృద్ధోగైర్లైలయారురుధే నిజైః । వైమాత్రేయస్య త
నైవవమార్గంనమ్యవదామపి ॥ ప ॥ ౩౧ ॥ త్రస్తస్యపద్మపురుదీక్ష్యసజాతిశం
కిమైనాకనంశయకురారిత పక్షలోపమ్ । నోహేయథానయనయోర్వ కులీ
బభూవబోధేతతైవకరయోరపియగ్నమస్య ॥ ప ॥ ౩౨ ॥ ప్రమోదాత్పరితృ
ష్యభ్యిఃప్రతిక్షణమథాంగతైః । భీమేనాప్యవహదీవత్రాతుర్వర్షధి విడంబ
నా ॥ ౩౩ ॥ గన్వసినయమేవంవ్యజిజ్ఞాపచ్చ ॥ ప ॥ ౩౪ ॥ ప్రార్థ్యమాన ఏదవ
ర్షీనంచిరాత్పశ్యతేఽథిభవంతమగ్రజహ్నివన్యయామునిధిరెవమేధునావీరవర్ష
భవతాపికుస్తరః ॥ ప ॥ ౩౫ ॥ రాఘవస్యసహజాదపీత్వయి త్రైమవృత్తిరచి

త్రికాభదాద్యవసితమకుశననాపమ్యస్యగమ్యత్వాత్ప్రేనఃప్రకృతాన్వ దస్యతుల్యదాగితాభ
దస్యవద్వయోఃపూర్వవత్సంకరః ॥ ౩౨ ॥ ప్రమోదాదితి ॥ అధభీమేనాపిప్రమోదాత్ప్రతి
క్షణంపరిపువ్యభ్యిః వర్షమానైఃఅంగైరేవాంగతైః బ్రాతుర్వచమతేవృద్ధేర్ద్విడంబనా అను
కరణంఉదపాదితత్వాదేవేత్యుత్ప్రేయే - అనందసాంద్రోభూదిత్యర్థః - ఉత్సూర్వాన్వ
ద్యతేఃకర్తృణిలుక్ ॥ ౩౩ ॥ సవినయమితి ॥ ఇదముత్తరైవంబధ్యతే ॥ ౩౪ ॥ ప్రార్థ్య
మాసేతి ॥ చిరాత్ప్రార్థ్యమానంచయాకా మయమానంపదయోర్భవదీ యయోర్వర్వచం
యస్యతం అగ్రజంజ్యేష్ఠంభవంతం పథిపశ్యతేమేమమపవంపిన్యయవివాంబునిధిః హేవీరవ
ర్షభవతా సముద్రలంఘనవజేనాపి అధునాదుస్తరస్తరితుమశక్యః - ఆకస్మికంభవద్దర్శన
మత్వాత్పూర్వకరమిత్యర్థః ఎవంసవినయంయథాతథావ్యజిజ్ఞాపతేవిజ్ఞాపితవాక్ - అత్ర
కస్మీకకాంక్షితార్థ సిద్ధి వర్ణనాత్ప్రహర్షణాలంకారః॥౩౫॥ఉత్క్రం రితార్థ సంసిద్ధి ర్నినాయ
త్నంప్రహర్షణమితిఉత్తాతరథోద్ధతా ॥ ౩౫ ॥ రాఘవస్మేతి ॥ యతిఃహేవీరస్వయమి
నీవరాణాం రాక్షసానాంవధాత్మకే ఉత్పదేవిషయే - అత్తృణాత్సామిత్రైః అభిరమంశం

౧౭౮ చం పు థా ర తే న వ్యా ఖ్యా నే - ౪౦ చ మ స్త బ క :

భాగంబగ్రహీగృహీతవాససి-అతఃకారణాత్ త్వయివిషయోరాఘవస్యశ్రీరామస్యప్రీతిఃప్రేమ-
 నజాజాతా త్ర తరంత్య గమవేక్ష్యేతిల్లజ్జోపేషంచమా - అధికావ ద్రత ఇతిమేమమమతిఃని
 శ్చయః - అత్రో త్రరవాక్యార్థస్యపూర్వవాక్యార్థంప్రతిపేతుత్వా తాన్యలింగభేదః
 తేనాస్యలక్ష్యణాదప్యధికబలవ త్వప్రతితెరలంకారేణవ స్తుభస్విః || ౩౬ || ఆర్యశి || హేలర్య
 ఉగ్రైపరుషంమమమత్సంబంధివా స్త్రుపం అపరాధంక్షమస్యఇతి - ఉత్తేష్విలిఖేషః - చ
 రణయోరానతంప్రణతంఅవరజంభీమం చుబుకేబస్థాధోభాగేగృహీత్వా - హనూమాణిరసి
 జిఘ్రుక్ ముంబంత్యక్ ముముచేగమనాయాల్లజ్జాతవాక్ - అపిస్తవ్విధః - భీమస్తుఅము
 వ్యహాసమతః విరహంనసహతేఇత్యనహాసస్సక్ అశ్రుబిందూక్ ముముచేనవర్ష - జిఘ్రుక్
 హనూమానశ్రుబిందూనానందవాప్సాశినుముచే ఇతియోజనా - తథాసతిభీమోపేత్యేకకర్త
 కక్రీయాన్వయసముచ్చాయ మోపిశబ్దఃస్వరతాంభజతఇతికేచిత్ || ౩౭ || గచ్ఛతఇతి||
 అథగచ్ఛతఃఅన్యమారుతేః పథిమార్గే గంధమాదనంగామకులూచలఃగాఢయా అవిచ్ఛిన్నయా

కేతిమమతిః | యామిదీవరవధోత్సవేయతోలక్ష్యణా దధికమంశమగ్రహీః ||
 ౪ || ౩౬ || ఆర్యక్షమర్షసుమవాగపరాధముగ్రమిత్యానతంచరణయోశ్చుబుకే
 గృహీత్వా | జిఘ్రుంవిరస్యవరజంముముచేహనూమాణి భీమోవ్య మువ్యవి
 రహాసహనోశ్రుబిందూక్ || ౪ || ౩౭ || గచ్ఛతోన్యపథిమారుతేపురోగంధమా
 దనమభూత్కులూచలః | వానరేంద్ర ఇవగాఢవిషికావాసనాభిరవి ము క్తద్య
 త్పథః || ౪ || ౩౮ || అలకేశయోషిదలకేశయైస్సుమైస్సురిభింప్రమోద సురభిం
 సభస్యదామ్ | ఇఖరేనస్యమహతీముదగ్ది శోమణిదర్పణీమిషదదర్శనాపికాం ||
 ౪ || ౩౯ || యత్యేధిపన్యయశసీవగృహీతదేహద్యప్త్యాభయోద పగతేనతిహం

వీషికయాదర్శనధారయాయాః వాసనాన్యంస్తారాస్తాభిరవిము క్తఃదృశోఃపంథాః నయన
 విషయత్వంయస్యతథోక్తః వానరేంద్రహనుమానివేత్పుత్రేప్రేత - పురోగ్రేధూతతందృష్ట
 వానిత్యర్థః గంధమాదనమన్యే చేత్య నశాననాద్రం భమాదన శబ్దస్య క్లిబత్వం - రథోద్ధ
 తా || ౩౮ || అలకేశేతి || సఃభీమతస్యగంధమాదనస్యభిఖరే అలకానామపురిత దీశస్యకుభే
 రస్యయోషితాం అలకేశేరత ఇతిశయైః శయవాసవా సిష్ట కాలా దితిస ప్రత్యా అలుక్ =
 సుమైఃసాగంధికైఃసురభింగంధిలాం - నభస్యదాండేహనాంప్రమోదస్యజలక్రీడావిజస్యస్సుర
 భింకామధేనుం అత్యానందదాయినీమిత్యర్థః ఉదీచ్యాఃదిశఃఉ త్రరస్యాదిగంగనాయాఃమణి
 మయీందర్పణీంముకుర ఇవస్థితాంమహతింవాపికాందదర్శ - ఆరుణ్యైర్వల్యగుణిమిత్రా
 మడిదర్పణిత్వేప్రేత - యత్రుస్మాదనమయేకుభేరాంగనాలకగళిత కుసుమైస్సురభింపసో
 జ్ఞాం || ౪ || సుగంధంచమమాజ్ఞే చవాచ్యవత్సురభిన్త్యుతమితిశబ్దః ఇతిశ్రు సింహః - తస్మిన్సి
 యసాగధి కాన్యవేక్ష్యణాబేరాంగనాలకకుసుమైర్వ నోజ్ఞ త్వోక్తోపతప్రకర్షాభ్యుదోమప త్రే
 రితి - సుంజాభాషిణీ || ౩౯ || యత్యేతి || అధసభీమఃగృహీతదేహమా ర్చయతియత్యేధిపన్యకుభే

రస్యయశసికీర్తావివస్థితే తద్విత్తుప్రేక్ష్య - హంసానాం యాథేకులేదృష్ట్య ఆత్మానంబీక్ష్యథ
యాదవగతేవలాయితేనతి - కయేవామమూలేనవేది తావిన్యస్తాగదాయేనతిథోక్తనన్య -
తోయంసాగంధికీర్తి కాజలంవిగాహ్యప్రవిశ్యపుల్లనివికసితాని అభిహాసిశ్చేషామపిహల్ల కా
నాంరక్తాబ్జానాంకులనివుంజాని అలూపితావచితవాక్ - లునాతేన ర్ద్రరిజ్జ - ఆత్మో
ప్రేక్ష్యయానువేదస్యభావివరాభవప్రతీతేరలంకారేణవస్తుధ్వనిః || ౪౦ || తదావ్యగ్నిః ||
తదాత్వస్తుతదాకాలభిత్వమరః - తస్మాంకల్పారసరస్మాంకరక్షణఃపాలయిత్వా అవివచే
జ్జాత్వత్వంకః ఆయుషఃఅగ్రభూమిం ఆరురుక్షసి ఆరోధుమిచ్చసి - ఇత్తుక్తేష్విశేషః
మంతతన్వన్యపరితనిరుంధానా నిరోధంకుర్వాణా అన్వర్థతాయాః క్రోధవశేనా
స్మౌవయవార్థత్వస్యకోపకరాధీనత్వస్వేతీయావత్ - అవలంబితయాస్యికారేణేతేగమ్యా
ప్రేక్ష్య - లోహితానాంఅరుణేభూతానాంలోచనానాంప్రతిబింబైః తామవచితహల్ల కాం
దరసీంపునరవిసాగంధికైఃరక్తాబ్జై రంతర్వత్త్వింసగర్భాంతర్భూర్భూమివేతియావదిత్తుప్రేక్ష్య -

సయాధేకయేనివేదితగదస్యవిగాహ్యతోయంపుల్లనిహల్ల కకులాన్యభిహాన్యలా
వీత్ || ౪౧ || ౪౦ || తదావ్యవతద్రక్షణికన్యంసాహసేన్నాయరగ్రభూమి
మారురుక్షసీతసమంతతోనిరుంధానా అన్వర్థతావలంబిత యాలోహితా
నాంలోచనానాంప్రతిబింబైస్తాతరసీం సాగంధికాంతర్వత్త్వింసకుర్వతఃకో
భవశాస్త్రామయాతుధానా నభీమారంహసానముపబృంహితసీంహనాదన్య
రముపోషితస్య పరిఘస్యపారజాంపరికల్పయాంచక్ర || ౪౨ || ౪౧ || రక్ష్య
తారక్తపదీమహద్వైర్విష్యక్వతంతీవియతిస్థేతానాం | తత్తత్తప్రతీకాతుర్భురితి
బుద్ధైఃకరావలంబంకలయాంచకార || ౪౩ || ౪౨ || క్షర్వతిస్యాగ్రవస్తుభ్యః

కుర్వతఃక్రోదవశాస్త్రామయాతుధానా రక్ష్యవి శేషాన్ నభీమారం హసావేగేనసముపబృం
హితఃపరి తస్మింహనాదోయేన తథాక్తస్త్వచిరముషితస్యవధపారజారహితస్య పరిఘస్యగదా
యాఃపారజాం ఉపవాసానంతరభోజనం - పరికల్పయాంచక్రే - అవధీత్యర్థః - గమ్య
వాచ్యోప్రేక్ష్యయారంగాంబీదావేనసంకరః || ౪౪ || రక్ష్యతి || రక్ష్యభ్యఃక్రోధవశేభ్యఃప్రతా
మహద్రేగంధమాదనస్యవిష్యక్వతంతీవ్రవహాతీరక్తపదీశోషితవృ వాహావియత్యాకా
శేఫితానాం దేవారిశాంతురంతః స్వందమానాంబీషుప్రసారేషుధాతవః గైరికాదయఃయ
స్యాంతథోక్తా - రురీసర్పారభిబుద్ధైఃశ్రీహత్త్వికాయాఃకరావలంబం సుఖగ్రాహ్యత్వంక
లయాంచకారఘటయతన్వ - నిర్భరప్రమంజనయామాపేత్యర్థః అతవినక్రాంతిమదం
కారః || ౪౫ || పర్వతస్యేతి || నభీమఃపర్వతస్యగంధమాదనస్య అగ్రేభిరేవస్తుభ్యః మశికం
జపుంజాదీన్యహయేతిల్పబ్ధోపేపంచమా - వ్రవస్తులస్యత్రగంతంసేవృత్తీంఅనభిలషంతీం -
నభిర్ధన్యనశ్చన్యపుష్పవేతిసమానః - వృశంధృష్టింమహాయత్నాత్ అతికష్టాత్ ఉత్థాయ
అహ్యత్థిఉపశ్యకాంఅద్రేరాసన్నభూమిం ఉపాసేదత్ ప్రాప్తవాక్ - భృగూపైయే

౧౮౮ చంపుభారతే - నవ్యాభ్యాన్ - ౪౦ చమస్తబక్:

త్యనేనపర్వతాగ, వస్తునాంలోహై త్రరప్రతితేర్వస్తునావస్తుభస్వి: || ౪౩ || తదాసీమితి ||
 తదాసీముపత్యకప్రాప్తినమయ ఏవభిరేషుప్రాత్యమయ యధిష్టిచాష్టవి - కమలపాలి
 శాయాః హింసాస్యాస్మాసోః ఘటోత్పచస్యస్కంధభాగం భుజాగ్రమేవశిబికాంప్రియయా
 దౌపద్యానహలధిరుహ్య - తస్యగంధమాదనస్యకటకభువనితంబప్రదేశమేవలగ్రతేషుప్రా
 ప్రవత్సనత్సు - మూర్తస్యశరీరధారిణః ఆసురాగన్యభ్యమందదాతితితథాశ్చ ఆరుణ్యాది
 తిభావః తాంవికసి తాంకుసుమనంహతింకల్పారబ్బందంరహసిప్రమతాంప్రతి ఆదరణిడపదా
 ముపాయనమకరోత్ - క్వభిమాద్యేత్యాభ్యాయంతోయధిష్టిరాదయః చింతామాత్రన
 స్మిహితేనఘటోత్పచేనగంధమాదనసీతా ఇతిభారతకథాత్రానుసంధయా || ౪౪ || సరసీ
 తి || ఛార్తరాష్ట్రేణదుశ్శాననేనఛార్తరాష్ట్రేః సీహంపై శ్చటకలీకృతే ఊర్మిమతికౌటిల్యవ
 తిరంగవతిచలనివతలభిభిన్నభాసురే అస్యావరతమోద్యోపద్యా: కచేకేశేష్వపీతిజాత్యేకవ
 చనం - సరసీకల్పారవాహికాయామివతయాకుసుమచంహత్యాఊషేఉషితం - వనతేర్వాచే

ప్రవస్తుంనెచ్చతీంద్యశక్తి | ఉత్థాయనమహాయత్నాదుపాసీదమపత్యకామ్ ||
 ౫ || ౪౩ || తదాసీమితరపష్టవిప్రాత్యమకమలపాలికా సూసోఃస్కంధభాగ
 శిబికామధి రుహ్యతస్యైవకటకభువ ముగ్రతేషునత్సు మారుతిరాద రెగర
 హసితాంవికసిలాది కుసుమపం హతిం మూర్తాను రాగభ్య మదాంప్ర మ
 దాంప్రమ్యవ దామకరోత్ || ౪ - ౪౪ || సరసీనకచెష్వస్యా ఛార్తరాష్ట్రే
 క్కులీకృతే | ఊషేతయావరతసోరూర్మిమత్యతిభాసురే || ౫ || ౪౫ || ఆధక
 ణాదిచాశ్చేటామృతేటాటవీనుటతిశీన్స్వకష్టస్వి జటానామదుర్బటస్యరారిరు
 టజమత్సవేద్యోవై తానతనూనసాతి ఇనదయితయా సహత్రినతితాస్వీ
 రాకేస్కందమాసియజ్జవాతేనచిదపత్తిపథేనప్రతస్థే || ౪ || ౪౬ || గతా

లిట్ - శ్చిద్ధురేషమజేయయచమా - ఇమాం నరూషశబ్దవాచ్యత్వాత్సాన రూపోపమామతే
 తిలక్షయిత్యాద దీపరూపోపమేతివ్యవజహర || ౪౫ || ఆథేత || అధానస్తరంకతాచితతస్మి
 స్వకష్టోష్ణిభీషే అశేటాయస్కంధాయాంక బ్రుమితి - క్రియాథే త్యాదిసావతుర్థి - తతేగంధ
 మాదన సృశాతేటవి చర్యటతిపరితస్సగచరతితి - దుర్బటః అతిదుష్టః దుర్జటఇతివాపాయస్య
 కౌటిల్యా నామృగశజటానామసురారిః రాక్షసః ఉటజంయధిష్టి రవర్ణశామేత్య - త
 యిసయాదౌ)ప గ్న్యవహత్రినతితాస్వీరాకే యధిష్టి రగమలనహదేవాకే వేషికయానహ
 జైతానాకాయజ్ఞేయాకతనూనసాతః ఆహవసీయ గార్హ పత్వదక్షిణాగ్నివివస్కంధంభు
 జాగ్రమాసింహప్రావయ్యతేనచిద్దక్షేయేన అపరిచితేనవై దేశేనపథేనమార్గేణ - ఋ
 మూర్తిత్యాదిసానమాసాంతోచ్ - ప్రతస్థే ఉపనూలంకారః || ౪౬ || ౫ తేతి || తత్రగంధమా
 దనననేగతస్సర్వ మనంచ ఆగతమాగమనంచగతాగతమితిసంకుచద్యంతై కవశ్చాపవత్స్త్రిన్
 ష్టేతాతేచేత్యర్థః - క్రమోక్తనవివక్షితః తత్త్వ ఆగతేఘటోత్పచేనగతేజేనచస్కంధేభ్య

తస్య రాజ్యః యుధిష్ఠిరస్య పవయోరర్పణానాం విన్యాసానామభావేన అపాప్రప్రాయాశ్చ
 కుంభంతయాతద్వనంపతత్రిణాం జటాసురగతిస్సర్వ పక్షిణాంనాదైః కలరలవ్యాజేనేత్యర్థః
 దితిస్త - రురోదేవేత్యుత్ప్రేక్షాసాపన్నవాచ - మహతాంపాదస్సర్వస్యాదాగ్నౌ ధుర్లభత్వా
 దితిభావః || ౪౭ || వనమితి || కథితేనిష్కర్తృజ్ఞాభిభూయన్త్యితియావత్ సతాంతేనర్పణన
 భాయాం వనంయూతుమిహోచ్చేయియాసోఽయస్యధర్మ సూనోఽయుధిష్ఠిరస్యజటాసురజాతా
 దణవిషయేరోధేనేమాన్త్యవచితా ఇతినిషేధఃసబభూవ - కింతువిజృంభంతీ కణశాశోకరసః
 యస్మిన్కాన్తస్మిన్కావనగన్ధ మాదనేతస్యధర్మ సూనోః జటాసుకంటకశాఖాసురోధఃఅజిర్న్యణం
 జటామ్బుమర్ద్వీనిష్కర్తృ అజనిబభూవ || ౫ || జటాసుటాయాంశాఖాయామితివిశ్వః ఆత్రసటా
 శాఖయోః నిషేధాకర్న్వణయోశ్చజటారోధశబ్దశ్లేషభిత్తికాభేదాన్యనసాయ మూలాతిశయో
 త్వా అచేతనస్యాపివనస్యకారుణ్యాధాయనిధర్మ రాజజటాధారణవేతనస్యైవమర్వోధనా
 దేః కారుణ్యానుదయేనలోకైకవిలక్షణంధోరాత్మ్యమితిప్రతీతేరలంకారేణమన్తద్వయః - జ

గతేతత్రఘటోత్పన్నయేన జటేనచస్కంధధృతస్యరాజ్యః | పదార్పణాభావ
 చావనంతత్వతత్రినాదైరివరోదితిస్త || ౪ || ౪౭ || వనంయూతుఃకరిత్యేనభాం
 తేజటాసురోధోనబభూవయస్య | వసేవిజృంభత్యరుణే పితస్య జటాసురోధో
 జనిధర్మ సూనాః || ౪ || ౪౮ || సీత్యాకేమద్యవనసీమధిదూరమౌతానత్త్రైవ హ
 న్నిసహసేతిధియేపతిష్ఠక | ఆలక్ష్యతాయమమరారిసప్తజంఘా గంతుంప
 వాత్పదమపిషీతి పానుభావాత్ || ౪ || ౪౯ || మధ్యేమార్గంపనాంతాన్మదగ
 జగమనేమారుతోనమ్ముఖేన్మిన్సార్థంతేనాధయోధ్యంధృత రథసమనాన్స్త్రైవ
 ర్వప్రసారః | దైత్యస్తాన్రాజపుత్రాన్క్షేతితలమనయ ద్వా మునాస్కం

టాసురోధోఇత్యావృత్త్యా అధావనగమనానంతరంజటాసురఃతస్యధర్మ సూనాః జటాసువిష
 యేరుధ్యతే అనేనేతిరోధఃసీమధకఃకర్ణకశ్చాజనీతికేచిత్ - ఆత్రావృలంకారధ్వసేచపూర్వ
 వత్ || ౪౮ || సీత్యేతి || షీతిపన్యధర్మ రాజస్యఅనుభావాత్ మాహత్యైవో అతిభారాత్
 నాపరిణాత్ పదాత్ పదమేకంనిషేధేత్యర్థః పదమపరంగంతుంనిషేధం అస్మన్మేమండి
 భూతేజం ఘోయస్యతోయమమరారిజటాసురః అద్యవనసీమని ఏవాన్సుదూరం బహుదూ
 రంసీత్యాన్ప్రా పయ్యంతీం కార్యం - అత్త్రైవ దేశేనహ సాహస్యేలిధియా ఆలోచనే
 నతిష్ఠన్మి వాలక్ష్యతదదృశే - తత్రత్తైరితిశపఃలక్షణేః కర్ణజిజ్ఞాఞ్ఞేప్రేక్షే || ౪౯ || మ
 ధ్యజతి || అధమధ్యేమార్గంమార్గ మధ్యేవనాంతాత్ మదగజగమనేఅస్మిన్మారుతోనమ్ముఖే అ
 భిముఖమాగతేనత్యర్థః తేనసార్థంమారులివాసహయోధ్యం ధృతేరథసవేగహర్షోవాయేనతా
 దృశంమనోయస్యసేతిప్రతిష్ఠిత్వేదర్పస్య అహంకారస్యప్రసారోస్ఫురణంయస్యనాదైత్యజటా
 సురఃస్కంధమధ్యంతేనామనాతాన్ రాజపుత్రీంపరాజపుత్రాన్శ్వరాజపుత్రాన్కాద్రా
 పదీయుధిష్ఠిరాదీన్క్షేతితలంభూమింప్రత్యనయత్ ప్రాపయత్ - సఃఅనిలభాః పునఃసంభ

వరేంద్రపుత్రాః ధర్మరాజాదయః యాజ్ఞసేన్యాద్రావద్యాసహనియమైః ప్రకవితైః
 కృశాంగాన్యంతేత్రదైవ్యవసే తపోధనానాంసత్పాదీకేవలంలాంచనాన్యేనజవయః ॥ ౧ ॥
 తిసుకుమారానితేకధంవయమివశృరంలపశృరంతిత్యా శ్చర్యేణ ముచురపశస్తవయ ఇత్వ
 ర్దః - కింతు నేదీయసీనాంసమిషభ్యతానాంవనేవీరుధాంతతానాం నేత్రానిచ లావనాన్యపీ
 తివజవయః ఆపహరథ మితిభావః ॥ ౧ ॥ నేత్రంనాద్యాం తరార్థులహావనా నానెవపదవిశ్వః
 త్రలోచన మూలనాంనైత్రశబ్దశ్చైష భిత్తికాభదాధ్యససాయమూలతిశయాత్వా బుచే
 తనానామస్యాస్పర్యాధాయకత్వేకిముతసచేతనానా మిత్యర్థాంతరాధరవప్రతీలే రలంకారే
 జలలంకారధ్వనిః ॥ ౧౧ ॥ తదన్వితీ ॥ తదవత దనంతరం - కదాచిదతేషః - ఖలిదన్వః
 మానశ్చిత్తమున్న తిరస్యాస్త్రీతిఖలమానీనఃప్రసిద్ధః కురున్యవత్థల్లతరాప్రస్థలనాజిహ్వ
 ధనః - సర్వాంధనకనకమణికరితురగావి రూపాంసామాజ్యవ్య ఎవశ్చత్యాదివశ్యస్త్రిం
 సంపదంస్త్రియాంప్రాప్తకార్మ్యవ్యవహారీర్ద్రవ్యస్య ఉన్నతిరతిశయఃమైత్రేషాంలలిహిమంధ

హతైస్సమంమహాదైర్మ్యవృత్తదైవ్యవసంనితాంతశ్చుప్తః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ సరం
 ద్రపుత్రాస్సహయాజ్ఞసేన్యానకేవలం త్రలహాధనానామ్ ॥ నేత్రానిజ
 ద్రుర్నియమైఃకృశాంగానెదీయసీనాంసపీరుధాంశ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ తదవన
 ఖిమానీనర్వసామాజ్యఃక్షీంప్రచికటయిమలెషాంప్రాప్తకార్మ్యవృత్తతా
 నామ్ ॥ కురున్యవతితనూజాఃఘోషయాత్రావదేశాదభజతబలం మైరావృతి
 న్నంవనాంతమ్ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ కర్ణానిలైస్త్రకరిప్రజానాంమృత్యుచర్యము
 చమూరజస్సు ॥ రజస్సునిత్రాశ్రితమశ్వరాజ్ఞోబాదివాదంవలకాపహస్తా ॥ ౧౮ ॥
 ౧౯ ॥ తత్రరజ్జనహనస్సూచినస్థానసూచనకృత్తి ఇవాంగదే ॥ ధారయన్బజ

ర్మరాజాదిభ్య ఇతినంప్రదానస్సంబంధవ్యవక్షయావస్థీ ప్రచికటయిమః ప్రదర్శయితు
 మిచ్ఛన్తా ప్రచికటయితేస్సన్నంతాదుప్రవృయః - ఘోషయాత్రాయాఃజిహ్వలంకారా
 జార్థప్రయాణస్య అపవేశాత్వ్యాజాత్సలనాంచతురంగజాంసంమైరావృతశ్చనకేతన
 నాంతందైవతవనలభజతప్రాప్తవాక్ - ఖలుమానీతిహరిఖలుశ్చనైరర్థకావ్యవేత్యః
 మానినీ ॥ ౧౯ ॥ కర్ణేతి ॥ తత్రదైవతవసేనర్వేషుచమ్యస్సేనాయాన్సంబంధమృజస్సుతరానే
 మకరిప్రజానాంగజ సంఘానాంకణయోగ్యలైర్వాయభిజ్ఞాన జన్యైఃవత్తుఅపగచ్ఛత్సు
 నత్వస్థి అన్యరాజ్ఞాదుర్విధనస్యచిత్రాశ్రితంరజః పరాగస్తురాజన కారశ్చబాన్రాజా
 శ్రయబూదితేవ్యత్ప్రేయా - అవంవలంసచేవతస్థా - కర్ణస్యరాధయన్సలనినైఃప్రేక్షతైః
 రాజ్ఞశ్చిత్రాశ్రితమిశ్వరాజయంతికేచిత్ - అత్రోక్తప్రేక్షాయాః - భూగోరజాగుణ
 యోరజశ్చబ్దశ్చైభిత్తికాభదాధ్యససాయ మూలతిశయాత్తిసాపేక్షత్యాద్వియోరంగారి
 నీభావేనంకరః ॥ ౧౯ ॥ తత్రైతి ॥ తత్రదైవతవసేనకౌరవజుర్విధన భూజనంబంధలైర్వ్యవహర
 తేరిజ్జాభిపాదైర్బుధానస్సంబంధస్య స్థానసూచనంప్రేక్షనైర్వేదగుహాభివృద్ధివనైర్దైవత్వ

చంపుభారతే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమస్తబకః.

త్యైత్వే - అంగదేయారేభజయగేన ధారయంత్యై పైనికాణం క్రిశఃవిబభాజపంక్తి
 బంధాంశ్చకారేత్యర్థః - సమ్యగాత్మానంపాండవాఃపశ్యంత్యైత్వాశయాదితిభావః - అత్రాం
 గదధారణంకటకముమటాఃధారణస్యాప్రసవతః - రథోద్ధతా ॥ ౫౧ ॥ అశ్రంతిహ
 ప్యేతి ॥ తదనుఅసాదుర్యోధనః అశ్రంతిహస్యతాకాశస్పర్శినః అత్సున్నతస్యేతియావత్ పట
 భూమిరుహఃపటవృక్షస్యతలే అధఃపరిదేశస్థిత్యా - సంగీతభంగిమగానవిశేషమరసికంసునిషే
 తం - సురాధిపస్యేంద్రస్యగాయకేంద్రంచిత్రసేనంబంధువగైఃప్రహ ఆకారయంత్రాహ్వా
 యన్నివేత్సుత్యైత్వే - వీణావిన్యాంవైణికానాంగీతరీతికసంగీతభంగిం అశృణోత్ శ్రుత
 వాణ్ - శృణోతేకర్తరిజ్జ్ ॥ ౫౨ ॥ తావదితి ॥ తావత్తదానితస్యధారత్రాప్రస్యదు
 ర్యోధనస్యచేష్టితస్యపాండవతీరస్కారరూపస్యరాక్ష్యంపారుష్యంనిరీక్ష్య - నితరాంశ్రుధామో
 పెనఅధస్య సుధాంధసాందేహనాం పతేరింద్రస్యనిదేశేన ఆజ్ఞయావనావసితేశ్చేష్టితనన
 భూభాగేఅవతీర్ణఃప్రవిష్టఃతూర్కంనత్వరం యథారథావిప్యతానిబాణాః కృపాణోఽఖడ్గాః

యగేన కౌరవస్సైనికాన్సవిబభాజపక్తిశః ॥ ౫ ॥ ౫౧ ॥ అశ్రంతిహస్యన
 టభూమిరుహస్యసైనికాన్త్యాశ్రణోత్తదనువై చికీతరీతిం । సంగీతభంగిరసికంస
 హబంధువగైరారకారయన్నివసురాధిపగాయకేంద్రం ॥ ౫ ॥ ౫౨ ॥ తావత్తస్యధా
 రత్రాప్రస్యచేష్టితరాక్ష్యంనిరీక్ష్య నితరాం శ్రుధాంధసాంధాధః పతినదే
 శేనవసావసదేశేవతీర్ణస్తూర్కంవిద్యతకృపాణబాణచా పకలావతను త్రాణసేన
 శ్చిత్రసేనశ్చిరత్సనిత నరత్సశృమూరు తతిమివధిమూమూమ్నివార్య త్వేష్ట
 యాలాలయాంపక్తే ॥ ౫ ॥ ౫౩ ॥ భటేషుధావత్సుభయేనకర్ణః కృధా
 హనన్కుంజరమంజుచారః । కరేణిష్యురిత కాశపుష్కణిగామశత్రుంజగదెక

చూపాఃకలాసాఃతూణ్యః తనుత్యాశికవచానివయయాతాద్య శిసేనాయస్యతథా క్షేచిత్రక్షే
 సోనామగంధర్వరాజః ఆహూంకుర్యోధనసంబంధినీంపమాంచిత్రాత్ త్సుధితః బుభుక్షేతేతర
 త్సుర్కృగాదసోనామమృగవిశేషః (శివంగీతిభాషాయాం) చమూరుతేతింహరిణ సమూహమివ
 త్వేష్టయాసింహనాదెసలాలయాంపక్త్రాకమీకృతవాణ్డపమాలంకారః-యన్తుతరత్సుస్యిం
 హాక్షతిన్యసింహః-తన్న - జరరజ్జ్వలనజ్వలతాప్యపగతశంకంసమాగతాపిపురః-కరిణామరీణాహరిణా
 హరిణాంహస్యతాంతుకథమిత్యాదిసాసింహస్యహరిణవధోద్యమమాత్రే పృశనక్రిహోధనాత్
 లోకవిద్యోభయవిరుద్ధదోషాపక్షే - తరత్సుస్తుమృగాదన ఇతివ్యాఘ్రవిశేషపర్యాయత్వే
 నమోశదర్శనావృత్తి ॥ ౫౩ ॥ భటేష్వేతి ॥ కుంజరస్యగజస్యేవమంజుర్క సోజ్ఞఃచారఃగమనం
 యస్యసంజగతిపకంముఖ్యంసచాసావీరశ్చేతినైవక్షేకవిశేషవిశేష్యభావాద్యమానః - కర్ణఃరా
 భేయఃభటేషుకౌరవస్సైనికేషుధయేనధావత్సుపలాయమానైః - హన్తానితావదేవభునతాం
 తార్యమితిపహనంత్యై కరేణిష్యురితంటంకారితం కాలపుష్టంనామధనుర్యేనకథాక్షశ్చ
 సత్ - కృధాశత్రుంచిత్రసేనంప్రతిజగామ ప్రభుర్వయా ॥ ౫౪ ॥ స్వేతి ॥ నకర్ణ

స్వస్వేదేనాహ్మనమానం అభిన్నంనామకర్ణ ఇతిసంజ్ఞాయస్యతస్మిన్ ఆవయవే శ్రోత్రై
 నటకాకర్ణ ఇమేవనాభ్యాంవలన్య ఇహిహియస్యతస్మాత్ ధనుషఃచాపాత్ యుక్తైఃప్రయు
 క్తైఃసాయకైర్వాణై ర్యుధి యుక్తే దేవగాయనాంగంధర్వాణాంశతలేకంబ్రదేశ వికంకే
 వలంయథాతథావర్తత ఇతిసర్వసం॥సి॥ ఏకేముఖ్యాన్యకేవలాభ్యుమరఃఆర క్తతాంబర్యం
 తంముఖార్యాదిరాగమాధుర్యంఆతిశోడితత్వంచ అభిలేవపుష్పపిచకార - సకలకరేరంబుధి
 రాప్లుతంచక్రభ్యర్థః - ఆత్రగళమా రవ రిసోతిర క్తత్యస్యాభిలవపుర్వాప్తివర్సనాస్మ
 ర్వాయాంబికారః - పర్యాయోయదివర్యాయేక్షై కస్యానేకసంక్రయ ఇలిషకాత్ - స
 వగానమాధుర్యశోడితయోః ర క్తశబ్ద శ్లేషభి త్రికాభేదాధ్యవసాయ మూలాశియోక్త్యను
 ప్రాప్తిత ఇతితయోస్సంకరః - ర క్తకంఠవిశేషస్యాదమరాశిరంజితే॥సి॥ వాగ్యసూరు
 ణేక్లిబంకుంకుమేరుధిరేషదేతివిశ్వః - సటద్దణాంకర్ణై వికసన్త్రజనామితి లింగవిధి ప్రతిజా
 మేనయోజనీయ మిత్వప్రిప్రా పుణిమంజుభాషిణీ ॥ ౬౨ ॥ గగనభృత్ ॥ కింజరగోరఃచ

వీరః ॥ ౪ ॥ ౬౧ ॥ స్వసమానాహ్మనయవేసటద్దణాద్దమషస్యతైస్సయ
 ధిదేవగాయనాం । ఆదిర క్తతాంశత,తై కవ రిసీమభిలేవపుష్ప పిచకారసా
 యకైః ॥ ౪ ॥ ౬౨ ॥ గగనెరశ్వలయతశ్చృప్తాం చలాద్గతీతాపి దూరమువ
 తఃసమంజీ । పునరున్నమగ్నిరిము పక్షవాయుభిఃపురతోభవత్కలహతోజిమో
 మునః ॥ ౪ ॥ ౬౩ ॥ హస్తేఽప్రవీణై రభిలేపికర్ణై సుధాంవిముంచస్పరగాయవ
 ర్గః । అయ క్తమేతత్పునరత్రకర్ణై విపారవర్తంవినసర్వ ఘోరం ॥ గ ॥ ౬౪ ॥
 తదనుభిక్వాశ్శాయి మోవిశ్వావసుకుమారస్య శరగణేనసహజవక్త్రైకృతంబలం
 ధ ఇవధావతిరాధేయేక్రందత్సమరుబ్బంచేమచ సర్వైగర్వేణగంధర్వ భటా

యతఃస్థాభాభిఃకంఠయతః అతపివకలహతోజిమోమునః సారదస్యత్రవోచలాత్ శ్రోత్రా
 గ్రాతూదారంగితాపి అవతంసమంజీభూషణగుచ్ఛః ఉన్నమగ్నిరూర్ధ్వంత్రసరస్వీః ఇ
 షూణాంకర్ణభాణానాయేషయైకంకవత్రాణితేషాంవాయుభిః పునఃపురతఃసారదస్యాత్ర లభ
 వత్అవ ర్తత-ఆత్రకర్ణావతంసమంజర్యాఃగళితాయాఃపునర్నారదాగ్రేభవనానంబంధేసంబం
 ధోక్తిరూపాయా అతిశయోక్తేః లోకో త్రరంకిర్ణయద్ధమితిశ్రీతే రలంకారేణ వస్తుద్వ
 నిః ॥ ౬౩ ॥ హస్తే సతి ॥ సురగాయవర్గఃగంధర్వసంఘఃప్రకృష్టావీణాయేమత్రైయద్ధనిపుత్రై
 శ్చహస్తైరభిలసన్వస్మిన్కర్ణైశ్రోత్రై సుధాంగానామృతం విముంచజా వర్షస్తపి అత్రక
 ర్ణైఃస్త్రి స్త్రీకర్ణైశ్రోత్రై రాధేయచఘోరంవిపారానాంపాణిశేషాణాంవర్షంవినసర్వ వ
 వర్షేలియత్రదేతత్పునరయ క్తం - ఆత్రసుధావర్షకాద్దస్తాద్భాణ వర్ష వర్షనాన్విరభిక్తా
 ర్యోశ్చ త్తిరూపావిషమపృథేదః - రాధేయశ్రోత్రకర్ణశబ్దశ్లేష భి త్రికాభేదాధ్యవసాయ
 మూలాశియోక్త్యనుప్రాప్తిత ఇతిద్యయారంగాగ్నివావేనసంకరః - ఉపజాతిః॥౬౪ ॥ తద
 స్థితి ॥ తదనుభిక్వాంధుగర్గరసంపద ఆతిశేషవిశిష్టాశ్శాయిభావిశ్వావసు కుమారస్యోక్త్ర

25

చంపువారతనవ్యాఖ్యానెపంచమసభకః.

పేనపుకరగజేసనహజవక్రతేవేగార్థం కృతః పణబంధోయేనతాబృత ఇవేతుశ్చేష్టేయై - రాసే
 యోశ్చే నిధావతిసలి - కురుబృందేమకౌరవప్రూహేమ క్రందతురుదిబ్బసంబు - నశ్చేంధర్వ
 భటాఃఅపి స్తన్నర్థఃగర్వేణాఽలతితాఇతిశేషః ఆయోధనధరణిమధ్యబాణం యుద్ధ భూమధ్యవ
 ర్తినంసుయోధనంకర్షి భిషాశ్చై రవబధ్య - నిర్జరపథమాకాశంప్రతిరథనవర్ణంమందమనై మః
 ప్రాసయామాసుఃరథనవర్ణంవార్ష సూన్యమితిదుర్యోధనవిశేషమితిశేచిత్ ॥ ౬౫ ॥ నయ
 త్సిన్ధితి ॥ వైరిషుశత్రుశుగంధర్వశు అముండుర్యోధనంనాకమార్గం ఆకాశమార్గంప్రతినయ
 త్సునత్సువిపినేఅరణ్యేవిషాదండుఃఖంభజంత ఇతితద్భాజాంలేషాంకుమాణాం దౌరవాణాంసు
 ఖానిక ర్రవ్రాని - తత్రాదృశి అనదృశేత్రీ శిఖరేలజ్జాతిశయేనత్వేషిజ్జతానభావఃకుర్ధ్వతయా
 మస్థాననిశమఃసమముమః దుఃఖేనముఖాన్యన్నమ్య ముమూర్షు హురపశ్యత్ దుర్యోధనవి
 త్పర్థః అత్రనమనకారణసృజ్జాభరన్య పశ్యేస్పితతమదండవర్ణ నాద్విశేషా క్రింబంకారః ॥
 ౬౬ ॥ తస్మేతి ॥ విశేషణగతిఃపాష్టుంబుభిఃసంశితేకర్తృ మనపక్షాః ఆరణ్యశే - ముండులీనే

స్వయోధనమాయోధనధరణిమధ్య జాజంరక్తి భిరవబద్ధగర్జంతోరశ్శివవర్జంసి
 ర్జరపథమనైః ॥ ప॥ ౬౧ ॥ సయత్స్యముంవైరిహుకమార్గంవివాదిభా
 జాంవినినెకురూణాం । తత్రాదృశీప్రీడభరేపితేషాముద్రానభావంనజనున్ము
 ఖ్ఖాని॥ప॥౬౨॥ తస్యాన్తఃపురసుభుప్రైవిగర్జితైర్భాష్పాంబునిఃకంఠలహరైఃసుం
 దితవేగపాదగతయోవత్కృష్ణత్యాగయఃపిబజగ్నుస్తమాజ్ఞాశత్రునిమజమాత్కా
 రుణ్యమంఘ్రిద్వయైకుర్వంత్యోగమితం హ్రయైవపురతోదతార్థసాహ్యంశి
 రః॥౧॥౬౩ ॥ సగద్దదమేవమధిదధుశ్చ ॥ ప॥ ౬౪ ॥ సంద్రమంతవపాదమూల

క్షయస్యాస్తాద్యోపాదయార్థః గమనంయాసాంతాఃపక్షసిన్ధు లంతోప్రహరంతోవాణీయా
 సాంతాః ఉభయత్రాదుఃఖాతిరకాదిభావఃతస్యదురోద్ధవస్యఅంతఃపురేయభివఃస్త్రియః -
 కంఠస్త్రేయభర్తృకృతరాజ్యభిశేఖంతథాపి అజహత్ అవిచ్ఛిద్యమానంకారుణ్యోదీనా ర్తిమా
 తేణూపంయస్యతం అజాతశత్రుంధర్మరాజంప్రతీతిప్రస్తుతోచితనిర్దేశోయం - పురతః
 ఉచితామాత్మూర్వహేవ హిరీయాఅజ్ఞయాభంగంజన్యయానైసర్దితయాచదత్రం అర్థంసా
 హ్యంసహాయకృత్యంయస్యతథా క్షంఠఃఅంఘ్రిద్వయేతత్పాదయన్తే మరన్వంత్యప్రణమంత్య
 ద్భక్త్యోఅజన్మః ప్రాపుశరణంగతాఇత్యర్థః అత్ర అజహత్కారుణ్యస్థగౌరవేణాభివర్చరా
 జప్రాప్తిహేతుత్వాత్ప్రాశ్ననింగభేదేణాద్వాలపి శ్రీదీక్ష ॥ ౬౭ ॥ నగధ దమితి ॥ కించనగ
 ద్దదంసమఃఖన్త లద్వాక్యం యథాతథావినంపక్ష్యమాణప్రకారేణఅభిదభుః విజ్ఞాపయామా
 మంతాఇతిశేషః ॥ ౬౮ ॥ విజ్ఞప్తిప్రకారమేవాహవాద్వాభ్యం ॥ సంద్రప్టుమితి ॥ అధునాల
 క్తేన్నహనిహేదేవస్యామిత తవపాదమూలంసమ్యగ్ద్రష్టుంసర్వైర్వర్జంభుభిరస్మై రాదిశ్చ
 మమాగతంభ్రాతరంయస్మదనుజందుర్యోధనం - ననతలపావఃకురాత్మాకశ్చనదివిషదాంశా
 యఃకంగంధర్వఃసౌతోగ్లేశేననిహా అపరాధ్యూపకారణతేననిహాసి - హహుఃతేనైవైతే - స్మై

భంబద్ధానిశ్చంద్రైర కుతోభమైర్విజభమైర్గందర్వైరుచ్చకైర్గంభీరంయథాతథా ఉపవీ
తఃవీణాగాననపాస్త్రతస్యై అశ్రమాకాశంప్రలిసయతి - ఓదనంపక్వాభుజ్జు ఇత్యాది
వస్తుర్యధనైస్వనసంకరత్త్వం - శార్దూలచీత్రీదితం || ౬౯ || తదితి || తప్తస్థాప్తా
జాల్ హిపదమానకీరైవర్థమానయశఃపైవ - త్వత్తుల్యనకరణాకరస్యాన్యస్యలోకేభర్త
భత్వాదిభావః పాదంశరణంరతీతారంగతానాం ప్రాప్తానాంస్తుషాణాంప్రాత్యవధూ
నాంసంప్రసాదం * కంతస్యభువిదేశేమంగళసూత్రి నాయాఃమాంగల్య సూత్రస్యవాస్తవ్యతాం
వైరంతర్యేణద్వి తిందాతుంధ్రీక్షిద అనుగ్రహంకురు || ౭౦ || ఇతితీ || ఇత్వక్రపికారంజీన
సభావంనైన్యంపురీదాయ ఆశ్రీకృత్వా - సరైస్యమితియావత్ తాభిర్దుర్యధనాంపాప
రికావిర్ద్వివేదితస్యవిజ్ఞాపిరస్యరాజ్యః ధర్మరాజస్యనిదేశేన! అజ్ఞయనిర్ధృత్యధర్మశాలాతమి
హిరాగభ్యంత్వరమనస్యత్యధావతాంకూపేనభూఃపండభవమివకూదండంచామసితంవతతి
చేత్యర్థః - కుటిలీకుర్వతాంవక్రంకుర్వతాంపిత్రభృకుటిలవసేన అన్యత్రగుణాకర్షణేనవేతి

మధునానర్వైస్సమం బంధునిర్దైవప్రార రమాగతంవనశాలే లేశేనహేతోద్వి
నా | సాపకేశ్యనగాయమోఽవిష దాంహఃహంతబద్ధాదృఢం నైశ్చంద్రైరుచి
చితోవిజభమైరభ్యంసయత్వచ్చకైః || ౭ || ౬౯ || తదద్యనసంకరభువిస్సు
షాణాంతపైవసాదంశరణంగతానాం | వాస్తవ్యతాం మంగళసూత్రి కా
యాఃప్రసీదదాతుంప్రభమానకీరై || ౭౦ || ఇతితాభిర్దురభావంపురోహ
యనివేదితస్య రాజ్ఞానిదేశకనిర్ధృత్యసత్వరమమ ధావతాంధ్రు దండమిహో
దండమిహోపనకుటిలీమర్వచాంభీమప్రభృతీనాం ష్టేర్వీతవిష్వరాభ్యాం తత్
క్షణంవియవతభిలంబికస్వరనిజగుణమాసీత్ || ౭౧ || క్వగాయకాయా
యముసా త్రవీణాఃక్వచాపధుర్యాః కురువంశభూపాః | అహూరజేచాఽమీ
దృశంసఃస్వమూలకంవాపరమూలకంవా || ౭౨ || స్వమంకమాళో వగిచి

ధావభీమంప్రభృతిరావిర్యే హంతేహం భీమార్జుననకులనహదేవానాంష్వేర్వీతవిష్వరాభ్యాం
సింహనాదిచాపనాదాదాగచ్ఛే నై సహజేతత్క్షణం - ధర్మరాజాజ్ఞాక్షణ విచేత్యర్థః అతిశయ
తసంయోగైస్త్వీతరూ అభిలంబియత్ ఆకాశంవికస్వరఃప్రవృద్ధ నిజస్వీయచ్చగుణఃశబ్దః య
స్మిన్ తాదృశమాసీత్ || నినిజమాల్త్రీయనిత్యయారితిశబ్దఃశబ్దగుణఃమాకాశమిత్యాత్మరూః
అర్జునస్తేవమమవాచేంకవిత్పుస్తకేమపారఃపనవత్క్షమాణప్రకారేణ || ౭౧ || శ్వేతి || ఉపా
తాహ సేవృతావీణామైస్తే అనాఘ్రీతచాపగంధా ఇత్యర్థః గాయకాయాయంక్వ - చాప
ధుర్యాభిమధ్ధిరీణాః కురువంశభూపాఃవయంక్వ - అతఃరజేయధ్ధేతుదృశంసఃస్వమూలకంచా
పలంబ్యస్తేస్వంస్వీయాలోపనమేవమూలరి యస్యతథోక్తంతత్తనవా - ఉత్తరంకూలోప
నంమూలంయస్యతిహోక్తంవా అహూరజిత్యాశ్చర్యే - అవివేకకృతత్వాదాశ్చర్యం - నెదఃవీణా
భిగ్గానంపితృశ్చైర్వ్యంరంగకంయంధ మిత్యర్థః ఉపేంద్రీనజ్ఞా || ౭౨ || స్వమతి || స్వమతి

కన్యశంఖారంజితాశ్చిరస్యవ్రజేనచిహ్నందదాతీతిదాయాజనః అర్జునఃఅస్మిన్వనవపతి - ఇ
 త్యుక్తప్రకారాదాహృతాంతః సేగాయకాభవతాంతరైకించిత్ స్వల్పమపినపాతనప్ర
 విష్టవతి - భవద్విర్మశుశీత్యర్థః - యద్యస్తాత్తుభవశబ్దాద్వైతాత్తుర్మయనరూపంసా
 హనంఅవిచారితకృత్యంఅతమధ్యేకురుధ్వ - తస్మాన్నపపాతేతియాజ్ఞం - అత్రోత్తరవాక్యా
 ధ్యస్తాహ్వనవాక్యార్థంప్రతిపాతుత్వాత్కావ్యలింగభేదః ॥ ౭౩ ॥ భ్రాతేతి ॥ కించలసా
 పీయమానఃసేవ్రాతాదుర్యోధనః అభునానవిస్వజ్యతేచేత్సత్యజ్యతేయః - యచ్ఛ్రువిరికితే
 మేఅత్రఅస్మిన్నపరాధేవిషయే మేమమగాఢీవ్యాపకభానన్నహృతు ఉద్యుక్తోభవతు- య
 థామహేంద్రఃదేవేంద్రః స్వయోస్థీయయోర్భావబాహ్యః కీర్తిందానయేత్రజన్యాంస్వయమే
 వవీణాంపరిగృహ్యగాయేత్సువీత్ - మద్గాంధీవోయచ్ఛ్రాన్తేషీకరోతీత్యర్థః - అత్రఇంద్ర
 కర్తృకవీణాగానరూపాప్రిస్తుతకార్యవర్తనేన గంధర్వవధస్యప్రస్తుతస్యప్రతితేకార్యనిబం
 ధనాప్రిస్తుతప్రసంగాభేదః - ఉపజాతిః ॥ ౭౪ ॥ ఇతితి ॥ ఇత్యుక్తప్రకారేణవిజయస్సార్జు

హ్నదాయావనిజమోస్మిన్నవసితీతివార్తా । పపాతకలైభవతాన్నకించిద్యదీదృ
 శంసాహనమాతమధ్వ ॥ ౪ ॥ ౭౩ ॥ త్రాతాధునాసానవిస్వజ్యతేచైత్రతాత్రన
 న్నహృతుగాంధీవోమయథామహేంద్రః పరిగృహ్యవీణాంస్వబాహుకీర్తింస్వ
 యమేవగాయేత్ ॥ ౫ ॥ ౭౪ ॥ ఇతివిజయస్యవీరవాదేనపునరపినినర్తమానై
 ర్వీణామంసేషుబధ్యబాణాననమేనకరే మాజయచ్చిర్మభవ్యైస్సేషమమే
 హంసకలనై మానికపరిషదంగరుహవితీర్ణనిద్రాభంగోమహాకానంగరోభూ
 త ॥ ౬ ॥ ౭౫ ॥ గంభీరగాంధీవగుణాద్దళితైః పృషతైర్గర్గంధన్ధలెహృది
 భుజైగమితవ్రణాస్తే । గర్వంవిహంయచకితాగ్గనాంతరాకే గంధర్వభావసదృ
 శంగమనంబితేనుః ॥ ౭ ॥ ౭౬ ॥ వీణాస్యమస్తావిజయేనకృత్రాగంధర్వసైన్యా

వన్యవీరవాదేనపునరపినినర్తమానైః ప్రత్యాగచ్ఛర్షిఃఅంసేషుభుజిఖరిషు - వీణామిజాత్యై
 కవచసంనిబధ్య - బాణాననంచావమేన - నతువీణామిత్యర్థఃకరేమాజయచ్చిగుణాకర్షణేనటం
 కారయచ్చిఃతైర్మభవ్యైస్సమంగంధర్వసైన్యహ - విహం భీమాదీనాం-నకలీనాంవై మానికా
 నాంచేవసాహ్యాదీనాంపరిషదస్యమాజయలంగరుహేభ్యః టోమభ్యః-నితీర్ణఃదత్తఃనిద్రాయా
 భంగఃఉద్యోధంసేనతథోక్తః అత్యాశ్చర్యాత్కృతరోమాంచఇత్యర్థఃమహాకానంగరేయధ్య
 మభూత్ ॥ ౭౫ ॥ గంభీరేతి ॥ గంభీరస్యమహతేగాంధీవస్యధనుషుగుణాత్మాహార్యాఃగళితైః
 ప్రయియక్తైఃపృషతైర్గర్వాజైః గంధన్ధలెహృదివక్షసిభుజేచ - గమితానిప్రాపితానివ్రణా
 నీయేహంతథోక్తైఃతేగంధర్వాః గర్వంయథాహంకారంవిహంయచకితాః భీతాస్సంతఃగగనాం
 తరాకేటికాకమధ్యేగంధర్వభావస్య అశ్వత్సస్యసదృశంఅనురూపంగమనం- పూయనమిత్యర్థః
 వితేనుఃచమ్రః॥౮॥వాటివాహంరగంధర్వేత్యర్థఃపరాయేష్యమరః - అత్రగకారస్యజయనామా
 త్యేనగ్రహణాచ్యేకానుప్రాసః ॥ ౮ ॥ ౭౬ ॥ వీణాఇతి ॥ విజయేనార్జునేనకృత్రాంభరన్నాః అత

ఏవగంధర్వపై న్యాత్గభితాః సమస్తాః పీతాః గాంధర్వస్త్వః నివేతుః పఠంతిన్త - భవితీశేషః - చ
 రంతునారదస్యమునేహస్తాగే) వీణాకేవలం మహాత్మ్యైవై కా - దివిలాకాశాయుష్మ తిలపి
 న్నానలదదృశేదృష్ట - లోకై రితిశేషః - దృశాకర్తృణిలిట్ - అచికయాన్తిః || ౨౨ || ఏ
 తావతీతి || సురగాంధానాం గంధర్వాణాం పాండవనాం చ ఉభయేషాం సంబంధినిమార్గణా
 నాంచారేనంచారణైశ్చ క్షిప్తామర్కం ఏత్రావతియిధియధేన్వస్త్వ బభూవస్సప్తేభూత్ , హి
 యతః తేషాం గంధర్వాణాం శరకులని దాణబృందానిలక్ష్మమాత్రం యయః శరవ్యం ప్రాపు
 రెవ - సమతస్త్వత్వతదంతకమాంయం రిత్కర్థః - ఏషాం పాండవనాం శరకులనిలలక్ష్మం
 విభిన్యంతతేతత్సమాపం ప్రతిశ్రునరాయయః ఆగతాని - తతః స్వస్త్వ బభూవేతియోజ్యం -
 అత్రలక్ష్మప్రాప్తిమాత్రేణ లక్ష్మగృహ సపునరంధికాగమ నాభ్యాం చ గంధర్వపాండవదాణసం
 చారణశక్త్యోస్సల్పత్వమహత్త్వానుమానాదనుమానద్వయం సజాలయత్వేన సంస్పృష్టం - ఉత్ప
 తిత్రాణాణాః అభిపునః పఠంతి - అభిషరత్రాశ్చపునర్వత్సతతీతితత్త్వం || ౨౩ || తత్రేతి ||

ద్వతీలానివేతుః ఆయుష్మ తీకేవలమాలులోకేహస్తాగ్రవీణాదినిారదస్య || ప ||
 ౨౨ || ఏత్రావతియిధిమార్గణచారణైశ్చ స్వస్త్వ బభూవస్సరగాంధర్వపాండవ
 వానాం | తేషాం యయశ్శరకులనిలలక్ష్మమాత్రం లక్ష్మం ిభిద్యపునరాయ
 యురంతమేషాం || గ || ౨౩ || తత్ర శక్రసుతస్య తాదృశం విక్రమమఖినంద్య
 కృతసంఖానైగంధర్వ రాజేన సమర్పితం పౌరుషవరిహీ నమిదం సపునరస్కరణీయ
 మితిబంధనమితి ష షక్వాచుషనీతబాహుయుగళం సుయోధనమాదాయ లేభీమాద
 యోవసుధాధివ్యసనిధిమధిరోపయామాసుః || ప || ౨౪ || తంక్షిత్వ త్రతరు
 మావరణం భజంతి సాపార్ష దీనవిధవల్లి పరంపరాసు ! హస్తైశ్చరాం గురీబిహిద
 నకృద్ద శృద్ధిరాకాలికీం కుసుమపక్తిమివ వృతానీత్ || ప || ౨౫ || వీరహస్తై

తత్రతస్మిన్యథేత్యాదృశమనదృశం శక్రసుతస్య ఆర్జునస్య విక్రమం పరాక్రమం అఖినంద్యజ్ఞా
 ఘోర్త్యా - కృతసంఖానం సంధిర్యనతేన గంధర్వరాజేన చిత్ర సేనేన సమృద్ధితంప్రత్యర్కతం - పౌ
 రుషేణ శౌర్యేణ పరిహీనం శూన్యం ఇదం భజయిష్యం న పురస్కరణీయం నాగేస్థాపనీయం - ఇ
 తిహేతోః బంధనస్య గంధర్వకృతస్య మిషేణ వ్యాజేన పశ్యాత్స్వద్వితః ఉపసీతం ప్రాపితం బా
 హ్వార్ధ్యగళం యేతథోక్తిమివ స్థితమితి గమ్యా సాపన్నాభాప్తేయై - సుయోధనమాదా
 య - లేభీమాదయభీమార్జున సకులనహదేవాః వసుధాధివ్యరాజ్ఞోయుధిష్ఠిరస్య న్నిధిం
 మిషం ప్రతిఆరోపయామాసుః ప్రాపయామాసుః || ౨౪ || తమితి || సాతథాతైరపకృత
 త్వేన పసిద్ధా పార్ష దీప్తోపదీతయం వృక్షం ఆవరణం భజంతీమర్వంతీనతీ - తత్ర రాజ్ఞస్సమిషే
 లంబుర్యోధనం వీర్య - కరవ్యవక్రై సహితస్య అంగుళీనాం బిలాత్ మధ్యాత్ ఆనకృద్భవహ
 రం గళిన్విప్రసరన్విహస్తైః నవిధవల్లి నాం సమీపతానాం పరంపరాసుపక్తిమితి ఆకాలికీం
 అనార్జవీం కుసుమపక్తిమివ వృతానీత్ జనయామాసేవేత్వల్పేయై భృశం జహాత్ పర్వ-ర్థః

మహతామవమంతారోదైవాదవమానంభజంతిమరణాదప్యధికమిహిహసప్రకారః ॥ ౮౦ ॥ ఏలేతి॥
 హేవశ్చత్వంపీరాణాంలక్షైక శూరాణాంతురుపూరుప్రభృతీనాంప్రాతైః బృందైః త్రిభువ
 నతలైఃపిశ్చుతేప్రసిద్ధేనః అస్తాకంసంబంధిని అస్మిక్తులంశంకేచాండే - బహుభిర్మహోత్త
 రసవత్సృజనమై న్నహనంభూయ ఉత్పత్య - కించఅధికత్యంప్రభుత్వమపి అనితఃచతురంగబ
 లసమేతోపిసన్నిత్యర్థః - నీచైర్నీచైర్లంభరైర్వైప్రజీతంప్రాపితం ఏవంపరిదృశ్యమానప్ర
 కారంభంగంపరాభవంజహదాసిం - కిమితిజగుహ్సాయాం - భజనేప్రాప్నోషీ ఇతికా
 మఃఅనుచితమిత్యర్థః - కుతఃహియస్తాత్తారణాత్ రాజన్యానాంరాజ్ఞాంపరైః పరిభవతిర
 స్మాకరఃకీర్తైఃరాజయంత్యైక్షయిరోగఃకీర్తినాశకఇత్యర్థః - మందాక్రాంతా ॥ ౮౧ ॥ ఇ
 త్థమితి ॥ సరశేనఉదారేణయమిష్టిరేణఇత్థము క్తప్రకారంనిగద్య ఉత్పాద - ఒకవిద్విషయాభీ
 మేనబంధాత్ గంధర్వకృతాత్ విమోచ్యమోచయిత్యాదివృత్తః అనుజ్ఞాతఃసదుర్విధనఃస్య
 తంమానంమృగయమాణః వివిన్దస్మివేత్సుత్ప్రేక్షాఅతినమస్సక్ - వాచంయమేనబంధయా

త్రిభువనతలై విశ్చుతేనఃకులస్త్రి సృలభూయత్వంబహుభిరనుజై రాష్ట్ర తోప్యా
 ధివత్వం । ఏవంభలంగంమిహభజసేవత్సనీచైః ప్రజీతంరాజన్యానాంపరిభ
 ఘోరాజయంత్యై హిక్తైః ॥ ప ॥ ౮౧ ॥ బ్రత్తంనిగద్యనరశేనయమిష్టి రేణబంధా
 ద్విమోచ్యఒకవిద్విషయ తావిస్వప్తః • మానంమృతంమృగయమాణ ఇవాతిన
 మోచావంయమేనయయామహతాబలెన ॥ ప ॥ ౮౨ ॥ యంప్రా యం
 బహుమిచ్ఛంతిజనాజీవితుముత్సుకాః । ఉపావిక్త త్రమే వాపాపభిప్రాణాన్య
 ముజ్ఞితుం ॥ ప ॥ ౮౩ ॥ తస్మిన్ప్రతేనవనలబ్ధ సురారిసాహ్యస్యాగతవోస్త
 వసబంధుతయానిషిద్ధః । తస్మాద్వనాత్సునరపిప్రతిపద్యతైర్వంఘ్నద్యుత్పల
 నివప్యతేకురురాజధాసిం ॥ ప ॥ ౮౪ ॥ తత్రఖలు ॥ కదాపిహుబంధయగాయ

పరిహృతయ్యైతహద్యరవేణమహతాబలెనసహాయయాగతవాక్ • అత్ర మానవ్యననస్యవిశేష
 నిగత్యాపరిహృత సేనాదుండుభినిస్సాణాదిశబ్దమోనయానంప్రతిపాతుత్వాత్ కావ్యలింగము
 త్ప్రేక్షానంకీర్ణం ॥ ౮౨ ॥ యమితి ॥ జీవితుముత్సుకాఃచిరజీవనేచ్ఛవఃజహియంప్రా యం
 వయఃబహుమనేకశార్ది కమిచ్ఛంతి • తమేవప్రా యంనిరశనప్రశంపాణాక్ నముజ్ఞి తుం
 త్యక్తుమసాచ్యుధనః పధిమార్గేఉపావిక్తప్రవిప్తవాక్ - ప్రియావవేశంబక్తే - విశేః
 కర్తరిటుక్ ॥ ౮౩ ॥ ప్రియావయసిబాహుశ్చేతుల్యానశమృత్యుస్విత్తివై జయంతి - అత్ర ప్రా
 యశబ్ద శ్చైవభిత్తికాలబ్ధ వయోనిరశనప్రతద్యయాభేదాతిశయాక్యాదీర్ఘ జీవనహేతోరవన
 వ్యోజీవనసాశకత్వరూపస్య వ్యాఘాతాలంకారస్ఫోజ్జీవనాత్ ద్వయోరంగాంగీభావేనసంక
 రః - స్యాద్వాన్య హతోస్య ధాకారి తథాకారి త్రియైతచేదితి లక్షణాత్ ॥ ౮౩ ॥ త
 స్మిన్మితి ॥ తదనుకుర్వోధనతస్మిక్ ప్రతేప్రియావవేశన్వసేన్వన్నేలబ్ధ లసు రారీణాంఅ
 లంబసాదీనాంసాహ్యం యద్ధే సాహంబంధునభేదో కన్యక్ - బంధుతయాబంధు సమా

హేనతసాస్త్ర్యగేవిషయేసిద్ధః నివారితశ్చనైర్వ్యంత్రతివద్య - తస్మాద్వనాత్తైర్వతా
ఖ్యాతః - పునరవిఘ్నస్య ద్భవః శబ్దాయమాన చతురంగస్య - కురురాజభాసాంజాస్త్రేపురతి
ప్రతినివన్తతేప్రత్యాగతవాక్ ॥ ౮౮ ॥ తత్రకురురాజభాసాం ఖల్విత్సు త్రరణసంబధ్యతఇతి
దంక్వాచిత్కంగద్యము తత్ర త్రాధశబ్దేన సందర్భవిరుద్ధ మపి వ్యాఖ్యాతం ॥ కదేతి ॥ అ
థకురువ తన ప్రాప్త్యసంతరం అభిమానీమానభనః అతపవనమర్పదనః హేమంబ్రద్యవః
రంకదాపిగాయతైఃగంధర్వైఃమంమబంధయ ఇతిఅమృతవస్త్రధురాయమానేః అమృతా
యమానైఃహవ్యైరాజ్యపురోదాశాదిభిః ఇంద్రంసంప్రీణయన్సంతోషయన్ని వేత్సుశ్రే
యైః పాండరీకంనామక్రతుంయోగమాజహరకృతవాక్ ॥ ౮౯ ॥ భూషణితి ॥ సఃతాదృగవ
కారిణ్యపితరుణాకరత్వేనప్రసిద్ధఃభూషః ధర్మరాజోపితాంవన భువందైవతవప్రదేశంప్రవి
హాయ - క్షిప్తారస్యరక్షసః నాశేనభీమకృతేనముదితస్యతుష్టస్య అమతోశయస్యేతియావత్
తాపసాసా మోఘునమునిసంఘస్యస్వాధ్యాయఘోషైః వేదాధ్యయనమాలాహలైఃముఖి

తైర్దామితవహవైర్వమృతాయమానైః । సంప్రీణయన్నింద్రమథాభిమానీ
సపాండరీకంక్రతుమాజహర ॥ ౮౯ ॥ భూపోపితాంవనభువంద్రవిహాయ
భైభేభూయస్యకామ్యకతపోవనమబ్జహని । క్షిప్తారనాశముదితాఖిలతాపసాఘ
స్వాధ్యాయఘోషముఖిరీకృతవిజ్ఞుభాసి ॥ ౯౦ ॥ మృదుభిర్వనవల్లికంఠ
మూలైర్ద్విహితాతిథ్యవిధిస్తత్రపార్థః । స్థితిమాచరత్స్వవృష్టచేతావృణ
చిందోర్వననేతపోవనవ ॥ ౯౧ ॥ ప్రాసూతయానదసిపట్టపటీరసంఖ్యా
స్తైస్సహసమాకతవతితనకౌతుకాక్ష్యః । వేదీధరాములజన్మనియాజ్ఞసేసింవి

కృతానిశబ్దాయమానాని అఖిలదేశాంముఖాన్యగ్రభాగాయేషాదితాని - కామ్యకేనామవనేతపో
వనానాంతి త్రమాణాంమందలానినమూహాన్ భూయఃభేదేపునః ప్రాప్తవాక్ ॥ ౯౦ ॥
మృదుభితి ॥ తత్రకామ్యకరపోవనేమనపార్థఃధర్మరాజః మృదుభిఃకోమలైఃప్రీతిపూర్వంబ
త్తైర్వా - వనవల్లికాంకందైఃగ్రంథిభిః మూలైశ్చవిహితఃకృతఃఅతిథ్యవిధిః అతిధిపూజాయ
స్యతథోక్తస్య - తత్రతైర్మునిభిరితిశేషః త్విచిందోర్వామమునేర్వననే అత్రశ్చై
మిత్యావిజ్ఞారూప - తపోవనతదాత్రమేచవృష్టచేతాఃస్థితిం ఆజ్ఞానలింఘనంవాసంఠఆచ
రత్స్వకృతవాక్ - శేషవచ్ఛందసికం ॥ ౯౧ ॥ ప్రాసూతేతి ॥ యద్రోపదీనదసిహ్యతనభా
యాంఅసంఖ్యాపట్టపటీః కౌశేయానిప్రాసూతలజనయత్ - సైషద్రోపదీనమాకతవతి -
ఇత్సుక్తప్రకారేణకౌతుకానిత్రుష్టుముత్సుకాని అక్షీణియాసాంతాఃగృహిణ్యమునికత్స్వయః
ఉటజన్మనివర్షణాలాయాం వేదీధరాంబుజాననవధవర్వంతంభృతవేదీం - వల్మలంవతేజరిభ
త్తైనియమాయేతివల్మలవసాం అతపవయాజ్ఞసేసింద్రోపదీంక్షిత్వ అశ్వర్యంప్రాప్యవద్య
ఘః - అసంఖ్యైకౌశేయజనన్యా అప్యహవానియమాయవల్మలధారణమిత్యా శ్చర్య
ణఅవశ్యస్మిత్పర్యః - అత్రపట్టపటీజనన్యావల్మలధారణస్యవిశేషణగత్వాసాశ్వర్యదర్శనంప్ర

తిహేతుత్వాత్ప్రతివింగభేదః || ౮౦ || తదితి || తంతమివపశ్యంతితితాదృశః కన్పికరణే =
 క్నోసివాచ్యఇతిక్నే - ప్రశ్నైత్యాదివాచత్వే - యథోపసేతికత్వే - ఆదేశపరీత్యయజ్ఞాన
 తివత్వం - ఆనన్వనామృతిహీన్యశ్చ - తస్మిన్వత్సమాణ ప్రభావేనానన్వతే అస్యాద్రోప
 వ్యాకరణవివిధంననభవంచేలవై పక్షిక విశేషణవిశేష్యభావావర్జనః - కందమాలమృతాన
 హరమశనందాచం - మునీనాంధర్మ దారాంధర్మ వత్సన్వీలజ్జేవపయోధి స్తస్యతలంఅధోభాగం
 అభిమన్యుశుఃస్వశంత్రిన్ - అతిలజ్జ తాబధూపురిత్యధః - యస్యద్రోపదీకరస్యస్యస్యేనయో
 నుభానః మాహాత్మ్యంకస్తాత్ అవిరభంఅక్షయంయథాతథాఉదితై రావిర్భుతైఃదివ్యైరమా
 నుఘైఃపాయస్యైః పరమాన్వైరై - సతుశాకపాకాదిభిరేవైరధః - కించిత్ అతిస్వల్పమపిభాం
 డేఅర్చ్యద త్తంపాత్రంవనాంతే అతిభిజనస్యతమంశరీరంఅన్యథాకించి త్వవిరుద్ధః అధఃమ
 హత్వాత్త్వ కేయస్సాస్తథోక్తామకమోత్తరక్రే - తత్తాదృశజ్యోతిసంబంధః - అత్ర
 త్రరవాక్యాధోవస్య లజ్జపయోధిమజ్జ సహేతుత్వాత్ప్రతివింగభేదః అన్యచాత్యోదార్యన

చ్చి త్యనల్పలవసాందదృశ్యుగహిణ్యః || ప || ౮౦ || తత్తాదృశైకరేస్యావివి
 ధవనభవంకందంహలోపసంబంధాతులజ్జాపయోధే స్తలమభిమన్యుశుభార్మదా
 రాగునీనాం | యస్యస్వర్మానుభావాదవిరతముదితైః పాయస్యైరైవదివ్యైః
 కించిద్భాగంకందనాంతేతమమతిభిజనస్యాతస్మాదన్యథార్థాత్ || ప || ౮౧ || దివి
 దివిదృగయామైతేషుయాతేషుజాతుస్వయముఖమవాప్తస్సీమకేంద్రాత్
 జాయాః | లవనశశిమూర్ఖులంఘయామాన వెలాంతరభిజమకరాంకస్తత్త్వ
 బాంసింధురాజః || ౫ || ౯౦ || తతఃక్రందంతీంకురదీమివనిందంతీమనాంపురస్తా
 దధిరోఽప్యనూతకరతోత్రదండాధ్యాపితవెగతంత్రపారీణరథ్యన ఘనశతతజ్జఘ

ణానాత్త్వకోరాత్తాలంకారేణ సహైకవాచకానుప్రవేశనంకరః - స్వర్మానుభావావిరతానోన్వి
 షయయార్థా తుహేతు మతోరుక్త్యాత్త్వ కేనహేర్వలంకారేణచాప్యక్తవనంకర ఇతిచప్రా
 పః || ౮౧ || దివిదితి || జాతుకదాచిత్తేషు యుగిష్ఠి రాదిభిమృగయామై - మృగయాం
 కరుమితి - క్రీయాధేత్యాదివాచతుర్థి - శిదిదిప్రతిదిశంయాతేషామతేషునత్సుఉటంప
 ర్ణశాలాంశ్వయమవాప్తః ప్రాప్తఃసింధురాజస్త్వైంధవసముద్రశ్చ || ౧ || దేశేనదవిశేషభౌ
 సింధుర్వాసవి స్త్రియామిత్యమరఃపికత్ర సింధుర్దేశఃఅపరత్ర సరిదితివేకః - పోమకేంద్రా
 త్త్వజాయాద్రోపద్యాః లవనంముఖమేవశశీచంద్ర స్తస్య సహిమ్నా ప్రభయాతత్త్వణం స
 వ్యవతరళితః మకరాంకఃమన్మధియస్యతథోక్తన్వకాటమలితగ్రాహవిహ్నశ్చవేలాం మర్యా
 జాంహులంచలఘయామాన అతిక్రాంతవాక్ - తాంబూద్గ్రహీతవానిర్వర్గః - అత్ర
 చంద్రచంద్రియాయ ఆమలితగ్రాహంసముద్రస్యహులంఘన రూపమర్ధాంతరంధ్వనిరేవసక్లే
 షః - సర్వత్రాద్యద్వయేనాంతద్వదితిచన్నిపేధాత్మావాలిన్ || ౯౦ || తత ఇతి || తతఃగ్రహ
 జానంతరంకురదీ ఉక్తోశ్చపక్షిణీవక్రందంతీంకందంతీంమమచిత మేవంకరోన్విక్తామితి

కుత్సమానామేనాం ద్రోపదీంపురస్తాద్రదస్య పూర్వభాగే అభిప్రాయపరే - సూతస్యసా
 రథేకరేతోత్రదండేకళయాలుక్యాకీతస్యవేగపై నవతంద్రస్యశాస్త్రస్యపారీక్షాః
 పారంగతాఃఅర్థగవంతకలియాః - రథస్యపూర్వారోరధ్యాఃకళ్యాః యస్యతేన - ఘోర
 న్యుతిమహావంసాద్ద్రోపదీః జఘనసయోధరస్యనిశంబస్యకుటాయోశ్చభారస్య ఆశ్రమజేన
 ద్వాప్రాప్తికేఘజనమోక్తతః భగ్నీకృతేపూర్వభాగోగ్రదేశంయస్యకస్యకావస్తత్తాపరయా
 హేతునా - పార్థానాంమృగయాంయోః ప్రతినివర్తమానానాంధర్మనస్యశంకయావిచిత్రేణభ
 యోనవానికున్దీభూయోహృద్విభూయగావతాపలాయమానేనేపి తేనత్యుత్ప్రేక్ష - శతాం
 గేనరథేననిమిషేణక్షృపాంచూత్రకాలేనచూషితః అతిక్రాంతంపరిణాహం విశ్వావంత
 భోజరణ్యచూర్ణః యేనతంబయద్రథంనైరధిశుచీత్యైశ్వర్యః ఆశ్రమపదం ప్రతిపన్నరతి
 శ్రిత్యప్రాప్య - నిశమితాకృతాపమదాయాః ద్రోపద్యావారానైరంబవేనలహరణరూ
 పాయేనతేన - అరవివదావేననాస్త్విదాత్రైవ వసిడితేనేన్ధీతేనత్యుత్ప్రేక్ష - పూర్వసేన

సయోధరదరాశ్రమణ దినయాశ్రయ పూర్వ భాగలయాపార్థదర్శన సంత
 యావశిక్నోమాయ ధావరాతా గనెవనిమిష చూషితపరిణాహానీ చంద్రం
 జయద్రథంపునరహ్యశ్రమపదమాశ్రిత్యనిశమిత్రమదావా రైనదావారైశ్చ
 వపూర్వజేననియరైజటారికిరీడేనారోపవిద్రుమలతాకినలద్వైరనలహరవైశ్చ
 రాసనమగోళ్య మృగయానివృత్తమాత్రేణచరణేనద్రుతమన్నద్రవతా|| ౧ ||
 ౯౧|| తత్తక్షణాదేవకర్ణ పూరవసకుసుమసారభజిఘృచ్ఛింబిశేనధనంజయేననక
 త్రాకృతేధృత త్రానతయావిద్యానివచినయవికర్యయఃకృష్ణాంబిముచ్యత్య

జ్యేష్ఠేనయధిష్ఠిరేణపూర్వమాగతేనేభావః - నియక్తాప్రేరేజటారిష్టమఃకిరీటీ అన్తనశ్చ
 ఉభారోష వివవిద్రుమలతాతస్యాఃకినలయైః చల్లవైరివన్ధితైరిత్యుత్ప్రేక్ష - లావనైశరా
 ననంచాపవికీర్ణంధవ వధాంతక్రోధాదుణంధృష్టేత్వర్థః మృగయాంయోనివృత్తమా
 త్రేణకతేనైవనరుక్షణంవిక్రాంతేనేత్వర్థః - చరణేనద్రుతమన్యద్రుతతాం అన్యధావ
 తాం - ఉత్ప్రేక్షాశ్రయస్యజాతీయస్యనృపృష్ఠిః || ౯౧ || తదితి || తత్తక్షణాతఃఅనుధావన
 క్షణాదేవకర్ణ పూరస్యకర్ణావతంసస్యవసకుసుమస్య పారభంజనివశంఘృంతిశంజినహర్షీయ
 స్యుతేనఅకర్ణాకృష్టధమర్థజేనేత్వర్థః - ధనంజయేసలర్జునేననవత్రాకృతః పుంభిషర్ణంతిమం
 తర్జుగ్నబాణీకృతః అరవివదర్శేభావపృథుర్భిఃసంధనః దృతప్రానిశంభయంయేనతస్యధావ
 స్త్రాతయాహేతునా - కృష్ణాంద్రోపదీంసేనయవికర్యయః వివయరాహిత్యంవిద్యాదివవి
 ముచ్యత్యుత్ప్రేక్ష - కృతకలాయనస్యకళ్యాః స్వతోవ్యగ్రేప్రధావితేనమాగధస్యజరానంధస్యవి
 రోధినాభిహేనరురభేరిరుద్ధః రుథేఃకర్ణజిలిట్ - యస్తుసావత్రపీకృతభ్యుపపారంకల్పయ
 త్వానిజ్ఞానిస్తతయాకారితిఇతి - వివయవికర్యయఃవివయరహితఃపురుష ఇతిచన్యసింహఃప్రల
 బాన || తదభోధాత్ - కర్ణపూరేత్వర్జున విశేషణవైయధ్యానతేః వర్ణయశజేన పుష్ప

త్వంతరంబినా తద్వతోబోధాయోగాత్ - పుష్ప త్వంతరేచక్లిష్టత్వవోమోఽత్రేకృతి -
 సవత్రనిష్పత్రాదతివ్యధన ఇత్యనేనకరోతియోగేదాద్విధానాత్పవత్రాకృత ఇతిరూపమ్ ||
 ౯౨||కచఇతి|| మారుతీర్థముఃకరోరే౨౨పిండ్యేచారిత్రికర్మణితరస్యన క్రస్య-అతవివకచేతేజ్జా
 త్యేకవచనం-శీఖాయామితివాగ్యాహిత్యాభివిపాతితస్య శ్రోత్రేపైంధవస్యనమ్యక్తాడనేవిషయే
 ఆత్మసంపాణేవామంపదంచపచ్చాత్రయాయానసహాభ్యాంసంచక్రే - పాణినాపాదేనచతా
 డితవానిత్యర్థః || ౯౩||సావీరేతి||అథతాడనానస్తరంసావీరొదేశవిశేషఃతస్యభర్త్యుఃరాజ్ఞఃపైం
 ధవస్యమూర్ధనివసమాన భువాభీమేనకర్త్రాఃపురేణచాణిశేషేణకరణేనక్లౌప్తాః నిర్వితాఃపం
 చమాడాఃశీఖాః తానవివాంబూనిజూనితైరన్తర్మనశిశామ్యుతఃనిర్వాణంగచ్ఛతిః స్మరశ
 రాజాంయేఅనలాలగ్నయః తత్పంచకస్యఇంగాలేభ్యసిక్తాంగారేభ్యఃయేధూమకలికాఃకుట్ట
 లాకృతిభూమాఃఇవేత్యుత్ప్రేయ - విరేజాః || ౯౪ || విమంమితి ||ధూమభర్త్యురాజఃఅనుజాభ్యాం
 భీమాంబునాభ్యాంసితంనికటం ప్రాపితంకేశైర్యోభారః కేశశంబయశ్చన్ద్రికామృతేనత్యపి -

తహలయన సమర్కై థాఃపురఃప్రధావితేనమాగదవిరోధినారుదుధే|| ౪ || ౯౨ ||
 కచెగృహీత్వాభువిపాతితస్యకరోరచారిత్రపరస్యశ్రోత్రః | సంతాడనెమారు
 తిరాత్మపాణేనచ్చాత్రయాయానసదంచవామం || ౪ || ౯౩ || సావీరభర్తృరథ
 మూర్ధనిపంచమాడాః క్లౌప్తాఃపురేణవసమానభీపావిరేజాః | ఇంగాలధూమ
 కలికాఇవశామ్యతోంతస్త్రిసాంబుభీన్న్యైరశరానలపంచకస్య || ౪ || ౯౪ || విమ
 తమనుజనితంవీక్ష్యభూషన్ద్రితాస్యః కృతసతిశిరసంతంకేశభారహృత్సేషి తద్వన
 హరణమార్గైరుశ్యతే వార్గశానఃక్వచిదపి కురుమైవంకుత్సితేత్యుత్సనర్జ || ౪ ||
 ౯౫ || దీనధీస్యతపసాహిమతైశ్చైతేద్యక్ష్మధంపురహారాద్గ్రహయాళోః | ఆదదే
 వరమధౌవిజయాద్వావంతరేణయధిపాండవరోధం || ౪ || ౯౬ || పార్థాకృత్య

కృతానతిఃసమృత్వంసమసాగ్రరశ్యయేన తాదృశంకిరఃయస్యతథోక్తం - లబ్ధాభయాభ్యామితి
 థానః - విమతంశత్రుంపైంధవంవీక్ష్యన్ద్రితంమందహాసఃఆస్యేముఖేయశ్యతథోక్తస్యక - పా
 ణిత్వితనింద్యవఃఅస్తాకంతవ అనూనాంపాశానాంహరణమేవమార్గస్తస్ద్రికాతత్ప్రేవృత్తావి
 త్యర్థఃదుశ్శతాత్వత్వత్వీ అన్తద్భగినీచయూపైవలర్గశాప్రతిబంధికాతతైర్వైధవ్యభయాన్న
 త్యాంసహస్త ఇత్యర్థః - క్వచిత్ ఇతఃపరంకుతాగ్రపివంకుత్సితంపరదారావహారణాదిమాకురు -
 తత్రదుశ్శతాయాః పగ్రితిబంధకత్వాసంభవాత్సద్యోహమ్యరేవేతిథావః - ఇత్యుత్ప్రేతిశేషఃఉ
 త్సనర్జ విసృష్టవాక్ - ఆత్రవిశాసినమనకారణంకేశభారంత మత్సత్వివర్గనాత్విభావనాలం
 కారః - చూచిన్ || ౯౫ || దీనేతి || అథలసంతరదీనాభిన్నాధీర్జనోయస్యతథోక్తస్సైంధవః
 హిమతై లేరవసాహేతునాదృక్ష్మధంచతుర్ద్విషయశ్చ్యంగ్రహయాళోర్గ్రహీతుః - స్వృహిగృ
 హీత్వాదినాలభువ - పురహరాత్ శంఖఃద్వైవిజయాజయమర్జునంచాంతరేణవినా - యధియ
 థే పాండవానాంఃప్రజానాంవత్సర్ధారిరోధంనిరోధమాత్రమేవవరంఅదదేన్ద్రికృతవాన్ - అర్జున

శృతేనైరభ్యజేయత్వా తత్సహితానాం రోదమాత్రమప్యశక్యమేవేతిభావః స్వాంతా || - ౬
 పార్థాజతి || పార్థాశ్చదర్శరాజాదయోఽస్య ప్రాత కష్టాతేనైరభ్యవృత్తాత్ ఉత్తీర్ణాగో
 ర్ముక్తాంపార్షదీంహోమోహేః సూక్ష్మకవాఃఽశురాభిషంతురభ్యుదీరణాః || ౬ || హే
 రాజాంశేనూర్యజితిశ్శ్వాః - హేమంతాద్వితోర్ముక్తాంశతహిమభాధామిర్మర్దఃపద్మి సమీపః
 శృతేమిరేచిత్రీడుః - ఉషమాంకారః || ౯౭ || తత్రేతి || తత్రాంతరేతస్మిన్నేవసమయే
 కదాచి త్రాతౌజ్వలితవర్ణం ఉజ్జ్వలకాంతవపుర్యస్యఃఉజ్జ్వలమరశరీరశ్చ భానాంపతి
 సూర్యశబ్దఃఘటాదిపదమిహంకేమజనపపదితేమకరచరణాఃఉపకర్ణంరాధేయంశ్రీ
 త్రంపలవాప్య - కృతంసమస్తరణంసమస్తారయేనశభోర్తాయతస్మై కర్ణాయ అగిషఃచిరంజీ
 వేత్యావేరాశీర్వాదన్యంవీయసీంకనిస్తాం - తదనంతరామితియావత్ - గాంహాచంవత్స
 మాణాంప్రెష్టాపుత్రవాత్సర్యేనప్రశేజగాదఉక్తవాక్స్లిప్తవిశేషణేయముసమా || ౯౮ ||
 ఉక్తిప్రకారంత్రిభిరాహ || అహమితి || అయివత్సహేపుత్రలహంబహ్మః దినసన్యసిధిసా

చ్చాదిషుత్రిత్వాంపార్షదీంప్రప్యరేమిర | హేమంతాద్వద్విసిమ్మక్తాంహేరే
 వకరాంకురాః || ౯౭ || తత్రాంతరేజ్వలితవర్ణవపుఃకదాచిదంకేమశబ్ద
 ఇవకర్ణమహాప్యరాతౌ | భాసాంషతికృతసమస్తరణాయతస్మై ప్రెష్టాగిషః
 చ్చరీజిగాదయవీయసీంగాం || ౯౮ || అహమహరశిసాధోసుగ్రహస్తేపు
 థాయామయిజనసమగాస్త్యంవత్సకోశోగుణానాం | తదిదమిహరహస్యంకా
 నసంగ్యవ్యాతాంమేతసయకుశలయోగేతాతపాచాయతస్తే || ౯౯ || ము
 ఖసంధానవిశ్లేషముక్తేవచకుండలి | తస్మై తేభూషణేశోభాంతస్వాల్లెపరచర్ణ
 భాం || ౯౯ || ౧౦౦ || ఏతానియాదకమిహస్విజవేషగుఢమ్బుభి కామమమరాధి
 పతింకృతాస్త్యం | అజ్ఞాపధాత్మస్థినిచేదణుమాత్రమస్తాద్భవోభవిష్యసిను

భఃసూర్యగుణానామూదార్యానాం తుల్యోరాశిత్వంమేషమ అనుగ్రహతేపుథాయాంతు
 ద్వాంజననముత్పత్తింబిగాః ప్రాప్తవానసి - జాతోసీత్యర్థః తత్తస్మాత్ మత్పుత్రత్వాజ్ఞే
 తోఃరహస్యేకాంతేభవంరహస్యం ఇదంవత్సమాణంమేతానసం అజ్ఞాజహదానింగ్యవ్యాతాం
 త్వయేతిశేషః-సన్యస్యఃప్రెష్టిమితకర్ధయసీత్యతలహా||తనయే|| తనయానాంకుశలన్యతేమస్యయో
 గేసంఘటనేవిషయతాతపాదాఃపూజ్యాఃపితరఃయతంతే ఉద్యోగంకర్వంతి - సామాన్యసవిశే
 షసమర్థనరూపోర్థాంతరన్యాసః || ౯౯ || ముఖేతి - అయివత్సముఖేత్వంపత్నీణమంతస్సాపి-త
 థాచలద్యంతాబ్యాంసంధానవిశ్లేషాభ్యాం చధారణమోచనాభ్యాంచముక్తేరహీతేసహజత్వా
 ద్దుజ్జ్వేయాద్యంతదేశవిధౌ తసంయోజనవియోజనచేత్యర్థః - కవచంకుండలంచఉభేపితేభూష
 ణాఃపర్వర్థుర్లదాంతవశోబాంతస్వాతేకురుతః-అత్రముఖసంధానేత్యాదిపదార్థస్యవిశేషణకార్యా
 అనన్యసామాన్యకోభాకరణహేతుత్వాత్తావ్యలింగభేదః || ౧౦౦ || ఏతానితి || అయివత్సపితాని
 సహజకవచకుండ్యానియాచకంయాచిష్యమాణం - అకేనోర్భవిష్యదాధమర్థస్య యోరితికృ

౧౯౬ చంపుభారతే - సవ్యాఖ్యాన - చంపమన్తబళి.

ద్యోగఃప్రతిషేధః - అత్రయాచకంసంతపిన్యసంహప్రపితంమృత సంస్కారదోషా
 మపేక్ష్యం - ద్విజవేషణబ్రాహ్మణరూపేణగుణం ప్రశస్తం - నిరూపన్యయాధ్యాత్మత్యా
 దితిభావః - అమరాధిపతిమంద్రంత్వమిహుపవసంఘంలయాధ్యాపయేద్ధ కామంమాతృభాః
 మామరు - వై పరీత్యేకావనిత్యతప్రహా అన్యేతి || అస్తావాభ్యాసభావమన్యూపనూర్తదబు
 మాత్రంఅత్యల్పమస్మి లసిచేత్ లంఘయసియది - అదాహున్మాదాంసుభవేన అనాయాసేనవ
 భ్యఃహంతుంశక్యోభవిష్యసి || ౧౦౧ || ఇత్థమితి || ఇత్థముప్రప్రదాదాచందాచంకవన
 కుండూనిం ద్రాయమాదేహిత్యాత్మికాం నిశ్చయ్యత్వా - రాధాయన్కృత్యదాప్రచక
 న్తి తఃకృతదరహానన్య ప్రతిభాపితంప్రత్యుత్తరం అంజలిసాహసంసమస్కారేణసహ ఆద
 దేజగ్రాహ - సనమస్కారంప్రత్యుత్తవాన్విభ్యః || ౧౦౨ || తవేతి || హేఅర్యతవఅర్య
 మాభిభావ్యత్వ కేవలే చార్యపుత్రకన్యతాతుశ్చ వాచకే ప్రధిలేప్రసిద్ధేనత్యపి - అర్థిజనేషు
 యాచకేషువిషయేమమదానంమాన్వీతినిషేధ రూపేతాననివృత్త్యాత్మకేమార్గేవాక్యరూపే

భవనరెచిపూజాం || ౪ || ౧౦౧ || ఇత్థంనిశమృతాంవాచం రాధయారచిత
 స్మితః | మద్దాదంజలిసాసాకమాదదేప్రతిభాపితం || ౪ || ౧౦౨ || తవార్యమే
 తిప్రధితేపికజైమమార్యమేత్యర్థిజనేషుదానం - నిషేధరూపేనదధాతిమార్గే
 పదంకథంవాభవదీయజిహ్వ || ౪ || ౧౦౩ || సతతంనదర్థి నదసేవపమతాతుం
 నకుతూహలన్యపురుషన్యజగత్యాం | ఉదకోర్చికారధృతైవవిభూషకనకో
 ర్చికాసరమంగుళిభారః || ౪ || ౧౦౪ || దివసేశయఃఖిలకయఃప్రతికర్తుం
 భృతలసాభవతిసార్థి మదైన్యం | ప్రతిపాదియేత్తుకథంపురుషన్యప్రతిపాల

భవదీయజిహ్వపదంపాదన్యాపం ఉచ్చారణాత్త కంకధంవేత్త్యాశ్చర్యే - నిదధాతినిషేపతి - దా
 నంమామర్చితికథంపదసీత్యర్థః - అత్రనిషేధరూపకార్యోత్పత్తైఃవిరూపఘటనాత్త కొవిషమప్ర
 భేదః - యఃకామయేతదానకామామే బ్రాహ్మ్యరిత్యసాహ అదిత్యోర్యమాయఃఖిలువైద
 దాతిసార్యమేత్రిశ్రుతిః || ౧౦౩ || సతతమితి || కించహేఅర్యజగత్యాంలోచేనతాం సాధూనాం
 అర్థి నాంయాచకానాంనదసేవభాయై - బహుపరిమితమర్థందాతుంకుతూహలెనసహితన్య
 నకుతూహలన్యపురుషన్యకేవలతా ఉత్పర్ణార్థంనిహితాఉదకన్య ఉర్చికావారిధారైవవిశే
 షేణభూషాభూషణం - కనకమయీఉర్చికా అంగురీయకలకుంఠంఅంగుళీనాం
 భారభారహేతుర్ని - అత్రదానస్తుత్యాభస్మిషేధనిందాప్రతినేర్వాజైస్తుత్యలంకారః || ౧౦౪ || ఉ
 ర్చికాత్వంగుళీయేన్యాద్వాప్రీత్యంగితరంగయారితివైజయంతి - సుమంగలివృత్తం - సజసా
 న్యగౌరవం సుమంగలియమితిలక్షణాత్ || ౧౦౪ || దివసేతి || హేదివసేశమార్యయిశ్వయఃపా
 దిః - పంచాభిశ్వయఃపాదరిత్యమరః - అర్థి మయాచకేమదైన్యందాప్రయోగప్రతికర్తుం
 నిరాకర్తుంభృతలసః మహాభిలాషాయేనలిథోక్తఃసభవతి - ఖర్చివివాకాలంకారే - సశ
 యస్తుప్రతికూలంవై పరీవర్తం గతావర్తేశకారయకారాయన్తి సన్యనిజనామ్నః పదస్య

యశశ్చ బ్రహ్మచర్యం తీర్తింపును సమర్థం చేసే ప్రకారమునకుః - సుప్రసాదముః ప్రయ
స్సముద్రోపితసారం ఇత్యధియుక్తోక్తైరదాతుః కదాపి నభవేత్ - యితి భావః - వృత్తం
పూర్వోక్తమేవ ॥ ౧౦౧ ॥ తర్హి కీర్తిరేవమాన్వీత్యతలహ ॥ యశశ్చ ॥ అత్తవతాండే
హభ్యుతాండయశశ్చ కీర్తిరేవజన్మనః ఫలమితి హేలోః ఇమం యశః యత్నస్వరూపాంతరికాయాదే
పితవ్యం కాంతక్షేయం యతః జగత్లోకం అవతైర్మహోభిన్నైః గుణానాం దైర్వ్యకార్యగూర్భిర్యా
దీనాం గజైర్ముపితమపి అయశస్వికం త్రిశూన్యం పురుషం నాద్రియతేనాపేక్షతే - ప్రియః
ప్రజానాం దాలై ననపున ద్ద్రవిజ్ఞానైర ఇత్యుక్తత్వాదిభావః - అత్తోత్తరవాక్యార్థస్య కీ
ర్త్యాజినానశ్యక హేతుత్వాత్ప్రాప్త్యనిగ్రహేః - ప్రమితాక్షరా ॥ ౧౦౩ ॥ వ్యాకృతాభి ॥
కించ - వితరణాపదమప్యదానవిద్యాంతేషు వ్యాప్తతాః పరితలకాంధానమాహత్యై నసారస్వ
స్య విద్యుతియావత్ విష్యదధీశాః పండితశ్రేష్ఠాః బుద్ధి పవలుద్ధ కః తంకృతణం దమణం చ ద్వా
పసిస్వర్ననేన దానేన చరహితౌ శూన్యావిత్యుక్తప్రకారాత్ హేతోః సమానామిధ ముచ్యతే వ్యా

వర్ణనిజనామపదార్థమ్ ॥ ౪ ॥ ౧౦౪ ॥ యశవిజన్మఫలమాత్మవతామిదమే
పితవ్యమితి యత్నభారత్ ॥ ఆపిభూషితంగుణగజై రవతై రయశస్వి ననజగ
దాద్రియతే ॥ ౪ ॥ ౧౦౬ ॥ వ్యాప్తతావితరణాపదమప్య వ్యాపారంతిహివిష
్యదధీశాః ॥ స్వర్ననేన రహితావిహితోద్బుద్ధకం చతుణం చ సమానా ॥ ౪ ॥
౧౦౭ ॥ దృష్టవసీవజన్మనోదనం స్తీతేన దానాం మనాకరతలం యశసాదిశశ్చ ॥
శుశ్రీకరోతి విషయస్య మేవ దాతాకస్తాదృశం ప్రతినివర్తయతుంక్షమేత ॥
౪ ॥ ౧౦౮ ॥ వాంఛామనా ప్రేనవసీవకేన సహాపాదాత్మజనస్య యాంతి ॥ తదవ్య

హరంతి ఛయంతి - హిః ప్రసిద్ధౌ ॥ ౧ ॥ స్వర్ననామారులైస్వర్నదానయోః స్వర్నసంభవేతి వై జయం
తి - బుద్ధోక్తి ర్దిష్ట వస్తుపిమృతకల్పవివేచ్యర్థః - అత్తస్వర్ననశ్చ దైవభిలికాభేదాధ్యవసీతస్య
సామ్యకథనహేతుత్వాత్పదార్థ హేతుకం కావ్యలింగముపమమైకవాచకానుప్రవేశనం కీర్ణం ॥
౧౦౭ ॥ దృష్ట ఇతి ॥ దాతావసీవతేన దృష్టేనతి ॥ ౧ ॥ వసీవకోయాచనకోమార్గణాయాచకా
ర్థి నావిత్వమః స్వయంప్రకృత్యైవ - సతుకారణాంతరేణైవ్యర్థవివశః పరవశస్యకాన్తి తే
నవదనం దానాం మనాకరతలం యశసాదిశశ్చ శుశ్రీకరోతి - తాదృశం ప్రకృత్యా దాతారంభితి
నివర్తయతుం దానాద్వా రయతుంకః క్షుణ్ణశక్తుయూత్ - నశోపేక్షర్థః - అత్తవాక్య
ర్థప్రయోగాదుద్దాననివర్తనాశక్త్యవసర్థనాత్ప్రాప్త్యనిగ్రహేః కేవలప్రకృతానాం పవన
రతలం కాంధవశికరణేనౌపమ్యగమక తుల్యయోగితాభేదతైత్రికవాచకానుప్రవేశనం కీర్ణం ॥ ౧౦౮
వాంఛామితి ॥ కించ దాత్మజనస్వప్రసవః ప్రాణాం వాంఛాం మమారథం అనా ప్రేనకప్రాప్తేన వసీ
వకేన సహాయాంతినిర్గచ్ఛంతి - మరణాదవ్యధీకాజాయతే అపకీర్తిత్యర్థః - సంభావితస్య గాతీ ర్తి
ర్నరణాదంతి చ్యుతభిత్వక్తత్వాదిభావః - తత్తస్మాదవ్యేదానీం శక్రస్యేంద్రస్య అర్చనయా కా
మితప్రసాంజ్ఞాకయా పూజయా హేతునా - దృతాః లిసవం యన్యతస్యమే - భావీకచచటం

దలతానానకాలాంకకేత్రమితివిషయమాణవధిమరములలికామ్యులభః మరవదధారణః ఆ
 తుభ్యశ్చకాంకరణంక్రవ్యమితివ్రసేద్ధేరిభావః ॥ ౧౦౯ ॥ యదితి ॥ కించ - చింతామసిర్మా
 మదామదేనాదితే కామితార్థదంతం - సంయస్యేంద్రస్యగోస్థ్యైః ఆస్థానమంటస్య
 ప్రతిహరభూతలద్వారాగ్రదేశేబాబద్ధపాదాణిల్పకాః కల్పవృక్షైఃయస్యేంద్రస్యసంబం
 ధినఃఆరామస్యనందస్యవృత్తిరూపాః ఆవరణవృక్షైః - సావసీద్ధాసురభిఃకామధేనుఃపాదామ
 చ్యవయసాగ్నిపాదాశ్చిన్యధేనుర్దౌరితితాదర్శే వృక్షస్థినమాసంభవతీయధామోగంఠాజ్యం -
 తాదృశ్చింతామణిల్పవృక్షకామధేనుమామృతాభింద్రః ఉపేత్యమాంపరిలితగత్యయావ
 ందేదేబిక్షతేయదిత్యేంద్రస్యకామనాం మమారథంనంపూర్వత్రైలోక్యస్థానాం భువనత్ర
 యేనక్రమానానాంపదాన్యానాంబాత్మజాంయూరంసత్ సభాతస్యాఃఉదర్యగ్రభాగేస్యాంప
 త్రేయ - ఏషఃఉక్తప్రకారఃమేమమశ్చయఃసిద్ధుర్నః - ఆత్రిచింతామణ్యాదీ మతోపేం
 ద్రస్యయాభ్యావ్రసంగేనతైరవ్యపూరణీయోయోమనోరథఃతత్పూరణవ్యత్రైలోక్యవదానోవ

శక్తార్చనయాధృతానోర్భావీవధోమేపరమోహిలాభః ॥ ౪ ॥ ౧౦౯ ॥ య
 దైహప్రతిహరభూతలబాచింతామణిః కల్పకాయస్యా రామవృత్తిరూపాశ్చ
 సురభిస్యాహూమధేనుః పునః । తాదృగ్వాచలివెడవెత్సమక్షానా సంపూర్వత
 త్కామనాంత్రైలోక్యద్దవదాస్య సందశురీపాస్య మేదమేనిశ్చయః ॥ ౪ ॥
 ౧౧౦ ॥ వీక్ష్యంభధ్యవచమోశిగుణజ్ఞోఽన్తయూంబునిధివీచిమగ్నః । వద్వ
 బంధురీవాదినమేనంపాటలస్త్రితరుచిర్నిరమూచే ॥ ౫ ॥ ౧౧౧ ॥ అయేవత్సభ
 వతాభాషితంక్షమమేవసూలయైశామ్ ॥ ౧౧౨ ॥ అమూదృశంతవమతం పునర

తితపత్సహేతుత్వాద్వాచ్యార్థ హేతుకంకావ్యలింగం - శార్దూలవిక్రీడితం ॥ ౧౧౦ ॥ వీక్ష్య
 తి ॥ ఇత్యుక్తప్రకారేణవాదినంవదంతిమేనంకీర్త్యంవీక్ష్య - వంధ్యంనిష్ఫలంమాపూరయమనో
 రథమింద్రస్యేత్యాత్మకంవచనంయవ్యతథోక్తోపి - గుణజ్ఞఃసతుగుణమేవదోషత్వేనజ్ఞాతే
 త్యర్థః - ఆతేషవనిన్తయవ్యఆశ్చర్యసైన్యబాంబునిధేః వీచిమశరంగేమమగ్నః అతఃస్త్రిత
 త్యర్థః - వత్సనాంబంధుస్సర్వపాటూశ్చైతవత్తా అథరవాగ్రహాదిషదరుణాగ్నతః శ్వేతేతి
 యోచత్ - స్త్రితస్యచిర్యవ్యతథోక్తస్సకీరంనవ్యమాణామూచే ఉక్తవాన్ - బ్రూ
 జ్ఞోఽన్తర్రలిటివచ్యాదేశః - ఆత్రిగుణజ్ఞత్వస్యఆతినిన్తయహేతుత్వాద్వాచ్యార్థ హేతుకేనకా
 వ్యలింగేనాంగేనవిన్తయూంబుఃధీతిరూపకంనంకీర్త్యం - తస్యవచనస్యసైన్యబాంబునిధిబంధ
 కంత్వేషితత్వత్రివర్ణనాద్వికయావీభావనయానంసృష్టిః - స్వాగతా ॥ ౧౧౧ ॥ అయేజతి ॥
 అయేవత్సహేతుత్వభవః రహసంబంధిభాషితేనరసమపిఆత్మవధమంగీకృత్యేంద్రస్యవాంఛాం
 పూరయిష్యామిత్వాత్మకస్థూలయైశాంబహుప్రదానాంక్షమమపజన్తిమేవ - భివాద్య
 శానామితిశేషః ॥ ౧౧౨ ॥ అమూదృశమితి ॥ హేతుత్రిఅమూదృశం ఉక్తవిధం - ఆదనాన్య
 శోయోగేశ్వదాద్యత్వదీర్ఘయోః అదపాంపెద్దాదుదోషభితిదన్యమస్యం అన్యచోత్సంధ - తవ

మతం ప్రాణాత్మయ్యెవ్వనుజ్ఞ నియంతావ్యతం మమసారసనాంబిశ్చంద్రవరశః కిప్తేకా
 రాదస్యభేత్వర్థః విదేశావశయః ఆజ్ఞావాక్యశేష ఏవసంవాప్త్యభిరన్తి - సాంధ్యంకమ్మం
 తీం - వంధోనిత్యమితివప్తిశ్చియః సంతాదేశశ్చ - తరప్తేవ - సాంధ్యమితివసానానాది
 కఃనిర్విమితకరాతి - నిదేశశ్చియంకించిద్వత్వగ్ధః || ౧౦౩ || అదేవే " అనవాప్తాభ్యోః
 మృతశ్చనిత్యర్థః ఇతివంద్యాచిత్తిం || త్వమితి || సావశ్యత్వంకునాసీరస్యేంద్రియైః || పృ
 థశ్రవాక్కునాసీరభిత్వమః - మనీషిత్యకామిత్యభూతాత్ పూర్వసేవ్యయతి
 పూర్వదేవానాం సుర ద్విమం గర్వస్యనిర్వాహకశ్చమనీ గూర్వహతయా భారవాహిత్యే
 వసామనామితిశంవప్తాయుషమపిచిరాదా రూఢనిలస్వైవసంకాయరేణిజన్మితంతుస్మి
 తంధారాజాంరూపీశాం శరంయస్యతేనాత్తం - ఆతస్యతంతుస్వైవతేవేంద్రియైః సమాంత
 దీయాంశ క్రియామప్తయథమాధప్యగ్ధహానిప్రేమకారద్యా రేతివాం - బ్రహ్మచర్యావశ్య
 వధపాంధ్యానిర్విమితభిప్రాప్త్యానన్వయః || ౧౦౪ || తతఃకతి || తతఃపథాభ్యంప్రాప్త్యై

పిమమరసనాం నిదేశావశేషకథాంధ్యాం నిర్విమితే || ౫ || ౧౦౩ || త్వంకు
 నాసీరస్యమసారభక్తారశా చూర్వ మేవ పూర్వదేవ గర్వనిర్వాహణ ధూర్వ
 హతయామితిశంవపిచిరాయాభరంకాంతురన్మరితధారాశతమచన్వత్తిం తది
 యాంశ క్రిమాధత్వేతి || ౫ || ౧౦౪ || తత ప్రభేదపరమంగీకృత్యవశ్యతం ప్రమాదస్య
 సమక్షమచిరనిశమరచిమతీచరమాచలశిఖరవరిశీల్య మానంవిహరమిహేషమూచ
 చార || ౬ || ౧౦౫ || కతిశ్చయది నేకాతేయాతేతతోమరుతాంపరిస్పదశివయంతా
 నోరేత్యాధిచాటాశతాకులైః కవచమతులంబాచాయాచన్వత్తిం దిమూచరావ
 యమితభేత్వక్త్యాశ క్రింతతోజగ్ధహేచ్ఛతామ్ || ౬ || ౧౦౬ || సకారమేతేవహ

గృహ్తాయామితివరంభృశమంగీకృత్యవశ్యతేతమాజన్యకన్యస్యసమక్షంభిర్భేదవివ - సఃమరచిమా
 లీసూర్యఃచరమాచలస్య ఆస్థగిరేశిఖరేపరిశీల్యమానం క్రియమాణంవిహరంక్రిడాం అస్తమ
 యమితియావత్ - ఇహకర్తృపురోభాగేపిచిరేణసర్వరంసమాచచారకృతవాక్ - అంబర్దేవ
 వానిత్యర్థః || ౧౦౫ || కతిశ్చ || తతఃఅనంతరంరతివయానికానిచిద్విసాంయన్తి కతిన్తి స్రావేయా
 తేగతేవ - మరుతాండేవానాంపరింద్రఃఆర్ధి నాంయాచకానాంచాటాశ్చైః స్త్రియవాక్యశ్చ
 తైఃఅకులేనాంద్రే సదస్సివదాయాం - స్త్రీనపుంసరయోశ్చవ ఇప్యసంశాసనాన్నిపుంసకత్వం -
 భాసాస్సూర్యస్యరసయంకర్తృమేత్వ అతులంసమాజత్యావ సద్భాశంకిండ్రియాభ్యాంసమాంతంపిండ
 లురవచంబాచాదేహిత్యాత్మికయా ఆయాచత్వివిగోవాక్ - యాచతేక క్రరేజ్ - అ
 యంబర్దేవ్యావరాత్తధారాసాగ్నిమిత్వక్త్యాత్మికతే యాచమానకవచమేంద్రియాదింప్రాప్తి
 బృతాంబాకోత్తరాంశ క్రియాంతుమే శేషంజగ్ధహేచ్ఛహీతివాక్ - హరిగన్త తాన్మత్త - త
 సయగహయైస్సహానగాహరిణపు తేలిలక్షణాత్ || ౧౦౬ || సకారమితి సతేదశకవ
 ర్షవేష్ట నేనకారంసాక్షరంసాక్షరంసాక్షరం - స్వచామ్యైశ్చేవేతి తేకాతే మమదా

తురిపూశత్రా ఇత్యుక్తప్రకారాత్ అమర్ భారాత్ మోహాపరిశయాదివేష్యుత్ప్రేక్ష్యత్రై
 న్యలసిద్ధాంతయా అంచలేనముత్క్రత్యుత్పాట్యదంశనకర్ణవెష్టనేకవచకుండలే బిడౌజనే
 ఇంద్రాయదదాన త్రవాక్ - తనుత్రంవర్తదంశనం - కుండలంకర్ణవేష్టనం - ॥౧॥బిడౌజాః
 పాశశాసనభిసర్వత్రాప్యమరః ॥ ౧౧౭ ॥ నిశమ్యతి ॥ తత్కర్ణస్యనహజకవచకుండలదానం
 నిశమ్యశ్రుత్వాహియాలజ్జయాచ్యుతైర్గళితైః తాదృగ్దానస్యతత్రాప్యనంభవాదితా
 వః - చిరాదార్థితైస్త్వాగేన వితరణనయైశ్చరాక్షిర్వృతశయాః కల్పవృక్షీయా సైరివ
 స్థితైః సువర్ణభిర్వైర్వృష్టైః కల్పతరైః కుసుమైః తస్యకర్ణస్య అంగం కేవలంశరీరమైశమేవ
 గంధినాభవత్ - కింతులంగాశ్చలంగాఖ్యాజనపదా లిపికర్ణపాల్వాః సుగంధయః మమోహర
 గంధాః అభవత్ అతిమహతీపుష్పవృష్టిరాసీదిత్యర్థః ॥౧॥అంగంగాత్రాంతికీపాయప్రతీకేష్వ
 ప్రధానకే । అంగోదేశవిశేషస్యాదిరిత్యర్థః అనంబంధే సంబధ రూపాతిశయోక్తిః - వం
 శస్థం ॥ ౧౧౮ ॥ జాగ్రత్స్వతి ॥ తస్యకర్ణస్యనర్వేష్టనయవేషుకర చరణాదిజుహుగ్రత్సవి
 తోరిపూమమేత్యమర్ భారాదీన శస్త్రధారయా । సుతోరవేర్దంశనకర్ణవే
 ష్టనేస్వయంసముత్క్రత్యుత్పదబిడౌజనే ॥ ౨ ॥ ౧౧౭ ॥ నిశమ్యతత్కల్పత
 రోర్థియాచ్యుతైశ్చిరాద్భితైస్త్వాగయశ్చరైరివ । సువర్ణముక్తైః కుసు
 మైర్వైకేవలంపదంగామంగాశ్చ సుగంధయోభవత్ ॥ ౩ ॥ ౧౧౮ ॥ జాగ్రత్సపర్వా
 వయవేషుతస్యకర్ణస్యకర్ణః పునరగ్నిసేస్వాం బూర్ణయాయద్వితతారభూ
 మంతన్నామసామ్యంధుగ్రవమత్ర హేతుః ॥ ౪ ॥ ౧౧౯ ॥ ఆప్యచ్యుతంతదనునాక
 చశ్చుభర్తా మానాద్యసిద్ధమరుదస్సరసాంసమాజై । ప్రాశంసదన్యచరితంసవిధే
 సురవ్యారోమంధమప్యవిగణయ్యనిశమ్యమానం ॥ ౫ ॥ ౧౨౦ ॥ తావత్సార్థా
 ద్యమానేషుచ్యవసి - కర్ణః పునఃశోత్రమేవస్వాంగీష్వయాం హిరణ్మయాయంకాంచనం - దాత
 దినాయనేత్యాదినానిపాతః భూషాంకుండలం ఆర్థినేఇంద్రాయవితతారదత్తవాక్ - ఇ
 తియతే అత్రకుండలదానేతస్యకర్ణస్యనామ్నాః కర్ణభిసంజ్ఞయాంబత్ సామ్యంతుల్యత్వంస్వ
 స్యాపికర్ణభిసామధారణం హేతుః పుగ్రవమిత్వప్రేక్ష్య - యద్యపిశరచరణాదిభిరపివ చదా
 నంకృతం - తథాపివదస్యాపితుల్యం ఇదంత్యధికమిత్వప్రేక్షితమితిధ్యేయం - అత్రోక్త
 త్వేక్షయాతన్నామసామ్యమాత్రస్యాపితధాదానహేతుత్వేమున క్రవ్యత తద్దాననైర్గళ
 త్వమిత్యర్థాపత్తిప్రతీతేరలంకారేణిలలంకారధ్వనిః ॥ ౧౧౯ ॥ ఆప్యచ్యుతి ॥ తదనుచవచకుం
 డలదానానంతరం నాకస్యస్వర్ణస్యపతిరింద్రః తదకర్ణ ఆప్యచ్యుగచ్ఛామిత్వక్తావసుధర్మాం
 దేవమభామాసాద్యప్రాప్య సిద్ధానాంసారదాదీనాం దేవయోనివిశేషజాతవామరుతాందేవా
 నామస్సరసాంచ సమాజేసంఘాతస్యకర్ణస్యచరితంతిధావిధం దానచారిత్రింసవిధేషమివేసుర
 భ్యాకామధేన్వారోమంధంచర్మితచర్మణమపిఆవిగణయ్యదూరీకృత్య - నిశమ్యమానం శ్రూయ
 జూణంయథాస్యాత్తథాప్రాశంసతప్రేక్షణస్తుతవాక్ - శరీరముత్క్రత్యుత్పదానస్యత

స్మాతివ్యసంభవాదివివాదః || ౧౨౦ || తావదితి || తావత్తద్దాసంతేపాద్ధాతివికామ్యవస్యవన
 న్యసీమాంహిత్యా భూవిబుధానాంప్రాప్తృణానాంసంఘైరనుయాతాస్సంతః - పూర్వవిస్తృ
 తాకమార్గ వహానినా అసేవితాకతీర్థానాంపుణ్యసరసాంవాతాక సమూహాక ఆవగాభం
 తత్ర స్మాతుమిత్యర్థః - పునరపిదైవతవననామఅరణ్యంవధ్వాసాకంద్రోపద్వాసహ అవా
 పుఃప్రాప్తవంతః - మత్తమయారస్యత్రం - వేదైరంధ్రైర్ద్రేయసగామ త్రపంచూరమితి
 లక్షణాత్ || ౧౨౧ || తత్రేతి || తత్రదైవతవనైకదాచిత హేమహాబాగామహానుజావాహ
 ని వామమహేమామవ్యసాధనం అగ్నిమధన ద్వారాకారణమరణిమహాపశ్యత్యత్రయంహరిణికు
 రంగఃజితోమార్గాద్ధావతి హాహేత్యతిభేదేఇత్యుక్తప్రకారం ఆశ్రమస్యద్వారిఅగ్రదేశవా
 ఘ్నాయమాణ్యరుదతఃకన్యచిదగ్రజన్మనః ప్రాప్తృణన్యశోకన్యసివారణాయచాపంచక్రీ
 కృత్యగుణార్హజ్ఞజనకుండలీకృత్య - అనుధావతఃప్రతమనుగర్భతఃతాన్పాదాక - పార్శ్వ
 యోరుభయోర్యుతాఃతాసాంతాడననసంఘర్షణేన అనుషక్తంలగ్నంనవానాంకేనయానాం

సైసిపునఃకామ్యకసీమాం హిత్యానంత్యైర్భూవిబుధానామనుయాతాః | తీర్థ
 వాిత్యాన్విస్తృతపూర్వానవగాధుం వధ్వాసాకందైవతవనా రణ్యమవాహః ||
 ౧ || ౧౨౧ || తత్రకదాచిదాశ్రమద్వారిహామహాబాగామమహేమామసాధనమ
 వహృత్యహరిణాయమితోధావతీతివాఘ్న యమాణన్యకన్యచిదగ్రజన్మనశ్శో
 కసివారణాయచక్రీకృత్యచాపమనుధావతస్తాక పార్శ్వలతాతాడనానుష
 క్తనవసినలయ జాలముత్తవనవెగవనబహిర్జ్వలద్వహ్ని శిఖాకందకాంకు
 రమవఅరణింవిహేణయాదిప్రాణి శతిమచిత్పదేమసుగ్రహ లనకలమచిద్దు
 రానదఇవవిచిత్రగతిః హేవికృష్ణ సారోదూరమాకృష్ణస్వయమంతరథాత్ || ౧ ||
 ౧౨౨ || తదన్తి - లూటంతిపనఖంపచ హేలిధూళిభ్యాంద్వాపాపృదిభ్యాముద
 న్నావదాన్యమహిమ్నిది న యావన్త్రకృతమర్థమివపానీ యమపీతస్తతోవిచి
 న్త్యద్విరనుజైస్సహకన్య చిద్విశాలన్యవనసాలన్యమూలభువంతచ్చాయామండలజ

జాలంబృందంయస్మిన్ సంతం - అతపితక్షత్తవనైరూర్థ్వలంఘనైయోవేగ ప్రేసయః పవమా
 నఃవాయు ప్రేసభూర్జ్వలంతః - వహ్నిశిఖానామగ్నిజ్వాలానాంకందళాః అంకురాయస్త్రిం
 ప్రథోక్తమివస్థితమిత్యుత్పేయై అరణిమగ్నిమదనదారుంవిహేణయాశ్చంగేణదిక్ప్రాణి - క
 తిమచిత్పదేమ పాదన్యాసేమసుగ్రహః అనాయాసేనగృహీతుంశక్యఇత - కతిమచిత్పదేమకు
 రానవఃకుర్గికాఇవ - విచిత్రాఃఆశ్చర్యాఃగతయోయన్యనఃకౌపిమజ్జేయః కృష్ణసారః
 కురంగఃదూరందేశకమాకృష్ణలూకాశయానీశ్వాన్యయమంతరథాత్ అంతర్నిశవాత్ || ౧౨౩ ||
 తదన్తి || తదనుకృష్ణ సారంతర్ధావానంతరం - లూటంతిపతితిలూటంతపః నభాన్మదతీవ
 ఖంపచిరఃపాదదాహిన్నావిత్కర్థ హేలిన్సూర్యధూళిరజః యదూస్తాభ్యాంద్వాపాపృదివి
 భ్యాం - ఉదన్యాయాపిహాసాయానదాన్యః దాతామహిమ్నాశ్చిభావః యస్త్రిం ప్రస్త్రిక

౧౦౨ చంపుబారతేనవ్యాఖ్యానే - పంచమస్తవకః.

అతితృప్తాజనకఇత్యర్థః || ని|| ఉదన్యాతుపిసాసాత్పడిత్యమరః - విసస్యఅహ్మః|| యావన్మధ్యక్షాన్ - మధ్యాహ్నకాలజితీయావత్ - పృథ్వీరమర్థం అరణిమివహరిణిమివవాసాసీయంజలమపిభతస్త్రవే విచిన్వన్నరస్వేషుః || అనుజైర్భిమాదిభిస్సహపాండవఃదర్శజః - విశాఃస్యచిన్తేర్గస్యకస్యచిద్వనే సాలస్యవృక్షస్య మూలభవంమూలదేశంప్రతితస్యవనసాలస్యభాయామండలః అనాతవదింబఇ వశనైశ్చన్యఃగత్వాఅతపశ్రమాన్తందంమందంఉపసర్వనమీషంగరవాక్ - అత్రభాయా మండలపాండవయోశ్చనైశ్చనైర్మూలపసర్వజేనోపమ్యత్వాతుల్యయోగితాభేదః - అస్యనత రణిజలయోగస్వేషజేనోపమ్యగమఃతుల్యయోగితాభేదేనసంస్పృష్టిః || ౧౨౩ || తత్రేతి || తత్రవృక్షమూలేకమలగంధిభిః పర్వసారభవాభిఃఅనిలైర్వాయోభిరుద్యమానాం - అత్రప్రేష ద్వి నీలిసూద్యమానామిత్యనుమానాలంకారః - ఆశాంధికంప్రతినలిలాయ ఉదకమానేతుమితి - క్రియాధేత్యాదిసావతుర్భి - గతేషుభీమానిశుచతుర్భుచిరాయితేషుచిరవస్యనాగతేషు సర్వ - అధక్షితిభుజాధర్మరాజైరపరితప్య - కేమేషుమత్యాహితంయతోద్వాపినాగచ్ఛాతీత్య

వపాండవశ్చనైశ్చనైరుపసర్వ || ౪ || ౧౨౩ || తత్రానిలైఃకమలగంధిభిరుద్యమానామాశాంగతేషునలిలాయచిరాయితేషు | భీమాదిమహీభుజాపరితప్యభజేలేషాంపదానుసరణాదిధకాపివాసీ || ౪ || ౧౨౪ || తస్యాస్తలేకమలిసదశపాత్రపాణీంస్తాన్త్రక్రిశోనిపతితా నవలోక్యలీరాక్ | బాహ్మంబుభిఃప్రథమదర్శితమార్గయేనతన్వాన్యవస్యధరణౌసహసానివేతే || ౪ || ౧౨౫ || సన్యతిర్దదృశేధికవత్పలస్పసదిమూర్చితధీర్నిభృతాంగకః | స్వయమపిప్రవిభజ్యతిరాజహమనుభవన్నివత్రామనుజాశ్రితాం || ౪ || ౧౨౬ || నాసానిలోభసటూ

నుతప్య - లేషాంభీమాదీనాంసంబంధినాంపదానాంపాదసత్ప్రసన్నానానా మనుసరణాదనుత్పత్య మావత్ - తత్క్రమేత్వేతిల్లల్లఃపేపంవమీవా - కాపిభిర్యమేతాదృశీతివజ్జ్ఞేయావాసీదీర్ఘికాభేనేస్తాస్తా భజతేఃకర్మణిలిట్ || ౧౨౭ || తస్యాఇతి || తస్యాఃవాహ్యస్తతేతీరేకమలిసదశానిపద్దపత్రాజ్యేవ పాత్రానిజలభాజనానిపాణ్యాంలేషాంతాక్పజ్జీకః నిపతితాక్ - పృత్యేతికృషఃతాక్భిమాదీన్స్వీరాసవలోక్య - బాహ్మంబుభిఃప్రథమంపూర్వందర్శితంఉపదిప్తఃమార్గఃనిపతసరూపఃయస్యాస్తథోక్తయేనస్థితమిదమృతేప్రేయ - నృపవ్యధర్మరాజవ్యతన్వాశరీరేణదరణౌభునిసహసాదుః ఖనేగాత్సత్వరంనివేతే నిపతితం - ఓతశ్చైర్వావేలిట్ || ౧౨౮ || సదతి || అధికవత్పలఃప్రాత్రవాత్సేల్పవాఅతపవనపదతిత్త్వణివనమూర్చితాధీశ్వేతనారవస్యనఃఅతపవనిభృతానినిశ్చలానిఅంగానియస్యనఃతత్ప్రేః - కైషికకవ్రీహ్యయఃసన్యతతిఅనుజైర్భిమాదిభిరాశ్రితాంధకాంమరణావస్థాంప్రనిభజ్యనకూంశంవిభాగంకృత్వా - స్వయమవ్యనుభవన్నివేత్యుత్ప్రేయ - దదృశాదప్యః - తత్రత్రైలిరికృషఃభ్రాగ్న్యాణాం సాముదాయికేవస్తునిసకూంశవతిత్వన్రణాదితివాచః - దృశేకర్మణిలిట్ - స్రుతవలంబితం || ౧౨౯ || నాశేతి || తత్రతదాంనాసాయాఃస్మాదవ్యనిభాభనే తృప్తాననవటూక్ సమర్థాక్ నవాక్

కర్మానాం గంధాః ఆచారయ - మనునై రభివేదికప సేవ్యమానాః శివమాంబోద్భవైః - వసేవాః కా
యోః పూర్వోద్భూతాయాః కల్లోలముల్లాహం శ్రేష్ఠభంగగాణాం సంబంధిః - మహాహయవః - అ
మం మూర్తితంధర్మ రాజువర్ధి స్ఫుఃపునః ప్రాప్తిశీలాచేతనానంజ్ఞాయస్యతథోక్తం క్షయం
బభూవుః చక్రః - అత్ర వాయూనాం గుణసమృద్ధి విశేషాత్పాన్యవచేతనానంఘటన హేతు
త్వాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యుత్థింగం - ఆహు యేతిపాత న్నవసంగతార్థ తాత్పర్యం చిదాత్త
ర్థ లక్షణయాయోజ్యః || ౧౨౭ || తత ఇతి || తతిఃచేతనా ప్రాప్త్యనంతరంధర్మ సూనుధర్మ
రాజుః చిదుద్గ మృతాథాయ - త్షణాత్ ఉత్తానక్షణవివేక్షార్థః దిశదశాపిపరీతేః సూన్యశూన్యాః
దిలోకయమానః ఇత్య ప్రియత్రాప్తరహితత్వేనాత్మ్యంతంసర్వార్థ శూన్యత్వేనపశ్యతాన్ -
శనైశ్చనై రుపన్యత్వంబూషం ప్రాప్య - శౌరేచంచలనవకంసరం చాలనలగ్రహ సేవ
తాన్భూత్పూర్వీమాదీక వర్యాంయవృత్త్యాక్ర మశఃపరామృత్యసంస్పృశ్య - దురవతరాంజవ
తేరితుమశక్యాంతాంసరసీంబాషీం - వసేవిహగానాం త్షణాంమృ గాణాంచపానసృజాకర్యా

స్త్వవపద్మ గంధానాదాయతత్రమధువైరనుపేవ్యమానాః | వర్ధిష్ణుచేతనమ
ముంవపవాపికాయాః కల్లోలముల్ల ఉపనాః కలయాంబుభావుః || ౫ || ౧౨౭ || త
తఃక్షణాదేవకించిదుద్గ మృతాథిత శూన్యశూన్యాదిశోవిలోకయమానః శనైశ్చనై
రుపన్యత్వశోకచంచలనపాడివాతాన్భూత్పూర్వర్యాంయవృత్త్యాక్ర మశఃపరామృత్యసం
విహగమృగపానసృజాకర్యాంయదురవతరాంతాం సరసీంబంభూరయతుమివజాప్య
భారామృగివర్ష కధర్మ సూనురేవంబిలిపితుమారభత || ౪ || ౧౨౮ || వీరాభవ
ద్విపదిదేవకంసరాపిమారితరామృతిసరాన్నగిరాంపవృత్తిః | హవదశేయ

యసాలభ్యాంయసులరాంసుఖేవావతరితుంశక్యామివేత్సుత్ప్రేయ - వదిపూరయతుమివేతిహ
తాంతరం - బాష్పభారామృగిలోవర్ష కంబంబత్వమాణప్రకారేణవిలిపితుంపరిదేవతుమారభ
త - ఉపక్రాంతవాక్ || ౧౨౮ || వీరాభితి || హేవీరాఃగిమాదయఃభవతాంయమైకంవి
పదిమరణేవిషయేవానాంపరంపరాసమూహేవాపిమారితరాం అత్యంతదురభేదతతి అత్యంత
మన కేత్యర్థః - కింమత్తిజస్యయథాదామృత్రవృషిక్త ఇత్యేవంతాదవ్యయా త్రరహ్యం
కరాకాదేవకంపరామూః అన్యాన్త సమృద్ధిస్సృతిగిరాంప్రవృత్తిః కమవధిప్రతివాక్పనర
ణంనా సేవ - దేవానామేవతథాత్వేరిదితరేమాంకావా రత్వర్థః - తథాపిక్షణశ్రుతిద్యే
దాసీంబంయమైకం ఇయంపదశామరణావస్థాకుతః కస్తాన్జనాదవతిర్లాపాస్తా - హేహత్యా
శ్చిర్యేభేదేవా - కింవమామంతరేణమయావినాభవతామిదంప్రయాణంపరలోకయాత్రా
మితికుత్యాంయం అనుచితమేవేత్యర్థః సమఃకుఃకుభాగినస్సర్వేభేదత్యాగానన్త త్యాదితి
భావః - అత్రదేవానామాపత్కరణాశక్తత్వేమితమనుమ్యాజామితికైమత్వేన ఆధాంతర
సిద్ధ్యాత్త కేవ అధాపత్ర్యలంకారేణమరణపాతోఃప్రసక్త్య భావేపితద్వర్ణనాత్క కవిరా
వసోబ్ధిః పనాత్ద్వయోమగూఃగీభావేనసంకరః - యత్తుశవతామాసగివిషయమారేర్య

౧౭౮ చంపుకారతే - సవ్యాఖ్యాన - ౪౦ చ మ స్తబితి.

పాతంపరికల్పరక్షేతుమశక్యేతివ్యాఖ్యానంచ అతపివపరాన్నరాన్పరిగిహంతప్రవృత్తిఃసా
 స్త్యైవేతివిలిఖ్య - దేవానామసృజకంమనుష్యరక్షంలీలినమమవశా ఏవనాన్తితిభావమా
 హన్యసింహః - తతహాహవశేయమితిత్రతీయవాక్యార్థేనవిరా ఇతిభీమాదినిర్దేశనసంగత
 మంగతమేవేతనికావివాకలయంతు - పరంతున్వయం ద్రావిడినాసిహాత్యసృజకుఃపే
 త్యాన్వర్తబాషాయాంవివరణంస్వస్య సాహితీపారీణతాం ప్రధయతి || ౧౨౯ || దైవమితి ||
 వయయావిహీనంకృపయా శూన్యంఅతపివదైవంవిధిఃకరోరచరితందారుణకర్మ - యతఃయ
 దైవతంమామసిముఖ్యులనగిజ్ఞౌఅద్రుద్రారా - తయోర్బాల్పవివతస్సాధ్యైస్సమృతత్వాది
 తిథావః - మాద్రావ్యస్సుతౌనకులవహదేవాకారితారసీమని అరణ్యదేశికందాంపురాణిచఫ
 లానిచభక్షయిత్వాభుక్త్వా - మయానహచరితుమసినపేహాచితావన్తాత్రమపితత్వాద్యశమ
 హాబోగినోర్మక్షమభిత్కర్థః - పరమేమాదేహపాతంనశామ్యుతిమస్యరః కూరాణామితిభావః- త
 దైవమితియోజ్యం - అత్రోత్తరవాక్యార్థేనదైవస్యదారుణకర్మత్వసమర్థనాత్కావ్యలిం

మిహప్రాభ్యకుతావతిర్హమామంతరేణభవతాంఃమిదంప్రయాణం||ప||౧౨౯||

దైవంకరోరచరితందయయావిహీనంమాదీసుత్రావహహమాత్యముఖానభిజ్ఞౌ

కందాంకురాణిచ ఫలానిచభక్షయిత్వాకాంతారసీమనిమయాచరితుంవస

హే || ౪ || ౧౩౦ || స్వయమప్రణవయోభనాన్వగిమాధత్రహరన్యమస్త

కే | వగిమాయమాపార్థతస్యతేవిదధాత్సమృధంవిస్తేవకః||ప|| ౧౩౧ || వత్స

ద్వేషినియద్ధజీవనభజప్రఖ్యానిధేమారుతేకర్ణాకర్ణి కయానిశమ్యభవతా

పాప్రామవస్థామిమాం | శోకేనానిశమేకచక్రనగరిభాజాంచబాష్పయితుం

స్వనీయైహసాబలస్యచముదాకూప్యేషకాలోహ్యభూత్ || ౪ || ౧౩౨ || మ

గభదః - అత్రాదానకులవహదేవావధిక్యర్యాజ్ఞాంవిలాసః వయస్తారతమ్యుతప్రేమహార

తమ్యుప్రయుక్తఇతిధ్యేయం || ౧౩౦ || స్వయమితి || హపార్థయఃభవామ్మధేస్వయంత

వ్రణప్రణరహితస్సన్నైవ - హరస్యశంబోర్వస్తకేరసిప్రణంతథత్రఅకరః - భవచ్ఛబ్ది

యోగాత్కేషప్రధక్షిప్తధమపురుషః-తస్యతాద్యప్రభావస్యతేవపలయషిప్రణంతయమే

తమిత్యర్థః - మృధంయద్ధంవిస్తేవకఃవిదధాన్త అంత్యమహిమాహిసపుమానిత్యర్థః -

అత్రస్వయమప్రణవయోభవానిత్యేవపాతః యోరణిఇతిపారేమృధమిత్యనేన పర్యాయభం

గాఖ్యుదోషంపార్థరణిత్విదానూసారః త్వమిత్యనుషంజనియత్యే అధత్రేతిప్రధమపురుషానుష

పత్తిశ్చేతి - వైతాళియమ్ || ౧౩౧ || ౨౩ || ద్వేషిన్హింసాచాదిభిన్నహనియద్ధమేవబాహు

యద్ధమేవజీవనంవృద్ధిర్యయోస్తాద్యశాభుజౌయస్యతస్యసంబుద్ధిఃచితాద్యశభజ - హేత్ర

ఖ్యానిధేకీర్త్యావానహేమారుతే వత్సభీమభవతాపాప్రామిమామవస్థాకర్ణాకర్ణాంతరపా

క్షికర్ణాకర్ణికాత్రజ్జనాకర్ణసపారంపర్యంతయానిశమ్యుతిత్వా - చికచక్రనగరిభం

జీతితద్వాసిసాంసోకేనచ - సాబలస్యశకునేస్వనీయైర్భాగిశ్చయైర్ధ్వర్వోధనాదిభిన్నహముదా

హర్షేణచపామృదీనేత్రజూనికారయితుంచామృదయితుం - రామోదయతుమేతామృద
యితుంచేవ్యర్థః పిషః కాలికౌషివిపరీలః అభవత్ ఆసీత్ - అన్యోఽపిఃస్వాంతకబత్వాంతకనా
శిజన్యోమోదఃస్వనైరమూలనిర్మూలనజన్య ఇతివివేకః అత్ర భీమాపద్ధాత్యర్థసన్య విశేషణత్యా
పామృదయపాతుత్వాత్పామృతింగభవః || ౧౩౨ || మయీతి || కింబమయ్యపిషాలసూక్ష్మాపా
ణాకా విమంచతిసతి - సాపతిప్రతాతిలకత్వేన ప్రసిద్ధాయాజ్ఞ పేనద్రాపదీనః అస్తాకంబు
ద్ధాలవిజ్ఞాతాగతిర్యయాతథోక్తా - అజ్ఞాతాన్యద్వ్యత్రాంతాసతీత్యర్థః - సాపేక్షత్వేన
ముకత్వాత్ప్రమానః - నఃఅస్తాకంబుద్ధాలజ్ఞాయమానాగతిర్యస్యాన్తథోక్తాసతీతవా - క్త
స్యచవర్తమానఇతిషష్ఠి - అతఏవత్వాపదానాంమాంసాదమృగవిశేషాణాం ఆవిషంమాంసంభ
క్ష్యంవాభవే - తైర్భవ్యేభవేత్యర్థః - హేతిభేదే - హేతుంతిహేమాద్రి మాచరాయహ
యోర్ద్వయోర్వనభూమిరేవ - పుత్రాణామస్తాకంప్రసూతేజననస్యవిషయః మరణస్యచవ్య
యోఃపదతాంస్తానత్వంప్రపేదేహేత్యత్రాపియోజ్యమ్ || ౧౩౩ || కూటేతి || కూటస్థంమృగవం

య్యస్యసూనిహవిముంచతియాజ్ఞ పేనసాశ్వాపదావిషమమబద్ధ గతిర్భవ్యః హే
మాద్రికుంతియవయోర్వనభూమిరేవపుత్రప్రసూతివిషయః పదతాంప్రపేదే
౧౩౩ || కూటస్థ శీతకర మక్షిగతంకురంగంకుర్వన్వ జాతికృతకౌషరసాధి
కమ్ | కోదండమన్యగణయన్ములిశాన్త్రసూసాః క్వాసాధి తోబతమృగః కు
లహవయేవః || ప || ౧౩౪ || ఇథంవిలప్యన్వతస్త్వయమప్యవిహమతస్యహే
తురదమిత్కుదకరిసస్యాః | హేతుంప్రవృత్తవతిహేతిప్రమానవృత్త్యంగభీరమా
హగగనస్థితవపాచమ్ || ప || ౧౩౫ || రాజన్మదుక్తిసరణేఃప్రతిహక్యదానం

శస్యాదిమంశీతకరస్యచంద్రస్యకుక్షిగతంమధ్యవర్తమానంకురంగం - స్వయాన్వీయయాజ్ఞా
త్యాకురంగత్వేనకృతఃకౌషరసస్య అతిరేకఃయేనతథోక్తం - మామవ్యవిగణయ్యాంయమతా
శ్రయవంశోచ్ఛేదంశీమితి కరోతీతికోసోద్రిక్తంకుర్వన్కౌషరమలిశాన్త్రస్యచక్రిణః సూనోర
ర్జునస్యకోదండంగాండీవమపి అగణయన్తిరస్కుర్వన్కౌషర - కులిశాన్త్రేరికంక్రమిర్దేశాత్
పుత్రవన్యల్యక్తింద్రస్యజ్ఞాయధమన్యగణయన్తిత్వపిబోధ్యం - అసౌలరడిహరామృగః
నఃఅస్తాకంకులహవయేవంశచ్ఛేదకర్తృమితి - క్రియాధేకత్యాదిహాచతుర్థే - బతేతిభేదే -
చనమృగఇతిపారః ఉద్రుచన్ప్రవృత్తివతంశీతకుత్రస్థితేనదావేఇతియోజ్యం - భేదమాదయోః
ప్రస్తావెన్యానపదాదుః కురురాజన్యయుధిష్ఠిరవపురఃస్థితౌ లాపషట్కవాఖ్యానయోః సృసింహ
న్తదీయయోః కురురాజన్యయుధిష్ఠిరవపురఃస్థితౌ లాపషట్కవాఖ్యానయోః సృసింహ
ద్ధాటితంగ్రంధ వధియేతి || ౧౩౪ || ఇథమితి || ఇథముక్తప్రకారేణస్వతంత్రరాజే
విలప్యఇదమేతత్సరస్వేదకం అమిషాంభీమాదీనాం భ్రాతృశామంతస్య మరణస్యహేతుః -
ఇతినిశ్చిత్యేతిశేషఃస్వయమపిసరస్యాఃవాప్యాః ఉదకంపాతుంపీత్వామర్తమిత్వగఃప్రవృత్తవ
తిఉదన్తకైసతి - అదృశ్యోఅతవచకోపి అభింత్యమహిమాప్రమాణగగనస్థితస్యస్థానవాచంగంభీ

రంయధాశభాటహ || ౧౩౫ || తదుక్తిప్రకారమాహ || రాజస్మితి || హిరాజ్జమమనంజరి
 ధిన్యాః ఉక్తీనాం ప్రశ్నానాం సరణేః ప్రతివాక్యానాం దానం సంఘటనం ఉపేక్ష్య ఉత్త
 రాణ్యనుత్తైవ త్యర్థః - జేవోబ్రహ్మపిత్రసరసిజలంపాతుం నేష్టినశక్త్యాతి - అతః పితృ
 బలుజాః అపతేపాద్ధర్మాత్ మదీయం వచః అవమత్వలనాదృత్య - పీతమంబుజలం యైస్తభోత్తా
 న్సంఖే - నవవిజలపానక్షణవివద్ధీని ద్రాం మరణం బిశ్రుతి - మృతాభిత్వర్థః || ౧౩౬ ||
 తదితి || తత్తస్మాత్తాగ్రజాత్ ప్రత్యుదీర్య ఉత్తరాణ్యుక్తా - మదుక్తిసరణిలిశేషః ఆత్ర
 సరస్యాం జలంపి బభృక్షు క్తప్రకారేణ మత్తుః భాషమాణస్యదివచరస్యం యక్షస్య ప్రశ్నాత్ కౌమో
 దతభిత్వాదీనృప్రితసాయధిస్థిరః సైన్వీస్వీయైః వనదేవతానాం బహుమతైః తాభిర్భువమన్య
 మానైః - పూర్వవన్నిష్ఠాపయ్యో - వటుగిరు తత్రైః పృథివా కైన్ద్రోః || శ్లో || పంచమేహ నిష్ఠావా
 శాకంపదవియోగృహే | అన్యజ్ఞావ్యాపరప్రేక్ష్యస్సరాత్రించరమోదత ఇత్యాదిభిః - యో
 ధిస్సముద్రః సైవ సరంగాణాంకులైర్బృంహైః ఇందోశ్చంద్రస్యకరాక్షరణా ప్రతీవప్రి

జేహా వేక్ష్యజలమత్రసపాతుమిష్టే | ఎతేమదీయమవమత్వ వనోపలెపా
 త్పితావవన్యపదిబిశ్రుతిద్వనిద్రామ్ || ౪ || ౧౩౬ || తత్ప్రీతుదీర్యజలమ
 త్రపిజేతినత్తుః ప్రశ్నానసాదివిచరస్యసటూ తత్రైవైస్వీః ప్రతుద్యయాః మమ
 తైర్వనదేవతానాం మిందోః కరాణవతరంకులైః పయోధిః || తదనంతరం || ౪ ||
 ౧౩౭ || కటిలంబితవల్మలూజటాలః కమనీయస్త్రితథాతయజ్ఞసూత్రః | కుశ
 బర్హవతంసితస్సదేవమరురాజస్యపురోవతీర్యతస్థౌ || ౫ || ౧౩౮ || సతుత్రలో
 కాతీతేనరాకాశశనిమివాకారయతానిజేనవేజసాకుట్టలీకృతకరకములం

శ్చుద్యయా ప్రత్యుజ్జగామ - ఉత్తరాణ్యువాచేత్యర్థః - ఉపమాలంకారః - అత్రతత్ప్రీ
 త్యుదీర్యజలమత్రపిజేత్యవచః - అత్రతత్ప్రీతుదీర్యసలిలంపిజేతేపారేమత్రసలిలమితిసాకాం
 క్షుత్వదోషః - తత్ప్రీతుదీర్యసలిలంపిజేతేపారేప్రీతుదీర్యసలిలంపిజ - అన్యథానపిజేతివ్యా
 ఘ్నయిత్యేషిష్టిష్టత్వన్యూనపదత్వాఖ్యమధికంకోషద్వయమిత || ౧౩౭ || తదనంతరమిత్య
 త్రరేకాన్వయః - కటితి || కటోఽగ్రురంబురభాగేలంబితంధృతంవల్మలంయేనసంజటాలఃజటావాక్
 కమనీయంజనోజ్ఞంస్త్రితంయన్యసచాసాధౌతయజ్ఞసూత్ర, ఇతివైవక్షేకవిశేషణవిశేష్యభా
 వాద్భముప్రీహిగర్భంకర్తృభారయః - కుశబర్హైః

శ్రీకారేణప్రసిద్ధః జేవంయత్యైకృతిర్యమః అవతీర్య - ౫౫౪౪
 వితిశేషః తస్థౌస్థితవాక్ || ౧౩౮ || సద్భావః జేవః సైవ సత్రైవతేన అతిక్రాంత
 తేన - సత్త్వాతిశాయినేత్యర్థః రాకాణాం పూర్ణమారాత్రిణాంతలంకారంయతాఅహ్వయ
 తా - అతిభవశేనేత్యర్థః నిజేనవేజసేవేత్యుత్పేయ - కుట్టలీకృతం ముకుళీకృతం కరాకమలేభవ
 తయోద్యుగళంయన్యతథోక్తం - పాంజలిబంధమిత్యర్థః అత్త్యసంభవంపుత్రంతంధర్తరా
 శ్రీతిప్రేక్షాఅనురాగేణమేదురం పూర్ణంయధాతథావివంశక్షమాణశ్రీకారేణలవాదీతం

క్షవాక్ - వదేతరరిలుక్ || ౧౩౯ || ఉక్తిప్రకారమేవాహ|| అయేతి || అయేవత్సహ
 పుత్రత్వంహంధర్మయమంధర్మత్వరంఅవేహిజానిహ - కించవిమరజనేనసర్వధనాదిహ
 తీర్థందత్తంప్రాపిభమియావత్ - వివిధంబహువిధంవిసిన్దేశంవనవానమఃఖంఅనుభవతఃత
 వభావంస్వభావం - బోధుంధర్మంలంఘతేవానవేతిపగ్నితుమిచ్ఛుఃబుభుత్సుః - బుభుత్వేనసర్వం
 తాదప్రత్యయఃఏవంభవదనుభవిషత్తికరజేనప్రకారేణ అచరిషంఆచరితవానస్మి - తత్రస్తా
 ద్బహుధాలనేకప్రకారంభవతస్మిలేనస్వభావేనచ - సమంజసేనముచితేన భవతస్సంబంధా
 ప్రశ్నానాంమదీయానాముత్తరణప్రతివాక్యేనచ - ద్వాభ్యాంప్రసేవివాక్ప్రసేనాస్మి -
 తస్మాత్ ప్రసన్నత్వాత్థేతోఃమమఅనుగ్రహేణ ప్రసాదేనస్వస్మాత్తేనిద్రాతఃప్రతినివృత్తైః
 ప్రిబుద్ధైరివేతియావత్ - భూయఃపునరుత్థితైఃలబ్ధజీవితైరిత్యర్థః - అనుజన్మభిఃప్రాప్త
 భిన్నహత్రయోదశీంశరదంనంవత్సరంసర్వ మపిత్యత్యంతంనయోగేద్వితీయా - వేహంతరంత
 న్యవేషసన్నాసాదితద్వంతంభవంతంకౌమృతసిపుణాపిసజానీయాత్మామబుధ్యేత్ ఇత్యుక్త

గృహత్సంభవంప్రేమమేదుర మేవ మవాదీత్ || ౫ || ౧౩౯ || అయేవత్స
 ంధర్మమవేహినంప్రవిమతజనవీర్గఃవివిధవిసిన్దేశమనుభవతో భావంబు
 భుత్సురెవమాచరిషం - తద్బహుధాపరిషీలేన భవతస్మిలేనచమంజసేనప్రశ్నా
 త్రరణచప్రసేదివానస్మి - తస్మాత్తమానుగ్రహేణస్వస్మాత్ప్రతినివృత్తైరివభా
 యోపుష్టితైరనుజన్మభిన్నహత్రయోదశీంశర దంరూపాంతరవంతం భవంత
 కోపిన జానీయాదితరంతమరణించవి స్తయవిస్తారితనయనసర్వంధనాంనాం
 జనందనాయప్రతివాద్యసపుమానంతర్వదే || ౪||౧౪౦ || తత్రావృత్తాభవతో
 వదసానికామమాసాద్య మోదభరమాశ్రమమాగతానాం | ప్రాప్తానశ్చర్ది
 జనరస్యశుభైవసాకమంతంజగామనమయోపిమహానామ్.....*

ఇత్యనంతభట్టనృకృతచంపుభారతేపంచమస్తవకః.

దిగంతరలుతక్తిర్రిరనంతకవికుంజరః | ప్రాజైస్తుల్యంసరస్వతాన్ప్రా
 జైషీచ్ఛంపుభారత|| ఉక్తిల్లదంబుజకదంబకసారభీణామున్నత్యధికమగుటత
 టిసేనభీనాం || అచాంతవై రియశసామమృతోర్నిశానాం వాచామదంతసుకవే
 ర్వసుధైవమూల్యమ్ || *

ప్రకారంవరంచతం - మృగవేషజాత్వనాపవృతంఅరణించ - ప్రాప్తృణసృతిశేషఃవిస్త
 యేనాశ్చర్యేణవిస్తారితంస్త్యతత్వేనకారితంనయనయోః పరిస్పందనంసమేషస్తైషవ్యాసాగః
 యస్యతస్మై - ఆశ్చర్యనిశ్చలాత్తేయేత్యర్థః నిజాయనందనాయపుత్రాయధర్మరాజాయ
 ప్రతిపాద్యదత్వా - సపుమాకొనివృత్తుడుఅంతర్గతమితితవాక్ - అత్రవాంఛితాభ్యాం

శ్రా త్యబేవనారణిలబాధ్యామధిరన్య అజ్ఞాతవాసనంవత్సరేవరదక్షిణ యవేషాంతరతాభవర
 న్యవర్ణ నాత్పరీహర్షణభవః - వాంఛితాదధికార్థ న్యసిద్ధి చామూఃప్రహర్షణమితిలక్షణాత్ ॥
 ౧౮౦ ॥ తదితి ॥ తత్తాద్యశఃఅను త్తమన్య - పరీభావాదితావభగవతఃయమన్యవచసావరదా
 నవాక్యేన - నికామమత్యంతంమోదభరంసంతోమోతిశయమాపాద్యప్రాప్య - ఆశ్రమంప్ర
 తినిజహగతానాం ప్రాప్తానామమీషాంపాండవానాంసంబంధీ - మహాకాద్యదశవార్షికత్వేన
 విస్తీర్ణ సమయఃసనవాసశఃపి - ప్రాప్తవేతేభ్యోబిఃఅరణిర్యేనతన్యద్విజవరన్యప్రాప్తా
 శ్చైవన్యచాసాకంబుఃభేనసహైవఅంతంసమా పింజగామూని స్తీర్ణ ప్రిజ్ఞాబభూవుఃపాండవాః
 ని స్తీర్ణ దుఃఖశ్చబభూవ ద్రావ్యగణిత్యంబి - అత్ర పాండవసనవాసశఃపరీహర్షణమితి
 ప్రిప్రాప్తానవాభావన్యవహదయరంజకన్యవర్ణ నాత్పరీహర్షణ కైరలంకారః-చహూ క్తిన్యహాభావ
 శ్చైవ్యావతేజనరంజనభిలక్షణాత్ ఏవంతయోఃప్రకృతయోస్యమా ప్రిగమనేనాపమన్యగమ్యత్వా
 త్తుల్యయోగితాభేదశ్చ-ద్వయోరనయోరభిన్నపదబోధ్యత్వాదేకవాచకామప్రవేశస్సంకరః ॥౧౮౧॥

ఇతిశ్రీనదాశివపదారవిందపందనకందలితానందసాం ద్రన్యకురవికులచంద్రన్య
 రామకవీంద్రన్యకృతౌచంపూభారతవ్యాఖ్యానేలాస్యాఖ్యానే ॥

పంచమ స్తబకః,

షష్ఠ స్తబక ప్రారంభః

౩॥౧॥తదచతేభరతావ్యనభాశ్రయోచరమహాయనలంఘనకాష్ఠిణః ।
 ఆతిచిరంరవిభాణ్ణవేవర్థితానభవరానివతామటవీంజయః ॥౧॥ ౨ ॥ తదన్య
 మిలదనుచితవచస సాహసాధిగతవాహసాధిక్షేపపుషంపహుషమాదరదమునశ్చ

అస్తీం స్తబకేఅజ్ఞాతవార్షికవృత్తాంతవర్ణయతి ॥ ౧ ॥ తదన్వీతి ॥ తదనువనవాససమయని
 స్తరణానస్తరం - న్యవచాయఃఅచ్చాదనన్య - వేషాస్తరస్వేతియావతేఆశ్రయాత్ప్రీతా
 రాత్ ॥౨॥ అస్తర్యావ్యవభేత్వాచ్చాదనపర్యామేష్యమరః - చరమన్యలన్రిమన్యగయన్యన్య
 జ్ఞాతవాసనంవత్సరన్యబ్ధి నం యావంతాంక్ష స్తజ్జితాంతేణః - అతపితేభరతాఃధర్మ
 రాజాదయఃఅతిచిరమాద్వా దశనంవత్సరంవేష్యార్యన్యసంబధి నాభాక్షే న అక్షయాన్నపా
 త్రేణ - వివర్థితాకపోషితాకానుచరాన్పరిచరానివ - తామటవీందై వ్యతవనంతాంశ్చ
 తాంచేత్యర్థః - జహుఃతేత్యజ్ఞః - ఆశ్రలజ్ఞాతవాసకాంతయోఃవిశేషణకత్యాఅనుచరా
 టవీత్యాగహతుత్వాత్పదార్థ హతుక కావ్యలిక్త న్యవజిహాటప్ర్యాఃప్రకృతయోస్త్యా గేనావ
 మ్యగమకన్యతుల్యయోగితాభేదశ్చ-ద్వయోరజ్ఞాక్షేభావేనసంకరః - దురేలిలంబితవృత్తం ॥౨॥
 తదన్వీతి ॥ తదనువనభయత్యాగన స్తరంఅనూపాండవాతస్యాన్యన్య అనుచితవతంద్రతి

వస్తుమనర్థే జేత్యర్థః సవనసాహసేనవాక్యపారుష్యేణాహతునా - అధిగతం ప్రాక్షంవాహ
పాఠిజగరానామనర్థవిశేషా ప్రవర్తనస్త్రేష్టజగరస్వేవవపుర్యవ్యవం - అగస్త్యశాపప్రా
ప్రాజగరధామత్కర్థః - సహుషంనామరాజానం - ఉదరేభవస్యాదిరవ్యవహు సహస్త్వేజితరా
నలస్యేదియావత్ - శమనాయనివారణార్థం - దశుర్దామన్తవానాంసముద్రాణాంవా
రికాంతతత్తత్తది కాంక్షిణః - చతుశ్శముద్రజలపాయినిజ్యేష్ఠః పారికాంక్షిణోమువేరగస్త్య
స్యహృషేషఉదితాదుర్బన్నాచ్ఛాపాత్ అజగరత్వప్రాప్తశాపేన ఉదధేసముద్రాదుత్తరైః
తత్ప్రశ్నప్రతివాక్త్రైర్వరేపక్షవైరిల్లిష్టరూపకం - ఉత్తారత్యారయిత్యా - శాపాస్థాన
యిత్యేత్యర్థః తస్మాద్విధినిర్వహితప్రాప్రాజగరధానాన్మహుషాదేవవిస్తారం అశోచనీయ
ల్యేనకారితంజంచవిధేర్దైరవ్యవహరితంవనవాసదుఃఖజననందయాతథోక్తయా - మహా
నామపిదర్శన్యైవైవీగతిరతోమయాపినశోచనీయ మేతదితితైర్వాన్యమిన్యేత్యర్థః - త
యావరాహయాదౌగ్రహ్యానహుస్సహాయాచ్ఛాదయితుమశక్యస్యసంజగ్రామస్తేజసఃపి

మనాయవతురగవవారి కాంక్షిణఃపారికాంక్షిణః కోహాదితతాహాదధృదుత్ర
లైరుత్తారత్యేద్విస్తారనిజవిధిమర్వలసితయాతయావరాహయానహః - మ
స్సహనిజహామపిధానేవైదగ్ధ్యమభ్యసితకమాజనమాత్మ్యనగరస్యనాతినమిపి
త్వననగామినిశమింవృక్షమభజన్ || ప || ౩ || క్రమేణమత్సేవ్యస్త్రీపురీకకణ్ఠేకరా
శమాపుఃపితృకాననంతే । పదూత్రహంభావినిసూతజానాంవధేత్రదేశస్యది
ద్యక్షయేమ || ప || ౪ || శమితరౌత్రనిధాయశస్త్రీమమితదన్తర్జ్వలద

ధావేఅచ్చావనేవిషయేవైదగ్ధ్యంకౌశలంఅభ్యసితం కామాయేషాంతధౌత్వాభివేత్సత్సేవ్యే
మాస్యేనగరస్యవిరాగుపురస్యనాతినమివేతపదూత్రదేశేదిద్యమనంపిత్వనంశక్తశానంజగ్రాతీతిత
ద్దామినింత్రవర్తమానామిత్యర్థః || ప || ౩ || శ్వానంస్యాత్ప్రీతవనమిత్యమరఃశమింనామవృక్షంత
భజన్ ప్రాపుః - అత్ర - వృషాకపిశ్యమీగర్భహవ్యవాహుత్రమాశనభితిభజన్యాయకోశా
దాలోకే - శమిగర్భాద్వింశతివేదేచాగ్నేశ్యమీగర్భత్వేనప్రసిద్ధాత్తదగృహితభజనేతి
జస్త్రికానాభ్యసనహతుత్వముత్పేక్షితం - అజగరశ్చయ్యుర్యాహనజత్యుభౌ || ప || పస్త్రీర్ద
మునాన్విత్రః - తస్మేన్వితాపనఃపారికాంక్షి వాచంయమేమునిః - వరాహమత్రకాశినితి
చక్రమేణంత్వత్రామరః || ౩ || క్రమేణతి || తేపాణ్ణివాక్త్రమేణమనసర్యాయేషాద
చారేణాడుపట్టితాః - వధేన్వదౌపదైగృహిహ్యస్తీతిపద్భృహంఉత్తరతేరీతశేషః - సూ
తజానాంకీచకానాంనందన్దిని - భావినిభవిష్యతివధేత్రదేశస్య - వదస్తానస్యేత్యర్థః ద్రఘ
మిచ్చాదిద్యక్షయేవేత్సత్సేవ్యే - మత్సేవ్యస్త్రీపురస్యలిరాటనగరహ్యపంక్తే సమాపేకరాశంభ
యంకీరంపితృకాననంశక్తశానంఅపుఃప్రాప్తనన్తః || ౪ || సమితి || అయావగ్రవీరాపాణ్ణివాః
తత్రశ్వానే - శమితరౌత్రానశమిపుక్షస్యాన్తర్జ్వల్యేజ్వలతోగ్నేస్తుల్యంతత్రల్యం - శ
స్త్రీమాయాధానీవిజాత్యేకననంశక్తశానంపిత్వనం - అన్యంస్యాభావికాదితరంవేషసన్నాన్వి

సాదికమివ - ఉచైర్చున్నతానిధ్వజానియన్నిం ప్రతవిరాటస్యపురంజనాహరేవిహః ఆత్ర
 వేషా నరవిరాటపురయోః క్షేపభిత్తిః యాస్వీకారః, వేళయారభేదాభ్యవసితేనగాహనేనాః
 మ్యన్యగమ్యత్వాత్మేనవలపిక్యతాస్పదిస్తుల్యయోగితాభేదః || ౧ || సమస్వమితి || ధర్మసూనుర్య
 ధిష్ఠిరః ఉత్పన్నై నికర్షై అనకర్షచద్యయోః - స్వస్వీయసమత్వ మవికృతచిత్రత్వం నందర్శ
 యిష్యక్షాపగర్హ యతుమిచ్చన్నివేత్సుత్పేక్షైక మేణసాన్యచవిశేషేణపరమః హంసః పర
 మహంసాశ్రమి - సర్వాయోగశ్రేష్ఠహంసగౌరవభూత్వాపి - నద్యస్తత్త్వణమేవజ్ఞత్వం
 కచ్చగతిసంజ్ఞాంగుప్రభావంబ ఆకద్యత ప్రాప్తవాక్ ఉత్పేక్షైక్షేపద్వియోజ్ఞీ వితోవిరో
 ధావాసః || ౧ || హంసోపహద్ధ కర్మ నివృక్షభేదేషువాన్యకర్తృభిర్విత్తః - ఉపజాతీవృత్తం || ౬ ||
 పురేతి || కృష్ణాద్రావణి - తథావిధంసన్న్యసవేషాన్యపంధర్మరాజంబీక్ష్య - పురానభద్రా
 హరణసమయేఅర్జునస్యయతిత్వమివ అన్యస్యపన్యవితద్యతిష్ఠమపి - అపరాంశుః ప్రాన్యాం
 క్షామపి కాంచితసవత్త్విం మమనంపాదియేన్ను అంశశబ్దేనసంభావయామాన - ఉపమా

గ్నికల్పం | జగాహరేవేషమివాన్యమచైర్ధ్వజవిరాటస్యపురం ప్రవీరాః || ౪
 || సమత్వముత్కర్షణి కర్షయోన్యం నందర్శయిష్యన్నివధర్మసూనుః | క్ర
 మేణహంసః పరమోపిభూత్వాకచ్చత్వమాకద్య - నద్యపివ || ౪ || ౬ || పురార్జు
 నస్యేవయతిత్వమేతదస్యాప్తి కామద్యకరాంసవత్త్విం | సంపాదయేన్ను మమ
 తిక్యష్టాతథావిధంబీక్ష్యన్యపంశశబ్దే || ౪ || ౭ || త్రిదండ కాషాయకమణ్డ
 లూజ్జ్వలజపస్థరద్ధస్తవటోయధిష్ఠిరః | ఉపాసహం దారుమయీంశదా
 న్మృశస్మవానదత్సంసదిమేదిశ్వరం || ౪ || ౮ || దృష్టేనముత్తితోమాతోన్య
 భృతశ్రయవిన్యయః | తత్సాదహంసుంఘానైవక్రేతంపునరానన ||

జ్ఞేవితఉత్పేక్షలూకారః || ౭ || త్రిదండే || ౧ || తే త్రిదండే జ్ఞేబద్ధదణ్డ స్తీదణ్డః కాషాయం
 వస్త్రంకమణ్డలుశ్చ త్రిభుజ్జ్వలః తత్సాతభ్యధః - జవేనపగిణవజ్జేనస్ఫురనాచలనౌదస్తవ
 తోఽస్మేయస్యసంయధిష్ఠిరన్యస్మాన్యసాకృతిః - దారుమయీంశపానహం పాదుకాంశదా
 పాదేనస్పృశన్నారాధ్యక్ష - నంసంసంభాయాంవర్తమానంమేదిశ్వరంవిరాటభూషంఉపాస
 దతో ప్రాప్తవాక్ - ఆత్రయత్యాశ్రమిణిపునర్లాన్యస్త్యయోగ్యత్వాన్యత్రిదణ్డనగన్యా
 వస్వీకారః - ఏకదణ్డ సన్యాసపచ్యనసేమహాపితృవాయన్యరణాత్ - అతపివరావణార్జునా
 దీనాంతద్వారణంతప్రచ్యవనంచావిగతేన్నేనతత్రతత్రోపస్యస్తవ్విభేద్యం - ఇదంపద్యద్వ
 యంమూలక్రమేనందర్శునిరద్ధత్వాద్వ్యత్యయేనవ్యాఖ్యాతం - వంశస్థవృత్తం || ౮ || దృష్టే
 తి || తంసభాగతంయధిష్ఠిరసస్మాన్యసినంబద్ధస్తా - భృతోపి శ్రయవిన్యయావినయాశ్చర్యో
 యైవతథోక్తః అతపివసముత్తితః పితృభ్యధిష్ఠిం మాతోన్యవిరాటః పన్యసన్నాసినంపాదయోః హం
 సుంరజఃఘానైరేరశిచక్రై - శిరసాసమస్కృతవానిత్యధః - తంపునస్సన్నాసినంతుటి
 ననేసింహకసేవక్రేఉపవేతవానిత్యధః - ఆత్రనమస్కృత్యుసవేశనక్రియయోర్యోగపద్యా

ప్రకృతోపయోగిత్వేనఙ్గర్వశిశాననచానివార్యంయథాతథాభవితుంయోగ్యంభావ్యం - షడ్జ
త్వం నీరీత్యపుంస్తావ్యామన్యతీనపుంసఃత్వంఅదాయస్వీకృత్య - పాథఃఅన్తునోపిమాత్వస్యం
జగామపిరాటం ప్రాప్తవాక్ ॥ ౧౮ ॥ కృతేతి॥ తాళంకాంస్యన్మితివాద్యవిశేషఃసర్వకత్వ
మాచకఃపాశౌయన్యసఃఅసౌభ్యహస్తలాఖ్యషడ్జత్వధారీలర్జనః - నృపనృవిరాటనృగృహభువి
కృతావసతీర్యేనతథోక్తస్త్వ - కన్యాఃఉత్తరాప్రభృతీఃమధురైరఖిభిర్ముఖరః మలయగిరేన్య
మృగ్ధిమారుతప్రరోహఃవాతాఙ్గురఃలతాఃమల్లికాదీరివసర్తయఃసన్మృగృహకారయత్ -
తచ్ఛ్రీతివనిత్యర్థః - ఉపమాలఙ్కారఃపుష్పితాగ్రావృత్తం ॥ ౧౯ ॥ మమేతి ॥ ఆసావి
రాటఃమమధ్యజేఅఙ్గునృమీననృసంజ్ఞాంమత్యేన్యగ్రితినిమామిభ రి- ఇత్యుక్తప్రకారాత్
ప్రేక్షుఃభరాత్ అతిశయాత్ ఉపతఃఅగతఃప్రసూనధన్వామన్తభగనస్థితిఇత్యుత్ప్రేయ - మా
త్రాస్యసతోనకులఃపిమత్యేన్యగ్రివిరాటంప్రతిఅగత్య-మూర్ధ్నాననామనమస్కృతవాక్
అత్యమత్స్యానామిన్ద్రగ్రితిత్యుత్పత్తేరుభయత్రీతుల్యత్వేపిపికత్ర శ్రేష్ఠమత్సన్యః అన్యత్రీత

ర్వఃసంపుంస్తేనచాన్యేపురవానవిఘ్నః | ఇతీవషడ్జత్వమవశ్యభావ్యమాదాయ
పార్థిపిజగామమాత్వస్యం ॥ ౨౦ ॥ ౧౮ ॥ కృతవసతిరసాన్యపన్యకన్యాగృహభువి
ర్తయతీన్తాళపాదీః | మధుకరముఖరీలతావనానైమలయగిరీవమారుత
ప్రరోహః ॥ ౨౧ ॥ ౧౯ ॥ మమధ్యజాఙ్గునృబిభ రిసంజ్ఞామసావిలిప్రేమభరా
దుపేతః | ప్రసూనధన్వవసుతోపిమాత్రాన్యమత్యేన్యగ్రిమాగత్యననామమూ
ర్ధ్నా ॥ ౨౨ ॥ ౧౯ ॥ తంపశ్యన్నకులంరాజాతస్త్రిశుర్వృక్షిమేషణేనిజామ్
త్యేన్యకరాభిఖ్యాంనినాయకకటార్థ తామ్ ॥ ౨౩ ॥ ౧౯ ॥ కళాంకరెవబి
ణంశశాఙ్గుకులభూషణం | మన్దురాపతిమాత్యేనేతందురాపకరాక్రమం ॥ ౨౪ ॥ ౧౯ ॥

నామకదేశాధిపత్యర్థభేదోగ్రాహ్యః - దేశభేదరూపేమత్స్యగ్రితిశబ్దార్థజే ॥ ౧౯ ॥ త
మితి ॥ తంనకులంవశ్యక్ - అతపవద్యశోర్నైత్రీయోర్నిమేషణేమాలనేవిషయత్యైశుఃప్రమా
దశీలఃనిమేషరక్తితస్యన్నితియావత్ - నిజాంమత్యేన్యకరఃమీనశ్చైవ ఇత్యాత్మికాఅభిఖ్యానం
జ్ఞాశబ్దఃతాంప్రకటఃస్ఫుటఃఅర్థః - సురమత్స్యావనిమివావిలికోశశసిద్ధానిమిషత్వరూపఃయ
స్యాస్తస్యాభావః తత్రాతాంఅన్యర్థనామత్వమితియావత్ - త్వతలార్థభావచనస్యేతిపుం
ద్వానః - నినాయపాప్రయామాపేవేతుత్ప్రేయవ్యజ్ఞాకాప్రయోగాద్గమ్యా - అభవానకు
లాహాకనప్రాప్తసమేషరాహిత్యస్యతాదృగన్యర్థతాప్రాకట్యప్రాపణ హేతుత్వాత్ప్ర
దార్థహేతుకంకావ్యలిప్తంఇత్యేకత్రకవిసంప్రదాయకాబావాత్ ద్వయోన్యం దేహన్యజ్గు
రః ॥ ౧౯ ॥ కళామితి ॥ ననివిరాటఃశశాఙ్గునృచన్ద్రీన్యయన్ములం వంశశతస్యభూషణందురా
పశబ్దభిఃప్రాపుమశక్యంపరాక్రమంయన్యతం - కళామత్స్యాతాడనింకరేబిబ్రాణం- పా
కృతికస్వీయాశ్వశ్శతానైపుణ్యద్యోతనాయేదంవిశేషణంఅతపివపరికరాలఙ్కారః - ఎవంస
ర్వత్రీబోధ్యం - తంనకులంమన్దురాయావాజిశాలాయాఃపిమాత్యేనేతత్త్రే - అత్రీశశాఙ్గు

తిమరావేదిత్విత్తయోరావ్యత్త్యాటానుప్రాసహ్యేక్షంరస్యవద్వయోశ్చవృద్ధాబాహ్ని
 రయోశ్చావ్యప్రకాశకోత్తదిశావకవాచకానుప్రవేశ్యజ్జగం ॥ ౧౮ ॥ అన్యథితి ॥ ఎశన్తో
 బ్రన్తంకమివద్దైర్ని సైరన్తాకంతిరోధివనతెరజ్ఞాతవానన్య అన్తస్యనమాప్తేద్వేతుభవతాభవిష్య
 తి - ఇత్యుక్తప్రకారంజానతేవస్థితేనత్తుప్తేయై - పృథుకాతుకేనచరమిణవ్యేషాంత
 యేనపాణ్డ్యస్సుతేనసహదేవేన - చకారోఽప్యథ తస్యరాజ్ఞానిరాట్యసంబద్ధిగవాంబున్ద్ర
 కర్షేణజగుషేరహితం - గోపాయతేరర్హణిహి - సహదేవోగోపవయః - విరాటవిచేశానత
 ద్దోషులంరరజ్జేత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ఆగతేతి ॥ సగరవాసేపట్టణనివాసేవాఙ్మయాతావినిగ్య
 దేవతేనస్థితేత్తుప్తేయై - సార్వదీద్రాపది - కేశ్యాశ్రీతాధ్యంపుష్కమిన్ధితమిత్తుప్తేయై
 పూర్వసావేషేనచ్యుతః - చన్తమయంరజ్యతంశేవసంస్థారకయన్త్రాశిజింబిగ్రహితం॥
 పృసాధవకజ్యుతితేత్తుమరః - సైరంధ్రీత్వనూచకమదంపితేషం - నృపన్యూరాట్యనృపధాం
 సుధేష్టంకృతుపాగమత్ ఆగతవతి - ఉక్తచంకరవరకరయోస్సంస్థితిః - రథోద్ధతా ॥ ౨౦ ॥

అన్యత్ప్రేక్షవనశేర్మలితాన్తపాతురెత్త్వినైకతీవద్దైర్నిజానలేవ । పాణ్డ్య
 ఘ్నీతేనచరవాణవతస్యరాజ్ఞోన్ద్రగవాంబుజుగుషేషసహతుకేన ॥ ౨౧ ॥
 ౧౯ ॥ ఆగతానగరవాసవాఙ్మయాదేవతేనవినిగ్యపార్వది । కేపుష్కమివ
 చన్తజ్యుతంబిగ్రహితమనన్తపధాముపాగమత్ ॥ ౨౨ ॥ ౨౦ ॥ సైరన్ధ్రీరూపభా
 జోస్యాజాతినైచ్యాన్తతంకిరః । సుధేష్టయాస్తుతాంబృహ్మసన్దరీంప్రీడ
 గౌరవాత్ ॥ ౨౩ ॥ ౨౧ ॥ వనభవకనమాధపూర్వయశ్రీగ్రామపరవరోధయా
 పితో । సాలనుకనమభిరాశిరాజన్దైర్నిలమరరోత్తిలకైరసన్ద్రైన్ ॥ ౨౪ ॥
 అన్తరంశ్యవకా ఆవృతకజ్యుతీన్తరశోల్పాదినచణమధిక శోభానాటన

సైరంధ్రీతి ॥ సైరంధ్రాగ్నిశ్శిల్పకారికాయాంరూపమాకారంభవతీతాజాఅస్యా ద్రావద్యా
 శ్శిరఃజాతే సైరంధ్రీకులస్యనైచ్యాదవర్షదౌధేతోఃసంసమమభూత్ - సుధేష్టయావిరా
 టపత్పాన్వీశిరస్తు - తాంసున్దరీమిత్రస్సుతోచితసర్వేశద్రావదీంబృహ్మవీశగౌరవాజ్ఞా
 తిశయాదేతోష్టరమభూత్ ॥ ౨౨ ॥ సైరంధ్రీపరవేశ్శాన్ద్రవకాంబుకారికేత్యుమరః అక్రొ
 యాశ్శిరసోష్టమచేపావమృత్యుమృత్యాచ్యుత్యయోగితాభవన్యనమనపాతున మనయోరుక్తి
 రూపహర్వలజ్ఞాగ్రస్యవద్వయోరేతవాచకానుప్రవేశ్యజ్జగం ॥ ౨౩ ॥ వనేని ॥ అసాన్తై
 రంధ్రీరూపధారీద్రాపది - మువజవత్వేరాట్యాచరంభయోషితః అన్తేపురాన్ద్రానామాధ
 వోదయశ్రీగ్రావనాభ్యుదయత్యీ - వనభవవనసీమాకన - అఖిలాధిరాశిభిస్సభీనిః అభి
 రశ్మిశ్చలాలైన్మౌళవచితవద్దైన్ద్రీభ్యశంప్రేక్షదేయైవైతశ్శీత్రైన్ద్రుతమేవేషేన్ద్ర - వి
 నవిశేఅసాంసంజయకరోదేష్టాకార - ఇష్టసాధనేన్ద్రయముపమా - పుష్పితాగ్రావృత్త
 మ ॥ ౨౪ ॥ అన్తరమితి ॥ అన్తరంశ్యవకాంబుకారికావరాటాన్తరం - స్తనకాస్యా
 త్తానతువరత సైత్యర్థః - శిల్పకారికావీచ - ఆతేవనపాణ్డ్యలసూతాద్రాపది - అన్తతాన్ద్ర

కృతాకర్మస్వభావకర్మతాయుధిర్విరత్వం ఆదృతం కర్మతం ప్రసాధనీచయస్మిం ప్రథోక్తం
 పునాససకర్మతీకేకోశకర్మతశబ్దాత్స్వార్థేకప్రత్యయేటాపిచ - ప్రత్యయస్థాత్యాది
 నాకాల్పూర్వస్యాత్యైవచకర్మతీకేతి గ్రహ్యం - అతవశిరసీవకర్మతమహాధర్మజ
 ఇతిమాఘప్రయోగః - అత్యంతరసానాంమాఘర్యాదీనాంషణ్ణాంశృజ్జారస్యచ ఉత్పాదనన
 వసీద్ధంతవృణం - ఏకత్రలబజ్జరణనైపుణ్యాదన్యత్రపాకనైపుణ్యాప్యేతివాసః - తేనవి
 త్త్యభ్యుజ్జ్వలపావిత్రైనిర్ధాధైచణ్ణ - అధికశోభయానాటసేనాట్యశిక్షణపాటవంసామ
 ర్థ్యంయస్మిం ప్రధాకం - కేరసెఅధికంశోభాయాఃభూషణమాల్యాద్యలబజ్జరణజన్యాయాః
 నాటనెనయోజనపాటవంయస్మిం ప్రథోక్తమితిచ - అన్యైతంకంధర్వాణామశ్వానాంస్వపతి
 నాంకులంబృందంయస్మిం ప్రథోక్తం - ఆకలితమాశ్రితంగోత్రాయాఃగోబృందస్యఅంత
 రంమధ్యదేశంయస్మిం ప్రథోక్తం - ఆకలితంగోత్రాంతరంమాలినత్యన్యన్న మయస్మిం ప్ర
 థోక్తమితిచ॥నిగోత్రాగోనిచయేభూమ్యాంనావోక్తి కులసంజ్ఞయోరితిమెదిన - అతఏవపం

పాటవమాశ్రితగర్భర్వకుల మాకలితగోత్రాన్తరం వభ్యుధారూపముదభ్యు
 యస్తీపాఖ్యాలనుతాఃఖ్యాపిఙ్గీనమయతవతి ॥ ౩ ॥ ౨౩ ॥ విమతానపితైర్ధి
 త్యావివాసమివతాయకః । అక్షేష్వకురుతావృత్తిమవనీద్వీణధర్మభూః॥౫॥
 ౨౪॥ వివంతైస్తైస్సవ్యకృతైఃస్థంపాదితంశిరఃకంఠంవయస్కృతమివసంతతమ

సుభవతాతేనమహీవతినాబలుమానితాఃప్రథానుతాః యధావివాసభేదంతథా
 చభావంచప్రకారంరూపంపైరంగీనెషం ఉదంచయంతీ ప్రకటయంతీనతి - పంచాపిఙ్గీ
 రూపాంతరమాపన్నాస్యధిష్ఠిరాదీకానుయాతవతేదిదంబయతన్న - ఆర్తాన్త్రమీతాహ్వా
 ష్ట్యాత్వాదిగావేత్రత్రానాంపతినమానధర్మన్తర్కజ్ఞానావాసః - అత్రస్వవశేఽవిశేషణా
 భిత్తికాభేదాధ్యసితవభ్యవిధ రూపాదభ్యునసామర్థ్యాభిప్రాయగర్భత్వాత్పరికరస్యైకవి
 త్తికాభేదాధ్యససాయమూఽతిశయోక్త్యాజ్ఞాన్తీభావేనసజ్జరః ॥ ౨౩ ॥ విమతానతి ॥ ధ
 ర్మభూయధిష్ఠిరఃతైరపిలక్షైరేవవిమతాః చుర్యధనాదీకజిత్యా - వివాసంతేషాంరాజ్య
 ప్రశంబాదయకవిశేష్య మాణిషవత్పుత్రేయ - అవనీద్వీణవిరాటేనసహఅక్షేషుపాశకే
 షుఅక్షత్రీదాయామితియావత్ - అవృత్తింపాసేపున్యేనభలనమకురుతచక్ర - వివాసందా
 యశ్చభిత్వత్ర - అకేసార్భవిష్యదాధమర్ణ్యయోరితికృత్యోగషష్ఠీప్రతిషేధః ॥ ౨౪ ॥ వివ
 మితి ॥ ఏవముక్తప్రకారంపైస్త్వీస్త్వయైస్తైస్తైకృతైః అక్షత్రీదాపాకనాటనాశ్యగోపాల
 నైఃకంపాదితంజ్ఞానానుభుతితంశిరఃకమ్పం - వయసాచరమణకృతంశిరఃకమ్పమివసంతతమ
 భవతాతేనమహీవతినావిరాటేనబలుమానితాస్సన్తఃప్రథానుతాఃయధిష్ఠిరాదయః - వివా
 సేనరాజ్యభ్రంశేనయఃభేదంతంయధానాజ్ఞాసిమివసన్తరుః తథాతేషామిదంతదీయంభృథా
 మతసంబన్ధిత్వరూపంయధిష్ఠితత్వాదికమపి - ఇతరేజనాఃపారజానపదాశ్చనాజ్ఞాసిమర్తుజాన
 నిన్త - జానాతేకరైలిజ - అత్రపాణ్డవానాంతదితరేషాం చతత్తదజ్ఞానేనాపశ్యున్త

గమ్యత్వాత్మల్యయోగితాభదః || ౨౧ || అథై || అథానస్తగమేకదాచిత్తగ్రహణ
 నగరే - మదమోత్సవస్యసురతార్థంలనవాయమద్యమాహుమితి - క్రియార్థేత్వాదినా
 చతుర్థిసుభేష్టాయాఃవిరాటపత్న్యాప్రేషణేనపాతునా - వానవస్యేస్తస్యాయతనేస్సహే
 ణనృశంవాసగృహంకేట్యహంప్రీత్యాగతాం - కౌరవాధమన్యుశ్వాసనస్యరేయఃపరిశ్లేశః
 ఆకర్షణసమకంఠస్తాదివేత్సుప్తేయై - వివర్తనగతకోభనమచినేనతియావత్ - వానసావ
 స్త్రేణావకుశ్చేతమాచ్యుతితంలజ్జంయస్యాస్తాం - నభానామేవశశినాంచస్త్రాణాంపరమ్మరా
 యాఃపజ్జ్యోస్వేనసోఽనతయాచమరాగేణవేత్సుప్తేయై - ప్రజనన్యపాదాగ్రస్యన్య
 భినేలభిముఖలోచనవివలీలాత్పలేయస్యాస్తాం - పాతిప్రత్యేనపాదాగ్రసీమతస్సప్తిమిశ్య
 ర్థః - రాజీవశక్రయాపద్మభ్రమేణలనప్రజతాలననరతారాజమానేనెవస్మిలెనెల్రా
 నిమరుజ్జీవితోత్పేయై - రాజతేనరజతవికారేణభాజననపాత్రేణరాజితండిస్తంకరాజ్ఞులం
 అగ్రహస్తంయస్యాస్తాంపాక్షాలసుతాంద్రాబడింవిలోక్య - పచ్చిద్రవంపాతాంపుష్పమయా

తదీయమపిన్వరూపమితరజనాస్తత్రనాజ్ఞానిః || ౧ || ౨౧ || అదైవదాత
 త్రసుభేష్టాయాః ప్రేషణేనమదమోత్సవావవాయవానవాయతననన్యశం
 వాసగేహమాగతాం కౌరవాధమకపరిశ్లేశమఃఖాదివర్తనవానసావసురితా
 క్షీంసఖశః పరమ్మరాసేవనలాలనతయేవప్రజద సముఖనలోచననీలాత్పలాం
 రాజీవశంకయానుప్రజతారాజమానే నేవరాజతభాజనేన రాజితకరాంచ
 లాంపాక్షాలసుతాం విలోక్యపచ్చిమజావజ్జితవివేకౌమభూదుఃస్వత్వకిం
 చిదాకుశ్చిరమూఃకించకౌవాచమువాచ || ౪ || ౨౨ || ఇదమేవహింస్త్యభద్ర
 భద్రంయదిగానీంతవమార్దవజ్ఞమజ్ఞేః | అయమద్యమామస్తిధన్యధస్యో

యస్యతేనమన్తధనవజ్జితఃపహ్వఃవివేకేకృత్యాకృత్యవిచారేయస్యః - అరివివేకఃసు
 భేష్టాభ్రాతా - మభ్యాచ్యయనామపస్యత్సనమీపమాగత్య - కింభిదాకృత్యేతేలవనమితఃమా
 ఖికిరయేనతథోక్తస్క - గృహీతవినయస్సన్నిత్యర్థః - వాచంపత్యమాణాంఉవాచ - అత్ర
 కేవలోత్పేయైయాఃరూపకోత్పేయైయాః నజ్జరరూపకాజ్ఞాజ్ఞేభావజ్జరస్యద్రాంతిమమ
 త్పేయైసజ్జరస్యచత్రయాణాంసంస్కప్తిః || ౨౩ || ఇదమితి || హరిణస్యకురంగ ప్యేవాక్షే
 యస్యాస్తస్యాస్యముబ్ధిఃపహరిణాక్షేద్రోపది - ఇదంస్త్యనిరద్భుతామేవ - మద్భుతా
 ప్సితిశేషః - శత్రుభద్రంఅత్యంతశుభసంపన్నం - నాన్యవిత్సర్థః - హిరవధారణే - యతః
 యద్యుకామిదానీంతవలంఘ్రిఃమార్దవంపాకుమార్యంజానాతీతత్వజ్ఞం - భద్రవర్చరణానా
 ధన్యమిత్యర్థఃకించ - అయమమామపిధన్యధన్యఃఆత్మనభాగ్యవాకాలస్మి - ఉభయత్రక్షిప్తా
 యాంద్విర్భావః - యతయోహంతవలపాద్యస్యనేత్రాన్ద్రాగస్యగౌచరః - విమణాస్త్రి
 త్వత్కటాక్షవిక్షితోస్తీత్యర్థః - అత్రద్వితీయచతుర్థవాక్యాద్దాద్యాంబప్రత్యధన్యత్వాతిశ
 యయోస్సమగ్రనాద్యాక్యాగ్రపాతుకకావ్యలిజ్జద్వయోసంస్కప్తిఃప్రత్యధన్యనికం || ౨౪ || న

తేతి || కింబహునతగాత్రిసున న్ననభారనమాగ్ని త్వంయద్యస్తా తాగ్రణాదాగమేనస్వయమే
 చాత్రాగమనేన - మాంమోదన్యనమోషస్తై వ్యనగిరెరుపవ్యకామూర్ధ్వదేశంనయసేప్రావ
 యసే - సాన్దాగ్రీవస్తతున్ది బంకరోషేల్వర్ధః - తత్తస్మాదేషఃకువృశనమోషదాయకసింహసహ
 నరఃమేమదీయానాంచితపుణ్యానాంఅనేకజన్మ సుకృతానాంయః ఫలన్యఉదయఃఉత్పత్తిఃతన్య
 వ్రైయూంసంపృద్ధీ నాంవై జననఃప్రసూతిజననభవతి - షటోసిలఘటజప్యాదివర్షిధేయకోటా
 వధిశావగాహనాన్నబోధానుపవత్రిః - సూరిమాసోనై జననఇతికౌశేమానశబ్ధః పక్షివసా
 దేరప్యృపక్షికఇతిధ్యేయం - ఫలాంకురేపిరేపుక్తపివార్ధః - అత్రాపున్తరవాక్యార్ధ
 హేతుకంకావ్యం || ౨౦ || అన్వర్థతేతి || మాలినీచెద్ధావ్యాస్తై సరంశ్రీరూపాయానా
 మ - కింబహుమాలిని - తేవ్యవీయాంయఃఅభిధాయఃమాలినీతినంజ్ఞాశబ్దస్య అన్వర్థతామా
 లాస్యాస్త్రీతీపున్వత్రిసిద్ధః మాళారూపోవయవార్ధః - కచేషుకేశేషు - తిఇత్యత్రానుషజ్య
 తేఅధునాకుతఃపాతోఃసజాగ్రివస్ఫురతి - ఆధవామాల్యాధారణచిచారోనకార్యపివేత్సర్థః

మరిణాక్షిత్వదపాజ్యగౌచరోయః || ౪ || ౨౧ || నతగాత్రియదాగమేనమాం
 నయసేమోదగిరెరధిత్వకాం - చిరపుణ్యఫలాదయశ్రియాందివసోనై జననస్త
 దేషమే || ౪ || ౨౨ || అన్వర్థతామాలినితేవిధాయఃకుతోఽనజాగ్రివ్యసా
 కచేషు | తస్యాస్త్రీతీపోదితవర్ధవజ్జే గ్రరర్థోభవాంకరణంహ్యమిషు || ౪ ||
 ౨౩ || బాహుద్వారనజ్జదత్వస్యచాలితేకారణేభే | ఏకంతయోస్తులావణ్య

హీయస్తా తాగ్రణాత్తస్మాన్తస్వనమున్ది న్యోః ప్రతిపంబిలోమంయథాలభానీలిమా ఇత్యే
 వముదితానాంవహానాంఉక్తానామక్షరాణాంపంక్తేః నీలిమేత్యాత్మికాయాఃఅర్ధఃసైల్వమే
 వ - అమీషుకచేష్టులజ్జరణంభూషణంభవతి - తత్తస్మాదితియాజ్యం - నిసర్గనస్తరాణాంభా
 రామైవభూషణానిబావాః - అత్రమాల్యాకుతోఽన్వయనిశ్చిత్తస్త్వైవసైల్వసహచారణే
 వఅత్మీవత్వాదాత్మేసాలంకారః - ఆదెస్సన్వయమున్తస్యవ్రతిషధోచితారణాదితి || ౨౪ ||
 బాహుద్వారితి || కింబ - హేవాతేచవహేహ్యూరనజంజన్మధవికారందత్తేమరుతభివ్యసంగ
 తా - అజ్జదాభ్యాంకేయూరాభ్యాంరహితోఅనజ్జదౌవతయోర్భావః అనజ్జదస్వంగ్విలిఖన్య
 తస్య - కారణఅపిఉభేద్యేభావరః - చీకేత్రిత్వతలపా - ఏకమితి - తయోఃకారణయోర్ద్వయో
 ర్ద్వయేఏకంకారణంతులావణ్యంశోబాన్దేగృగ్యం - ముక్తాఫలేషుచ్ఛాయాయస్తరస్వని
 వాస్తరా - ప్రితిభాతియదజ్జే మతల్లావణ్యమిహూప్యతైత్తిసిరుక్తా - అవశ్యశ్చేద్యశ్యతేమ
 యేతిశేషః - లభావలావణ్యరూపకారణసత్వాదుచితమేవై కవిభవసంగదత్వమనియోరితిభావః
 ఇతరద్విత్వతీయంకారణంగర్భధారణంతులావణ్యతేఇతిపరివహఃక్తిః - అత్రదర్శనేదౌహృ
 ద్భారౌచద్యయోరాస్థిదసంగచేతిత్పరీయస్తబతే గ్రన్థకృతేమూవణ్యగర్భధారణయోజ్జేషభి
 త్తికాభేదాభ్యవసితేనంగదర్శ్యేకారణత్వేనోపన్యస్తత్కాతేఇతరదర్భధారణమితి వ్యాఖ్యానే
 శాస్త్రీసుబోధాననాశః - అత్రయద్యన్వజ్జేదహపాత్యేహింవణ్యకారణత్వంనకుంశక్యం -

తేథాపి - న కా నైమసినిర్వాహం విధాతి వనితానామనిరసికజనసమాజప్రసిద్ధ్యాఽపి చనవిదానవి
ధయాశృంగారే భూషణధారణస్యాత్వానశ్యకత్వానశ్యకత్వా దుత్తప్రేక్షనగర్భదాహనున
త్రకారణత్వంగ్రస్తకృదభిప్రేతమితథ్యయం - అత్రలాపణ్యానంగదానయోష్టే విశేతుమ
తోక్త్యాపాత్యలజ్ఞాగ్రస్థవిహాసి కారణంగర్భధారణం అజ్ఞదరాహిన్యగూనానాశ్యవర్త
నాద్విదాననాయాశ్చ అజ్ఞదరాహిత్యానంగదానయోః శ్లేషవత్త్రికాభేదానననాయమూ
లాశితయోక్తేశ్యతిన్యకాంసంస్పృహః - యత్తుమన్తధప్రదానపితకారణద్వయమితి - మన్త
ధప్రదానం గదరాహిత్యయోః క్రమేణకారణద్వయ మితిచ్యోధావ్యాఖ్యానం -
ప్రతిభేమన్తధప్రదవ్యూహాన్యస్యానంగదానకార్యో పక్షేణత్వేనపితకారణన్యకార్యద్వ
యోత్పాదనానమగ్ధత్వేనచత్వత్వాపాదాన్తన్తధప్రదత్వంనిహారణమేవోగ్యతేథాచలవ
వాచురలంకారంవిహాపిమన్తధోక్తే కకరజిత - యితియోగకేధర్మరాహిత్యం అజ్ఞదావి
ధారణాబావే కారణం - మయిథ రరినతిమగ్ధమంగదధారణంనకృత మితిప్రప్తవానిచభావా

మితరన్నావగమ్యతే || ౪ || ౩౦ || అరమ్యభావంభజతేజగత్సామజే మం
చిద్వికలాపిలాఃః । నీరీక్ష్యసేత్వంనిఖిలనవాలేమద్యసహనాపి మసాజ్ఞ
మూర్తిః || ౪ || ౩౧ || నష్టల వస్త్రస్థానవిద్రుమశ్చతామ్రాధర్యాయంత
వతిమృమేవ । చంద్రియవిస్యాతవనక్రమేతచ్ఛ్రేస్తస్యబమ్మం సహజం

ధావాహన్యసింహః - తత్త్రింశేనంగతమితనహృదయాపివాకలయ ముపరంత్యేద్వృశస్యాప్యతికు
రూహన్యచమ్మాభారతస్యవ్యాఖ్యానే ప్రవృత్త్యాసర్వతోవిలవతీంమన్యామహేస్వాత్మ సంభావ
నామితి || ౩౦ || అరమ్యేతి || కించహవాలేజగత్సాంలాకేలకజనాంశ్లేషుపరసరణామ - క
న్తీన్యసిరిశేషః - చించిదన్తాత్రేణావికలన్యూనస్వక - ఆరమ్యస్యఅనన్తరస్యధావమర
మృత్వంవిరూపత్వంభజతేస్రాప్నోతి - త్వంతులఖిలనయాచలామథ్యేనాంశేన హిసాహ
న్యాపితీ - మసాజ్ఞామూర్తిశ్చరీరంయస్యాస్తథోక్తానంభృశ్యపే - నీరీక్ష్యనభిలివాపాతః -
ఉభయప్రవృత్తివార్ధః - మయేకేశవశ్చ - అత్రారమ్యత్వకారణియూపన్తధ్యవైకల్యస్య
తస్యిరుద్ధరమ్యత్వసాధకత్వేనవర్తనాద్వాన్యూహతాలంకారః - యావన్తధ్యవైకల్యసంబంధే
పితత్వమృందరూపాశితయోన్యజ్ఞీ విలభిత్వయోరంగాంగీదావేనరంకరః - యేనాపైరవిశ్వా
ణంభవదీయలావణ్యమితప్రతితేరలంకారేణవస్తుద్వయః || ౩౧ || సేతి || కించహన్యతామృతిః
అరుణితదాయమధరఃనష్టలవనవిద్రుమశ్చ - కింతువిష్ణుచిష్ణుశ్చసేవమజ్జలమేవేచ - క
ధకేలవలహ || చంద్రజిత || తపైతద్వక్రంముఖంవంద్రస్యాద్యనిహంసధారణే - త
స్మిచంద్రవైశ్వానరవిష్ణుంబద్ధులంబిష్ణుఫలంచసహజంనాన్యస్యేత్కర్థః - అత్ర ముఖచంద్రయో
ర్బేజేపిలభేదాతశయోక్తిరేకా - అస్మిన్నేవవాక్యాథేమఖ్యావిష్ణువత్తానసహజస్యోగ్ధ
యేముఖాచంద్రంయనిస్యాపిత్వాహత్త కస్సంభావనాలంకారః - ద్వయోశ్చైకవాచకాను
ప్రవేశకంకరః - తేనవయ మ్మన్తనాన్యరూపేణాధరేవిద్రుమప్యన్త వర్ణేసిద్ధిభ్య విష్ణుత్వా

రోషరూపాయాః హేత్వసమన్వితేరుజ్జీవనాదనయోరంగాంగీభావేనస్మరః - ఇదంతరహస్యం
 మర్త్యబిమ్బఫలయోః క్లేషభిత్రికాభేదా భవసాయములాయా మతిశయోకౌసత్వా మేవ
 హేత్వ సమన్వితేప్రచారేణైతయోరంగాంగీ భావసంకరసైన్యోక్త సంకరోజ్జీవితత్వాస్యం
 కర యోరేవద్వయో రంగాంగీ భావేన సంకరఇతి - యసంకరోజ్జీవితత్వాత్సర్వజ్ఞయోరం
 గాంగీభావేనసంకరఇతి - యత్తుబిమ్బశబ్దస్యశిష్టార్థత్వాదు త్రరాధేనార్థాంతరన్యాసరూపే
 ణతస్యమర్త్యలార్థకత్వసమర్పణమేవకరోతిత్సు త్రార్థావతరణికాంస్యసింహువిలిఖ - తత్త
 స్యనాలం కారోత్రలిఖితభిత్వత్వస్యంజనాగమ్యమలం కారహాధ్యంవిశదయతి || ౩౨ || కాం
 తేఇతి || కింఽపి కాంతేతేదమనసంముఖంనరసివద్భాకరకమలానామావలీముపంక్తిమ - త
 స్తద్భిత్వత్వార్థః - ప్రస్తునిర్వాఘంపురాన్వప్తి కాలేథాత్రాబ్రహ్మణానిన్నప్రతేమన - ప
 శ్చాత్కమలస్పృహనరంవిచింతితవతా అన్యప్రేక్షవాహు మావలీముఖంవిమేష్యతాన్యేషన్య
 ఘ్నానీత్యాలోచితవతా - అతఏవథాత్రావరచితేనిర్వితేహంసపాదః విన్నప్రతమన్యప్రనిర్వా

లోకై || ప || ౩౨ || కాస్తేతవాననమిదంకమలావలీముప్రస్తుంపురానరసి వి
 న్నప్రతమేవథాత్రా | పశ్చాద్విచింతితవతాతమపాస్తభాగేనంలత్వేతివరచ
 తేఖలుహంసపాదః || ప || ౩౩ || మాపస్యతీరేనివస్త్వపాయంకెవాననధత్వ
 దకోమూర్తి | త్వన్నాభిమాపస్యవస్త్వతీరేనదృశ్యతేనప్రతిమధ్యభాగః || ప
 ౩౪ || అక్షీణవక్రగళిసేవనలాభతోపారాక్షిణ్యామివమిధారజనేస్త్రియా

యతత్రైతద్విన్నప్రతమితిమాచమైలిపివిశేషఃహంసానాంపాదన్యాసశ్చతాసాంకమలావలీనాం
 ఉపాంతభాగేనమీషదేశనందృశ్యతే - లోకై రితిశేషః - తదుపాంతభాగేవిరచితఇతి వాయోజ
 నా - ఖిద్విత్వపధారణే - అత్రవిన్నప్రతమిమాచకలిపివిశేషసహంసవరణన్యాసశ్చపద్మయోఃక్లే
 షభిత్రికాభేదాధ్యవసాయములూతిశయోక్తస్యప్రాచీతః - కమలావళ్యోభావనిన్నప్రతమా
 వలీముఖరూపితాఃహంసపాదవత్త్వాదిత్యనుమానాఅంకార ఇతిద్వయోస్సర్వజ్ఞః || ౩౩ || మా
 పస్యేతి || కింఽ - హేకోమూరిగీకూషశ్చుతిరేనివనకానివాసంకుర్యాణామేవాపాదజనే - అపాయ
 ముపద్రవంఉత్పతనంనధత్వేనప్రాప్తోతి - సర్వోపిదత్తపివేత్వార్థః - వదేత్వం బ్రూహి -
 వాక్యార్థఃకర్ - సామాన్యేనోక్తమర్థంవిశేషేణసమర్థయతి || త్వేతి || హియస్తాత్తవ
 నాభేరకమహస్యతీరవనకమధ్యభాగేనప్రతినదృశ్యతే - మయేతిశేషః - అత్రార్థాన్తరన్యా
 సేననాభేరతి గామీభర్యప్రతీతేరలంకారేణవస్తుభ్యః - అతఏవత్రానాభివర్ణనమాత్రేతా
 త్వన్యాన్నారమ్యభావమిత్యనేనపానరుక్త్యం - త్వన్నాభిమాపస్యవనకాహితరణ్యేవపాతః -
 తేనైవాసీతిపాతేతిరపరాధ్యత్యతటసదేవపరామర్శేపర్యాయభంగ్యాభిధోషదతి || ౩౪ || అక్షీ
 ణేతి || కింఽ - హేమావలిప్రేథాత్రివిధంవిభజ్యభంగీకృత్వరచితాం అతఏవాక్షీణస్యసర్వదా
 పూర్ణాస్యవక్రగళివళిసేవనంభజనంతల్లాభేనయస్తోషస్సంతోషః - తస్మాత్మమిధాన్యో
 స్యమాలింగితామాక్షీఘ్నారజనే రాత్రిసంబంధినింత్రయాజ్ఞాయామానాం సమావళిఃత్రి

యామామిదస్మి తాంవేదీంశేషపాశం - సింహసంహననంవరాంగరూప సంవత్సరంభస్యంతిద్య
వియంక్తః - త్వయేతిశేషఃకామియతుమనుమాతుం - లోకైరితిభావఃపహసే - ప్రోషితేభ
రైరేవేదీభారణస్తరణాతలత్ర ఇయం కేనచిద్ధ స్వేనవియతా - వేదీభారణాదివ్యసూ మా
నాలంకారః - త్రియా మత్వో త్ప్రేక్షయా సంస్పృష్టః పృథమ చతుర్థయా మయాః
పూర్వార్థవశ్యాన్ధ్య యస్యా హస్తే వశంగణనాత్ రాత్ర్యాప్రీ యామత్వ మితిక్షీర
స్వామీ ॥ ౩౧ ॥ సుదతీతి ॥ శోభనాదస్తాయస్యాస్తస్యాస్పృశ్యధిః హేనుదతి - బహు
నాసాంద్రేణవరాగేణరజసాధూనరామలినాపిత్వం - హరస్యశమ్నోభోవేనతిత్ప్రీసారిషా
లనయనానలేనేత్యర్థందహ్యమానాయాస్తరతశోర్నన్త ధశరీరస్య సంబద్ధి సందూమన్యలవైః
లేశైఃఆవిలంబవృతంబిలంబిజ్జంయస్యాస్తప్రథోక్తారతిఃపన్నధవత్ప్రీత ఆధునామదీయం
మనఃఅవహరసి - అత్రద్రౌపద్యాస్తథావిదవత్ప్రవమయాకీచకన్యహరకోపదహ్యమానమద
మోపమాయాఃతయాదతపేవలస్యాపిసన్నిహితాయురవహసన్యవప్రతీతెరలం కారణాలం

మామ్ । త్రేధావిభజ్యరచితాంవహసేవ్యవేదీం కంసిహ్నసంహననమూహయ
తువియంక్తమ్ ॥ ౩ ॥ ౩౧ ॥ సుదతిబహువరాగధూనరాపిత్వమవహరన్యమ
నామసామదీయమ్ । రతిరవహరకూపదహ్యమానస్తరతను ధూమలవావిలా
ఖిగ్నే ॥ ౩ ॥ ౩౨ ॥ త్యాముల్ల సద్విమృశభాధరాష్ట్ర మామహనగ్గోతుగమ
ర్దితంతే । విశజ్జుమస్మిన్విజనై ప్రదేశేపదాననెపాతుమయంఘ్రి కాలః ॥
౫ ॥ ౩౨ ॥ ఇతితాదృశంతస్యవచనమాకర్ణ్యాపిచిత్తచమృకమజ్జా రీ చచ్చరీ

కారవస్తుద్వయద్వనిః - అర్థాః ప్రోక్తాఃపురాతేషామర్థవృష్టాకతోచ్యతేఇతికావ్యప్రకా
శేత్రివిధస్యాప్యర్థస్యవృష్టాకత్వప్రతిపాదనాద్వ్యభిప్రాయసాలంకారస్యవస్తువృష్టాకత్వంనానువ
చన్నం - పుష్పితాగ్రావృత్తం ॥ ౩౨ ॥ త్యామితి ॥ వివక్షీశంచార్థమావేదయతి- కించ -
హేపదాననేమమడుల్లనకౌబిమ్భఫలమివఅదరోయస్యాస్తాంత్యాంపాతుం - త్వదధరమా
స్వాదితుమిత్యర్థః - తేతవలనజ్ఞాశుగైర్నన్తభవాభైర్నర్దితంపీడితమామహస్మిన్కౌవిజనే
చృణ్వేషికాంతేవిశజ్జంనిశ్శజ్జం యథాశభైరివదద్వయం పూగ్య త్రాపియోజ్యం - పా
తుంరక్షితుమయమేవకాలః - హిరేవకారాధః - ఆహూదేశకాలానన్యత్రార్థేమహాలావి
త్యావయోర్భాగ్యమనన్యాదృశమితిభావః - అత్రబిమ్భాభరత్వానదానాదర్శనై కాంతైఃత
త్త్రాలేపానావరత్వపమర్థనాదనేకపదార్థ హేతుకన్యకావ్యలింగస్సబిమ్భాభరత్వేవమాయాః
శ్చైషభిత్రికాలభాననరక్షితాభేదాధ్యవసాయమూలాతిశయోక్తేషు క్రియాద్వయయాగ
వద్యాత్మకనముచ్చయస్యచతుర్థామేకవాచకానప్రవేశనకారకః ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యేతి ॥ ఇత్యు
క్తప్రకారణతాదృశంస్తరవిరహకృతంతస్యకీచకన్యవచనమాకర్ణ్యశ్చత్వాసి అపిహార్జనభి
తిధ్వన్యతే - చిత్తస్త్వేవచమృకమజ్జార్యావమృకగుచ్ఛస్యచచ్చరికేభ్యజ్జ ఇవాచరతీరచచ్చ
రీకాయమాణదురీభూతభియోవిత - చచ్చశరస్యవన్తధ్వనంబద్ధి విశారః యస్యాస్త

ధోక్తాపాఖ్యాతీద్రోపదీ - స్వరరాగస్యమన్తధవికారస్వైవతిమిరస్యకౌముదీచంద్రికాం
 తస్మిన్సమీమిలిపరంపరితరూపకం - ఇహుంవత్స్యమాణాంగిరంవాచంఽదీరయూమానఽఽక్రవతి - అత్ర
 తాద్యగ్న చనాకర్ణనరూపసామగ్రిసత్వేపిన్త రవికారామదయవర్ణనాత్మక విశేషాత్కాన్త
 రవికారస్యక్రూరితవాక్కధనసమర్థకనాత్మకపదార్థహేతుక కావ్యలింగోజ్జీవనాత్తయారం
 గాంగీభావేనసంకరః రూపకేణసంస్పృష్టః - తేనచలోకోత్తరమస్యాఃపాత్రితత్వమితీత్రతీతేర
 లంకారేణవస్తుధ్వనిః ॥ ౩౮ ॥ అన్తఃపురేష్యతి ॥ అయికవచలన్తఃపురేషువిహరన్తన్తః
 పురస్తీభిస్సహస్రీడకౌత్సం - పైరంధ్రయేదాపైస్యహుయసితాంకామయసిఇత్యేతత్
 పైరంద్రీస్పృహణిచశేషణగర్హ్యంనిన్ద్యం - తత్రదృష్టాంతయతి ॥ రమ్యేష్యతి ॥ రమ్య
 ముఖోకోత్తరమరందపారభాదిహామనోజ్ఞేషు - కల్పస్యవృక్షస్యకుసుమేషుచరన్తరసానమభ
 వన్ద్విరేఖాల్లమరః - పితృవనప్రమస్యత్తశానవృక్షస్యగుచ్ఛికాయాంపుష్పగుచ్ఛేరజ్యేతల
 మరన్తోభవేతి - నరజ్యేతైవేత్యర్థః - అత్రపైరంద్రీత్తశానతమమజ్జ్యోర్వోర్లోకాన్దన్ద్య

శాయమాణ పశ్చాతరవిశారాపాఖ్యాతీగిరమిహుంస్వరరాగతిమిర కౌముదీ
 ముదీరయూమాన ॥ ౩౮ ॥ అన్తఃపురేషువిహరన్తన్తయికవచత్వంపైరన్ద్ర
 యెస్సహుయసితివిగర్హ్యమేతత్ ॥ రమ్యేషుకల్పకుసుమేషుచరన్ద్విరేఖార
 జ్యేతకంపితృవనప్రమగుచ్ఛికాయామ్ ॥ ౩౯ ॥ పితృతాయ్యతేనపల
 తావతివత్ప్రమయాహరాత్ ॥ ఇష్టార్థసిద్ధేఃప్రాగవదిష్టాన్తందోగ్ధిసాన్య
 జాం ॥ ౪౦ ॥ ౪౦ ॥ గర్ధర్యాస్సన్తిమేకాన్తానాభాధతేయాన్తన్ద్రోనిశంసాన్య
 విఖ్యాంసాన్తస్త్రిసంఖ్యాంవవహన్తితేర్వయ్యాపి ॥ ౪౧ ॥ దోష్టతామవ
 తంసాన్తేస్వరూపన్తన్తవకేవలమ్ ॥ గోపాయన్తస్త్రిప్రమాదేనపరభ్యోమాంచ

త్యేనవిష్ణుప్రతివిష్ణుభావాత్దృష్టాన్తాలంకారః - చేచ్ఛిష్ణుప్రతివిష్ణుత్వందృష్టాంతస్తదలం
 కృతితిలక్షణాత్ ॥ ౪౧ ॥ ప్రితాయ్యలగ్నితి ॥ కించ - హాకివచయూచపలత్రాపరాంగనాను
 రక్తిఃపతివత్ప్రమయత్రత్రాస్వపిషయేహరాద్వలాత్ప్రితాయ్యతేనజ్ఞాన్తమ్యతే - సృభిత్వర్ధా
 ల్లిభన్తే - సాన్తప్రతావిషయత్యేష్టాఇష్టస్యకామితార్థస్యసిద్ధేఃప్రాగ్పూర్వమేవ - యి
 ష్టాన్తంమరణందోగ్ధిజన్తయతి - అమచితకర్తారమృత్యుమృత్యుద్వాఽలెమపరగణనాదిభావః -
 అత్రేష్టార్థసముద్యమదనప్రవాపినర్థనాత్ప్రతియ విషమస్థితేదః - పతివత్ప్రపతిత్రతే
 స్త్రీభేదేషు - దిష్టాన్తస్త్రిశయోత్సయభిమరణపర్యాయేషుచామరః ॥ ౪౦ ॥ నవపతివ
 త్ప్రమయతేత్వంమృతేదామకమస్తుపైరంద్రాన్త్యంత్వయిసాధారణాయాంలౌత్యాన్తకాపి
 మమహంరతితిహా ॥ గంధత్వాభి ॥ కించ - హాకివచమేమమగంధర్యాగంధర్వసంజ్ఞాఃకా
 న్తాన్తయన్తన్తి - యాన్తమత్తాన్తాన్తస్యసృజిభాగ్యంశోభాంస్యస్యలస్త్రిణాంబాణానాం
 సంఖ్యాంపశ్యత్స్వచపితేవహన్తి - ఇత్యుక్తప్రకారయాశుర్వయ్యాశేలితసంభావనాయాం -
 అక్షయమేవేత్యుత్ప్రేయ - స్వరఃమన్తధఃఅనిశంసర్వదాబాధతే - తథాచాహమపిపతివత్ప్ర

తిమయిలాలత్వము క్షణంజనయ్యెవేదాశాసనం || ౪౦ || సమస్తాన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 త్వాదిహద్యకాతచ్చింతేత్యతామ || దోష్టతామి || ౪౧ || చవాత్సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 శాలినాలతసాన్యాసీన్ సన్యాసీన్ - లోహోరచామసన్యాసీన్ సన్యాసీన్ - సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 గంధర్వాః = సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 రక్షన్తి - పరైర్వ్యక్తసభనంలేకర్థః - ఆజ్ఞారవాదమయాః శివాన్ - సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 తస్మాదసభనం - ప్రశంసాయామినిఃకరణతే అత్ర మాదేనపరైర్వ్యక్తసభనంలేకర్థః
 భ్యోహంబమామసిగోపాదంతి - మత్సరయోఽన్యత్కామ్యైర్జనైర్రమానాన్యత్కర్థః || ౪౨ ||
 నససింహులంబాంబరాకాస్తేరిమర్వతీత్యుచితా || ౪౩ || చింత - సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 లేమమత్రైరపరమానత్వాగ్నేలోరిచ్చగః - ఆస్మి క్షాంతవిభేదపరమానత్వాగ్నేలోరిచ్చగః
 చపకూర్ణపరదాధిమర్శనరూపే - అద్యత్వసంప్రదిస్తామసేయః సంపద్యమిచేత - సం
 ప్రతిపాద్వాత్మితేకరైర్బ్రహ్మణీమధ్యమః ర్హిలేమర్పకయాన్యత్వాస్తుదిభృతా శ్రుభు
 మానసః || ౪౪ || ౪౫ || తదద్యవధివాప్తేన్మితానం సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 త్వాంచారయిష్యన్తిదక్షిణాపత్రప్రసంగః || ౪౬ || ౪౭ || సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 సీమరాణాంశేమసీమతి | సద్యోనివన్యలేతిస్తాచ్చిద్రవ్యైర్వివాహ్యసః || ౪౮ ||
 ౪౯ || యథాయథాస్యాధావన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 యంతస్యాధతద్యశోరః || ౫౦ || కృష్ణాతతస్సేవ్యతానభాసాకేత్యేదీతా
 భువిపాతితానా | పర్యాయబద్ధోద్యమశ్రమాభ్యాంబద్ధాన్యకర్యాదాన్ || ౫౧ ||

క్రోధఃస్తైర్యోక్తాస్తైర్యః - స్వాంధ్యజేయమపురామసారిమిహాగ్నేచారయిష్యన్తి
 యిష్యన్తి - మారజ్యమస్త్రీర్వ్యక్తః || ౫౨ || ఇతి || ఇత్యుక్తప్రకారంజనాసీన్ సన్యాసీన్
 అతపితశేమసీమతిసదస్వవేదకర్తవ్యప్రశస్తయిద్ధిమతి - ప్రశంసాయామ్యభువ || ౫౩ ||
 పృజ్ఞాశేమసీమతిరితిబుద్ధిపర్యాయస్వమరణసామరాణాంబాసీన్ సన్యాసీన్ సన్యాసీన్
 కృతాగ్నికామసీన్ సన్యాసీన్ - ఆత్మనఃస్వస్థులైర్వ్యతిరీకరస్తాత్మచక్రాత్ సన్యాసీన్
 ల్యుబ్ధోపేదకూర్ణా - సవన్యలేప్రతివృత్తవల - వర్తతేకరైర్బ్రహ్మ - ఆప్రద్యోపేదకూర్ణ
 త్తోయోప్రత్యయోగీచక్రాద్విప్రత్యైసాదృశ్యస్యమృత్యావృత్తియోగితాధుని || ౫౪ || య
 కేతి || ధావన్యాసీకవభయాత్ ప్రతలంబస్తాన్యోఅస్యాద్యోద్యాపహో వాదయోగ్యం
 ద్వన్తన్వంఖణనస్థలనేన పుత్రగమసేదృభవియేవేదేయావతలయన్యాయథాలనత్త
 అవిభక్త - తథాతథాశస్యలేచకన్యదృశోర్మగంనేత్రద్వన్తస్థుపి - రుమిహావేదకూర్ణ
 వధీరయతింబంబరాకేత్యాత్మకేనలరుణ్యమాభత - అత్రాపిపాదయగనేప్రయగయో
 అరుణ్యధారణసోపమ్యస్యగమ్యత్వాత్మేవలంక్రితాస్పదమిల్లయోగితాధుని || ౫౫ || కృ
 ష్ణేతి || తతః కౌటోదయానస్తరంకృతాస్తస్యయవస్యేనభావరూపంయస్యేతేనకీచరేన - కేకే
 భిజ్ఞాత్మేకవచనంగృహీతాభువిపాతసాక్షాద్యోద్యది - పర్యాయేనప్రమాణాన్యోన్యైర్వ్యక్త

[illegible]

సైన్యమిందనభాషితం ॥ ౪ ॥ రస ॥ హయబిజ్జ, వజ్రనాథం, శివ, రస

[illegible]

బాహువ్యాహుపరీవీతమివాచలస్త్రిమ్ || ౬ || ౪౦ ' నికృష్టస్థిత్యుచితము

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

[illegible]

... ५०० ...

శా.సం.వివరము
గ్రామము = చుక్కలపల్లి గ్రామము

[illegible]

இவ்வாறு பரஸ்பரம் இரண்டையுமே ஆக்கிவைத்து, இவ்வாறு

[illegible]

பெரிய கட்டிடம் : இவ்வூரில் இவ்வாறு பெரிய கட்டிடம்

ದಿನಪತ್ರಿಕಾ ಸಂಪಾದಕರುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ - ದರ : ೧೦೦ ರೂಪಾಯಿ

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವುದು.

అంతఃకర్మము ॥ ౫౩ ॥ బాహ్యకర్మము ॥ ౫౪ - ౫౫ ॥ పుష్కరము ॥ ౫౬ ॥

இந்தக் கருவியைப் பயன்படுத்திப் பின்வரும் வினாக்களுக்கு விடையளித்துக் கொடுக்கவும்.

[illegible]

ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಾದವರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ಉತ್ತಮ.

[illegible]

$\frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} \right) = \frac{1}{4}$

మయేరజ్జ-భావభృతస్యతత్కల్పానిభిరు - అన్యథాలజ్ఞాతవానప్రిజ్ఞాభజ్ఞాప త్తేరితిభాష
ఇత్యుచిప్రాముః - పాలనభాజనార్థ కాద్యుజ్జేస్సన్నుత్తల టి బుభుక్షుత్యతిరూపం - అత్రక
జ్జ-స్వమరణ కాంతయోసన్నాప్తనదారోపేక్షయోశ్చాను రూపయోర్భటనవర్తనాభ్యమాల
జ్జగ్రద్వయంతత్రప్రథమః కజ్జయతోన్యోన్యై షభిత్తికాభేదాభ్యవసాంఘ మూలాతితయో
క్తస్యనుప్రాప్తివత్తిర్యోరారంభ్యాంభావేనసజ్జరఃఅన్యచన్ద్రితీయస్యచవిక వాచకానుప్రవేశ
సజ్జరభాగనాత్మ్య ద్భూతలీలయం || ౧౬౪ || తస్మేతి || కించ - హేవీరఘుష్య స్తీంమాముషేక్షే
తవఃపర్యర్థ రావపై వ్యాజ్ఞే వపథ్యాఃమార్గఃతస్మిన్ - స్థ లనంప్రిమాదంవిదా అజన్తంసతతం
చరతా - రహజ్జామీషదప్యనుల్లంఘ్యవ ర్తమానే సేతినముదాయార్థః భవతాప్రయోజన
కర్తా - అతవసంహారితవ్యేనేతిశేషఃచైర్దు శ్చాననకీచకాదిభిః అహంకరేకేశేషునిశ్శుజ్జం
నిన్యశయం యథాతథాపరామర్శ్యాన్త్రా హయితవ్యాభివ్యీతికాకుః - త్వయాపితాద్య
తేన అజ్ఞాతవానభంగభీత్యాకృచ్ఛేపిత వర్తమా నాపాముషేక్షీత్యునఃలేతిసాక్షోశ్చైతి - అ

జ్జ-భానభృతోభునా || ష్టు || ౧౬౪ || తపై వ్యాజ్ఞావధేజన్తంచరతాన్థ లనంవి
తా | భవతాభివ్యీనిశ్శుజ్జంపరామర్శ్యాన్త్రాచేషరైః || ౪ || ౧౬౫ || దుశ్శాన
నాదస్యధి కాపరాధఃసూతార్ష జాయంసనిహన్యతేచేత్ | ఆద్యైకచన్త్రా
హిచీనాశిలీసినాయుషావేషిమవేషిమాంస || ౪ || ౧౬౬ || అయంబలీయాని
తితమచైవన్యత్రమాంక్వాపినయన్వభిరుం | అజ్ఞాతవాసేష్యను భూయమా

త్రాపిజ్యేష్ఠానుసారితాయాఃతదపేక్షీరద్రాపదీ కేశకరామర్శిపేక్షాయాశ్చకారణన్యకా
ర్యన్యచానురూప్యవర్తనాద్విన్ద్రితీయసమప్రిభేదః - య త్తనిశ్శంకాపరామృత్యే ఇత్యవపాతే
భృషేణనిశ్శంకాన్వనకాకచేషరైః పరామృత్యేనతేత్సుత్రరేణైక వాక్యతయావ్యాఖ్యాతవా
న్మృసింహః - తత్తపై వ్యాసంబంధప్రలాపినోహృద్యం - పరంయూక్తపారోషిన్య శతౌజిజ
ర్థమంతర్భాన్యనిశ్శుజ్జంన్త్రా హయితవ్యాభివ్యీతికర్త నిలఃపింగమనీయః || ౧౬౫ || కింబహునేచి
వివక్షితార్థ మాహ || దుశ్శాననాపతి || హేవీరదుశ్శాననాతేదుర్వృధనామజాదపి అధికఃసహ
లకరతాడనేనగురుఃఅపరాధఃకేశన్త్ర హణరూపం యన్యతథోక్తోన్యంసూతాత్మ జుకీదకఃస
నిహన్యతేచేత్ సహంన్యతేయచి - త్వయేతిశేషఃఆద్యైప్రిధమేకచన్త్రా హిచీదుశ్శాననేనాశిలే
మారితేరత్యపి - వేషీందుశ్శాననవధావగిపూర్వంబుద్ధాంమాంచడిభేజపిసమం ఆయంఃయద్యో
న్తథోక్తే అవేషిజానిహిదుశ్శా ననేహతేషిద్వధాయ బద్ధాంవేషీ మక్య లేతుకీచకసభేనై
వమోష్యో మిత్యర్థః || ౧౬౬ || అయమితి || కించ - హేవీర-అయంకీచకః బలీయాకా
మ త్రైబలిష్య ఇత్యుక్తప్రికారాతే - తనమచిన్యేత్ నిశ్శయోన్తి - తద్వి భీరుంప్రతభజ్జ భయ
శిలాంమూలన్యగ్రై ఇతోన్యస్మిన్కాన్వాపిమత్రచిత్తిచకమజ్జేదయేదేశేనయన్వ - తంధేశం
ప్రాప్తయేత్తద్దః - సన్వజ్జీకృత్యాభివృత్తభజ్జం అజ్ఞాతవానప్రశభజ్జ భయేనాత్మైవస్థాన్య
తామి త్యతలగా హియస్తా త్కారణాత్ అజ్ఞాతవాసేఅనుభూయమానేఅనుష్ఠితయానేనన్యః-

కులపాలికానాంకులస్త్రీణాం - తానిరిత్యర్థః శిలంసదాచారకర్ష్యం - తతఃకఠియోజ్యం -
 రమణీజనానామిహిహ - సప్త ప్రాసత్వేవిశేషవరతాశ్రయజేనలక్షణాతోదోషః-నిష్పుర్యో
 జనలక్షణాయాంనేయార్థత్వదోష ఇత్యాలుజాగ్రీకాః- అత్ర శిలసంరక్షణావశ్యత్వవాక్యా
 ధై నద్రోపద్యాఅన్యత్రనయనమర్థనాత్రావ్యలిజ్జ భేదః ॥ ౫౭ ॥ శ్రుత్వేర్నికృత్యం ప్రప్రకా
 రాంసద్ధాన్ద్రోపద్యాఃగీరంబావంశ్రుత్వా - స్వపసేననిద్రయాఉపనిద్రంప్రాపిం బల్లసే
 త్రే శోణత్వమరుణ్యంరుషాకోపెనపునరుక్తయతఃద్విగుణీకర్ష్యతః తస్యభీమస్యఉధరోష్ఠమపి
 ర్గమిష్యతాంబహరాగామినాంహృరాక్షరాణాంపరుషవచనానాంఅవశ్యావజ్జగ్గిడిమిద్దనా
 త్పజ్జట్టనాద్యాకజ్జాభయంతయేవేతుప్రేక్షాఉపవేషత-వకమ్మ-రుప్తేవేధాహం-అత్ర
 ష్టశబ్దస్యనపుంసకత్వంమృగ్యమితి-తస్మాదరస్యముదవేషత్రేలిపాతస్యమంజనః-వేషతేకర్తరిత్యే ॥
 ౫౮॥ఉతఃపరంశ్లోకద్వయానందర్శశ్చద్ధ్యవ్యత్యయేనవ్యాఖ్యాంయతే ॥ పాదించే ౩ ॥ అయేర్నిస్తి
 హిడిమ్బుకిమ్మిరాలసురౌబుహద్రుధాత్మ భూజరాసంధః బకాసురఃలెలొచ్చేమింతెమెంబురా

నెరక్ష్యంహిశిలంకుల పాలికానాం ॥ ప ॥ ౫౭ ॥ శ్రుత్వావధూగిరమిన్స్వ
 నోపగేతం శోణ్యమష్టిపునరుక్తయతొరుషాపి । తస్మాదరస్యముదవేషతరసి
 ర్గమిష్యత్పూరాక్షరావలివిమర్షనశబ్దమేవ ॥ ప ॥ ౫౮ ॥ గదాపిఅత్పతు
 మెగభీరానియధ మాత్రమ్మయినిమఃమాణః । క్వమేఘవాహః క్వమరాళవా
 హఃక్వతార్క్ష్యవాహఃక్వమహేరాక్షవాహః ॥ ప ॥ ౫౯ ॥ హిడిమ్బుకిమ్మిరబు
 హద్రుధాత్మ భూబకాదిహత్యాస్తరతస్రపామ్బుధౌ । నిమ్బజ్జనామైవభుజ
 స్యమిన్ధునాన్యజన్యముంకిచకసూదమోద్యమం ॥ ప ॥ ౬౦ ॥ తథాప్యాదా

త్సాంహత్యాః పథాతతరతఃతిర్థవతః-తత్కర్తురితియావత్ - మేమమరంబుని నీభుజస్యత్ర
 పామ్బుద్రవధజనాలజ్ఞైవామ్బుధీనముద్రస్తన్నిమజ్జనాయమజ్జయతుమేవేత్యర్థః - తు
 మ్మగ్నేలిసంప్రదానత్వం - అధునాలముంకిచకస్యత్పద్రస్యసూదనేమారిణెదమెఉద్యమం
 ఉచ్యేగంస్యజనిజనయసి - తత్రాద్యగ్భ్రీనాంహస్తర్షమాతలజ్ఞాకరంసీచస్యకీచకస్య హననమి
 త్యర్థః అత్రకీచకహననలజ్ఞాభిమజ్జనయోః హేతుహేతుమతొరుక్తిరాహిహేచ్ఛంకారః
 తాణనహత్యానాంమహానముద్రత్వగూపణాత్తత్రైకదేశరూపకేణసంస్కృత్యం త్రపాంబుధావి
 తిద్ధరూపకేణోజ్జీవిరశ్చేతిరహస్యం - యత్తస్రత్రపాత్యాతరతఃకృత్వినిగఃపాలభ్యమేణ
 హత్యాహననెనతరతఃతిర్థవతఃత్రపాంబుధిమితివిభక్తివిధామేనామషభ్యత ఛిన్దనింహప్రలిపి
 తా - తత్తస్యనచిత్రంయతస్తథానుమంజనేభీమస్యత్రపాంబుధేఃతద్రవధజన్యస్య పూర్వంస
 త్రాన్యత్రాన్యత్రాన్యకర్ష్యదోషాపత్రైతి - సంశ్లం ॥ ౫౯ ॥ తేవేషకీచకపదభువ్యస్యన్యం
 కీచకయాసాధ్యం ॥ గదేతి ॥ గభీరామహాసారాలతఎవసాప్రసిద్ధాగదావిద్య తు ఆస్థామిన్య
 ధాదగోక్తిః - హేతస్త్విమయినియధమాత్రంబాహుభ్యామేవయంభుంధిర్కమాచకున్వలినః -
 మేఘవాహఃఇంద్రఃక్వ - కుత్రభవేతిసర్వత్రయోజ్యం - మరాళవాహఃబ్రుహ్మత్వ - తా

త్యోవాపెలావిష్ణుక్వ - మహేంద్రవాహామహేంద్రక్వ - సర్వసిద్ధితాపలాయంతవివేత్త
 భా - అత్రుచినైవగదాంభామయధమాత్రేజైవేంద్రాదీనాం పలాయనమస్తాకాగ
 జ్ఞానీచరస్యేత్యర్థానరావత్తాత్తకార్థావత్త్యలంకారప్రతితెర్వస్తునాలంకారభస్వని - ఇం
 ద్రవజౌ || ౬౦ || ననుత్సర్గి - సింహరాజంబుకముకమాగతమవిత్పత్వాన్వీహన్రిప్సివచన
 ర్వంకృచ్ఛగతోపివాఙ్మతిజనస్త్వానరూపంభుమితిన్యాయమేవాంగీకరోషి - సత్యోహ || త
 ఘాపీతి || తథాపీచకవధస్యజ్ఞాకరత్వేపీత్యర్థః - ఏతస్మిన్ కీచకసూదనవిషయేనౌదాన్య
 ముపేయేమేమమ - అనౌపయికమయి క్తమేవ - హియస్తాత్కారణాత్ యోదీయానతిస్తు
 బ్రౌపి - కులస్త్రీభ్యామ్రహ్మతీతులస్త్రీమ్రుక్ - మహియసాంమహత్త్వనాం - బలశా
 లినామితియావత్ - వధ్యఃహస్తవ్యః - దారాపహర్తురాతతాయిత్యేనతద్యధస్యకరణీయిత్యే
 నవస్తర్కణాపితిభావః - తస్మాదౌదాన్యమనౌపయికమేవతిభావఃసామాన్యేనవిశేషనమధ్య నరూ
 పోర్థాంతరన్యాయః - యత్తు - తథాపి - యద్యపీత్యర్థఃఏతస్మిన్ కీచకమైలతిబలశాలినఃసౌ

స్యమేతస్మిన్మహాపయశమేవమే | యోదీయానపివధ్యో హితులస్త్రీమ్రుక్
 ముదాహరణ || ౫ || ౬౧ || అయేతస్మిన్కింబహునా || ౪ || ౬౨ || తస్మాన్విస్మ
 జాయావన్తితాంప్రిమస్థాన్మూఢేనకర్నూరమయాంగరాగాం | అక్షేర్తి
 మమ్యవ్యభిచరనేత్రా ముబజ్జురిప్పెమమవీరేక్ష్యం || ౪ || ౬౩ || వీరశ్రీ
 యశ్శిల్పమిదంమదాక్తంయథార్థః భావాదనుభూయనద్యః | సైరంద్రి

జాన్యంఅనపాయకంఅపాయప్రదంసభవత్యైవ - తథాపివధ్యతవివేత్త్యర్థానరన్యాసేనాహ
 తుభాహి - మహియసాంఅభిమానిత్యేనశ్రేష్ఠానాంయోదీయాన్వరిష్టపీబలవానపీత్యర్థః || ౫ || యే
 పిష్టః యోదిష్టప్రేష్టగరిష్టాదిత్యమరః - ఇతిన్యసింహస్యవివరణః - తత్తస్యాపహరాదనందర్శన
 లావశీల్యనచోద్యం - పరంతుకోశమప్యపారయాంచత్రద్రత్యాగృష్ణీమః - యతఃప్రేషిష్టః
 దిష్టప్రేష్టగరిష్టాదిష్టబంహిష్టాః - ఓప్రిష్టుద్రాభీప్రితపృథువీవరబ చుప్రికర్షార్థాభ్యా
 మేదాప్రేషిష్టయోదిష్టాదిశబ్దానాంప్రికృష్టక్షీత్ర ప్రాప్తిష్టతుద్రాద్యర్థకర్తృనక్రమేదావ
 తానాంపర్యాయతాపార్థకాదితి - తుద్రాశబ్దాత్ప్రికర్షార్థకర్తృయనునిత భూషణార్థమి
 దోర్విష్టమన్యతబిస్యప్రకృష్టతుద్రాభీకర్తృమవ్యాజసిద్ధం || ౬౧ || అయేతి || అర
 తస్మిన్సాహోపిబహుసా కైనకింకార్యమిత్యుత్తరేణయోజ్యం || ౬౨ || తస్మేతి || మమన్యం
 ధింవీరలక్ష్యేంతస్యోచకస్య అన్యదాశోదేతేనయావంతోనంజాతలాక్షే అంప్రేషాదాయస్యా
 స్తథోక్తాం - కించతస్యఅస్థాంకీకసానాంమూర్ధేనకర్నూరమయః అంగరాగివిలేపనం
 స్యాస్తథోక్తాం - అపివతస్యఅక్రీడ్యఅవక్రీడ్యమమ్యలంబనసేనఅభిరేష్టలభ్యకైసేత్రేష్ట
 స్యాస్తథోక్తాంచ - అలంకరోష్య || ౬౩ || వీరతి || అయేతస్మిన్ ఇదముక్తవిధంమయోక్త
 కథితంవీరశ్రియశ్శౌర్యలక్ష్యేన్యంబంధిల్పమలజ్జురంయథార్థఃతావాన్విత్వంయథాతథాలో
 నుభూయననుగృహ్యస్యాత్వంనద్యః - సైరంద్రికాయాశ్శిల్పకారికాయాన్యంబంధినాప్రచా

తేన అగ్ర నాలంకరణమూర్త్యునాచరేత్, మా మామహంతవాసుసారేచ్ఛమమరణకా
మందిమరిచ్ఛంతిసాధుః - అవేనా - జాతీ - స్వామిగూఢచేష్టాయాం వేదాంతాభ్యాది
భావః॥౬౮॥ త్వయేతి॥చెలిచాధాఃత్వయాపున స్వస్థ ప్రత్యుత్పత్త్యా స్వయనేవాచరా
తాగచ్ఛంత్వైకబాహుశాంశైః ప్రసారైశ్చహస్తితం పూర్వంయస్మాప్రయాచాచాచ్య
నక్రీడాంసూక్ష్మంవధివిధాబుః స్తుంభయంతాంధకరుంధిహిన ర్దశశాలా - అమృత్యేచక
స్యసంకేతభూక్తియంతాంఅముష్యక్రీడామితేవామోజనాతత్రా - గృహంహనిష్కమితేవా
౬౯॥ఇతీతి॥ఇత్యుక్తప్రకారేణాత్మాసితవతః-రుజిభావనోదనం, తవతఃపత్నీర్భిమన్యానుసత్వా
నిదేశేన - పునరాగత్యైవ పత్నీభవనమజ్ఞానశాలాఅభిశయాభోగత్ర నిద్రాయమా
నాయాస్తస్యాదౌఃపద్యాః - చేతనస్మితావలూయమానస్యభయభరన్య - సావిభావరీరా
త్రిరసిహవరీరామయాత్రిభూన - ద్వయమప్యగచ్ఛంత్యభావః - అతపివమ్యయోగితాభే
దః ॥ ౬౯ ॥ అన్యేష్యంతి ॥ అన్యేభ్యఃపరస్మిన్కొదిసేదపరికామామలచిత్రస్యచకఃపునరేత్వ

తాచారవిధివనేషితవాసుసారేచ్ఛమవేహిమాంత్యం ॥ ౬౯ ॥ ౬౮ ॥ త్వయా
పునశ్చన్దితపూర్వ వాచాప్రత్యుత్పత్తయైవ స్వైవరహితుశ్చైః । క్రీడానిదా
తుంక్రియతామముష్యసంకేతభూప్రాంతవమండపాంత్యం ॥ ౭౦ ॥ ౬౯ ॥ ఇ
త్యాత్మాసితవతః పత్నీరనుమత్వాపునరావత్యైవ పత్నీ భవనమభిశయాభోగ
స్యాత్వేతనశివలూయమానస్యభయభరన్యసావిభావరీరామచరిత్రభూవః॥౬౯ ॥
అన్యేష్యంత్యవళిపునరబ్రవీత్తాంసుప్రప్రసీదమయితుల్యనికరహితే ।
కేమహిదాకలహేమచకైకకృష్టిం పాదాహతిచదదతీకురువైరిశ్చుచి॥౭౦॥
౬౯ ॥ పంచసంతుభవాస్తేభ్యముంచభీతిమయిన్ధితే । పంచవక్త్రేవనేద్య
ప్రేకించరేయఃపరేమృగాః॥౭౦॥మస్తకేజలిపద్మస్యమహనంప్రతిమాని ।

ద్రోవదీనమాపమాగత్యతాంద్రోవదీప్రతిలబ్ధవీత్ - వక్ష్యమాణత్రకారేణావాచ - హేనా
భునిందర ప్రాతవేతుల్యస్యనికారస్యావమానస్య - పాత్రేమయివిషయ - పోషిత - తుల్యం
నికారంకథయతి ॥ కేషిన్దితి॥ కేషిమసురతబద్ధవిశేషమునందైనవైష్ణాకలహేమచక్రమేణ
కేకానాంకృష్టేమాకర్షణం - పాదాభ్యామాహతింతాడనంచ - దదతీకురువేసతీవైరస్యపూర్వ
స్మిన్కొదిసేకేగ్రహవిజన్యశుద్ధినిర్యాతనంతురు ॥ ౬౯ ॥ ననూక్రమేవచంచమేవతయస్యం
తేదేవనక్షమంజిత్యతలహి ॥ ౭౦వైతి ॥ అయితస్మితేతవపంచభవాఃపతయస్యంతు - శిష్టంతు
నామ - మయిసింహబలేన్ధితేసతీభ్యఃపతిభ్యాభయంముంచత్యజ తత్రదృష్టాంతయతి ॥౭౦వై
తి ॥ వనేసంచవక్త్రేసింహాభృష్టేనతి - పరమృగాఃవ్యాభూషయఃచరేయః కింనచరయిర
వేత్యభావః - తథాదమాంధ్యష్టైతేపూయైరవేత్యభావః ॥ ౭౦ ॥ మస్తకజలి ॥ హేమాని
నినంప్రతిమమమస్తకేరసి - అంజలిపద్మస్యత్వత్ప్రసాదాభావంబద్ధస్య - ప్రసాదస్యశంసినం
సూచకంసావంత్యచరణంపద్మసహచారిణంప్రయిచ్ఛశిరసినిధేహి ॥ ౭౦ ॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థ

ముక్తప్రకారణ అతివేలనిర్వర్యాదంధాతథాప్రిపఠంత అనధాకంభాషమాణం॥ ౧౧॥
ఘోషాఽనధాకంభవభిత్వమరః - షణ్డీచకంపరిజగుప్యయాలరుచ్యాన్యన్య ఖస్యసా
శీకరణంతిర్యక్రణం - తస్మిన్ త్రపాలజైవహేతుర్యత తస్యభావస్తతా - త్రామభిన
యంతిసాకుంటేస్తుషాద్రోషదీప్యమాకామేనాభిభూతావాప్తైవ - నవస్తుతోవ్యాప్తేత్వ
ర్థః - కించితత్వం - ఇదంవక్ష్యమాణంవచనముదచ్చయించ కార - ఉవాచేత్వర్థః॥ ౧౨॥
అయీతి ॥ అయథద్రహేశుభశీలరద్రంశివమభివ్యాప్య ఇదంజగల్లోకక్షుద్రీయతుంస్వీ
యవికారణతుచ్ఛంకర్తం - అనిద్రాణాయజాగ్రతేశంబరద్రుహః మన్వధస్యసంబద్ధి
నౌకానసముద్రాణాయజ్ఞాచివత్తయికోవాజసూరుహృతి - తత్తోవాలంఘయతి - నకోపీ
త్యర్థః - క్రుధద్రుహేత్యాదినానంప్రదానత్వం ॥ ౧౩ ॥ ననుతస్మిన్విమిశ్రితాకరోరిత్యత
అహ ॥ కింత్వీతి ॥ కింతుతచ్ఛాననస్యానుల్లంఘ్యత్వేపిప్రస్తుతేవస్తుమాన్వభేదికారవిష
యేవిశేషస్తారతమ్యం ఇయానేతావానెవ ॥ ౧౪ ॥ విశేషంప్రిపంచయతి ॥ స్త్రీతి ॥ స్త్రీ

ప్రసాదశంసినంపాదంప్రియచ్ఛనహచారిణం॥ ౧౫ ॥ ఇథ మతివేలంప్రిపఠంత
మేనంప్రిజిగుప్యయాముఖప్రాశీకరణేత్రపాహేతుకత్రామభినయంతి సా
కుంటేస్తుషాత్వమాభిభూతేవచనమిదంకించితదచ్చయించ కార ॥ ౧౬ ॥
అయథద్రజగదిదమారుద్రక్షుద్రీయతుమక్షిద్రాణాయశంబరద్రుహశ్శా
నసముద్రాణాయద్రుహృతికౌవాజసః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ కింత్వీయానెవప్రస్తు
తేవస్తునివిశేషః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స్త్రీపునయోర్భావనతౌమిథోయాపూర్వస్త
యోర్వీడతిరఃపటేన । చిరాయతేస్వప్తయితుంస్వరూపం పరస్తుతమ్నా
త్వహతేనమంతుం ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ కింబళునా ॥ గీర్భీస్తవాద్యచతురాభిరుద

యాఃపుననశ్చస్త్రీపునయోర్విధః అన్యోన్యంభావాఅభిప్రాయావేవన తౌనాట్యహత్రై
యాభవతఃతయోర్వయోర్వధేపుర్యఃప్రధమః స్త్రీభావనటఃస్వరూపమాకారంస్వప్తయితుం
ప్రకాశయితుంవీడంబజ్జేవతిరఃపటాయననికాతేనచిరాయతేవిలంబయతిపరః పుంభావనట
స్తస్వరూపంస్వప్తయితుంతతవ్రీశతిరఃపటేనవిలంబనం అనుమంతుమంగీకర్తుంసౌత్సహతేన
క్షుమతేతుల్యేష్యసరాగేవరఃపుమాన్ లంఘతేవేలాం స్త్రీత్వనిచ్ఛురివస మనుభవస్తినస్వప్తతేమ
నాగపీత్యేతావానెవవిశేషఇతిపూర్వేయాదౌజ్యం ॥ ౨౩ ॥ కింబళునెత్వత్తరేశాన్వయః ॥ గీ
ర్భిరితి ॥ అయథద్రుహళునోక్తేనకింకార్యంచతురాభీర్భిపుణాభిస్తవగీర్భిర్వాక్తేన్వేషజ్ఞాన
మధనాఇత్యాదిభిఃత్వదవాప్రేర్భుల్యాంగత్వస్యవిఘ్నఃప్రతిబంధకం మేమదియంగంధర్మైఃమ
త్పతిభిదండ్రినాత్ భయంఅదృక్షదస్యతేనిరాక్రియతే - తస్మాద్భయనిరాకరణాద్ధితోఃభిమే
అతిసాంద్రేతమన్యంభకారేభీతేనతిరతిసాఖ్యస్యభరాయాతిశయార్థం నతానగేహషధ్యం
భజన్వ - ప్రాప్నుహితదావయోన్యంకేతస్థానమిత్వధాః - త్వదవాప్తివిఘ్నఃమేమదియ
నగంధర్మేదాదండనభయమవ్యవతూరాభిః - నతుభీమనన్నిఘానసమయభిత్వధాఃగీర్భిరువస్యతే

సంబంధితైత్యధాత్వకథనాధేయైః - తమసిద్ధిమేధునామనామనైత్యై
తేనతిశేషముభయత్రనమమిత్యపిప్రాచయః ॥ ౨౨ ॥ తథేతి ॥ కింకర్యైః సహజేహేత్యున్య
శయ్యాంయః - అంతసేమానంవరమప్రదేశంతల్పస్యదారసాఖ్యస్య అంతసేమానంచ ॥ ౨౩ ॥ శబ్దం
శయ్యాట్ట డారేష్విత్వమరః - ఉపేయమః ప్రాప్తవతః తేవలీలాంత్రీదాంతద్వవతనవా
ని - కరవాచికారయాజీత్యంతర్భావితజ్జకాశ్చగ్రాహ్యః - యథాభూయఃసంబరాణా
మస్యంతఃపురికాజనానాంవక్త్రంసత్వశ్చేనాలాకయేతత్తేవేతియాజ్యం - సర్వాతిశాయిశాఖ్య
లాభాన్నరణాశ్చేతిభావఃఅత్రనవపున్యశ్చేతిపాతాంతరం ॥ ౨౪ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవముక్త
ప్రకారస్యమృగాద్యోదౌఽపద్యాస్యబంధినో వచనపైన్యమాజీకన్యమభునన్వేద్రవలీలీభూ
తామభుచ్చత్రికృతౌకర్షప్రదీయస్యసః ॥ ౨౫ ॥ మభుకౌశౌమభుచ్చత్రంమభు పాత్రంబైర్రవలీ
లంవేతిహలాయధః - అలిమభురంతద్వచనమార్హైయస్మిత్యధః - అతఏవప్రమోదఏవ
అణఃవేనముద్రేజలమానుషాయమాణం సీరమసుప్యవచారతౌహృదయఃమనః యస్యతథా

స్యతేమేగంధర్వపండనభయంతద్వచాప్తివిఘ్నః । తస్మిన్భవస్వరతిసాఖ్యధరా
యరాతౌభీసుస్థితేతమసి సర్వనగహమభ్యం ॥ ౨౬ ॥ ౨౪ ॥ శబ్దవలీలాంత
వచానితత్రతల్పాంత సీమానముపేయమస్తే । ఘాయాయథాంతఃపురికాజ
నానాంవక్త్రంసత్వశ్చేనసంబరాణాం ॥ ౨౭ ॥ ౨౫ ॥ ఏవంమృగాద్యైవచనమా
జీకన్యదైద్రవలీలీభూతకణఃపుటః ప్రమోదాణఃవజలమానుషాయమాణమృ
దయ్యదన మాసాద్యనమాఖంభనపూర్వేణనలివగాహనవిర జీకృతాంగో
యమంతరివ జహిరచ్చనిలిప్తవతఃపరంభగవలీనిజతేనయ చ్చిజౌవత్ప్రాయమో
రథసిద్ధిఃసంపాదయితు మివకమలబంధౌచరమసింధౌ నిమగ్నై నిరుభ్యమానది

క్రంతిసంధసాంప్రకృతయత్తత్యధః - వదనంగృహమాసాద్యప్రాప్త్యపూర్వంసమాలమ్బ్య
గంధరజోధిరంగానాముద్వత్కనం నామసంస్థారీయస్యతేనసమాలమ్బనపూర్వేణనలివగా
హన స్మానేనవిరజీకృతంనిర్వలితమంగంయస్యతథా క్తః - అంతమకనసీవబహిఃపాప్యంగే
రేపి - అవలి ప్రచందనశనానలి ప్రగర్భితశ్చైయంకీచకః - తతఃపరంస్మానాలులేపనానం
తరంభగవతికమలబంధౌనూర్యేనిజతనయస్యకణఃస్యప్రజౌవత్ప్రాయఃదౌ
పద్యాఃమసూరధస్యేచకవధరూపస్యసిద్ధింసంపాదయితుమివేత్యుత్పేయై - తరమసింధౌవశ్చ
మనముద్రేనిమగ్నైస్తంగతేనతీత్యధః - ధ్వాంతలేనన్ధకారేనిరుభ్యమానఃతిరస్క్రియమా
ణఃవివివదాండేవానాంతాధ్వాంతః అకాశప్రదేశేయేనతథా కైసతిధ్వాంతతకదమ్మక బాహక
స్సింధౌబంధా వితిపూర్వామప్రానవైరూప్యమదేక్ష్యః - సంభృతానినమృగ్గృహీతానిసం
భౌగన్యసంవిధానాన్యకరణానిప్రకృందనతామ్బూలాదీనియేనతథోక్తస్సన్దిర్వరితంకృతం
రాజ్ఞోవిరాటస్యభౌజనపరివేషణకృత్యంభుక్తిపాత్రేకాకాన్మాదిసమర్పణయేనతేనవచనసూ
మశాఖీమేనపూర్వంప్రవిష్టంప్రవిచ్ఛేద్యపూర్వంతత్ - దౌనిద్యాసంకేతత్వేనసేవేతితంయ తవే

వేత్స్యథా - సతతానగేహంరంగమండపంఅగాహతప్రవిష్టవాన్ - అత్రాన్యోన్యోభావేనసంకీర్ణాన్యపరలంఛితరూపకవ్యయన్య వేత్స్యతికాభేదాద్యపసితావలేపేనాన్తర్భావ్యజ్ఞానాంపాదమ్యగమకస్య తుల్యయోగితాభేదస్యమమారధనంపాదనోత్ప్రేక్షాయాస్సినౌబద్ధావిత్యేకవృజ్జానాప్యతిరూపవృత్త్యుప్రాసస్యధ్యానేధ్యానేత్యేకవృజ్జానయగ్నాన్యతిరూపబోధానుప్రాసస్య సాధ్యాలంకారశబ్దాలంకారాణాం సజాతేయవిజాతీయానాంసంస్పృహితిః ॥ ౭౬ ॥ త్వతి ॥ అసాకీచకః - హేమలిని - త్వంసాలభజ్జికాన్తమ్భకృత్రిమపుత్రికేవ - స్యాత్సాంభజ్జికాన్తమ్భలేపేనాజ్జలికారికేత్యమరః - న్తమ్భస్యపార్శ్వగాహిత్యేన రేమానానతీక్వాసి కుత్తన ర్తపేక్షత్వక్రప్రకారేణదవస్పృహిత్యథః - భీమస్యత్వం ప్రశయ్యాయాస్సమిషం ప్రతికనైశ్చనైరానసాదప్రాప్తవాన్ - ఉత్ప్రేక్షా ॥ ౭౭ ॥ తతః ॥ తతశ్చయ్యాన్యమీషప్రాప్త్యనన్తరం - వలలోఽజ్ఞాతవాసేవలనామాభీమాన్ - పిప్రేణస్యస్త్రీభావస్యనయ వితేనకణ్డస్యరేణపలక్షిత స్తంకీచకంప్రతిమృదులంసుకుమారంయథాతథావివంశ్యమాణప్ర

విషదధ్యాన్తేధ్యాన్తే సంభృతసంభాగనందిభాసః కీచకూనిర్వర్తితరాజభోజన పరివేషణకృత్యేనవనమానమాననా ప్రవిష్టత్వార్వంతజీవన ర్తన గేహమగాహ త ॥ ౭౮ ॥ క్వసాలభంజికేవాసిమాలిని ప్రతిభాపార్శ్వగా । ఇత్యసాహిష త్యాంతుమానసాదశనైశ్చనైః ॥ ౭౯ ॥ తత స్తవలలోపి ప్రేణసముచితేనకంశస్వరేణ మృదులమేవంజగద ॥ ౮౦ ॥ విధూతకమనాదృత్యమా మపేక్ష్యయత్నాగతః । తేజ్ఞాన్యంబహిర్గతప్రాణంధన్యతేమనోభునా ॥ ౮౧ ॥ వివము క్తవతేవ్యకూదరాయకీచకఃపునరపివాచంమృదువదాముపదాం విదధ ॥ ౮౨ ॥ గంధర్వానపిదమృతాం స్తృణాయమత్వామర్త్యమాం రతినిధిమర్త్యోత్థితవేయత । దేవత్వాదపిసుతేమత్వయాధునామేమర్త్యత్వం

కారేణజగదఉవాచ ॥ ౮౩ ॥ వద్మితి ॥ హేకీచకత్వంమామపేక్ష్యకామయిత్యాదభూతతం కార్యాశతమనాదృత్యఉపేక్ష్యయద్యస్తాదాగతోసి - తత్తస్మాత్ మేమనీయంమనః త్యాదా భునామహిర్గతాఃమేమ్యేవనకాః స్తృణాయన్యతథోక్తం నిష్కర్షేత్ ప్రప్రాయప్రాణంచమ క్త్యతేతర్కయతి - అత్రవధూతతత్వాగపూర్వకాగమనేవ బహిర్గతప్రాణత్వానుమానాద మమానాలంకారః ॥ ౮౪ ॥ వివమితి ॥ వివము క్తవతేవ్యకోదరాయభీమాయపునరపిమృదువదాన్య ముచినిపదానియస్యాస్తాంవాచంకీచకఃఉపవాముపాయనందివభేదకార ॥ ౮౫ ॥ గంధర్వా నితి ॥ వివము క్తవతేవ్యకోదరాయ - హేమతమసుగాత్రి త్వందయిత్రాన్ ప్రాణప్రియాన్ గంధర్వానపిత్వణాయమత్వా - త్వణమిమమత్వాఅనాదృత్య - మన్యకర్తృణ్యనాదరణిచతుర్థీ మర్త్యమాంరతినిధిదేవేభ్యోగాభాంయద్యస్తాత్ప్రతిక్షసేత తస్మాన్తదీయం మత్వేనత్వంమ నన్యభావః దేవత్వాదపిమమాత్తరమతిస్థాన్యంత్యయాధునాక్ష్త్యంత్యతంహిరవధూరణే - వా క్యాధాహేమకుంకావర్తింగమ ॥ ౮౬ ॥ సురతి ॥ కేచకహేమతమత్వయాసురేశ్వరఃఅగ్రీత్యం

యస్మైం ప్రస్థితాపదేనానమహ్యంవితిశాసద త్రేసత్పవిత్రవృత్తసృకార్యవ్యవేషః అస్మైవహా
హిరవభారతే - నకఇత్యత ప్రమామా || కురుష్యమితి||మేరోస్యరాత్రేరధికేకుషేమంకురుష్య -
అలింగస్వేత్యభావః - సుధాంతూలమృతాపిఃపమాధుర్వైజెతిభావః - అభిరేష్టంపాయయ
విబేక్ష్యన్తాత్పరతఃఅలీబ్ - దేవేభ్యైధికవ్యతవధికావాసాహారావశ్యకత్వాదితిభావః -
అత్రాఽలింగసాధరహస సాగ్రహావాక్యాధ్యాత్మ్యత్య శేషాస్త్రీత్వసమర్థానాదనేక
జాత్యాగ్ధ హేతుకంకావ్యలింగమ్ || ౧౨ || ఇత్థ మితి || ఇత్థ ముక్తప్రకారేణ సౌక్ష్మ్యవ
నానాంప్రియవాక్యైశాముదయేనఉచ్చారణేన హితంయస్మిన్కౌత త్రభాఅగ్ధ ముచ్చరింశయ
సాగ్రహాగ్ధాగ్ధుమనమితి తుషదావజ్ఞతాపూర్వతనురూప్య కాదామనతస్సతతోః
కీదంస్యథా త్రాదతాం విభితాహాయపాలిపింశిలయన్మాజాయస్మివేక్యత్యేయై - సః
భీమఃపిటస్మిన్ముత్య త్రాః పాలదేవేభ్యుద్భూహతితాదనంచకార || ౧౩ || గమ్భిరేతి || అథ
గమ్భిరంసుఖమఖియూరవికృతంచేతేయస్యసః అతవివసకీవకూఽపితుశబ్దో వాక్యాలంకారే

జగతి మహత్తరంహిక్లృత్తం || ౧౪ || సురాధికత్వేపిసదేవితీశాసమహ్యంతవా
స్త్రేవహిప్రీత్యశేషః | కురుష్యమేరోరధికేకుషే మంసుధాధికంపాయయ
చాభిరేష్టం || ౧౫ || ౧౬ || ఇత్థంసంసంత్వ వచనో దయమధా మంచకూ
రోధుమాసమితపూర్వతనోస్సభీమః | ముష్ట్యహతింసిటలసిమ్నీచకారశత్రో
రాయర్ని పింశిలయన్మివభాత్ప్రదతాం || ౧౭ || గంభీరచేతాస్సతుకీవకాపిగం
ధర్మమభ్యాప్రిహరితుమేనం | సద్యోభవిత్రా త్రాదతాదశాయాస్యథా
కీదేమేవబంధముష్టేం || ౧౮ || ౧౯ || జవంభజంతేజయతక్షణంతోరుషం
హంతోతుధిరకిరంతో | శరస్వరథతోపటుశబ్ద వంతౌనింశిద్ధవంతౌనితరాశ
తాంతౌ || ౨౦ || ౨౧ || అష్టేతితారావమవీరవాదమవీక్షకశ్లాగున చాటు

గంధర్వస్తాడితవానేషమాలినీపతిగంధర్వఇతియభ్యావిశ్వయేనపినంగంధర్వంభీమంసద్యోప్రిహం
తుం ప్రతిహర్తుంభవిత్రాప్రీతిభావిన్యాశవతాదశాయాశ్చ సత్త్వాసస్థాయాలభీత్యేకకారో
పగ్ధానిసాధారణేనమానానత్విదానీమేకాంతదానీమన్వామిత్యధాఃమష్టింబబంధజగ్ధ వాక్
ముష్టింబధ్యామిరియంతేమర్త్యాఇతిప్రసిద్ధమ్ || ౨౨ || జవమితి|తాభీమకీవకాజవంబలవేగంభజం
తా - జయేగ్ధవంతోకామినా - రుషంక్రీడంపహన్తాగుధిరంకిరనా - క్షతేభ్యఃప్రిహరియ
న్తా - చరస్వరంపటపః పరుషాశ్చబ్దాదారయామి - మారయామిత్యాదయోఽనయోస్సంతతి
తద్వంతౌ అతానా అత్రాన్తాననన్తానితరాం నియుద్ధవన్తా బాహుయుద్ధశాలినా భద్రావ
రుః - నియుద్ధ కేళినిశిర్మ విశతఇతిపాతోఽన్యప్రావశ్యేక పాతభగ్ధాభ్యాదోమాప త్రేర్వప్ర
మానాగ్ధ కలదంబజాభాచోపేక్ష్యః వినంపటుశబ్ద వంతౌవిత్వత్రాపటి శారవ్యస్తాదిత్యేకపాతా
యన్తః - అన్యథాఅష్టేతితారావమిత్వ తరశ్లోకేనసంధ్యరూపాదత్రే || ౨౩ || అష్టే
రతారావమితి || ౨౪ || సైశ్యేతితారావాస్పింశానాదాయన్తః | వ తిథోక్షరః - అవీరవాదం

విగతాత్మకత్వసం-వీక్షకాణాఽప్రేక్షకాణాంశ్చానునానిచాటుగుంభాఃప్రియవాక్యసంధర్మా
 శ్చసవిద్యంతేయస్మిన్స్తతథోక్తంతదాసంతక్షేత్రస్యవిజనత్వాదిభావః - అనుచ్ఛాఃఅనుద్ధ
 తాఃసన్యాసాయస్మిన్స్తతథోక్తం - సవిద్యంతేహుంక్రియాఃపలుంకారాయస్మిన్స్తతం -
 తైషికఃప.అతఏవతత్ - భీమకచకసంబంధి - నియ్యంధంబాపలయ్యంధంపుర్యంసభాతంత
 దాపిసజాతమభాతపుర్యంజగద్విత్తదంసతేఅభాతేఅత్ర అత్మైతితారావేత్వాద్యనేప
 దార్థేనతస్మియంధస్యజగద్వైత్తదంసమర్థనాదనేకపదార్థహేతుకంకావ్యలింగమ్ || ౮౬ ||
 శిలీముఖైరితి || చిత్రజనమన్తభవ్యచాపేధనుషి పుష్పచజ్జుప్తస్యంహితైః ప్రీతైశ్శిలీము
 ఖైర్భాజైపిసరభిశ్చ || ౧ || అతిఅతిశయభావిత్వమరః-దత్తానికృతానిరంధ్రాఃసింహంగేదక్ష
 దమారజాతేనభీమేనవాయుసమూహేనచవిధూనితఃకంపితోఽపిసకీచకఃవేణువిశేషశ్చ || ౧ || వేణ
 పిసకీచకాస్తేయ్యుర్యేస్వనంత్యనిలోద్ధతాద్యత్వమరః - కించిదపిసచుహజన దధ్యానైవమమారే
 త్యర్థః - అత్ర శిలీముఖకృతరంధ్రవాయుధూననరూపసామగ్రి సత్వేనూజనానుదయవణానా

గుంభం | అనుచ్ఛసాన్వాసమహుంక్రియాకమభాతపుర్యం తదభూన్నియ
 ద్ధం || ప || ౮౬ || శిలీముఖైశ్చిత్రజచాపజ్జుప్తదత్తానిరంధ్రాఃసింహం
 జాంగే | సమారజాతేనవిధూనితోపిసకీచకాస్తేవచుహజనిచిత || ప || ౮౭
 తస్మిన్కావేదేనతేబకనైరిముష్ట్యరంగేణతేనసమకంపితవలత్పత్రాకం | పా
 థాచ్చిరేణపరిశీలితముత్తరాద్యైః కన్యాజనైరభివిడంబయితవనాట్యం || ౪ ||
 ౮౮ || తదనుతత్తమత్త పిన్డతయాకృతంతస్యదస్త్యోస్తరసంతరసావిలాకృత్య
 పారవత్యాపార్వత్యైశ్చాఘాపూర్వమాఘ్రతభుజఃకురువ్యాఘ్రానిర్గత్యయ
 థాపురమవికృతమానసోమహానసోదత్తంప్రవిశ్యసుఖేనాధీశ్య || ప || ౮౯ || ని

త్వికాయావిశేషత్రేప్తిత్రజచాపాదిశ్చైవభిత్తికాభేదాధ్యససాయమూలాతిశయోక్త్య
 నుప్రాచితత్వాత్రయారంగంగీభావేనసంజురః || ౮౭ || తస్మిన్నితి || బకవైరిణాభీమన్య
 ముష్ట్యతత్ప్రహరేణేత్యర్థఃహతే అతఏవతస్మిన్నితీతేనతేనప్రసిద్ధేనరంగేణతేనమండ
 పీకడత్రరావిలాటపుత్రీఆద్యామేమంతైః కన్యాజనైఃపార్థదర్శునాచ్చిరేణపరిశీలితమన్య
 ప్రసాట్యమభివిడంబయతానర్వతోఽనుమర్వతేవత్వత్ప్రేయో - చలంతీపతాకాయస్మిన్స్త
 త్రధానమకంపికంపితం - కమ్పతైర్పావేలుజ్ || ౮౮ || తదస్మిన్ || తదనుతత్తమండపేనత
 వకాలాఘ్రాంపిన్డత్రయాపిన్డకారేణకృతంభీమేనఘటితందస్త్యోశ్చత్రోస్తస్యకీచకస్యతర
 సమాంసంభిలోక్యప్రహర్షవత్యాసంతోషవత్యాపావకాఘ్రాద్యోద్రావద్యతరసావేగేనశ్లాఘా
 పూర్వంయథాతథాఆఘ్రాతాయుష్మిత - భుజౌ - యన్యనఃతదూరేనతదభీష్టదాయక
 త్యాదిభావః - కురువ్యాఘ్రాకౌరవశ్రేష్ఠఃభీమఃనిర్గత్యన్తరసమండపాద్వమీరాగత్యపురేవ
 యథాపురంకించకపథాఘ్నార్వమివలిపకృతంహర్షాదనుద్రిక్తమానసం యన్యనఃతథోక్త
 యోగకీచకపథస్యాపిచిత్రరత్నాదిభావః - మహానస్యపార్థసాహస్యోదగంవర్ధకప్రవిశ్యను

ఖేనాధిశ్య - శయితవాన్ శీఘ్రకర్తరిలిట్ ॥ ౮౯ ॥ నిపాత్యైతి ॥ మానినద్రోఽద్యపిత్ర
రంగేశత్రుంకీచకంనిపాత్యపాతయత్వాభీమనేతితాషఃభీత్వనననస్తుతోభయనేత్యర్థః - చలః
అగ్రపాణిహస్తాగ్రంయస్యాస్త్రాంతానతీవక్రస్థ - రురీద - త్రస్తేకర్తరిలిట్ - తత్
ద్రోఽదీరోదనంనిశమ్యకీమత్వాహితంకిమత్వాహితమితిబ్రువాణాస్సంతస్తస్యనర్వస్వవరజాఅ
మజాస్సమేయస్సమాగతవంతః ॥ ౯౦ ॥ విల్వాశ్యైతి ॥ ఆమోకీచకానుజాఃమృతోర్వైరవద్వి
పన్యగజస్యపిఛానపిండంత్రణచ్చస్త్రకబళమివస్థితమితిరూపమోజ్ఞే వితోత్ప్రేక్ష - తంత్రాతరం
కీచకంవిల్వాశ్యైత్రశోకాన్సంతఃజ్యాయాన్ జేఘంకీచకజనతాం స్థలీంరంగవీదేశంసజేనఆ
వీణబాష్పేణశోచితేనచ - గుల్ఫద్వయసీంగుల్ఫప్రమాణాంవిదఘః - తత్ప్రమాణవాక్పజూఠ
చక్రైర్వధః - పృమాణేద్వయసజ్జఘ్నజ్ఞాత్రచక్షిద్వయసచిట్కాచిత్యాదివాశీప్ - ఆ
త్రకీచకస్యతదనుజానాంచరంగేగుల్ఫపృమాణానసంపాదనేనాపమ్యస్యగమ్యత్వాత్మైర్యయోగి
తాభేదః - కామ్యశోచితయోరస్త్రశబ్దశ్లేషభిత్తికాభేదాధ్యవసాయమూలాతిశయోక్తులక్షణే

పాత్యమానిన్వజ్జిత్రశత్రుంచక్రందభీత్వచల్యాగ్రపాణిః । సశమ్యతత్కై-
ఽమితిబ్రువాణాస్సర్వైశితస్యావరజాస్సమేయః ॥ ౮౮ ॥ ౯౦ ॥ విల్వాశ్య
తంత్రాతరమాత్రశోకామృత్యుద్విపస్యేవపిఛానపిఛం । జ్యాయానివామీ
విదఘస్థలీం తామాస్త్రేణగుల్ఫద్వయసీంనిజేన ॥ ౮౯ ॥ ౯౦ ॥ తతస్తేనో
దరవిష్ట్రీనిమిత్రమియమేవెతిరోషరూపితచతస్సానివేతేశవపిఛభారస్యమా
దైర్భిమముష్టిభిరవసారికేశభలైరుపరుధ్యమానపాత్యత్వైర్వచరమవిమానస్యస్తం
భదారుణినంభానితాం కాన్తైయసీమన్రిసీంతిమిరముచిరసాదామిసీభిః కిరదీపి
కాభిర్దీయమానచంక్రమావకాతనపథాపితృవణముచనియస్వకీయవివేకనం

నిత్యతేతయోరంగంగీభావేననంకరః ॥ (అతేదంచించింత్యం - జ్యాయానివేతేవేనసాదృశ్యవ్య
భావ్యతయాచ్యంగ్య సాదృశ్యకతుల్యయోగితాభేదకథనే వ్యాఖ్యాతుర్దై తుర్వగ్యభితి) ॥
౯౦ ॥ తతః ॥ తతస్తేకీచకానుజాస్సదరస్యకీచకస్యవిష్ట్రైర్వరణస్యనిమిత్రం - కారణ
మియంద్రోఽవద్యేన - ఇత్యుక్తప్రకారేణరోషేణక్రోధేన రూపితంకలుషీకృతంచేతోడే
పాంతభోక్తాన్సంతఃసానివేతీతోసీష్టప్రశ్నవపిండః కీచకమాంసగ్రంధితేన భారోయస్త్రింస్తస్య -
మూర్తైర్దైహపాధిర్భిమస్యముష్టిభిస్తత్ప్రేహైరైవస్థితైర్నారకేశభలైరుధ్యమానాస్సంగ
తాఃపార్వాశ్చస్త్రాస్వారోయస్యతస్యచరమవిమానస్యశరధస్యస్తమ్బదారుణినంభానితాంబద్ధాం
కాన్తైయసీమంతినీంద్రోఽదీంతిమిరపైన్యవముచిరస్యమేఘస్య సాదామిసీభిః ప్రజ్వింకరదీపికాభి
ర్దీయమానశ్చజగ్రీమస్యగమనస్యావకాశోయస్త్రింస్తేనపథామూర్తైర్దైహ్యైర్వణంశ్చ శానంని
త్తశానంసాగ్నిప్రవణమిత్యమః - ఉపసంప్రాపయ్యస్వకీయయా వివేకనవత్యానహమ
హత్వాంధిత్యాంచితాయామత్వాత్మః - పానియానుసుం ॥ ౯౧ ॥ ఘనజీమూతముచిరజలముగ్ధా
నుగ్ధానయః సోఽహ్నదామిసీవిద్యుత్కళం త్రాన్వయమః - ఆత్రద్రోఽదీవేకరంధి

స్త్రాగక్రియాంసాహిత్యవర్ణనాత్వమేకైరలంకారః || ౯౨ || తావతి || తావత్స
 ద్యువివచితచక్రితా-తిథితాపమద్రోపదీప్తసీత్యతిభిదే-హానాథలోకరక్షకజగతః ప్రాణభూత
 జీవితరూప - విజత్యమయబస్థోక్తమేణోహప్రియజగత్ప్రాణాద్వాయోర్భవతీతివాయుపుత్ర
 నిజగత్ప్రాణజమీరజావితవాంయుషరాయేవ్యమరః-విజదోబుజస్తైంధవకృతాయాస్స మయేజ
 స్థోఇతి- త్వంసంప్రతిరసవతీంలనురాగిణీంకాంతాంప్రియాంభామరమాగౌరీయాపాంలస్య
 త్రకాంతాంరుచ్యాంరసవతీంమధురాపిషక్రసథారిణీం సాకక్రియామితచపరి గృహ్యపరి
 భ్యస్తీకృత్యవ - ముగ్ధాంసమోధాంమూర్ఖితాంచ - ఇమాంమాంకథంనగణయసి- నాన్రియ
 వేభ్యక్షకప్రకారముచైస్త్రామరదీప్తురద - చుదేకరరిట - అత్రప్రిస్తుతజగదీశ్వ
 రప్రార్థనయాప్రస్తుతభీమప్రార్థనాద్యోతనాత్ప్రిస్తుతాఙ్గురాలంకారః - ప్రిస్తుత
 ప్రస్తుతసృద్యోతనప్రస్తుతాఙ్గురభిలక్షణాత్ || ౯౩ || తత్రేతి || అథత్రచితాయా-
 మప్యాదోపద్యాః రుచితస్వనేరొదనధ్వనిభిర్జవాదాకారిణః - ఆహూతోమరుకోర్మిమః స

పత్యాసహమహత్వాంచితామహ్యాః || ౯౪ || తావదేమచితచక్రితాహ
 నాభగత్ప్రాణ భూతవిజత్యమయబస్థోసంప్రతి కాంతాంరసవత్త్వం పరిగృహ్య
 ముగ్ధామిమాంకథంనగణయసిత్వచైస్త్రారదీప్తు || ౯౫ || తత్రాస్యా
 రుచితస్వనేరభజవాదాకారిణోమరుతిస్కోర్వాయుబలాదూతమహసామీ
 షల్లభైర్మిలనైః । భావనైగారుడభితిభిఃపిశునేహ్యోఘంద్విహంధావికుం
 జ్యేష్ఠస్యాధ్వనిభిరవృష్టిమతరోద్దోర్దవసిద్ధాంజనైః || ౯౬ || నిహితా
 స్వేష్ఠసరిత్యత్ర మాతాన్వధీరస్సుమనాయతేష్ఠ । ఉత్పాతముద్రా

కోర్వార్యోస్సంబంధిమోవాయోరతి వేగజనితస్యబాహిషల్లభైరత్యభిప్రాప్త్యైః కుర్లభై
 రితిహూవత్ ఆలూతస్సహ ద్రవ్యతాంగారకాప్యవ్యమహసాంతేజసాంబాలనైః శాంతిధిరుపలక్ష
 తఃశురవేగజనితవాయుబలబాహుల్లభమానాలూతజేహోవిశిష్టస్సన్నిలియావత్ - ద్విహముపకీ
 రకానామోఘంకణంగారుడు తైర్వరకతకుడ్యవృథంగిరితిఃతస్యాః పిశునేహూచకేతవ్యదతినివి
 తేహ్యమేదేత్యర్థః - భావనైకాచైవజ్యేష్ఠస్యకీచకస్యాధ్వనిమరణ రూపేభావితంవే
 గాద్దస్త్రుదోర్దైర్వాయుబలైరేవసిద్ధాంజనైః దివ్యేఅప్రతిహతేదృష్టిబాహవేయస్యతథో
 క్తమకరో - కీచరమితదచహసినర్వావవధీచిత్యథః - రూపరూపమానస్యస్తి - అ
 త్రస్కోర్వాయుబలాదూతమహసాంధుక్షతామతగమితిహః - వాయుబలాదమతగం
 ప్రిహతగంధుక్షతాప్రిజ్వలతాలూతమహసాహిషల్లిత ఇతిపూర్వస్తాదనతిక్తాకర్థకస్సగ
 మః-యథాశ్రుతహతస్తుబహుమమూలపుస్తుకేమదృష్టత్వాత్కీప్తిత్వదోషదుష్టత్వైఃపివాగ్ని
 భ్యాసభిధ్యయం - శార్వలవిక్రీడితం || ౯౭ || నిహితాన్వధీరస్సరిరోధిమస్వేనాతత్త్వాత్ర
 త్వాననిహితానతపిపాతాత్సవ్యదుర్నిమిత్రస్యముద్రాంచిహ్నం బ్రువతాహూవయతా
 స్సనిత్రావాయుశాఙ్గైరణ్యతలేగుగ్ధాః ఉత్పాత్యపాతితాతాతా తాలవ్యయస్సన్తి

తామ్రానుతామసకీచకాద్విరహ్నమనాయతేన్ - సంతుప్తచిత్తోభూదిత్యర్థః - శత్రుశే
 షసిశ్శేషికరణాదిభావః - అత్ర సేషాతితోపకీచకవిలోకనస్య విశేషణగత్యాసంతుప్తచిత్రత్వ
 హేతుత్వాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యలింగంతాలానివేహ్యత్ప్రేక్షయానంస్యత్వమ్ || ౯౧ || గం
 భర్వేతి || తత్ర శ్చ శాసేగంధర్వాత్ - భీమాత్ భీరహ్నతపివేతరేణుజనేమవిష్కంభితః పాలయన
 వరేణుజన్మవిముక్తోభీనుసమోచితోబంధః కీచకకృతః యస్యాస్యాకృష్టాప్రోషి - కీచక
 రిపుర్భీమశ్చతోద్వాపవోన్యన్యకృతా ప్రశంసాస్తుతిః భవానేవవీరః - భవత్వేవవీరవత్ప్రత్యాధిర్యా
 భ్యాంతభోక్తానంతోత్తనర్మగరంవిరాటపురం ప్రత్యభ్యగమతాం - ఆగతవన్తా - గమేరభిపూ
 ర్వాత్ప్ర - రరియత్ - అత్ర గన్ధర్వభయస్య విశేషణగత్యాజనానాం పాలయనహేతుత్వాత్ప్ర
 వ్యలింగభేదః || ౯౨ || తతః || తతోద్వోఽదీభీమయః పురప్రవేశనానంతరంక్షణాదేవ
 ధ్యాయాః ప్రాతఃకాలికాయాన్సంబంధినా అరుణిహ్మలరుణకాన్తాగ్రరమ్భితేనవ్యాప్తే
 నామ్బరమణిస్సర్వస్యవిష్ణుపరియవ్యసూనేనంయజ్యమానే అతపనశమ్భుయాదస్మిన్ప్ర

బ్రువతాన్వపి త్రాతాలానివారణ్యలలిరుగ్గాకా || ౪ || ౯౧ || గన్ధర్వభీ
 రుణుజనేష్వితరేణుతత్రవిష్కంబలాయనపరిమిముక్తబంధా | కృష్ణాచీర
 కరిపుష్పకృతప్రశంసా | వనోన్యమభ్యగమతాంనగరంపునసా || ౪ || ౯౨ ||
 తతః క్షణాదేవనంధ్యారుణిమకరంబితేనాంబరముదీనించేనకరియంబ్యమానే శం
 పాయథ హరిదంకజెవరితోరుధిరవీచిముచాపికతపిండేన కృతానుపంగంరం
 గంబిందంబయతిశుచానిరస్తమాభిర్నిర్గళిత వాస్థిష్ఠిద్వందితమభిర్నిఖలైరపి
 పేరైర్నా తిలయద్వారం సీవిడితమభూత్ || ౪ || ౯౩ || వద్వస్తదామం
 డలశోనివిష్టారుంధర్విరాశారురురుద్విలాప్తైః | మహత్సుభేష్యపి బృంభితేషు
 మాలిన్యపాలంభనమప్పశద్భిః || ౪ || ౯౪ || తస్మిన్కాలేనస్మిన్భిమాగతాపా

స్యహరిదంకజెవరితోరుధిరస్య వీచీర్నాభ్యంతిశస్త్రచాపిజతపిండేనకీచకమాంసముజ్జేన
 కృతోఽనుపంగస్యంబంధో యస్మిన్స్తథోక్తంరజ్జంసర్వమండపంవిదమ్భయతి - అనుకు
 ర్వతినతి - శుచానుఃఖేననిరస్తామాభిర్నిఖలైః శిరోభూషణంధ్రైః సింహశితాస్త్రకావాచో
 ధ్రైః పైవాచంయమైః సింహస్థానిశ్చూరతమర్యేమాత్రైః సింఖలైరపిపేరైః స్వపతేర్విరాటస్యనిలంఠ
 స్యగృహస్యద్వారంబిదితంపాంత్రితమభూత్ - పారాస్పర్యస్వపమాన్వాసంతుమహాన్తురిత్య
 భావః || ౯౩ || వద్వస్తతి || తదావద్వస్తేపారస్త్రియః - మండలకేవలయాకారేణనిష్టానత్యః
 మహత్సురుర్భరేషుభుభేష్యబ్ధిలేషుసత్స్వపి - మాలిన్యాదోఽపచ్యాః కపాలమ్బనంనిచామ
 స్పృశద్భిర్గంధర్వభయాదిభావః - ఆకారుః స్థానిగన్ధర్వాభిర్నిఖలైః పరివేషవైరుపలక్షితా
 రురుడుః - అత్రోపాలమ్బనహతోః కీచకవధస్యత్వేనపితవనదయనర్థనాద్విశేషాత్కెలం
 కారః || ౯౪ || తస్మిన్నీతి || తస్మిన్కాలేనకీచకవధపివసేన్మిధింప్రత్యాదేగతా - సాకీచక
 భూతయస్యత్వేనప్రసిద్ధాకృష్టాశేకయరాజపుత్రాన్యస్యభేషాయః దృశంనేత్రమపి ౯౫

కాయాలంజనకాష్టస్యార్పణయావిహృతేవిన్యసనవిన్యసేన అశ్రుకణ్ఠేర్వాప్నుబిష్టభిర్నీతి
 దేహరామనామ్నంతర్భూర్భూమితియావత్ అకర్షితవక్త్రేభియ మేవమద్భూత్యాణామ్న
 త్సురతితయావాప్నుయితమిత్యర్థః - అత్రాత్మకారణమజ్ఞానశలాకావిన్యసనవిహృత
 పితృదయవర్గనాన్విభావసాలంకారః || ౯౯ || తావదితి || త్రావత్తావత్కాలేనయధిష్ఠి
 రోముఖమాదిర్మోహంలేపాండే వాలిపివాగేబాలేనభీమేనైవవాయు సమూహేనవ్యాధూతా
 నాంసితానాంకమ్మిత్రానాంచ - కీచకానాంసూత్రానామేవేణు విశేషాణామితిపూర్వ
 వల్లిప్తపూర్వంకులేనబృందేనఆకులంసంకులఃషూటిభాగోఽగ్రదేశోయస్యతంనిర్వన్యన్యప్రి
 యానయనవానిజాద్రోపిషీమాష్పజ్జేవ ర్భూర్భూప్రసవజేవపరితంవ్యాప్తంసంకేతం ఆజ్ఞా
 తవాసనంవత్సరశవధమేవశైల మధిరుహ్యప్రతిజ్ఞాంసి స్తీర్యనిశశ్వసూనిశ్వసితవంతఃకృచ్ఛాద్వి
 త్తీర్ణావిశ్రమ్యదీర్ఘంనిశ్వసన్తీతిప్రసిద్ధం - సమస్తవస్తుసావయవరూపకం - యత్తుసంకే
 తోన్యత్తమండప ఇతిన్యసింహః - అదబోధనాన్విశేషణద్వయాసాజ్ఞత్యాపత్రేః || ౧౦౦ ||

తృప్తాదృశంరైకయరాజపుత్ర్యాః || మషీశలాకార్కణ యావిహృతేమండేహరా
 మశ్రుకణ్ఠైరకర్షితే || ౧౦౧ || త్రావద్యధిష్ఠిరముఖాలపివాగేబాలతవా
 ధూతీచకమలకులచూటిభాగం | సీర్యత్ప్రియానయనవార్యురిపరితంసంకే
 తేతైలమధిరుహ్యనిశశ్వసన్తే || ౧౦౨ || తదనువిదితవార్తాద్రరా
 క్షీరేభ్యస్క ఖగుః చులైభ్యస్సు తజానాంశతస్య | వసతిమరిజనానాంమ
 త్యభూ పాలపుర్యాంహృదియమురులగై హేమతుభినిశ్చికాయ || ౧౦౩ ||
 ౧౦౪ || అశ్వేభ్యరంగేశ్వరసాబలాభ్యామాస్థాయగోష్ఠీమధిపఃశ్రీరాజాం
 భీష్మైరిమాన్వంధుజనాన్విలోక్యగంభీరమెవంగిరమాబధా || ౧౦౫ || భో

తదన్వితే || తదనుపాండవానామజ్ఞాతవానప్రజ్ఞాని నరజానం తరంగా ద్రరాట్టురుర్యోధ
 నః - శుభాగుణాఃసూక్ష్మసంచరణేభిశ్చజ్ఞానాదయః చరిత్రానియథార్థ ఏ క్రృత్వాద్వినిచయే
 షాంతేభ్యశ్చైభ్యహస్తతజాతాంశశ్శస్యసంబంధినీ విదితాజ్ఞాతాచారావధవ్యత్రాస్తాయేనత
 థోక్తస్యకృష్ణభయంమన ఏవముకురందర్పణంతస్మిన్ లగైఃసంక్రాంతైర్నిశ్చితైరితి
 యావత్పాతుభిర్వత్సమాజైః కీచకాభ్యసీయ సాందర్యతద్వధాదిభిః మత్స్యభూపాలపు
 ర్యాంవిరాటనగర్యామషిజనానాంపాండవానాంవనతినివాసంనిశ్చితాయనిశ్చితవాక్-చినో
 తేఃకర్తరిట్ - విభాషాచేరీభ్యసాత్పరస్యమత్వంలత్రశుభగుణచరితేభ్యఇతిశేషణవ్యత్రా
 త్కాలికతమక్రీనాంయథార్థానిప్రాయగర్భత్వాత్సరికరస్యపాతుభిఃపాండవస్థిత్యనుమానస్య
 చద్వయారంగాంగీధావేనసంకరః-మాలినీ || ౧౦౬ || అన్వేష్యఃపరస్మిన్ చినెమరూజామధిపః
 మర్యోధనాలైశ్వరసాబలాభ్యాంతరణశకునిభ్యాంసహగోష్ఠీమాస్థాన మాస్థాయప్రాప్యభీ
 త్సుఃఆదిమఃఅగ్రగమేషాంతా బంధుజనాన్విలోక్యవివేక్ష్య మాణవికారేణగిరంవా
 త్యంగమిర్భరముచైర్రాబధా || తత్తవాక్ఇంద్రవజ్రవృత్తం || ౧౦౭ || భోభూఇతి || భా

జోహంబుజనాః - అభవన్మౌఢనాథాః॥ ౧॥ సునిహ్యత్సృజంతాః హేమభాగ్యదురః
 తపఃసత్త్వమాణంపాణ్డవన్యత్తాన్తంభవతాంవిదితంయస్మాద్ధర్మాతంకిమితివర్షిణ్యే - సాప్ర
 తిఖిలుమాత్స్యపురీచచూచిరాటసృలః కామవ్యసగిహిత నామగౌత్రాం కామినింకామ
 యమానస్సన్నదృత్యైర్దృష్టేయైస్తస్యాక్తిచక కామిత కామిన్యాపతిభిఃపృర్ణంధరైర్వీ
 శిరాతౌచరహసివి కాంతెన్వసంఖ్యాయాః పభృత్వస్య పదంవాచకంపభృత్వశ్చిహిస్తాభి
 భేయంవాచ్యంమరణమితియావత్ - అనియత ప్రాపితః - నదవలేకర్త చిలక్ - పునరపి
 జాతేఽసిక్తి చకఇత్యర్థఃతస్మై వ్రామినై ర్మద్రవ్యంతర్భిత్తాసావత్ రూఢః శ్రోహంకుర్వస్త
 స్తస్యక్తిచకస్యాపజాఅపితధై వత్తత్పరిభిః పభృతామనీ యంతేత్వర్థఃఇత్యుక్తప్రకారాద్యం
 కాచిదేకాకింపద స్తీజనవాదకర్ధాదేకస్యశ్రోత్రా తేచర్త మన్యస్యశ్రోత్రమధిరోహాప్రా
 ప్నోతి-ఏవంచేదు క్తవృత్తాంతస్సాన్యద్యవ్యవర్థఃసాకిచక కామిల కామినవతుప్యభేవతుర్దాగ్ధ
 మేళనదేశేయోమండప స్తస్యస్తస్మేసాలభంజికాకృత్రిమపుత్రి కేవనరైహంజనానాంకిరేణ
 రామర్కస్యస్పర్శసన్యభాదంపాత్ర గ్రహభాల్పలమహితా క్రోచదీభవతి - అనంతయం - తస్యాః

జోవిదితంకింభవతామపిదంసంప్రతిఖిలుమాత్స్యపురకామసి కామినింకామయ
 మానఃకిచచూచిశితస్యాపతిభిరదృత్యైః పంచభిగంధరైర్విరమరహసిన్వసంఖ్యా
 పదాభిభేయమనీయత - తస్మైపునరపిప్రహ్యంః స్తదనుజాఅపితథై వేతికా
 చిదియంకిం వదంతికజాత్కర్త మధిరోహతి - ఎవంచెదనంశయంసావతుప్య
 భమర్తవ స్తంభసాలభజ్జితేవసర్వకరక రామర్కభాజనంపాంచాలమహితా - తె
 పునరభారవాసినః పరేవతిపవమానపాకకాననాన్విహంపార స్త్రైణే యాస్త
 స్యాఃపతివిడంబకాః - తేష్వపిద్వితీయైవవాచుబలశాలినావధూ ప్రహంభి
 హంత్రాభవితవ్యం - అహానర్వత్రవిశృంఖలమమీహందోశ్శీల్యం ॥ * ॥
 తథాహి॥ ప ॥ ౧౦౩ ॥ దేశేజరానంధముఖైర్వ్యకుంధస్వనసిహిర్హరిహిం

కామిన్యాః పతివిడమ్ముకాఃభర్తారణ్యప్రవాదవాజస్తేపునర్తంభర్వాస్తులజ్ఞాతఃవాసఃచేమమ
 స్త్రీత్వజ్ఞాతవాసినఃపరేత పతేర్యమస్య పవమానస్యవాదోపాకకాననస్యేంద్రస్యఅన్విహారాన్వి
 నేయయోశ్చపజ్ఞానాంపర స్త్రీయాఃకుంత్యామాద్రావ్యశ్చపుత్రాఃపార స్త్రైణేయాఃయ
 ధిర్ధిరభీమాజ్ఞాననకులనహదేహాః - కల్యాణాద్విత్వాద్ధ కిన్గాగమః - అనుశరకాదిత్వాదభ
 యపదవృద్ధిః - భవంతిఅనంశయం - తేష్వసివాచుబలశాలినాన్వితీయే నభిమేనైవవత్తేద్రు
 హ్యంతిత్రిప్రహంకిచకానాంభిహస్తామారకేణభవితవ్యం అనంతయం - అమీహంపాండవా
 హందోశ్శీల్యందుస్యభావస్యర్వత్రస్వదేశేపరదేశేవవిశృంఖలంభిష్పృతిబంధకం - అమోక్షత్యా
 శ్చుర్యే ॥ ౧౦౩ ॥ శ్చాహిత్తుత్తరణాన్వయః ॥ దేశజతి ॥ జేహగదాచేత్యేస్థాస్థితా
 స్సంతఃజరానంధోముఖాదిరూపాంతై రాజ భిన్నమావ్యయన్తకానిరోహద్రుః - చభివతకరి
 లక్ - వనేస్థితాన్వంతోఽసిహిర్హరిహిత్తుముఖైర్వ్యస్సహస్యగుంధకం కింబహునాః గూఢేని

వాసే అన్యతవాసేపిదస్థితాస్సంతస్తుతపుత్రైః కిచత్ సహవ్యరుంధక్ అతః అన్వైస్సహకల
 హంవిగాక్ష్వనుకుత్రవాస్థితాః సకుత్రాపీత్యధః - అత్రనర్యత్రకలహనహభావంవ్రతిహ
 క్యాధకాత్రయస్య హేతుత్వాదనేకవాక్యాధకాహేతుకంకావ్యలింగమ్ ॥ ౧౦౮ ॥ అత్రేతి॥
 వేషాంతరమస్యోవేషస్సన్యాసాదిః కఙ్కభుకమాచ్ఛాదకం యేషాంతైరత ఏవవంఽభిరతై రకిం
 చస్తే ధృంధైః పాండవై రత్రాన్తి స్తేవమత్సృగరేణీ త్వావృధః మందప్రజ్ఞ ఇతియావత్
 అతఏవవలచితః ఖలురామ స్త్రీణ - ఇత్యుభిధాయ ఏవమత్స్వాసుయాథమోరాధేయనేకణేనన
 హకృత హస్తతాళస్యైవల్లతీ ఉన్నమతిభుజయ్యాశ్చిఖర అగ్రభాగోయన్తింస్తత్రథా ఉ
 చైచ్చస్తారంజహన - హసితవా అత్రవృద్ధ భావస్యవిశేషణకత్యావంచనా హేతుత్వా త్రావ్య
 లింగభేదః ॥ ౧౦౯ ॥ సంక్షోభఇతి ॥ తతఃపాండవాః విరాటపురేగూఢంవసంతీతిహేతోః మ
 త్సృప్రవత్తేర్నగరస్య విరాటపురన్యసంక్షోభేనతి - అస్మాభిరిశేషః - స్వయంద్యౌఢం నిగ్దా
 తాకమహతామాశ్రయరక్షాపరతంత్రత్వాదితిభావః - తాకపాండవాకదృష్ట్యా అవశీణో

బముప్తైః । గూఢేనివాసేపిచసూతపుత్రైః క్వమ తా సైకలహంవిగాన్వైః ॥

॥ ౧౦౮ ॥ అత్రైవస్థితావేషాంతరకంచుకైరకించనైరేతైః ఖలువంచ
 చోవృద్ధోవిరాటఇత్యుభిధాయసుయాథమోరాధేయనేకహకృత హస్తతాళోవ
 ల్ల ఙ్కుజశిఖరముచైచ్చజహన ॥ తతః ॥ ౪ ॥ ౧౦౯ ॥ సంక్షోభేనగరస్యమత్సృ
 గ్ప్రవత్తేర్నగరస్వయంసిర్గతాకదృష్ట్యాతానవశీర్ణనోవితమమైగ్ చ్ఛాధునా
 త్వంపురః । ఇత్యుక్తంకురుభూభుజానదసిగణ్ధహర్తుంత్రిగరేశ్వరస్తస్యైవా
 షపురిందినావధి వార్యఙ్మఃప్రతీనీందిశం ॥ ౧౦౮ ॥ తత్రదహీణేనపురం
 వ్యగ్రతరపై స్యేనతేనకాల్పమానంక్వచిదరుణతయానిమగ్నజమదగ్ని కుమారో
 ఙ్మనిశ్వాసానావేగేవలిఖితవీచీప్రపంచమివశమంతవంచకంక్వచిన్నీలిత యామదకం

సోభగ్నాజ్ఞాతవానవ్రతాకవితమమః కుర్మకించ అధునాహేసుశర్మకత్వంపురః పూర్వం
 గచ్ఛగవాహరణాయేతిభావః - ఇత్యుక్తప్రకారంకురుభూభుజాదుర్యోధనేననదసి సభాయాము
 క్తస్త్రిగర్వోనామదేశవిశేషః తస్యేశ్వరస్సుశర్మాతస్యవిరాటస్యగాఃభేనాః హర్తుంతస్యైవపు
 రీంవిరాటపురం అర్యఙ్మన్సార్యస్యసంబంధినావధిస్సాయంకావికగతిత్యధః ప్రతీనీందిశమి
 వ అపస్త్రాత్రవాన్ సుశమాతత్పురంసూర్యోస్తంచాపశతురిత్యధః - ఆప్యైతేకతకా
 రిలిట్ - అత్రసుశర్మదినావధ్యోః ప్రాప్త్యాసాదృశ్యస్యగమ్యత్వాత్తుల్యయాగితాభవః - షా
 దూలవిక్రీడితమ్ ॥ ౧౦౯ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రసాయంకాలేక్వచిదేకప్ర అరుణః యాతర
 ణవణాత్వేననిమగ్నస్యజమదగ్నికుమారస్య షరశురామస్యఉష్ణానాం - షత్రియేషుకేషా తిభా
 వః నిశ్వాసానావేగేనవిలితాః ప్రపుఙ్గావీచీప్రపంచాంతరకంఽవరంవరాయన్తింస్తథోక్తం
 శమంతపంచకంకురుక్షేత్రేషరశురామసహతక్షత్రియరుధిరమయ హృదపంచమివస్థితం -
 క్వచిన్మీలితయామదేశకగ్నానాందరస్సంతాంవేదజ్ఞానాంగనానాంకుణ్డాభిర్విధూనితాః కిన్ము

తాఃవిటపమాలాశ్చాఖాపజ్జయోయస్మింస్తథాక్షం- సమాలకాననంతాపింఛనమిన్ధితం-
 క్వచిద్ధ వశతయామందరేణగిరిణామధనాత్ విక్షేపితాన్యథాపితానిశేనానాం మాటానిరాశ
 యోయస్మింస్తథాక్షంక్షీరోదన్యకలభేర్ధ ధ్యమిన్ధితం ఉన్యమితాని లాభ్యాలనియేనత
 త ఉన్యమితాఃఉత్పాదితాఃమయంకారాఃయేనతత్ ఉల్ల లితాఉల్లి ప్రాభావీర్యేనతత్త్వం ఉ
 ద్దామాస్తారాః ఘంటానాంస్త్రీవేయాణాంరవాయస్మింస్తత్ గావపధనందక్షిణేన పురంపుర
 న్యదక్షిణభాగేవ్యగ్ర తరంగమాణైఃతప్రవణంపై న్యం యన్యతేనమశర్మతాత్రి గరేశ్వరేణ
 కాల్యమానంసోద్యమానంనిశమ్యక్రత్వాసేనాయాంకుంకిలనన్యగజబృందన్యబృంహితానాం
 గజేతానామారంభై రుశక్రమైమణందిరాగ్రేషుసాధభిఖరేషునిహవ్రతిష్ఠందానాంకృత్రి
 మనింసంసాంబృందన్యముఖానికందరాజీవతేషామోననియమవిఖింబకై త్రిధ్వనయస్మిత్య
 భాః - అనుమానైఃపమానైర్వాన్యభిఃపురోగ్రేనాటితాఃకటాఃయేషుతై రతవివనై రిభటా
 నాంశక్తుర్యోధానాంజీవితస్యాచరణాయ ఆహ రుమితిశుమధాఽపృథావవచనాదిత్యపాదా
 సత్త్వం - వై వన్యతంయమమాహ్వయద్భివన్ధితైఃకేతుదండై ర్భవజైః పరిమోటితఃఘనః గగ

దూలవేదండకుండావిధూనితవిటపమాలమివతమాననం క్వచిద్ధ వశత యామం
 దరగిరిమధనపిక్షేపితశేనకూటమివక్షీరోదమధ్యమున్నమిత లాంగూలముద్గమిత
 హుంకారముల్ల లితధూళికముద్దామ ఘంటారవంగోధనంనిశమ్యసేనాకుంభికు
 లగంభీరబృంహితారంభై ర్గ్రంధిరాగ్రశిఖింశ్చిత్తవృందబృంధ ముఖకందరమా
 జనియమంవిఖింబన్యమకూలపవమానపురోనాటితవత్తైర్దైరి భటజీవితహరణా
 యవై వన్యతమివాహ్వయద్భిః కేతనదండైఃపరిమోటితగగనతటిసితటవిటపివా
 తోవిరాటాపిరణవ్రయాణారభటమాటికత || ౪ || ౧౦౭ || సంఖ్యాయయా
 నేషునమారురుత్కేళిన్యశాంకీవకపాంధవానాం | అశ్వప్రసంగేఽవ్యభీరియ
 మానోగంధర్వశబ్దోగరళాయతేన్ద || ౪ || ౧౦౮ || సభ్రేన్యచసాదై శ్చ తురగి

నతటిన్యా అకాశగర్భాయ్యాతటయోర్నిటపినాం వృత్తేణాంవాటస్సమూహా యేనతథోక్తః
 విరాటాఽపిరణప్రయాణస్యా రంభంసన్నాహమాటికత ఆదరితవాఃఉత్ప్రేక్షాతిశయాక్తి
 సంస్పృష్టిః || ౧౦౭ || సంఖ్యాయేతి || సంఖ్యాయయద్ధంకతుమితిక్రియాగ్ధే త్యాది నావ
 తుర్ది - యానేషువాహనేషుజావిషు సమారోధుమిచ్చాసమారురుత్కేనైవకేళిః క్రీడాతాం
 స్పృశంతీతథోక్తానాం కీవకపాంధవానాం సూతాత్పజనంబంధిసాంవీరాణాం - అశ్వానాం
 ప్రసంగేఆరోహణప్రస్తావేఽపిముతమానిప్రస్తావిత్యపిశబ్దార్థః - గంధర్వఙ్గితశబ్దః అశ్వ
 స్వాపివాచకంపదంగరళాయతేన్ద కాలకూటతుల్యోధాదిత్యభాః - కృజస్తాత్కృతకరిష్ట
 యోగేలట్-వాజివాహకైర్వగంధర్వాఙ్గితశ్వవర్యాయతేన్దనప్రసిద్ధోఽపిహృదయశల్యాయ
 మానాన్తా లిన్దతి నెవసత్వరముపసావయకగంధర్వశబ్ద స్తేషాంగరళప్రాచాఽభూదిశ్యభి
 ప్రాయః - ఉపమాధాఽవత్సంస్పృష్టిః - ఇంద్రవజ్రాన్యత్తమ్ || ౧౦౮ || సభ్రేన్యచి||

సవీరవిరాటస్సభై స్సహాయాంసాభుభిశ్చసూత్రైఃపాచక్రైశ్చ - తురంగిభిఃఅశ్వారోహైశ్చగో
 వైఃగౌపాలకైశ్చ - విజ్ఞాపితఃత్ర సేనానివేతవీర్యభూమాశాన్యాతిశయః యేహంతాకాతే
 షామేవప్రత్యేకంతై రానవత్సరపరిచితత్వాదిభావః - పాథా - స్యుధిష్ఠిరభీమనకులసహదే
 వాకాబింద్రద్విరదభిరావతః దస్తావతురభివపురోధాయాః క్రేకృత్వాశత్రుంసుశమా
 బంధురోధరుద్ధవాకా || ౧౦౯ || తృణేతి || అదాసుశర్మశానిరొధనసాదే - గంకులూనిసహదే
 వస్యోస్సాంసృమింబుద్ధాప్రేక్షయింకానైనైవయోహ్నుతస్తాధైత్యేన్ద్రబలంస్వగ్రాసత్పణ
 తుల్యమగ్రేత్రిగర్త భూమింసుశమాణంతృణకల్పమప్యణ ప్రాయంయథాతథే వేత్యపిర
 త్రైవికకారభావః ఉపేక్ష్యఅనాదృతై ర్విసహసాసత్సరంమాత్స్యేస్యవిరాటస్య చవ్యాప్సేనా
 యాసమీషమాఘః స్వబేవనాదేస్వపాలకేప్రే మాత్కట్యాదితిభావః - ఔషచ్ఛందసికంప్య
 త్తమ్ || ౧౧౦ || మార్ద్వీతి || అధమార్వ్యశ్శింజీస్య వివకుశాస్తైరజ్జీతః సంయ క్తః సయ
 యోస్తాబద్ధాః జ్జీఃప జ్జీశోవస్థానంయాభ్యాంతౌమాత్స్యేత్రిగర్తవసుధాధిపయోఃవిరాట
 సుశర్మణః అనీకాస్తే స్యేతద్ధాతానాంముఖవాయుపూరితానాంశంఖానాంనిగః ధ్వనిరే
 వప్రణవప్రణాదః ఓంకారోచ్చరణంయన్తింస్తథోక్తం ఆదోధనంయధ మేవ అధ్యయ

భిశ్చగౌపైశ్చవిజ్ఞాపితవీర్యభూమ్నః | దంతానివేంద్రద్విరదస్సపార్థాకాధీరః
 పురోధాయురోధశత్రుం || ప || ౧౦౯ || తృణకల్పమపిత్రిగర్తభూపంతము
 వేత్యైవతదాగవాంకులాని | సహదేవబలంకమాప్రహమేశ్వహసా మాత్స్య
 చమూసమీషమాఘః || ప || ౧౧౦ || మార్ద్వికుశాంతికరావధుద్ధృతజ్జీమ
 త్స్యేత్రిగర్తవసుధాధిపయోరనీకా | ఆధ్వాతశంఖనినదప్రణవప్రణాదమాయో
 జనాధ్యయనమచ్ఛశమారభేతాం || ప || ౧౧౧ || మత్సేన్ద్రమందిరమహః
 ననభక్ష్యబృందస్వచ్ఛంద భక్షణరహస్యవదావదేన | ఔష్ఠశారవేణసలంస్యతదారి
 పూణాంచి త్రంసకేవలమకంపిపిశోదశాపి || ప || ౧౧౨ || ఉదయేనమరస్యనై

నంవేదపారం అద్యుపంయధాతథా - ఆరభేతామారబ్ధవంతౌ - రబ తేకతలంలిట్ ప్రణవ
 ప్రధానమితిపారతాదృశప్రణవః ప్రధానంప్రధమపతనంయంయన్తింస్తద్విధాశభేత్రి,
 యావిశేషణం - సమస్తవస్తువర్తినామయవరూపకం || ౧౧౧ || మత్సేన్ద్రంద్రేతి || మత్సేన్ద్రం
 ద్రస్యవిరాటస్యమందిరేయన్తహననంపాకస్థానంతస్త్రికాభయైకాంపలచ విధానాంబృందస్య
 స్వచ్ఛందంయధేచ్ఛంయథాతథాభక్షణస్యరహస్యంమర్త - తజ్జనితాంతస్సారబ్ధియావతే -
 తస్యవదావదేనవక్త్రాతత్త్రివహ్యనేనభుక్తంకథమస్యధాన్యైన్ద్రంనాదభోలదృశ్యణ స్వాచ్ఛం
 దస్తూదశేనేయావర్ అపవనామనూనాలంకారః - వలంస్యభీమస్య ఔష్ఠశారవేణసింహసా
 దేనతదారిపూణాంచి త్రంకేవలంమనవివనాకిమ్విసక్తిమ్వితంకింతుదశాపిపిశఃఅరమ్విచుర - క
 మ్మతేకర్త సిలుజ్ - అత్రరిపుహృదయానాం దశవిశంపకమ్మేనౌపమ్యస్య గమ్యత్వాత్తుల్య
 యోగితాభేదః - పూర్వోక్తానుసూనేనసంప్రప్తే || ౧౧౨ || ఉదయభితి || ఉభయేహామూన్యై

త్రైగతానాం సైనికానాం వీరాణాం || ౧ || సేనాయాం సమచేతాయే సైన్యాస్తే సైనికాః
 వీర్యమరః - అసింధేన పశుద్ధాం యవ్యసింధురికాచా యసింధేన కేకాదాద్యైః పుష్పస్వత్పశు
 ద్యవిశేషప్రసిద్ధితేధాపియద్ద్రవ్యకరణేన సామాన్యపరత్వం - యథాఽత్రైవపాథకశ్చ
 స్య అర్జునే ప్రసిద్ధస్య స్రవరణేన యదిష్టిరానికరణాభిశ్చ్యం - సైన్యసామన్య అసింధే
 సుపతినంజ్ఞానం స్య సాబాధినః అపార్థకస్య ధేనురియ్య త్రవ్యాన్యవాచ్యం - గౌతులంభిలం
 సశ్యేషం యథాతేధా గ్రాహితుః ప్రగర్హయతి ముల రక్షేతుమాత్మైస్యః పాలయితుం
 చేన్యధాః - పసిల్లుచుతిన్య - ఉభయేఽభిదైర్యధ్యస్తేన్యధాః - ఔషచ్ఛదనికం ||
 ౧౧౩ || తావతి || అభదశభిన్నార్యాస్తమయంబదాయతి - తావత్తదానీమేవ - అచ్చ
 రంభాదాకాకమాగాత్రామనీకధరణిమాత్స్యత్రైగతాయః ప్రహమం అభిగతుర్యాచ్చ
 తేనమనస్య యమస్య కానరాద్యాహనమహిషాత్ కాండిశికభయాత్పలాంబుకవేత్త్య త్రై
 ఘేఅపారధిశస్య సూర్యస్య తురంగః రథాశ్వాః దూరమయాసీత్ గతవాః అస్తంగతస్సూర్య ఇశ్వ
 ర్భయాతేక ర్తరిలుజ్జే - అశ్వమహిషయోర్మై నద్రికంవైరమితిప్రసిద్ధం - స్యాగతావత్తం

నికానాముభయేషామసింధేనవోవవల్లుః | నిజనామపదాపరార్థ వాచ్యంభిలం

గ్రాహయితుంచరక్షేతుంచ || ౪ || ౧౧౩ || తావదంబరకథాద్యగంతుస్తా

మనికదరణిశమనస్య | కానరాదహరణీశతురంగః కాండిశిక ఇవదూరమయాసి

త్ || ౪ || ౧౧౪ || పాటలీకృతిపయోధరప జ్యైః ప్రాచురావశనకై రధనం

ధ్యా | వానరస్య రజనేరపిసీమ్నార్పద్య భాగకురువిందశిలేవ || ౪ || ౧౧౫ ||

సంధ్యాబభాసా సమరేభతోఘోరిణిబంబిభిరద్యాతిభిభారాత్ | వివస్వలాపి

ద్రుతతావిస్యప్టాదివస్థ లేదీ ప్రివాగ్నిదేయా || ౪ || ౧౧౬ || సభః పయోధే

ర్మవవిద్రుమశ్రీః - క్రమేణ సంధ్యా క్రమీమానమావ | ఉద్యమ్యైకాపైరుభ

౧౧౪ || పాటలీకృతేతి || అభసూర్యాస్తమయాసంతరం పాటలీకృతాన్వేతరస్త్రీకృతాపయో
 ధరాణాం మేఘానాం పక్షిణాయాసా సంధ్యావానరస్య సహ్యరణనెరపిరాత్రై శ్చద్యయో
 స్సంబంధినోఽపిమ్నా రవధిసరిచ్చేదకవేశయోమధ్యభాగేకురువిందశిలాపద్మరాగద్యపతేతత్వ
 త్రేప్రియాశనకైః క్రమేణ ప్రాచురావశనకై రధనం || ౧౧౫ || సంభ్యేతి || సా - పిషమా పిర్భూ
 తాసంధ్యాసమరేయధేభటానామపరావర్తినాం ఓఘస్సమూహాః బిష్టుం మన్దగడిలం విభి
 ద్భ్యాత్ నిపాటయేత్తుక్తిప్రకారాత్ ఫిభారాత్ భయంభయత్వప్రవతాపలాయ హనే
 నవివస్వతాసూర్యేణాగ్నియేదేయారాత్రిచారవ్యాఅతపనవివస్వతేతకాశేవిస్వప్తాహితా దీ
 ప్రిః ప్రభేతేత్తుత్ప్రేయ-బభాసలేవ ర్దరిట-అత్ర సూర్యప్రభాయోరాత్రావగ్నోష్ణవేశ
 నజాగమసిద్ధంతథావశ్రుతి-అగ్నివాటివత్సస్వాయంప్రకటితి || ౧౧౬ || సభః || స
 భసంకాశస్త్రైవపయోధేస్యముద్రస్యనవాణాం విద్రుమాణాం క్రీణుపవితికరంబిరూపకం
 సద్భావోన్యత్ప్రేరేతరత్వ ఉభయైరసి కైర్వాప్యస్త్రైగతస్తే సైన్యవిభజ్యనమంవిభాగం

కృత్వాబలాదనానిన్నననేత్రాణినితాస్రాపితేవేత్సుప్రేయై - క్రమేణక్రమానం కృతత్వ
 మాపలగాత్ - ననాశేత్సర్వః అత్రలూద నానాంప్రకృతాపదారుణ్య గుణ నిమిత్తానంధ్యా
 స్రావణోత్ప్రేయైపూర్వోక్తరూపకేణసంస్కృతాః ॥ ౧౧౭ ॥ ధ్వజినితి ॥ ధ్వజినిభ్యాం సేనాభ్యాం
 ఉభాభ్యాంజువితంకరితురగరగధవ త్విసదఘట్టనోద్ధితంరజువలంబకారథావాతంబాంధవేనసా
 జ్ఞాత్యకృతేనయఃకౌతుకాదిరేకకూషాఃతతఃతస్మాద్దేహోఽపరిస్థింబలింగితు నివేత్సుప్రే
 యైపరమాధాఃవాస్తవికఃఅంధకారసంఘఃతమోరాశిః రణవత్సరంయద్ధాంగణం జగాహేపి
 వివేక - అత్రరజస్తమసాఃఅంధంకరోతిలోకమితిపుష్పస్తినిధంసాజ్ఞాత్యకృతదాంధవమితిధ్వ
 యంబోపవృన్దసికం ॥ ౧౧౮ ॥ సజ్జోచ్చ్యేతి ॥ అత్రఅన్ధకారేపి కేషుకతిషుచితపత్రిషుపక్షి
 షుపయేన్దరుతస్సజ్జోచ్యముకుళయిత్యాసంవిశత్సునీలీయమానేషునత్స్వపికులాయేష్యతి
 భావఃఅవరేకతీచిత్ప్రణఃబాణాశ్చ ॥ ౧౧ ॥ పత్రిశౌశరపక్షిశాచిత్యమరఃపయేన్ద్రస్తిస్తార్య తికాన

యైరసికైర్విభజ్యసితేవవిలోచనాని ॥ ౧౧ ॥ ౧౧౭ ॥ ధ్వజినిజువితంరజోంధకా
 రంత్వరితంబాంధవకౌతుకాతిరేకాత్ ॥ షరిరబ్ధుమివాంధకారసంఘఃపరమాధో
 రణవత్సరంజగాహే ॥ ౧౧ ॥ ౧౧౮ ॥ సంకూద్యుపయేనకేషుసంవిశత్స్వపివ
 త్రిషు ॥ విస్తార్యపయేనపరేచిచేరుస్తత్రపత్రిణః ॥ ౧౧ ॥ ౧౧౯ ॥ శరవర్షభయే
 నతత్రయన్ద్రేనకలేకంకకులేగతేపిహారం ॥ ప్రమదందధచేక పివకంకః వరిబ
 ధ్రామనభీషుపక్షపాతః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨౦ ॥ అన్యోన్యశబ్దసవిఘట్టభవై స్ఫులిం
 గైరాజిన్ధలేతిమిరకర్షమభాజియోధాః ॥ అగామినీషుసమితిష్యధికంవిధాతుమా
 నౌఽప్రతాపనవబీజమితావపంతః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨౧ ॥ నలినీశబింబపదచారమలభ్యా
 నభసీభ్రమత్సునశవీరసురేషు ॥ కరపల్లవాపరినీడ్యమృగాక్ష్యః కలశాయన
 క్రమశపంతసురాణాం ॥ ౧౧ ॥ ౧౨౨ ॥ రరాజస్తామిరంధకేతురాజీరజ్యత్వ

యిత్యాతత్రైవవిచేరుఃసంవరంతిస్త - క్లేషసంకీర్ణావిరోధాభాసః ॥ ౧౧౯ ॥ శరేతి ॥ తత్ర
 యన్ద్రేతద్దే శయిత్యభాసః - శరవర్షభయేనబాణంపాతభయేనకలేకంకానాంగ్రూధ్రాణాం
 కులేదూరందేశంకృతేనత్యప్రిమదంసంతోషం ప్రకృష్టరణగర్వంచదధతేవహస్మైపివకఃజగ్జుః
 ప్రిధ్రుఃయన్ద్రేపిరశభీషేనభయజ్ఞరేణపక్షయోఃపాతేనగమనేనభీషునృపక్షపాతేనసహాయక
 రశౌచనసహితఃసభీషుపక్షపాతన్యూపరితస్సర్వత్ర భక్తామనభ్యుచారలత్రాఽపిపూర్వవద్వి
 రోధాభాసః - ఔపవృన్దసికం ॥ ౧౨౦ ॥ అన్యోన్యేతి ॥ దూధాః ఉభయభటాః అన్యోన్య
 న్యశబ్దసేభ్యః ఖడ్గవిశేషేభ్యః పట్టసానామితివా - విఘట్టేనసంఘర్షేణవిఘట్టాద్వాభవంతి
 జాయస్త ఇతిభవైఃస్ఫులింగైరగ్నికజైరుపలక్షితాఃఅగామినీషు సమితిషుయన్ద్రేషు అధికము
 పరయంవిధాతుంతిమిరంతమవనకర్షమంజగ్జుంభజ తిలిథాజి అజిన్ధలేయన్ద్రేతేత్రైత్రతా
 పన్యనవబీజం ఆశపంతఃన్యన్యన్ద్రైవేత్సుప్రేయైఅనౌబహుభుః - అత్రతిమిరస్య పక్ష్యత్యే
 నరూపణేనఅజిన్ద్రస్యోక్తేదారత్సరూపణప్రతితేరేకదేశవర్తిరూపకాలంకారః ॥ ౧౨౧ ॥ నలినీ

తి || నవావీరాంలవరావర్త్యమృతభటా ఏవనురా ప్రేమదేవభూయంగతేమయోధేష్విత్కర్ణః
 శలీశశ్యమూర్యశ్యలంబేవధాః బిష్ణుపథస్తస్త్రిచారంగమనమలధ్వా అప్రాప్యతదామూర్య
 స్యా ౭ స్తంగతత్వాదితిభావః - నభసితకాశవివభ్రమత్సునత్సునరాణాం మృగాత్వ అప్సర
 సఃకలహయరాత్ర్యాసహవాగ్యుద్ధంకర్తుమితిక్రియాధే త్యాదిసాచతుర్థి - కరాపల్ల వా
 వివతొపనిసీద్యమిధోమేశయత్వాన క్తంరాతింజశవతేఅన్నద్వీగాయద్వహ్యస్తేకేయచ్చి
 రంబిలమ్మన ఇత్యాదిపరుషవాచోపదన్నిత్యధః - సూర్యమండలగమనానుసారేణతేషాం స్వ
 ర్గప్రాప్త్యావావన్నక్తంతదసంభవాదితిభావః - అత్రనవవీరసురాణాంగనేలిలంబ్యాసం
 బధేపితత్సమ్మధైక్తిరూపాతిశయోక్తేస్సురాంగనానాం రాతిశవసాసంమ్మధేపితత్సమ్మధైక్తిరూ
 పాతిశయోక్తేశ్చద్వయోరంగంగభావేనసంకరః సుమద్గలీవృత్తం || ౧౨౨ || రథాజేతి || అ
 భవక్రిజైకరుష్యైరక్తకణై ర్యోధానాంరుధిరబిండుభిఃరజ్యస్తేఅరుణాయామానాఃపటాఃప
 తాకావస్త్రాణియస్యాస్యాహయిమికాంబనీరధేషుకేతూనాంరాజీపంక్తియధ్వాద్భుతమా
 తర్హస్విర్రస్తుమధఃమాగాత్ మాగమధ్యాస్మి వృతౌపునరాగతాచరమానధ్యాసాయం

టూరక్తకణైఃప్రికీర్ణేః | ఆకర్ణ్యయధ్వాద్భుతమర్కమాగాద్ద్రిష్టుం నివృ
 త్తాచరమేవసంధ్యా || X || ౧౨౩ || తత్రతావదరిశరనికృతసిజమత్రగజ
 పిరధవతిచయనవరక్తసిక్తంరణచత్వరమమఃఘాయఘాయసారోపణసంవ
 ర్తనమవర్తనమమూర్తిర్హృదిన్ రితధూతకథాతకరాప్తశాసనవార్తప్రే
 గరఃకైవలతేజవమత్స్వచక్రవర్తినమాహర్తుం ముహూర్తాదుపావర్తం ||
 ౪ || ౧౨౪ || మానినామచరమోధ సుశర్మామధ్యవతేన మనీకపయోధేః |

తనసంభేద్యవేత్సుత్యైష - రరాజ || ౧౨౩ || తత్రేతి || తత్రేయిధేతావదితివాక్యాలంకాశ
 అరిణాంతర్వికృతానాంభిన్నానాంనిజానాంచేతివిశేషణద్వయంచతురంగేద్వపియోభ్యు
 మత్తానాంగజానాంస్తీనాంఅశ్వానాంరథానాంసర్వత్రితదారూఢానాంచేత్వపి - ౪ తీనాం
 షడాతినాంచయానిమలానిబృంభానితత్సంక్తీనాంసంబంధిభిఃసైరిత్యైస్సీక్తంఅర్చితంరణచ
 త్వరంయధ్వాంగజమమఘాయద్యష్టైఃఘాయసామహతారోపణసంవర్తనమ - వర్తినావర్గ
 యికాలంతకేనసమామూర్తిశ్వరీరంయన్యతథోక్తఃపృథ్వీకాకృతిరిత్యధః - హృదిమనసిన
 తితాపునఃపునస్తర్కమాణాధూర్తస్యవజ్రకన్యథాతకరాప్తస్యధుర్యోధనస్య శాసనవార్తా
 ఆజ్ఞావాక్యంయేనతథోక్తఃత్రిగతానాంనామజనపదానాంరాజాత్రైగతఃసుశర్మాకైవ
 తేజఃమత్స్వగ్రాహీవమత్స్వచక్రవర్తినంవిరాటంమీనశ్రేష్ఠంచ ముహూర్తాదబల్వకా
 లాత్అహతంంగ్రహీతుండపావతతత - సమీపమాగతవాక్ష్మిప్రాప్తిస్తవిశేషహింసమాద్వయ
 స్యవృత్తయసానిసస్యచ కవాచకానువ్రేషేనసంకరః || ౧౨౪ || మానినామితి || అధవిరాటసమీ
 పాగమనానంతరంమానినాంపశ్యస్తనూనానాంఅచరమఃపృథమసింసుశర్మాసంముఖివిరాటా
 భిన్నాఖ్యైఃఅగ్రీకన్యసైన్యసైన్యవయోధేమకధ్యవదేనంరిపుంబిరాటంజయోధామగ్ధేన

కుఁచితఃత్వరంబుదంత సేవీత్ - ప్రియమానరూపితి తద్దేహమే - అవత్ర కయాలజ్జ
 యావబంధంబ్రస్తే సేవీత్ - అతిజ్జితంచకేమాన భంగాదితి భావః - సయత్విజ్ఞా కమా
 కాతఃకతాఃకలబ్ధాఃకాద్యధిగమ్యకరణభవవ్యాపారైః కవేకేనలజ్జాబంధనస్యావ్యసావ్యత్వత్తి
 సణానాస్త్వేమాలంకారభేదః స్నాగతావృత్తం || ౧౦౨ || భూషణతి || భూషేవిరాటే య
 ధియన్తేకరాశనస్యపదైస్థానేఅపహృతేనశితియావత్థర్మసూసూర్యధిస్తిరస్య భూరెవనల్లి
 స్తస్యాః కంఠః ఆజ్ఞానూవక వివకలికామూరక స్థాం అవతరంయన్ - రోధూషణీకుర్వన్
 తదాజ్ఞాంశిరసావహన్నిత్యదః - అశవపరిసరిసిద్ధమురుతఃవాయోకుమారఃభీమబలాశతు
 సే న్యానిమధ్యైభజ్జాయన్ - మాప్యస్యంవిరాటంవిమోహ్యబద్ధాహ్లాదయత్వాపిస్యవిరాట
 స్యేమాంతదీయాంధకాంబంధనావస్థాంరిపవేసుశర్మజేవితతారదత్తవాన్ - అత్రీభూషణీకం
 పేత్రోప్యమాణాయాఃపిరాయాఃఅవతంసీకరణోపయోగిత్యాత్మరణామాలంకారః - బంధన
 కర్తుర్భన్తమిత్యనురూపసంఘటనాత్ కనమాలంకారైఃజ్యోతాః - ఆత్రేదంచ-త్విం-య
 త్రీఅరొప్యమాణస్యాదైత్సియావయోగిత్యాభావేనవిషయతాదాత్మ్యవేక్షణం - చచిః

సప్త్యుభయభజితంబంధమన్తే పీత్యజ్యయారిపుమవప్రపయాన్ || ౪ || ౧౦౩ ||
 భూషేవిరాటసపదేయధి ధర్మ సూసూర్యునివల్లి క్లంపకలికామవరంసయన్
 సః | మధ్యైభజ్జాయన్ - విమోహ్యంబితారదకాంత
 దీయాం || ౪ || ౧౦౩ || విరాటసైన్యేభూమిపత్నయన్తే త్రిగర్తనమద్భుధ
 బంధనాయ | కోదండయన్త్రోగుణవివతత్ర కర్తాచజ్ఞైకరణంచజ్ఞే || ౪ ||
 ౧౦౩ || తస్యాంనిశాయాంతుతమఃకదంబకంనిమిలన్ స్తీలనయో ర్భువోర్య

రిణామణివిసన్నేచ్యుగజ్జేనవీక్షితేమదీరిక్షణేత్వదాహృతం - అత్రీకలికాయాస్సాక్షేదేవావ
 తంసీకరణరూపిరొపయోగిత్యేనపరిణామాలజ్ఞాతత్వకథనమూలంమృగ్యమితి || ౧౦౩ || శ్రితా
 టేతి || యధియన్తేవిరాట స్యేభూమిపత్నయన్తతుళక్రూతూష్ణింపశ్యత్సు సత్సు
 త్రిగతః సేనుస్సుశమఃకదంబభంధనాయోదండేనచాపేనయన్తస్సహితఃకూదందే య
 క్తఃకూజితశ్చగుణభీమవిమూర్త్యవేచ - కతాన్ - కారకశ్చజ్ఞైభభూతీకరణంక్రేష్ట సా
 ధనంచజ్ఞే - భీమావనుగుఃకెనస్సుశమాణంబంధనభేత్వరణః - అత్రీకతుళరాఖ్యాతేనాభిహి
 తత్వాత్పరీధమా - కరణశ్చఅనభిహితత్వాత్తత్రీప్రతీయాచేతిశ్శయం అత్రేచస్త్రేవ త
 త్రాచ పిగుణకర్తృత్వత్వంకరణత్వంచాశ్చర్యమితిభావః - అతవవవిత్రాభాసఃగుణజబ్ధి
 జగతిత్రికాభేదాధ్వవసాయమాలాతీతయోక్త్యనుపాధిపజ్జితయోతరంగాంగీభావేనసజ్జరః ||
 నిగుణోఽప్రీథానెరూపాదౌహారాన్యసూచేవ్కోదరణిలిఖ్యః || ౧౦౩ || తస్యామితి || త
 స్యాంనిశాయారాత్రోతమనఃకదమ్మకనద్యకంలాకన్తత్రాణాం సంబంధిసూఃనిమిలనస్య ఉ
 స్తీలనస్యచద్వరౌరసేనమానరూపంపరీక్షకువనలంకృతమేతదపిత స్తపరిచ్ఛేదజ్ఞాన శూన్యత్వ
 రూపంయథాసంబధౌసంఘటయన్ - తద్భూతస్యాంనిశాయాయుద్ధ మపిమాత్సన్యసం

రాటస్యసుశమణశ్చద్వయోరపినమానరూపమేవఫలంబంధనరూపంబిధౌ - అత్రోపమాయ
ద్వియోపకృతియోస్యమానఫలసంధాయకత్వేనౌపమ్యస్యగమ్యత్వాన్త్రుల్యయోగితాభేదః - వృ
త్తంతుత్తందివంశావంశస్థమితి తోపజాతిభేదః - స్వాదిం ద్రవంశాతతజై రసంయుతై రితిం
ప్రవంశాలక్షణం - వంశ ప్రలయగతుక్తమ్ ॥ ౧౨౮ ॥ విమానితజ్జతి ॥ వాయుభువాభీమేనవి
మానితః - బద్ధజిహ్వావతోదయాభునాకరుజాతీతతేనధమః భువాధమః రాజేనవిరాటతః వి
రాటాత్ మోచితఃఅనుజ్ఞాపితఃతదానీతస్యప్రభుత్వాదితిభావఃసంసుకమా సామిలధంశే
షంయస్యాస్త్రయాలభావావశిష్టయ్యేత్యధఃతయారజన్యాసాత్ప్రేవయథా ౨౫తం యస్తా
దాగతఃతందేవముద్దిశ్యేత్యధఃద్వజిన్యాసమంసేవయానహనిరగాతీనిగఃతమాక - వంశస్థం ॥
౧౨౯ ॥ వ్యాకృతేతి ॥ వ్యాకృతంభిన్నతేషాంశిరవివకరకః కమండలుంయస్యతథోక్తః వి
మూళ్యచాగ్రీతస్థీ న్యేవదంతాయస్యతథోక్తఃరక్తహృదావిసలంకుకానికామయవస్త్రాజీ
ధరతీతితద్ధరఃరథతేతీ రేవదండంయస్యతథోక్తస్సేనాజీయాత్ దృతశ్చమంయధోపరమవిన
అంబిరింద్రియసగ్గిహఃయేనతథోక్తఃఅజిరంగీయుద్ధ దేశఃస్వయమపేకంకామ్యధిష్టిరాత్ చద

థాయుద్ధం తతయార్థాత్స్యసుశ ర్తతో ప్రధానమానరూపంఫలమేవశందభౌ ॥ ౧౩౦ ॥

౧౩౧ ॥ విమానితోవాయో భువావిరాటతో విమాచితో దర్శభువాదయా

భునా । తయారజన్యేవసామిశేషయానమంధ్యజన్యానిరగాద్యధాగతమ్ ॥ ౪ ॥

౧౩౨ ॥ వ్యాకృతేషాకరకోవిమలాగ్ని దంతోరక్తహృదాంకుక ధరారథ

తేతుదండః । సేనాక్షయాద్ధృతశమస్వయమాజిరంగీకరికాదిభావ చరమా

శ్రమసంప్రదాయం ॥ ౫ ॥ ౧౩౩ ॥ తదనుముచుర్ను చుర్వలలమేవతేవలమ

చలోకమానావలకాననదిశాయామోజాయమానేనచంద్రమసాప్రసూతైర్నద

శరటిమటావిమోకాల్కాప్రతిఫలనశతగుచితధవళిమవీచిభిర్నరీచివిదళితరణివి

మాశ్రిమస్యసన్యాసస్యసంప్రదాయమాచారమాపప్రాప్తవానివేత్సుప్తేత్యై - సమస్తశస్త్ర

వర్తిసావయవరూపకోట్టి వితేలిద్వయారక్షాగ్రీభావేనసంకరః ॥ ౧౩౪ ॥ తదన్వీతి ॥ తదన్వయ

ధోపరమానంతరంసుశమణమథానంతరమితివా - వలంభమమేవతేవలంముఖ్యంయథా తథా

ముచుర్ను చుర్వలలకమానావశ్యంతీవిరాటస్యచమూస్సేనాపివలశాననస్యజ్జందినస్యదిశాయా

పాచ్ఛ్యాంబ్రపంచైవహలం తానామితివాగుర్వనుశాననాదాకారాంతత్వం - ఓజాయమానే

నగ్నిజశ్శబ్దస్తద్వత్సరః చంద్రమపాచంద్రేణప్రసూతాభిఃప్రకటితాభిఃమదనహితాయాఃమద

యుక్తాయాఃకరిఘటాయాఃగజబ్బందస్యవిమోచయోదః స్తయోరజ్జుశేషప్రదేశేషుప్రతిఫల

వైసంక్రమిత్వశ్శతగుణితాఃశతశబ్దో ౨ నేకత్వపరాలస్యధాతేత్యగజవిమోచానాంశతత్వేన

నిశాంయకాభావాద్ధావభ్యవరంపరానుశ్చతగుణితతోష్విక్తోహర్షయవన్యాసేననిహేతుత్వబో

షాపతిరితిధ్యేయం - తథాచలనేకథాఅప్రత్యాభ్యర్థః - ధవళిమ్మత్తైవ్యత్యస్యవీచ యః

పరంపరాయాసాంతాభిఃమరీచిభిఃరక్షైర్నరీతానిరస్తా - రణేవిమలైనమిభ్యంఘోషాణ్యాయా

జుడఁజూచునవస్థాశ్రమరూపాయస్యాస్తథోక్తానతీప్రతినివతః సేనసుశమాఁ ౨ వరీధాత్ ౪౫
 త్యాగమనేనపృష్టమాజాతః సంతుష్యతః గౌరవనాద్వేగేనగమనత్వరయాప్రన్నతానాంక్షురి
 తానాంక్షీరాజాంధారాపాతైః శీతలితాన్సంజాతకైత్యాసికతాఽయస్యాంతథోక్తాయాం చ
 దవ్యాంమాగేపక్ష్యజాంతేప్రపుటలూహ్నంపజ్జీ-మనీలేనసంలగ్నైరనమరభువియదృభూ
 మారేణూర్భూతైర్భారేణ అతిశయేనైవభారేణెల్లప్రరూపకం - నయనయోర్నిమిలనశిల్పము
 కుశనవ్యాపారవిషయేకత్వితాబహ్విసాహాయ్యకముద్రానవాయతాకరణం యస్యాస్తయా
 నిద్రాయాఽపలక్షితాంతాయామిసీయన్ధరాశ్రింఅవరో ౨ ర్థఃపశ్చాత్తర్థఃఽత్రరథాగః - అప
 రస్యాన్తేపశ్చాద్భావోవక్తవ్యఇతిఅవరశబ్దన్యవచ్చాదేశః-తస్యసీమామంతభాగంప్రత్యచీవహత్
 పాఠపయూమాన - తాంరాశ్రింగమయూమాపేత్వధః - జిజంతాద్వహతేః కథారిలుజ్జన్మిలు
 జితివ్చాశిశుదుస్సుభ్యఃకతః-చిజితీవ్జేశ్చజివజివేతిద్విత్వేనవ్యవః-ఘనవిచక్షురేనగ్లోప ఇతివ

మద్దశ్రమజుడఁజూచిరాటస్యచక్షూఃప్రతినివతఃనపృష్ట మాణగోధనవేగ౪౫
 స్తుతతీరధారాపాత శీతలితసేకతాయాంపదవ్యాంపక్ష్య పజ్జీ-నీలేనసమర
 భూరెణూభారెణలోననయోర్నిమిలనశిల్పేకత్వితబహుసాహాయ్యకముద్రాయా
 నిద్రాయాతాంయమిసీతి పశ్చాత్తర్థసీమాంప్రత్యచీవహత్ || ||

ఇత్యనంతభట్టన్యకృతోచంపుభారతేషష్టస్తవకః॥

దిగంతరలు కల్పితైరధంతకవికుంజరః ।

పాదై స్తుల్యంనరన్వత్వాః పాదై పీచ్ఛంపుభారతం॥

స్వద్వావేనస్యతద్యత్వభ్యాసాకారస్యేత్వేదీఘాఽలఘోరితస్యదీఘాఽలఘోరీవహదితి రూపం - ఆ
 త్ప్రముచుదుర్దుచుర్వలలమేవ - పశ్యంతితివిశేషణన్యదిరాటమాణేన సుశమాఽబన్ధనసామ్యభ్యాభి
 ప్రియగర్భత్వాత్పరికరాలంకారః - అలంకారఃపరికరస్సాభిప్రాయేవిశేషణఇతిఅక్షణం - వల
 లమేవపశ్యంతీవలశాననదిశాయామిత్వప్రతివలేతివణాద్వయస్యఅవ్యవేతవ్యవేతాత్త కావ్యత్తి
 త్తాయజాన్యేకాన పాఠః - ద్వయోశ్చకావ్యప్రకాశిమోక్షదిశాపికచాచకానుప్రవేశనంకర్క
 విషాణాంకేతి శతగుణితేతిచణకారన్యతివిదారమాన్వతైర్వైత్య నుపాసానస్యతో కనంకరే
 జనంస్త్వప్తి॥

ఇతిక్రీనదాశివపదారవిదవన్దనకన్దలితానన్దసాన్ద్రస్యకురవికుం
 జన్ద్రస్యరామకవీన్ద్రస్యకృతోచమ్ముభారతవ్యా
 ఖ్యానోస్యాఖ్యానెషష్టస్తవకః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః

సప్తమ స్తబక ప్రారంభః-

౧ || ఆరూఢభితి || పరేద్యువః పీఠగౌగ్రహణవివసాత్సరస్మిన్ కౌదివసేఅకః బిష్ణుసూర్యమరి
డలేద్దామాకాశమరూఢేతామద్ధురమాక్రాంతేనతిమరూఢాంసార్యభౌమః కుర్యోధనః - పార్థా
ధృమః రాజాత్ ఏ కాంగోత్రాంభవం ఆచ్యత్యద్యాతేన ఆపహృత్యభిభ్రాదసిన్ కా ౨ బ్యస్తా
చ్చరురినిమ్నః షేభః - మాత్స్యస్యైరాటాదపీత్యపిరుభయత్రాఽపుటాహార్యః - కమపరా
భలవంశం మమశశ్వసీత్యాదావివగమ్యమానాథః త్యాదవప్రియాగః - అన్యైగోత్రాంభవం గౌన
మూహంచ || స || గౌత్రాగోనివయేభూచ్యమితి నై జయంతి - హతుః తస్యపురం విరాటస్యప
ట్టణం ప్రతిపై న్యైశ్చతురంగై స్సాకం || స || సాకం త్రాసమంశేత్యమరః - ఆగాత్ ప్రా
ప్తనాక్ - ప్రాయోధనవతామపథసేత్ప్రస్థాగరియసి - షశ్యతూటిద్వయాన కలయ్యేయప్రి
వణంధమరితవసిన్ ధేరితివాః - అత్రీభూగౌబృందయో క్లేషభిత్రికాభేదాధ్యవపాయమూలా
తిశయోక్త్యాదుష్కూరాధనవతాంధనత్వేతివస్తునః ప్రతితేరలంకారేణవస్తుద్వయః - శాలిన్

ప || ౧ || ఆరూఢేథామర్కచింతేపరేద్యుస్సాకంపై న్యైస్సార్యభౌమః కురూ
జాం | పార్థాదేకాబిభ్రదాచ్యత్యగోత్రాంమాత్స్యైర్దన్వాం తత్పురంహ
ర్తుమాగాత్ || ప || ౨ || సుదూరమార్గశ్రమవిహ్వలాక్ష్మీ సేనానమస్తా దృత
రాష్ట్రస్సూనోఽప్రభీరవాటాంతికయేవతప్రౌసద్యోనిరుద్ధేనతదాఽజ్యగంధైః ||
౫ || ౩ || తావత్తస్యపాతాతంగర్వానిసారణగాహంగాహంగ్రహంప్ర
జగృహేప్రజగృహే || ప || ౪ || దక్షాఽమాతేపీయమానాపి యోధే దృగ్ధం
భూయోదోహవేషంపహంత్యః | ఘోషాత్థావోనిస్సరంతి స్తయత్పాద్భీభ్య

వృత్తం || ౨ || సుదూరభితి || సుదూరేణతిమా రేణమాధేణ మార్గగమనైత్యర్థః - యశ్శ్రీమ
స్తేనవిహ్వలానిశ్రాన్తాని అజ్ఞానియస్యాస్సభోక్తాఅతవనమస్తాదృతరాష్ట్ర సూమోద్ధుర్యో
ధనశ్యసేనాప్రభీరవాటాన్యగౌపపల్యాటంతి కేసమీఽపివతస్యాః గౌపపల్యాన్సంబంధిభిరాజ్యగం
ధైః ఘృతపమై స్సద్యః ఆగమనక్షణ వివనిరుద్ధేవేత్యప్రేక్ష - తస్మాత్పిత్వత్ - షరిమతా
స్మాణస్యశ్రమకామకత్వంప్రసిద్ధం || ౩ || తావత్ || తావత్ - తదానీమేవపాదాతం పాద
చారిబలంప్రజగృహేగోపపల్యాం గాహంగాహంగ్రహిశ్యప్రవిశ్యనర్వానిసారణ సర్వోద్ద్యోగే
నగవాంప్రజంగోబృందంప్రకర్తేణజగృహేజగ్రాహ || ౪ || దండేతి || యోధైః కుర్యోధనభ
తైదఃండైర్లగుడై రాఘతేతాడినెడియ మానెక్యతేనవ్యపిదోహవేషం అవనిష్టంభూయః
బహుళంధృగ్గోచీరంపహంత్యః షాదస్మితిభావఃఅతవనగావఃయత్పాత్ అతికత్వేదిత్యర్థః - ఘో
షాత్ గౌపపల్యానిస్సరంతి స్తనిజాగ్నుః - ఘోషఃగౌపక్షల్లితునంబోధ జనితపంఖారావ
స్త్వీతిప || ౫ || ఘోషస్సంకులనిధ్యావగోపాలాభీరపల్లిప్సితివిశ్వః - యత్పలేశంఅల్పమపింహ
ప్సితిస్తే పిన్సగస్త - జాతభిశ్యగః - ఆత్ర ఘోషాత్ గౌసగ్గునణమాంధ్యస్య దోహపక్ష

అరూ చం పు భా ర తే - న వ్యా భ్యా నే - చ న్త మ న్త బ కః.

పృజమహాశ్రీరభారతేన సమర్థనాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యలింగం ఏవము త్రరవాక్యాధై య త్పరూపంకారణంవివైవ ఘోషనిరస్పరణరూపకార్యవణాద్విభావనాలంకారః - అయం చగోకులనకులారావయోః ఘోషశబ్ద క్లేపభి త్రికాభేదాధ్యవసాయములాఽతిశయోక్త్య మప్రాచిత ఇతిద్వయోరనయోరన్యోగీభావేనసంకరః - అన్యచపూర్వవాక్యాధై కావ్యలింగ స్యస్మృతావగమ్యవై లక్షణ్యాత్సంస్పృష్టిః ॥ ౫ ॥ ఇత న్తతఇతి ॥ ఇత న్తతఃపరితస్సంభ్రమంభ యేనభ్రమసేయషీతాం ప్రాప్తానాంగోపాంగనానాంకుచయోదార్య నేనహేతునానిపాది నాంగజయ స్త్యతాంప జ్యేష్ఠః నిజానాంగజానాంహ న్నినాంమ న్తకేమూర్ధ్వి కుంభద్వయ ఇతియావత్ - సృణిమఙ్గుళంవిభాతుంశ్చ ధౌనిర్యపారాపాణీహస్తాయస్యా న్తథోక్తాఅసీ త్ - గజకుంభయోర్వక్తై వ్యవృత్తిత్వేనత్యాదిలక్షణసంస్థితకృతగోపాంగనా కుచభ్రమా నిమిషాదినసఖాభితయోరనయోర్నాంకుకః పాత్యఇత్యాలోచ్యతంత్రపరిజహ్రు రిత్యభాః - అతఏవఉ క్త భ్రాంతేర్విశేషణకత్యాఅలకుశక్రహరత్యాగహేతుత్వా త్పదార్థహేతుకం కావ్యలింగం భ్రాంతిమదుజ్జీ వితమితతయోరంగాంఽగీభావేనసంకరః॥౬॥ భీమేతి ॥ మత్స్యపు

ఘోషాయత్తులేకంవివైవ ॥ ౬ ॥ ౫ ॥ ఇత న్తతస్సంభ్రమ మేయషీతాం గోపాంగనానాంకుచదళణేన । నిపాదిప జ్యేష్ఠిజహ న్నిమ న్తేవృణిం విభా తుంశ్చధపానిరాసీత్ ॥ ౬ ॥ ౬ ॥ భీమసేనభిషజాశమితోదాదక్షిణేరుజితిమ త్స్యపురస్య । ఉ త్రరేపురధనత్వకుపార్వే వ్యవహితఇవకౌరవబాధః ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ వృత్తంసేవేదయతుమేత దతివవేగాదాధావ్యకర్షిరధగోపయవావి తి గ్నుః । రిక్త త్వదాఃషీతిపతేరవఘోషసీమ్ని స్వస్యాఽపిగావిముముచేన్యవసూను

రస్యదక్షిణదేశేనవ్యేతరపక్షేచయః కౌరవబాధః గోగ్రహణరూపఃభీమసేనేనై వభిషజానై ద్యే నర్ముడితినత్వరంశమితః వారితఃచికిత్సితస్సకౌరవబాధఃపక్షవాతః వాయురోగవిశేషఇవమత్స్య పురస్య ఉ త్రరేపార్వే వ్యవహితవ్యవహితేపిడదధవదావిర్బభూవ - ఏక స్త్రీకౌపక్షేకాలస్యపక్ష వాయోరపర స్త్రీమ్నదయఃప్రసిద్ధః - ఉపమాలంకారః - స్నాగతావృత్తం ॥ ౭ ॥ వృత్తని తి ॥ అధఉ త్రరగోగ్రహణానంతరంకశ్చిద్గోప యువానతువృద్ధోబాలోపాద్యయోరపి గతివేగ స్యానంభవాదితియవేత్వక్తం - వివిగ్నఃఅతిదుఃఖితస్సక్ ఎతద్వృత్తంకౌరవై ర్గోగ్రహణంని వేదయతుంజ్ఞాపయతుం అతిపథ్యశంవేగాత్ అధాన్యధావిత్యా ఘోష సీమ్ని గోకులేరింఖం తివ్రస్థ లంతిపదానిపాదన్యాసాశ్చద్వార్యసాంతాఃషీతిపతేర్విరాటస్యగాః భేనూరినస్వస్యా ౭ త్త మోగాఃవాచోఽపిభేనూరపీతిచ - న్యవసూమౌను త్రరస్యగోష్ట్యాంసఖాయాంవిముముచే త్యక్తవాక్ ఉ క్తవాంశేత్యర్థః - అత్రప్రకృతానామేవధేనూనాంవాచాంచ క్లేపభి త్రికా లభైక్యత్యాగోద్గిరణద్వైకస్థ అత్యాదన్యాసగద్గ దశబ్ది కత్సన్వితకర్ధర్థ భ్యాహృషమ్యస్యగమ్యత్వా త్తుల్యయోగీతాభేదః ॥ ౮ ॥ స్వర్గే మపశువాగ్వబ్రద్యగ్నే త్రపుణిభూజలే - లక్ష్యదృష్ట్యవ్రీ యాంపుగసీత్యమరతాకాన్తే రూనాంవాచాంచ క్లేపభి త్రికాభేదాధ్యవసాయ మూలాతిశయో

క్త్యాసహకవాచకానుప్రవేశనసంక్షేపః ॥ ౮ ॥ ఔదాన్యమితి ॥ హేమమారణే త్తర ఇద
 మాదాన్యముదాసీనత్వం ఉపేక్షేతియావత్ - ౩౦ - కుత ఇత్యర్థః - కురవఃకుర్యో ధనాద
 యః అభిలా సేతవగాఃధేనూఃగృహ్యంతిఅపహరంతిఅజియభేషుపరై రన్యైర్దుష్ప్రాపంకుర్ల
 భంయశల ప్రులబ్ధుతవదోష్టేరయం సమయః - అననరః - కేకదానందనాందేవీంసు ధస్తాం
 త్వన్నా తరంమహతీనాంవీరపృసువాంవీరమాత్యూతాంమూర్ఖాన్వగ్రతాగేషుమరు - సర్వాన్న
 త్యంప్రాప్యమేవ్యర్థః - రథంప్రాక్ సత్త్వరంఝటితి - ఆరూహ - ధనుశ్చగృహణ అభ్యమి
 త్రిణతాంశత్రుక్ ప్రతిగమనంధత్వస్వీకరు - యోగచ్ఛత్రలంబిన్వీషితఃప్రతినిహాభ్యమి
 త్రో భ్యమిత్రియోభ్యభ్యమిత్రిణఇర్వసీత్యమరః - అభ్యమిత్రాచ్యచేచికారాదనువతమా
 నఃభవిత్యయఃఅత్రైకసైన్యైత్రైకత్వకారకన్యస్థాపనాద్యసేకీయాన్వయిత్వా
 త్కారకదీపకంనామాలంకారః - కృమికై గతానాంతుగుంభః కారకదీపకం - ఇతిలక్షణం
 ॥ ఉక్తఇతి ॥ ఇదముక్తప్రకారేణవధూనాంఅంతఃపురస్త్రీణాంపురతః సమక్షమిత్యర్థః

గౌహస్థ్యం ॥ ౪ ॥ ౮ ॥ ఔదాన్యంకిమిదంకుమరకురపృగృహ్యంతిగాస్తేభిలా
 స్వస్థోష్టేనమయమాజిమపరైర్దుష్ప్రాపంకురైః ॥ దేవీంకేకయ
 నందనాంకురుమహావీరప్రసూమార్థసుప్రాగారోహరధగృహణవధనర్థక
 త్వాన్వైభ్యమిత్రిణతాం ॥ ౪ ॥ ౯ ॥ ఉక్తోయమిత్థంపురతః సభానా
 ముల్లాసయత్వశ్చులవాన్మఖ్యాన్ ॥ కింభిన్నణిస్తమ్భవియోజితాంగో గి
 రందధే నైస్తేపురమాత్రధీరః ॥ ౪ ॥ ౧౦ ॥ తథాభుజంవిక్రమయేయమేతం
 యస్తాయదిస్యాహమేయయలోన్ ॥ షట్టైః సింహశ్చనూన్ద్రానోఽభూ
 దితిత్రసేయఃకురపైయథాతే ॥ ౪ ॥ ౧౧ ॥ ఇదంనిశమ్యశ్చిత్తలాభ్య తో
 హ్యైత త్రైతరాకేశకృతాప్రణామ్ ॥ బృహన్నలాంసారధిక్రత్య దక్షిం

ఉక్తఃగౌహయానెతిశేషఃఅంతఃపురమాత్రే అంతఃపురపవనమయద్ధ ఇత్యర్థఃధిరో య
 ముత్తరఃసఖ్యాన్గైర్గ్రనభైఃశ్చత్రాణా డిద్ధ్యోష్టపరిలామ్నూలవాక్కుటలగృభాగాన్
 ఉల్లాసయన్ఉష్ణమయస్వకేచి దీపన్తబిమయేన ప్రస్థేనవియోజితంవిశ్లేషితమంగంయేన
 తథోక్తశ్చనకత్వక్తతదవలన్వృత్తసన్ని తియావత్గిరంసత్వమాణాందధేఉక్తవానిత్యర్థః ॥
 ౧౦ ॥ తథేతి ॥ ఇహఇదాసీందౌభ్యమిచోన్మేయయతోన్మేమమయంతౌశ్చిత్తాన్రధిః - త
 దాపలాయమానస్యమమిరోజః కశ్చిదితి - యదిస్యాతేతవేద్యేతథా య హంవతంమది
 యంభుజంమగ్నజుహ్వియం ఏతేమన్నియంతారమితి - తథావిక్రమయేయంప్రతాపకా
 లినంకారయేయం - తేగోగ్రాహకాఃకురపఃసంస్థాకంషట్టైః సింహశ్చనపాండవషండా కృ
 తిఃకశ్చిదితి - అభూన్దాతః - ఇత్యుక్తప్రకారేణయథాప్రసేయ్యదిభియఃపథేతియోజ్యం ॥
 ౧౧ ॥ ఇదమితి ॥ తత్రతదాసీమిదముత్తరవాక్యంనిశమ్యశ్చిత్తేనలాంఛికః అలంకృతః ఓన్మః
 యస్యాస్త్రయాస్త్రేరాధకయోగ్యః - వేశాకరారిధూనంబుతేశకృతాస్త్రైరంధ్యాప్రిప

ఋన్నాసారత్వనిపుణాజ్ఞానపూర్వాబ్జహస్తతలిప్రేతాడు త్రరావిరాటపుత్రీబృహన్నతా
మందాప్రేమజానంసారచిక్లశ్చేసారవ్యధయెంసమథాంభాశ్రీత్రీడు త్రరాయనవేద్యంపద
సాంబృహస్తలామానయత్రేక్షుడు పురసమిపంప్రాప్తయామాన ॥ ౧౨ ॥ అపాశ్యతి ॥ ఇం
ద్రసందనః అబ్జనః - తాంబూలంబుతఃపురస్త్రీనవాంలవ్యాఅద్భుతః త్రరాదిభిరనుగృహీ
తశ్చక్షాన్సపాత్వజము త్రరంపూజయితుంసమస్కతుంకం నైకంశిరశ్చనితంబిసంసరః పురస్త్రి
యఃపశీయితుంసంసరకారయితుంసంజ్ఞుకంకినచందద్వయంక్రమాత్ ఆచారాత్సంపదా
యాచృలవారవసమగ్రింకవమేతత్సారద్వయంమీత్యాదివాగ్రహితంచ యథాతథా బభావ
భృతవాక్ - యద్వాప్సతియపతే ఊర్ధ్వై యథోఽగనస్యదక్షిణభాగేమిపరితంయథా త
థాబధారేశ్యధంబుఅత్రసింహానమసేనకంబుకన్యవై పశ్యేనవద్వాబ్యామ వాక్చబ్దేనతంత్రే
బృహీతాభ్యాంక్రమేణాన్వయాద్యథానంభ్యాంబంకారః - యథానంభ్యాంక్రమేణైవక్రమి
కాణాంసమన్వయః - ఇతియథాత్ - ఎవంరాజకుమారభూజనాంతఃపురాంగ నాహంక్రియ
మోర్వోగవద్యాపతమాత్సముచ్చయాలంకారశ్చద్వయోన్యస్త్రీః - వంశస్థం ॥ ౧౩ ॥ పం

ప్రాప్తేనివేద్యా ౭ నయతిస్థై నాం ॥ ౪ ॥ ౧౨ ॥ అపాశ్యతాంసం
జమాదృతః క్రమాదవాగ్భభారద్వయమిద్దగినస్తనః | నృపాత్వజం పూజయి
తుంచమ నైకంనితంబిసంసరకంబుకం ॥ ౪ ॥ ౧౩ ॥ డక్షిణీ తేజ
సాతత్రసారద్యధృతాకృతిః | నకాసాంపారదృష్టీనాంచకాసామాన ఫల్గు
నః ॥ ౪ ॥ ౧౪ ॥ రంసారధిపతేకృత్యాసథాతారమివేశ్వరః - పరసేనాం హ
సన్వైవప్రథత్యైమిత్యుచ్యత ॥ ౪ ॥ ౧౫ ॥ మాలినీత్రాదృశఃపత్యుమహానం

డక్షిణీ ॥ డండఃనపుంసదౌ ౭ పిఘ్నంభః అజ్ఞానః కాసాంపారదృష్టీనాంపురవాసిజనసేత్యా
శాంతేజసాసారథ్యస్యదృశీఅమరూపాఅకృతిర్యస్యధౌ నృక్షానవకాసామానవస్ఫురతిష్ట
సర్వాసామిరధాస్ఫురతీన్యయివేశ్యధం - అత్రతేజసానామధ్యైచిత్తసమదా వాత్సదార్ధ
సాతుంకావ్యలింగం ॥ ౧౪ ॥ తమితి ॥ నడు త్రరంపూజానమివశ్చక్షుః ధాతారంబు
ప్రేమమసారథేపదేస్తాసేకృత్యాసారధివిధాయేత్యధం - పరసాంపారవాణాంత్రీపురదాన
నానాంచసేనాంహంభాహంసంయత్వస్తేవహంభాప్రేక్షైవేరియానత - ప్రదత్యైమిదగ్ధాంక
రిన్యమిజత్యుక్తప్రకారమచ్యత - తర్కితవాక్ డంబులంకారః ॥ ౧౫ ॥ మాలినీతి ॥ మాలి
నిప్రాపదితాదృశఃక్షి బత్వేపిసారథ్యోదితవేషస్యసంబధి సంజహంతమఃక్షాఘ్నంతము క్తవిధం
సంజహంతమేషద్యమండుద్యోగంవాజమన్నండేంతద్రవ్యమసాన్యస్త్రీవాజసే - సోమాయవాజిత్య
సంబధిస్తేజసామదేవతాయాద్యేధం - శ్యామాకచరుణానిర్వాపంశ్యామాకతబ్జురాన్న పాత్ర
ద్యుత్యయాగమిత్యధః - జజ్ఞేలర్కయామాస అత్రసోమాయదాజినేశ్యామాకచరుం నిర్వ
ద్యుత్యైస్సాన్నిధి యాచితి శ్రుత్యాస్యామాకచ రుద్రవ్యవాజిత్వగుణః స్వేజ్ఞామ దేవతా
నిగూఢస్వపంద్యైనిశ్చ ద్విభుకత్వవిధానాద్రుణ్యసామైకసాధ్యత్వాద్విజ్ఞానైరిద్యు

మః కోహుళుఃయన్తిం న్నభోక్తంప్రసీత్ ॥ ౧౮ ॥ లాజేతి ॥ లు నానాంపారాంగనానాంస
 మాజ్యమూహః రథేస్థితాయరాజ్యవిరాటస్యకుమారాయో త్రాయరాజాజ్ఞా శుభార్థమా
 చారహజ్జాఅభివృద్ధిపక్షాత్పితృధోక్తస్యగృహీతుమిష్టానాంజిప్యతీతానాం గృహ్యతేస్య
 న్నంతాత్మమహాత్మకః - ద్విద్వదింశుకానాంకౌరవప్రాజాంమూల్యం క్రయత్రవ్యమివేత్సు
 త్వేక్షాఅశిషమాశీర్వాదంముతావ్యతానీద్విసారయామాన ॥ ౧౯ ॥ ఆలేఖ్యేతి ॥ సఉ త్రః
 అలఖ్యేచిత్రే దత్తేయభ్యమాశత్వేనలిఖితైః పురుషైరుపేతాంసంగతాంప్రత్యోశీంబతుషుభ
 ముడపంరాజపథ రాజమాగ్గేఅలోకయన్తీదృశాన్యేవనర్వాణ్యపియుద్ధానీతితర్కయత్సన్తి
 త్యధః - రథేనిబద్ధాకౌశేయాటాకౌ లశ్యాకౌమదంతింప్రేరయంతింపాటాం స్త్రీపుంప లక్ష
 తాంబుహన్తలంపురస్కృత్యపురాత్పతస్తేయయా ॥ ౨౦ ॥ తదన్వతి ॥ తదనుజ త్రరనికా
 మనానంతరందక్షిణాయాదిశఃముఖాదగ్రబాగాత్ మలయాదిరియావత్ - ఉదియమానః ఆ
 విర్భవన్తి తిన్దై త్యోక్తిః - పవమానోహయఃబృందారితైఃదేవై ముక్తానాంసుశవహ విజయ
 సమయప్రసారితానాంమందారకుసుమానాంవహేణమందాయితైః - క్షీణోధూమంగధః మ

సమాజో రాజ్య కుమారాయరథ తాయ । ముదాశిషం మూల్యమివవ్యతానీ
 జ్జిఘ్రితానాంద్విషదంశుకావాం ॥ ౧౯ ॥ ఆలేఖ్యదత్తైః పురుషై
 ర్చిత్రామూహకయన్ రాజపథేప్రత్యోశీం । ఘోటాన్మదంతింసరథే నిబ
 ద్ధాకౌశేయాంపురస్కృత్యపురాత్పతస్తే ॥ ౨౦ ॥ తదన్వతి ॥ తదనుజ త్రరనికా
 మదయమానఃపవమానోబృందారితముక్తానాంసుశవహమందాయితధూ
 మగధింవలస్యచికుర బంధమాహ్నియనిశితస్యజయోత్సవవిజౌషయతుమవన
 రంబిచిన్వన్తివవిరాటకురునందనయోస్సన్త చమోషేషుద్ధ మస్త మస్తవ త ॥ ౨౧ ॥
 ౨౧ ॥ ప్రసాన్తాతేభ్యఃపరభూవ తిభ్య స్వజాతివగ్గంసులభోరజేన్తీకా । భవిష్య

హానసలగ్నః యస్యతథోక్తంవలస్యచికురబంధంధమ్మిల్లంలభూయస్సప్రప్తీవిపారభ్యోక్తిః
 నిశితాత్రాయంతస్యభీమస్యస్యపుత్రస్యజయోత్సవవిజౌషయతుంఅవసరం యుక్తకాలం విచి
 న్నక్ ప్రతీక్షమాణిషవిరాటనందనస్యఉత్తరస్యకురునందనస్యలజ్జానస్యద్వయోస్యందన
 స్యరథస్యసమాపేమందంమందంఅన్వందతచలన్తి గుణత్రయసమృద్ధిఃపవమోసు మాలంప్రవృ
 త్తఇత్యధః - అత్రదక్షిణదిగ్ముఖాదుదయమానఇతివిశేషణస్యభీమవిజయపుత్రాంతవిజ్ఞానా
 భిప్రాయగర్వత్వాత్పరికరాలంకారః - తేనదశుభసూచకపవనమాద్వైవిజయపుత్రాన్తవిజ్ఞాత
 సభుకావనరప్రతీక్షాప్రయమక్తతోష్టేప్రేక్షాపాణినాద్వయారంగాంగిభాషేనసంకరః ॥ ౨౧ ॥
 ప్రసాన్తాపితేభ్యఃప్రతీక్షాశతంమన్యవః క్రతవఃయస్యతస్యఙ్గం క్రస్యసూమారజ్జానస్య ॥ ౨౨ ॥ మన్యవై
 స్యక్రతౌక్రుధీత్యవరః - శతాంగేరథశాటిద్వజసటః అస్మిన్కారణయన్తేప్రసాన్తాపితేభ్యః
 ప్రసాన్తాపనాప్రేక్షానిద్రాంప్రాపితేభ్యఃపరభూవతిభ్యఃశత్రురాజేభ్యఃసమానాభిన్నాజా
 తిర్వస్త్రీత్వరూపాయేషాంతేషాంవగ్గంసమాహాసులభఃభవిష్యతీలిహితోఃపృష్టేదేవ్యతేస్య

యే - ననరః సృష్టతన్మ - అనరూపాత్సేవచాలేత్సధః - అవిద్యుతీభిన్నానాదేకలిపాతేఉత్పేరి
 డేయూగమ్యత్వాపాతః || ౨౨ || జలభితి || లతఃకురూణామనకఃకారపై న్యజలమత్స్యాన్
 మీనాన్ దధానో ౭ సిద్ధ లేమత్సాన్ వై రాటాంశ్చ విలాకియమతోభి రివేత్సుత్పేర్మై -
 దద్యతే ఉ త్రరాజానాభ్యామితిశేషః - అత్రకురుపై న్యనన ముద్రత్వోత్పేర్మై యా
 దారుణ్యో దురవగాహత్వ వస్తుప్రతీతేరలంకారేణ వస్తుధ్వనిః || ౨౩ || సేహభితి || తత్ర
 తదానెజిష్ఠరజానః అరేహార్యోధనస్య నంబంధినిం విన్విత్వరిం నవకః తో వ్యాప్తువ. తిం
 సేనాయాః ధూరించరాగంస సేహేషమతేన్మ - తథాహిమనినాప్రశస్త మానతాపుం
 సాపురుషేణ పరేషం ఆగః అపరాధః పరాగః ధూళిశ్చ నచ్యతేనక్షమ్యతే సామాన్యేన
 విశేషనమధానరూపా ౭ ధాకాంతరన్యానః ధూరిపరాపరాధయో క్లేషభిత్రికా భేదాధ్వన
 పాయ మూలాతిశయోక్త్యా ఆం గాంగీభావేననంకరః || ౨౪ || తత్రేతి || రత్ర తదానిమి
 కంకారవాణాంపై న్యమవలీకితుఃపశ్యతేఉ త్రనన్యనిజవేత్ నిన్వగృహభవరణయద్య దేశే ౭
 స్త్రీయూగోస్య కానభై వలజన్ అవిభజభూవ-యద్యస్తాద్భిభావయంత దూరిపా స్త్రీతినన్వ

తీర్థీననతఃపూస్తాకతాజ్ఞ శాటికరమన్యుమఃస్థోః || ౨౫ || ౨౬ || జలమత్సాన్ ద
 ధానో ౭ సిద్ధ లేమత్సాన్ నిర్విలాకతుం | ఆగతోభి రివానీకఃకురూణాం దద్యతే
 తతః || ౨౩ || ౪ || సేహజిష్ఠర్నత్రాత్రేన్నేనాధూరించన్విత్యేత్ | ప్రా
 యేణమనినాపుంజ్ఞానరాగోనమిన్విత్యేత్ || ౪ || ౨౪ || తత్రాత్మనన్య
 లీకితురు త్రనన్యోగోస్య కాజనిరజేత్సేన్మ సీవభీన్మ త్రమాశ్రు లజానియ
 నంవిమూర్త్యాబుద్ధి చవేషభువజావపురానశేయత || ౪ || ౨౫ || వ్యాతన్వన్మ
 రవజ్ఞ తేరిచయత తాలన్యసాశోషణంవృష్టిరత్నీవివదకంక-విభుయతే
 ద్యాంభూతికరాష్ట్రోరవైః | సేవాయత్వరయకధనన్యగూణ సాన్వ

త్ర స్త్రీలింగనపత్రితీయతేది త్రమానసేపాప్రీతిన్మ అశ్రులహరీవాప్యథా గానయనమానశేచ
 తేషేణమూర్త్యాబుద్ధి అనశ - వేషభుంకమ్మవివరుజారోగఃపపుశ్చరంబునశేడు త్రాన్యేతిన్వ
 త్రయోజ్యం - అత్రానేకవాక్యాధేన స్త్రీగోస్యేనముదయనమకనాతావ్యలింగభేదః ||
 ౨౫ || భీన్మ త్రమానశభిత్వక్తం తామేషప్రసభ్యయతి || వ్యాతన్వత్తి || గతంకుకరవం
 కున్వితరవంరోధనమితియాంత కురవకవృక్షం దవ్యాతన్వకా విస్తారయకా పిలయ కుంభమిది
 వాధకయంశ్చ - తాలనికాకుదేలి సాంజలూహాంశోషణనిద్రావత్వంజివయత కుగ్గకా
 ఆక్లిశే త్రేవృష్టి వాఙ్మవమోశిరివధకయక ద్యామూరాశేయ శోక్త్రం ఆకాశం
 ధాతకరాష్ట్రోపాంతుర్యోధనాదీ సాంసీలహంసానాంవ- కలహంసానామిర ధాతకాతరవైః సా
 లూహతై రిపులయకా విస్తారయకానిత్యధాతంధనజ్ఞయన్య అభానన్య గుణన్య గాఢీ వహ
 వ్యాతంధనజ్ఞయన్యగ్నేగుణన్యఉష్ణన్యశకన్యవసేవాయాంభజనపి. త్రకోట్యారంబాదా
 అన్యత్రనమాంస్థానేచేదివేషేత్వరయక అంతఃపురంకేరీహి గాఢాహ్యోధన కమ్మయకాజే

వభుంకుర్వక్మాత్సస్య తేషా త్రరేతాని సభయంత్ర మాతృషణ్ణా మృతూనాంచరీలం వసంతా
దియుతుమట్యచరిత్రంవకారపకటయతిన్త = అల్పమరవవిస్తారకణాదీనాంకురవవృక్షరొ
వసాదోగ్నేషభి త్రికయాఅభేదాధ్యవసితానాంవద్యతుభమాణాం ప్రకృతాత్మతయాక్రమే
ణిన్యాసాద్రత్వానల్యలంకారః || ౧౧ || త్రమితంత్రకృతాథానాన్యానంరత్నావలీం విహః
ఇలిలక్షణంసవశ్లేషభి త్రికాభేదాధ్యవసాయమూలాశిశయోక్త్యానుప్రాణింఇతిద్వయోరం
గాంగీభావేనసంకరః || ౧౨ || అథేతి || అధభయపితా రాసంతరంరథాదవప్లుప్యలంఘి త్వా
పురంనిజంప్రతి - పలాయమానోయము త్తరఃశక్వాత్సప్రవృత్తోనుధావన్దే త్తరస్యానిముఖంధా
వనేశత్రుభ్యస్సప్రకృత ప్రదశనాప త్తేరితిభావః - కశేషుకేశేషుగృహీతవతేతత్తానమితశేషః
ఫల్లనాయలజానాయఫల్లనానిస్సారణకతస్యరవేణహీనస్వరణేతియావత్ || ౧౩ || వాచ్యవ
త్పిల్వసారంశేషద్వారణవే - ప్రముషితాలస్ఫుటానిలభవణానిశద్ధాదభాగాణ్యంత్రీం
స్తథోక్తంఅథ - ప్రమృష్టసింహీతాదివణకంచలతపవహా త్తనంపురాతనంచిత్రమాలేఖ్యమి

బహిఃకమ్యంక్షా త్రాసోమాత్సస్య తేవకారచరితంషణ్ణా మృతూనాంత్ర
క్రమాత్ || ౧౪ || ౧౫ || అథరదాదవప్లుత్వపురంప్రతిపలాయ మామాయము
త్తరఃశక్వాదనుధావన్దేచేషుగృహీతవతేఫల్లనాయఫల్లనాకణ్డరవేణ హా త్తన
చిత్రమవప్రిముషితార్దవణానచనమేవమవాదీత్ || ౧౬ || ౧౭ || కింవాచిశీ
గోచరసిహ స్తబ్రహ్మలేత్వమగ్గోనీహమాతిమరు రాజబ్రాహ్మమూని | నద్యోనివ
తేజాయరథంసమర్చద్యయాఽలం నేత్వామృహంసిజగృహేద్వవశేషమాయః ||
౧౮ || ౧౯ || గాక్షకాలయంతునహవత్సకులై రశేషైర్దోషాన్దహంతుకురవః ప
రంరుగౌపాకా | మహ్యరిపలాయనమపహత్సవమేవదేహి ప్రాణేషుచిచ
పిమేగురుతాంసేత్తి || ౨౦ || ౨౧ || మూతుర్తుఖంమమపురఃపుర వివ త్స్యతుస్య

సద్ధింసంపాద్యంవివంపత్సమాణ ప్రకారేణాఽచాదీతేషా క్తవాన్తి ప్రవిశేషణయవ
సరూపోవమేలిదద్భ్యుచయాయినః|| ౨౨ || కిమితి || హేబ్రహ్మలేత్వంసంవా ప్రాణాపహిప్ర
త్వం విశీక్షుఃకతుఃమిచ్చురిహంలేతీభేదే అమూనిపురోవతిఃసకురురాజప్రమర్యోధనస్యబలా
న సమం గాంలక్ష్మోవీక్షుఃసేత్యధః = సమాంతినమిశంతిఅపారజ్ఞాదితిభావఃరథంస ద్యోజి
భాసంసవనకలయ - పురాభిముఖంకురు - సమర్చద్యయార్ధవాఙ్మయాఽలంపర్యా
ప్రంఅపశేషుగృహావస్థ మాయానిజన్మ హేష్వవనేష్యామిగమయిష్యామియథ్థాజ్జీవిత నా
చీమమాభూదిత్యధః|| ౨౩ || గాఇతి || కురవఃకుర్యోధనాదయఃగాంధేనాఽతశేషైవత్సానాం
కులైర్భుంధైస్సహకాలయ స్తనయ స్తుఘోషాగోపవల్లీర్దహంరుగోపాకాపహరంతుహే
బ్రహ్మలేత్వంమహ్యంపరాయనమేవమపహత్సవమేవదేహిమేమమహాప్రాణేషువిషయేగురుతాం
గౌరవంసించిదిశికుషన్తా ప్రమసినవేగివజానాసీత్కాకోశోక్తిః - పశ్వాదిభ్యః ప్రాణవివమేగతే
యాస్యోగః - లోయపఃక్షణికోఽకిన్సంజా తోట్యానలంభ్యురత్యత్తత్తాదితేభావః|| ౨౪ || మా

తస్మాత్తేనాచార్యైః కృతస్యమాత్రం సర్వనోముకస్యనుమమాతర్ను భాంధరకపురః అగ్రే ౭ గ్రహవ
 త్తిప్తుతి-చర్యుబాబాధ్య మివపశ్యామిత్యథాః - హెకృపాళోకరుణాశిలేబ్బహన్నలేతస్యాః మాతు
 న్సవిధఃసమాపం ప్రతిహానయప్రాసయ - ఏవంచేతి యోజ్యుచిహువ్యక్తిమన్యూనవద
 త్వంఽపదోమాయేత్వాలంకారికాః - మమమోశ్యహయోవంతిక నకాసంతితా వద్భిరేవ కన
 త్రైస్స చిత్రీమన్తాతాత్వామభిషేక్యతి- తవాభిషేకంకరిష్యతీత్యథాః పుత్రదాత్రీకింనదే
 యమితభావః ॥ ౩౯ ॥ ఎతావతీచేద్భితిఃతదాకిమిత్యాగతోసీత్యత ఆహ ॥ చిత్రఇతి ॥ ఆ
 హంచిత్రేయధం విలోక్యచాపూత్తవ్యథే తదపీతిభ్రమతేవిత్యా ౭ గత్యతత్రచి
 త్రైఅనస్థిః అవిద్యమానైరచేతనత్యాదితిభావః - ఇహవాస్తవయధేక్షన్యభిజ్ఞమృమాజ్ఞైః
 య్యేకాభిః వీరాణాం సింహనాదై హేషితై రశ్వానాం హోలావలై స్సృహితై ర్జజ్ఞా
 నాం స్థీంకారైర్వజ్ఞితః ప్రాణనంశయమాపన్నో ౭ న్నిత్యథాః - భాగితస్యకర్వతై
 వనానుకూలాప్యన్త్రీతిభావః - అతఏవవిషమాలంకారః అనభోకత్వైరూః ॥ ౪౦ ॥ య
 దేతి ॥ అహంభూతలంత్వక్త్యాఉచ్చితం రథంయథా అరుక్షంజరూఢి వానస్తి ఆశ్వాత్వా

త్యగ్నే తస్యనయితర్సనిధంకృపాళో | యావన్తినన్తిభుమమోశ్యహే సరిత్తి
 తావద్భిరేవకనతై రభిషేక్యతిత్వామ్ ॥ ౩౯ ॥ చిత్రేయధం విలోక్యాహంచా
 పూదేత్యవజ్ఞితః | తత్రానదగిహోవ్యధిః య్యేకాహేషిత్యుహితై ॥ ౪౦ ॥
 ౩౯ ॥ యథా ౭ మంభూతలంత్వక్త్యా రథమారుక్షముచ్చితమ్ | తథాహ్యన్త్రై
 రంముక్త్యాకర్ణం ప్రాణోద్ధిరోహతి ॥ ౪౧ ॥ ౩౭ ॥ ఇత్యేవమవిలంఘ్యంవయోఃప్ర
 జీవతస్తంతంప్రసమతమపరాజ్ఞేకరపుతేనముమురాస్థలయః ॥ సన్న్వితంకరమ
 మత్వకపతినుతో ౭ పిప్రీవరకయామాన ॥ ౪౨ ॥ ౩౩ ॥ ఉదిలో ౭ సివిరాటపూ
 వతేయదరాద్భరకధంత్వమిదృశః | ప్రవరయోజసి యః కుతూహలాత్సగస్తై

ప్రహేకతకారిలుక్ తథాప్రాణిమమేలిశేయః హృదః నక్షనః అంతరంమధ్యభాగం ము
 క్త్యాకరం హృదంపరాదున్నతంఅధిరోహతీవేత్వత్ప్రేక్ష్యవ్యజ్ఞాకాప్రయోగాద్గమ్యా కతగ
 తప్రాణోంజిహూం పలాయనాయేత్యథాః ॥ ౩౭ ॥ ఇతి ॥ ఇతిథంబులు నిస్సార
 వాన్యంబిలవ్య పదయోః ప్రపితవ్య స్తంసమగ్నర్వ స్తంతంసృపసుత ముత్తరంజలరాంగే పృ
 థైకరపుతేనముమురాస్థలయః ॥ మాభైఃపిరితనశబ్దంపరామృశన్య ॥ అమర్త్యంజేంద్ర
 న్యమతః అభానోపిగిరంవాపం సన్న్వితంప్రవతకయామానదేవాచేత్యథాః ॥ ౩౮ ॥ ఉత
 ఇతి ॥ హేభద్రవిపరీతలక్షణయోలభద్రమలాధమేతియావతీత్యధాః రణభిరుత్త్వంవిరాట
 భూపతేః మహావీరస్య ఉదరాత్ శార్వాత్మధ ముదితోసిజాతోసికథం శబ్దోతాశ్చర్యే కా
 రణగుణాహికార్య గుణానారమ్భంతే ఇతిప్రసిద్ధిర్విరుద్ధత్వాదాశ్చర్యం - ప్రవయా అతిస్స
 ధోపియో విరాటః పరేషాశత్రూణాం వై వై యస్మా ఆధునాత్వంత్యద్ధావేషీత్యథాః ॥ ౪౩ ॥
 తూహూద్యుధ్యతేహిదవధారణే - అత్రతాద్విగ్నరథీరారిగ్గ్రహణీయా ౭ - గానాన్విరు

ధృగారోత్పత్తిరూపావిషమప్రభేదః - వైతానీయమ్ || ౩౪ || సారధావితీ || సారధామయ్య
తంభయంకాత్తనం యస్యతథోక్తే నత్యపిరధీరధిక స్త్యంసంగతేయధేరి పుభ్యః శత్రుభ్యః చి
భేషియదిత్రన్యసిచేదిత వ్రవక త్రుజయప్రాప్తేపిఅన్యత్ వస్తుభుజం వామపృతాపభ
జంతితతద్వాజాంమత్స్యభావిత్వనంశ్యానాంకేకయభువాం మాతృశాశ్యానాంద్వయేషుమహి
మానన్యకృత్తనం భేదః కిమితికామః - త్వత్పలాయనముభయ కులాకీర్తికరమిత్వ్యధాః-పునః.
కిమితిపాతస్తుపునశ్చజ్జేన అన్యదిలిఖయిత్వా కథంచిద్యోజ్యః - స్వాగతావృత్తమ్ || ౩౫ ||
విస్తారేతి || సంచదిఅంతఃపుర స్త్రీసభాంయంవిశ్వంభుంసోఽరోధంచీరవాదంపట్టాపినఃపాండవః
కశ్చనాగత బిత్వాదవీరాగావంచీరసేవవాదమితిచవిస్తార్యఉద్భవ్య - అద్యయథాత్మలాయి
తవతః తవకమ్మః అంతఃపురేషు మానతాంఎతావదేవతవీర్యమితిపరిహాసంకుర్వతాం అబలాజ
నానాం సంబంధినామహత్యూః వల్లనానాం - హసన్మీథజనికమ్మనాం ఆచార్యఉప దేప్తా
భవి తాభవిష్యత్యే వసతునభవిష్యతీత్యధాః - యధేకలాయిత్వాగతంబీద్యనకువన్మీథంహ
నిష్యంతి సమదాయాః - అత్ర స్త్రీణామేవతథాహః సేయిత పురుషాణామిత్యధాం

వైరీరభూ ౭ పియుక్త తే || ౪ || ౩౪ || సారధోగతభయే పిరధీత్వం నన్ది
రయదివిభాసిరిపుభ్యః మత్స్యకేకయభువాంభుజభాజాంమానకృత్తనమితో
పికిమన్యో || ౪ - ౩౫ || విస్తార్యసంపదినీష్టావీరవాదం యథాత్మ లా
య్యంతోవతోద్వరవాభ్యః | అన్తఃపురేషుకృతా మబలాజనానా మచా
న్యపివభిలితామ చవల్లనానామ్ || ౪ || ౩౬ || కియద్విహామంకురమా హృతం
తేనమోదదరేణాతిసభీభిరుక్తామానో త్రరాయాభ్యశము త్రరాయాః కిము త్ర
రంబూహితమ త్రరత్వమ్ || ౩౬ || జరరోజరమెపిమాతులాశ్వరమవ్యస్తమ
గు స్త్యమేకకః | యదియాసినధే ర్యమత్ర తేనవశేరాష్ట్రమిదంభదిద్యుతి || ౪ ||
౩౭ || తదిదంవిజహిహిసాధ్వశంకురుపాశౌత్పతాంతురుద్వపి | తవమత్స్య పతే

తరాదేపథాఃపత్యలంకారః - తథావస్తునాప్రతియతఇతివస్తునాలంకారధ్వనిః || ౩౭ || కి
యదితి || హేఉ త్రరతేతవనమోదరేణఉ త్రరేణ్యమేమంసుకం వస్త్రాణీ జాత్యేకవచనం-
కియత్ కిమూత్రంఅనీతంఆహృతం ఇత్యుక్తప్రకారంసభీభిరుక్తప్రీక్షేకృతేనభ్యుక్తం మానేన
ఉ త్రరాయాః శ్రేష్ఠాయాః మానయతప్రతిలివాక్యాయా ఇతివాఉ త్రరాయా స్త్యదను
జాయాః ఉ త్రరంశ్చితివాక్యంకిం - భవేతిశేషః - తత ఉ త్రరాయాః ప్రతివాక్యంహే ఉ
త్రర - త్వేబ్రూహివ - దత్వత్పలాయనంమానధన మచ్చిమ్యద్వారామహావ్యక్తికరమితి
భావః || ౩౭ || జరరఇతి || కించేద్యవ్యధాః - తవజనకః విరాటః జరరః ఆలిఖద్భః - మాతు
లా స్త్యన్తాత్మ భ్రాతురః కీచకాః అంతంనాశంఅగుణతాః ఇణ్ణకతకరియత్యంత పితకః
విస్సారపికశ్చ అన్యాధేకక అతఃఅత్రయధేదైర్వంసయాసియదితప్రాప్తిపి చేతత
హేఇదందాజ్ఞాంమాత్స్యంతేతవవశేప్రభుత్వేనభవిష్యతిసన్ధాన్యతి - నశేవల ముఖ్యం సంశ్యాన్తి

ద్ధుంరాజ్యమేతేషాంకరణప్రకారయాఅధ్యవ్యయానువారయానిజయాతుర్వ
యామానసవికారేణగెవ్వనిచోమోహాత్తేనయామోకలుమోవిమోక్షాత్తవః తమర్జునం
పూర్వకమేప్రితివాచాకోసన్యాసాంసిద్ధాంతంగంభకత్రిభిమతార్థమివయథాంతయో
ద్ధుంధూషితుంచేతితుమర్థావృథావవధనాపిసూత్రేణవతుధీః - చర్యవారయఃసర్వతోనిరుం
ధంతిన్ - అత్రగాండీవటంకారేణజ్జానానుమానాదనుమానాలంకారః - లేనఃకుష్మాకాహ
తుకపరివారిణ సవర్ధనాత్మక కావ్యలింగిగాజ్జీవవాద్యయోరంగంకీభావేనసంకరః - అత్ర
కరతలద్వయమండపేతి పరంపరితరూపకేణ సంధాసించురితికేవలరూపకేణసిద్ధాంతమిత్యుపప
యాచనంస్యప్తిః - ఉపమయాచాజ్జానప్రాబల్యకౌంపదోజల్యయోః త్రుతితేర లంకారే
ణవస్తుధ్వనిర్వసిప్రామయః || ౪౪ || విజయస్సేరి || తతఃపరివాచణానంతరం పరస్పరసాగ్రిః
స్పహప్రభృధికాః విమతానాశత్రూజాంజయః బాణాః విజయస్యార్జునస్యరథే - జగ
తాంభీతికరాః భయజ్ఞురాః అహిసంఘాస్సర్వసమాహాః జనశేజయస్య పారిషీతస్యరాజ్ఞ
స్సంబంధిన్యాః యాగవేదేర్థ్యభేదమృతుండజ్జనకేతుః - అత్రాప్రకృతవయాకౌరవజ్ఞా

ధాసింస్థురయంపునర్థసినిబద్ధమాగతజిత్యధ్యవ్యయానిజేవ్యయాచరూమైవి
వయోపూర్వకమేస్సిద్ధాంతమివయథాయతంపగ్యవారధ్యం || ౪౪ || విజ
యస్యభేదతోసవే తుర్విమతానామివవపరిస్పహస్రాః | జనశేజయయా
జేవేమధ్యజగతాంభీతిక రాజనాహిసంఘాః || ౪౫ || జమ్భుగోషాపితసయో
జగదేవీరోజస్యసమరభతజ్జమ్భయితుంమహియః | పృత్యధిర క్రతటిసన్నవ
నైశ్వరాణాంభేన్యన్మివాధపితృకాననవానదోషమ్ || ౪౬ || చలదశ్వ
రభస్వపాత్యరేణూర్వరణస్రజ్జధుభిః పృథియశానిమ్ | సఖభుష్ట రణాయ

కానాంపదోక్షాశ్వరత్వప్రతితేర లంకారేణవస్తుధ్వనిః - భౌవద్భందసికం || ౪౫ || జమ్భ
తి || ఆదజగిత్యేకముఖ్యంవీరః నైవషీకవికేవ్యభావాత్సమానః - జమ్భుద్విషంజంప్రస్యతసయో
ద్భుసాశిశరాణాంజివాణానాంజితృకాననశ్చకానేవాసేనయోదోషః ఆశుచిత్వరూపః తంప్ర
త్యధిగనాశత్రూజాంర క్రతటిసిమశోదీతసదీమర్షవనై రభిషేచనైఃభేత్తంతయేతితుం ఇచ్ఛన్
భేన్యన్మివేఘ్నాత్ప్రేయ - మహియః శ్లాఘ్యంజన్యంయద్ధంజ్జమ్భయితుం ప్రకటయితుం
సమరభత - ఉపకాంతవాక్ || ౪౬ || చలదితి || చలన్పిథావపిన్రైన్వీరభేద్యనై శ్శ
ఉత్థాఉద్ధూతాః రేణూగూః వరణస్రజాంస్వయంవరాధాపుష్పమూల్యానాం మధుభిర్
కరంధరసైః శాంతిక్షయంప్రణీయపాగ్వియ్యన్వయంసఖమనావరణంయథాతథాదృష్టః
రణః యాగిస్తధోక్తాః యథాభవేయంతథాసురవామాంఅప్పరణః గగనేఅకాశేనమేయః
మిశంజిన్త అత్రయథేనిశ్చిత్యసూతసవల్లభప్రాప్తింగృహీతవరణస్రజాంగగనంజన్మరిత్యర్థః
అత్రరణరేణూర్వరణమాల్యరసక్షయనమ్పంధేనంబంధోక్తిరూపాతిశయోక్తే రజానసహని
ష్టమాణవీరభటానామసంభేద్యంత్యరూపవస్తువంజికాయాఃరసక్షయంజయోపాతమ హేతు

మతూరుక్తిరూపస్య హేత్వలంకారస్య చ ద్వయోరేకవాచకానుప్రవేశసంకరః ॥ ౪౭ ॥ కౌంతే
యేతి ॥ అధికౌంతేయస్యాన్లునస్య సంబంధినిఃకర్షద్వితయస్య శ్రోత్రయగ్నస్య ఉపకణ్ఠా భ్యాం
సమీపాభ్యామేవమామూర్తికాభ్యాం జ్యోతిషికాభ్యాం ఆవేషితాజ్ఞాపితాజ్ఞేత్రయత్రాయే
మంత్రైరాకణాక్షప్య గుణముక్తైరత్సర్థః - సన్యసాచిత్యాకర్ణాన్ ద్యోయేత్సు క్తం ఆన
మంతావ్యాతాని తియ్యనిశల్యాని బాణాగాగియేమంత్రైర్భాల్లైః బాణవిశేషైః కుబేరస్యాశా ఉ
త్తరః క్తై రిణాంకౌరవాణాం ఆకాగౌగ్రహణశృంఖలచద్యయమపి రురుధేనిధా భగ్నాచ-
అత్రకుబేరదిశః కౌరవశృంఖలాయాశ్చ క్తైః పిత్రికాభేదాధ్యవసితేన రోధే నామఃకస్యకమ్యత్వా
త్తుల్యయోగితాభేదః ॥ ౪౮ ॥ ఉద్ధారేతి ॥ తదానమీకేయధ్ధేతేన శక్త్రుశుతేన బహునానధను
పిగాంఠీవేచక్రీకృతేనుశాకషణేన మండలీకృతేన తిమగ్ణానాని బాణానాం సంబంధినిష ఉ
ద్ధారః నిషంగాదాదానం సంబంధిషుద్ధానం పరిముక్తిః ప్రియోగితాసుచిన్మకుక్రియాసునిధార
ణస్తమీ - తానామధ్యగత్యర్థః ఆద్యే ఉభేవచిన్మన్వీయే ఉద్ధారసంధాన క్రియేద్యే ఆపి
అంతిమయామోచనక్రియాయానమ సాయుజ్యమేకీభావమాపయి - ప్రివేషవేత్సుత్ప్రేయ

ధాభవేయసురవాణాః క్క నేతధానమేయః ॥ ౪౯ ॥ కౌంతేయకణ-
ద్వితయోపకణ్ఠాభ్యాం - కావేపిత్రైత్రయత్రైః । ఆకాతశలైర్గురు
ధేనభలైరాశామద్యేన్యచవైరిణాంచ ॥ ౫౦ ॥ ఉద్ధారసంబంధినిముక్తి
మమగ్ణానామాద్యే ఉభేవపిత్ర దాతృకుక్రియాసు । సాయుజ్య మాన
తురిషా నిమయానమీకేచక్రీకృతేధనుశక్త్రుశుతేన ॥ ౫౧ ॥ ౪౯ ॥ యు
ద్ధసీమ్నిభృతగర్వవిపురీషామూర్తికాక్షకటానిస్సృతావృణః । తత్ర లక్ష్మ
మకరోత్సకృష్ణారాతన్యతాతదవైలవంచయా ॥ ౫౨ ॥ ౫౦ ॥ కాణాయ
రపాతయదధఃకరిమద్భలానాం శుద్ధైః పంచద్భైరబిద్యుధిస్తాన్మనూనః నిదా

లాఘుభాతిశయాదజ్ఞేయాదానసంధానం శరాణాం మోచనమేవనైర్వదేద్యశ ఇత్యర్థః ॥
౪౯ ॥ యుద్ధేతి ॥ కటావేవకటకౌకుష్టుతాభ్యాం నిస్సృతాని గ్ణతాని అమృదాని మదజ్ఞాని
యేమంత్రోక్తా అన్యత్ర నిలవృన్మన్వీతనిర్హారాకా అతపివభృతాః నిర్వన్య ఆహం
కారరసన్యవిపురీషః బిందవేమైస్తథోక్తాని పిత్రికానామృత్ప్రేయ - తత్రయధ్ధసీమ్ని రణ
భువి మూర్ధితాన్వ్యాస్తాకంబరాణ్ గజాన్ సలిబాణాన్ తస్యాన్లునస్య తాతః పితాఇం
ద్రః శైలానాం సభ్యయాన్ సమాహాసపలక్ష్మ్యగరవన్యం ఆకరోత్ గజానవధీర్వర్థః - ఉ
పసూప్రేక్షయూన్సంస్పృష్టి - యత్రుభుజగర్వవిపురీషా ఉచ్చితా నిత్యవపారేభ్యుమేణభు
జయోగ్గర్వవిపురీషాంగర్వాతిశయానామిత్యర్థః - ఉచ్చితా ఉన్నతాని తిత్ససింహ పరిపి
తంతత్త్రింశేన సంకలమితి సహృదయానివకలయన్తురథోద్ధతావృత్త ॥ ౫౦ ॥ కాండైరి
తి ॥ పంచండతరాంతిభేషణోదోషాబాహూయన్యః ॥ ౫౧ ॥ భుజబాహూన్ సేష్టోదో రిత్యమ
రః - పాండుసూనురబాణాని ద్రావ్యతాం అగ్రేస్తావనాప్రేరణ మనంజిత్యతాంభి

లానాంవైరిహహీపతీనాంశత్రురాజానాంషుభూంస్థూలాయతాంఉపధానానాంబర్హణాంఽజ్జిః
శిరోభాగక్షిప్యభూలాది సర్వీత్రయత్రవిశేష ఉపధానంఉత్పాదయకజనయన్వివేత్సుతేప్రి
యైయధియధ్దేకాంతైవాఽజ్జిః ॥ ౧ ॥ కాండోస్త్రీదండబాణార్హవగాఽవసరవారిషుభత్య
మరః - కరిమండూనాంగబద్ధుచానాంశుండాః కరాకాలధః భూతలేలపాతయత్ - పాత
తవాక ॥ ౧౧ ॥ విశాలేతి ॥ మహాంతఃకరిణాగజాః - దేహస్యమధ్యేవిజయస్యఅర్జునస్యఅ
స్రైణబాణేనదత్తం కృతంవికాలంవిస్త్రీకం రంధ్రంబధాన్యస్తః స్కందస్య కుమారస్వా
మినశ్శత్రానామాయుధేనతాతారందితామేఘులమధ్యదేశః యస్యకస్యక్రాగ్నిస్య నామవర్హ
తస్య లీలాంబివప్రుః - స్వీవక్రుః-అత్రఅస్యలీలాయాలస్యత్రాసంభవేన తత్సదృశ లీలా
యేపాదసంభవద్ధ మునంబంధనిబంధమోనిదశకనాలంకారః ॥ ౧౨ ॥ అధోరణస్తేతి ॥ ఏకా
కాచిత్సురవధూదేవాంకనాదవమాకాశంప్రతిఉత్పతీతేఽగ్నిపతతా అధోరణస్యగజా రూఢ
స్యశిరసాలబ్ధానబాణచ్చిన్నేనతిశేషః - అథకమాగేమాగమధ్యేనంధానంరంబంధంభజతి
తితద్వాజికబంధ అవమూర్ధకశేబరేకస్త్రింశ్చైత ప్రజంవరణమాల్యంస్యస్యనిషిప్యనమసురభా

స్యతాంనిభిలవైరి షోహీపతి నామత్పాదయన్నివ పృథూరుపధానప జీః ॥ ౧౧ ॥

౧౧ ॥ విశాలగర్భంవిజయాన్త్రదత్తందేహస్యమధ్యేదధతోపహస్తః ॥ ౧౨ ॥

స్తస్యశత్రాక్షతమేఖలస్యక్రాగ్నిస్యలీలాంకరిణాంవివప్రుః ॥ ౧౩ ॥ ౧౨ ॥

అధోరణస్యశిరసాపతతార్థ మాగేనాధానభాజిదివముత్పతితేకబన్దే । న్యన్యన్ర

జగురువధూరధబద్ధ మానాత్తస్తాస్థియాదిశిఖలాయితదూరమేకా ॥ ౧౪ ॥ ౧౩ ॥

త్యక్తాగజాశ్చజనాస్తురగాశ్చవీరాయోధాశ్చతేనసహత్రాభువమాశుజన్మః ॥ ౧౫ ॥

త్రాస్యతానివిడమత్రనరేంద్రసంఘాత్ప్రీతేవసమ్యగవకాశజిఘ్నుయేవ ॥ ౧౬ ॥

౧౬ ॥ గడ్డాసితారవినుతావ్యసితాపిశజ్జీ చక్రైతయోస్యహచరీచపురా విధా

స్త్యేతిభావః - అధనితేసాన న్తరంబద్ధంహానంయేనతస్మాదచేసనత్వేనగత సల్లాపాత్తస్తూతఉ

త్తవిధరంభంధాతభియాభయేనదివి అకాశేహాగంబలాయత - ధావతిస్త - అత్రహానజ్యభ

యస్యవిశేషణకత్యావలాయనహేతుత్వాత్పదాభాహేతుకకావ్యంకస్య భాగ్రితిమడుజ్జీవిత

త్వాద్వయోస్యజ్జగః - యత్తుగతప్రాణంధృష్ట్యైలజ్జావతిబభూవేత్సర్థక ఇతిస్యసింహః తద

నాఘ్రాతశ్చంగారగ్రంధస్యతస్యనచోద్యంత్రాసేన సభాధిరాజ్జ్ఞోదయస్యలోకాస్త్రా

భయవిరుద్ధత్వాదితి ॥ ౧౩ ॥ తుక్తాగ్నితి ॥ తుక్తాఽన్యతాఃగజాశ్చజనాఃజవాధికాః తురగా

అశ్వాశ్చభూరాశ్చార్హకాలినః యోధాశ్చతేనాజానేనఃహతాశ్చిన్నాస్యంతఃఅత్రయంధ భూ

మానివిడంసంబాధం యథాతథానిద్రాస్యతః అగ్రేత్రస్వాపనాస్త్రేణశయిష్యతః సరం

త్రాజాంరాజ్ఞాంసంఘాత్ప్రాక్పూర్వమేవసమ్యగసంబాధంయథాతథావకాశస్యశయ

సన్ధలస్యహీతుమిచ్ఛయాజిఘ్నుయేవేత్సుతేప్రియై - భువంప్రత్యాశుజన్మః సంబాధ సతి

రేంద్రావేషయూరుబలానామవకాశస్యరుబాభత్వాదితిభావః ॥ ౧౪ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ పురాన్య

ప్యేకాలేఖితాబ్రహ్మణాంగానామసితాశ్వతాతపసినదీచక్రేస్తప్తై - రవిసతాయము
 నానామసితాసీలాతపసినచక్రే - తయోగఁగాయమునయోః సమాచరీనభీనరస్వతీ నా
 మసిశంగీపింగళా గౌరాశిత్వాత్ జీవ - తపసినచక్రే - రుచాకాన్త్యాశోణారక్తాకాచిత్ర
 టినీనచక్రేఇతిలిపితక్ర ప్రకారాధ్యేతారివేత్సప్రేక్షా - అజానేనబాణానామూఖిభిః పన్తి
 భిః అన్యక్సరితారక్తనదీనాఁశతంబితేనేనృప్తం - బ్రహ్మంగానితారవిసృతాప్యసితాపిశం
 చక్రేతయోస్సహచరీద పురావిధాతేత్వేనపూర్వాధం ద్విలయించపారేకువిరించిరి తిన్వి
 త్యయితోనుషంగః - చక్రేఇత్యన్యస్థలత్రయేకతఃత్యేకప్రకర్షణీచక్రయోగ మాత్రిత్య
 ఆనన్దయాయోగశ్చ - యద్యుఃశోణానదవిధా త్రాన్యద్భవః - తథాపివనస్య అతవివశోణా
 రుచాతపసినృప్తమ్ || ౫౧ || కర్తేతి || తతఃయధియుద్ధ దేశేనదంనవత్రయోజ్యుఃగ్రేరా
 ధేయేక్యుతాస్త్ర ఇత్యుక్తప్రకారస్యగవేషణస్య అన్వేషణస్యవీచయేపాత్రేపలయితేనతి
 తియావత్ - గాంధారనాథేపునఃశకునౌతునిగః ముత్యుత్రయాతుంబృతఃశాంభ్ర మఃవ్రా
 చ్యాదాప్రతీచ్యాజ్ఞానంయేషధౌక్షేనతిదుర్యోధనేవిచలితంభిన్నం శత్రుంయస్య తదోక్షేన

(తా) శోణాయచానతపసినతిలాజ్ఞానేనబాణాశిఖిశ్చతప్తైస్తరితాంబితేనే ||

ప || ౫౧ || కర్తేక్షేతిగవేషణస్యవిషయేగాన్ధారనాథేపునస్త్రిగః ముద్భృతదిగ్భ్ర
 వేచికలితచ్చక్రేపిదుర్యోధనః | వ్రోణేషిక్షుపితధ్వజేతథనుచ్ఛజ్జేషితస్యాత్మ
 జేమూఢాఽలసతిసస్మతేసియధిసామచూతురూణాంచమూః || ప || ౫౨ || వీ
 జామునీన్ద్రోవిజయస్యయద్ధంసీరద్ధృభావేననిరీక్షమాణః | ఆనన్దజైరశ్రుధి
 రేవచక్రేహస్తార్పితైరాహ్నికకృత్యమభి || ప || ౫౩ || విన్దయాణావవి
 భావరివిభుఃపీక్షువీక్షువిజయస్యవిత్రమం | ఉత్తమాద్ధమభిలాషురోగజైరూ

తిద్రోణేషిక్షుపితంనాశితంధ్వజాయస్యతిధోక్షేనతితస్యద్రోణస్యఆత్మజేషిక్షుధ్వామ్నృషికృ
 తఃభవషః భంగఃభేదః యస్యతథోక్షేనతిసరితఃగంగాయాస్సుతేభిష్టేషిమూర్ఖాస్యాస్తీతి మూ
 ఢాఽలసతిసాకురూణాంసేనాచమూఃమహ్నాహ్నానాభూత్అత్రపలయనాద్య సేకక్రియా
 లంకాగవద్యాత్సముచ్చయాలంకారః - శాడూలవిక్రీడితం || ౫౩ || వీణైతి || విశాస్త్రీయో
 మునీంద్రః వీణామునీంద్రఃసారదః శాకపాధివాదిత్వాత్సహసః - విజయస్యార్జునస్య యు
 ధ్ధంసీరంద్రభావేరావిచ్ఛేదేననిరీక్షమాణః పశ్యేత్సకాలభ్రేలకాశేహస్తయోరకాలైర్న
 స్తాభ్యాం గుప్తీతైరత్యధః - ఆనందాజ్ఞాతైరానందజైః అశ్రుభివాఽమృజలై రెవ అహ్నిభ
 వంఆహ్నికంకృత్యంమథ్యాహ్నిస్సాన సంభావందనాదికార్యంచక్రే అనం బభ్రేనంబంధి
 రూపాతిశయైః - ఇంద్రవజ్రా || ౫౪ || విన్దయేతి || విన్దయః ఆశ్చర్యమేవాణావ
 స్సముద్రః తస్యవిభావరివిభుఃచంద్రమితిపరమృతితరూపకం - అత్యాశ్చర్యవ్రవర్థకమిత్యర్థః
 విజయస్యార్జునస్యవిత్రమంవీక్షువీక్షు ఆదరాద్ద్విరుక్తిః సామమారధణంగానేషిత్వేనవ్ర
 ణేధ్వా ఊర్వకృషిలభిలాషామహ్నరసాంగైస్తస్యహఉత్తమాంగిరఃఅకమ్పయితే - శ్లాఘయా

మానేత్యధాః - అత్రాపిష్టసూక్తాద్విద్యేషవత్సామ్యస్యాసిత్వాను నేది సుతానై వృతి
 త్యథాఽంతరాక్షేపాదధావ్యులంకారః - రథోత్త తాన్వత్తం || ౧౮ || వపురితి || వపు
 నిజదేహంలస్త్రీభ్యఃఅజునవాశేభ్యఃసాత్ప్రవతామహితవతాంతదధీనవసేదేతిసాత్ప్ర
 త్యయిసుభానాంసరిభూతానాంవరణాథం ప్రజేమలాంకరణమితిక్రియాధ్యత్వానా
 చతుర్థి - కులిశాయధన్యఇంద్రన్యకాభీకల్పన్యక్షఃకుసుమానామన్యయేభ్యదేహానీక సలభానాం
 ల్లవాన్యవివిధధవారవధూభ్యఃఅచ్చరోభ్యఃదక్షాత్తుపతాఃప్రన్యకాభ్యంలవాన-పాప్ర
 బాక్ || ౧౯ || ప్రన్యకాభ్యాఃభ-త్తుపభ్యమరః - అత్రకల్పపుక్షన్యన్యకాభీత్యాన్వంబంధ
 పితత్వంబంధోక్తేరతశ్చయోక్తిః - తయాచాజ్ఞాననిహితారిహితాం అసంఖ్యేయత్వప్రతీతే
 రలంకారేణవస్తునిఃసుమంగలీవృత్తం || ౧౯ || బాహ్యార్థితి || తతఃపరిష్టైరైవైవిధిగర్భ
 ణచృష్టేనిముక్తానికుసుమానియన్యకాభీక్తస్యతస్యార్థస్యనన్యకాహేయ్యాశ్చుభిసంపాస్యా వసా
 స్త్రీన్యమహిమాతిశయేననిఖిలారిహితాంప్రతనానేనాయధాదవతీణాంపాప్రన్యన్యైయం
 ప్రయమపనతుం నివారయితుమివేత్సుత్సేయై - నిత్రాయితేన్యకైశ్చ - అత్రోన్మోత్సే

ర్వశీనభశిసావ్యక్తమ్యయత్ || ప || ౧౮ || వపురస్త్రీసాత్ప్రత వతాంసుభ
 టానాంవరణప్రజేవిబుధవారవధూభ్యః | కుసుమాత్వయేకల్పయాన్యవికత్వా
 ద్విసతామవాపరికాయభవాభీ || ప || ౧౯ || బాహ్యార్థప్రవృత్తకుసుమా
 న్యతారినిలిష్టైర్నిప్రస్వావసాస్త్రీమహిమాతిశయేనతన్య | నిత్రాయితేన్య
 చృతనానిఖిలారిహితాంయధావతీణామపనతుమివేత్సుత్సే || ౧౯ || ౬౦ ||
 తతస్సభీభత్సుంబరేత్యమానీతనిజవధూ పరిభవానరూపలక్ష్మిన్యయేవ సారథి
 నావిద్విషామపహరి తవిధివరిధానాగురుపభృతివ్యమిమామివా స్వాహా మా
 భూదితికృపయామన్యమానభవపునరపితవ స్త్రీంక్షణాదేవసంజ్ఞావర || ప || ౬౦ ||

యైశ్చస్వానాస్త్రీమహిమాతిశయంప్రత్యహేతోరపిజ్ఞానేరణశ్రమశామకన్యసురతరుకు
 నామవషణన్యహేతుత్వోక్తిరూప పౌఢోక్త్యలంకారణాజ్ఞే వితేదిద్యయారంగాంగీభావేనసం
 కరః || ౬౦ || తతః || తతఃసభీభత్సురజ్ఞానః పరిషదినధాయాం నభ్యుగానీతః ప్రా
 తేయోవధూపరిభవః దౌవదీరస్కారః వస్త్రావహరరాపతన్య అనురూపన్యఅనుగుణన్య
 భలన్యవదాతుమిచ్ఛా వ్రవిత్సాతయేవేత్సుత్సేయై - సారథినాఉత్తరేణ విద్విషాం కౌరవా
 జ్ఞాంలపహరితానివివిధానినానాజాతీయాని పరిధానాని అభీషస్త్రాణీయేనభీక్తస్యకాయ
 ద్వావరీధానశబ్దోత్తపరితోధత్రభితిభ్యత్వత్యా వస్త్రీమాత్రపరః తేషా త్రీయోదేన్యత్వేకి
 మితిభ్యజపటికలక్ష్మైఃక్షేప్తకాపీనకృత్యాభిత్వత్తరగ్రంధోనవిరుద్ధతల్పాధ్యయం అమిమా
 భీరోవహిణగురుపభృతిమదోతాచార్యామిమయేకపయాదివా అమిస్వావసానిద్రామా
 భూత్ తన్యమహాదోవత్వత్తరణాదిభావః - ఇత్యుక్తస్త్రికారంమన్యమానః అహోచయన్నిదే
 త్సుత్సేయై క్షణాదేవతవ స్త్రీంప్రస్వావసాభవరసంభవతవాక్ - ఉత్సే

మోక్షయచ్చనన్యస్థిః || ౬౧ || అథేతి || అథాస్తోవసంహారానంతరం పరిమాలనము ద్రయా
ముకుళసావధాయా అరుణితాన్వజాతారుణ్యాద్వశః నేత్రాణికరాంపల్లః అగ్రశ్రైః పరి
మృజ్యవంఘ్రవ్యపటుప్రమృతాత్ బృహ్మకరణాగ్నేతోః ప్రకటితానివిప్రతాసితస్యానివక్త్రాణివి
లానీవత్రైరుపక్షితామరురాజవముః దుర్యోధనసేనాచిరాత్ ప్రబుబుధేప్రబుద్ధాబుధ్యతేః క
తేఽరిలిఖ్ - స్వభావై క్షీరలంకారః - ద్రుతవిలింబితవృత్తం || ౬౨ || పూర్వేతి || తస్యతి
ర్జునస్యసిఖిలఖాణాః పూర్వం ప్రసృతః పరియోగేణముదితాఇవేత్యుత్ప్రేయో ద్విషత్సుదీక్షా
మౌవనిద్రాగ్రంధః పురణం ద్రుతీత్యర్థః అహమేకంతులమునాఅజానేనపశ్యాత్ సర్వై
భ్యోవ్యవసంతరంప్రయాత్తమిత్తుక్తప్రకారాద్రోషావినేత్యుత్ప్రేయో - పరిస్వాపనమస్త్రం
ద్విషత్సుతాదృశీదీక్షాంతాంసిత్రాంనవిత్తారనదదౌమాతీని ఏవప్రాణాత్మయేనాపి
వ్రభాఃకృత్యం నిర్వహంతీత్యర్థః - పరిస్వాపనాస్త్రేణనైత్యోహతయిత్యర్థః - ఉత్ప్రేయో
వ్యయస్యాంగాంగీభావేనసంకరః || ౬౩ || నఇతి || సభాతేఽరాష్ట్రేః పుర్యోధనస్తునమియ
ద్భేదిరాటసుతేన ఉత్తరేణ అపసితేనేలే అంతరియోత్తరీయేయస్త్రింస్తథోక్తంకవపుః నిజశరీర

అథదృశిఃపరిమృజ్యకరాష్ట్రైరరుణితాః పరిమాలనముద్రయా | పరికటితా
స్వవిజృంభకరిజ్యమృతాప్రబుబుధేమరురాజవముః || ౬౪ || ప || ౬౨ || పూర్వ
ప్రయోగముదితాఇవసన్యభాణానిద్రాద్విషత్సుదీక్షిలాదరునదీక్షామ్ |
అశ్చాప్రేయిక్తముమునాహమితివరోషాప్రస్వాపనంచువిత్తారనతా దృశం
తామ్ || ౬౫ || ప || ౬౩ || పూర్వపురసుశోచ్యధాతేఽరాష్ట్రేన్మణిరివిరాటసుతాపసీ
తదేతిమ్ | కులిశభృదనుజీవిదత్తబన్ధాకుశలనుమన్యత ఘోషవాటయా
త్రామ్ || ౬౬ || ప || ౬౪ || పరాంచితకుం వదినాన్యనీశాః పశ్యాద్విషు
వోఽననభస్యమర్యః | నిరీక్ష్యనగ్నాన్మృసతి స్త్రియాతానిమాలనాజ్ఞం

మనుశోచ్యదృష్టాపరిభిఃకృతులిశభృతః ఇంద్రస్యఅమబిభిఃభృతైర్భగవద్భైర్వదత్తః
ధరియస్యాన్తాం ఘోషవాటయా త్రాంగౌకులప్రయాణంకుశలంక్షేచుంఅమన్యత-తతో
స్యవమాశకరీయంయాత్రైతినంభావితవాః అత్రోభతారోషవాటయాత్రాగ్నేష్వప్రత్ర
విశలేతరరూపానగోర్మత్తినణానార్విషమధనః-ఏవంతత్రబంధస్యదోషస్యాపిగుణత్వేనవరకా
నాల్లేశాలంకారశబ్దయోరేకవాచకామప్రవేశసంకరః - పుష్పితాగ్రవృత్తం || ౬౭ || ప
రాంచీతి || అక్షుఃప్రసృతసంకర్షావేవస్త్రాక్షావేవస్త్రాక్షా దుర్యోధనాదీః సరిత్యహియా
జ్జయంతితాఃభిన్నాస్సత్యేఅతఏవవదనానిముఖానిపరాజ్ఞిపరాజ్ఞుఖానికరుంపశ్యాత్ పృ
థ్వభాగేనభస్యాకాశేవిమదోఽనబహుళంపునంబాధేనహేతునాఅనీశాఃఅశత్రాస్యత్యనిమాలనం
నిమేషంజానాతీనిమాలనాజ్ఞానిమేషశూన్యమిత్యర్థః - నయనం సెత్రేన్ద్రియం స్వీ
యంనినిండుః సందంతిన్ - అత్రనగ్నస్త్రపావలోకనవ్యజ్ఞాంప్రతీతస్యాశ్చవదనపరాజ్ఞు
భ్యోదృష్టమంద్రోచహేతుత్వాత్త్వదాహహేతుకంకామగిగ్నవ్యయమంగంగీభావేనసంక

ణాంవివంశాన్మనోహరః-మదఃస్యకదనపారాజ్యఖ్యకరణాశక్తింప్రతితస్యాశ్చనేత్ర సమీప
 మోద్యమంశ్రితితద్వీలనరాహిత్యస్యనేత్ర నిదనంప్రతిచహేతుత్వాదు క్షవిభవేన కావ్యలిక్ష్
 త్రితయమంగాః రావనకీణంలీలన పాధమికంసమ్యుదేశనపారాజ్యఖ్యకరణాశక్త్య
 సంబంధపించుంధో క్షిరూంయూచితయాత్వాన హేకవాచకానుప్రవేశేనసంకీర్ణంత్యియా
 నామపిసంకరాణాంపునరంగాగ్నిహవేనకరణమి ధీభిరనునధేయన్ || ౭౫ || ఇతి || ఇహ్య
 క్షప్రకారంసగ్నభావేన ప్ర రాహిత్యేస్థాస్మభిః తిష్ఠగతిభిః వ ప్రసూనాస్థాభిరత్యధాః తను
 భిశ్చరేరే పరిభవ-ద్వైలజావకృతావమానమృధ్యాస్త్రీనిలినేన్ద్రియూదనంభృతాం నది
 పా తాంబోదము రాంబంధోగానస్థాంలనుభూతింవలభివిధానాః జ్ఞాపయంతస్సుబలమహి
 తుగాంధార్యాపుత్రాః దుర్యోధనాదయః ధ్వజపటానాంశకలాగ్రైఃక్లైష్టం నిమిశతం
 కౌపిసకృత్యోయేనతథాత్వాగః స్వాంస్త్యయాపురిహ సేననగరంప్రత్య గచ్ఛన్ పృత్యాగ
 తాఃలక్ష్మీనాంసృజ్యజ్ఞాదకృతావమానాను రూపిత్యాదనుమానాలంకారః - ముచిసి
 వ్యవ్రం || ౭౬ || తదన్వీతి || తదనుకౌరవగమనానంతరంహరితాంవిశా మంగణేషు ప్రాంగణే

నయనంనివిష్టః || ౭౭ || ఇతివిధివలద్వైసంభృతాంభోగము రాంబంధు
 రభిః ధానాస్థాస్మభిరసగ్నభావే ధ్వజపటశకలాగ్రైఃక్లైష్టకౌపిసకృత్యాస్సుబ
 లమహిత్యపుత్రా స్వాపురింప్రత్యగచ్ఛన్ || ౭౮ || తదను హరిదట్టణ
 విశ్వార్థ లక్ష్మీమతేజయశట్ఠరవైనిజాయధ నిత్యేవరీషీమధాతమటూమృషున
 దాధిరాజ్యలిప్తానన్వ పికలికిలిత మనుభవితుకామభవపునరపిప్రవణమేత్య తరుని
 హితశస్త్రసంభారః పురాన్వహేతేషుగణేష్వావామేవలిపవణాచ్ఛత దశా
 శ్చంప్రతికృజ్యతే ఇత్యుపాలబ్ధుంకృతాన్వీధ్యాభ్యాం క్షైబ్యసారథ్యాభ్యాం
 యః తానుషట్టనః కురుకుజ్జరోభూమిజ్జయమేవంజగాద || ౭౯ ||

మవిశ్వంఖలంగిద్వృత్తిబంధకంయథాతథావిశ్రమితః వ్యాప్తవిజయశంఖరవః దేవద త్తనా
 దిఃయస్యసః నిజానామాయథానానిత్యేసంన్యాసరక్షంతిరేషీమధాతానాంపికావానాం
 కుటుమ్బేషునైః రుధిరాంజలిపానై తృప్తేగ్రాంబకే లిలంకలకల్పసింహే అనుభవితుంశ్రీ
 లుంకామోయస్యతథోక్తవిసన్ధి పతిత్యుత్ప్రేయే - పునరపిపితృవణంశ్చ శానం ఎత్యతరాశమీ
 వ్యత్యేసిహారిః న్యస్తాశస్త్రాణామాయథానాంసంభారః సమూహాదేనతథోక్తేపురాన్వరాట
 నగరాత్పహేయాతేషువసన్గతేషుగణేషు ఆవాంగేష్వివతదరబంధిసాగణాద్భుక్త్య దశానం
 జగతివర్షితేత్యుక్తప్రకారముపాలబ్ధునింసయం కృతంసాన్నిధ్యంయోభ్యాంభోక్తాభ్యామి
 వన్ధితాభ్యాంసాన్నిత్యేయైక్లైబ్యం సప్త సత్త్వంసారధ్యంవీతాభ్యాంభూయఃపునరపిక్షిత్తి అను
 షంగంజవనంబంధేయస్యసంకుటుంబజిజ్ఞాసఃభూమిజయఇత్యుక్తసైవనామాంబరం
 తంప్రతివివం విత్త్యుమాణప్రకారేణజగాద ఉక్తవాక్ ఉత్ప్రేయేద్వయస్యసంస్థితిః || ౮౦ ||
 ఉత్తిప్రేయేద్వయస్యసంస్థితిః || ౮౦ || తుస్మాదేతి || సోమహరణి ప్రరతేషాశంశిభిరకృత భారణే

శీతురుబంధయేత్యధః - ముఖ్యే శ్రుణ్వణాంబుస్సహితమాగంధారావత్ తింమాజంయదో
 స్థినిజవాహతోచాపంబూన్యాసహింసః జైతరహసిధూ - విషేష - గృధ్రేటానాంకౌరవాంశు
 కానాంరాశీరుపతి ఆస్వపువశిశరధికత్వేన తిష్ఠేత్త్యధః || ౬౮ || బధానేతి || ధైర్యబధా
 న - చిత్తేస్తాపం - బంధూవాంవిరాటాదీనాం గౌస్థ్యాంసహాయమాత్మనమేవలరిణాం
 కౌరవాణాంజయస్యహేతుంవదన్ బ్రాహ్మీ - మాతు స్సధేస్తాయాశ్శుగ్రే వాశితుర్విరాట
 స్యవానుంత్రిణాంవాభురిమమత్స్వస్య వాండవత్వాదేగంధంబేశమసిమాజూచయనచనేంగి
 తాభ్యాంమాజ్ఞాపయజ్జతి - జగదేవిపూర్వేణాస్వయః || ౬౯ || గంధాగంధకలమోదేలేశసం
 బంధగర్వయోరితివిశ్వః || ౭౦ || అధేతి || అచటజానోక్త్యసంపరంతధాయధాభవతోక్తం
 నవంథాకరిష్యామిత్యధః జిహ్వక్తవ్రీకారమభ్యుపగమ్యులంగీకృత్యతలజలకేసరక్తక
 దమేనారుపితాగ్నంజాతామన్యాః సేమిరాఖ్యాశ్చక్రాంతాయః షట్టికాఃయేహంతైరత
 పివస్విషతాహతాప్వదితై దుఃఖిణిమిత్రజన్తైర్బలతచక్రైర్గంగారచక్రైర్వివస్థితైర్వేదత్య

కుమారమౌశీకురుకేశపాశంముఖేశ్రుణోమాజంయపాత మాగంధం | తూ
 ణ్యారమందోష్ఠిచదేహీచాపంరాశేరుపరాస్వగర్వధేవటానామ్ || ౬౮ || బ
 థానధైర్యంబదః భగౌస్థ్యామాత్మనమేవారిజయస్యశేతుమ్ | మాతుః పితు
 వాభురిమప్రిణాంవాహతేభ్యగన్ధంమమసూచయేతి | || ౬౯ || అధరథే
 త్యభ్యుపగమ్యతలజలకేసరక్తకారమభ్యుపగమ్యులంగీకృత్యతలజలకేసరక్తక
 పరిధిమృగ్భక్తైర్గ్రస్యక్రీడతాశతాజ్ఞేనపధిగచ్ఛన్నై సరమౌటకశుర
 పుటకుప్తనశ్రుటితధరణీతలవ్యవిహరజోభారాక్రమణవిసమీకృతపక్ష్యణాపి
 తుశుకులజైత్రోయమితిన్దయబలవిశ్లేరితేచకతం మోర్చహస్తభామప్యత్య
 ద్యుల్లగుమూర్చహురాపిబుధిః పారైరనుగమ్యమానోయముత్తరాశీభూబ
 ర ఇవాలకాంస్వాంసగీంప్రవిశ్యపరస్పరోపమధురన్ద్యుసరిత వన్దీవాదిత్ర

త్వేతి - పరిధిమృగ్భక్తైర్గ్రీరభాగైస్సగక్రీడతాగన్తతాశతాంశేనరథేనఉపలక్షితః||౬౮||
 శతాంశస్యందమాగధః - చక్రంబధాంకంతస్యాంతేశేమిన్ద్రీహ్యైర్ధిః పుమానినవతా
 మరః - పదిమానానగరగామినిగచ్ఛన్నైశరాణాంరథపురాయణిణాంఘోటకానాం
 మత్వానాం ఖురాఃస్వరూపిణతైః కట్టనైగంధముపేణశ్రుటితాయాంవిదారితాయాంధర
 శ్యాః భూమేస్తలమచ్చలిశస్య ఉద్దంబురజోభారస్య పరాగపుంజస్య ఆక్రమణేపవినమ్ర
 కృతపక్ష్యణాపీవాఅయమచ్చప్రాసకుమారః కురుకులస్యకుర్యోధనావిప్రదస్య జైత్రో
 స్వక్తప్రకారేణిన్ద్రుపదలైశ ఆచర్యాతిశయేనవిస్తారితేనన్ద్యులైశచతుషాచతుషిరిందియే
 బాబ్రహన్తభాంసాధిత్యనాగ్రేన్దితామపిఅనాదృత్యముచుచుః పురాపిబుధిఃనిరీక్షమాజైః
 పారైరనుగమ్యమానః ఆయముత్తరః స్వాంస్త్వయాంపురింసలకూబరః కుపేరపుత్రఃఅలకాం
 శత్రురీదివనివిశ్వపరస్పర మనోన్యంఉపమదనానన్ద్యుగృహితేవన్దిరావృత్తః సందినాం స్తుతి

చరన్వన్తాన్ విన్దిత్యవిన్దిత్యఅశ్వశృంగ త్వాగత్వేత్వాదిరాద్ధిరుక్తిః - నిలోక యంత్రం
 సూనుముల్లంగవిరాటః నిజాననార్థే విన్యస్యఉపవేశ్యచికురేషు మూర్ధాన్యధాః - జిఘ్రికా
 నకజగాద - సత్యమాణప్రకారేణోక్తవాక్ ॥ ౭౫ ॥ నిపాత్యేతి ॥ వార్ధాకాపాండవాక్
 కాన్తారో అరణ్యోపాశ్శయితౌ త్వాద్యూతవ్యాజనై ఖావః - నిస్సహృత్త్వం శత్రుశూ
 న్యత్వంబియపాంప్రాప్తానాంకౌరవాణాంకంఠేహేవ త్యత్స్వవికకః వికవిచగదూయ సేకం
 రవివరగోధీణ ఇవాచరసి - పార్థాన్ సుపూచామితిత్వా తథాభవం తినతుప్రత్యేక మిత్య
 హవార్యాశ్చయస్తతేత్సధాః - ఆతవివవ్యతిరేకాలంకారోవ్యభివ్యం - ఉపమాన మాసగా
 శ్చాతి - ద్వయోరేవచాచకానుప్రవేశనంతరః ॥ ౭౬ ॥ సవ్యమితి ॥ కేచపావసన్ ఉత్తరా
 యోఽప్రదృగ్నిన్యాః సవ్యబృహన్నశాతోమాననంగురుంనాట్యాచార్యంసమాత్మం ఆనస్వ
 పితుశతస్యాగురుశోచంవారియమిర్వధాః - కన్యాసుఉత్తరాప్రభృశ్శునిచయేదన్వ ధైర్య
 న్ననక్షత్రేణసహజీవసవ్యబృహస్పతివాసరన్యయోగేనయత్సలవస్త్రలాభఃతత్ దాతుంచతా
 దృశికస్తరచంపహరెయథేనూతంబృహస్పలామసినం రక్షమరూక్ దుర్యోధనాదీ - కథమి

సంపాల్మితాన్ సమాత్మేన్దిత్యవిన్దిత్యనిలోకయన్తవ - జిఘ్రిన్విరాటృకు
 శేసుసూంజగాదవిన్యస్య నిజాననార్థే ॥ ౭౫ ॥ నిపాత్య పార్థాకా
 న్తారోన్యసత్త్వమేయుపామ్ కణ్ఠేఽర్హ్యుస్తేవస్యౌపాణాంత్యమేకః ॥ ౭౬ ॥
 ౭౬ - ॥ సవ్యంగురుంభవమాత్మముల్లధాయానం ద్వయోరేవచాచకానుప్రవేశనంతరః
 నంభ్రహరే ॥ జన్మక్షణజీవ నయోగభలంచదాతుం కన్యాసుఉత్తరాప్రభృశ్శునిచయేదన్వ ధైర్య
 రూన్యస్యేప్యాః ॥ ౭౭ ॥ ౭౭ ॥ ఇతిపరీమాదవశ్యతేనతానీనాపరావృత్త్యచ
 రమాణ్డం భునః పునరేత్యయజ్ఞానాయతాతాయ చాభేష్టే ద్వాపిత్రహ
 ప్రివాహణి ముఖమవస్థాకమపారయన్న్వవనివలిత కన్యయా రహేనం బ్రహ్మ
 యామాన ॥ ౭౮ ॥ ౭౮ ॥ రోదంబసారద్వ తలమయాచక్రేధ్యుద్విషామ్ ।

త్యాశ్చర్యవ్యనేష్టాఃజితవానసి - అత్రగురుశోకవారణస్కూలరక్షజేనసూరనవస్త్రాదానన్య
 శౌరవణయేనసహత్రమేణాన్వయాద్యధానంఖ్యాంకరాన - ఆద్యాబోజనమానన్యం విద్యావ
 స్త్రంవరాంగనా పృథ్వీశ్చేతిక్రమాజ్ఞన్వయోరామననరాగం - ఇన్ద్రాతిమికా ॥ ౭౯ ॥
 ఇతితి ॥ ఇత్యుక్తప్రకారేణప్రమోదనంతోపాదంబులవలెనకమ్మమానన పానీనాచరమా
 గంప్రకృతాగంబ్రహ్మనః పరామృశ్యభునః పునరమాయజ్ఞానాయత్సృజేతాతాయపిత్రే
 విరాటాయ - సుధేష్టాయాః ఆవన్యంపాభేష్టేయః ఉత్తరసిన్ధువాలైయివస్త్రవాహస్త
 న్య అగ్రమఖమవస్థాకంఅపారయన్న్వశక్తువర్షివెత్సృష్టే యోసాతావ్యానితాతాకంధరా
 గ్రీవాదేనంధోక్తవ్యకేనివలవత్సమాణప్రకారేణగిరంబ్రహ్మయూజనవిజ్ఞాసితవాక్ ॥ ౮౦ ॥
 రోదంబితి ॥ హేతాతమయారోదనః దివిభవితప్రసారివాన్యత్సవతీ ॥ ౮౧ ॥ ద్యావాభూమి
 చరోదసీభిత్వమః - భవనితంసింహనాదంరోదనం చిప్తపా - భుర్యగ్రేవత్రేప్రరం - రో

తేః కనుఃశిరిః - ఉత్సాహాద్భయాప్యతిరాజః మేమమవేగేపరాశ్రమేహయమేదసన్మాహః
ఉద్యోగః యావాన స్తితావాన్వేగస్మాహః తత్రక త్రా తామ క్రేత్రదశికాతః మయేతి
యోజ్యం॥౨౯॥అహమితి॥ ఏవచన్తికారణే అహమేకవివనాన్యఃస్ఫిదిత్యధః - అవరైరవై
రనస్మితాం అకృతాంలమచితత్వాత్ స్వప్నేష్యకరణీయాం చేత్యధః - రథిస్తేసారథిత్వేప
త్వేచేత్యధః పురస్కర్యమనస్త్రవేశయాయుధేఃకలాయనవస్త్రాహరణయోశ్చేతివివేకః - త్యక్తాం
అధికారరచయ్యామిన్ అకరవంరథిసారథిఃపాదచారీచాభవమిత్యధః - అత్ర వాచ్యకత్వా
యాంలనైకసాధ్యేర్తత్రయేవికస్యప్రవృత్త్యావరానస్మితత్వసమర్థనాత్కావ్యలింగభేదః॥
౩౦॥అహాధఃమితి॥ హేదేవస్వామిన్ - హునో - కైనకి॥ కేమసి నేత్యధః - యద్యస్తా దాహవేయ
ధే అరాలిషుశత్రుమిషయేమేమమనంబంధికమాయుధంసారధ్యం చ అవగతః అధః - ప్ర
యోజనంయస్తా త్రధో - ప్రేనపార్థేన రహితం చనాసీత్ - తస్మాత్కారణాత్పురోక్తే విజయం
జయంఅజుః - నంచ ఆధాయస్యస్య ఇహుంపురీంప్రతిపునః అగాం - అగతవా నస్తి కర్మ నిష్ఫ
లంచేత్సాధోనానోద్యుజ్యేన్మృతవరాగచ్ఛేయమేత్యధః ॥ ౩౧ ॥ ఇతితి ॥ ఇత్యుక్తవ్ర

యావాన్వే వేగస్మాహస్తావాంస్తత్రప్రదశికాతః ॥ ౩౧ ॥ ౨౯ ॥ అహమేనా
రణతన్తి స్మరైరనస్మితామ్ । రథిసారథిపత్రిత్వేరచయ్యామిన్కర్మతాం॥
౩౦ ॥ దేవకేవమనా ॥ ౩ ॥ అహాధఃకర్మమేన్మానీదాహవేయదరాతిమ ।
పురోవిజయమాదాయపునరాగాంపుత్రీమమామ్ ॥ ౩౧ ॥ ౪ ॥ ఇతితావ్యశీంత
స్యవచనచాతురీనికమృదురోదరః - మోరః - పరవేదనామప్యవిగణయ్య తరళితే
సరిసాన్లాఘయమానేయతీంద్రే వాచరవిరామశంసినం యామశస్థరవమాక
క్లాన్యోయథోచితంభాస్తారాకవిస్యజ్యమేదీనీపతిర్నదేనసుధేస్థా సాసాద
మాససాద ॥ ౩ ॥ ౩౨ ॥ సుతావలోకేనసరెన్ద్రగుభివశ్యుత్వాఖిలాశ్రు

కాంతాద్యశీంశబ్దశక్తిమూలవ్యంజనయావా నవాధకప్రకాశినిం వచనానాం చాతురీం
వై పున్యనికమృత్యుత్వాయతీంద్రే గయధిష్ఠిలేదురోదరవిహారేద్యుతక్రీడాయాం - హునో
విహాయోత్తరప్రశంసాంబ్రహ్మన్మాహ వ శంసయామపేతవిరాటకృతవాశః తాదేనయావేనా
తామప్యగణయ్య అనాదృత్యతరరీతేనంమి తేనగిరసాన్లాఘయమానే అగినందతి సతిమేదిన్యాః
భూమేః - తిర్విఠాటః హనరవిరామశ్యసాయంకాలవ్యశంసిన - సూదకయామానాంవితుర్ధాం
నంబంధినశంఖంవమాకణ్యకానరాస్తారాక సభాజనాన్ దుష్కోచితంత్రదర్శీం చ చారం
ధాతథావిస్యజ్యఅనుష్టాప్యమోచేసప్రత్రజయజన్యసంతోషేణదేవశీతస్సధేష్టాయాః ఉత్త
రస్యమాతుస్సంబంధినంప్రాసాదంసాధంఅనసాదప్రవివేశపుత్రేణవహితేషః॥ ౩౨ ॥ సురేతి॥
సోదరాణాంకీదకానాంఅత్యయాన్మాకాగ్ధేతోః మృతానిగతితాన్యఖిలానినిశ్చేషాణి బాహుజ
లానియేషు తథోక్తేష్వసినరేం ద్రసుభివశ్యుధేష్టాయాః విలాపనయోః - అంగాః అంగాభ్యాః
జననదాదాదేభ్యవమిషవమానః - ఉదసూప్తాయపారాత్ - తేషాంతిష్ఠ్యసంభదే సద్భాగ్య

సుతస్య ఉత్తరస్యాపలోక నేనదశకానైవ విభండకావత్సన్యముశ్యశ్యంగస్యమునైర్విజృంభ్యతే
 సత్రువాణావేనైవాపరిహంత్యిజృంభణానితంకృతంతాత్మలక్షణం క్తః - ఋశ్యశృంగగాగ మేన
 అంగదేవేష్విన ఉత్తరావళోకననసుధేష్టానేత్రయోరానందివాప్సజామపిష్టపిరాసిన్ద్యుగః
 ఋశ్యశృంగగమాన్తహతిచృష్టిభవతీత్యాగ్రహప్రసిద్ధం ఆత్రానందవాప్సప్రప్తి సుతాప
 లోకనసౌఖ్యం కార్యకారణయోరుక్తేహేత్యులంకారస్తస్యబోధమయానహైకవాచకానుప్ర
 వేశనంబురః - వంశస్థం ॥ ౮౩ ॥ అన్యేష్యురిరి ॥ అన్యేష్యురిన్మితాదివసే ఆత్మజప్రయా
 ణాత్ పదనాదమీషాంకంకాదీనంజ్ఞానాంపాండవానాంయూహార్థ్యంతర్వంపాండవత్వయ
 ద్విరతత్వానికం అగ్రమృజ్ఞాత్వాచరితవతిః సేవాపచారావిధిభీతభీతిః- వీహ్సయాంధ్రాకా
 వః - కుటుమ్బకశత్రుత్రాదిసానహాచివాక్మంత్రిణః పురస్కృత్యనభాంప్రత్యాగతః
 విరాటసామంతరాజాంపంకవలూక్ష్మివ్యసంజ్ఞానాంనంగధానాత్ సాంగత్యాం వేష్యుత్సే
 ష్యైవకంహాయనంనంపరం అనువనహాస్యః సమీపమసాగచ్ఛన్తిః సైవసైవస్యప్రేక్షం
 శ్వియైః వేషైః గూఢైఃప్రకృతినస్వభావమావస్థేనప్రాప్తవతాసోపర్యవసేకపరాజన నేనభీ

వ్యసిసోదరాత్యయాత్ । విలోపనాజ్ఞేష్వతివృష్టిసంపదేవిభజ్ఞాకావత్ప్రవిభ
 వ్యుకాయితే ॥ ౮౩ ॥ అన్యేష్యురార్తజముఖాదమీషాం యాధాన్య
 ముగమృతచరితః కుటుమ్బనహసరివాక్పురస్కృత్యనభాంహాగతోవిరా
 టోవామాన్తరస్పృహానావి పహంత్యసేవమానుసహాస్యైస్సైవసైవ
 ష్యైఃప్రత్యాగతాన్మైససోదర్యబసేన సముపాన్యమానస్య యుద్ధిరన్యచరణ సఖి
 యోః పరితలభాత్రకేసూచి నామరాశయవతేభిరుల్లలయాంచ కార ॥ ౮౪ ॥
 ౮౪ ॥ రహానుసోదర్మితేహేర్హిర్హులకస్య తోక్షక్షతిహేళు ముగ్రమ్ । హే

మాదిభిరియూవత్ సముపాన్యమానస్యసేవయానన్యాయాధిరన్యచరణేవవసరిసేమలే తయోః
 చరితంకాత్రకేననవళిభూతాశ్చిరీయహేళులకధ సభగేద్యాగినాభిభిత్వాసరుద్వికపదిత్వాన్దాము
 డ్ - మానినాశిరసామరాశయూనః తదానూనగన్యకేరిలిలాడిల్లలయాంచ కారప్రకాశ
 యూహయ - పరిణామేగ్యకః - ఆత్రాన్మలీయాఅస్యత్రానంభవేత తద్విద్యతీ
 లాప్తేపార్విదశకనాలంకారః - చరణానినయూరిరూపకౌట్టి వివర్ణివ్యయోరంగంగీ భావేన
 నంకరః - సచోల్లేక్షయోశంస్కః ॥ ౮౪ ॥ తయే ॥ రహావిరాటాన్మహామయేనహ
 యమగ్రహంతః భూకారాజన్మి అస్యపాండవిష్ణుధావశ్యేనకౌటనాలక్షతమిహాశకన్యచరప్ర
 కాపిపహేతుర్యస్యం ఉగ్రంభయంకరంమహేంద్రసూమారబుధనస్యదృశినైప్రేక్షోచి మా
 నంవిరాటైకౌభినాయన్యంనసోదసరస్తవాకాకించ అక్షతమిహుంధిజ్యేరహాశక పరిహర
 జన్యముగ్రంభితికలవ్యతామాధ్యేనభయంకరంమాత్యస్యవిరాటాగృహిత్రేనవిమానభయం
 భిన్నరూపసూచిన్యంనుసేద- ఆత్రాభిజ్ఞనవిరాటాభ్యాం భూకారాజన్మితనై మహాగ్యోనతదంతః
 అసాధానసూయంకారః - భూకారాజన్మితభావశ్యంప్రాప్తానానభావశ్యంసూయంకారాట

[illegible]

శాస్త్రసూక్ష్మార్థచోదహర్షమాత్మస్వస్య త్తేజనీలిమానకః " ప || ౮౫ ||

మూర్త్యర్చి ప్రక్షాళనముచేత మహాత్మ్యము కన్పించినది. మూర్తిల బంధువైతఁడు. మృద్ధినిగిరిపనుసుమచిపాధకామూనోస్థిచూశిల మరనతపఃధర్మాశ్రమస్థుఁడగుఁడతఁడోపచారంబిచ్చి ధన్యుఁడై జానిస్సూర్యోపమాధర్మముచేయుచు. తమేకగానారకవిందయధాతేజానియరత్యైస్త్వతోపకారకుఁడగు ౧౭|| అథోల్లాస్యమహానైతాకానిమాత్యైర్భురాత్మయః | మన్దాగపిముఖాన్సర్వాః పశ్యంతివనస్థనాత్ || భిక్షునంతర్భుక్ష్యంత్యైర్భుక్ష్యతోపభువారతేన వ్రమన్ముఖః

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రకరణములు

౧ ॥ తాపదితి ॥ తాపత్రదానీంప్రకృత్యనృహంశరాధోభాగస్యతద్గణనత్రభాగోహస్తజ్జ
తియినత ॥ ౧ ॥ ప్రకోపః మాహరాద్యః ఇత్యుక్తుః - మాహరా బాహు మధ్యగ్రంధిః
కాంబ్యాగ్రంధినియధియధేనతఃకీంచక్ష్మిగ్రాహకర్షణవిమోచనాభ్యామితీహాఃకర్తుమ
చరావన్యాంబ్యాగ్రంధిపం ॥ ౧ ॥ జ్యామూర్వీమాతృభూమిషు - ఇత్యుక్తయత్యాసీదశ్వః - భుజ
భువిబాహుదేశేస్థాస్త్వనిధిరతరాం కర్తుంచకౌరుఃఽవలూకురూ హలవతాపాణ్డ్యాన్యతేనభ
ర్మరాణేత్రమూతాశ్చారసచివావిద్యారా ఆకారితాఃక్షితిపాఃరాజానఃపత్రద్వైశ్వానరః
నైనేనగ్రద్వినైనేనాగజైయలక్షితాః విరాటనగరేస్థా వృద్వానరాణాంవాషికదినా
నాంసఃచయాన్యమాహుః ఘనైర్వేష్టురుపలక్షితాఃమహానౌ స్రవీంతలమివస్థాప్తః - ఊష
మాంజ్ఞారః - యత్ప్రత్రపకోస్తాంకజిత్యత్రప్రకృత్యాష్టేతి స్రవతకరేజిత్యమరణతి నృసిం
హాశోకశేఖనంతదబోధాత్ - యతఃప్రకోపేష్టవిస్త్రోకరహస్తముష్ట్యత్రబద్ధయానరత్వి
స్సాన్యదరత్విస్త్రసింహునైస్సేనముష్టినాఇత్యాదినావిస్త్రవతకరేప్రకృత్యాష్టేతిస్త్రబద్ధయాము

౧॥ ప ॥ తాపశ్శాస్త్రము లేవకాదుకలతాక సుఖముతోష్ఠా భజ్జేజ్యోమే కాంయు
 నిశ్చరకీంజుజుభవస్థాస్సుంచర స్థావరావ్ ॥ ఆహూతాఃపీతిహ విరాటనగరిం
 సేన్య ద్విపైరున్నదైః ప్రాప్త్యానరసంచయాభివమునైః ప్రాప్తృణా
 ద్దీప్రతుమ్ ॥ ౨ ॥ ప ॥ సేనానాంయూతైఃపార్థాయధాయాక్షహీర్యధా
 థాశ్చాప్యైక్యతస్యనిస్తా వతీరదికాఃపునః ॥ ౩ ॥ ౩ ॥ తక్రాద్వ సృతాస్త
 మువాచవల్మీకిశ్చ ॥ స్రుతాభానుసతస్యయుక్తే ॥ ఆర్షేనవాచాశ్చరయః ॥

స్వామిసహ సరస్వతీనిష్ఠుని స్థావరమున్న నాలగ్ని రేతిమానవశేషనిజఃకాయామైవ తత్ర ప్రళో
 ప్త గ్రహణాత్ తదగ్నినిజాయ స్తస్మిన్ నిఖిలవివేచనమ్ = కోకాధఃకోపినానామిత్యలమన
 దావేశేన ॥ శాబ్దాలవిక్రీడితమ్ ॥ ౧ ॥ సేనానామితి ॥ పాదః = భమఃరాజః యద్ధాయ
 యద్ధంకతుంక్రియాద్ధేత్వాదీనాచతుర్థః - యావతః సేనానామదాహణీః అంత్యష్టాన్
 దాదాహణీసేనా ఇర్యదః - దధాన్యహితవాః చతస్యభిరధికాస్తావతీస్సప్త సేనానా
 మయోహణీః ఎకాదశేత్యదః - ధార్తరాష్ట్రానిరుర్యధనఃకథా - అత్ర ధర్తరాజాదాహణీ
 ణీనానంతత్వంప్రసిద్ధ్యాగ్రాహ్యమితిసన్మృగపదత్వదీః - అనుష్టుపఛందః ॥ ౩ ॥ ఉక్తే
 తి ॥ చతుఃశ్చయోస్సేనానంగ్రహణంతరంపాదఃభమఃరాజః ఉక్తఃఅధ్వనిస్సత్తాంతఃఉపచా
 రఃచుప్తేనస్వేనరుర్యధఃససామృగరణరదానరాజః యేనరథోక్తఃఅగ్నిప్రణిహిమాతుల
 మగ్నేనిరుర్యమానమంతాత్ తేనఃసిందాయస్యైవయాయావాచానిచాగ్రతి పాదఃవా
 శ్చేదకేవ్యదః ॥ ౧ ॥ యేషామిలక్ష్మణేన్ద్రాయానినిశ్చయం = యన్ద్రోక్తాఃఅనిశాన్తయన్ద్రానియే

భానుసూతస్యకణిశస్యహృదయంమనః పక్షస్సనితక్షణాభిర్జ్ఞానకాలస్వధాతాంశ్యభిసంధ్య
 తనామకత్వంఆచరకురుద్వ - ఆత్మసంధిశేష్యచరతేప్రాధానాధాన్యాంలాటా || ౧ || వా
 పుంసిశల్యంశబ్దు - ర్మైత్వాన్యథవిశేషపర్యాయేష్వమరః - ఇక్ష్వక్తప్రకారేణ ఉవాచప్ర
 తిజ్ఞాతమర్వధనసాహ్యస్యశల్యస్యప్రతిజ్ఞాభజ్ఞభయేనతావన్నాత్ర ఉచ్యతేమయాచందత్యధాః - మ
 మాతామాత్మవిపత్తావపిసరభజ్ఞాన్పలక్షణీయా వివేతిభావః - యత్తుమానాస్త్రితు లాకవా
 బాసేనసామ్యంయస్యేతిపుష్పత్తినిధామన్వధాతామాచందత్యన్వధాత్వమాత్మలక్షణా
 వివాససంహాః - తన్న - ఆయధసాద్యత - తుణబోధఃస్యవిత్తన్మిలిపదస్యస్వారస్యభజ్ఞావ
 పతేః - చరంతుమాతులొబ్ధితితంత్రేణభేదమాత్రిత్యహాకణిశపలజ్ఞానేనతులసామ్యం -
 మా - నాస్త్రితిక్ష్మక్తప్రకారయాఅత్యేషవాచేలియోబియతుశక్యమితిప్రాచయః || ౪ || ఆ
 థేత్యాన్యత్రరేణైవాచ్యం - భద్రాయేతి || అథయదిద్విరప్రాధానానందంసల్యః సగ
 రః ప్రితిజ్ఞాయస్యభావోపిప్రసిరప్రయక్తోఽకమపరాధిపంమమశ్యగీత్యాదావిపయోజ్యః
 మప్రాధిపశ్యంభగినాః అపత్యేమాభాగినేయేషు ధర్మరాజాన్మమస్యల రయాప్రేమాత

తక్షసన్వర్థలామాచరమాతులతే || ౫ || ఆధభాగినెయవత్సలత యావత్సనం
 గరస్తథాప్రతిక్రమ్య || ౪ || ప || భద్రాయతవమాంవిద్మిద్రామువ
 మితిబునన్ || మప్రాధిపాయయాసామ్యేన్మద్రాద్ధ్యుధనానైకం || త
 దనంతరం || ప || ౫ || సాహ్యంహయద్ధేసరసిహహంపరీతుకామన్య వ
 మానుః అజాత శత్రోరవతం సయంశ్రావీతుంగద్వజాంద్వారవతేషు
 యాసీత్ || ౫ || ౬ || తత్రచిరదృప్తస్యకురుకుజ్ఞానస్యకుంజ రకుమారమీ
 మలదజ్ఞమవిలాసస్యతస్యవిదాకన్యాయవిగోమజనా సప్తీబభూవుః || ౪ ||

|| హేతుంసుభద్రాక్షరణేదీయాంయకత్వకున్ధింబృదికుర్వతీనామ్ || ౫ ||

భానుసూతస్యహృదయమాత్యేషవాచాతమేష్యమితి అభ్యుపగమ్యత్యగ్నే కృత్యప్రతిక్ర
 త్యేతిపారేష్వపవివాధాః - హేపాధాతవభద్రాయమానిద్రాంకుభ్యుత్తితి తథోక్తంప్ర
 వణంవిధిజానీహితిబ్రువన్కణిశాధాధాధర్మరాజాత్ మర్వీధనస్యల నిరం సమాపం
 ప్రతిద్రావోత్సరంయయాతవాన్లాటామప్రాసః , ౫ || తదనన్దమిత్తుత్తరేణాన్వ
 యః || సాహ్యయేతి || తదనన్దరంశల్యగమనానన్దరంబలా రేంప్రస్యసూమరజ్ఞానః సరసి
 రుహాక్షంశ్రీకృష్ణంయద్ధేసాహ్యయవరీతుంకామాయస్యతస్యలజాతశత్రోధర్మరాజ
 స్యగాంవాచంఉక్తాఃకామవతంసయిన్ శిరసిమర్వన్కణిశ తుడ్డాన్యన్మతానిధ్యజానియ
 స్యాంతాంద్వారవతీంద్వారకానగరంప్రత్యయాసీత్ప్రాపయాతేకతఃకణిశ - పరీతుకా
 సూవలనైరిసూమరిత్యజ్ఞానవిశేషణతయాపాతాన్దరం || ౬ || తత్రేతి || తత్రద్వారకా
 యాంకుజ్ఞరకుమారస్యకరికభస్యేసికోమలిసుకుమారః చంక్రమవిలాసగమనవిలాసః యస్యత
 త్తేన్ద్రస్యనిగద్గన్ధస్యకురుకుజ్ఞరస్యాభావస్సనిలొకనాంయతంవిలాకిత్యమిత్త్యగ్నేఽభినాః పీ

ద్విశాక్షో బహుభుజః || ౨ || హేతుమిత || సుభద్రాయాః పరణే హేతుంతస్యాబ్జనస్య తనూం
తదేయాంఽంతరీక్షాద్ధిం సై ముఖ్యం విభరీతలక్షణయాకపటయంత్యమిర్వధః హృది మనసికు
ర్వతీనాం ఆరోదయన్తీనాంతపివగవాహౌ నామాగైః రంధ్రమగైః కంఠం వీక్షణం అ
జాననశకనం యానితాసాం స్త్రీణాం బాహుకాజానాం ముఖస్యేవేదోఽశ్చంద్రస్య స్త్రీతహేవ
చంద్రికాభూత్ - అయమేవశకపటనస్యాసీసుభద్రా ముఖ్యతవానితే రాననా బహు
పురీత్యధః - అత్రాజాననపటనస్యానది ననతవలూకనయోద్విలేపణకత్యాహనన హేతు
త్వాదనకపదాశహేతుక కావ్యలింగవ్యవరం పరీత్యుచితేన సహాకవాచ కావ్యేవేశన
శ్చుః || ౩ || దౌవారికైరితి || తత్ర తద్ధానీందౌవారికైదత్తమాగః - బాహురహారిద
త్తమాగః సస్తంః పరీత్య ఇర్వధః - సూత్రానోపకేతన మధ్యేశయన గృహస్యవధ్యై
ద్రాయయాశ్వవ్యవధః - కారత్రీక్షణ్యనంబంధితస్తాత్ శ్రీప్రస్థచరణాత్ స్పందిన్యాః
జగితకాంత్యాః సింధోగంగాయాః మృతస్యగధితస్యకూమరేష్యశోభాయస్యవధోక్తంతమి
దిశ్చేతమిత్యత్రేయై చరణ్యకపదానంబుచమాంఽనరులంజితగాతతన్మమీదం ప్రాప్త

వాత్సమాగైః కృరపిషణానాం స్త్రీణాం ముఖేనోద్విత్తవంద్రికాభూత్ || ౪ ||

౪ || దౌగ్ధైస్త్రనదత్తమాగైః నిద్రాయమానస్యసికేతమధ్యేశాదే

రుసాగావ్యైః శోపధానంతస్యస్పందింధుమృతకూమరేశోభం || ౫ || ౬ ||

యస్యాభూమిరపదే ప్రధమం సమస్తైస్తకావరాద్యగమతా యాధిసాహ్య

జగ్ధి | రేణునియేతుమిత్వాత్సకతాందధానస్త్రుత్సనిజ శ్చనస్యజిజ

మాణం || ౬ || ౭ || సిమిలనాంజ్యేతనైత్రయగోనివృద్ధదేహానితరాంబభా

యః | స్వభ్యానకైలీసుఖమాశ్చితానాంతపస్విన్వా సంఘమివాకుమర్యై ||

౮ || ౯ || దేవిమచార్పియగుదేఘుకృతానోద్వన్నశ్చీకపాశేభలకేమకరాయరి

జ్ఞాన || ౯ || యస్యేతి || యనియస్యే సాహ్యం నహియతాం అన్యాయావిష్యమాణః - అతే

హేతవవిష్యబాధమణ్యయోరిక్యద్యోః పస్తీప్రతిజ్ఞః - అతపివపరీధమంబజానా హృ

ర్వేహేవమేత్యత్యత్యయ్యశాః మాశేషిరనః సవిధేమిపేతిజిహ్వానవధం విభక్త్యధిర్య

యోనావ - రిన్దకవరకూళిమరూద్యహావ్యవృతరాప్త్యస్యనుతః సర్వోభవనిజేవననితస్య

శారెప నైకచేదిద్యయోః వక్త్రమాణాకౌటిల్యంతత్రారతమృతిబియావత - పరీతురురుత్స

కతాందౌస్వర్యందధానజివేయత్రేయైరజే || ౧౦ || నివాసతేతి || సినివాసేనమివాహిత

తేజోతం సర్వతం నైత్రయోయ్యగ్నియస్యతథోక్తః నివృద్ధినిశ్చలః దేహాయస్యనయశ్చానిస్య

స్యజత్తనంధ్యానకైల్యానికశీరవేద్యాస్త్రమక్వామనంధానేయస్సుఖంబ్రహ్మనందః తదా

జ్ఞానాం ప్రాప్తవతాం సప్తనాం యోగినాం నజ్ఞుం కుర్వన్మివేయత్రేయై నిరవాంబభా

నై || ౧౧ || దేవితే || దేవ్యానిరుక్తిశ్యాకుచాత యస్యచ రిన్దంబని నియమితపాశేభలక

కనశ్చేకనస్తస్మంబననయమృత్త్యుః ఘృతతేనమజ్జుమేనిక్లేద్రానితమనకః సుకరాన్సరి

భానుసృతస్యకణాశ్చక్రద్రవ్యమనః పక్షస్సనితత్కాచిన్ద్రకానకానన్దభాంశ్యభిసంధ్య
తనామకత్వంఆచరకురుద్వ - ఆత్మసంధిశేష్యచరతేప్రాధానాధాన్యాంలాటా ॥ ౧ ॥ వా
పుంసిశల్యంశబ్దు - ర్మైత్వాన్యధవిశేషపర్యాయేష్వమరః - ఇక్ష్వక్తవకారేణ ఉవాచప్ర
తీజ్ఞాతమర్యోధనసామ్యస్యశల్యస్యప్రతిజ్ఞాభజ్జభయేనతావన్నాత్ర ఉచ్యతేమయాచదత్తధాని - మా
మాతామాత్మవివత్తావపిసరభజ్ఞాన్పిలక్షణీయా వివేతిభావః - యత్తుమానాన్ప్రతి లాకవా
జానెనసామ్యంయస్యేతిపుష్పత్తినిధామన్దభాతామాచరేత్వన్దధాన్వమాత్మలక్షణీయా
వివాససంహాః - తన్న - ఆయధసాద్యత - తుణబోధఃస్యవిత్తన్మిలిపదస్యస్వావస్థభజ్జావ
పతేః - చరంతుమాతులొకాదీతతంత్రేణభేదమాత్మత్యహాకణాచపలజానెనతులసామ్యం -
మా - నాన్ప్రతిజ్ఞక్తప్రకారయాలాటేనవాచేలిదాజయతుశత్యమితి ప్రాపయః ॥ ౪ ॥ ఆ
థేత్యాన్యత్రరేణైవాచ్యం - భద్రాయేతి ॥ అధయదిద్విరప్రాధానానన్దంసల్యః సగ
రః ప్రతిజ్ఞాయస్యభావోపేయపిరప్రయక్తోఽకమపరాధిపంమమశ్యగీత్యాదావివ ద్దాజ్ఞా
మద్రాధిపస్యభగినాః అవేమధాగినేయేషు ధర్మరాజాన్మమస్యల రయాప్రేమాత

తక్షనన్దర్థలామాచరమాతులతే ॥ ౫ ॥ ఆధభాగినెయవత్సలత యావత్సనం
గరస్తథాప్రతిజ్ఞత్వం ॥ ౪ ॥ ప ॥ భద్రాయతవమాంవిద్విద్రామువ
మితిబునకా ॥ మద్రాధిపాన్యయాసామ్యేన్ద్రాద్విర్యోధనాన్ప్రకం ॥ త
దనంతరం ॥ ప ॥ ౫ ॥ సామ్యంహయద్ధేసరసిహహతుం పరీతుకామన్య వ
మానుః ఆజాత శత్రోరవతం సయంస్వాతుంకన్దజాన్ద్రావరతేమ
యాసీత్ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ తత్రచిరద్రవ్యస్యకురుకుజ్జరస్యకుంజ గకుమారమీ
మలదజ్జ్రుమవిలాసస్యతత్త్వవిదాకన్దాయవిగోమజనా సృష్టిబభూవుః ॥ ప ॥

॥ హేతుంసుభద్రాక్షరణేదీయాన్యకత్వకున్దీంబ్యరికుర్వతీనామ్ ॥ ౫ ॥

భానుసృతస్య హృదయమాక్షేపవాచాతమేష్యమితి అభ్యుపగమ్యతగ్నే కృత్యప్రతిక్ర
త్యేతిపారేష్వపనివాధాః - హేపాధాతవభద్రాయమాన్దిద్రాంకుభ్యతీతి తథోక్తంప్ర
వణంవిధి జానీహిఇతిబ్రువకానకాపాధాన్ద్రాజాత్ మర్యోధనస్యలన్దిరం సమాపం
ప్రతిద్రాభోవత్సరంయయాతవాన్లాటామప్రాసః , ౫ ॥ తదనన్దమిత్తుత్తరేణాన్య
యః ॥ సామ్యయేతి ॥ తదనన్దంశల్యగమనానన్దకంబలా రేంద్రస్యసూమరజానః సరసి
రుహక్షంశ్రీకృష్ణంయద్ధేసామ్యాయపరీతుంకామాయన్దతస్యలజాతశత్రోధర్మరాజ
స్యగాంవాచంఉక్తాఃకామవతంసయిన్ శిరసిమర్వకాన్ తుడ్డాన్యన్మతానిధ్యజానియ
స్యాంతాన్ద్రావరతీన్ద్రావకానగరం ప్రత్యయాసీత్ప్రాపయాతేకతలక్షణీయ - పరీతుకా
సూవలనైరిసూమరిత్యజానవిశేషవణతయాపాతాన్దరం ॥ ౬ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రద్వారకా
యాన్మజ్జరకుమారస్యకరికభస్మేనికోమలిసుకుమారః చన్ద్రమవిలాసగమనవిలాసః యస్యత
క్తోన్దస్యనిగద్యన్దస్యకురుకుజ్జరస్యాభానన్దనిలొకనాన్యతంవిలాకిత్తుమిత్త్యన్దంబనాః పీ

సమావదేశంనమ్యగ్నిత్యననన్ద తుః - అత్ర తాదృక్పరోవకణ్డ దశఃసస్యవిశేషఃగత్యా ఆనంద
హృతుత్వాత్పదార్థః హేతుకంకావ్యలిప్తం ॥ ౧౧ ॥ దృష్టిస్త్వి ॥ అధక్రష్టజ్ఞాన గమనా
న నరంభస్తాసాం దేవాన్విలోక్య నిష్కృతసరాగత్యవదతః కథయతః సజ్జయతః సజ్జయత
పాణ్డ దశత్వజ్ఞానయా వేషితాదిలిశేషః - యుధియధ్దేసిమయేపాండవనాం ధమరా
జాదీనానంబన్ధి నంఉ గ్రాభయకరంఉత్సాహాదీరరసనిశమృత్యు ల్యాకురువంశస్య కేతురివ
కేతు స్తద్వత్స్యావశః ఇత్యధః ధృతరాష్ట్రఃకురూణానంబన్ధి వంశ కేతుః వేణుకాణ్డ బద్ధః
ద్వజఇత్యసి - మసిమయే సాధతే సనాసంకుర్వన్న సినా తైర్వి నాపి యుధిర్వి నాపి భృశమ
కమ్పత - కమ్పిరవా అత్ర పుత్ర విష త్తిభయకృతస్య ధృతరాష్ట్ర కమ్పస్యతయానవ కౌత్వా
తకధ్వజకమ్పస్యచద్వయోఃపి కృతత్వాత్తైలపక్ర తాన్నదఃశేషాః జ్వారఃతద్బహిర వస్థానశీ
తమాపతగ్రాననరూపకారణావేషకమ్పనరూపకార్యోదయవణః నాద్విభావ చాలజ్వారశ్చ
ద్వయారభిన్న పదబోధ్యత్వాదేకవాచకాచపి వేశసజ్వరః ॥ ౧౭ ॥ పాణ్డారితి ॥ పాణ్డారిన్
తాయధమరాజాయవసుధాంభూనింబి భజస్యధాంశంవిభాగంకృత్యాదాతు మిహోచిసి

సుఖేన్ద్రపురోవకణ్డంశారిశ్చకృతనయశ్చనన్ద తుస్తౌ ॥ ౧౧ ॥ దృష్టి
శీవత్వంబోధయతి పాణ్డ వానాముత్సాహముగ్రమధనజ్ఞయతొనిశమ్య వా
తైర్వి నాపిమతిసాధతే సనాసంకుర్వన్న కమ్పతభృశంకురువంశ కేతుః ॥ ౧౭ ॥
౧౭ ॥ పాణ్డారిన్తాయవసుధాంభూనింబి భజస్యధాంశంవిభాగంకృత్యాదాతు మిహోచిసి
భోపరిష్టం । చుర్యోగవస్తువచనంనవ కారకణైకణైస్సమేవనంకురువంశ
కార ॥ ౧౭ ॥ తదనుమనెన సముపవీయమాన నానా విధనరపతి కలవతురజ్ఞ బ
లకరక తానవ్యపిధవంకజ్ఞానాక సాలావృకబుధ్ధికదమ్మకరటితైఃకటూక్యత
నికటయోః కురువిరాటపుటభేదకయోః కతిపయదిన్దై రేవపజ్ఞుభిరు వీరాఃరౌ

జ్ఞోః ప్రిజ్ఞాదృశః అన్ధస్యధృతరాష్ట్రస్యనంబన్ధిరహసిసాన్ద్రవభేనసామ మాగేణ ఉపతి
ష్టంహోఽభివచనంకురువ్యధనఃకర్ణే శ్రోత్రే)రాధేయేచనచార - నాన్దీ కృతవాణాన శ్రా
విశవాంశ్యేత్యర్థః - కింతుస్వంస్వకీయంమధురంవచనమేవ కర్ణేచకారధృత రాష్ట్రా క్తరదూ
రీకృత్యకర్ణేనదుర్న్రీణానహమరాలూచనంకృతవానిత్యర్థః ॥ పరేతకల్పాహికతాయమున
రాహితీనగృష్టాన్ది బహృద్ధిరీక । మిత్యభియక్తాఇతిభావః ॥ ౧౭ ॥ తదస్మితి ॥ తపమది నే
ది సేవముపవీయమానాంఅగత్యనన్దీ భవతామిత్యర్థః - నానావిధానంక్షత్రియస్థేచ్ఛ
కిరాతాజాతీనానరపతి నాం రాజ్ఞాంమలస్యబుద్ధస్యయాగ చతురజ్ఞానిబలానికీరితురగరధవ
దాతిరూపాని తేషాం కిలకలాణ్ కోలాహల రవానశి అభిభవంభిరాచ్ఛాదయద్విః కజ్ఞా
నాంగృథాణాంకానాంసాలావృకానాంకురంజమ్మికానాంసాలావానాంరటితై
కుంభాః ॥ ౧౮ ॥ సాలావృకాః కపిక్రోష్టుశ్వానకృత్యమరః - కురుపుట భేదనె హ
స్తీనపురేవిరాటపుటభేదనెమిత్యపురేచద్వయోఃకటూక్యతాఃకర్ణకరోరిభూతాఃకర్ణకరోరిభూ

పదేశాఃయమోస్త్రహోత్రమోస్త్రహోత్రః కతిపయ్యేష్యుకౌత్రై గ్రహవనైశ్చతు పక్షమాసాని
 త్యధఃః పశ్యవీరాః ధమరాజాదయః కురూణామహంకౌరవిగసామృజ్యలక్ష్మీంఅభివీద్య
 స్థాతుం అనశిష్యురక్షాభు - తతోన్యేనర్వేషిరానక్ష్యన్తీర్వదః - ఇత్యుక్త ప్రకారా
 యాంకింపదన్త్యాంకప్రవాదే ॥ ౧౧ ॥ కింపదన్తీజనశ్రుతిత్యమరః - ప్రపక్షన్త్యాంక
 త్రనభకమానాయాంసత్వాక్షీణంధైర్వరయస్యచభోక్తఃక్షీలిపతిర్థమరాజసహాదరా
 శాంభీమాదీనాంసమయే శ్రుణ్యత్సుసస్వివ్తిరయావత్ - దీనేనకుంభగద్దచేనఆత్మరేణపాత్యే
 సఉసలక్షితః సరసికుహంసం శ్రీకృష్ణఃకవివచనవత్సమానప్రకారేణలచచయే - ఉత్తవాక్
 చక్షతేః కక్షారియే ॥ ౧౨ ॥ ఎతావపభి ॥ హేకృష్ణవితావతః బింసత్సగ్భ్యాం బంధు
 జనాన్నిహత్యరదే భూతయిత్వాల్బయో అనయాభువారాజ్యేన్యేర్థః - కింప్రయోజనం
 కిమపీర్థః - సకంధమూలానిసగ్భ్యుకారానిజలప్రవాహసహితాభోస్తుంపాతు మితిక్రమే
 ణశేషః - తానిపూజకమపితానివనానిఅరణ్యాని ఆద్యానిమనసగతికింసన్తే వేర్వధః - సు
 హృతాంస్వమఃఖసేవకరఃఖాప్యేయిభిభావః ॥ ౧౩ ॥ నంతాశేతి ॥ నర్వంనానా విధమ

రససామృజ్యలక్ష్మీ మభివీద్యస్తాతుచరణ్యుక్తికింపదన్త్యాం క్రిపక్షన్త్యాం
 క్షీలిపతిః క్షీణభైర్వేదికాక్షీరేణసహాధరసమయేసరసమక్షయేష్యుకౌత్రై
 యే ॥ ౪ ॥ ౧౨ ॥ వితావతోబంధుజనాన్నిహత్యరదేయో కృష్ణ భూవాన
 యామే ॥ సకన్ధమూలానిసగ్భ్యుకారానిజలప్రవాహసహితాభోస్తుంపాతు మితిక్రమే
 ణశేషఃకాలేనతీక్షణమమృతః పత్యభ్యధస్తాదిహిభోసిద్ధిః । జిహ్వం విహయూ
 ద్యజ్జుంముపలరే దృష్టింజిహ్వోహతిప్రమేలతే ॥ ౪ ॥ ౨౦ ॥ కృష్ణా
 వై గజజకణతాతైర్మటత్పైమెభ్యోనారద్యతేభ్యః । తమూరివానిం మమతా
 న్తకాన్తిరాకమ్ననామ్నాయమసావధీతే ॥ ౪ ॥ ౨౧ ॥ ఆనన్దయత్రే మతి

పీతిమ్భః జలనమ్భుక్తపలిశినంతాః తస్యకాలేగ్రస్తాదానతివత్కమానేనవివక్షమ భావ
 స్తార్వతతీహిత్యేనప్రసిద్ధిః - నరూధ్వకమిత్యధః - అద్యవ్యక్తేతుంపెన్న్తి నస్యహిం
 జిహ్వంవిహయత్యక్త్యామెమమదృష్టింజిహ్వకంధి తాంముపయః సతుస్సపిత్త్యః ॥ ౧ ॥ ౨౧ ॥
 జాలీయ త్రదేతతచిత్రబంధురాశమనునిలయస్యతావేసమృత్తిజస్య చాప్యాయతేచ
 దృష్టిరిన్యదః - ఆశ్రణభాగమనకారణసంతాపకాలిదగ్ధ తారూర్వకమన కార్యోష్పత్తి
 వణఃనాన్విదుర్ధ కార్యోష్పత్తిరూపావిషమప్రభేదాలంకారః ॥ ౨౦ ॥ ౧౪౨౦ ॥ హేకృష్ణ
 బిదానీంతాం తకాంతి సంతాపాన్తగ్లాన ప్రభామదూసారసాశ్వరీరం ॥ ౨౧ ॥ స్థిరంగా
 మూలికస్తనస్తనూత్సవః - ౧.౪౦౦౦ ప్రసరంసం సమారాః వాయువాయుజ్యస్తాకానా
 నాంకణస్తాశాః న్యజనానీనతైః సటంకైః కమ్పమానాః పటాః సతాకాః యేషామేభ్యః । స
 గరభ్యతేభ్యః ఆనమ తాత్పర్యసంబేధమేనామ్నాయవేదమధితే - అభ్యసృతి తద్వద్యం
 తంపమ్మతిభ్యతేభ్యః । బంధుపత్తినిలనాదిభావః ॥ ౨౧ ॥ ఆనన్దయత్రేమితి ॥ హేకృష్ణ

అఖిలస్వజంతోః ప్రాచీనాత్రస్య ఆనందయిత్రీమానందం కుర్వతీం స్యాం స్వీయామః తమ
 నసిక్షమాం యే నిగంథం మోహతో రాజ్యభాగకృతాదహ్నా నాత్ విహయబంధుప్రణా శాన్తేతోః
 బహుమఃఖిల్యదోద్ధేయిజనం త్రేయిబహిః బాహ్యమైత్సమామై భూమైస్వహ యామి
 ఇచ్చామియత స్తతీమాంధః - సింధోహమిత్యధః - అత్ర బంధునాశాంగీకారపూర్వకం
 రాజ్యకాంత్యేవా క్యాదై న ఆత్మనిందనమధః నా ద్వా క్యార్థ హేతుకంగావ్యలింగమ్ ॥ ౨౨ ॥
 తిరితి ॥ హగర. డభజల స్యాప్రకృతాయాః సేమదీయాయాః వివదేబంధుక్షయరూపాయా
 మధూతయేనివారణాయత్వయావిసాత్వతో న్యాగధిః ఆభునా స్తి - వనానలస్య దావాగ్నేః
 ఆచిశరలయేభావోనామండలేనాప్రభావేషి తాస్థి తిర్యవ్యశశ్యమృగ్యాశ్శిశు స్తస్యవలక కాన్త
 ఛాన్తనా మేఘవిహయేతిల్లొకోవేపంచమీ - శరణంరక్షకంకింతద్యన్నాన్త్యేవేత్వధః - అ
 త్రోగమనోసమేయవా క్యాధఃయోద్వయోరవిద్యమానత్వరూపైక సామాన్యతత్వాత్ప్ర
 తివస్తూపవాలంకారః ॥ ౨౩ ॥ వాక్యయోరేవ హమాన్యప్రతివస్తూపమామతెలి-లక్షణాత్ - వంశ
 స్థ ॥ ౨౩ ॥ బహుభిరితి ॥ కుకురాఃయీదవవిశేషాస్తేమిమధిపేతనంబుద్ధిః - హేకృష్టబహు

స్వజన్తోరస్తః క్షమాంస్వామవహయ మోహాత్ ॥ బంధుప్రణాశాద్బహుమఃఖి
 దోద్ధేయిజహిక్షమామై స్వహయాన్త్యధిజ్ఞామ్ ॥ ౨౪ ॥ ౨౨ ॥ గతినఃమే
 న్యాగరదభజలస్యాయావిసాధునాస్యావివదోవధూతయేవనాన్త్యాచిశరలయాయా
 వృతస్థి తేర్వలాహ కాల్పింశరణంబుగ్ధానోః ॥ ౨౫ ॥ ౨౩ ॥ బహుభిఃమిహ
 పరైః ప్రలాపై బహిరంతశ్చవదామితుల్యభావః ॥ కుకురాధిప బంధుభిరన్య
 పైవీకురునంధింకురువంశభూతయేత్వమ్ ॥ ౨౬ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి బ్రువ స్తం య
 దునాంయోఃప్రవీద్యధిష్ఠిరంయోగ్నివి న్నవై భవః ॥ మహిపతేయద్భవ తానమీ
 తీతంచుహత్త నాంయ క్తమిదంభవాద్యశామ్ ॥ ౨౭ ॥ ౨౫ ॥ సరిదాత్త జశాసి

భిః ౨౭ ॥ రైరస్త్యైః ప్రలాపై ర్వికరథ కవచనయిరిహ ఇదాంసీంకిం ప్రయోజనంనకిమపీత్యర్థః
 బహిర్వాహ్యే అంతఃకరణ సంచితవ్యం జనాయాం చేతిహ - తుల్యే అభిన్నభావః అభి ప్రా
 యః యస్మిన్ స్తద్యథాతథావదామికథయామి కృత్యంకథయామి - కురువంశస్వభూతయేశ్చ
 య సేమమసై వ్యేస్వీయై బాంధుభిన్సహపంధితత్వం కురుభౌపవంధుదాసకం ॥ ౨౮ ॥ ఇతితి ॥ ఇత్యు
 క్తప్రకారేణ బుద్ధివంధంపదంతిం యుధిష్ఠిరం ప్రతియోగిభిన్నా వృత్తనిచి త్రలయవద్భిరిచి న్నన్
 త్యేయంవై భవంమాహత్త్యం యస్యతథోక్త్యం యదనాంయకస్మీకృష్ణః హేమహిపతేయ యుధిష్ఠి
 రభవతాంయత్సమీరితంకతితం ఇదంపచనంభవాంబృతాంత్యే త్రులాన్త్యం మహాత్త నాం య క్త
 మా పరమేభ్యై బ్రహ్మ అత్ర మాహత్త్యస్యవంశ శ్రేయః ప్రవణతాభి ప్రాయగభృత్వా
 త్వరికరాలంకారః - ఏవంమాహత్త్యస్యమృగ్యావనయోరనురూపఘన వణః నాత్సవాలంకార
 శ్చద్వయోఽసృష్టిః ॥ ౨౯ ॥ ౨౬ ॥ సరిదితి ॥ కింతు హేయ యుధిష్ఠిరనః కౌరవః కుర్యోధనః సరిదాత్త జైన
 భీష్మణిజైతే సన్మాగేభ్యుపకేతోపినః కురద్వంలనన్మాగేభ్యం నవహానిత్యుతే ఇత్యుక్తప్ర

కారేణలభునాచితయతః సందికార్యమాలోచయతః మమహృదిమనసిసిద్ధిస్సంధిసాఫల్యం సం
శయేభవేద్వాసభవేద్వేతిసందేహేశేతవతఃతద్యతీతయాభవతీలియోజ్యంఅత్రకురుమితామహాభీ
ష్టశాసనలంఘనవాక్యాభాస్యవంధిసిద్ధిపంశయాస్పదహేతుకంకావ్యలింగం॥౨౬॥ప్రయత
ఇతి॥తథాపియద్యపిసిద్ధిస్సంశయాస్పదాతథాపీత్యభాసః హేతువయధిష్ఠిరప్రియతానిలో
భామోపదిభ్యోనిగృహీతానిఇంద్రియానిచక్షురాదీనియేషాంత్రేమహాత్మభిఃకాయశస్యత
స్తుతస్య॥ని॥ఈశితస్తవనాయితవశాయిత ప్రిణుతవనితవశితానీతిస్తుతవర్యాదేవ్యమరఃతేత
వసంధేఃలబ్ధయేభాభాయదుర్భగదాచిన్సహేతవేషః-ప్రిణుతేచక్షుంజేక్రియా-కార్యోద్యో
గఃస్వచిత్కు-త్రచిత్కు-దేవవిషయేఫలతీసిద్ధింకరొతిష్ఠచిత్తునఫలతివిషఃక్వచిత్పలాభావః-ప్రవి
ధాతుఃకార్యకతుః దోషస్యశీకరాలేశోపేనభవత్సేవ-యత్సేక్వతేయచినసిద్ధిభూత్ర
దోషఇతిన్యాయాదిభాసః - ఆత్మోత్తరవాక్యాభాత్రయేనంశయాస్పదసిద్ధిప్రియత్వ
సమర్థునాదనేకవాక్యాభాం హేతుకంకావ్యలింగం॥౨౭॥ఇత్థమితి॥ఆత్మితాకరణ
వీతిరక్షిణ్యావీలాయాః విహసస్యమాలంకషఃపారదృశ్యాతత్పరిపూణాఇతియావత్ హరిశ్చ్యిక్త

తాపినకానమరద్వంద్వజవతికారవః । ఇతిచిత్తయతామయామనాహృదిస్సిద్ధి
ఖలుసంశయేకయాతే॥ప॥౨౬॥ప్రియతేతథావిన్యసంధిలబ్ధయేప్రియతే
స్త్రిధ్నుభువిషణాయితస్యతే । ఫలతీక్వచిన్సఫలతీక్వచిత్ప్రియాప్రివిధాతురేష
నహిదోషశీకరః॥ప॥౨౭॥ఇత్థమితిగద్యమధురస్మితమీక్షమాణోభీషు
స్యత్యక్తిమపిదారుకనీతమత్రే । ఆరుహ్యరత్నరథమృతరక్షీలీలాహుజ్ఞు
జహారిగాత్మరూరాజధానిమ్॥ప॥౨౮॥అవలూకయన్నధపురఃప్రితా
ళికామనిమేషపారజనతానిరస్తరామ్ । మృచరానతేననమరానదః పరైర్వ
మరాజపిషదిదురాలయంయయా॥ప॥౨౯॥తమసామలూనినకలూనిద

ష్టేః ఇత్థం ఉత్తప్రకారేణిగద్యభూరాజంప్రితుక్త్యాభీమన్యవక్త్రంముఖమపిమధురం
సుకుమారంస్థితేయస్థింస్తతదాచక్షమాణన్కలత్రదరహాసాభీమన్యఅనభిమతస్సద్ధిరితి
మోచయతి-అథఆత్మేదారకేణసారధినానితలిపాగితిరత్నమయంరథమారుహ్యమరురాజ
ధానీంహస్తిసగరంఅగాత-ప్రాప్తవాక్-౨౮॥అవలూకయన్నితి॥అథహస్తిసపురహి
ప్రస్థనంతరంఅనతేషుప్రిణతేషువిషయేమృదుకృపాద్రుఃపరైరానతేభ్యోనైశ్శక్తృనిర్వా
చరానదఃప్రాప్తమశక్యఃవిషఃసంయమరాచశ్చిక్తస్థఃఅనిమేషయాకృష్టావలూకనాశ్శం-ని
శి-మేషసెత్రయాపారజనతయాపురవాసిజనసమూహేననిరంతరాంసమ్భాధాంపురఃహస్తివ
పురస్యప్రితాళికాంరథాద్ధంఅవలూతయన్కావీమరస్సాల్వయంగృహంపత్రియయాగద్యతీన్
లాటామహాగి-మంజుభాషిణీ॥౨౯॥తమసామితి॥మహాలోకాత్రలంమహాపైజఃయ
న్యఅతపివసక్రిక్వస్థఃపశానెనతినద్యపివసకలూనితమసాంపాపానామంభకారాణాంపలూనిబృ
హ్వాని॥౩౦॥తమూన్యకారస్వభావావఘోశోతేనజాంతరేఇతిశిశ్వాఃశమయన్కానాకయన్కా

ఋగ్వేదంశ్చైవసృతంశ్చాత్మజాదివర్యంశ్చాన్యంనామతస్య - ఉత్థితవాక్ అత్ర సృ
 థాకథానిశీధిసీహదీవాంప్రకృతానామేవవిరత్యాదినాథమేతాంపర్యవ్యవస్థా త్రేవల
 ప్రికృతగౌరవాణాంతుల్యయోగితానాంసంస్థిః ॥ ౩౩ ॥ సమాప్త్యతి ॥ అథఉత్థా నానంత
 రం ఆలంబ్యతానినిత్రావసరపర్యస్తవస్త్రీభూషణాదిసాంయథాపూర్వంఅవస్థాపనవిధా
 షితానిలంగానియస్యచధోక్తసశాజాధన్వాశ్రీకృష్ణః సంధ్యాయాంపాఠః కాతికాయాం
 జ్వేషయికంయం క్రంకృత్యంవందనాదికం సమాప్యకృత్యాసంధేఃకురూణాంపాఠడవై స్పృహసం
 థానశ్చ జ్వేషయికంకృత్యంవందనాదికం సమాప్యకృత్యాసంధేఃకురూణాంపాఠడవై స్పృహసం
 స్యక్ విమరస్యహస్తమాలమ్మ్యుగ్రహీత్వాసకేతావ్యయనగృహస్తంబంసవిలాసంయథాతథాని
 రగౌరవహారాశ్చవాక్ - తమసాంకులూసీత్యాదిశ్లోకపంచకంగద్యమేకంచ బహుశు మూలపు
 స్తకేషుసందర్భా విరుద్ధశ్రమంబద్ధంయథాసం దర్భానురోధంవ్యాభ్యాసమితిధ్యేయం ॥
 ౩౪ ॥ తదన్వితీ ॥ తదనుశయనగృహనిగమనానంతరంనిఖిలంలాహ్మిః వాసరస్య ఆరంభేఆదౌ

రాజమందిరామమూత్పలంప్రతీవవిమరమందిరంవిరచనఇవశమలభావనః

ప్రాచీనగిర్యజ్ఞాదివర్యజ్ఞాదుతస్థా ॥ ౪ ॥ ౩౩ ॥ సమాప్త్యనన్ధ్య
 పయికంసకృత్యంసమాపయిష్యన్నధశాజాధన్వా ॥ అలంకృతాన్ధ్య విమరస్యహ
 శ్రీమూలమ్మ్యుగ్రమందనిరగాస్మికేతాత్ ॥ ౫ ॥ ౩౪ ॥ తదనునిఖిల మహారాధ
 మ్మ్యుకృత్యమవసాయ్యబాలాతపేనసలాహకఇవఘృతమ నిత్యేవటి రవజ్ఞేన
 చచితకతేబరఃపజ్ఞేరుహశజ్ఞీనీభిరజ్ఞలలిభిరరాజహంనరాజిభిరవ కృత్య
 మాణసేవితామ్మరథాగెనపరిచున్విత ప్రపదపల్లవోనజౌదరాస్తరసవకాశత
 యాజహిర్నిగతైజఃగదణ్డ శిశుభిరవముక్తాధవైః ప్రత్యస్తమెబూముఖ
 భాగౌరవమేహమస్తస్యమయయోరద్యవినశ్వరంలక్ష్మీ తీలాకమలముఽశ్లోకితు

ప్రాతఃకాలయతియావత్ యత్రైత్యంస్మానసంధ్యావంద్వాదికంతదవసాయ్య సమాప్య
 బాలాతపేనసలాహకః సేఘుజవఘృత్యజేనమంకుమేనమస్తానిత్యేమిన్ద్రిత్యేవటిరపంకేన చచిత
 తంబ్రహ్మంశేబరందేహః యస్యతథోక్తఃపంకేరుహమగుణకమలమితిశబ్దంత ఇతి శంకినిః
 చచేలంతథాగేభిత్తాభిఃచిత్రాభిః రాజహంసానారాజిభిః పంకిభిరవకృష్య మాణస
 థోనియమాననవస్థి తేనపితామ్మరస్యహగేహాస్తదేవేన పరిచున్వితంసృష్టంప్రపదం సాదా
 గ్రంజల మమివయస్యతథోక్తః నిజస్యఉదరస్యకుటీలంతమధ్యేనవిద్యతేలవకాశః యేషాం
 తేషాంధానస్తతారయాపానుసాలనభ్యేయత్వాచితితానః - బహిర్గతైజఃగదణ్డనాం
 బ్రంహణ్డనాం శిశుభిరవస్థి తైః ముక్తాధవైఃపితృప్రసంగుటితః సేఘులాయాః కాశ్చాన్యః
 ముఖభాగేలగ్రదేశేయస్యతథోక్తవషాణసమయేహమస్తస్యమయచద్వయోరపిలవినశ్వరంల
 క్ష్మీణశోభమిత్యర్థః - వ్రథావాదితిధావః - లక్ష్మ్యోనక్షత్రి తాయాఃతీలాకమల ముఽశ్లోకితు
 సోమమాగతేనదినవజేస్సూర్యస్యనిష్ఠేనవస్థి తేనకొస్తుభారత్సేనదేదీప్యమానంభజాంతరం వ

క్షయస్యతథోక్తేదనుజపరిషదఃరాక్షసమలస్య ఉత్పాతేనహనిశమి త్రేనర క్తపరివేషణే వస్థితౌ
 నక్షద్వరాగమయేనకేయూరేణలజ్జదేనఉత్పాతాలాతచక్రర క్తపరివేషణాభ్యామివ కేయూరా
 భ్యామితిపాఠాంతరం . పరిమండితౌలజ్జృతౌభుజౌదండావినయస్యతథోక్తః సిగతస్య
 హ్వారపర్యంతమాగత్య సుయోధనసఖలేనరువాణసితాయః సివాసానహీకృతాయః సగర
 భుజఃహస్తినపురభూమేన్సశశనంపరిహరుణమివ ద్వాపిద్వారపవనమిప్రాజ్ఞ గజత్కర్థఃసవిన
 యంయథాతథాఉపగతేనదారుకేణసంజూజితేనఘటితే - మణిమణిపాదకేయస్యతథోక్త
 తించిదవపమిరుః వినయాత్ప్రహీష్టకృతఃపూర్వకాయఃయేనతేనవిరులేణితిత్కర్మణః దీయమా
 నః హస్తావలమృగయన్యతథోక్తః గురుద్వోణః కృపశ్చద్వౌప్రముఖాప్రిచానౌ యేషాంలై
 గ్భృంహసంఘైః శ్రాంహణకులైః ప్రతిపాద్యమానాంక్రియమాణాంజయ్యాశిషంసినసాప్రతి
 గృహ్యనఃశిరవనతిపూర్వకస్వీకుర్వాణఃకుశలప్రశ్నైశ్చకోరకిః సజాతమౌరకఃప్రవధితజ్వలి
 యానత్ - మోదిన్యంతోషంయదాస్తాభ్యాంకురురాజదేవప్రతాభ్యాంభృతరాప్రభీష్టుభ్యాం
 యత్తుకురురాజఃదుర్యోధనజిత్ - తన్న - సుయోధనాదిభిశ్చతుర్భిరభ్యాసితేపూర్వమితిఉత్తర
 గ్రంథేనసందభావీరిథాత్ - నదనాభిగమనాయనిజగృహంప్రతిఅగంతమితిమమధావచ్ఛభా

మాగతేననినమసివిష్ణునైవకౌస్తుభేనదేదీవ్యమానభుజాంతరౌ దను జపరిషదు
 త్పాతిర క్తపరివేషణేపపద్వరాగకేయూరేణపరిమణ్ణితభుజదణ్డోద్వా నిగిగ
 త్యసుయోధనదుర్వాణితాయానగరభువస్సశశనంపరిహరుణమివ సవినయ మా
 గతేనదారుకేణసంజూజితమితిపాదుకఃశిషిద్వవనమితపూర్వకాయేన విరులేణి
 తీర్కమాణహస్తావలమృగగురుకృపప్రముఖైద్భృంహసంఘైఃప్రతిపాద్య మా
 నాంజయ్యాశిషంశిరసాప్రతిగృహ్యనః కుశలప్రశ్నమౌరకితమోదాభ్యాం కురు
 రాజదేవప్రతాభ్యాం సదనాభిగమనాయసంప్రార్థ్యమానశ్చిరత హావస
 రంప్రతిపాలయతా మహాహిణీపత్రీ నామజ్జలివనజావశిమవలూకనైన సంభావ

జవచనాదితిచతుర్థి - సమ్యక్సౌభ్యమానఃచిరతరమత్వంతవిశిష్టేనలవనరంసమస్కారణ
 మయంప్రతిపాలయతాంనిరీక్షమాణాల్లాటాహిణీపత్రీనాంలక్ష్యాణీసంఖ్యసేనా నాయ కా
 నాంలక్ష్యేనీనామేవకమననానాంలవళింపం క్రింతవలూకనైనదశశనసారతెజఃప్రసరణాత్
 తేనసంభావయమానఃబిభృషమన్యమానః ముకుందశ్రీకృష్ణః వందినాం ముతిపాతకానాంబుజ్జే
 నపరితః ఉత్తమానైః కంసాదీనాం ఖిలానాంవిజయస్యనంబంధిభిః బిరుదావళినిర్వామప్ర బం
 దై బింఛురేణవాన్వేనశశద్దాయమా నేనేతియావత్ మంగళకుసుమానాంలచారాధకం విశిష్ట
 భుష్మణాంగంధసంపదాపరిమళసమృద్ధాభిలంఛితసాంభుష్యన్తయానాంమత్తానాం భృంగా
 నాంయుంకాదై స్సహచరఃమిత్రఃవాదిత్రాణాంబీణావేణముదంగతాళాదీనాం ఘోషఃమో
 లాహుఃయస్మిన్ కౌస్తథోక్తేనమేఘవజ్రంయథాతథానమున్మిషతీభిఃస్ఫురంతీభి స్సౌదామినీ
 క్తః విద్యుగ్జ్వాలాభి తాభిః కనఃమయూర్భిర్వైత్రలతాభిః కంఠువిద్యుతాభిః ఆకులీకృతేన నిస్సా

ర్యమాణ ప్రేక్షకపారసంకులితేనమహతావిశ్రీజానరాజపథేనకులక్షితఃదత్తున్మి స్సుయోధ
నః ఆదిర్యోపాతైః జూఁర్యోదనమశ్శాసనశకునికజ్జేఁపుర్యమభ్యాసితంఉపవిష్టుంఅభ్యాసిత
పూర్వం నభామంటపమాస్థానాంశనైశ్శనైరవజగాహే - ప్రివివేశఉత్ప్రియసంస్పృష్టిః - ఏత
ద్దద్యస్యాదౌఅన్యోభ్యుతిపారోసంగతాధఃత్వాదుపేక్ష్యః ॥ ౩౧ ॥ ద్వారమితి ॥ అష్టమరాశ్రీ
కృష్ణద్వారంప్రతిసమేయషిప్రాప్తవతిసతిత్రప్రస్థానమండపేనరవతిఃకర్పార్యధనః సహసా
తినత్వరంగోస్యాస్సమాజాతీనవైఃసన్మధ్యస్సమంపూషణీసూర్యే పూర్వాచల ముదయంతైః
మాశ్రేణిపాప్రవతిసతివచ్చానాంపంక్షైః అనేతైష్టట్టరణైర్భృంవైస్సమంసారభ్య పూర్వః
వరిమశ్రేణవాపాదనడిపిష్టతప్రతికృత్తితవాఁపుఁహోఁనమూలంకాదః - ఏతస్లోకం బహు
ముఖాఃపుస్తకేషునద్యప్తమితిఃద్యంబిభితం ॥ ౩౬ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రఅస్థాన తరసాద్రుతం
ఉపసితేనమీషంపాప్రితేఅతితుంశేఅత్సున్నతేరత్నమయేఅనెరచిత్యకృతః ఉపవేశః యేననఃఆ
యంపురాణః పుమాః పురాణపురుషశ్రీకృష్ణః అగ్రభువిపురాహితైఃఏదిష్టానివేదితాంపూ
జాంఅర్ఘ్యపాద్యాదింఉపాదత్తస్వీకృతవాఁ ॥ ౩౭ ॥ సభేతి ॥ తత్రతదాసీనభాయాఃఆం

యమామోముకుంఠోవందిబృన్దపరీషర్యమానకంసాదివిజయివీరుదావశీష్యివి
శ్చబంధురేణమర్దిశకుసుమసంపదంధీకృతపుష్పంధయర్హజ్జూరగహవరవా
దిత్రఘోషేణమేఘవజ్రమున్మిషస్తీభిస్సాదామిసీభిరివకనకవేత్రలతాధి
రాకులీకృతేనమహతారాజపథేనసుయోధనాశీభీశ్చతుర్భిరభ్యాసితపూర్వంస
భామంటపంశనైశ్శనైరవజగాహే ॥ ౩౧ ॥ ద్వారంసమేయషిహరావధ
తత్రగోస్యాస్సవైఃసస్సమంవరవతిస్సహసాదశిష్టతః । పూర్వాచలాశ్ర
యిణిపుషాదిపద్మపక్ష్యైస్సారభ్యపూర్వవపట్టరణైరనేతైః ॥ ౩౬ ॥ త
త్రాత్రితుజ్జేతరహసీతేరత్నానసెయంరచితోపవేశః । పురాహితైరగ్రభువి
ఏదిష్టాంపూజాముపాదత్తపుమాఃపురాణః ॥ ౩౭ ॥ సభాంతరేత
త్రసమీగ్రకాంతింసంబీక్ష్యసంబీక్ష్యసరోరుహాక్షమ్ । నరేంద్రవజ్రంసగరిజ
నేషునకస్యవాభాన్నయనప్రసాదః ॥ ౩౮ ॥ భద్రాసనాదుపసతంపదపల్ల

తరిమధ్యేనమగ్రానంపుష్టాకాంతిస్సాందర్యంయన్యతంసరోరుహాక్షంక్రికృష్ణంసంబీక్ష్యసంబీ
క్ష్యులదరాద్విరుక్షైః - సరేంద్రేణమర్యోధనేనవజ్రంయథాతథాతదితరేణుగరిజనేషుపౌరా
తాంమధ్యేతిత్వధః - కస్యవాజనస్యనయనప్రసాదఃసేత్రాసందఃనాభాత్ - తమెకంబి
నానవఃసాన్యపృథుదిత్యధః - పాండవక్షపాతిమోహరః ద్విద్యుతయాశన్నిరీక్షణంసతస్యా
నందకరమితిభావః - యత్తునరేంద్రవజ్రంధృతరాష్ట్రేనవజ్రమితివ్యాఖ్యాయలంకాత్వాన్నత
స్యానస్రోభాదితిభావజ్ఞితి - తన్న - దశఃనానందయోగ్యమానకత్వఃకత్వబోధకనచీక్ష్యేతిల్లబం
తేనతిత్రాభయత్రధృతరాష్ట్రేనవజ్రేనక్త్యభావస్ఫురణాదిత్యలంకాస్తరేణ ॥ ౩౮ ॥ భద్రేతి ॥
ఘోరయాదఃప్రియధురన్వభావపద్మంనాభాయన్యశ్రీకృష్ణఃభద్రాసనాదత్తుసింహాసనాత్

జ్ఞానపయోనిధిస్సముద్రః జ్ఞానధోక్షాఃఅనూ ఏవంభూతాఃవయంత్యయాలద్యయధాః
శంలవనేభూమేఅవనేరక్షణవారాజ్యేవేయియవత్ స్థాస్థాస్థాఃతుమర్త్యపనేవాస్థాస్థాః -
ఉభయమసిత్వదధీనమిశ్యధాః - పితృజ్ఞానాఃపర్వభుక్త్యాపరిహరణః ॥ ౪౩ ॥ బాహ్యజ్ఞాతి
వనాంతెరణ్యమద్యజమర్త్యయేషాంతేషాంమమహదీయా నాంపాండవాచారంక్షణవిధానా
పరిక్రియాయానిషయేపితృజ్ఞాత్రీవిధమాతానభూతాః - ఇత్యుక్తవ్రతకారణోక్షంజప
మాత్రభావకృతమేవఅనిశంభృదయేదానంత్యంతస్యాధాత్ర్యాభూమేరుపమాతుశ్చఅధా
మపిసంప్రతిదానీంసనిత్యసిదాతుంనేద్యసితికాకుః - కింతుదిత్వస్యేవేత్యధాః - ఆత్రనసేధా
ప్రమాత్రభావతోవసన్యస్వసవక్షంలభణాధాత్రీదానావశ్యత్వహేతుత్వాత్సత్వదాధాహేతుకం
కావ్యలింగం - తచోపమాత్రభుప్రార్థాత్రీశ్చక్షేపభిత్తికాలభాభేదాధ్యవసాయమూలాదిశ
ఙ్గాక్షుజ్ఞే విశమితతయారంగంగీభాసేనసంకరః* ధాత్రీస్యామపమాతాభూమిరూపమనీచసే
తనానాధారత్వమూలాయాం - ఇతివిజ్ఞాపయంతిస్తేతివ్రతాన్యైతాన్వయః॥౪౪॥ ఇతితి॥ఉ
వ్రతకారంబ్రవాణంపాండవవిజ్ఞాననాంకథయంత మేనంయదువీరంశ్రీకృష్ణంప్రతిన్యదతిః

ద్యస్థాస్థాయథాంశమవనేరవనో వనేవా ॥ ౪౩ ॥ బాహ్యవనాన్త
జమహంమమహాజ్ఞానామేకాపిరక్షణవిధానభూతధాత్రీ ॥ ఇత్యేవశోకమని
శంభృదయేదానాన్తస్యాన్తనాథమపిసంప్రతిదిత్వసిత్వమ్ ॥ ౪౪ ॥ ఇతి
బ్రువాణంయదువీరమేనంసిశ్వన్యదీర్ఘంస్వపత్తిభాషే । వ్యరంసిషుంవ్యధ్వమ
ముంవిముఃభృవిముఃభృవత్సేత్యనుశాసృశౌర ॥ ౪౫ ॥ మధుమధనవిమాలి
తామూత్రేమమూత్రేభుపుత్రవత్సలాసా । ముఖమహమనవేత్వమూర్ధనూ
నోర్దుదమధిగామభుశాయయాదధామి ॥ ౪౬ ॥ స్వయమపినవివిధ్యతే

భృతరాష్ట్రేదీక్షుంయథాతథానిశ్వన్యహేవత్సదుర్గోధనఅముంవ్యధ్వంకుర్తా ర్గంపాండవతై
రరూపంవిముంచవిముంచత్యజత్యజేత్యాదరాద్విరుద్ధిఃఇత్యుక్తవ్రతకారణానుశాసనీక్షయ
త్వాహశౌరశ్రీకృష్ణఅహంవ్యగ్రసిషుంవిరతవానస్తిశాన్తోస్తీత్యధఃఇతివిభాషేఉత్తవాః ॥
౪౫॥ మధ్వీతి ॥ కించహమధుమధన - మధునామదైత్యనాశకకృష్ణ - సాప్రసిద్ధామమజనని
అహ్వలికామయిపుత్రేవత్సరాఖిలుదయాశుస్యైవముసింధ్రేచ్యాసేవిషయేమిలితామకురు
తనేతాభూతోయయాపుత్రదాయనిముసింధ్రేమిలితాద్యైజనన్యాలహమంధత్వేనజాత ఇ
త్యధః-మూఖాన్యస్వతోవివేనసంపైర్నిధితమతోరుశ్వనూమోర్ధుర్గోధనన్యమూఖమనవే
య్యోధునాఅధికాంనిరవధిముదంఅనంబంధధామిధారయామితత్తాద్యుగ్రాదాంద్యాదోకుః
ఖాయతేపుత్రస్యహార్థ్యమిత్యధః - అల్రకింఉత్తరవాక్యార్థేనపుత్రవాత్సల్యనమధానా
హ్వక్యాధాహేతుకంకావ్యలింగం ఉతఅంధ్యన్యదోషస్యైవసంతోజపనకత్వేనగుణత్వవణ
ధాల్లేశాలంకారః - ఇత్యుభయత్రసాధకసామ్యదేకత్రపాదకాభావాద్వద్వయోన్యందేహనం
కరః - శ్చష్టితాగ్రప్రత్తమ్ ॥ ౪౬ ॥ గృతవాప్త్యింపుత్రవోర్ధ్వంవిశదయతి ॥ స్వయమితి ॥

అయంనుతోమర్యోధనఃస్వయమాత్మనాపినమిధ్యతే - శోభనాకార్యాకార్యవిచిత్రామతేః
ఆగామిగౌచరబుద్ధింయన్యతస్యజనన్యభీష్మవిదురాదేంబదవపినశ్చశోక- నానుభవీతివ్యర్థః
అతిఃశూగుగణవారిధిః శ్రీకృష్ణమకులమలస్యకుశలమేవాంకురస్తస్యలభివృద్ధైస్త్వమేవని
రూప్యజిత్యర్థః - తథాచక్వమేవమయభయార్యాంబిదానీంకంఠింఘటయేతిభాషి-వృత్తింఘట
పూర్వముక్తమ్ || ౪౭ || ఇతి || ఇత్యుక్తప్రకారంబద్ధాంబితారాజనివృశరాష్ట్రీసిద్ధాన్తిత
వతివృత్తకృతకార్యనిష్ఠితవతినరేనిజన్మఅశనన్యరత్నపీఠస్యఅర్థేమధ్యనివేతంసీద్ధిస్తంకరతలం
యేవతస్యభావస్తతాతయోహారునాశించిదున్మమితేనవాదుభుజ్యస్యభారణలగ్రభాగేనగం
దమందలేవామకపోలమధ్యనికుజ్జితంప్రవేతంమకరాకృతికుండలంయన్తింస్తతథాకపేన్తి
అవృన్యవలనేనతిర్వగ్యాన్తివత్స- నెన కంద రిత స్సజాతః - కాంచన పటస్య పీ
తాంబరస్య-మర్మరారవః మర్మరతి శబ్దీయన్తింస్తతథాచఈషత్ప్రీంచితకంధరాం
ప్రీవాంబినివర్త్యఅభ్యాసరైర్వత్సత్తరజాన్వయః || ౪౮ || క్లృప్తతి || కంఠనైరీక్ష్మికృ
ష్ణపరివిభవారణైకవృత్తాఃసాస్తాభ్యాంతాశామిదస్త్రాడనానియన్తింస్తతథాన్తివ్తంబిర్వితతి

సుతోయంసుమతిఃసన్యశ్శోచినాపివా | కురుకులకుశలాబ్ధిరారానివృ
ద్ధ్యేగుగణవారినిధితిస్త్యమేవ || ౪౯ || ఇతి || సిద్ధాన్తితవతిబద్ధాన్తిహారా
జని జాననాన్తనివేతకరతలతయోకంచినన్మమితవామభుజ్యభిరణగన్తవన్త
అనమజ్జితమకరకున్దలంకటివలనతివృత్తకాన్తి నపటమర్మరారవమిషలైన్త
రాంబినివర్త్య || ౫ || ౪౮ || క్లృప్తన్తిశంకరిభువాన్తిలహస్తతాశంకశ్శాన
వేనభురిదూషితసంధిశ్చక్షుః | కర్ణోన్తకన్తపలితాధరమాతుల్యాంకారన్తమామా
కురుకులకన్తకన్తరీ || ౫ || ౪౯ || వృధాసులేభ్యః స్ఫురీంతేదియోంపునన్తి
శోచియినతోగురోచ్ఛావ | ఆశ్శబ్దరః కారవతేకధంవానంభూతిఃసాశానో
న్వవాయే || ౫ || ౫౦ || తతాదృశశ్రుణుహదత్రవంశవృత్తంపురుద్దహ

స్త్రీతంయేనతంభురితశ్రుణుశ్శాసనేనబాత్తాహాపితేనిందితస్సన్తిశ్చక్షుః సన్తికార్యంయన్యతంక
న్తస్యశోక్రన్యజ్జనకంతేమాతేవతిః గూఢాన్తంసీత్తదూషణకన్తమితోధరోయన్యతాన్తశం
కూఢాన్తస్యశకునేరాన్యంత్రింయన్యతథాత్తంకారన్యంబురోధనంప్రతికురునంకరనగ్రా
యాంశ్శబ్దన్తాన్తాన్తిమితేషః - ఆహాన్త్యమాణప్రకారణిదావ || ౫౧ || పృథ్వి ||
హాకారవద్యోధనప్రభాసులేభ్యఃధర్మరాజాన్తిభ్యః తేమిమహాంతేదియాంశతుత్వసీయామిత్య
ర్థః-పృథివీంభూమిఃకూఢాన్తాన్తితాన్తితాన్తితాన్తితాన్తితాన్తితాన్తితాన్తితాన్తితాన్తితాన్తి
రాణియినతఃకథయతఃగురోఃపికుర్గాంవాన్త్యమశ్శబ్దతేషుగ్ధయతస్తేవనంబంధిని ఏమిపి
తాన్తిశ్చక్షుఃసీనంభూతిజన్తశశనశ్చన్త్రస్యఅన్వవాదేవంశేకథంచేత్తాన్త్యరైః అభూదితి
యోజ్యమ్ || ౫౦ || తదితి || హాకారవద్యోధనతతాదృశం అన్తపటలతపవదహర్తాన్తి
తవనంబంధినివశేనవృత్తంబిత్రిశ్రుణుయేనరాజ్ఞాయాన్తిపారవాన్తిభ్యాశానపురు

రామరాజాచంద్రః శృంగిమర్యయాతితపితా జీర్ణాజరామేనభిధౌక్తస్సకానవంజయః యా
 వనందమోతస్తైః ఇతిశేషః - కాలాంతరీయంతర్నిష్ఠత్వానుసంపేదవశేష్యైర్లహ-త్యత్యైతి || ౪
 తాణామపిధీరః అనన్యశచైర్మకాలీలతవసరియందేవ ప్రత్యోభివృషితుశ్చాంతోర్ముదేనత్యనః
 భవంతోషాయద్వితీయ మాత్రిమంగార్హస్థ్యం దారబిగ్రహమిలియావత్తృణవత్ తృణాని
 వత్సత్వాఽహేదాసీమ ప్రచర్ద్ధిం - సతుయదాకదావాయిత్రకుత్రవేత్సర్ధః || ౫౮ || నను
 సోత్వాజయేనాహ || కితవే ౧ కింపశాకారవంశ్యయోఽతివస్య అతపిత్యాపేతదానశ్శమనేరు
 క్తిభిః రుద్భిభస్తైః కినిలింసంజాపల్లవః ఉత్పన్న ఇతిరూపత్ శాకిపాలయశేషల యోసా
 లంకినలంకినమితి శ్రీహర్షః - సః హిందవనస్వస్వావ హరణానియక త్వేకప్రసిద్ధః కవనంబంధి
 మనోరథః కామస్తదాభయభవేత్ యధికైరాలహానింససై లబ్ధి నేనపాతిత తాని తుం
 నివేతంధమగండిపహరస్యమస్తకాచ్ఛిరసఃపునః సోన్మమజ్జితే నోద్ధితంయమోదా
 భవేదితంబంధః - గాంధీవ మేవ తేభ్యశ్చస్వస్వంబదాక - కింత్వయేతిభావః - అత్ర కేవలత్వ
 భువితత్వరూపేణమనోరథస్యవత్సవారోపప్రతితేరకదేశవతికరూపకం - మంజుభాగే || ౫౯ ||

నవవయః పిండాత్తజీర్ణః | త్వత్వాప్రమంపితృకుదేర్మణవద్విలీయందేవ
 ప్రత్యోయమిహుద్భిధీరవీరః || ౬ || ౫౮ || కితమోక్తిభిః కినిలింసకర్ణయోస్స
 భలభవే ప్రవతదామనోరథః | హరినన్దనేనయధిపాతితంభవత్తరమస్తకా
 స్మపునరున్నమజ్జితే || ౬ || ౫౯ || వంశః పురూణాం మహిలోయమస్త్రీక
 ధర్మకళజ్జంబతురౌఖలుద్వై | ఏకత్రకోటోరజనేరధీశః పరమస్యేషు
 జీవణాంశ్చ || ౬ || ౬౦ || బద్ధావద్వింసశృణోషివస్వనధానమస్త్రీస్తవ
 ద్యుదోషః | గన్ధర్వజాతేనకృతంవనా నైబన్ధంపుర్యుక్తవతాంహితేషామ్ || ౬ ||
 ౫౮ || ఇతిగదితవతిభగవతిత్కౌచనస్సుయోధసోపిగమిమాముజ్జగార || ౬ ||

వంశఇతి || అయంకురూణాంవంశః మహితః పుకై కపూజ్యః యద్యపితభాపిరప్రీన్యం శోని
 కత్రమోటో అవిధాగ ఇతియావత్తరశంకంభి హ్నం అపవాదించధర్మరజనేరాత్రే రధీశః
 చంద్రశృవరత్రకోటో అత్యభాగేశకళంకం అపవాదించి హ్నంచధర్మపరుః సర్వయోధ
 వాంశ్చద్వైవతురౌనిభౌఖ్యితిమన్యే - కళంకోంకావవాదయోర్యమః || ౬౦ || బంధూపన్ద
 మిలి || హవత్సశకువత్ - త్రవ్యా నభిజ్ఞత్వంబంధునిరస్తదాపిహిమదిష్టంబోధితంసంధానం
 సంధిన శృణోషి నాంగీరరోషీరియత్ - అస్త్రీకాసంధ్యనంగీకార విషయే అద్యరక గోషః
 అపరాధనభవతికింతువనాంతేద్వైతవనమధ్యే గంధర్వరాజేనచిత్రనేనేన కృతంబంధంత్యది
 యంపునఃముక్తవతామోదికవతా తియోహిపాండవానామేవదోషఃభవతి - అత్రక్రమ
 బదోషగుణయోచ్చాధూక్తరంధ్రనంగీకాం బంధమోచనయోధుదాదోషత్వస్మత్తనాల్లకాల
 కారవద్వయమంగంగీకారేనకీణం - అత్రాపిశృణోషిత్వత్రకోషిత్వేనవతనీ యదా
 లస్యభావూర్వస్తదోషావత్తైతి || ౬౧ || చిత్రే || భక్తుస్త్రీప్రకారేణభగవతిశ్రీక

గృతపతిక్షేత్రవతిసతికోధనఃకుశితస్సుయోధనఃఋగ్యోధనోవి ఇహంవత్సమాణాం గిరంవాక్యముల్లగాగతే ప్రవాణ ॥౧౧॥అయఇతి ॥ సందోశామకన్యోపాలిలస్యనందనఃపుత్రఃతస్యనంబుద్ధిఃఅయేనందనంధన - హృత్పక్షేత్యామంత్రిణంగోపాలానాం మాధ్యప్రసిద్ధిమనుభవ్యతిథ్యోయ - విరాటతనయయాఉత్తరయాఅభిమన్యవేదత్తయాఆశ్రయఃవిరాటరూపఃతల్లాభేనతేవలంఘ్యభమాతేన స్త్రీమూలకాశ్రయోపజీన నేనత్యధఃవిరాటతనయఃఉత్తరఃఋగీరునేవివాశ్రయఃతల్లాభేనేతివా ॥ ఉభయధాపిమాధ్యోద్భటనం - కృతకృత్యంమన్యమానానాంఅత్తానంకృతాధః సంభావయతాంఅత్తమానేజ్యేత్రిభిఃఖిత్వాదరుద్విషుడిత్యాదిసామన్ - కుంతిభువాంధర్వరాజాదీనాంపలత్రకుంతిభువామిలిపారస్త్రేణైయప్రప్రకాశతోక్తిఃఅనేక్షణంబహుభిరహేహిణీపతిభిరావేద్యమానాంజిజ్ఞాప్యమానామంజరీభోరణీంసమస్కారపరమ్పరామవలోకితుమపిలభిఃఅవనరఃఅపరాశయైస్తేషామస్తాకంపశభయేషాంసంధానం సంశికింవాకీద్యశం - ఆనుచితేషువేత్త్యర్థఃప్రబలానాంమచ్చలైస్సహసన్తే - ర్లోకవేదాభయదూషితత్వాదిభాషః - తవమాతృప్రృంకింవా - మయాదేహంబారవ్యంకింవాశుద్ధివిధాప్ర

౧౧౧౧అయేనందనస్తవతేవలంవిరాటతనయాయుభయభనకృతకృత్యంమన్యమానానాంకుశీభువాంచబహుభిరహేహిణీపతిభిరనుక్షణమ్భూవేద్యమానామన్యలిఖోరణీమవలోకితుమస్య భావసరాణామస్తాకంచకింవాసంధానంకింవాతవమాతృత్యంకింవామయాదేహమిద్యగ్విదంకుభాయాసమంభూయయథాగతంగస్తవ్యమితి॥౧౧॥అకర్ణ్యతచ్ఛిలచేతనమనక్రేకర్ణాపిఛాయస్యవతాకరసంపుటాభ్యామ్ మత్వాప్రణయమభువైరిణమన్యలంఘ్యం గౌస్థ్యాజవేసనిరగాత్కురురాజసూనుః ॥౧౧॥ ౧౧౨ ॥ తదనుదనుజారాతీశ్చరోషన్తీతలేశరూపితాధిరస్తాదృశేనస్యానలవచనేనసయవిహస్తాన్పుదానిరస్తాకానమస్తానపిస

కారంయన్తింస్తథోక్తంముఖాయాసంధిరద్విత్రమంజపహుయత్కత్వాయథాగతంజగమనంయథానిష్ఠలంతథర్వగంగతవ్యంత్వయేతిశ్శిషి - ఇతిగిరముజ్జగారేలపూర్వేణాన్వయఃఅత్తస్త్రేణాజీవనకోస్త్రయాధగౌపాలదూప్యవస్తునాత్వదీయమాత్వంత్వదినుగుణమచేత్వమయాపనఃజ్ఞుటాత్తకనమాలజ్ఞానప్రతీలేర్వస్తునాలజ్ఞానధ్వనిః ॥ ౧౧౩ ॥ అకర్ణ్యేతి॥అథఋగ్యోధనస్యదురుక్తంఆకర్ణ్యచకించేతేయస్యన్తికాతవిషవస్యతదృతరాష్ట్రై - కరాసంపుటేఇనతాత్యాంకణాపిఛాయఅచ్చాద్యవమృంసమితవజ్జేత్రంయస్యభోవైసం - కింకరవ్యతామాధ్యేనేతిభాషః కురురాజసూనుర్ధుర్వధనఃఅలఙ్ఘ్యంలూకత్రయేణాన్యసంక్రమణీయంమభువైరిణంశ్రీకృష్ణమపికిముతాన్యానిశ్చర్ధః - త్రైణాంమత్వాత్ప్రణమివఅగాద్యత్వేత్యర్ధః - మన్యకర్తృణ్యనాదరఃఇతింపదానత్వం - జవేసవేగేనగౌస్థ్యాస్సభాతేనిరగాన్నిగ్రహణాన్మూర్ఖాణాంసంకాష్టపిపేకావకాశఃఇతిభాషః ॥ ౧౧౪ ॥ తదనుదనుర్వధననిగ్రహణాన్వరంపిష్యదనుజారాతీశ్చక్రప్రతాదృశేనసయవిహస్తాన్పుదానిరస్తాకానమస్తానపిస

పదసేనసామ్రాజ్యరవాక్యేనయోరోఃకోభఃతేనయఃస్త్రితలేశఃపనలవలేనరూషిణఃవ్యాఘ్రః
 లభరణియస్యతథోక్తస్యభియాత్తమియ లోకమాత్రవిషత్రిభయేకవిహస్తాక్ వ్యాకులాక్
 ముదానస్తోషేణరస్తాత్తత్కతచూహన్యాయాయతేనమస్తానసేనాస్తారాకన్వ్యాఘ్ర
 రస్తాదగ్రేనిదీప్త్యగృప్త్యపునఃపివాచంపివంవక్ష్యమాణప్రకారేణజగదాదక్రవాక్ ॥ ౪౧ ॥ ద
 రేతే ॥ అధునాధరాభుజాధృతరాష్ట్రేణకింకార్యం - తటిసిభువాభీష్టేణాపికింకూర్షేవనతా
 వర్తమానేనమయాపికింకస్తాభిస్తుపాహాయధరిత్రేనదాప్యతవివేక్యధః - జరంతుసాచుర్ని
 వార్యత్వేనప్రసిద్ధాగన్ధవహస్యవాయోస్సునోభీషస్యజైవసాధాయధర్తరాజాయధరిత్రం
 భూమిందాతుందాపయతుంప్రభవేత - నమర్థాభవేత ॥ ౪౨ ॥ శారేరితి ॥ తాముక్తవిదాం
 శారేవావమాకర్ణ్యసాధ్యసేనభయేనత్రాస్తందేతఃయేషాంలేనవాస్తారాసభ్యాః యువదేక
 తాజౌషంభావంతూష్ఠీమనస్తానమేవకత్తరంప్రతివాక్యమితివ్యస్తరూపక-విభుఃప్రకః -
 భీతాస్సత్వేనకించదవద్నిత్యధః ॥ ౪౩ ॥ తూష్ఠీజౌషంభవేనానమితివైజయన్తీ ॥ ౬౦ ॥ బ
 హిరితి ॥ సంగోష్ఠ్యగ్నిర్గతఃప్రతరాష్ట్రసూనుఃకురోభనఃబలేనవతురజ్ఞేనశార్యేణవాతనఃస్తై

భాస్తారాకపురస్తానిర్దిప్త్యపునరపివాచమేవంవ్యాజహరథః ॥ ౪౪ ॥ ధరాభుజా
 కింతటిసిభువాకింకయాభునాకింకనతాపిమూర్త్యే । పార్థాయదాతుంప్రభవేత్
 రితిగ్నింకైవసాగన్ధవహస్యసూనోః ॥ ౪౫ ॥ శారేస్తాంపావమాకర్ణ్యసా
 భ్యసాత్రాస్తచేతనః । జౌషంభావంసభాస్తారాయగపథ్యకుః తరత్ ॥ ౪౬ ॥
 ౬౦ ॥ బహిస్సనస్తుతత్యోబలావతీస్తైస్త్రిభిస్సహయైర్భూతరాష్ట్రసూనుః । గన్ధ
 ర్వరాజేనకృతాందశాంస్వాంగదాగ్రజన్తానమియేషనేతిత్ ॥ ౪౭ ॥ ౬౧ ॥ శ్రీ
 త్వాతత్కూషితోహరిస్త్వయమసావేశోపసర్వాత్తకస్తారాభిర్జవభిర్గ్రాహి

ర్గవ్యైఃత్రిభిస్సహయైః కర్మశకునికుశ్శాశనైస్సహమంత్ర్య అలోవ్యగదస్యయాదవభేద
 స్యలగ్రజన్తానంజ్యేష్ఠంశ్రీకృష్ణంగన్ధర్వరాజేనచిత్రసేనకృతాంస్వాంస్వీయాయదశాంబ
 స్థనావస్థాంనేతింప్రాపితుంఇయేషభిచ్ఛత్ - తంబధుమాలోచితపానిర్గతః - సర్వలో
 ముఖం హిదోరాత్కంభునామితిభావః ॥ ౬౧ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ సర్వేషాంస్రాప్తినాంఅత్తేషా
 త్కఃజీవరూపః - సర్వంచరాచరాత్మకంప్రభుత్వం అత్తేష్వరూపంయస్యేతివా - సర్వంభ
 వ్యిదంబ్రహ్మేతిశ్రుతేః - అతపిసర్వయమేకోపిలసాహరిః శ్రీకృష్ణఃపిష్టర్యోధకరురాలాచ
 తంప్రత్యాదుర్యోరనాదానంతర్యామితయావర్తమానత్వాంబిదావః - కుషితేఃప్రధన్వకా
 తారాగన్ధర్వాభిఃసవదిగ్రహైఃసూర్యాదిఃకైలైర్వేర్వాభిఃవనైర్వైమిశ్రాః ॥ ౬౨ ॥ సా
 గరైఃక్షీదాదానిభిదీతాంసాంద్రితాంఅతపిసకేట్యూంమంజూమేయాం దృతాంభూషణా
 నాంతటకమకుటాదీనామజ్జరీంసమూహమన్ధితాం జగతాంలోకానామద్భిఃసమూహం
 సభాయాః అదిరంప్రాజ్ఞాంజాపస్తజితిజామంసభ్యానాంవృతాంనేత్రాణాంపంక్తిరేనఘ
 ణ్ణాంధారాజమాన్దంశక్తికాశ్శూలాంతివేగేనవర్తమానాంభిష్టేత్రనిషయామి. చియావతే

అభినోత - చక్రే - విశ్వరూపంబున ప్రదర్శింపబడినట్లు - అనమలజ్ఞానం - శార్దూల
 విశ్రీకణ్ఠ ॥ ౬౨ ॥ తస్మిన్మిత్రే ॥ అభ్యుపమాత్రే - అభ్యుపమాత్రః పురఃపక్ష్యాత్ శ్రుతిసి
 ధ్యాన్యుపరిమిత మానేతస్మిన్ సర్వాత్త తేత్రకృష్టే పరబ్రహ్మవిజ్ఞేనైర్వ లేముకురేదర్పణం
 పర్వం చరాచరాత్త కంప్రపజ్ఞుః క్షయస్మై రావిష్ట యాస్వితాస్సిధానాం విద్యాధరాణాం చ జే
 వయోనివిశేషాణాం సురాణాం చ నికరాః బృహద్రాని పుష్పాణాం స్పష్టిః పర్వము ఇన్ద్రా - నకలమనిజ
 సస్మాంద్రం మోహనవలన్ద కారంబును ఇన్ద్రాభీష్ట సుష్ట దాహుః శిలనర్ద చాష్టావివ్యమిష్టా
 త-క్షత్వా విచరః అట్టోః పక్ష్యణాం కన్యం నిమేషా స్తేషరూపంబును ఇన్ద్రాభీష్ట కురుపురేచా సినగరజ
 సతాజననమూహాః కురోధనేప్రేమావివ్యమిష్టా త్రేమత్యాగః ॥ ౬౩ ॥ అపద్ధానంతుగచ్ఛన్తస్మి
 పరోపినిముష్టాత్తీలిన్యానాదిధావః • అత్రానగ్రియానాం చ ద్యాత్వముచ్చయాల
 జ్ఞానః - అత్ర సురనికరః పుష్పవృష్టిం కుమోచేతస్మదాశ్రు ఇతిచైవ పరసీయం య
 ధాశ్రుతపారేతు కర్తృకర్మక్రియాణాం విభిన్నసంఖ్యాకత్వేన ప్రత్యక్షాన్యోన్యో
 ష ఇతిధ్యేయం ॥ ప్రగ్ధరా ॥ ౬౩ ॥ అస్మేతి ॥ అన్యవిశ్వరూపిణః అపునః ప్రధమపు

విధితాంశై లైర్వనైస్సాగరైః పక్షిభూషణమన్ధరీమనర్థతాం క్షయజగన్మన్ద
 లీంజగ్జ్ఞానమతనోత్సభాజరజావకంధ్యకంపైభిష్టాపథే ॥ ౬౪ ॥ తస్మిన్మిత్రే
 మాత్రే నవభవముకురేత్ క్షయనర్వంబు ॥ అపద్ధానంతుగచ్ఛన్తస్మి
 రాః పుష్ప వృష్టిర్వ్యముష్టా ॥ సాంద్రం మోహన కారంబు కలమునిజసన్
 మ్మదాహుః శిలనర్ద చాష్టావివ్యమిష్టా త్రేమత్యాగః ॥ ౬౫ ॥ అపద్ధానంతుగచ్ఛన్తస్మి
 పి ॥ ౬౬ ॥ ౬౩ ॥ అసాన్యత్ర హనధ్వనిరావిభుస్సావిశృంఖలంబోమ్మ విభ్రమ్యమాణః
 దిక్పాలసాధావలిజాలరానామధ్యాపకత్వంబిభారాంబుధావ ॥ ౬౭ ॥ సన్స్తూ
 యమానచరితస్యజై స్త్రిలోకీనాధారణీత్యత్యచస్యహరేః ॥ సాగ్రాతచదు

రుపస్యశ్రీ కృష్ణస్యలట్ట హనధ్వనిరచైన్ద్రానరైః శరైః వ్యోమ్ని ఆకాశే శృంఖలంబిష్టాత్
 జగ్ధం యథాతథావిభ్రమ్యమాణాన్ దిక్పాలసాగ్రాతచదు సాధావలిజాలరాన్
 క్షయజగన్మన్దరీమనర్థతాం క్షయజగన్మన్దరీమనర్థతాం క్షయజగన్మన్దరీమనర్థతాం
 స్త - తాని ప్రత్యక్షనయవిశ్రంభః - భీశ్రీత్యా నాన్యులంబవాన్యులంబవాన్ ॥ ౬౮ ॥
 సంస్తూయమానేతి ॥ జనైర్లోకత్రయవాసి భిన్యస్తూయమానానికైర్ద్రవ్యమానానిచరితానిచ
 మ్మనిగ్రహాన్దేవగ్రహమాహరియస్యత్రయాణాం కానాం సమాహరన్ద్రిగ్లోకైః స్వగౌ
 త్పతిజీవ - తస్మాంసాధారణీకృతా అవై చమ సాపితాశ్రుచదియాద్యేనతస్య అనివిచ
 రేత్రకృష్ణస్యప్రసానాల్సంలభ్యతేనస్రసిద్ధః భూమికాలధృతంబుగ్భిః చ దుష్టతాం
 నేత్రాణాం భుగరేతి చక్షుష్టామియావత్ సమాధృష్టకాలంబుధిగ్భిః ప్రాప్య
 భూయఃతాదృశ్యహిమానంభగవం దృష్ట్యాచుచిపితవః చదుష ది తే నతతారలతా
 ప్రవాహంబుధిగ్భిః తస్య - అజన్మనః అన్యదనవలోకాద్భవలోకచూద్యజగన్త్యయంభుగ

పంతునకన్యావలూకనస్య అజుగ్మస్య తావ్వితిభావః - అత్ర త్రిలూకీభాగిని శేషణ్యుర
 త్తాద్యగపరాధిభ్యోచనజడత్యేసి ఉత్తరాగ్రస్యచక్షుర్దానా చిత్వాని ప్రాయగ్భాత్యా
 త్పిరికేరాలంకారః || ౬౧ || బీజభి || హేమాధవశ్రీకృష్ణ తవత్వడియం ఇదంవిశ్వాత్త కంచి
 శ్వభయైరంద బిహరూడడుహరసంక్షేప ఇతిఉ క్తవ కాదేణగురుః త్రో గణిష్ట శ్చ
 ద్వౌపురోగహాప్రథానాయచా శేషఘృష్యత్యుక్తత్రైశ్చిత్తాయమా నేమనత్సు కుశేచాక
 మలేఇలక్షిణీ మనవభా క్తః - కృష్ణః || ౬౨ || శతపత్రం కుశేశయమితకమలపర్యాయేష్యమరః - ని
 మేషేణక్షణేనై వక్మూరం జగద్భయంకరరూపం విశ్వాకారం విహయగోపీనాగోపాగనా
 నాంధ్రకాం నై త్రాణాం కుతః హేతుకౌరూపాల కారణంచతుర్భుజాదివిష్టమాకార
 మవాసకాగ్రీవాకా - ప్రియస్తే || ౬౩ || హాకింబు ద్దళంమహతామితిభావః - అత్ర గోపీద్వీక్య తక
 హేతుర్వపస్తనా అతిమాధానాంతామసానామే వనయనానందకరంకే మతా న్యేహమిశ్య
 ర్దాఽత్యలంకారపతీతేషాస్తనాలంకారభ్యుని || ౬౪ || తథభి || తథేఉ క్తరూపస్వీకారా
 నంతరం తాదృశంపద్మకలతవివనిరుషమా నంజనదృశంతస్యభగవతేమహిమానంకావ్యావలను

ష్ట తాంసమఖిల్యా భురం మహా ర్తంభయై వ్రతీప్యవతారసహామిహ
 లః || ౬౫ || బీజ సైవేవముపనంహరహరవేతిఘృష్యత్యునత్సు గురుభిష్ట పు
 రోగమేను | హారంవిహయనిమిషేణకుశేశయాగోపీద్వకాంకుతుక హేతు
 మవాసరూపం || ౬౬ || తతస్తాత్మభృశంబి రువమా నంతస్యవహిమానము
 భూయవరితాన్ధోమనిసార్థ స్సమువస్యత్యకాంతమూ ర్తింతమేవమస్తేషీత్ || ౬౭ ||
 ౬౮ || భగవన్నై హాకింబు ద్దళంమహతామితిభావః - అత్ర గోపీద్వీక్య తక
 ౬౯ || మగ్ధాంబురాశిర్యయః శయనవ్యయేకతుల్యకృతిత్వమహిమాశిఖిమలైః
 గంతుం | మత్స్యత్వమేత్యభవియస్సరవై రిసీతాంమధ్యేనముద్రవనవీనగవీ

భూయవస్యస్తాచరితాధాకిమునీనాంసాధానంఘరికాంతాలాకలోచనానందకరీమూర్తికర్తవ్య
 రథా క్తంబంశ్రీకృష్ణంబినవక్ష్యమాణపి కాదేణలస్తేషీత్ సుతవాక్ ప్రాత్యైకతేజరిలక్ష ||
 ౭౦ || భగవన్నై || హాకింబు ద్దళంమహతామితిభావః - అత్ర గోపీద్వీక్య తక
 ప్రాత్యైకత్వాచిన్ద్రీయవిబిజీవీయేమేమంతేభావైః బ్రహ్మణీయనోలయజనకః సాంఖ్య తారకా మన
 స్సరసామగ్నిఃప్రసిద్ధిఃయేనామస్తీతీతైఃయోగిరపిలబిదితః అజ్ఞాతఃప్రభావః సామర్థ్యజుజ్ఞ
 న్నాదిక దృష్ట్యంయత్యతథాక్తాయత్తే భవతేతత్భవ్యంసమయిరదమగ్ని మదశ్శక్త్యైకవాక్యం
 ౭౧ || మగ్ధే - యోభవాక్ మగ్ధాంబురాశిర్యయః శయనయోలయైఃనయోలయైఃనయోలయైః
 అత్రతీర్థ్య రిగ్యవ్యతస్యభావ స్తత్వమేవమహిమామిహానం-తండుకగంతుంపాగ్రీ ప్రమివేత్సు త్వేయ-
 మత్స్యత్వంబానరూపమేవస్వస్వీకృత్యభవిలక్షే సురవై రిణాసామకేనతాః అవప్య తాఃఅనవీ
 నాఃఅత్రప్రీయాగవీశుక్తివాచః - మధ్యేనముద్రవనముద్రస్యమధ్యేవిచిత్రేయ స్వేషితవాక్-ని
 గోతేర్విప్లావాత్కృత్యంబరికే || ౭౨ || మగ్ధానై || యోభవాక్ జలభోజీవీనముద్రాత్సు

శ్రీత్యన్యమాత్మా నమినతాం హిమంభర్తృతమంబ్రువంత్రాన్వంశతాన్ముఖం చ స్వీయం చ
క్రమం పాదవిన్యాసము చ ఉన్నతంబత్యంతభీష్మంబతతానలకరోత్ - అజ్ఞానాత్మ మో
తేకతకాంబో అత్ర ప్రకృతియోర్భగవచ్చరణజ్జనమంభయారంభాన్వకంజెనత్పదక్రమ
దుఃఖయోశ్చాత్మ్యర్థతీకరణే నౌపమ్యశ్యగమ్యత్వాత్మైవలక్రకృరగౌచరతుల్యజ్ఞానీ తాభ్య
ద్వయస్యసంస్పృహః || ౨౩ || స్పష్టాచితి || యస్యభవతఃపరుశురామరూపిణఃసంబంధిషు ఆహవే
దుయధేషు కరతాండవతఃసోఽతః కుతారః పరుశుర్మామాయథ విశేషః - స్పృహ ప్రాధ
మికాయాంస్యస్తేమురారేః శ్రీమహావిష్ణోఃసంబంధినిను. భేనుజే ఊరావేచ ఏషామృత్యు ఇ
త్యర్థః - ప్రాణ్యగత్వాన్వంద్యైకవచ్ఛవః- ద్వితీయంబ్రంభంభజివంభస్యభవవంభగ్నంభం
క్షత్రియాజనమితియావత్ - అభజత్ ప్రా - కిమితిస్స టాగేః అవ్యయానామనెకా
ధాత్వాభిమానాత్ అన్యధాకథన్తేక్షత్రియానదృశ్యేరస్మిత్యర్థః - ఇమ్యక్తప్రచారసం
శేతేధాన్వంతరమత్రే లిప్యత్యత్యా సంశయం అథాన్వత్త్వానంభిక్షత్రియాన్వభావజప
త్తికల్పితం - అశేషస్వభవస్వైవవనతుయస్యకన్యచితిత్వర్థః చక్రేద్రాహ్మణీస్య ముఖిమా

నతాంస్వయిక్ష భర్తృతమంభుంచస్వీయంబదక్రమమిష్టాచ్చరమాతతాన || ౨ ||

౨౩ || స్పష్టాచితి || ముఖభుజో రుచదేమురారేరంగంభిత్వేయమభజత్త్రిమం
భ్యభావం | ఇత్యవసంశయమశేషజనస్యచక్రేయస్యాహవేషు కరతాన్దచితక
మరారః || ౪ || ౨౪ || శ్వశ్రూర్రుచీవేరనియస్యవదా బ్ధధూళిర్యత్స్యైష్వ
మీశధనురావశరవ్యక్త్యం | యస్తాన్భియన్భిశేకమ్మ మకమ్మ మాగాద్య

నీత - బాహూరాజన్యకృతః - ఊరూతదస్యయద్యైశ్వర్యం - పద్భాగ్గోఽశూద్రోఽజాయ
తేతిశ్రుత్యపేక్షయాని యత్త్రియాన్వభానుపవత్రేషాతోస్థ లీయస్తాన్వచవేదాప్రాచూ
ణ్యజ్ఞాననబాధత్యా పత్తికలిని రంకుశస్యాయస్వై వశరణీకరణీయత్వావత ఏషమాఖుక్
వ్యేయమునావర్ణనప్రస్తావెయత్తం బలీయానితోహేతు రాగమాదపూరయత్వా జలధిం
బాహ్నువీ - గాంగోఘోషాన్మిత శంభుకందరానవణావణాః కథమన్యథా స్వాదిత్యుక్తం
పాయమునేత్యర్థః - ఇత్యలంప్రసక్తా మప్రసక్త్యా అత్రయత్త్రియకుల నిర్మూలనస్యభగవ
ద్భుజవంభ్యత్వరూపేణవణా నాత్పర్యాదూక్త్య లంకారస్యాధాన్వత్త్రిమాణాలంకార
స్యచద్వయారేకవాచకామప్రవేశసంకరః || ౨౪ || శ్వశ్రూరితి || యస్యభవతఃరాఘవ గూ
పిణః పదాన్భస్యధూళిఃసః గౌతమస్యశ్వశ్రూవేత్త్వి జననీతిభూత్ తత్ప్రసాన్నక్త శా
పాశతి మగచ్ఛదహల్యైత్యర్థః - యనభవతాకృష్ణం ఈశధనుశరవ్యస్యలక్ష్మ్యస్య కృత్యవజం
గంభ - భగ్నుచూసీదిత్యర్థఃభీయాభవతః - భీయాజన్మిస్తాదృశగాంభీర్యశాలికపం ఆగ్నే
యాన్ప్రప్రయోగకాలేభౌం అతంపమపి ఉపాయనచింతనకాలేనైశ్వర్యా యని నరంగీ
భూయాచాభవంభంభ అగాత్ ప్రాప్తవాన్ - హస్తేనాభై సంభితవాన్విశోహ హాహ

ధృతిమితినేతుమాహత్యైః = హస్తేనహసంజ్ఞయేత్యర్థః - యస్యభవతఃపత్నిః శాంవి ఘనఃభోజనశేషః పీభిషణ వివలభూత్ - తదితరేనత్వేపి రాక్షసానిహతా ఇత్యర్థః - అత్రత్పతీయపాపహాకార్యధౌ విరోధాభాసేనపర్యామోక్షాలంకారత్వేనస్య ఇతరవాక్యత్రయార్థః టకస్యసంస్కృతిః || ౭౫ || హన్యామితి || యస్యబలరామరూపిణః సంబంధినోమునల లాంగలయోర్నాయుధయోః యుధిరీపూత అహమేవహన్యాంహరయేయం అహమేవహన్యాం ఇతిక్రమైకారంబివాదః కలహఃఅభూత్ - యస్యఅంబరంసిజాయోరుచేః సితాయాఃప్రతిమల్లః విరోధీవణః అసితరూపంయస్యతథోక్తం యస్యషష్ఠంసంస్కరణం అన్నప్రాశనసంస్కారం అసవపాసంసురాపానమాహుః లోకాఇతిశేషః - గర్భాభానసీమంతభృంసవన జాతకమణామకరణాన్నప్రాశనచోలోపనయనాదీనాం షడ్దశకర్మాణాం అన్నప్రాశనం షష్ఠమితత్త్వేననిర్దిష్టమితిశ్చైవ || ౪ || ౭౬ || యయితి || యఃకృష్ణరూపీభవాత్ పూతనాయాః కింప్రేక్షితాసుర్యాః సంబంధినస్తస్యస్యస్తవ్యేరవనపాన నమయే సతిప్రాణాన్మాననాయాయతియోజ్యం పరమంతర్త్కారౌచిత్యా దితిశ్రేష్ఠం ఉపదంశంవృత్తినవిశ్లేష

క్షుత్రిణావిఘనయేవ విభూషణాభూత్ || ౪ || ౭౫ || హన్యాంహరం యుధిరీపూతహమేవహన్యామిత్వేనయన్తు సలలాంగలయోర్నివాదః | యస్యావ్యురంబిజయచిప్రతిమల్లవణంయత్వ స్థనంస్కరణమాసవపానమాహుః || ౪ || ౭౬ || యస్తస్యపానసమయేనతిప్రాతనాయాః ప్రాణానిపిబిద దెవర సౌదంశం | నాకాధిపస్యవనభూరసింహాననద్యోనారీముదేంద్రభంజనభూతిరాసీత్ || ౪ || ౭౭ || వార్యస్తపోదనవరేణ్యమనఃఖలీనై స్త్రణాన్మూహుఃకబళయంజ గదా తిలకరూపం | సీచాన్విధాతుమసురాన్ని జశ్యంగమూల్యాన్గోపామదేవ్యుతయః కుహనామిరంగః || ౪ || ౭౮ || ఎత్తైస్తవైర్మృష్టమనా యథాశ్చైవ

మపిస్రనిరధేవ క్రేబతేత్యాశ్వర్యైరచరమేతి పారేతజనావ సానికేత్యర్థః నాకాధిపస్య ఇంద్రస్యాశివభూః సద్దనవనిప్రదేశః నార్యుఃసర్వభామాయాఃముదేనం తోషంకర్తుమితిక్రీయాధేత్యాది నాచతుర్థి-యేనకృతాసద్యఃక్షణవివసఖంపచాపారిజాతహరణప్రవృత్తసౌరతేషసా అత్యుష్ణాధూళిఃయస్యాంతధోక్తాసీత్ || ౭౭ || వార్యఇతి || తపోధనానాం వరేణ్యనివీరమాహత్వే సజ్జాఘానిమనాఽస్మేవ ఖలీనానివక్రప్రబంధనాయోయం త్రాణితైర్వార్యః గ్రాహ్యఃజగతః లోకస్య ఆర్తిరూపంపీడాత్మికం తృణాన్తృణసంహతింముహుః కబళయిన్ నాశయిన్ కుహనామిరంగఃకపటాశ్వరూపీయో భవాత్ మోహత్ సీచన్ఖలాత్ అసురాన్ శాస్త్రేచ్ఛాన్ నిజశృంగాద్యాంతుల్యాన్ తద్దదప్రసిద్ధాన్ సజ్జనిర్యధః విఘాతుంకర్తుముదేవ్యుతకల్పంతే అవిర్భవిష్యతివర్షత్రయచ్ఛబ్దస్థలస్మై భవత జగిభురారాసగద్యగ తేనాన్వయాత్తత్రతత్రశేషే ప్రధమవిభిధమపురుషవిభిధ్యేయం || ౭౮ || ఎత్తైరితి || ఎత్తైరు కవిధార్తైః యథార్తైః సత్త్వాగోపిగైరిర్కర్ణః - హృష్టంసంతుష్టం

నోయస్యః అశవపమంద స్త్రీతస్య దరహసస్య శ్రియాకాన్త్యా మఘరఃపిహజ్జః లింగో
 ప్తః - యస్యపేతంవాసవ స్త్రీంయస్యసకృత్తః అధమునినఘస్త్రీతానంతరం పీరాన్
 మేఘశాబః తరుణమేఘఃమోర్నిలంబాత్ కటకాఃప ఉదస్థాత్ ఉర్ధ్వలవా ఉర్వాస్యా
 ల్నిత్యతేఃతేరియక్ ఉహలకారః ॥ ౭౯ ॥ అస్థానాపతి ॥ కైటభస్యనామరైశ్చస్య రి
 ప్తఃకృష్ణః అస్థానాప్యభారూః ॥ ౮౦ ॥ నవానమితినదః అస్థానీ క్షీణమాస్థా నంక్షిప్తన
 కియాస్యది ఇత్యమరేబహిః ఎత్యతంభావద్భక్త్యా ప్రిసిద్ధంకంఘాయా లంఘ్యంకాశేయచీ
 మ్మంస్త్రీహృదగఃధః అలింగ్యభూపం దృతరాష్ట్రం పశ్చాద్దేవ్యకాద్యేవిహృత్య సంస్కృ
 త్య ఇతరాకాదూపాదనాన్ సురాన్కటరూకానామదత్తాదీన్ - అష్టచ్ఛృంగమన పశ్చిం
 శ్చత్వావిదురంమూర్ధ్ని అతిచిరేణ ఆహ్రియచరిమంభ్య పుత్రృప తిద్వా శృంగాపతిశాపః -
 హయైరవై వైస్సైన్యాదిభిర్యుక్తంశతాద్గంధం ఆరుఢృశ్చ విరాటసగిరింప్రతి అంఘ్ర
 నసి పాండవాక్ స్వరక్షంక - యయాపృతశ్చే - శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ ౮౦ ॥ శృశ్చేతి ॥

మంబి స్త్రీత శ్రీమధురాధరోష్టః ॥ పీరాదుదస్థాదగపీరాపామోర్నితం
 బాపవసేఘశాబః ॥ ౮౧ ॥ అస్థానాద్భహిరశ్య కైటభరపుగాం శే
 యమాలిగృతంపశ్చా భేషరిమృత్యభూపమితరానావృచ్ఛ్యనర్వా సురూకా
 ఆహ్రయాతిచిరేణమూర్ధ్నిపతిదురంయుక్తంశతాంకంహయై రారుఢోధి
 యయా విరాటసగిరిమంతస్వరక్ష పాండవాక్ ॥ ౮౧ ॥ శృత్వాతతిఃప
 రమతంపురుషో త్రమాతై శనాయమానరణ సక్తే హనాభిపూరాః ॥ ఆరా
 ధయన్విధవద స్త్రీణంశ్చశాన పీతాంజమంతమివకాంతిమివ ఉపూమామ్ ॥
 అత్యోగితరే ॥ ౮౧ ॥ తతఃపరంజహ్నుకమారికాయాన్తలీనన కృత్వవి
 దాంపురోగా ॥ పృథావదనన్యంతమవాపకణంకణం పృవృత్తిస్తున కించద

తతఃకృష్ణాగమనానస్తరం - పురుషో త్రమాత్ శ్రీకృష్ణాత్ హం నీనపురాగతాపితిశేషఃపరశ్చ శ
 త్రోః దుర్యోధనస్యమతం సూర్యగ్రంసప్రదాస్వామిపాండవేభ్యోభువన్తల మితిజతుం శృ
 త్వాశేనాయమానం - అతిప్రివర్ధమానంరణస్వహనరణోద్వోగ వివయద్ధో ద్వోగవివ
 అభి పూరఃసమద్ర ప్రవాహః యేషాంతథోక్తాఃతే పాండవాఃకాంఠిమిషణసేరూప వ్యాదె
 నశ్చశానే పీతాంజబలితాం ధూమ్యంచితా ధూమనంబాలింపమంతం ఉద్గిరంశేమివ స్థితం
 అస్థానామాయుధానాంగణంవిధివత్ యథాశాస్త్రం ఆరాధయత్ - పూజయామానుః
 ఆజ్ఞుర్వాత్రాధేవి - చితరేలిక్ అత్రవర్తమానరణసన్నాహస్య విశేషణత్యాస్తే
 స్త దేవతాధూరాస్త్రపూజన హేతుత్వాత్కావ్యలింగభేదః - ఎమంశేమివేతిసాప హ్నువి
 త్ప్రీతయారణస్వహనాభి పూరేతిరూపకేణచనంశ్చస్తి ॥ ౮౧ ॥ అప్రస్తరే అశ్చిన్న
 ఎకాలేభిక్తులైరేతాన్వయః ॥ తతఃఇతి ॥ తతఃపరం ఆయుధారాదనానంతరం కృత్వవిదాం
 కతేవ్య హేలిదానాం మధ్యభితినిర్ధారణ పస్త్రే పురోగా శ్రేష్ఠాన్ధాన్వృత్తి - బహ్నుకమా

రికాయః గంగాయః ఓటివనేతీరోదా నేరవస్యంతంతపః కుర్వంతం కణాంపుత్రం అహః
 ౪ - అస్యాప్రవృత్తిః ఆగమవారాతు కించిదీషదపికణాంతస్య శ్రోత్రంసావాప - యో
 గాచ్ఛిచ్ఛాతి లీనస్యమనసంబంధాభావాపితిభావః || ౨౨ || కమనీయతి || కవచస్యసహజస్య
 ఉత్కృతశనేన ఇంద్రాగ్రహాతుముత్పాటనేన కకశాని ప్రణిజ్ఞైః పదుషాపి అంగాస్యే
 వాంగకానియస్య త్రైకైకమనీయః లోకైకమనోహరః యశోభరఃకీర్త్యలీకయః యస్య
 తస్మిన్ కించపమాజైతత్తనాద వేతస్య కర్తృనలినాత్ కమూదపిమ్మలంబుకుమారంసరేం
 ద్ర పత్నాన్యః కుం త్యాన్యః నయ సంచిరణ నకుక్షణ మిత్యేకః - సంప చార పుత్ర
 వాస్వల్యాత్పునః పునరంశ్య దిశ్యదః - ప్రేమ వశాదాత్మ్యవృథామ చింత యంతితి
 భావః యదుత్తత్ర గంగా తీటక విచోత్కర్తృననేతి స్య సింహ వ్యాఖ్యానం తన్న ఉక్త
 స్వారస్యా యోగాత్ ప్రత్యుత దూరాస్యయః కవచోత్కర్తవనే గంగా తటేవృత్తిత్వ ప్ర
 తీత్యావ త్తత్ప్రే త్యాద్యనువంధేయం - అత్రతాదృచ్ఛబలయనతా ద్విక్రూరినాంగయో

స్యాః || ౪ || ౨౨ || కమనీయయశోభరేతత్కాజేకవచోత్కర్తృత్వినకర్కశాంగకే
 ని । నలినాన్వబలంసరేంద్రీకత్వాన్వనయసంతత్రచిరేణంబచార||౪||౨౩||
 సతిత్రపుతఃపరమాభిషక్తై నప్రపాసానోతపనస్యసూనుః । శ్రోత్రైవితేనశు
 చిమక్షమా లాం నెత్రేచరాక్షీంనికటంపిపన్నాం || ౪ || ౨౪ || వినతేపద
 యోరనంతరంవిహితాశీఃపరిభృతంసుతం । ఓరిహతుఃమువాచపంచతాముభ
 యాంధ్రమేసుతాపిసూనుషు || ౪ || ౨౫ || అయితత్సరవేరసుగ్రహద
 జనిస్తామయభాగ్యమర్ధినాం । తమరక్షణమాత్రకానిశౌతపరాధాత్మిన్ భోసజ

ఘటనాయా వైరూప్యోరూపఘటనాత్కూచిషమప్రీభదః - పుత్రవాత్సల్యయశోభర
 సమధికతకరినాంగ వృదురయనసంచారాత్త క కావ్యలింగభేదశ్చద్వాపి వికవాచ కాను
 ప్రవేశవంశీకౌ || ౨౩ || సంగతి || పరమైఃపావనై రభిషక్తై ర్గంగాన్నైఃపూతఃపవిత్రః
 తత్రచీరేతపస్యక్తా పఃతపనస్యసూర్యవృన్మానుకణాంతపనఃఅపసానేనమాప్నోతుచింశుధాంమా
 లాం అక్షమాలాంజవమాలికాం శ్రోత్రేవితేనేనిహితవాన్ సకటంపమిషంసనన్నాంతాం
 రాక్షీంరాజపత్నీం కుంటీంబనే త్రేవితేనేఅశ్యదిత్యధః || ౨౪ || వినతేరితి || రాక్షీ చప
 యోఽవినతేః ప్రణామాదనంతరంవిహితాశ్చతా అశీఃవత్సచిరంబీవేత్యాది యయాతిధోక్తా
 నతీతంసుతంకణాంపరిభృత అలింగ్యధమకసు తాదిమయధిష్ఠి రాచిమసూనుషుపుత్రేమవిషయ
 ఉభయాంద్వివిధాం పంచతాంపంచత్వసంఖ్యాం మరణంపరిహతుః ఉపావిషక్ష్యమాణ
 ప్రక్తారేణావదత్ - కణేనసాంగత్యేతిమంష త్త్వసం ఖ్యాలాంకై కావధృత్వంబభవతి తిభా
 వః|| ౨౫|| అయీతి || అయితత్పుత్ర అర్ధినాయూచకానాం భాగ్యంత్వంమయిరవేస్స
 ర్యస్యఅనుగ్రహతోప్రసాదాత్ అజనిస్తాఃజాతోసి - జనైఃకర్తవీలిఖ్ - తస్యోరక్షణమాత్రం
 బాల్వేత్త్వన్య రీరవీషణసేవకురుత ఇతి కారిణౌరాధావలతికధశ్చ సూతపదంశీదౌ - తత

జన్మ భూతత్వ తిస్థానం - సభవతః - పుత్రం పూర్వోక్తమేవ || ౮౬ || జహీతి || హేవత్వ
త్వం రాధాతనయత్వబుద్ధిం మర్యోధన సౌహృదేనసఖ్యేనసహైవజహీహిత్యజ - ధర్మకళనూ
జః - ధర్మరాజః ముఖ్యః ప్రథమః యేషాంతాన్ ధర్మరాజభీమాబాహునమలనహదేహాన్
సహేమాదరాన్ సోదరాన్ ధర్మా దనవేతయా ధర్మవ్యయా మేమదీయ యావాణ్యావా
చానహగృహణ ఆంగీకరుమద్వాక్యం యుధిష్ఠిరాదౌ సాభాగ్రతం చ నాతిక్రమణీయమిత్యర్థః -
అత్ర రాధాతనయత్వ బుద్ధి మర్యోధన సౌహృదయోస్త్యాగైః - వాణీ యుధిష్ఠిరాది సోదర్య
యార్థాగ్రహ్యేన సౌమ్యస్యకమ్య త్వాత్మల్య యోగితాద్వయస్యాంగిభావేన సంకరః ||
౮౭ || యస్తా ఇతి || హేవత్వయస్తే కస్తే చిదనాత్మ బాంధవాయ ఇంద్రాయ ప్రాధాన్
నాయాః - తుల్యః కాలః - యస్తేకం స్తత్ర ధాయాచ్యానమకాలమేవసహజంకలం దదా
తీతరథోక్తః - త్వంసాక్షాత్ జననాదేవమాతుః మమసంబంధినిసుకరతమే అత్యనాయా సేనక
ర్తుంశక్యేనతుకవచదానఇప్రాత్యతనయః ఖసాధ్యయితియావత్. నిదేశే అజ్ఞాయాం విష
యేమందస్యభావం మాధ్యంమాకృథాః - మమసుతరా మితి పారేనిదేశ కరణకవచ దానయో

న్యభూః || ౮ || ౮౬ || జహీహి రాధాతనయత్వబుద్ధిం సహైవ మర్యోధనసౌ
హృదేన | గృహణవాణ్యానహ ధర్మవ్యయా మేన హేమాదరాన్ ధర్మతనూజము
ఖ్యాన్ || ౮ || ౮౭ || యస్తేకస్తేచనత్వం సహజకవచదఃప్రార్థనాతు
ల్యకాలంమాతుస్సాక్షాత్ నిదేశే మమసుకరతమేమాకృథామండభావం | పారా
బ్దుఖ్యంవిధత్రేగురుజనవచ నానుష్ఠితో యస్యచేతో ధిక్పృథ్విస్సాధిభేయంజగ
దీదమఖిలందోగితస్తే సుఖైః || ౮ || ౮౮ || ఇతిదశనకిరణవ్యాజాదం తస్మిద

రక్షితం త దంతం స్తన్యం ప్రకాశయంత్యా ఇవకుంత్యాని దేశకర్ణ దేశాద్వ
స్సుకరత్వ ముక్కురత్వప్రీతిం దౌలభ్యమితిధ్యేయం - కింవయస్యచేతఃగురుజన వచనస్య
మాతుఃపితుర్వా అజ్ఞాయాః అనుష్ఠితోకరణేవిషయే వరాబ్దుఖ్య భావంపారాబ్దుఖ్యం ఔ
దాసీన్యం విధత్రేవహాతితస్తే పుత్రాయ ఇదమఖిలంజగత్ - ధిగితిశబ్దస్య అభిధేయంఅథాం
సింధాం సుఖైనవిశృంఖలమిత్యథాః-దోగి క్యరోతి || ౯ || ధిక్షిర్భత్సనం దయోనిత్యమరః-య
త్తస్త్రత్తోకేయస్తేకస్తే చనపురుషయేంద్రాయేత్యథా ఇతివ్యాఖ్యానం ఇంద్రస్యస్వ
భర్తృత్వాన్నాత్మత్వద్వై హణమయ క్రమితి తథావ్యసదేశ ఇతిన్యసింహః - తన్న అయవ
త్సరవేరసుగ్రహణిమూలా సాంకత్యావ తైః రవేరపితద్భర్తృత్వేనతస్యాపి తత్ర నామ్నస్య
చదేశానాచిత్యాదితి || ౮౮ || ఇతితి || ఇత్యుక్తప్రకారం అంత స్తనగర్భ చిరాద్రక్షితంనీహి
తంతస్య కణాన్యలంకంకాం స్తన్యం స్తనక్షీరందశనకిరణానందంత కాంతీనాం వ్యాజా
త్ ప్రకాశయన్త్యాః బహిఃపిసారయంత్యా యివన్దితాయా ఇత్యుత్పేక్షాసావశ్య వాత
కుంత్యాఃనిదేశం అజ్ఞావాక్యంకణాదేశైశ్రోత్రమాగ్నా అధ్వనీనంగచ్ఛంతంవిధాయకృ
త్వాతచ్చుగ్దేవ్యథాః - సముచితం ఉభయభాగ్భాగ్యుతి ఉత్తరంసృతి శాక్యం అజ్ఞానినా

సాంబంధ సాంజలిబంధం పృథ్వీక్షానానిత్యధః || ౮౯ || భూజేతి || భూజానాంయాదృ
 వనిశేషాణాం అన్వవాయోవంశః భవనే పృథితః పృథ్విభూతః కురుణాంకులంచతథా భవ
 నేప్రీతం - హేలంబమాతః అస్మిన్ద్యయే భూజవంశేకురువంశే చక్రమేణతవజన్త ఉ
 త్పర్తిః దుషయమోషనః వివాహశ్చద్వాపేతే అభూతాయదితహిత్వయి ఉచితజ్ఞః క
 తావ్యహేవిదః భావః - అభిప్రాయఃజాగృహ స్ఫురత్సేవగుణా నామభయవంశకుర్ధి నియ
 తత్వానితహనః - అతవివామమానాలంకారః - ఉభయవంశశుభ్యా ఉచితజ్ఞత్వాన మానా
 నితి || ౯౦ || తతఃపితృతపా || అంగహేతవణశూరజనానాం అంగ్రేసలగ్రేసరేణతత్వయా
 మేమదీయం అంగస్యశరీరస్య అంగదేశస్యచద్వయం పరిపాలనీయంభుజాభ్యామితిభావః - ఏ
 వముక్షప్రకారేణ ఉత్పత్తిశేషః - యఃకుర్యేధనతే అవిగద్వయంమేమమవశే ఆధీన
 త్వేనవితతానలకరోతే - మదధీనకృతదానిత్యధః - తస్యతాదృగుపకారిణః తథావిత్వైస్త
 స్య దుర్యోధనస్యాపి సఖ్యముపేక్షణీయంకిం నానాదరణీయమేవేత్యధః - అత్రతాదృగు

నీసంవిధాయసాకవంజలినా నముచితము త్రరంబజంధ || ౯౧ || భూజా
 న్వవాయోభవనే పృథితః కులంకురూణాం చతథా త్వయస్మిన్ || తవాంబ జ
 న్తోవయమోత్పవావేత్వయ్యేవ జాగ ర్దుభిత జ్జభావః || ౯౨ || అంగద్వ
 యంమేపరిపాలనీయమ ద్ధిత్వయాశూరజనా గ్రిగేన ఏవవశమేవితతానయ
 ప్రతేత స్వాపిసఖ్యంసముపేక్షణీయం || ౯౩ || పరస్యలోకస్యగతే ర్నివి
 ఘ్నంకృతఘ్నతామేవవదంతిసంతః | సానస్పృశేన్నామ భునాయథాత్వంతథా
 పృసీదాంబకృపార్ధ్విచిత్రా || ౯౪ || ఇతివాదినోరవిషు తస్యమానసంసంపద
 ర్తతైస్తద్భతరాష్ట్రీనందనాత్ | అపితుస్వకీయపనయాన్త హాభుజాదనవాస్య
 కామమియ మేవకేవలమ్ ||

ఇత్యనంభట్ట సృక్రతౌచంపుభారతేఅష్టమ స్కంధము

పకారవిశ్వా సమాక్యాధేన దుర్యోధనసఖ్యానుపేక్షయణిత్య సమర్థనాత్కావ్య లింగభేదఃక
 న్నేతి సాహేయప్రాసభంగాదుపేక్ష్యః || ౯౦ || పరస్మేతి || సంతఃజనాఃపరస్య లూకస్య స్వగ్గ
 సృక్రతముపకారంహంతిర్దు ర్తేతికృతఘ్నః తస్యజానాకృతఘ్న తాతామేవనాస్య మిత్యధః -
 విఘ్నంవదంతి సాకృతఘ్నతా - ఆధునామాయథా యేపశి కారేణన స్పృశేత్సపాప్లు
 యాత్ శఘాహే అంబదయాద్ధి చిత్రాసతిత్వం పృసీద - అమగ్రహణ కృతఘ్ననాస్తిని
 ఘ్నృతిరితి తస్యాంప్రాయశ్చిత్తస్యాస్య స్వరణాదితిభావః || ౯౧ || ఇత్రీతి || ఇతివాదినఃఉ
 క్తప్రకారిణవదంతః రవేషుతస్య కణాస్యమానసంమనః భృతరాష్ట్రీస్యనందనా ద్ధర్మ్య భ
 నాన్మని వతతతేస్త - నస్యవర్తి అపితుకింతు ఇయంకుంత్యేనకామంమమోరధంకేవలం ఈ
 షదపీర్యధః - అనవాప్యలభ్యామహాన్మజః - తద్భలంయస్యతస్మాత్ స్వకీయాత్తన యా
 తే కణాత్ నివర్తతేస్త మంబుభాషిణీ ||

ఇతిశ్రీనదాశివచదారవిద్వజ్జనశశ్చలతానందసాస్త్రిస్యకురవవికలకనః పృథా
మకవీర్ధ్రస్యకృతా చమ్ముభారత వ్యాఖ్యానోసావ్యాఖ్యానైష్టమస్తబకః.

సవ్యాఖ్యానోనవమస్తబకః

నవమస్తబకప్రారంభః.

౧ ॥ ౪ ॥ అభోధయేతేమరపౌరణాయ స్వనామధేయోపపదం ప్రవిదం । డే
త్రోవ్యగాహంతనిరుద్ధసార్వాశ్శతాంగమాతజ్జతురజ్జయోధైః ॥ ౪ ॥ ౨ ॥
హిరణ్యత్యావ్రత్రేంద్రదశవినుతాయాస్తటరుహావ్రసూనానాంగంధైర్మదిత
పథభేదాఃకరిభటాః । కృతజ్ఞత్యేనవస్వయంమహిమదాంభోధివారీర్దడుస్తస్య
బహ్వీరతిసురభిఃప్రియసఖిః ॥ ౪ ॥ ౩ ॥ అస్తజ్జన్మభువస్సుమానభిధయా
నస్తాపిశ్చిన్దూనిమాన్తేప్యమోధయమన్యశోపణమితిస్థితాశ్చసూయాఇన
పేనానైంభవస్రంక్తయః ఖురపుతైర్ద్రీప్రేఃపురప్రోవమైర్భూమేరుల్లిఖి
తాత్సలూదజనయన్ భూయోరజ్జోమండః ॥ ౪ ॥ ౪ ॥ తేహంకురూణాః

౧ ॥ అథేతి ॥ అధకుంతిగమనానంతరంతే చ్చసిద్ధాః ఉభయేకురవః పాండవాదౌతా రా
ష్ట్రోశ్చరణాయయద్ధతకతుఃమిత్రియార్థేత్వాదివాచతుర్థే శతాంశైఃరక్తైఃపూతంశైః
గజైఃకురంశైః అశ్వైఃకూడైః పదాతిభిశ్చనిరుద్ధాఃసంవృతాః పార్వాశ్చత్యారః - య
మం తథోక్తాస్సంతః పేషాం నామధేయం కురు రితిసంజ్ఞాశబ్దః ఉపపదం పూర్వపదం
యస్య తేన కురు డేత్ర మితి చ్చసిద్ధం - వ్యవహృతం డేత్రం కురు డేత్రం - వ్య
గాహంత వివిధః ॥ ౨ ॥ హిరణ్య త్యావ్రతి ॥ తత్ర కురు డేత్రేకరీణాం గజానాం ఘ
టాః బృందా నిమిదశ్చైర్దేవైర్వివతాయాః స్తుతాయాఃహిరణ్యత్యానామనద్యాః తత్ర
త్యాయాః తటరుహాణాంసూనానికపసుమానితేహంగంధైః మధితఃనిరస్తః - పథ
భేదఃపాదాశ్రమః యేషాంతథోక్తాస్సంతః కృతజ్ఞత్యేన ఉపకారాదిస్సరణసహ తునాస్వ
యమపి అతిసురభిఃశృంగఘ్నాణిత్పరణః గంధఃయాసాంతాః అతిసురభిఃబహ్వీరఃఅనెకాః
మదాంభాథైః దానజల సముద్రస్యలహరిః లక్షణయాచ్రీవాకాత సైవ హిరణ్యత్యై
ప్రియసఖిః - దదురివేత్సుత్యేషో - శిఖిణీవృత్తమ్ ॥ ౩ ॥ అస్తదితి ॥ తత్రసింధోనామ
పశేభవాః సైంధవాః అశ్వాఃపేనాతేహంపంక్తయః అస్తాకంజన్మభువః సింధుదేశస్య అ
భిధయానామ్మతుల్యాన్ తన్నామకానితీయావత్ ఇమాన్ ప్రసింధూకానముద్రానపిప
యం అద్యశోపణంసేష్యమః ఇత్యుక్తప్రకారేణస్థితావృద్ధాఅభ్యసూయాకూపఃయా
సాంతాః తథోక్తాఇవేత్సుత్యేషోవీప్రేః ఉజ్వలైఃపురప్రేః ఖడ్గభేదైః ఉపమానావృ
శ్యంయేషాంతైః ఖురాఃపుటానీనతైఃఉల్లిఖితాత్ నిష్పిష్టాత్ భూమేస్థూత్ భూయఃబహు
శంరజోమండలం ధూమంమండలం అజనయన్ ఉజ్జాపయంతిస్తే ॥ ౧ ॥ దేవేనవజ్జేష్యే

సిల్లభం సతి స్త్రియామితివిశ్వః - శాఖాఽలవిక్రీడితమ్ || ౪ || తేషామితి || తేషామి
 రూపానాం డవధాతా రాష్ట్రాణాం కలహస్య యుద్ధస్య ఉదయాత్పాక్ ఆరంభాత్పూ
 ర్వమేవ అశేషాఽపశాంధిశంస్వవశే విధాతుం కతుః - రథసేమిఘంటాగజకోహంబై దణ శాపి
 దిశః సాంధ్రాబభూవురిత్యధః అత్రదిక్పరిపాలనవ్యాపనయో శ్లేషిభిత్రికాభద్రాధ్యవసా
 యమూలాలిశయోక్త్యానంసగజాదోషగుణాభవంతీతిప్రసిద్ధతాద్యశ కౌరవనంబంధిత్వ కృ
 తాశేషరాజ్యాభిలాషహేతుకకలమూత్ప్యేత్యేవప్రతీతేరలంకారేణాలంకారధ్వనిః || ౫ || తామ్నే
 తి || అపితిచేత్యధఃస్వందనబృందస్యరథకట్యాయాఃపూజితాగ్రేణుకలితాఃఘటితాః ఉర్ధ్వాః
 దండాః - మేఘాంతే ఉద్గందాఃకేతవఃధ్వజాః హేగ్రహఃసూర్యాదయఃసంయుక్తాకం మధ్య
 నవమస్యగ్రహస్య కేతోస్సమతాం సామ్యంనామ్నానామూ త్రేణసాధాస్త్రహేమం తా
 స్త్రహేవహేతతేరిలిట్ - తుంగత్వహస్తత్యంతునసహేమహింక్షమేమహి - వభిత్వ త్రా
 పయోజ్యం - నహేకతేరిలిట్ ఇత్యుక్తప్రకారయాతిరుషాభ్యశక్యో భేనన్నాహేధుర్యాః

కలమూదయాత్ ప్రాకరథ స్వనానాంకరిబృహితానాం | ఆకామశేషాన్వన
 శేషీధాతుమ న్యోన్యమాసీత్కల మూమహీయాః || ౪ || ౫ || నామ్నా
 వోనవమగ్రహస్యసమతాం సాధాస్త్రహేమీవయంతు జ్యత్సంధన హేమహీత్య
 తిరుషానన్నాహేధుర్యాభవ | ఉద్గందాఅపి కేతవో దద్యశిరేస్థానంగ్రహణామ
 తిక్రమ్యన్వందనబృందహాళికలితామ భేనభస్వత్పదమ్ || ౪ || ౫ || మహిపతిసాం
 వటమద్విరాజిమాగ్ధం సురాణాంలిలిమశ్శిరోభిః | వయంహి మాప్యౌజిశుచీభ
 వేమేత్యుక్తాఽగవాంమిమంక్షయేవ || ౫ || ౬ || తతఃక్షణాదేవవిశాలనిర్మితవీధీ
 సహస్రవిరాజమానం విశజ్జటవిజిదివిధ వజ్రాహరణవిమద్దనహస్రయిత

రణోద్యుక్తా ఇవేత్యుత్ప్యేత్యగ్రహణానవానామసిస్థానం మండలమతిక్రమ్య మభేనభస్వత్ప్ర
 భంమహావాయుపథి మహావాయువధస్యమభేన దద్యశిరేద్వప్తాః - లోకైరితిశేషః - ఉక్తో
 త్ప్యేత్యనుసారేణాతిశయోక్త్యలంకారః - అనంబంభేనంబంధరూపః || ౬ || మహిపతిసామి
 తి || మహిపతిసాముభయేషాంరాజ్ఞాంపటమ యానిమందిరాణిక తూణిసా యస్తాత్పాద
 శాత్వయందూప్యాజిఅపరిశుద్ధానిదూప్యలినంజ్ఞావంతి || ౭ || దూప్యాద్యంతస్త్రవేత్తనీత్యమ
 రః-తస్తాత్పాదశాన్చుచీభవేముపరిశుద్ధానిభవేమఇతిలలోఽప్యేతిశేషః - గంగాయాఃపారిణిమి
 మంక్షయామం తుంస్తాతుమిచ్ఛయేవేత్యుత్ప్యేత్య శిరోభిశ్శిఖరభాగైః సురాణాం మాగజా
 త్కాశంలిలిమఃవస్పృశుః అత్యావృతిశయోక్తిఃపూర్వవత్ || ౭ || తతభితి || తతఃరాజ్ఞాం ప
 టమందిరినిమాణానంతరంక్షణాదేవవిశాలవిస్తీర్ణాయథాతథానిమిత్వా తానాంరచితానాం
 వీధీనాం సహస్రైః సీరాజమానం విశలకటాసువిశాలాసు విపణిమనన్యవీధిమునివిధానాంనానా
 జాతీయనాంసంజ్ఞానాం క్రియన్వసన్మానామాహరణైఃగ్రహణనయేనినుదంశంశంశంశంశంశం

త ఇతితస్యనః క్రయికలోకాఃకేత్యజనాః యస్మిం స్తథోక్తం ఓటానాంకులన బృందేన
అనుసాగ్యమాణేవారవిలాసినిజ నేనవేశ్యాజనసంపదాస్సాంధ్రాః వేశవాటాః వేశ్యానివాసా
యస్మిం స్తథోక్తం విశిఖాఃవాణాః కృపాణాఃఖడ్గాఃకుంతాశ్చక్తయః ప్రహిఖాః యేహం
తాదృశానాం వివిధానామాయుధానాం సంస్కారేశాణాంత్రైజనాయాంపరపక్షైః ప్రసన్నైః
యోశ్చైస్సంపాదంపంకులం తత్ ప్రసిద్ధంకురుక్షేత్రంకురునగరస్య హంస్రీనపురస్యమిత్రం
తుల్యంబభూవ ॥ ఉపమాలంకారః ॥ ౮ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రతావత్ప్రధానీమేవదుశ్శాసనస్యల
గ్రుజ్జిః దుర్యోధనః హాభగవత్ భీష్మత్వం వివాహేవిషయేవిముఖైః పరాబ్దుఖాపి ఉపత
స్థుషిసన్నిహితే అన్యైకవీరాణాంభుజ విమోహితాలే బాహుపరాక్రమక్రీడానమయే మద
ధాంమరుకృతేప్రత్యర్థినః పాథివావా శత్రురాజాప్రత్యర్థినాంపాండవశ్చానంబం
ధిసంపాథివాన్ సహాయాన్సతుప్రత్యర్థిన ఇతివనిమాంతులవృత్తనానాం సేనాం ఆధిప
త్వలక్ష్మ్యం ఉపయచ్చస్వకృతిగృహీత్వ ఇతివిజ్ఞాప్యపితామహస్యస్య స్యచరణయోః, ఉపసా

లోకంవిటకులూసుసార్యమాణవారవిలాసిని బసవిదిదేశేవవాటంవిశిఖ కృపాణకు
స్తకక్తిప్రముఖ వివిధాయుధసంస్కారపరవశయోదనసంభాదం తత్కురుక్షే
త్రంకురునగరమిత్రంబభూవ ॥ ౮ ॥ తత్రతావద్దుశ్శాసనాగ్రుజౌభగవ
న్ముపతస్థుషివీరభుజి విమోదకాలేత్వం వివాహవిముఖాపి మదధాం ప్రత్య
ర్థిపాథివాన్నిహంతుం పుతనాధిపత్వలక్ష్మ్యపక్షంబచ్చస్య తివిజ్ఞాప్యపితామ
హస్యచరణయోఃప్రణీపపాత ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ దుర్యోధనవిశేషాధిభివాపదంస్యం
శూరాగ్రవీష్వచరమస్సురసింధుసూనుః । అథక్షణాదరిభటాం స్త్రీదివేపిథా
స్యస్పర్ధక్షతాపదాక్షిత్వదనీనీనాం ॥ ౮ ॥ ౧౦ ॥ పాథాశ్చక్రేత్రపదనం
దన మాకుచకుప్రేసనాస్యముద్ధతవిరోధిననాసిదగ్ధుమ్ । వహ్నింప్రతాపకటా
న్నిజజన్తకాలిన క్రంభుజైవమాతి యస్యతతంజ్వలంతమ్ ॥ ౮ ॥ ౧౧ ॥ అథనద

తనమస్కృతవాక్ ॥ ౯ ॥ దుర్యోధనఇతి ॥ శూరాణామగ్రవీమశ్రేష్ఠేమల చరమఃప్రధమ
స్సురసింధుసూనుఃగాంగైయఃభీష్మదుర్యోధనేమాళిభువావీరిటప్రదేశేనస్యంస్యం స్వీయంపదం
చరణం విశవినమస్కుర్వతిసతి - అథక్షణాత్క్షణార్ధాత్ అరిభటాన్ త్రిదివేస్యకేచి
థాస్యత్ కరిష్యంత్యేహనిష్యన్మీతియావన్ అనీనీనాంపేనానాం అథక్షణాత్పదం ప్రభు
త్వస్థానమవిత్ - ప్రవిప్రవాక్ - సేనాధిపతిర్భూవేశ్యధాః - విశేషకథారిలిఖ్ ॥ ౧౦ ॥
పాథాశ్చఇతి ॥ తేపాథాశ్చక్రేత్రపదనందనం దృష్టమృన్నంసేనాసేనయతి గమయ రితేసే
నాసీతంసేనాస్యం సేనాధిపతింఆకుచక్రః - యఃదృష్టమృన్నంజిజన్తన్తనః వహ్నింకుండా
దుప్సవైః కాలేన క్రంజ్వలంతంవహ్ని మగ్ని మాదృతాత్ - గర్వితాత్ విరోధినశత్రూ సేవ
వనానిదగ్ధంప్రతాపస్యకటాత్ వాదజాత్ భూజైవమాతితం క్రపదనంబిమిత్రయోజ్యం అ
పహ్నునాలంకారః ॥ ౧౧ ॥ అథేతి ॥ అథనదసినభాయాంఆత్మానంసారధించాశ్వాకౌరవ్య

ధ్యతియోనరః - సమహారధవంజ్ఞస్యైదిత్యుక్తలక్షణలక్షితానాం మహారథానాం పరిగణనక
 ధా.యంసంఖ్యాప్రసంగే అయంకణఃజామదగ్గ్య బ్రాహ్మణకాపాదిపరాభూతః అథా
 రథః ఇత్యుక్తప్రకారంజాన్మువీయేవ భీష్మణనిహ్నుతంతిరస్కృతం పారుషణాన్యాయస్య
 తస్య బావస్తతాఅయా హేతునారోపకర్తే నతత్కార్యంలక్ష్యేతేభ్యుకుట్యాదినాచిన్న త
 నదనస్యరొచిస్తేజః యస్యతథోక్తః అహ్నింపత్కుః సూర్యస్యసూనుకణః తస్యభీష్మస్యఅ
 వధిమగణమేవ నిజాయాఃహేతే అయధవ్యసంబంధిః అథారణ్య అగ్రహణస్యాపి సా
 ధారణంతుల్యం అహ్నియనవ్యరంప్రతిజ్ఞేభీష్మనిధనపర్యంత మాయుధం ధారయామితి
 ప్రతిజ్ఞాతివానిత్యధః || ౧౧ || అవసానెపరిచ్ఛేదేనీమ్ని కాలేచలవచితిరత్ మాలాయామ్ ||
 ౧౨ || ఇతిమితి || ఇదంకణప్రతిజ్ఞాతంప్రతిపద్యవృత్తాభిద్యమానం దుఃఖాయమానంమానద
 సంసుయోధనం దుర్బోధనంహేతురుర్బోధనమాభైషికకణదుష్ప్రతిజ్ఞాతః భయంమాప్నుహి
 మహాకైలాస్యఃభుజఃబాహుపరాక్రమః యేషాంతాక రిపుమహిజజిశత్రు భూషాక సంశ్లేష్

సిమహారధపరిగణనక ధాయామధారథోయ మితిజాన్మువీయేనహ్నుతపారు
 రుష తయారోప్తేనీమ్ని చిహ్నితవదన రొచిరహ్నింపతి సూనురహ్నియతస్య
 వధిమేవనిజహేతేధారణస్యాపిసాధారణప్రతిజ్ఞే || ౧౧ || ౧౨ || ఇదంప్రతి
 పద్యభిద్యమానంమానధవీసంసుయోధనంనత్యమాభైషిక ర్మహాభూతానపిరిపుమహి
 భుజస్సంశ్లేష్భరతరవిశిఖరుభ్రేషభూదయామితితామహాఅశ్వానయామాన ||
 ౧౩ || తదనన్తరం || ప || అభ్రావగాతనయపార్ష తపందనాభ్యామగ్రావనాతి
 లితితాదృతగార్తు కాభ్యామ్ | ఉచ్చావచంనిజనిజంబిరుదంపహమైయధాయత
 స్తురుధయేపికురుప్రవీరాః || ప || ౧౪ || జేతాపురాద్విపురా జుజాతయో
 నివతీశ్వరాగ్నిజమివపదమోగ్నిహణామ్ | అగ్నివిధాయయదానాయకమా

యదేఖరతరేణ అతితేష్టేనవిశిఖరుభ్రేషదాతేనైవవక్త్రేణభూదయామి - భిందామిత్యర్థః
 ఇత్యుక్తప్రకారేణి తామహాభీష్మ అశ్వానయామాన || తదనంతిరమిత్యుక్తరేణాన్వయః ||
 ౧౩ || అభ్రేతి || ధృతంకార్తు కంధసుర్యాభ్యాంతాభ్యాం అబ్రావగాతనయేనభీష్మేనపార్ష
 తనందనెన ధృష్టద్యుష్మేన ద్వాభ్యామగ్రావనా అగ్రప్రవేశితితాః అలంకృతాః ఉభయ
 పీకురుప్రవీరాః కౌరవాః పాండవాశ్చ ఉచ్చావచమనెకవిధంనిజనిజంప్రత్యేకంస్వీయంబిరు
 దంజయచిహ్నుం శత్రుచామరాదివహంతస్వతః యుద్ధాయ యుద్ధంకతుకాంతస్థః - సన్న
 ధ్ధాబభూపురిత్యధః || ౧౪ || జేతేతి || తదాయుధారమ్భకాలే వీరిపార్థః అజానః ఆ
 త్తంగృహీతం తోత్రంలశ్వతాడనంనతథోక్తంయమనాయకంశ్రీకృష్ణంపురాత్రింపురా
 శాంజేతాజయోనదాశిః జుజాతయోనిబ్రహ్మణురగ్రహణాం ప్రధమఃసూర్యవేత్సీన్
 రస్యగరుడస్య అగ్రజంఅనూరుమివ అగ్రేరధస్యఅగ్రభాగే విధాయకృత్వాసారథీ కృత్సేతి
 యావత్ రథిరధమారూఢస్వత్ ప్రధనభూమింయద్ధదేశం ఆవాపప్రాప్తవాక్ అపమా

వ్యయసంస్కృతి ॥ ౧౧౫ ॥ సంచిత్వేతి ॥ సమరసమయ్యద్యదేభిష్టా మఖమాదిర్యకస్యబం
భుజనస్యహనింక్షయత సంచిత్వలూచ్య సంతాపినఃఖిల్బితః శత్రుసూమారిభ్యున్మన్వచ్యున్మన్వ
త్రం అధికంభాష్టాక్షుగ్మమౌచ - ముఖమింజురివముఖేందుః లలితకన్య సీతము మౌచ-
మునఃఅధికంభైర్యంతు. మౌచ కరతలంఅధికంచాపముమౌచ - అధివ్యమకత్రద్వయేఽహు
త్వం అన్యత్రత్రేష్ట్యమితివివేకః - శత్రుసూమారిభివతుష్టా పిజూజ్యం ఆత్మ సకక్రి
యాయాగ పద్యాప్యమిన్యయః ॥ ౧౬ ॥ వలేతి ॥ తత్రతరానీవసుజేవ సూక్ష్మకృష్ణః
తైస్త్వై అథ్యాత్మాత్వనీవనైవచోభిగ్తావాతైస్త్వైచిరేణ అత్యాస్యనిహాఃభీకృత్య వామస్య
అగ్నేన్మృజధిసః జారరాగ్నే రావరాసల్య అసానహీం అసాధారంభాంబివవస మగ్నతే
సాగ్నిష్ఠునివారకమిన్యధః - క్యద్యోగ్యాత్కమకామ్య - శరాసంగంబివ అసాగ్నిహ
యత గ్రాహయన్త ॥ ౧౭ ॥ దేవప్రతేతి ॥ దేవప్రతస్సభీష్ట స్వరంబంధిదురదీక్షా ఆ

త్రతోత్తరంపార్థరధిచిదనభూమి మహాపవీరః ॥ ౧౮ ॥ ౧౧ ॥ సంచి స్తవీ
వ్త ముఖబద్ధజనస్యహనింసనాపినస్సమరసీమ నిశచిన్మాహే । భాష్టాక్షుగ్మచక్షు
రిధికన్యసీతంము క్షన్తుదేక ర్యంతునంత రతలంచము మౌచచాపం ॥ ౧౬ ॥
౧౬ ॥ వలారిసూయం వసుజేవమా మర్మచోభి రా క్వాస్వదిరేణతైస్త్వై । ఆ
సానహీంపావజాత రాగ్నైరగ్నిహయత త్తేజ్జనశ్శరాసం ॥ ౧౭ ॥
దేవప్రతస్త్వయికేతనచిన్నతాళ శ్వామప్రభావళిర వృశ్యకదూరధిష్ఠా । స
ఖ్యాస్సతస్యనమరేభ్యః వీర్యిత్వేన-వీక్షేతుంరవిసుతేవనబోధిరూధా ॥ ౧౮ ॥
౧౮ ॥ యధార్థరమృగటాక్షుబీషి శునతామద్దామయన్తస్త రాసిన్మాణాది
మజైత్రి వాద్యనివానిధూత శబ్దాన్తరాః । శ్రాంతింక్షేప్తమి వాతి మా
రవవీసంపాది తామమ్బుధేర్వేలా శైలమహాగుహసు వివిశుర్వాప్రానుధా
రాధరైః ॥ ౧౯ ॥ ౧౯ ॥ సంగ్రామదుంభిర శ్రవణేనదేవాస్సర్వేకవాటకుటి

త్యాగృతాజయకేతనజయధ్వజేచిన్నతాళశృతాళాకృతిలా భృనవ్యశ్యామ ప్రభాణాం సీల
తాంధ్రినాంఅవళింజరంజరానమరే యధ్దే సఖ్యాంగంగాయాఃసుతిస్య భీష్టస్యభవీర్యశ్రీం
బోగ్నిష్ఠి తుంసఖిలధిరూధారనిసతాయమునెవ అవ్యశ్యరంబైరేతి శేషః ఉత్పేదైః ॥
౧౮ ॥ యధ్దేతి ॥ తదాయుధారమ్మేళనా మార్మట్యాఃశార్యవ్యాపా రిన్మేళనతాంసూ
చరంకద్దామయంతః ప్రికటయంతఃఽర్ధతానీ అంధ్రైఃతానశబ్దాం తరాది అన్యకద్దామై
స్తేసిన్మాణిజయభేరి ఆవిజయేషాంతేషాంజై త్యాణంబయనమా నాంపాద్యాంబం
బాశబ్దాంఅతిదూరయావదవ్యా ముగళగమనే నెవ్యధః - సంపాదితాంబుద్ధాశ్రాంతింశ్రవం
దే ప్రంజరిహ ద్రుమివేత్సుశ్రోదైభారాదైర్దే మైఃవ్యాప్రాసు అమ్బుధేస్సుకున్మన్వబోక్షై
లంకృవాకాగ్రితస్య మహాఃకు గుహసూచికుఃవిశంతిన్త - ఉక్తోత్పేదయమాగతాంసం
పా శ్లేశంబిరూపాశిశయోక్త - శబ్దాలిక్రీడితమ్ ॥ ౧౯ ॥ సంగ్రామేతి ॥ దేవాగ్నియా

దయఃసర్వేపంగా) మేనుదమభీనాం భీరజాంరవశశివదేనధాం కారా కర్తనెస్య హానికహాత్తై
 న్యసిధాన్యత్వాపజాయధ్యే వీరాకపౌరుషశాలినః ఆభిషక్తుంనందనవనాత్ప్రజూజానాం
 పుష్పిణాంపయంరాః మహ్య దాన్యగ్రహిత్యా విహంయః ఆకాశమబజ్జా హాపుః ॥ ౨౦ ॥
 సర్పి ॥ మఘవానింద్రఃప్రసింఖః యేషా తేసుకామి ధోన్యోన్యం కిమధాధే తోఃఘర్నజలే
 స్నేహేనతిర్న్యర్నజం అంగేభ్యోరపయ వేభ్యస్సంబంధ్యా ఉంయధాత థావ్యవనీయందే
 పుశ్వంయంమయతోఽ వాయవైః దేవాశ్చేతిత - ఆత్మానిగ్రహితానితాశస్సంతానివ్యజనాని
 వైస్తధోద్రాఃపభూతుః య్యోహాద్ధినానా మేవస్వేనఃనైజవాసాంత థాసిపౌర్థోక్త్యత
 ధోక్తమిదేభ్యయకు ॥ బేవచ్చందసికమ్ ॥ ౨౧ ॥ తతేర్పి ॥ తత్రతదాగింకురదే వేదానన
 నుకీరచామేర్పచా పాదనగర్భితంసం హనా దౌన స్సరిదౌవలౌ ఉభయిర్పాదౌశతు
 ఎంకౌపుష్కరేతికా కేపూర్వమరుతాహా) గ్వాయనాపశ్యమ మరుతాపరాగ్వా యనాప
 సునిదౌపౌపేరితౌఘనాదనంబౌషనాఘనౌమేమావివశజై శ్శన్తస్సంగలౌ బహుపయఃఉపమా

తా సగ్గుహసికృత్వా । ఆచార్యనందనననాదపిషిత్తుమాజౌవీరాన్ బ్రహ్మ
నరయదుప్యజ్ఞజ్ఞ విమయి ॥ ౪ ॥ ౨౦ ॥ నలిఘమఃజలేమిదో విమథాః
త్వకలంకద్వ్యవసేతుమంగకేభ్యః । మఘవత్ప్రీముఖాస్సరాబధాపుమఃరుతా
స్వయ చూత్రతాకృతాః ॥ ౪ ॥ ౨౧ ॥ తత్రతౌరపుకౌశలైశ్శనైశ్శక్త
తేనకనుసంగజిహ్వా । పూర్వపద్మమరుత్ప్రసోదితౌ పుష్కరైశ్చ పఘనాఘ
నానివ ॥ ౪ ॥ ౨౨ ॥ ధావర్ష్యైశ్చనైకతేనాంగుళమరుద్వాన్యకూతమందాకిని
బిందూనామపినైవ్యకర్ణరఘటాశుక్లానముద్ధాయినాం । దానామఘిపుషతా
మపిర్వృషశరత్తారాకృతిస్పర్ధినాంభేదంగామయితుం శశాకకగనైభ్యజ్ఞానరౌఢ
క్రియః ॥ ౪ ॥ ౨౩ ॥ ఆనాద్యద్విజమా హవేరదపథేనారుహ్యేయైసనాయన్తారంవిని

అంకారః = రథో వృక్షా ॥ ౨౨ ॥ అధఃపథిర్గజయద్దమాహ ॥ ధావదితి ॥ స్ఫుటయాశరది
తారాణాం నక్షత్రాణాం అకృత్యాస్వరూపేణ హస్తధృతజిహ్వధిఃసా మిత్యుభయతేజీ
శేషణుధావతాంవే గేసగచ్ఛతాంస్యదనా నాంరథానాంకే సేషు భ్వజేషుఅశుకానాంఽ
తాకాఽటానాశంబంధి గిర్మరుద్భిర్వాగ్ధూతానాంఽచ్యావితానాం మందాకిన్యాః ఆకాశగం
గాయాఃబిందూనామపి సేనాసుసమవేతానాం సైన్యానాంకుం బరఘటానాంఽజబ్బందానాం
కుండానికరైశ్చరుత్థాప్యంతజిహ్వమత్థాయ నాందధాతేర్జినిః - చానామ్భుశః మదజలస్యప్ర
క్షలాంచిం మానామపి ఉభయేషాంమిఖోభే దంవై లక్షణ్యంగౌ హయింతుంజ్ఞా ఎయింతుంజ
సానామిలశేషః - గగనేభృంగానా మహారోత్రక్రమః అనుసరణీయః శశాంసమరోభూత్ ॥ అ
త్రతాద్రశోభయబిందూనాం భృంగాణు శరణేసమిథో వై లక్షణ్యస్సూక్ష్మై విశేషకాలంకా
రః - వైశేష్యస్సూక్ష్మై విశేషకయిలక్షణాత్ నవతారాకృతీస్పదిఃదామి తుల్య మయాజ్ఞే వి
తదితిద్యయారజ్ఞాజ్ఞీ భావేనసంకరః ॥ శార్దూలవిక్రీడితం ॥ ౨౩ ॥ అసాద్యోతి ॥ అహవేయ

ద్వేష్వికంశత్రుగజహసా ద్యవస్థితాయరథవ థేనవంరవార్దేనా రుహ్యతీష్టేనఅనిసాఖ్యైవ
 యంతారంగజారూ థంవినిసాత్య పాతయిత్వా అట్టహసి తేనసహితం యథాతథా సా
 ట్టహసితంస్కంధే గజస్యస్థితిం విధాయకుమ్భయారా స్ఫాల్లననశబ్దంకరస్వర్గం కరోతీతి
 కారిణం రిపుభటంశత్రుయోధంధృష్ట్యాకస్యాశ్చిద్ధి వాక్ స్త్రీయాః దేవాంగనాయాః సంబం
 భినోః కఠినయోః కుచౌతుమ్భా వివతయోః అఖండాఅవిద్యన్నా కంఠోఃఖిదూః అభవ
 త - అయంచైతయోరుచితోన్యకర ఇతివ్యవ్యక్తుచాభూదిత్యథః - అత్రతాద్యస్వీకర
 ర్శనస్యవిశేషణగత్యా కుచకంఠూదయ పాతుకస్య తావ్యలింగస్య కండ్వసంబంధవినబంధ
 రూపాతిశయోక్తేశ్వద్యయారంగగీ భావేననకరః - పృతంపుర్యోక్తమేవ || ౨౪ || కశ్చి
 దితి || కశ్చిద్దజఃప్రతిభతేన రిపువీరేణకర్త్రా అనినాకర్షేనకరణకరేణుదాయ మేమూల
 భాగమూల తేజఃపరంభంబిలూనెచిన్నే నత్యపిసమిళః నమ్రాకృతః అగ్రకాయః పూర్వకా
 యఃయేనతథోక్తస్య నిషాదిమాయంతః చస్తాత్ ప్రస్తంగశితవ్యజిం అంకుశంతనన
 పంతేనపీవ్రంసత్వరం పగృహ్య ఆచాయకుశలాయతే మాధవముఖయార పీతిశేషః - త

పాత్యసాట్ట హసితంస్కంధే విధాయస్థితిమ్ | కుమ్భస్ఫాల్లనకారిణం రిపుభటం
 దృష్ట్యాదివాక్ స్త్రీయాః కస్యాశ్చిత్కుచ కుమ్భయోః కఠినయోఃకంఠూ రఖ
 ణ్ణాభవత్ || ౨౪ || కశ్చిద్దజఃప్రతిభతేనకరేవిలూనెప్యా మూలభాగ మసి
 నానమితాగ్రకాయః | ధీవ్రంపగృహ్యరదనేననిషాదిమాస్తా త్వప్రస్తంగశి
 తవదాత్మకలాయతస్తే || ౨౫ || భసితలేకసితోకరి జాపుభాయధి
 రస్వరద త్రరదౌమాత్తు | హరిగవేక్ష్యవహత్యపివాహనే సరభసన్ని దధేక్షకలాద్య
 శః || ౨౬ || భక్తైశ్చదీపతమునలః ప్రితిదంతిభూతాత్మ మ్మృగలక్ష్య
 మటిరాబ్జుశచన్ద్రరేఖః | కశ్చిద్దిరీకనమ తాంకలయన్ కరిన్ద్రస్సా రూప్య

స్సైనిమేతిసేపు నరదాత్ దత్తవాక్ - అత్రాంకుశచా నానంబంధేపి సంబంధరూపాతి శ
 యోక్తిః || ౨౫ || భసితేతి భసితస్యభన్తనః లేపేనసి తాశ్చ తీర్థుతో యుధియధేము
 ఘోవరస్వరందతారదౌదంత్రేయాభ్యాంతో ఉభాగజౌలవేక్ష్యచతు థాంతత్వేనతన్తఖ వచ
 లోక్యేత్యథః హరిరింద్రఃవహతి ఆత్మ నాశిరూఢేపివాహనే విరావతేనకలాః దృశఃనెత్రన
 హస్త్రంనరభసంయథాతథాని దధేహితవాన్మమైరావతః కింతత్రగళఇతిభాగ్రింతిఃభయం
 త్క మత్రనాస్తీతస్వరంతమాలోకిత వానిత్యథఃభాగ్రింతిమదలంకారః || ౨౬ || భక్తైశ్చ
 ప్రితిదంతిశక్తుగజస్యభూతాద్దంత ప్రిహారాత్ భగ్నుంభిన్నం వికదంతోమునల మివయస్య
 పసికుమ్భస్య అగ్రేహిపరిభాగేలక్ష్యదృశ్యాకుడిలవ త్రా అబ్జు తేనచంద్రంరేఖా తదాకృతి
 ప్రణమంకుశః చంద్రరేఖవేదివాయస్యనః కశ్చిత్కరింద్రః గజక్రేష్టః గిరిశవ్యకమ్భాః శ
 ర్వతేంద్రస్యచ నమతాంసామ్యరూపం జేన్నత్యేనతౌభ్యంచకలయన్ స్వీకరివ్యమాణన్
 వతామానసామీ స్వేనతామానసిదేశః - గణాధిపతేర్విఘ్నరాజస్య సాయాప్సంభవతీతి భాగవే

త్వత్ప్రేక్షావిరేజేతావితిశేషః శ్రమముక్తిరత్యవివక్షితేతిధ్యేయం - ఉత్ప్రేక్షాశ్లేషః ప
మాజ్ఞే వితేతతయోస్తస్యాస్యా అంగాంగీదావేనసంకరః || ౨౭ || కశ్చిదితి || పుస్తాధః అసా
ధ్యోదః నివారణంయస్యతథోక్తః ఆరవివకశ్చిత్కరీరళః తరుణగజః ధూరంయథాతథా
రూపాశరాస్తః అంకుశః యేనతథోక్తస్యక్ యధివేగాన్నిగత్యస్య బహుతానాః - అరి
స్యపతిలేశతుస్తై న్యేస్వంసీయం స్వామిసంయంతారంయత్ర అపాతయన్ పాతితవాక్
తత్త్రి అరిస్యపరివలేస్సన్ధేస్తీయే అధిరూధంగజచర్యాసౌ పుణ సాహసాదిలిఖావః - విమతంశ
తుగ్ధునారమపిస్వంసీయంసై న్యం నీత్వాప్రాపయ్యతదా ఉక్తప్రకార మాధత్తచక్రే
తత్రాపాతయదిత్యధః - ఇత్థముక్తప్రకారేణ విజ్ఞామనులేతత్తానమితివిజ్ఞామన్యం పండి
తంమన్మన్మహాఖానినిపాదిసార్యంత్రోః ద్వయంమసీస్వీయంపరకీయం చజనానానర్వే
షాంహసన్యపాత్రంవిదధేవక్రేమదాధ్ధానపరేషామేవానమహాలంఛేష్టతే - కింతుస్యేషామ
పీతిభావః - అత్రచుస్సాధరోధత్వాదినాయస్త్రపాతనమర్థనాత్మాస్య విజ్ఞభేదద్వయేన
భాక్త్యాధా రూపేణయస్త్ర ద్వయధరహసనమర్థనా ద్వాక్యార్థహేతుక కావ్యవిజ్ఞస్య

భాగవగణాధిపతేర్విరజే || ప || ౨౭ || కశ్చిన్నిగత్యవేగాదరిస్యపతిలేశ పాత
యత్వామినేన్వంతత్ర స్కంధాధిరూధం విమతమపిలథాధత్త నీత్వాస్య
సై న్యమ్ | ఇత్థంచుస్సాధరోధోయధికరికల భూమారథా తాజ్ఞు శస్యక్ వి
జ్ఞామన్యం సహదిద్వయమపి విదధహసనపాత్రజనానాం || ప || ౨౮ || హ
స్తేనహస్తమధదన్యుగేన దంతౌకణౌధకణాయగశేనచేదపద్యా
వాలేశీమాలమధి హత్యచవారణౌద్వా తుల్యాంగయద్యమతిశీతమాధదాతా
మ్ || ప || ౨౯ || నిపాదినోదంతిశిరస్థధోముఖా నిపాతితాంగాల్లగుడస్యతా
డస్తైః | వ్యధాస నోదాయమదగ్యపౌరధర వినమ్యజిఘ్రింత ఇవాబులూకి

అనంబంధేనంబంధరూపాతిశయోక్తైశ్చైకదాచకానుసృవేశసమీకరః || ప్రధరాపుత్రమ్ ||
౨౮ || హస్తేనతద్వావారణౌజౌహస్తేన హస్తంకుండయాశుక్లాం అభిహాశ్యప్రహృత్య అ
దావితిశేషః అధఅనంతరం ఇచమగ్రేనర్వత్రయోజ్యందంతయగేన దంతౌదంతయగమధి
హత్య ఇదమపితథై నయోజ్యం కణ్డాయగశేనచకణౌ పద్యాన్యంచపదేషాదౌపాలేనచపా
లం ఏవమర్చన్తం శిక్షితంతుల్యం అవిశేషమన్తై ర్గుర్ధమాద ధాతాం అకురుతాం ఆద
ధాతే ఇలివతా మానాధా లడనపాగ్రస్పందభా విరోధాచపేక్ష్య - స్వభావ్రాక్షీః || ౨౯ ||
నిపాదినతి || నిపాదినోగూరూధాః గుడస్యప్రతిగజకరగృహీచదన్యన్యతాడస్తైశ్చ నిసౌగజ
స్యశిరసికుంభోపరిఅథోముఖానిపాతితాన్యజ్ఞాని ఊర్ధ్వకాయాః యేషాంతథోక్తాః - వ్యధా
యాదంబ్జతాడనవేదనాయాః అపసౌదాయవారణాయతామస మోచితుమితికుమధ్యాచ్ఛభా
వవచనాదితచతుర్థి - మదస్యదానజలస్యపౌరధం పరిమళంవిసమ్యవప్రహ్నిధూయజిఘ్రిన్త ఇవై
త్వత్ప్రేక్షావిరేజేతావితిశేషః - వచనన్యం || ౩౦ || తిష్ఠైరితి || తిష్ఠైః పుస్తాధి

హంశక్రూణాంభల్లైర్బాణవిశేషైః అపహృతానిభీన్నానిరాంసి యేషాంతేషాం హస్తపా
హం గజారోహణాంశరీరాః ఉత్క్రాంతాఃవిగతాః ప్రాణాత్తతాః వాతాః వాయ
వః కలమదవయసాంశారీణం శరీమశవరమ్పరాం ఉర్వహంతస్సంహేదివి ఆతానే సమృద్ధా
భాజాంసురసుదృసాం అపసరసాంకపోలధిలయోః కుచౌకలశావివత యోశ్చస్వద వారీశాం
శ్రీమజ్జనానాం ప్రహహంసాయంపాయం హ్యత్వాహ్యత్వా తాలవృంతస్యశృజస్యశృశ్శం
వక్త్రుః - అత్రీఅస్యకృత్యస్య అన్నత్రానంభవేన తత్సేద్యశక్యత్యా యేనాదసంభ వద్ధమా
సంబంధ నిబంధనో నిదశ్శానాలంకారః - అనంబంధేరధబంధరూపాశితయో క్తిశ్చైక్ వాచ
కాశ్చప్రవే శేనసంతోక్తా - నృగరా ॥ ౩౦ ॥ అశ్వాదితి ॥ ఉదాలశ్వాఅగ్రపాదౌ పూర్వ
పాదౌ ఉత్తిస్య ఉద్భృత్యయధ్ధే అభిముఖివరంతోసంతో శ్చార్దస్యోసాదిసాం సంకిరా ॥
ని ॥ అశ్వారోహణస్తూపాదినః ఇత్యమరః - షరస్వరస్య ఉపరిశరీరజిత్యధః - హేతోః ఆన్యో
న్యాయుధయోఃపాతాత్ త్రాతుంరక్షితుంతంపరిహరణమితియావత్ - ఉద్భవోసాదితిరో
ధానాయ ఉద్ధీన్యతఃకాయః యాభ్యాంతోశధోక్తావివేత్య త్వేత్యతస్సతుఃస్థితవంతౌ

రే ॥ ౪ ॥ ౩౦ ॥ తీక్ష్ణైఃప్రత్యధికభల్లై రపహృతశరసాం హస్తపానాం శరీరా
దత్రక్రీతాంతాఃపాణినాతాఃకరిమదవయసాంశారీమద్వహస్తాః పాయం
పాయంకపోలధిలకుచకలశస్వే దవారిషీవాహం చక్ర స్సమృద్ధా భాజాం
విసుర సుదృశాంతాల వృంతస్యకృత్యం ॥ ౪ ॥ ౩౧ ॥ అశ్వాభుభౌతస్థేతురగ్ర
పాదౌభుత్తి వ్యయధ్ధాభిముఖివంతౌ ॥ షరస్వరస్యపరిహేతి పాతాశ్చస్యసా
దినౌ త్రాతుమిహౌ ధర్మకాయా ॥ ౪ ॥ ౩౨ ॥ ఏతైవవైరిరట ఖడ్గవరస్య
ధారాధారానుపశ్చ సుసతీష్వపికంచిదశ్యం ॥ స్కంధేవిభిద్యతేద మానితరై
ర్హారాపాక జగ్రాహనాల్పమపితత్వ త జామ్బులేశం ॥ ౪ ॥ ౩౩ ॥ సమరభు

౩౨ ॥ ఏతేతి ॥ వైరిరటశ్యశతుః వీరస్యయః ఖడ్గవరః ఖడ్గశ్రేష్ఠస్తస్యధారా తీక్ష్ణగ్రం
ఎతైవ స్వయమేకాపి వతికంచిదశ్యంతాత్రవం షర్మధారానుతీక్ష్ణశ్రేణు ఆన్యండితా
దిగతివిశేషమచనతిష్ఠపి ॥ ని ॥ ధారాస్త్రాగ్రే మునంతత్వాంసై న్నాగ్రే శ్వగ్రేష్వగ్రేష్వగ్రేష్వగ్రే
ర్హంతి - స్కంధేగ్రీవా మూలదేశే విభిద్యభిత్వా ఇతరైర్భురాపాక ప్రాప్తమశక్యతా
పాతుంధులభానితియూనత్ - దుర్లభంఅపరిపాంసమూహః దేమతానితివాతస్య ఆశ్చస్యల
మూప్రాణాక సర్వజగ్రాహ్యహీతవాక్ కించాతవతస్యాశ్వస్యద్రవజమేవ అమ్బు
రక్తజలంతస్యలేశంలవం అల్పమిషదపిసజగ్రాహణ గుప్తీశత్వాదిర్భైత్యైతిశ యా - దితివ
భావః - అత్రైక్ సస్యాః ధారావంతకవదశ్య భేదవర్ణనాత్కారణాసాకల్పేపికారోపపత్తి
గూర్హ్యత్వ త్తీరూపావిభావనాభేదః ఎవలంబైరకమలభబలవత్ప్రాణ గ్రాహిత్యాజా గుప్తీ
తరక్తాంబుత్యాగస్య ఆమరూప్యాస్యమా లంకారశ్చద్వయోరపిశ్లేషజ్జీ వివయోన్యం నృష్టి ॥
౩౩ ॥ సమరేతి ॥ సాదినంతోరంగికస్య ఘాతజానాంకనకమకుటాదినాం యేమరకతవణాం

గారుత్మతాని తేహంధాసాం శ్యామపృథాజాంమధ్యగచ్ఛతి ప్రాప్నోతీతిమధ్యగస్తాభిః శ్యామీహురిత్యర్థః కచ్చిదశ్వస్వకలానాం బహూనాంభటానాం అపరావృత్యమృతానాం విమదైకార్షిఃమనఃసైన్యః చంచలాత్మ మ్పితౄత అతపితభిన్నఃముక్తబంధసహహః రథ్యః యన్వతిస్తాద హ్స్తింనెతుః సూర్యస్య శతాంగాద్ర బాత్ సమరభువి యుద్ధదేశేని పతితేరథ్యఃరథాశ్వ ఇవేత్కుత్సేయైబా నేరరాజ్ఞూచిన్ ॥ ౩౪ ॥ అయోధనెతి ॥ అయోధనాద్భుంజ జిహ్వాం యుద్ధ దేశే గతానాం మస్యగా పగానాం రక్తనదీనా మావతకాగభేజ మజల భ్రమమధ్యమపతితాః హయానామశ్యానాంమణిహః శవానిమండల చంద్రమేషువక్త్రాకారగతివిశేషమ విషయేపూర్వం శిష్యైకాలేవిహితం అభ్యసంవిహిత పూర్వంశిష్య విశేషం ఉపావశ్చానాః స్వీకుర్వాణా ఇత్యుత్సేయై - సంబభ్రమ ముఃప్రమంతిన్ ॥ ౩౫ ॥ అథైకేపదాతియద్ధ మాహ ॥ ధన్వీతి ॥ స్వస్వస్వస్వంబన్ధి నాం స్వీయానామితివా అస్త్రాణాం

విబరాసేపాదినోభూషణానాం మరకతమణిభాసాం మధ్యగఃరచ్చిదశ్వః | సకల భటవిమదైకశ్చక్ష్మ లా ద్భిన్నవాహాన్వి పదిత ఇవరథ్యో నేతురహ్స్తింకతా జ్ఞాత్ ॥ ౩ ॥ ౩౪ ॥ అయోధనాద్భుంజజిహ్వాపామన్యగాపగానా మావతకాగభ్య పతితాః కుణిపాహయానాం | సంచభ్రమిరుద్ధి హితపూర్వ ముపాదధానాశ్చిత్వవిషమమండలరజ్జుమేషు ॥ ౩ ॥ ౩౫ ॥ ధన్వీధానుష్కూరాదసిద్ధ్యతమసి మాన్యుంఠినకుంఠధారీచక్రాన్త్రుంచక్రీహేతిగోదినమ సిహాపాదినోస్యస్వమేత్య | స్వస్వాస్త్రాణాంప్రియోగే దృఢపరిచితయోహంత్య వద్యత్వై లీసాధారణ్యై ప్రతిస్తామభి విదధురహిద్యంద్వయోధాగ్గిణ్యాః ॥ ౩ ॥ ౩౬ ॥ శ్చక్ష్మధ్యమ్నైత్కృతమహాణమగేద్రప్యైహిహిశబ్దదీనాంస్వసేనాం | తే

అయథానాంప్రయోగే ప్రహరణవిషయేదృఢా అవిప్రతాపరిచితి ర్యేసాం తథోక్తాః అత ఏవ అమిష్యంద్వవిఅమరూప మనోన్యయథాతథా యథ్యంతిద్వన్ద్యయోధాః | తేషామగ్గిణ్యాఃశ్రేష్ఠాః ధన్విధ మథారః అనిమాన్ ఖడ్గ ధరః అనిభృతంఖడ్గ ధరం - కుంఠ ధారీ కుంఠినంవృత్తం హేతిరా యథం యన్యః చక్రాన్త్రుంగదా హణేయన్యః గదీనమపి అవోన్యం ఆరాత్పరిపాత్య పదత్రయమిదం ప్రథమంతద్వితియాంతద్వయపంచకేపి రాజ్యం ఇత్థంద్వంద్వీభూయేత్యర్థః హంతృత్వై లాభ్యః హిం సాక రృత్య స్వభావస్య వధ్యత్వై లాభ్యః హింసాశ్రయత్వస్వభావస్య చద్వయోరగే సాధారణ్యేతుల్య భావేప్రతిష్ఠాంస్థితిం అభివిధధుః చక్రంపరాఘ్నంతః తైర్హన్యమానాశ్చ భూవన్నిత్యర్థః - అత్రైకైకస్త్రీక హంతృత్వవధ్యత్వ రూపానేకగుణయాగ పథ్యాత్మముచ్చయ భేదః - స్రగ్ధరాద్యత్తమ్ ॥ ౩౬ ॥ దృష్టేతి ॥ తతః - దృష్ట దృష్టేన హండవసేనానాయకేన ఉత్కృతైనిభిన్నా నిమమాణి ఆయఃస్థానానియస్వాస్త్రభోక్తాం అతపితహిహితై దీహాంస్వీయాంసేనామగ్రే దృష్టైభిష్ఠఃస్థూపదూరుణి స్థూపఃటంకారః యస్యాస్త్రభోక్తాం హేదండ్వస్య హావస్య

జ్యోతిగుణంతమృశకౌ టంకారయంతృకౌ పాధాపై శృం పాండవసేనాంప్రసితౌ ప్రవిష్ట
వాకాత్రతాదగ్గీన పేనామలకనశృతథాభీష్ట స, వేశంప్రతి హేతుత్వాత్పదార్థహేతు
కంకావ్యభిజ్ఞః - శాలిని ॥ 32 ॥ ససింహేతి ॥ సింహనాదేనసహితేనసింహనావేనసహితా
యాఃకుమారేభిష్టప్రధమమదౌచావధమః సమాకృశ్యః విముక్తైఃప్రయతైఃశ్రైఃపరా
శయా, క్షాపితుం పారయితుంప్రశ్న త్తేలిష్యతైసతిలప్సరోధిఃసరాకౌపతికౌపరిబంధవలేవ్యా
వృతంబుతేర్వావేత్ - అప్సరోధిఃప్రధమంసరాకౌ వరీతుంసవలభ్యతేప్రా ముఃతతఃపూ
ర్వంమహావీరాణాంనాశా భావాదిత్యావఃఅల్రభీష్ట చరపారణాప్రసవవరాగ్రియ - యో
ర్వాగవహ్యాత్సముచ్చయః॥ 3౩ ॥ పృథేఃతస్యభీష్ట స్యవృషత్రవర్యాః పాణశ్రేష్ఠాఃపుష్కర్యధ
కౌపిత్యేగంపతై కశభిరియావత్ పృథాసుతానాంపాణ్ణ వానాం పృతసాంతరాకౌపతిమధ్యేన
హస్తంద్విపాకౌగజాకౌసహస్రంతురగాసశ్వాకౌ ఉభయత్రతహచూధానికేధ్వేయంసహస్రం
భటాకౌపదాతీంశ్చపరితాకౌసహతాకౌఅతార్కుఃచతుః ॥ 3౪ ॥ సింధోరితి ॥ జమద్గిను
సాఃపరశురామస్తప్రాణాన్విలిహ్యాంస్సృశ్యధిక్ అపారాధమితావసీయా ఇతిప్రవిముక్తవ

దద్ధి జ్యోమహామృశకౌ ఘోర ఘోషాంకోపాద్భీష్టఃప్రా విశత్పార్థ సైన్యం ॥

ప ॥ 32 ॥ ససింహనాదేనసహితేకుమారేచావధన మాకృష్యశరద్విముక్తైః

రాన్వశ్రితుం ప్రిధమంప్రవృత్తేవరాన్వ రీతుంవవలేప్సరోధిః ॥ ప ॥ 3౩ ॥ పృ

థాసుతానాంపురనానరాకౌపభీష్టతృప్తవృషత్రవర్యాః ॥ ద్విపాంత్వ

హస్తంతురగాంత్వహస్తంభటాం త్వహస్తంపరితాకౌతార్కుః ॥ ప ॥ 3౪ ॥ సి

న్ధోస్యశన్యవిశితైర్జ మదగ్నినూసాః ప్రాణాన్విలిహ్యాంస్సృశ్యధిక్తవః ॥ -

కృతావ్యముఖ్యత్వవిరోధికులూనికశ్చిత్రశ్చిజ్జ వెనజగృహేయధిభూతవర్షా ॥ ॥

౪౦ ॥ దేవప్రతేదభితవై రిచివృష్ణమూర్తీ సారధ్యమాత్ర కరణకృతనర్మ రోః ॥

వశ్యితత్వాప్రాణాన్వక్తవః ॥ అతిదృఢస్వరై ర్రిరియావత్ విశితైర్వాజై ర్యుధిక్తతానిచి

న్వానివిరోధికులూనిశ త్రుసంఘాకౌకశ్చిదేకేభూతవగ్కంప్రధివ్యాధిపంచకందేహభిరియావత్ -

జవేనఆముంచతతత్వాజమము రిత్యధః - కశ్చిదన్యేభూతవగ్కంపితాచబృందఃజవేనజగృహే

గృహీతవాకౌవిరోధికులూనితియోజ్ఞం - అహారాధామిలియావః॥ ౩౫ ॥ భూతంప్రదౌపిచాదౌన్యా

య్యైస్తోవ్యవహూనయోరితివై జయంతి ॥ ౪౦ ॥ దేవే ॥ దభితానిసాతాఃవై రిణఃశత్రవ్యయేవతి

థాకైఅతవినదేవప్రతేభీష్టదృష్ట మాత్రేవృష్ట సత్యేవనతువిలహ్యదిత్యధఃసారధ్యమాత్ర

కరణేసారధ్యసైన్యకరణనతుయద్ధ కరణభిత్తధః - కృతేనంగరఃప్రతిజ్ఞామేవతథోక్తోవిము

రభిత్రీవృష్టకరధన్య అర్జునరథశ్యమూలే కేవలంమూలభాగవత చక్రంరథాంగంనాతిసంభ్ర

మయాంచకార - భృశంసప్రామితవాకౌకింతురధన్యమధ్యేపితక్రంసుదర్శనం అతిసంక్రమ

యాంచకార - భీష్టవధాయచక్రాయుధంగృహితవానిశ్యధః॥ ౩౬ ॥ చక్రంపై స్వేరథాన

రెరథాంగేదయరాష్ట్రయోః - శస్త్రేధేచేళిమాంశ్చక్రవాకౌ ఇతివై జయంతి - అత్రద

శ్రీమదైదిశ్యమహాకనకసమిశ్రితమణితామ్ర శ్రీకృష్ణసమప్రతిజ్ఞాత్యాగ పూర్వకచక్రబ్రాహ్మణా
 తుత్వాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యలింగం ॥ ౪౧ ॥ అరీతి ॥ అరిమండలస్యశ్రుమండలస్యఖం
 డనైఃభేదకైరముష్య భీష్మ స్యఫుషత్కైః బాజై రవక్షిరైఃవిదారితాః అవనిపతయఃశత్రు
 భూపాంరుషాకూపేన వేత్సుత్ప్రేక్షైఅమముష్యజననీ లృంగంగానిజానాంరుధిరాసగావలీనాంరక్త
 నదీసమూహానాంఅధివిన్నాంకృతసాపత్న్యకాశచక్రైః - తాభిష్టమయపత్నీ కాంచక్ర రిశ్య
 దః - బహుభూత క్షత్రవాహః ప్రసప్రపురితపరమాధః - సాపత్న్యస్పృహరండుఃఖం స్త్రీ
 జామితిభావః - అ త్రాత్మహంతారంభీష్మంసాక్షాత్ప్రతికర్తుమశక్తానాం శత్రూజాంతది
 యజననీమఃఖజన మోద్యోగవర్ణనాత్ప్రత్యసీకాలంకారః - ప్రత్యసీకంజలవత్సక్తప్రొఃపక్షే
 పరాక్రమజ్ఞులిఖజీత్ - ఔపచ్ఛందసికం ॥ ౪౨ ॥ తదన్విత ॥ తదనులసంతరంజిల్వాంతేప్ర
 శయకాలేరుద్రస్యబంధుస్సదృశఃఅయంసింధుసూనుః భీష్మ స్సమరయ్యధేనలిముఖీనామాఖి
 ముఖిమవస్థితానాం దైరిభటానాంనంబంధినాం ప్రాణానాం పరిమోక్షజేత్వాజననీఉన్నభూ

మూలేనకేవలమ హేమా యురభిక్రధన్యమధ్యేచ చక్రమతినలప్రమయాంచ
 కార ॥ ౪౩ ॥ అరిమణ్డ లక్ష్మణైఃపుషత్కైఃపక్షిర్భూరుధిరాసగావలీనాం ॥

అక్షిసీపతయోరుషాజానామధివిన్నాంజననీమముష్యచక్రైః ॥ ౪౪ ॥ తద
 మసమరసద్భూతేనైదిశ్యమహాకనకసమిశ్రితమణితామ్ర శ్రీకృష్ణసమప్రతిజ్ఞాత్యాగ పూర్వకచక్ర
 బ్రాహ్మణా తుత్వాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యలింగం ॥ ౪౫ ॥ అరిమండలస్యశ్రుమండలస్యఖం
 డనైఃభేదకైరముష్య భీష్మ స్యఫుషత్కైః బాజై రవక్షిరైఃవిదారితాః అవనిపతయఃశత్రు
 భూపాంరుషాకూపేన వేత్సుత్ప్రేక్షైఅమముష్యజననీ లృంగంగానిజానాంరుధిరాసగావలీనాంరక్త
 నదీసమూహానాంఅధివిన్నాంకృతసాపత్న్యకాశచక్రైః - తాభిష్టమయపత్నీ కాంచక్ర రిశ్య
 దః - బహుభూత క్షత్రవాహః ప్రసప్రపురితపరమాధః - సాపత్న్యస్పృహరండుఃఖం స్త్రీ
 జామితిభావః - అ త్రాత్మహంతారంభీష్మంసాక్షాత్ప్రతికర్తుమశక్తానాం శత్రూజాంతది
 యజననీమఃఖజన మోద్యోగవర్ణనాత్ప్రత్యసీకాలంకారః - ప్రత్యసీకంజలవత్సక్తప్రొఃపక్షే
 పరాక్రమజ్ఞులిఖజీత్ - ఔపచ్ఛందసికం ॥ ౪౬ ॥ తదన్విత ॥ తదనులసంతరంజిల్వాంతేప్ర
 శయకాలేరుద్రస్యబంధుస్సదృశఃఅయంసింధుసూనుః భీష్మ స్సమరయ్యధేనలిముఖీనామాఖి
 ముఖిమవస్థితానాం దైరిభటానాంనంబంధినాం ప్రాణానాం పరిమోక్షజేత్వాజననీఉన్నభూ

నాంపరివరానాంశిలిముఖానాంబాణానాం ప్రస్తానసమయేప్రయాణ కాలే సమాప్తచ్ఛస్య
 శ్చస్య పాత్రీకృతాని సముఖీ కృతా నికణాః కన్య ఫటాని యేషాంతైః వలవైరి నగరై
 స్సర్పైవా ప్రవ్యానాం నివసంతాంవారవిలాసినిజనానాం అప్సరసాం పాణీపంకెరుపాకమలేభవ
 తాభ్యాంపరిగళితైఃపారిజాత్యసైస్సహస మాపతితానాంసహస్ గతానాంచందరీకపుంజానాం
 భృద్గ సమూహానాంమంజునా మనోహరణగుణైశేనర్ముంకారణ వ్యంజితప్రకటితః భేదఃపి
 ధౌవై లక్షణ్యయేషాంతథౌక్త్యాంచురబంధాః ధమ్మిల్లాఃయేషాంతైః వేగీనాపటితైర్గ్రస్తైఃవిశి
 తైర్బాణై ర్విఘట్ట సేనసర్పైశేనవివర్స ప్రభృతః విషమితేభ్యఃమకుటేభ్యః కిరీటేభ్యఃపిపక్తికీర్ణా
 నాంగళితానాంవివిధానాం ముక్తాఫలానాంశంకాయాఃహస్యవదన్త్యైఃబాహ్యభీష్టదాహ్యైః
 తిదాంబుభిర్యథాః రణాద్యుద్ధాతయః శ్రమతత్సంబంధినావారిశీకరనిక రణస్వేదజలబిందు
 బ్బంధేనకోరికస్వజాతతూరకభవస్థితః నిటిలభాగంఫాలదేశఃయేషాంతైఃరోమతీరకేణకోహ
 తిశ్చయేనత్యతి కఠియోనానఃఘటికాయాదిత నావశ్యాదంతపంక్తావదశనేన పునరుక్తఃపిగుణై

తేరక్షిమా ఆరుణ్యాయస్యతాదృశః అధరఃఅధరోష్ఠః కేమంతైః అయతేనదశభి స్సహ
 స్రైః రాజ్ఞాంశత్రుభూషానాం శిరోభిఃవసుంధరాంభూమిం బంధుర యాంపకార విషమి
 తాంపత్రే - దశసహస్రాణిశత్రూనవధీరిత్యథః || ౪౩ || సద్యాజతి || సద్యాశ్చతేనభి
 స్తేజసితైఃకితే మహావీరాన్నిశ్చూయమితితైః సవానాందేవానాందేవ భూయంతతా నా
 మితియాజత్ - వర్ణోద్భవైస్సస్త్రిక స్వీయేధామ్నినివాసేస్వగే సాంద్రేనిబిడేన
 తినాకుచితా శ్శ్వభిభూతాన్ధితిః ఆవాసఃయేమంతేమం స్వగౌరవాందేవానాంసా ప్ససి
 ధాహుంకమే అనివార్యా - కుశికనందనస్య విశ్వామిత్రస్యహిషముద్రాత్రిశంకు స్వగౌ
 స్సప్తిగూఢకోపచిహ్నంస్వయంఆత్మభీరేవకాయా అభిఃఙ్గీయాలజనిలభూత్ అత్రదేవా
 నాంస్వల్లస్థి నీలంకోచానంబంధేపివనంత్రిశంకుస్వగౌకామనా నంబంధేచనంబంధాత్రియా
 మతియోక్తి ద్వయమంగారిభావేనసంకీర్ణం || ౪౪ || భీష్మ స్మృతి || పితృశ్శంతసోమః
 దేవత్య వతిలాభరూపసమ్రామాయకన్యాజనస్యపాణిపీడాం వివాహంత్యక్తవతః విస్వప్తవతోపి
 తస్యభీష్మస్యమరాణాంసంఘాత్ పుష్పవక్షేనతినంతానానామపత్యానాం సంతానాభ్యుపర

ద్రబంధుస్సీఘ్రసూమరయం వసుంధరాంబంధుర యాంపకార || ౪ || ౪౩ ||

సద్యాశ్చతేనజనితైర్నవదేవవర్ణైః స్యాద్దేస్యతామ్ని సజిజ్ముచిత్సీధినా

మ్ || స్వగౌరవసామజ్జనీసాన్వయమైవతామ్యకూలజ్ఞానా కుశికశంధ సకోప

ముద్రా || ౪ || ౪౪ || భిష్మస్యకన్యాజనపాణిపీడాం పితృముద్రేత్యక్తవ

తోపితస్య || సజ్ఞాత్సురాణాంసతిపుష్ప వక్షేనంతానలాభానితద్వి చిత్రిం ||

౪ || ౪౫ || ఇత్యంవిధాయదినమేకమసాసమీకంపాశ్చాత్యభూధరముపేయ

శద్వబంధౌ | ప్రత్యధిఃనామివ చకారబలాపహరం స్వస్యాపి చాక శిఖరా

దవరోపితబ్యః || ౫ || ౪౬ || ఇతినవదినానినవనవానిభుజ విలసితానిప్రకాశ్య

పుష్పపుష్పజాంలాభః అజసితియతోతదైతద్భార్యాభావేపి సంతానలాభఃవిశేష్యావేక్షీ నపుం

నకత్వనిర్దేశఃవిచిత్రం || ౫ || సంతానస్సంచయగోత్రేస్యాదశత్యేసురద్రుమైత్యమరః - అ

త్రసంతాన కారణదారపరిగ్రహభావేపితల్లాభవణేనాపైషపృతిభాత్థాపితోవిభావనాలంకా

దః || ౪౫ || ఇత్థమితి || ఇత్థముక్తప్రకారేణాసాఫీష్టః ఏకదశిసంయావద్ది వసమిత్త్యథః - అ

త్యంతసంయోగేష్వతీయా - సమీకంయుద్ధం విధాయపద్వబంధోసూర్యేషశ్చాద్భవం పాశ్చా

త్యంభూధరం అస్తశ్చలంఙ్గవేయషిప్రాప్తువతి అస్త్రంకతేనతీతియావత్ - ప్రత్యధిఃనాం

శత్రూణాంబలస్యసామధ్యైఃస్యాపహరంభావమివచాకశిఖారథ మమ్క టితేలవరోతాసం

సితాజ్యోగుణః యేనతథోత్తస్యకస్యస్య ఆత్మనఃబలస్యసైన్యస్య అపహరంశిఖరప్రదేశసమ

పిచకార || ౫ || బలంశక్తిబలంసైన్యమితియాదవః అత్రశత్రూణాంభీష్మస్యచబలాపహ

రేణక్షేపభిత్రికాలభ్యై క్షేనౌకమృన్మగమ్య త్వాత్తుల్యయోగితాభేదః || ౪౬ || ఇతితి || ఇత్య

క్తప్రకారేణనవదినానినవనవానిదినేదినే అనినవాభుజయోర్ద్వి సితాని యుద్ధస్త్రీతాః || ౫ ||

కాశ్యపః పీఠ్యుః పుత్రశః అహ్నిరనేభగవతివశ్యసూర్యేవియదాకాశంజిజ్ఞాసేచిహ్నుస్య
తాశస్యప్రమాణంచిహ్నుమాత్రం ప్రమాణమాత్రమ్ - అరహతిశలనమరహేవవషానమయః
తస్మిన్ ఖండినామయూరేణశద్విజుల్లాసభాజేత్సర్వభాః - గాంధీవధన్వనాజానకపుష్క
తం శిఖండినః ప్రపంచరస్యోష్ణం అయంశిఖండిపుర్యోజ్యస్తకాలే స్త్రీస్త్రీపుర్యో ఆ
మునా స్త్రీపుర్యోష్ణం ఉహానయోధ్యవ్యంయధ్యంసక తకవ్యం ఇత్యాటావ్యోలేషేషి
షిధ్యతేననమయధ్యం విహయహస్తతలేన నిరస్యేత్సకః ధనుషః స్రజః మధ్యం యెనత
భోక్తః || 91 || స్రక్తుప్రహమహ్యమత్సమరః - విశిష్టపాదకానాం నతివిశేషజేవిశేషమా
త్రం సకత్వాన్నభవశ్శబ్దవైయధ్యం - ప్రధమమాదాసంహిత బాణాంపదానమయ ఇతి
యావత్సోమ్యుజిన్యాఅత్సనః దూరమవనరణస్యకర్తాంతమనస్సగన్యకరణేన హతునా
మపితయేవేహ్యత్ప్రేయోజన్యాగాంధీవగుణేనశ్చాచనంతరం అతిదూరంనిహ్నాసిత్తైర్నిస్సారి
తైర్విజయస్యాద్భవస్యవిపారాబ్ధావిశేషరాచివ సావసానం సాంధ్యంకాలవర్జితంవిదాతి

దశమహ్ని పునఃసౌనిజద్విజచిహ్నుమాత్రం వియచారోహాభగవతివిష్యతి
నమరవషాన సమయశిఖండినా గాంధీవధన్వనాపుగన్యతం శిఖండినమభి
వీక్ష్య స్త్రీపుర్యోష్ణయమునానహ నయోధ్యవ్య మిలినిషిధ్య హస్తతలసక
స్రథనులః స్రజః ప్రధమంస్వదూరావనరణకరణమపితయేనశిఖిన్యాశ్చాచితి
దూరనిహ్నాసిత్తైర్విజయవిపారే బాచివసావపూర్ణ విదాతితేవేబరకయూ
నితాంతతానశ్చాచనమనాశ్చాచనప్రసాసాస్వాచనిహితర మాకాచస్యభట
లోకనముచితాం శయ్యాంశ్చమాదిభిశ్చే || 92 || పూర్ణేనహితివిసభా
తపుష్ట కానాంబాణానాముపరితామహశ్శయానః | బహ్నిజప్రణ బిలవాస్త
రక్త బిందుభాకరాణాంఘనభవశక్రగోపవహ్ని || 93 || కంఠీత్యులతీశ

తంకశేబరంశరీరంయస్యతస్య బావస్తతాయని తాంతంతాంతః గ్లానింప్రాప్తఃకాంతం
స్రాణిహింసాంతః పిరతంపునః యస్యతభోక్తః అశవిశాసాశాంతనప్రాభిష్టఃస్వాంతే మ
మనిసినిహితః ధ్యాతరమాకాంతఃవిజ్ఞ మూర్తిర్యనతధౌత్వస్థ సుభట లోకస్య మహా
వీరజనస్యమమిచితాశయ్యాం శరమయ్యాశ్రమాత్ శనైఃఆధిశ్చేతేత్స || 94 || సా
థేనోతి || సాథేన అజాననేషీతో భూమావినిభాతాః పుంఖాః బాణమాల భాగాః
యేసాంతేసాం - కైషికఃప బాణానాముపరిశయానః వ్రణవిలధ్యుఃబాణక్షతరంధ్రభ్యః
వాంతాః నిస్సరంతర క్తవిందవః యస్యతభోక్తః పితామహాభిష్టః ధారాణామపరి శక్తి
గోసాన్నామర క్తకీటాః - ఆంధ్రపట్టపురుగు - షషకతి వహ్నిఘనఃమేఘ ఇవబభ్రాజ
ఉపమాలంకారః ప్రహహ్నివృత్తం || మూర్తిగోప్రీదశయితిప్రహహ్నియమ్ || 95 ||
నవీష్యేతి || తత్రయధ్య భవిశరేమ శయితంతమిమంభిష్ట నంభిష్ట సక్రమాదే హత
దేహంతరప్రాప్తేభవతి సాంక్రమికంగుణవప్రతివద్యమానః సామ్యున్నవేత్సత్వేయే

యితంతమిమంశరేషుసాక్షాత్ప్రమికంగుణునప్రతిపద్యమానః । భాస్వానస్వ
యముసాత్తకరోష్ణశాంతిః పాశ్చాత్యసాగరశరేషుశయనరాసే ॥ ప ॥
౪౯ ॥ జగతివినుతకీర్తాజామదగ్నస్య శిష్యైకబళితేపుంగవే కాలదమం
యయాసా । బహుసురవరలాభాదబ్ధికామోత్సవానాం శ్వశురమరణహింస
శ్వర్షధూనాంబభూవ ॥ ప ॥ ౫౦ ॥ పతితేయధివాహినిసుతే పతదశ్రుర్ద్వి
దాపినాహీనీ । ప్రయమంపరితాపముచ్చితం పటవేశ్మనియంతతఃపరం॥

ఇత్యనంతభట్టస్యకృతౌచంపుభారతేనమస్తబకః

స్వయమపి ఉపాత్తాస్త్వితాకరోష్ణః భజప్రతాపనృకైర్దృష్టస్యచకాంతిః కైరవిజృంభిత
ధోక్తః భాస్వానసూర్యః పాశ్చాత్యసాగరస్యపద్మిమాదేశ్వరేషు బాణేషుజలేషుచేశయాశిశ్మ
యానః అనీత ॥ ౫౧ ॥ శరదృష్టాంతరే బాణేశరందద్విజలేపిచేతివిశ్వః ॥ ౪౯ ॥ జగతి ॥ జ
గతివిషతా సంస్తుతాకీర్తార్యస్య తథాక్తేకజలీతః నాశితః రిపూణాంవగజానంఘ్రః యేనతద్ధో
క్తేజామదగ్నస్య శరశురామస్య శిష్యై భీష్మకాలదమంపరచత్వం యాతుంపాప్రమి
చ్ఛేయి యాసాసరిప్రపన్న ఇతిపారాంతరం - బహునాంసురాణాం దెవభూషంకతా
నాం భటానామేవవరాణాంపతీనాంలాభాత్పాప్తేష్టే తాః బధఃకామోత్సవఃసంహాగియా
సాంతాసాంస్వర్షగూనామప్సరసాం శ్వశురస్యభర్తృప్రతిమకారణేనయద్భఃఖంతితే బభూవ
అతాప్సరసాంతాద్యశమఃఖా సంబంధైషింబంధోక్తైరితశయోక్తిః - మానీష్యత్రం॥౫౦॥
పతితఇతి ॥ వాహిన్యాంగంగాయాసేనాయా శ్చసుతేభిష్టేయధి యదృభువనతేనతి - ద్వి
విధాకౌంబియా పాలడివీయాపివాహినిసేనా - పతంతిగళంతి అశ్రుణివాహ్యై ర్వియస్యాత్త
ధోక్తానతి ప్రధమమాదౌ ఉచ్చితమహంతంపరితాపంయయా - సౌ పతతః పరం న్విజే
ష్టానిదూష్కాశియయా వై తారీయం॥

ఇతిశ్రీనదాశివపదారవిన్దవన్దనకన్దళితానన్దసాన్ద్రస్యశురవికులచన్ద్రస్యరామ
కవీన్ద్రస్యకృతౌ చమ్యుభారతవ్యాఖ్యానేలాస్యాభ్యాసేనమస్తబకః.

సప్తమోఽధ్యాయః

దశమస్తబకస్తారంభః,

౧ ॥ ప ॥ అపరేహనికౌరవశ్చమూనామధి పత్వేపరికల్పనమృయోనిం । పుర
తోనిజగాదభీష్టే పాతాద్రుదితో మ్చానదృశాంనరాధిపానాం ॥ ప ॥ ౧ ॥

౧ ॥ అపరఇతి ॥ అపరేహనికౌరవః కుర్యోభవః కుమృయోనింబ్రోణం చ మూ
నాం అధిపన్యభావః అధిపవ్యంతస్త్రికౌ పరికల్పనమభిం కృత్వేలియావత్ - భీష్మస్యపా
తారమిదితేనసామూసస్థూలిగూతేదశానత్రేయేషాం తేషాంనరాధిపానాంస్వపక్షస్థానాంపుర

తఃప్రేరిజగాదఉ క్షమాత్తమితిశేషఃదోణంప్రతిత్సర్థః - బౌద్ధచ్చందసికం || ౨ || కుష్మేతి || కు
ష్మేఘటేదశ్యత్తాజన్మనాద్రసిద్ధఃమునివృషభఃమునిశ్రేష్ఠః || ౩ || న్యఃవింధ్యఇతిసంజ్ఞాయస్య
తఃప్రేరిజగదై లమివ-హాకేతాద్యశీవిధావృకారః - కుష్మాభత్సత్త్రిమాషః యస్యతథోక్తఃత్వమ
పినిజమహసాన్వ తేజసేతిపూర్వత్వాపియాజ్యః - యధిభూత్వఃశైలాత్ శత్రురాజాంశ్చ
స్తమ్భయిత్వా || ౧ || భూభృన్నరేంద్రశైలభేష్యతివిశ్వః - జీవగ్రాహంగృహీత్వాజీవరేతం
గృహీత్వేత్సర్థః - దమఃసూనోరేవాధాః దత్తాపికమఃత్వం || ౨ || సమాహూ కృతజీవేమా
హస్త్మం భగ్గోహుతిగముత్ - కహాపిత్యాదమపుయాగః లభవిలబ్ధియావిసమిత వదనం
కేంచపద్భ్యా మేవపచారంగమనం విదధతంమర్వంతంపాద - రిణమితియావత్ భమఃసూ
నుంధమఃకౌజం మేమహ్యంలీలయాఅభునా అర్పయ్యజ్జిజగాదేతి పూర్వేజ్ఞాన్వయః ఉప
మాలంకారః - సగ్ధరావృత్తం || ౩ || ఉచితమితి || గుహేనన్యచేదేనస్మిథః తుల్యః విక్ర
మఃయస్యనః ఉచితజ్ఞః అతవివషః గురుర్దోహఃపి - తదానంగౌస్థాన్యంభాయాంతదీదం

కుష్మాభత్సత్ప్రసిద్ధోమునివృషభఇనయై ధరంబిన్ద్రవ్యజ్ఞంలూ కేతాద్యగ్నిధ
త్వం యురిజమహసాభూభృత స్తమ్భయిత్వా | జీవగ్రాహంగృహీత్వా
విసమితవదనంలబ్ధియాధమఃసూనుం పద్భ్యామేవపచారంవిదధతమధునాతీ
లియామెర్వయేతి || ౨ || ౩ || ఉచితంతదిదన్నిశమ్యగోష్ఠ్యాముచితజ్ఞః కరము
న్నమయ్యకించిత | గుహానన్నిభవిక్రమస్తదానంగురుదేహపికురూద్యహంబ
తాః || ౨ || ౪ || కతుంహిశక్యమఖిలంసృవకాం హితంతే ధమాత్త జేపరి
ప్రతేషిధరాదినాథైః | శారిప్రణున్నహయహేషిత శబ్దమిల్లోక్తాయితే
యదిసరస్యశరాఃఘోషః || ౨ || ౫ || తాన్వస్త్రీవిద్యానహవానసాఖ్య సంకేతపహ
సంకరితనవచం ప్రతివృద్ధయాతాంపరిషద్రతానాంతిర్యక్ప్రచారశ్చ రహస్య

ఒర్వోధమాత్తం ఉచితంవాక్యంనిశమ్య - కరంకించినన్నమయ్య ఉద్ధృత్యకురూద్వ హంబు
ర్వోధనం ప్రలిఖరాః - బౌద్ధచ్చందసికం || ౪ || కర్తృమితి || హస్త్మంబుర్వోధన దమాత్త
జేదమఃరాజే దరాధినాథైఃరాజభిః విరాటిదివిపరివృత్తవృషి - శారిణాకృష్టాన ప్రణున్నా
నాం చోచితానాంహయా - మజ్జానరథ్యానాం హేషితశబ్దేనమిశ్రః మిశ్రితః సరస్యాస్థ
నస్యశరానఘోషః గాంధీవగుణంలంకారఃసత్ప్రయతేయది - అస్థానింశేషః తదాలంబ
సంబంధి అభిలంకాంషీచం ఉక్తరీత్యాతశ్చమర్వణరూపంకతుంశక్యంహిః ఖ్యాధః - హ
జ్జానసత్తస్య గ్రహిణంబే వానామహశత్యమితిభావః || ౫ || సర్వేతి || సర్వాసాం అస్త్రీవి
ద్యానాం పహావాసేరయత్సాఖ్యంతవ్యసంకేతధూమిః పరినిర్దిష్టసానం - తస్మాదేత్య వివాది
కులాలావృద్ధ్యైత్యణానశార్యోత్పన్నోద్వక్యతే - తస్యద్రోణస్యసంబంధిసతాంభావం సార్థన
నగ్ధదస్త్రరాజస్యగ్రహణయశోమిత్యాత్తి కాంధీలి పరిషద్రతానాంసదాస్తి తానాంప్రపాశాం
వినిర్దిష్టప్రచారశ్చాఖ్యాకృపాప్రతివృద్ధియా - ఉచితమనోత్తరం ప్రణున్నాగుయామా సున్న

శ్వేనభ్యామితీభావః॥౬॥అథేతి॥అధ్యపదజఃదృష్టమ్ముః॥ద్రోణశ్చతాపిసౌహృదసకౌరవసే
నాపతి-బద్ధఃఆయతఃవిశ్రీర్థశ్చనమృగుత్వాన్యాయగ్ధోద్యమఃయాభ్యాంతథోక్తాన్త్రాతపవర
తైరత్వైర్దజైశ్చరంబృతౌసంతాయథాయయద్ధంకర్తుం - తుమున్నద్ధేనంబిదానంనిరగ
వృత్తాంనికౌతవంతో॥౭॥నామేతి॥అపికించతాపుభాసౌహృదసకౌరవీయారాజ్ఞాంజరౌనంభూ
త్యైర్వీలేనసంహనాదేన సహితేనత్యైశీతౌబిరువైశ్చత్రచామరాదిరాజ్యచిహ్నైఃసహిచారి
బదామహతాఅట్టహసేనఉద్ధృతహసేనసహితౌ నమహట్టపసౌహస్సైలౌసశబ్ధంబాద్రస్య
ప్రైలంసశిఖరాభుజిరోగ్రౌతాభ్యాంసహిరౌసాస్సాలితాంసశిఖరావల్లసేనశబ్దసగమసేన
హితౌసహవల్లసౌదనంతా - నామాక్షరాంత్రైభీష్మతినర్చయిష్మిత్రైః సదీపతస్యభీష్మస్యజ్ఞా
జైఃపూర్ణైరంకేయద్ధభువి అవలేకతుఃప్రవిలిశతుః॥౮॥అక్షహిణీరితి॥ఏకశ్రీఏకస్మిన్
దేశవివగాఢంనిబిడంధువదాతథామితీతాః అవనివల్లభయోద్ధర్మరాజమర్యోధనయోనింబం
ధినాంవాహినాంసేనానామక్షహిణీః అక్షహిణీసంఖ్యబృందాని - సతరాంఅసోధ్యాఅభ్య
త్వాఉపరిన ముత్పతంతిసాయద్ధభూమివన్ధితేతు్యేప్రేక్షాసాంధ్రారజః పటలికాధూళిః

సాతాం॥౬॥అధ్యపదజద్రోణౌరథాశ్చృజనంపృతౌబద్ధాయతనముత్సా
హాయథాయనిరగవృత్తాం॥౭॥నామాక్షరాజ్జీరనదీపతతానిపూర్ణైరజై
వతేరతురుభావపిరాజవర్గా । సత్యైశీతౌసవిరుదౌసమహట్టహసౌసాస్సాలి
తాంసశిఖరాంసహవల్లసౌతౌ॥౮॥అక్షహిణీరపనివల్లభహాసినీనా
మౌకత్రగాఢమితీతాసుతరామసోధ్యా । సాయద్ధభూమిరుపరివసముత్పత
నీసాస్సారజైఃపటలికానమదృశ్యతాభి॥౯॥భేరిరవేగగనవాహినీజ్ఞా
మలీలాంధ్రోణస్యవీక్షితుమమౌఖిరదృష్టపూర్వాం । మధ్యేస్థస్యద్వివిజమృగీ
హోవకాశంతస్థేభిరప్రీదశకిన్నరయక్షసిద్ధైః॥౧౦॥తతప్రేసరేంద్రా

టలంకరితురగావిపదఘట్టనజన్యం అత్రఅకాశేఅదృశ్యత-లోకైరితిశేషః॥౯॥భేరితి॥
భేరిరవేజయ చుండుభిభాంకారేగగనేవాహిని ఆకాశేవ్యాప్తువతిసతి - పూర్వంకదాచివప్య
దృష్టాంఅదృష్టపూర్వాంధ్రోణస్య చాపాచార్యసృజామోహార్జితాం యద్ధవిలాసదీక్షితుం
మనోయేషంత్రైఃత్రిదశైర్దేవైః కిన్నరైర్యత్రైసిద్ధైశ్చ జన్మవిదజంధ్రస్యఅనకావంమద్య
విస్యజ్యవివ్యాకాశే అభితఃతిస్థే భీతంబిద్ధతేర్భావేటిట్॥౧౦॥తతఇతి॥తతప్రేసరేంద్రసిరేం
ద్రాంరాజానవివవిదవైద్యాఇతిప్రయోగం॥నివరేంద్రోవిజవైద్యేతివైజయంతిమ
ధాయాఃపూమేరతేవినిహితః విక్షిప్తవామజానవాగః యైస్తథోక్తాన్తంతివక్త్రప్రసారాక
మణదాధ్యాయాస్యత్రనర్పనర్తనాదేతిభావః - త్యైశీతంసంహనాదవిషమంత్రేనస్థవా
గ్బంధనవిద్యావిశేషః తముదీర్ఘప్రకటయ్య - భూచిరనిషంగవివవేటకః సర్వబంధనవేటకా
తస్మాత్ - సముద్ధాపితాకౌటమ్నీతాకజీవాయాగిగుణస్యాకర్షణదేవస్యాకర్షణే ఆహ
రశేవిషయేనముజ్జాలాస్వరాయేషాంతా॥౧౧॥బీవాగీశస్త్రకామార్ద్యోనదేవస్త్రా

ఐనీష్యతావిశ్వమరః - పరుషంసిమ్మరుణంయథాతథాభీషణైః భయంకరైఃవిషేణిదిగ్ధాన్
 లిప్తాన్ పరుషణభీషణేనదిగాన్ సంగతాన్ విసతాతనయేనగరుత్మతా నహనిబధ్వాస్పర్ధాకల
 హఃయస్తాన్ ఎకత్రవేగాదన్యత్రనిసర్గాచ్చేతిభావః - తక్షకఃకర్తారఃముఖంజనకః యేషాం
 తాన్ తస్మిన్నితాన్ తక్షకః నాగరాజఃముఖంయేషాంతానివ - ॥ ౧ ॥ తక్షహినాగవధఃకోన్య
 రిత్యమరః॥ముఖంభ్రురమెముఖ్య ఇతివైజయంతి - బాణానేపపన్నగాన్ సభస్యాకా
 శవివభువిచిరాయనస్తయంతస్యంతః పరస్పరమన్యోన్యంపరిపఞ్చిసాంశప్రాణాంప్రాణమే
 వపవమానంవాయుం అపీఘ్నాన్ పాంచయంతిస్త - తైరితేశః - బాణపన్నగై రిత్యధః -
 వివతేణైఃజంతాల్లుజివజి ॥ ౧ ॥ లోపఃపిబతేరీచాభ్యానప్యేత్వపథాలోపః - అభ్యాసాకారస్య
 ఈకారోశ్చ సమస్తవస్తుపతికా సావయవరూపకమ్ ॥ ౧౧ ॥ కలశీతి ॥ అథకలశీతవయేదోజే
 స్వంస్వీయంకార్ముకంధనఃపలయూకుర్వతిసహితశరగుణాకర్షణేనమండలీకుర్వసతి - వై
 రిధన్వియాసాంతరుణ శత్రుధనర్ష రాణాంచాదజ్ఞాపవయధియన్ధదేశే వృశజీవాఃవృశ
 జీవాత్మానఃలగ్నఃజిహ్వీకాశ్చ జనానాం ప్రేక్షకానాంధృక్పథేషు నేత్రమగ్రేషుకేవలంముఖ్య

స్వర్వేననుధాతలంహితవామజానుధాగాః ధ్యేయితమన్దీముదీర్యతూణీరపే
 టకనముఖాపితాన్ జీవాకర్షణముపజా తత్వరాన్ పరుషభీషణిషిదిగ్ధాన్
 విసతాతనయనిబధ్వాస్పర్ధాన్ తక్షకముఖాస్పాణపన్నగాన్ సభోభువిచిరాయ
 నస్తయస్తంపరస్పరంపరిపఞ్చిసాంప్రాణంపవమానమపిపన్య ॥ ౪ ॥ ౧౧ ॥ కల
 శీతనయేనకార్ముకంస్వంపలయూకుర్వతివై రిధన్వియాసాం । యధికేవల
 మెవచాపదజ్ఞాన్ధృతజీవాజనవృత్పథేషుపత్తి ॥ ౪ ॥ ౧౨ ॥ విశ్వత్యస్పష్టింవి
 పరితరూపాంవిభాతుముద్యుక్తజివైషవీరః । శరాభివర్షణచకారరాజ్ఞామూ
 ర్ధ్వంకబద్ధానిశిరాంస్వధస్తాత్ ॥ ౪ ॥ ౧౩ ॥ తావద్ధోమైర్వలమైర్వలయితనవి

మతిష్కౌనశువై రిధన్వియావానజిత్యధః - చాపానేపసజీవానపశ్యన్ సతుతద్ధారిణజ్జినిగ్ధ
 వీతార్థఃఅత్రధన్విముధన్వసూభయత్రప్రాప్తస్య సజీవత్వపైత్వకత్రధన్వరునియమనాశ్వరినం
 ఖ్యాంజ్యోతిసంబధ్నేసంబధ్నరూపాతిశయోక్తిర్చ - తయారకవాచకానుప్రవేశేనసంకరః
 యోపచ్చందసికం ॥ ౧౧ ॥ విధాతృఇతి ॥ ఏషవీరఃదోణివిభాతుఃబ్రహ్మణిన్యష్టిం ఊర్ధ్వైశ్చ
 రోధఃకబంధరూపాంవిపరితంవ్యత్యస్తంలధన్విరఊర్ధ్వకబంధీత్వతరూపంఅగారోయస్యాస్త
 ధౌక్తాంవిభాతుంకర్తముద్యుక్తజిత్వప్రేక్ష - శరాణానిబాణానామభిశోవల్లేణ రాజ్ఞాం
 వైరిణాంకబంధానినీర్ధ్వకశేవరాణి ఊర్ధ్వంబకార - శిరాఃపిలధస్తాచ్చకార - శరైఃపా
 తితేషుశిరస్సునృతుఃకబంధానీత్యధః ॥ ౧౩ ॥ తావదితి ॥ తావత్తదానింపశ్యత్యైః శ్వేతైర్ధో
 మైఃఅత్యై ర్వలయితేవలయాకారేణంప్రతః సవిధఃసమీపదేశేయస్యత్యై ॥ శతాంగేర
 థేతస్థివాంసంధి తంస్రంతిం ధర్మరాజంజిఘ్రేషుగ్రహీతుమిచ్ఛః అతవివభల్లానారిణామపా
 జానాం వృష్టిర్విముఖంభా భారద్వాజఃదోణిపరిధేః పరివేషన్వమధ్యసీమ్నిస్థితం శీతాంశుం

కాంత్రాగిభ్యుత్పన్నానిశుమిమ్ముః అతవవహారాః దంష్ట్రాః సంతానాం రోషిణీశాంతి
 తిలకాక్షతాసర్వాసుత్పన్నానులసంకులయధాతథాఅపరా - పరిపారయన్తసింహ
 కారాముమాతాపాస్యః తిమారోరాహువ అభియయానమిపంపాప్రవాణ - ఘోరా
 నృన్వాసుదిష్టివీశల వృద్ధి మ్వసియోజ్యం - పూర్వోపమలజ్జాః - స్రగ్ధరా || ౧౪ || తద
 స్వేతి || తదనుతస్య ద్రోణస్యభిమేతదీయాః మార్గణాః బాణాః లేషంగణస్య అభిమాతేన పృత్యా
 హత్యానివతేతానివాన రి తావిముఖానిగల్యబాగాయేషాన్తైః నిజైశ్చిలీముతైర్భావైస్సహ
 దూరమువయాతాకపలాయితాక మాతేరిశ్వరసయః మారుల్లీమఃవై శ్వానరతసయః అగ్ని
 హిహవగ్ధృష్ట దుష్టుః ఆప్సేయతసయా ఆప్సేవృత్తౌనకుల నహదేవాతేషభ్యుతయః యేషాం
 తాకాన్తేన తింధగ్గరాజంగమంతిరహిణిదోజాత పాలయిత్వాకపావిరానవత్స్వ-స్థవం
 గః హనుమాకాకేనెయస్యోస్సనః నిర్వివారాదుర్నిరోధారధశ్య చర్యామనంయస్యతంరధశ్య
 వచర్యాంయస్యేతివతంతీతిపసిగ్రహణవివరం ఆచార్యం దోగం నగేంద్రః శైలశ్రేష్ఠః నదీ
 ప్రివాహవిర - మాధవేన త్రిపుష్పేనధావ్యమానా దురంగః యన్త్రీరేవేనతతాంగేనరథేనహి

గ్రాన్తివాంసంతాదైవాకద్యాజోపి ఘోర్యుర్నృపరిహనియదాశల వృష్టి ద్వి
 ముఖ్యైః | దంష్ట్రాః రోచి శ్చూకాకాసుములమనకిన్తి త్పు సర్వాసు ఘోరా
 శ్చీతాంకుర్నభ్యసేష్మి సితమివ పరితేస్సింహికాయాంకుమారః || ౫ || ౧౪ || త
 దనుదీయమార్గణాశాభిమాత నివ రితముతైర్నిజశిలీముతైః సహదూరమువ
 యాతాన్తాతేరిశ్వరైశ్వానరార్వాసేయతసయః పృథివీ తీతిపతిరహిణిప్రవీ
 రావశీవీష్మణమాచవచార్యమానతురదై గత తాద్యేన వ్యక్తేనోనగేన్ద్రో
 నదీ ప్రవాహవిసనిర్వి వారరధచర్యంత మాచార్యముపరురోధ || ౪ || ౧౫ ||
 శివయుద్ధ కృత స్తస్య ద్రోణయధ్యేషభూన్తనః | సర్వాపిజనతాశ్రేయః
 కాంక్షలేమ్యుత్తరోత్తరం || ౪ || ౧౬ || దాతాగృహితాచధనజ్ఞయోవేత్సు

అలక్షణితవిషయతేనకపరురోధరుద్ధవాణ - ఉపమాలంకారః || ౧౫ || శివేతివేనశమ్భుకా
 సహమాకపాత్రవిశేషణచయన్తంకరోతిశిష్యశః - తస్యలర్చనస్యమనఃమనోరథత్యధః
 దోశేనసహమాకపాత్రేణచ యధ్యేవిషయేపితభూత - హియన్తాత్ సర్వాపిజన సమాహాడి
 త్తరాయ త్తరంశ్రేణోరశ్రేన్యతరం ఉపయ్యుపరితివాశ్రేయః కాంక్షతే - సామాన్యవశేషన
 పగ్ధ సయాపాద్ధంతరస్యానః స్థేషు త్రికాభదాధ్యవసాయ మూలాతిశయోక్తుల్లే వితతిత
 యోరంగాంగీకారవేసంకరః || ౧౬ || దాతేతి || యస్యగాండీవస్యదాతాచధనంజయః గృహ
 తాపిశిగ్రాహిచధరణియోవాధనంజయవివేత్యధః - వాస్యాద్వికల్పవపయోరెవాధ్యేచ
 సముచ్చయేతిచయః - ఏహిగ్నిరహగ్ని సగతితుతత్వం || ౧౭ || ధనవజయోర్లు సేవహ్యవిత్వమరః
 ఇత్సుప్తకాంక్షదామః మహాకాశ్చక్ర తేతిశక్యతేతిశక్యః యశఃభువనే అన్తిప్రసిద్ధ ఇ
 త్యధః - తస్మాన్తధనః గాండీవస్యనంధిభూయాకాగమ్భిరఃపిష్టాగ్ధోరాః గుణుబ్ధా

దేదివితాంబసహృదసోధుమశక్యోరర్థకరోరస్పృతియావత్ విజృంభతేన్ద్ర - భనంజయూ
 విలిప్తపదాంతపాతస్తూదాత్యప్రతి గృహీత్రోర్ద్విత్వేనప్రతిత్యాహాయకః కవివిపక్షితవిరో
 థాభాసాస్ఫోరకత్వాదువెత్త్యం || ౧౭ || నామేతి || ఏషాంకంకానాంనామకంక ఇతివంజ్ఞాన
 మమనాబంధినఃపుణ్యేద్రేఃజ్ఞాయనః జ్యేష్ఠపుత్రర్షరాజస్యమాత్మ్యపుర్యాంవిరాటనగరేనాత
 తతాప్రసాదానమయద్యత్యథః - ఇష్టంకాంక్షితంఅసీత్ ఇత్యుక్తచాతోరివేత్సృత్వేత్ - ఏ
 షాంజ్ఞనఃగాండివాదుత్తైఃప్రియా కైర్వాణైఃహతానాంవిషయం త్రవైన్ద్రాంసైఃకంకాకా
 గృత్రాకాపర్యతాద్వీత - త్వస్యతేఃపరిపూర్వాల్లుజిఃచివృద్ధిః - శాలినీ || తదన్వితి || తదను
 నవ్యసాచిసౌర్జునస్త్వశరాణాంవీచిభిఃపరమ్పరాభిః వీచీకృతాక్షీణీభూతాభుజయః - దంభవి
 జృంభాదోర్హృత్ప్రేతంయస్యతథోక్తః కుమ్భసంభవఃదోగ్రణఃపంచదామఃసూర్యఃపరమగిరేరస్తతై
 లవ్యకటకసీమానంనిరమ్భప్రదేశమివ స్వయమపినమరాయయద్ధంకర్త్రం - క్రియాశ్చేత్యా
 తీనాచతుర్థీ - పరిగృహీతేషునందిభానమసాధనానాంయద్యద్యత్యథః - తూణీరమాత్రమేకం
 నిగంకమేవప్రతిభటానాంశత్రుభటానామస్త్రుభం అభిముఖంవిదిధానైఃకుర్వాణైఃపుష్పం

హ్వామశబ్దోధువనేమయస్య | విష్ణురఘోషాదనుషాస్య భూయాన్విజృమ్భతే
 స్త్వద్విషతామహవ్యః | ౪ || ౧౭ || నామైషామైజ్ఞాయనః పుణ్యేరైరాసీది
 త్తంమాత్మ్యపురామితేత | గాత్రీప్రాత్రైరేవచాణైర్న తానాంకంజ్ఞానప్ర
 వైర్విర్ద్విషాంవర్యతాద్వీత || ౧౮ || తదనునవ్యసాచికరణీవీచీకృతభు
 జదమ్భవిజృమ్భః కుమ్భసంభవస్యమరాయం శరిగృహీతేషునందిభానమ తూణీర
 మాత్రమేవప్రతి భటోన్ముఖంవిదిధానైర్యోజైస్సాకంపజ్జైశ్చతుశ్చరమగిరే
 రివస్వయమపినకటకసీమానమాసీదత్ || ౪ || ౧౮ || అన్యేద్యుర్ద్రాణాంభూరిత
 నృపవన సేతస్థి వద్భిస్త్రీగరైరామూతేనృత్రయోధ్ధంకతవిలివిజయేకృష్ణం ప్ర
 శశంసే | ప్రాతస్తేధారైరాష్ట్రాః చరదంబుభజన్వీలభీకైరసి కైర్దావశ్వా

ప్రకాశ్యసూయమానైరిత్యథః - యోధైస్సాకంభతైస్సాకంకటకసీమానంభిరప్రదేశం
 ప్రతిపదీదత్ ప్రాప్తవాన్ || ౧ || కటకంవలయేసానారాజధానితవ్వురూరితవై జయంతి - ఆ
 త్రప్రకృతయోరేవభారద్వాజబాగ్గరయోః శ్లేషభిభిక్తాభైర్భక్యకటకసీమా ప్రవేశేనామ్యు
 ర్యగమ్యత్వాత్మల్యయాగితాభేదః ఎవంకుంభేనంభవఃతత్సరిమితజ్ఞాది సైన్యశరవీచిభిః బహుత
 తిరజలంకరగాంధర్వి తిశ్వయమరూవమిత్యామరూప్యఘటనాత్మకన్యమాలంకారశ్చ - ద్యుతూ
 హ్యంపుష్టిః || ౧౯ || అన్యేన్దురితి || అనేద్యురిపరస్మిన్ దివిసేసాగ్రతః ద్రోణేననంబోదితవ్యత్రి
 గరైస్సహస్రసన్యయద్ధ ఘటనేతిప్రేరితస్యనృపస్యకుర్యోధనస్యవచ సేకస్థి వద్భిస్త్రీవద్భిఃఅతః
 పత్రి రైస్సుతర్హానియోధ్ధంఅపూతనకృష్ణైస్సైన్యైస్తాంఘటితాప్రశంసాఅహూతాన్నా
 న్యతోగచ్ఛేయమితినిజప్రతస్తుర్యన్యకస్మిన్ అతవజజయేత్సంసేతన్యత్రగలవతినతి - తే
 థారైరాష్ట్రాఃతాదీర్యేషాంత్వైఃగిశభైః చక్షునరాపాత్యానిధానః - శ్లేఃకింకిణి - ఆ

సీతైః పై న్నహురేషాం పాండవానాంబలంచతురంవమరాః పృగ్విశేషాఃపప్లవైః సునన్దైః
 స్వయూధైః సుజాలియసఃమైస్స హదాఃజ్వాల్లేనసూర్యంవసమిష ఉభయప్రాస్తవతః॥
 ౧౧ ॥ ద్వయోజ్వాల్లీకీలవత్పమరః - జ్వాల్లీనైతిపుం స్వనిర్దేశః - ఉదమాలంకారః॥౧౨॥
 భారద్వాజితీ ॥ అపికించేత్పరః - తస్మిన్నహనికురుచత్తుర్విధసస్యవాఙ్వికవశాఃపర్య
 రాజగ్రహణ రూపంవిధాన్యక్ కిరవ్యక్తాత ఏవరంద్రస్వపరచ్ఛిద్రస్య అన్వేషేచారిశే
 షేతానః అనన్యస్త్రిః భారద్వాజీధర్మసూమాః రక్షణాయరథం అధినికపాతప్రరక్షణ
 మీపే ॥ ౧౩ ॥ అభిశేషితఇత్యానిసాగ్నితీయా వృష్ట్యావృత్తిశ్చిష్టార్థసాధ్యోస్థాపితేనపఃతే
 త్రిధిశేషినిధిః ఖజయోఃమనఃదర్శః యస్యతస్మిన్కానన్యజిదిభిధానేపాజ్ఞాలే ఉద్యంతేఃస్ఫు
 లింగాః క్రోధాగ్నికణాయస్తాశత - దృష్ట్యాన్మేత్రయోరున్యన్యధాయితవఃపిష్టం ది
 క్షామిత్యథః - ఏకఃఅజ్ఞానరాహిత్యాద ప్రితిభటస్సన్నిత్యథః - ప్రితిభటస్త్వతవాయాః
 త్రిత్రునేనాయాఃకుక్షింమధ్యభాగం - ఆవిక్షతప్రవిష్టవాక్ - ప్రథరాద్వయమ్ ॥ ౧౪ ॥

లేచనస్కంవసమిషవమరానల్ల వప్రస్వయూధైః ॥ ౧౨ ॥ భారద్వాజాపి
 తస్మిన్నహనికురుచత్తుర్విధాన్యక్ రస్థాన్మేష్టైః తానోరథమ
 భిషకపాపాజ్ఞితేధర్మసూమోః । కృష్ణేద్వాంరక్షణాయప్రధిః ఘనవేషస్సజిత్య
 త్సనిగంధదృష్ట్యైర్ న సంజ్ఞాయప్రితిభట ప్రితవాకుక్షీయాపిక్షవేః ॥ ౧౩ ॥
 ౧౪ ॥ విధ్వాచిరేంతుగమాత్రమపాన్యరథ్యాక్ నిరూనితేనసమిషురు
 తాశ్చక్రత్ ॥ తస్మాదరథ్యభవినత్వజితో ద్రమాంగంబాష్పాంబు భిన్నవాహ
 తయత్ప్రేక్షితస్య ప ॥ ౧౫ ॥ ఉచ్చయాత్పరయూతస్మిన్నవలంబన మాగ
 తే । పాథకాన్యశ్యతోక్రేతంప్రాణాఅపిరథాచరణ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ రివ్యాధ
 త్వేషినేనాజుభిశ్చేనాత్మూఢయోసత్వకీర్ణాన్సప్తేతేతాన్సన్దియామిమకు

విక్షేప్తో ॥ రివ్యాక్ ద్రోణరథ్యాక్ - అపాన్యవిహాయ - యుగమాత్రం అశ్వక్రూరత
 తాహ్నిశ్చిహ్నారువిశేషమేవ - విధ్వాచిర్విద్యచిరేణని రూకాసితేనవ్యాకల్పితేన - అరిషణవ
 రుపానకోగ్రేధేనగురుతాద్రోణేనవిష్ట్రత్తం ధిన్నంతకన్యసృజితః ఉత్తమాంగంకిరః - రిగ
 ఖివియద్ధ భూమా ॥ ౧౮ ॥ రంగిరణతలేరాగ జతివిశ్నవః - యుధిష్ఠిరన్యదాష్పాంబు భిన్నవాహ
 పాతి - యుధ్వితిపాతో గంగతిద్వాదశేక్ష్యః ॥ ౧౯ ॥ ఉచ్చయతః ॥ తస్మిన్క్రోశే - ఉ
 చ్చయామసూత్యాన్వరయా - ఉచ్యతేరేణమీషంక్రేతి నయానైవః , అక్రేతరః - స్వామి
 ఇతియూత - తందోణాపశ్యతేపాథకాన్య యుధిష్ఠిరన్యవాగ్జానాపి - అధాన్య సక్రే
 రం అవరణఉపకంఠతతమీషం - సమాగతాదన్యథః - కింతనలవాహ విధ్వాహన్య
 మూదాజితీయావత - అతందోణానయగిష్టరవాగ్జానాన్విశేషేన్యదాష్పాంబు
 కింతనయామనెనసూత్యాన్యతః , అక్రేతాన్యదాష్పాంబు తాభిరన్య
 తేన్యతః , అగ్రంబాగానన్యదాష్పాంబు - త్వేషిణేనాజుభిశ్చేనాత్మూఢయోసత్వకీర్ణాన్సన్దియామిమకు

తి - ద్విపతాః బలనివతుర్విధాని - పరశ్వధశ్చస్త్రేణ - భేషకశూరమీదే - పరిశ్రేణి
 ప్రేత - పశ్యమ్యసదీనాం చతుర్ముద్రస్య - జూసీవనూరే - అపసస్రుః ప్రపవక్రముః - అం
 బుష్టారాభిపారేణ ప మాయా - గాత్వా దోషపత్తిః - పరశ్వధోస్త్రాస్త్రీతి - పశ్వధోపర
 శూరామలశశాలాత్వాన్మత్స్యధీ - యుచ్ఛ - తస్మాస్త్ర ఇత్యర్థః - తేనమ్యాసపదిత్వాభి
 దోషఇత్యపిస్త్రాచుః - పురాశిలపరశూరామేణవిపితత్వా యాంతీతస్థితంజుషమాసేన
 వాసదేశాయార్థితోభిస్తత్పరశ్వధపరిక్షేస్తస్యదూరమససారేతిపారానికాః॥ ౨౬ ॥ కేరూ
 నితి॥ అధికేరూపాతయతఃపరధాన్యధయతిః నిలాకమర్వతః - ఘోటానశ్వాన్ పాటయతః
 విదారయతః - దంతావళాన్ - బాన్కృతః నిబతః - విద్విషాం ద్విపాకాన్ బాన్కృతయవిభి
 ద్య - భీమతంసుపరీతకంభ - తగజం - తుజాతనంగ్రామాంకైర్యుద్ధ దేవైర్వత్తారిశాశోపి
 తోదకానాలహరిషుపహతరం - గేహనలక్ష్మణాశాపర్యశ్యమానాన్వికాచ్ఛాయావీలివింబ
 వివళాయామాత్రం సహాయోయస్యతథోక్తం - విదభేదకై - తదితరాంస్సర్వానపకృతభీదత్య
 థః - అత్ర సుపరీతకభిన్ననర్వగజపదస్య స్వచ్ఛాయమాత్రతత్పహయకశ్వరూపేణవర్ణనాన్వ

జ్ఞానిసత్కున్దువి నామివపశ్యమన్య ॥ ౪ ॥ ౨౬ ॥ కేరూన్వాతయతోరధాన్వ
 థయతో దస్తావళాన్ - తతో ఘోటాన్వాటయతోవి భిద్యన్తీయాభి
 మోహిస్తాన్విద్విషాం - సంగ్రామాన్ - ర కవారిహరి నలక్ష్మణాన్ - సుక
 బ్ధాయామాత్రసహాయమేవవిదభేదంసుపరీతకం - తుజాత ॥ ౪ ॥ ౨౭ ॥ పా
 దాగ్రహస్తరదనప్రతిఘాతలీలాభగ్నారిరక్తమస్పృశాభగ్నద తదస్త్రీ అలక్ష్మ
 తయిత్యుత్తస్త్రీకర్తృజ్ఞానిస్త్రాత్రానైరికకర్తమేన ॥ ౪ ॥ ౨౮ ॥ త
 దనుకరజిమ్ల రత్రప్రీత్యైవతంతందభివరబలంతందతికుంతితహస్తం ॥ ౪

శ్వాద్యోరైరిలంకారః - శార్దూలవిక్రీడితం ॥ ౨౭ ॥ పాదేతి ॥ పాదాన్గ్రహస్తైశ్చతః
 ద్భిః పాస్తేనకుండయాగదనాశ్యాం దంతాశ్యాంచప్రతిఘాతలీల యాప్రహరక్రియయాభగ్నా
 నామరిదింతినాంశ్రుగజానాంరక్తవమన్యణిలిప్తఇత్యర్థః - భగ్నదత్తచంద్రేసుప్రతీకః -
 ష్టీతిభృతోద్రై - పైవప్రకమః - పిడిత్యాంకేభ్యాం - నైరికస్యర్థకధాతువిశేషస్య కదామేన
 పదకేన - అనమంతాల్లిప్తంగాత్రయస్యతథోక్త ఇదేత్యుత్పేక్ష - అలక్ష్మతదదృశే - లో
 కైరితేషు - లతః కర్కణిల్ - యత్త్వత్రపాదానాలగ్రహస్తానాంకుండాగ్రాణాం
 రదనానాంచప్రతిఘాతేనతియచ్చవాత్రైవనైరికాణాం మనశ్శిలానామివివ్యాఖ్యానుసారేణ ॥
 ని ॥ ధాతుమణానశ్శిలాద్యదైన్యైరికంతువిశేషత ఇత్యమరమోశలేఖనం స్యహిహస్యతత్తస్య
 విజ్ఞం ముక్తస్యచోద్యం - అగ్రహస్తస్యైర్గరదనయోన్విత్వం - నైరికమనశ్శిలయోన్విజ్ఞా
 తీయత్వంచానుభవతాంస చూదయానాంపరంప్రసిద్ధివిరుద్ధత్యాఖ్యాదోషస్తుత్పదయంభు
 మోతి ॥ ౨౮ ॥ తదస్వతి ॥ తదనుతత్రయ్యుద్ధభూమానస్త్రీకుస్త్రీలయధవిశేషఇవతం - వ
 హస్తం అనివదభితంబిదారితరబలశత్రుస్త్రేస్యంయన్తింస్త్రత్రా - అపతంతం అగచ్ఛస్తం

తంకరటిమల్లంజశ్రేష్ఠంసుప్రీతికం - వీక్ష్యసంగరయ్యధే వివయే - చకితాభీతాహ్నుజీయ
 స్వమనఃవృత్తిరసస్థాయస్వతస్య - వాయుసూమేద్భిమస్య - జంఘయోజకస్యవాయోర్గుణః
 గమనవేగేతస్యవమృద్ధిః - ఆవిరాసీతజాతా - పూయితోఘాదిత్యరణః - అత్రతాదృశసు
 ప్రతీకావలోకనస్వభూయసహేతుత్వాత్కావ్యలింగభేదః - ఛాపతోవాయ సూనోరితిహ
 తాంతరం || ౨౯ || ఇతితి || ఇత్యుక్తప్రకారేణసుప్రీతీకేనపంచస్థితాయాః నిజాయాఃస్వజి
 హ్వస్సేనాయాః కైలాహలస్యసంకులారావస్యసమాకర్ణనేపతికులంస్వాకులంమానసంయస్యః -
 వానవసూయరర్థం - మహాభిరముఖిబృజైర్నిరూపితేశ్వఃనిహితేశ్వః అవశేషాణాంసంశ్చ
 కానాంనామత్రైగరూపాంగణస్యదూరంనిరసీ వివయేష్యియజ్ఞమానస్య వాయవాస్త్రస్య
 యోజనోద్ధృతస్థిదధంవెగంబీభజ్య-నిజాయరథాయ-చిత్తస్థ వాకదత్తవానివేత్తుశ్చేర్షియ-రూ
 ర్థంసత్వరమాసాద్యసమీపం ప్రాప్యనిర్వేలానిలపారాణిభజయోగ-ర్వస్వభుక్తిలసితానిదుశ్చే
 ప్తితానియయోస్తౌ - కుంభజాతఃద్రోణఃకిరాతరాజఃభగదత్తఃతౌద్వాపపినిరుద్య - చిరేణ
 మూఢయామాసయధ మకారయత్ - తావాత్త నేతిశేషః - ద్రోణభగదత్తావిత్యధః|| 30 ||

కిపహృదయవృత్తేనంగరే వాయుఘానోర్జసక గుణసమృద్ధి ర్జంఘయోరా
 రాసీత్ || ౫ || ౨౯ || ఇతిసుప్రీతికసంక్షుభితనిజద్వజిని కైలాహలసమాకర్ణనా
 కులమానసోవానవసూయరర్థం హేనుచిహ్నాదితావశేష సంశ్చ ప్రకరణదూరనిరాస
 ష్యియజ్ఞమానవాయవాస్త్రప్రవేగార్థం విభజ్యనిజరథాయ విత్తన్త వానివతూ
 ర్థమాసాద్యనిర్వేలభజగర్వభుక్తిలసితౌతుంభజాతకిరాతరాజౌ నిరుద్యచిర
 యోధయామాస|| ౩0 || తతః|| మనశ్చపార్థ సృకభంవ భక్తంమదావశేంద్ర
 సృకరేవీన్త్రే సారథ్యచాతుర్యవశేనశారభృన్నుసృతస్త్వేనమనోరథోఘాత
 ష || 31 || పార్థఃస్వతస్యకదమ ప్రహితావధాయభక్త్యంయయాపధికైరైర్భగ

తతఇత్యుత్తరేణాస్వయః || మనఃకతి || తతఃఅర్జుననిరోధాంతరం - పార్థఃసార్జునస్వమనశ్చ
 ర్థంచ - భక్త్యుత్తరంజయితుం - మదావశేంద్రస్వసుప్రీతికస్య - కరేకుండాయాంప్రవృ
 త్తేవాస్త్రతెనతి - శారేఃత్రీకృష్ణస్వసారథ్యే చాతుర్యవశేనవైస్వార్థప్రాధివేన - నఃఅర్జునమ
 నోరధభంగవిషయకః - తస్యసుప్రీతికస్వమనోరథవివభగ్నోభూత్ మనశ్చ భగ్నముఘాతరధ
 శ్చభగ్నోభూదితిచాధః - ఆగచ్ఛత స్వస్యమాధాదస్యతో రథంగమయామాసేతి కరమాధః
 అత్రపార్థఃమనోరధభంగార్థఃముద్యతస్య సుప్రీతికస్వమనోరధభంగవర్తనాదసర్థోత్పత్తిరూ
 పావిషమప్రీతిః - మనఃకిరధస్యకామస్యచ త్రయాణాంమనోరధకబ్ధిశ్లేషభిత్తికాభేదాధ్య
 వసాయ మూలాలితయాక్రమప్రాణిత ఇతిద్వయోరంగాంగీకావేసంకరః || 31 || పార్థ
 స్వే || తదమసుప్రీతికకుండాప్రవేశవ్యవహారంతరం - తస్యపార్థస్వలఙ్ఘనవ్యవధాయ ||
 ౩2 || పథ కర్తుమిక్రీయాధౌత్యాదీనాచతుర్థీప్రహితాపేరితా భగదత్తస్యశక్తిసామా
 యథ భిమానాభ్యోకైరర్జునబాహైర్భగంశ్చేదంయయా - శక్తిస్సామన్యకం - భం

గంపరాజయంయాయావిత్వపిప్రాహుః - యద్యస్తా తేతస్యాభగదత్రత్రైః - విస్థాకర్ష
 బాః అజ్ఞానవథాధాంప్రియాణస్యసమయే - భయభంగజన్యందదా తీతతద్ధాయి - నాగ
 స్యసర్వశృంగజ్యచ || ౧ || గజేపినాగమాతంగావిత్వమగః - దశానంసమిపెనతుకించి దూరం
 గమనా నంతరమిత్యధాః - ఆజ్ఞాయతఅభూత్ - తస్మాద్భంగంయాయావిత్వన్వయః - అత్ర
 నాగదశానస్యపాతోః భంగస్యపాతుమతశ్చద్వయోరుక్తైర్దై తురలంకారః - నాగ శబ్దశ్చే
 షభిత్తి కాబ్ధిసంజగద్వయా భేదాధ్యవసాయమూలాంశయోక్త్యనుప్రాప్తితదిష్టయో
 రంగాంగీభావేనసంకరః శశసంజప్తకాదీనాం దశానాద్భంగమాప్నూయాదితికమనాః || 32
 అథేతి || అదశక్షిగానంతరం - తేనభగదత్తేన - హరేరింద్రస్యసమతాయ - అజ్ఞానం
 హంతుమితిపూర్వవచ్చ తుర్భీణము క్తంఅత్తాన్వంవిష్ణుదేవంయస్యతథోక్తం - ప్రావైష్ణ
 వాస్త్రం-విష్ణుర్భూషాధిధానయోక్త్యాపితాదత్తం - ముకుందఃశ్రీకృష్ణః సన్వయంహృదికృ
 త్యానక్షసాగృహీత్వా-అజ్ఞానంతతోమోచయిత్వేపియావత్ - తత్వక్షసాగృహీతమిదంనై
 ష్ణవాస్త్రం - వనమాలయానహ వాస్తవ్యనికత్రవా నీయః కుటుంబీకృహీతస్యభావస్త
 త్తాత్కాలతయానహాభితి - అనైవీతప్రాపియమాన - తదస్త్రంసంసమలేవకృష్ణస్య వ

దత్రత్రైః | ప్రస్థానకమనమయేభయదాయితస్యా నాగస్వదశానవజ్ఞా
 యతి యత్వమిపె || ౪ || 32 || అథతేనహరేన్యతాయముక్తం హృదిక
 త్యాన్వయమాత్మదైవమస్త్రం | తదిదంవనమాలయాముకుంద స్వరూపాస్త్ర
 వ్యకుటుంబిజామనైవీత్ || ౪ || 33 || నఖల్లనస్త్రచకారజానైశ్చీమణ
 మంత్రాక్షరవజ్జేతంస్వం | కులాలల్లనైవరమప్యరాతేః కరేణుమాద్యక్షర
 యోగసూన్యం || ౪ || 34 || మదపంకలలామగంధిఫాలం ముష్ణవర్షానురంజనై
 పాత్యశీషణం | పృథురాంముదమాదభైతతోసాప్యధివీగంధవతిగోతమోక్తైః ||

క్షుద్రీకా చిన్తా లా భూదిత్యధాః నబ్రంశ్యేణప్రాయితాం - వహ్నిశ్చ తలతాం హిమం ద
 హనతా మాయాతియస్యేవ్యయేత్యాగ మాదితిభావః - శౌఃప్రపంధసిక్ష్మ్ || 33 || నవలి ||
 నఖల్లనఃఅజ్ఞానః - స్వంత్రానం - తత్రతతానీం అంత్యాత్మరేణఖల్లనేతిహమని అంతి
 వాజ్ఞేన - నకారేణేరియావత్ - విజ్ఞాతంరహితంఖల్ల - అసారమిత్యధాః || ౧ || వాచ్య
 వస్ఫల్లస్సారంవేతియాదనః - నిశీమణంకతుణమిచ్ఛం - కించురావభూత్ హిమవదాదే
 రపి - వీవరంప్రభులం - అరాతేశ్వతోగ్రీభగదత్తస్య - కరేణుంగజంసంప్రీతకం - ఆద్యక్షర
 స్యరకారస్యయోగేన సంబంధేనసూన్యం కేణులవశశ్చిన్నమిత్యధాః - చకారఅత్ర ఖల్లన
 కరేణుశబ్దయోస్తదధామోశ్చ అభేదాభిమానా న్నావాచ్య వచనత్వవోడుః అత్ర ఖల్లన
 ప్యాంత్యాక్షర దాహిత్యచీషణస్సుప్రీతకస్యస్వనైవవతేద్విరుద్ధాద్యాక్షరభూనృత్వప్రాప్తే
 ర్నిమిషానంనామాలంకారః || శ్లో || ఇష్టమాణవిరుద్ధాధానంప్రాప్తిస్తువిహదవమితేతదజ్ఞా
 త్ || 34 || మదతి || తతఃసంప్రీతకనధానంతరిం - అసామఘనవజ్జింద్రస్యమానగజానః

మదపంకేన కస్తూర్యాయల్లలా మశిలక భూషణం తన్మగంధా స్వాస్తీతిగతి ఫాలల లా
 తం యస్య తథోక్తం - అతఏవ అరేభగద తస్య - శీషణం శిరిఃనిపా త్యపాతయిశ్వా
 భవీతి శేషః - పృథివీ భూమిః గంధః అస్యా అస్తీతి గంధవతి - ఇత్యుక్త ప్రికారా
 యాః గౌతమస్యనై య్యాయికస్య ఉక్తేర్వాక్యస్య పృథురం మహతీం ముదం - అమథ
 చకార - తమ క్రింపిత్యక్షప్రమాణసిద్ధామకరోదిత్యరణః - అత్రైకత్రీవిలకత్కస్తూరిలిక
 ఫాలభగద త్రశీషః పాశసనసర్వత్ర తస్యాః గంధవ త్త్వబోధకగౌతమోక్తిప్రమాదకిరణా
 నంబంభేషి నంబంభోక్తైరతిశయోక్తిః - ఔషచ్ఛంధసికం || ౩౫ || భగద త్తతి || భగద
 తై - మజ్జేనదంతినాను ప్రతికేసనకా - వభంయూతేస్త్రా తైసతి - పాండునందనాః య
 ద్గోధానియ - సత్యజిహ్వపాంచాలస్యనాశేన ద్రోణకృత్యేనాశ్శోకః తస్మాదాతిః వ్యథా
 యాతా - అత్యుక్తతత్యజాః - శత్రూణాంవ్యసనేనమహదస్య త్త వ్యసననిరస్యతఇతిహ
 షః || ౩౬ || తదవ్యతి || తదనునామ్నా అరణ్యే లేజసిమార్య - సంభ్యయా సాయం కాలిక
 యాతప్రాగేణావీయావత్ - దాద్యతేఅదజెసతి || ౩౭ || అరుణాభాస్కరైసిన్యా వ్యథా

౪ || ౩౫ || ఉగద త్రేవభంయః తేసహమ త్రేనదంతినా | సత్యజిన్యాశ్శోకా
 ణేషుభ్యజన్వాండునందనాః || ౫ || ౩౬ || తదనునామ్నా రణేతేజసి సంభ్య
 యావీతాద్య శైరలభయోనిస్త్వయం నామ్నాగురురగిన్వర యావీతాద్యవీధ
 స్త్రీధిరేవాంధైర్నిగిరేనబలే నానుగమ్యమానస్తా దాత్వికంస్వ మమోభమి
 వహుష్యేతామనగతమావాసంశనై శ్శనై రావప్యతే || ౪ || ౩౭ || శివిరమెత్య
 రన్తైగనుయోధనశ్శితశర వ్రణమోబితకంచుకం | మృదులమంచ గతంకలశో
 భ్యసం విరచితాజ్ఞా లిరవమభాషత || ౪ || ౩౮ || మనశరభర్వంమమ వాంఛిత

భవేనమత్రిప్సియేనుః - కలశయోనిద్రోణః - స్వయంనామ్నాగురురపి వ్యథయాపరా
 భవయితే నావిదాన్యభ్యుగుయః దుష్టరస్సన్నిత్యధః - త్రిగిరంః తురగరథవదాత్రిరేవ
 విగిరేన అసాంద్రోణకురియాంగస్య గజరూపస్యభీషేన భగ్నత్వాదితిభావబలైవ అనుగమ్య
 మానశ్చనక్ తస్మిన్కాలేభవంతాదాన్వితం || ౫ || తత్కాలేతుతదాత్వంస్యా దిత్వమరణః
 స్వస్త్వీయంమమోరధంయధ్విర గ్రహణవిషయకమివ - దూష్యతానిపులత్వాన్విద్యత్వం
 చస్త్రీయయ్యంబం ఉపగతంస్త్రా క్తతి అవాసంశివిరంప్రతి - శనై శ్శనై రావప్యతేప్రత్యా
 వప్యతేవాక్ - అత్యారుణగురురత్యత్రేవలవృత్తతాన్వద్యేషద్వయవ్యనింద్యత్వవస్త్రీ సు
 యత్వయోశ్చేషభి త్త కాభేదాభ్యససాయలగ్నై కైవదూష్యత్వేన ద్రోణమనోరథశివిరయో
 రావప్య గమ్యన్యతుల్యమోగితాభవస్యచ కలతండులన్యాయేనసంస్పృః || ౩౭ || శివిరమితి||
 తదైవనుయోధనః - శివిరంహోణావానంప్రతి - ఎత్యాగతి - శిత్తై స్త్రీత్వై శరైః యాని
 వగ్గణానీత్యో మోచితఃశనైస్త్రాజితకంచుకంవచంయన్యతథోక్తంమృదులేషుంచే శయనేగ
 తంశయంతంకలశోద్భవద్రోణావతి - విరచితఃఅంజలిర్వమస్కారోయేనతథోక్తస్యక్ ప

పంచక్షమాణపరీకారణ - అభాషతక్షాక్షాత్రుతమిలంబితం || 35 || మహారథే || హి
మహారథ ద్రోణత్వం - యసాత్కారణం | మమమదీయంవాంభితంమ హెరథమేవక్రం
వృక్షంభలేగ్రహింసభంభలానిగ్నప్లవిత్యధై || 36 || ఫలేగ్రహిరాత్కంభరిశ్చేతిని హతనాత్వా
భుః - నత్రతమోషికరోషి తన్నాతశబ్ద ఏతెవ్య వక్రీయత ఇతిశబ్దఃకథార్థఃకృపేతి
దయానామకఃసంకృపా ఇతిక్షరద్వయాత్కంబీధ్యంతవదంచ - త్వదీయస్యాలెపత్వీకా
తరి - శారధ్వతజవత్వయ్యపి - హాస్యఃఅత్యల్పః హాస్యాంతశ్చబధూవ - మత్కాంక్షితంప
తిజ్ఞాయతదనిర్వహణాన్తయితవకరుణాలేశినా నీత్యథః - అత్రమనోరథనఫలికరణాభా
వేనకరుణాశూన్యత్వానమనాదనమనాలంకారస్యకృపదోగయోః క్షేపణి త్రికాలభ్యేక్యా
త్యల్పత్వాకారాం తత్వద్వయాత్కహాస్యాశ్రయకృపేతిశబ్దవత్సే సాపమ్యగమకతుల్యయా
గితాభదన్యతైకవాచకామప్రవేశనంకరః || 37 || భగవన్మితి || హాభగవత్ ద్రోణత్వంఇదం
పితామహస్వపీత్యాదిపక్ష్యమాణవాక్యం - సాదధానేనవికాగ్రేణచేతసామనా - స్మరణవ
ధంస్యతివిషయత్వం - అధిరోవయస్రావయ || ౪౦ || పితాహఇతి || అపికించేత్యథః -

క్రూరఫలేగ్రహింసప్రతనోషియస్తాత్ కృపేతిశబ్దోపిబధూవ మానంహా
స్యస్త్యయస్యాలెవత్వదీయ || ౪౧ || 3౯ || భగవత్ త్వమిదంసావధానేనవేత
సాన్తరణవధమధిరోవయ || ౪౨ || ౪౦ || పితామహస్వపివృక్షత్రేవపుష్ప
జంబూధవమస్తరజ్జే | తతైవహస్తేమమకార్య సిద్ధింకృత్వాహీధామస్యమి
యేషగ్రస్తం || ౪౩ || ౪౧ || తమేతందయ మానేనసమేతంకోకనంపచా | ఊ
చేధగురుణాతేనసేతేతగుణాద్భిసా || ౪౪ || ౪౨ || బాష్పతివృష్టావపిపాండవా
ణాంపాథోరుహప్రూపామితీర్థమోహాత్ | ప్రాతశ్శ్వతివాఖిల ధార్తరా

హిలోకైకవీరశ్చేనప్రసిద్ధఃపితామహః భీష్మఃనిజంవపుశ్శరీరం - వృషత్కృతలైశరశయనః
మీధవంశ్రీశంఅంతరంగమనసి - మమమదీయాంకార్యవృపాండవజి యస్యసిద్ధింతతైవనా
శ్యస్యేత్యథః - హస్తేకృత్వానిధాయేతిప్రవ్వపియోజ్యం స్వంస్వాత్తకంధామచిన్తయంతే
జః - గంతుంకన్కికలయైన్ క్యంపాప్రం - ఇయేషహిఇవృత్తిన్త్యఖిల - స్వంస్వీయంధామ
స్థానంస్వగం గంతుంఇయేషహి - తస్యవస్వాత్తకత్వాదిత్యపికేచిత్ - అతస్త్యదేవకరాయణే
మయ్యవశ్యకరణీయాదయేతిభావః - అత్రానేకక్రియాయాగవద్యాత్సముచ్చయాలంకారః ||
౪౫ || తమితి || శోకస్యనవదానవృద్ధ్యా - నమేతమన్వితంతము క్తప్రకారేణహీభగవ
మానంపితమర్యోధనంప్రతి - సేచేదరాణామనల్పానాం గుణానావాత్సల్యగాంభీర్యాదీనాం
అబ్ధిసాలశ్రయేణైత్యథః - అతపివదయమానేనకరుణేనతేనగురుణాదోషేన - అభయర్యో
ధనహీభగవానంతరం - ఊచేడిక్రం - ఋవతేరృష్టవేలిటివచ్యాదేశః - లాటానుపాసః||
౪౬ || బాష్పతి || హాస్యవ - శ్వఃపరస్మిక్వాదిసేపాతలేవ - యధియథ్దేపాండవానాయ
ధిష్ఠిరాదీనాంపాండోఃశ్వేతరూపస్యఇమే - పాండవాఃరాజసంసాఃతేషామితిప|| || రాజహం

సాస్త్రతేదంచుదరణైర్లోహితైస్సితాభిర్యమరః బాహ్యస్యనేత్రజలస్యఅతీవప్రేషత్యామపిఘా
ర్రరాష్ట్రైక్యమ్మనీలహంసాంశ్చ - బాహినీమసేనాసునదీమపచాభౌరుహాప్రూహనపద్మా
కారసేనావిన్యానవిశేషేణకమలబృందేనచవితీణాంబదత్రైబిధ ఇతియావత్ - మోదన్యంతో
జుయేషాంతధోక్తాన్ప్రచారయేయంసంచారయేయం || ౩ || ధారరాష్ట్రస్సితేహంసేద్వతరా
ష్ట్రగుతేపిచ - సేనానద్యోస్తుబాహినీ - పూహాస్తుబలన్యాసే నిర్వాణేబృందతకయోరితి
క్రమేణవిశ్వామరౌ - శ్లేషానుప్రీతితోవిరోధాభాసః || ౪ || ఇతి || ఇత్యుక్తప్రకార
యాగిరావాచా - తంజౌనంబుర్యోధనంఅశ్వాన్యనిర్దుఃఖంకృత్వా - సదనాయనివాసాయవీన్య
ప్తవతఃఅజ్ఞాతవత్ కించముచుర్ను హుంఅర్జునస్యనవ్యసాచిత్వశ్చైవీం హస్తద్వయేనాపిబాణ
పయోగస్యభావం - అనుచింత్యంత్రత్వా - అనణీయమసీంమహాతీరణరణికాంవృద్ధిమనసి -
బిద్రాణస్యవహతః || ౫ || రణరణికానంతాపశ్చాత్తాపోనతాపశ్చేత్యమరః - దోగస్యనకాశా
త్వినిర్గతానిద్రామేవనభీంవిచేతుమస్వేషితుమిచేతుప్రేక్ష - సానిశారాత్రిరపితరసావే
గన - నిరగాత్గచ్ఛత్సి - నిన్ద్రప్రవిదోగస్యర్వాంరాత్రింవ్యవైషీదిత్యర్థః | అత్రరణ

ష్ట్రైక్ ప్రచారయేయంయధివాహినీమ || ౪ || ఇతిగిరావమాన్వాన్య
రాజానంసదనాయ విప్రప్తవతోముచుర్ను మురర్జునస్యనవ్యసాచిత్వశ్చైవీం
నుచింత్యకృదిరణరణికామనణీయసీంబిద్రాణస్య దోగస్యనకాశాద్వినిర్గ
తానిద్రామభీంవిచేతుమిచ సానిశాపితరసానిరగాత్ || ౫ || ౪ || అవచే
యరసావృతోబలౌమైరధ భేరివినదైర్ను భోవిధిందక్ - కవచీవిశిఖరధీక
రాసీకల శీమూనర వాపయద్ధ భూమిం || ౫ || ౪ || దోగస్యసే
నాచరభూలిపాః ఖోజేస్తునగ్నం కరణీబభూవ | ఘటాధతస్యాః కటదాన

తపికాశబ్ద స్త్రీలింగాదిమహిమ్నాఅన్యకాతాన్లప్తప్రియావలౌకనకుపితని స్థాంతనాయ
కాస్వేషిసభీవృత్తాంతప్రతితేన్యమాసోక్తిః - తస్యాశ్చరూపకానుప్రీతితోప్రేక్షయాత్మై
కవాదకానుప్రీతేనంకరః || ౪ || అవచేద్యురితి || అపరేద్యుఃపరస్త్విదపసేఅసాకలశీమూ
నుదోగః - అవచమస్యాస్త్రీతికవచీవినమగ్రేవిభీదాణవాకరధీకరాసీచాపవాంశ్చనక్ - ని
జైర్భౌతౌమైన్యన - రథానాంనినదైఃసమిఘంటోఘణఘణాత్కరైఃదేశ్శణం నినదైర్భూం
కారైశ్చనభఃఅకాశం - విధిందక్యద్ధ భూమింఅవావ - ఔపచ్ఛందిసికం || ౪ || దో
గస్యేతి || దోగస్యసేనాధ్యుఃచరత్సద్గచ్ఛతీ సేనాచరినసాధూలిపాతీరజంబటం - ఖోజేర్భు
వస్తునగ్నంకరణీవిన ప్రత్యకారణీ - సముద్రశోషణీతియావత్ - బభూవ - సముద్రస్యతప్త
ప్రస్థానియత్వాదిభావః - అధఘటాతదీయగజవజ్రైః || ౫ || నిఘటా గౌప్యైంచాస్త్రీపంక్తా
విత్సమరఃకటయోమంఘయోవానపూరాః మదజలప్రవాహః - తస్యాఃఖోజే - పటసమూ
ద్రం - పునఃసంఘటయాంచకారయోజయామాన - ఆద్ధింపూరయామాసేత్యర్థః - అ
త్రసగ్నీకృతాయాఃఘవఃపునఃపటసంఘటనరూపపూర్వావస్థానవృత్తేః పూర్వరూపాలంకార

భేదస్యతోషణ పూరణానంబంధపితత్వంబంధా క్తి రూపాంతరాయో క్తి ద్వయోజ్ఞీ వి తత్త్వాద్వయ
యోరంగాంగి బావేననంకరః - దోగిన్యేత్యేతత్వద్వయం అనేకమూలపు న్తకేమ సద్వత్తు మవి
లిఖితం - ఉత్తనంకరస్యలాటాయ సా సాఖ్యా మేకవాచకానుప్ర వేశనంకరత్వేత్వ పిప్రా
మః ॥ ౪౬ ॥ ఆశ్చర్యేతి ॥ తదచరణరం గపివేశానంతరం - అంతరిక్షస్థితానాం దివిష
దావ దేవానాం - ఆశ్చర్య స్యమూల లక్షం బహు ప్రదం - ముఖ్య జనక మితి యా
వత్ - రిపూణాం ఖోజీం ద్రాణాం శత్రు రాజ్ఞాం - అనవః పూజా ఎవ మృ గా
స్తేషాంహ రేణవిషయే - కూటయంత్రం శిలా ద్వారాది నిమిత్తోయంత్ర వీశేషః త
త్వదాచరంతం కూటయంత్రాయమాణం ॥ ౪౭ ॥ ఉత్తాడఃకూటయంత్రం స్యాదిత్వమరః
కేసరైః స్కంధలోమభిరవశంజలైర్ రాధైస్సినమృదైః ॥ కేసరో స్త్రి స్కంధోలోమృదైః
లైః పశులేపితేతి వై జయంతీ - గంధర్వైః - మహాదానోదకమేవ మధుమకరంధః యేష
తైః - ఇదై గజైః - కేతవః - పతాకావిషపత్రా దియేషుతైః శతాంశైః రథైశ్చ - పద్మ
పూహంపద్మాకారేణ సై న్యవిన్యాసమేవ కమలబృందమితి స్థిష్ఠాన్తి సావయవరూప కంసాం

పూరైః పటంభనస్యం ఘటయించకార ॥ ౪౮ ॥ ఆశ్చర్యమూలం
తదనుది విషదామంతరిక్ష స్థితానాం ఖోజీంచాణాం రిపూణామయ మృగహర
ణమూటయంత్రాయమాణం । గంధర్వైః కేసరాధై స్థమూదమమభిరథైః కే
తుపత్త్రైస్సతాంశైః పద్మపూహంవృతానీతప్రదనభువి గురుస్సాంయుగీనా
గ్రగణ్యః ॥ ౪౯ ॥ ౪౯ ॥ సమయే త్రనిశమ్యవై రివృ త్రంతపనస్మానర భాషతా
భిమన్యుం । అయివత్సపితాస్యతోభునా లేతవభారజనినర్వపై న్యరత్నైః ॥ ౫౦ ॥
౪౦ ॥ కవచంపతిముంచధత్స్వ చాపంభజదైర్యం పరిహోవి ఖేహియోధాకా ।
అభిరోహశతాంకమావిశత్స్వం కమలపూహమరిన్నిషూదయన్ ॥ ౫౧ ॥ ౪౯ ॥

యగీనా సాంకశేసాధూనాం అగ్రగణ్యః గణనీయః - గురుదోగిః - ప్రధన భువియద్ద
భూమా - వ్యతానీతనిమిత్తవాక్ - శతాంశై రిత్వత్రీశతం అంగానిశత్రాపి యేషాంత్రై
రితి వ్యాఖ్యానంతెతుపత్త్రైరితి విశేషజేనవై యథ్యాద్గంధర్వై ర్విరైరితి పదద్వయే తథాక
ల్పనాదూ గేనప్రకృమిరథాచోఢ్యే పేక్షితం ప్రగృహ ॥ ౪౯ ॥ సమయగతి ॥ అత్రాన్తి
సమయే - తపసయవస్థసూచయిధిష్ఠిరః - వైరిణాంశత్రాణాంవృ త్రం పద్మ పూహాని
మూలావృ త్రాంతం - నిశమ్యశ్రు త్వా - అభిమన్యుం అజ్ఞానంపరితి - అభాషత వత్సమా
ణాంకారేణా క్తవాక్ - అయివత్సహేపుత్రీ - యద్యస్తా త్రైపితా అజ్ఞానః - అభునా
అన్యతః సలశ ప్రకయద్ధ దేశేభవది - తస్మాత్కారణాత్ సర్వేషాంసై న్యానాంరత్నైః - తవ
భారనివాహాహ్యః - అజని - బౌపద్మందనికం ॥ ౪౦ ॥ కవచమితి ॥ కించకవచం ప్రతిముం
చధారయ - చాపంధత్స్వరూపః - దైర్యంభజ - యోధాకాపరితః నిఖేహివర్వప్రయధా
హానియమయ శతాంగంధమధీరోహ - కమఃపూహం పద్మపూహం అవిశ - అరిత శ

త్రాణనిమూదయన్వహరయ - త్వమిశ్వరవ్రతయోజ్యం || ౪౯ || ఇతి || ఇత్యుక్తప్ర
కారం - రాజ్యభిక్షమరాజ్యనివేశం ఆజ్ఞాంహృదేశనిరసివేశ్యతేన గృహీత్వే తియావ
త్ - యోధ్యంప్రతిష్ఠమానోగృహీతి - జయనిస్సాణిభేదటహః పణవశ్యద్వామేషాంతైః
వాదైః - తద్వ్యనిధిత్యధః - గగనేశత ఇతిశాయినే గుణాయశ్చాయ - సాఖాయ
నికాయమాన సుఖేనస్వపుష్పక ఇవప్రతే - తదుత్పాదకఇతియావత్ స్వయమాత్మనిబాలేష
వికాశిని అనహయత స్త్రీతంత్యధా అభిమన్యో - లీలయాకమలపూహ మావగాహ్యప్రవిశ్య -
నిజస్య కౌపండస్వనంబంధిన్యా చండిమనరచాప్రతాపనమృద్ధ్యా - కౌరవచమూంక్షోభంత
మాణేవ్యాసులీకుర్వంతి - సింధుపల్లినైర్ధవః నముద్రశ్చ - త్రుధాకోపన - పూహస్యప
ద్మాఖ్యస్యముఖంద్వారభాగం పిఠాయఅవృత్య - స్త్రోరహరాత్ వరస్వలాభేనయోదహణః గర్వ
స్తేహేవలక్షితః - తవభిమన్యమమథావతీతదనుథావినీం - హేడవానాంవాహినీం సేనాం
చదింబరురుధ - అత్రైంద్రధవనముద్రాయాః సేనానద్యోశ్చక్షేపభిత్రికాభే దాధ్యవసాయ

ఇతిరాజ్ఞానిదేశం హృదేశేనివేశ్యయోధ్యం ప్రతిష్ఠమానెజయనిస్సాణిభేదట
హపణవాద్యైర్వాద్యైః గగనేశాయినేగుణాయసాఖాయనికాయ మా
వె లీలయాకమలపూహ మావగాహ్య బాలేష్యయమేకాశి నినిజకౌపండ
చుదిమనంబదా కౌరవచమూంక్షోభయ మాణతస్త్రీ సౌభద్రేసింధు పతి
పూర్వా మాముఖం పిఠాయ స్త్రోరహరవరలాభదహణతదనుథావినీం హం దవ
వాహినీంకురూరురుధ || ౬ || ౫౦ || ఉద్యద్భిరుద్ధరంగాదపిసురవని తాప్త
ష్ప వహేత్సతద్భిర్నైగల్లనైః పరానైర్దృఢతరఘటితేచక్షు షంపత్క్
యస్తే । స్థిత్యావత్యం తరిక్షు విజయ సుతభుజాగర్వ లీలాయితాని ద్ర
వ్యుజాం ఖరరాజాంభృశమనిమిషతాతత్త్వణంభంగురాభూత్ || ౫ || ౫౧ ||

హూహతిశయోక్తిభ్యాంనముద్రస్య సదీముఖవిధాన పూర్వకంత్వస్మి రోధానురూప్యత్వ
తనమూలంకారప్రతితీరలంకారే తాలజాగ్రధన్విః || ౫౦ || ఉద్యద్భిరితి || యుద్ధరంగా
చద్యద్భిః ఉద్ధ్వంప్రసరద్భిః - సురవనితానామపురసానంబంధినఃపుష్పవహేత్ సతద్భిరపి
డింపవెగాల్లనైః సంక్రాంతైఃపరానైః భాషైః కొనుమైశ్చ - చక్షుషంసేత్రాజాం
పత్క్కుణిరుగ్నే - దృఢతరంఅతిదృఢంయథాతథాఘటితేముకుళీకృతేనతి - అంతరిక్షస్య మ
ధ్యమధ్యంతరిక్షం స్థిత్యావిజయసుతస్య అభీమన్యోః భుజాగర్వలీలాయితాని బాహుపరా
త్రమచేష్టితాని - ద్రక్ష్యుజాం || ౫౧ || త్వన్నంతత్వాన్నలూకత్వాది నాషష్టిప్రతిషేదః ప
శ్యతాం - భేదరాజాండేవానాం - అనిమిషతాతేత్రయోర్నిమిషరాహిత్యంతస్త్రీక్షు
జతత్త్వణం - భృశంభంగురాభగ్నాభూత్ - అత్రోదేవానామ నిమిషత్వభంగా సంబంధేపిత
త్వంబంధోక్తైరతిశయోక్తైః పరాగలగ్నపత్క్కుయగ్నఘటనయో హేతుపేతుమతోరుక్త్యా
త్వకహేత్వలంకారోద్భిషితత్వాత్ ద్వయారంగాంగీధావేనసంకరఃసగ్ధరావృత్తం || ౫౧ ||

జరెతి || విజయస్య అర్జునస్య సందనోభిమన్యుః - శరైర్వాజ్ఞైశ్చాయితైః పాతితైః - విభురైర్మహద్భిః - ద్విరదాఃకౌరవగజావివశైలాస్తేషాంమండలైఃసమాహైఃసమంధరాంభూమి - విషమాంవిన్నాన్నతాం - విదాయకృత్వాప్రథోనామచక్రవర్తినఃప్రథోర్మహతేయత్మస్యవైభవంధనుష్కట్యాభూమినమాకరణరూపంప్రాభవం - వితథీచకారవ్యధంబక్త్రై - అత్రేపుభుచక్రవీణా భూమినమాకరణవైయధ్వకరణా సంబంధేపితత్వంబంధోక్తరక్షయోక్తిః - పురాపురుషామమహారాజశ్చైర్విమిషతాంక్షీతింధనుష్కట్యాతాన్ సర్వభవమీచకార అతపవభువఃప్రథూకరణాత్పురుతిసామ తస్మీతిపారాజితకాః - మంజుభాషితీ || ౫౭ || పార్థతి || పార్థాత్తజిఅభిమన్యుః - శితానాంతిష్ఠ్యానాంభల్లానాంహమ బాణానాన్యష్ట్రై - భానుసుతస్యకర్ణస్య - శతాంగంరథంసామిఅధం భిత్వాశతాంగంశతభల్లస్ట్రై | పితామహాక్రంతురువీరగౌస్థాన్వంతభ్యంచకారార్థరథత్వమస్య || ౫౮ || అథాభిమన్యుర్భూతీభూరిమన్యు ద్రాక్షింశంతదీప్యమాన్సి తకాంతిలయ్యేత్ | బాల్యేనీపీతానపిపిష్టసారానుగ్రైశ్చైర్మద్యమయాంచకార|| ౫౯ || సుతస్యశౌర్యాత్పురరాజసూనోరుదీర్ఘదిగ్భ్రాంతిరుదారభీతిః | కృష్ణసురర్తంగశతంతునైవసాకంచకం పెనగురుర్ముహూర్తం || ౬౦ || ౫౯ || విభిం

శర శాయితై ద్విరదల మండలైర్వి పులై విధాయ విషమాంవసుంధరాం | పుభుచక్రవర్తి పుభుయత్మవై భవం వితథీచకారవిజయస్యసందనః || ౫౭ || పార్థాత్తజిభానుసుతస్యసామి భిత్వాశతాంగంశతభల్లస్ట్రై | పితామహాక్రంతురువీరగౌస్థాన్వంతభ్యంచకారార్థరథత్వమస్య || ౫౮ || అథాభిమన్యుర్భూతీభూరిమన్యు ద్రాక్షింశంతదీప్యమాన్సి తకాంతిలయ్యేత్ | బాల్యేనీపీతానపిపిష్టసారానుగ్రైశ్చైర్మద్యమయాంచకార|| ౫౯ || సుతస్యశౌర్యాత్పురరాజసూనోరుదీర్ఘదిగ్భ్రాంతిరుదారభీతిః | కృష్ణసురర్తంగశతంతునైవసాకంచకం పెనగురుర్ముహూర్తం || ౬౦ || ౫౯ || విభిం

దతిశయోక్తిభదః || ౫౩ || అథేతి || అథకర్ణపరాభవానంతరం - అభిమన్యుఃపుతఃభూరింబహుశఃమన్యోధ్యయేనతథోక్తస్య - ఉగ్రైర్ద్రాగుజైశ్చైర్ద్రోణస్యాకత్యంద్రాక్షిమత్వత్థామానం - తస్యఅశ్వత్థామ్నః ఈష్యయా - న్నితస్యకాంతేఃశైవ్యత్యస్యలయ్యేద్వాన్విజాతే - బాల్యేనీపీతానామతా దారిద్ర్యవశాత్క్షీరాణీమాన్యవేసితార్యపాయితాన్తస్యధంపిష్టసారానపిజిమిత్రతండులమూర్తాంశానపి - ఉద్వమయాంచకార ఉద్గరయామానఅగర్భరక్తోద్గారంనిర్బిభేదత్యధః - అహ్మవాలంకారః || ౫౪ || సుతస్మేతి || సురరాజసూనోసుతస్యార్జునపుత్రస్యఅభిమన్యోశ్చౌర్యాత్ - ఉదీర్ఘాఉత్పన్నావిశాం భ్రాంతిఃసరత్వేనజ్ఞానంయస్యసః - ఉదారామహతి భీత్యస్యతథోక్తః - సఃచాపాచార్యత్వేనప్రసిద్ధః - గురుఃక్షోణః - కృష్ణసుంకృష్ణాద్యోగవత్త్వాన్యః మంగళతంతునాసాకంమంగళసూత్రేణసహవ - ముహూర్తం - చకంపేకంపితవా - అత్రద్రోణస్యకంపేతత్వత్త్వమంగళసూత్రసాహిత్యనర్హనాత్సహజైరలంకారః || ౫౫ || విభిమితి || అథద్రోణపరాభవానంతరం - గౌ

తేమాత్మ జేకృపాచార్యైః - విఖింఘా క్షుమిచ్చంఘముక్షుమతపితభీషణాభయంకరం - విఘ్న
 ధౌద్రహాత్రమగ్నిమన్యం - అభివీక్ష్యరణాంఃజేజ్ఞానేవ్యకృపాచార్యవ్య - జనసేవీవిమర
 జెవచవిషయ - శరవచపాతురితసెనిరేఅనెనాయనజీవతితిస్త్వికృరీత్యధః - కృపవ్యశరజన్త
 త్వంపసిద్ధం - మంభాభాషితీ || ౫౬ || ఆశ్చర్యతి || ఆశ్చర్యకరేమఃర్మయయధేష్టితిశాక
 పార్థివ్వాదిత్వాత్సమాసకృతేమనత్సప్తి - అముష్యఅభిమన్యోః శిరొజుబంధేగమ్యై - శుద్ధ
 భారాత్సంతోషాతిశయాత్ - ముహుర్ముహుర్లో క్షుంఘపీతం - కత్వేభూతాఃతత్తాదా
 త్కృత్యర్థభూతాఃకర్తాజేయమనసేపుష్పాశితునాకేంద్రీన్యన్యగ్రాధిసన్యనందననాసేశ్రియాః
 కర్తారజితయావత్ - ఏవమగ్రేపిసుమనసేవేవాదివి ఆకాశ్యైష్టః - నద్యష్టః ఉభయ
 ప్రలాఃతైగితేశ్వః - దేవాఃకల్పకుసుమాసిన్యైషమభివన్యతతతేకుసుమ దారిద్యాన్త్రాష్టిం
 బభూవుత్యధః||౧||సుమనాః పుష్పమాలతోన్యస్త్రిదేశోవిదేశేచేరిశ్వః - అప్రసుమనసాం
 కత్వేత్వకర్తృత్వ విరోధస్యశ్చేషణా భాసాన్విరోధా భానన్యచనందనవసేషు సుమత్వా
 నబంధేవినంబంధో కిరూపాతిశయో కెక్ష్మనన్యస్త్రి || ౫౭ || అముష్మతి || అధరవేషతక

మముక్షుమధగౌతమాత్ జేమిబుధేంద్రపాత్ర మభివీక్ష్యభీక్షాం । జననమి
 షద్యోజనానౌజాంశకరంవహేతురితతస్యమేనెరి ॥ ప ॥ ౫౬ ॥ అశ్వరక్తర్త
 సుఖైతేష్వపిహర్షభారాన్మోక్షం ముహుర్ముహుర్మమృత్యోజననంధే । దృష్టా
 ద్రదాంమనస్తాంశికర్తృభూతానాకేంద్రనందనవననతుకర్తృభూతాః ॥ ప ॥
 ౫౭ ॥ అమృత్యకోపండుమఖండయద్రవేసుతోరథాశ్వాన్పమమాధమంభజః ।
 కృపకృణత్రిన్ద్రజవేనసారధిన్యపాటయత్రైతుమటంగురోస్సుతః ॥ ప ॥ ౫౮ ॥ ఏ
 కాకినపరిభూయబహూనన్పవృత్తానెతానవేక్ష్యకలహినిలింపవర్తః । మందా
 రశాఖికుసుమానియథాభీమన్యోనిందారవానిఃపుషుతస్యతథాబ్జవరతః ॥ ప ॥

శ్లోః అముష్య అభిమమోః - తౌదండంచాపం అఖండయత్ చిచ్ఛేద - కుంభజః త్రోణః - ఓ
భవ్యోత్సాహః ప్రేమమాధునిభేద - కృపః సారథిం - జవేనకృణన్తిన్త చిచ్ఛేద - గురోస్సుతః అశ్వ
త్థామః - కేతోః పటంజతాకాం - వ్యసాటయత్ విసాటితవాక్ - వంశస్థం ॥ ౫౮ ॥ ఏ
కాకేన ఇతి ॥ ఏ కాకినః ఏకస్య పరిభవాయ తిరస్కారం కర్తు మితి క్రియాధే త్యాదివాచకత్వం -
ప్రవృత్తానురూపత్వాత్ బదహునేతాన్ గ్రాహీనవేత్స్య - సకలౌషినింపానాందేవానాం వర్ణనం
ఘోః - అభిమనోమందారశాఖాసుమనీయథా అభ్యవషణ్ - అతిథిరోయంబహుభరనపః
యోయభ్యధీత్యాశ్చర్యాదివిభావః తిథాతస్య అభిమమోః - రిభుషకర్ణాటమవిషయ నిందార
వాక్ నిందినవాక్యకలకలాత్ - అభ్యవర్ష తే ఊదీరయామానేత్యర్థః - ఏ కేన బహునాంయ
భ్యవర్షలాభేదేన సిద్ధత్యాదివిభావః అత్ర కల్పవృక్షకుసుమవషణానిందావాక్యోదీరణయోర్యా
వద్యార్థమువ్యయస్ఫుటమృణాం నిందావాక్యానాం వషణజేన శ్లేషభిత్తికాభేదార్థానని
ందనమున్నగమ్యత్వా త్తుల్యయోగితాభిధన్యతైకవాచకానుప్రవేశకంకరః ॥ ౫౯ ॥ ర ద్వాదితి

తదావిజయస్యాత్మసంధవః అజానపుత్రః బాలాభిమన్యః - గదాసఖాయః యస్యనః గదా
పాదస్సన్నితియావత్ || రాజాహస్యభిధ్యష్ట జిత్రమాసాంతప్తః || ౧ || సభామిత్రసహాయే
వేతియాదవః - రథాన్నహతాశ్వాత్ - అశపుశ్యఅధిరుహ్య - అమీమాంకశాదీనాం ర
థాన్నేవలం రథానేవవిదార్యవిభిద్మ-మందానశూన్యాని అయేషిం ప్రాణిప్రతీపద్భు
తః సచకార - కింతుతాణకణాదీనపియశీమందాక్షంవ్రదాం బిభ్రతీతద్భుతః చకార -
గదాపిహరై రిత్సుభయత్రధావః - అత్రరథానాం రథికానాం చ పక్తికృతానామేవలజ్ఞాయాః
శిధిలప్రాణాంచ క్లేషభిక్తికాభేదాధ్యవ సాయసహకృతమందాక్షభరణే నాపమ్య స్యగ
మ్యత్వాత్తుల్యయోగితాభేదః - మందాసవిషయగ్రహదర్శనాని అయేషింద్రియాశీ చక్షు
రాదీని విభ్రీతితిభృత ఇత్యేధాః || ౧ || అక్షమింద్రియ 'చక్రయోగితి విశ్వ ఇత్యపి పా
ముః - సంకన్ధస్ || ౬౦ || బాలావతి || తతఃసతు పాథాత్త్వజః అభిమన్యః కృతర
ణో అత్తనాన హేతిశేషః - బాలావత ఏవధృ తరాష్ట్రస్య పాత్రోదర్యో ధనదుశ్శాసన పు

గీ || రథాదనపుత్ర్యగదాసఖస్తదావిదార్యబాలావిజయాత్మసంధవః | చ
కారమందాక్షశ్చ తనకేవలం రథాసమీమంద్రియాధితాసపిక్షశాత్ || ౬౦ ||
బాలావతః కృతరణోభృతరాష్ట్రపాత్రోభీరూప్యధగ్గమన కమఃశిమన్యూనః
పాథాత్త్వజస్సతుపరస్పరసాహ్య వంతౌచక్రేకృతాంత పురవత్త్వ నిగంతు
మగ్రే || ౬౧ || ౬౧ || అధఃణఃముఖా మహారథాస్తేమిలితాః కైతవవేత్స
యాగపద్యాత్ | సూరనాయక పాత్రమేనమపైగ్స్వయశోభీష్టహ పాత
యాంబభూపుః || ౬౨ || తదనుసేవయా స్తయాక్షేతీతరుచిత్వేపిచ్ఛథా
జినితయాజరస్సరవిజగీషుకయే వహ్యోమసీమానముదలంఘయతామ్ || ౬౩ ||

తౌహ్వ - పృథక్ప్రత్యేకం గమన కమఃశివరలోకయాత్రాయాః - భీరూభయ శీతామన్య
మాన ఇవేత్యుత్పేక్షావ్యంజకాత్రయోగాద్గమ్య - కృతాంతపురస్యసంయమన్యాసంబంధి
నివత్త్వనిమాగే - గంతుం అగ్రేపరస్పరంసాహ్యవంతౌ సహాయవం తావిత్సృధః - చక్ర
ద్వావప్యేకదాజ్ఞానేత్యేధాః || ౬౧ || అధేతి || అధఃణఃముఖం ప్రథమేయేమాంబభూత్తా
స్తేపూర్వోక్తాః మహారథాః - కైతవంచుర్మీతి - విత్యస్తీకృత్ - యాగపద్యాత్మిలితా వి
కచైకత్రీవానః గతాస్సంతః అస్త్రైర్వాజైరెనంసురనాయకపాత్రం అభిషున్యం - సైవః
స్వీయైర్వశోభిస్సహ - పాతయాంబభూపుః - బహుభిరేకస్యమారణాన్న పరచవీరాణా మపకీ
ర్తికరమితిభావః - సహౌక్తిరలంకారః ఔపన్యందసికం || ౬౨ || తదన్వీతి || తదనుఅభి
మన్యవతనాన న్తరం - తదాస్సేవయాః కౌరవపాండవీయాః క్షేపితంసింహనాదఃకుదితరో
ధనంకేద్యైరివి - స్వధేయాఆత్మోత్సాహాభిని వేశేనజనితయాజరస్వరం విజగీషుతయాజ
యైర్బయేవేతుత్పేక్షా - వ్యామ్నసీమానంగగనాంతభాగం ఉదలంఘయతాం అతిచక్రమ
తుః - అభిమన్యవధాదచైవః కౌరవాజ్ఞాః - పాండవాదురుదరత్యేధాః || ౬౩ || తదా

సీమితి || తహంసేపూషణిమూర్త్యే - వియజైస్తపాభీః వృద్ధయాపూణాయా పరిషదాద్వి
 జనమాజేన ఊర్ధ్వంవిక్షిప్తైః ప్రేరితైః కరపుటెజూంజిభిః ఔశనాత్పేకాది వేత్యుమ్నే
 ఔ - వ్యవయూతవిర న్దమహానాత్తా బౌష్ణ్యంయన్యతథోక్తై అన్తంగచ్ఛతిసప్తత్వభాః -
 ద్వానపిబలౌఘాకౌరవహండవై న్యసమూహా - నిజస్యనిజస్యపి తేకమాత్మీయస్య స్కంఠా
 వారన్యవిరన్య అనుసంఘానాయ - సంఘసనాయనిరగచ్ఛతాం నిగతవంతౌ || ౬౪ || అథై
 తి || అథవిడౌజనభింధ్రం న్యకుమా రోజానోపి - త్రిగర్తావగ్నిజన్యరం గృత్రీయయూ
 క్తానపిత్రిగతానంజ్ఞాం శ్వేతివతాకౌసుళమాదీన్ - గాత్రేశరీర - త్సురపైర్నామ నా
 జైః సహస్రంగతాః యేహంతాతథోక్తా - వీరచయ్యవృత్వా - హేతుం దుఃఖకార
 బంధిహాపివ్యవమానం దుఃఖాయమానంచేతఃయన్యతథోక్తశ్చ - న్యవృతతేజిరం ప్రితిప్ర
 త్యాప్య త్రవాక్ - విరోధాభాసః || ౬౫ || బాష్పయితేజ్జిత్తిన్తేత్రీయోర్యుగం - బాష్పయితే
 బాష్పంజనయతి - కరాగాచ్ఛాపఃగళిత-అంతమహానసి తావన్నంతాః ఉదేతివిర్యవతే-పి

త ద్దాసీనియమవృద్ధ పరి షమూర్ధ్వవిక్షిప్తకరపుటజలంజలి ఔశనాదివవ్యవ
 యాతమపెయాప్త జి పూషణితోద్వానపిబలౌఘానిజనిజస్కంధావారానసం
 ంధానాయనిరగచ్ఛతామ్ || ౬౪ || ౬౪ || అథగ్నిగతా నపి
 తాన్ యురపై గ్నిసహస్రగతాన్విరచయ్యగ్నితేత్రివిదై వ హేతుం వృద్ధమానదే
 తావిడౌజనోపిన్యవృతకుమారః || ౬౫ || బాష్పయితేజ్జిత్తియగంకరాగా
 చ్చాత్రిగతన్యంతరుదేతితాః | ఫలంకిమేతన్య భవిష్యతీచితయన్దామ వివేక
 రాజ్ఞః || ౬౬ || ౬౬ || త త్రాశ్రునేత్రానధనర్వబాధున్నిశాత్పుత్రవ్యని
 శమ్యవాతాం | తాపాదేతేనధనంజయన్య చిత్రంచుచుచన్వసహానేజః ||
 ౬౭ || ౬౭ || వీరంతాంజన్మనుచిత్యవిలాస బాజంధారాశబ్దస్త్రియగళంధర

తేనన్యర్వన్యదుర్మి త్రన్య - కింఫలంభవిష్యతేత్సుక్తప్రకారేణ చితయన్ అలౌచయన్త
 న్నేవ - రాజ్ఞఃయధిష్ఠిరన్యధామ ఆవాసంవివేక - విడౌజనఃకుమార ఇత్యత్రాపియోజ్యం -
 అత్రానేకక్రియాదౌగవద్యాత్వముచ్చయః || ౬౭ || తతేత్రి || అథయధిష్ఠిరావాసప్ర
 వేశానంతరం - తత్రీయధిష్ఠిరణాచని - అశ్రుదినేత్రీయార్యేహంతాన్సర్వాన్ బంధూ
 న్యుదిప్తరాదీన్సామ్యనిరీక్ష్య - పుత్రీస్యాభిమన్యో ర్వాతాంవధ వృత్తాంతం - నిశమ్య
 శ్రుత్వాధనంజయన్యబాధనన్యచిత్రం - స్వేనాత్తనానమానంసామ్యుత్పత్తింకేజేఅగ్నిం -
 తావన్యపుత్రీశోకనన్తావన్య అవదేశేనవ్యాజేనచుచుచన్వశతీన్ - పుత్రీ శోకాత్సం తప్త్రీ
 భూదిత్యథాః - అవన్యవాలంకారః || ౬౮ || వీరమితి || వీరం అనహయఃకుమారం - తనూజ
 మభిమన్యమనుచిత్యన్త్రైత్వా - విలాసంపరిదేవనం భజితేతద్బాజం - ధారాశంభావ్య
 ధారాపరితం దృష్ట్వర్మగళంయన్యతథోక్తం - ధరణౌలుతంతంభువివివతామానం - తమర్చన
 మపి - విశ్నంభరఃకృష్ణఃపసుధాధివేనధమగారా జేనసంయతస్సన్ - నాగ్నిరావద్ధ మ్యాభాః -

చరణకృచ్ఛాదిత్యర్థః - అశోకం నిర్దుఃఖం - వృద్ధాత్ చ త్రైవిధ్యం - విపూర్వాద్దధాతేకైర్దరి
 జ్ఞో - అత్రార్థసంకులజన్మమపి అశోకం వంజుశవృక్షం - వృద్ధాదివిరోధస్య త్తేషా
 భాసాత్ విరోధాభాసః || ౬౦ || ఇంద్రేతి || తదవకృష్టయ్యధిస్థిరాభ్యాం అశ్వాననానంతరం -
 ఇంద్రాత్ జః అర్జునః - కోపాద్భావముదన్యజ్జన్య - శ్వఃపరస్మై యోగివపశుప్రికర
 స్మిన్మిత్యర్థః - తస్యపుత్రాయయభవస్మిరోధేన త్రోహకారిణః సింధూద్వహస్యసైం
 ధవస్యసిరః - నమరేయధ్ధిష్టతాం దుర్యోధనాదీనాం సమక్షం - హత్యామాయాధేన కర్మాం
 యవి - తయానచ్చిద్యాంచేతిత్యర్థః - అహంతస్యాం హత్యాం అగ్నిజ్వాలాయామిత్యర్థః వి
 శేయమిత్పుత్రప్రకారాం ప్రతిజ్ఞామకరోత్ || ౬౧ || హతిస్సైవదాయాధేన హి తీతరపితేజసితివి
 శ్వః || ౬౨ || అథేతి || అథ అర్జునః ప్రతిజ్ఞానంతరం - విపద్వృత్తమర్జునప్రతిజ్ఞావృత్తమ
 వకర్ణ్యశ్రుత్యాభీరవేభయశీలాయ సింధుపతయై సైంధవాయ - అతిగభీరాత్యంతగభీరా
 ధీమనఃయస్యః - గురుః త్రోణః - హసైంధవతవలర్జునార్జున్యోః ఆచరణక్షయాయ
 గ్తమపి - శ్వః సమరేమేధరః నిర్వాహ్యైః ఇత్యుక్తప్రకారం ప్రతిజ్ఞతం అగ్నే కారం - ప్రతిజ్ఞా

జౌలురుతం । వాగ్విశ్చిరః పశుధానిసంయుత సైంధవశ్చంభరోజానమపివ్య
 దధావశోకం || ౬౦ || ౬౧ || ఇంద్రాత్ జన్మదేవదాహు ముదన్యమైహ
 త్సింధూద్వహస్యన మరేష్విషతానమక్షం । హత్యాంశ్వ వివయదితన్య
 శిరోగకుర్వాంతస్యాం విశేయమహమిత్యకరోత్ప్రతిజ్ఞాం || ౬౧ || ౬౨ || అథ
 వృత్తమేతవకర్ణ్యభీరవేవితతాన సింధుపతయేప్రతిజ్ఞతం । తవగుప్తియు
 గ్తమపిమేధరార్జునార్జునరేశ్వ ఇత్యుర్గభీరధీర్గురుః || ౬౨ || ౬౩ || అన్యధ్య
 రవలంబితప్రధమ శిఖిసానాథా నౌస్సంధావార యగవసుంధరాధి పతియు
 ధ్ధనస్మాదపైశున్యలం పటపటహధ్వానతరతేసింధు భాజయగ్నేశరణాగతభ
 రణాలంకర్తృజేన ఉర్వసేత్రేణ సాభద్రవధశోకాతీరణః కరిగళితబాష్పపూర

మితియావత్ - భావతః ప్రతివ్రజమితివాసరః - వితతానవక్తే || ౬౩ || కారారక్షణయోర్జున్మి
 తివిశ్వః - మంజుభాషిణి || ౬౪ || అన్యేద్యుతి || అన్యేద్యుర్భానౌసూర్యోజవలంబిః - ఆత్మిరః
 ప్రభమః ఖిణిః ఉదయశైలస్యసామః ప్రస్థః యేన తథోక్తై సతి - సింధురాజయః సైంధవము
 ద్రయోర్గుగతేయగ్నే - స్కంధావారయోస్సేనానివేశయోర్గుగే ఉభయస్మై కౌతరవీయే
 పాండవీయే చేత్యర్థః - నసుంధరాధిపే గంధా జ్ఞాముఖయపయోజాం దుర్యోధనయ్యధిస్థిర
 యోరివాయుధే సన్నాహన్యఉర్వోగన్యపై శున్యేసూచనే లంపమైర్దాలసై సన్నాహసూచతై
 రితియావత్ పటహానాం వాద్యవిశేషాణాం ధ్వజానిభి సరశేనచ లేసతి - శరణాధామగ
 తానాంభరణైః ఖినివారణేకర్తృజినమర్థేన అలంకర్తృజేన || ౬౫ || ఉర్వక్షమాలంకర్తృ ఇత్యుత్తరః
 ఉర్వసేత్రేణ శ్రీకృష్ణేన - సుఖద్రాయా అవత్యన్యసాభద్రస్య అభిమనోర్వధాన్యశ్శోకా
 తీరకః దుఃఖాశ్శయః తేన పరిగళితైః బాష్పపూరైః పరిలేకదణమితే బాష్పరచేతేన మానీతం - సా

వీరనాయకస్య సైంధవస్యయద్గోపనస్థలంక్షణచేశః తస్యద్రష్టు సౌఖ్యయాదిదృశ్యమేవేత్యు
 త్పేక్ష - తుంగతరమత్యున్నతంకేతోశ్చృంగంశిఖరం అధిరూఢేనకపిరిబృధేనహనుతాపరి
 తోమండితమలంకృతం - మానసస్యగుడస్యగుంధపహస్యవాయోశ్చత్రయాణాం బాంధవై ర్వే
 గేనసదృశై రిత్సదః - సైంధవై రశ్వే వరాహితం సంపాదితంబంధనంయస్మిన్కేతథోక్తం -
 స్థందనంరథమధిరుహ్య - సంక్రందనసందనోర్జునః - సమరస్యఉచితయాఅనురూపయావేష
 సంచదాలలంకారసమృద్ధ్యా అవికలేనపూర్ణేననిజబలేనచతురంగేన సహవ్రతిష్ఠమానఃగచ్ఛం
 త్సక్ - మదేనదానజలేన బంధురై వ్యాప్తైసింధురైర్ద్రజైః - వివిధాంగతీరాస్థాంబితాదీః
 నాటయంతిపక్షిటయంతీనాటకైర్ద్రోటకై రశ్వే వ్వినిరుద్ధఃవియత్పథః ఆకాశమార్గఃస్తై
 రత్సున్నతైరిత్సథః - రత్నైశ్చతారణశృంగైశ్చంబంధఃస్తైఃపత్తిభిఃపాదాతైశ్చ - చిర
 చితఃకృతఃపరిమంధిజనస్యశతుజనస్యమోహశ్చిత్తచికారః యంతథోత్తస్యపూహస్యపర్వాద్యా

పంకితే ద్వారదేశేనమానీతం సావీరనాయక గౌఢనన ల దిదృశ్యమేవమతః
 తరకేతుశ్చృంగమధి రూఢేనకపిరిబృధేనపరిమండితం - మానసగుడగుంధపహ
 బాంధవై సైంధవై రాహితబంధనం స్థందనమధిరుహ్య సంక్రందనసందన
 సమరోచిత వేషసంచదవికలేనని జబలేనసహవ్రతిష్ఠ మామౌరుద్ధ వియత్పి
 త్తేరదైర్వ బంధురై సింధురై ర్వివిదగతి నాటకై ర్ద్రోటకై శ్వతరణాన క్తి
 భిఃపత్తిభిర్విరచితపరిమంధిజన మోహస్యపూహస్య వృష్టభాగేజ యద్రథంపి
 తిష్ఠాప్యన్వయమపి పురోభాగంపరిమ ర్వాణస్య దోణస్యచరణ మోర్బాణా
 భ్యాంప్రతేతప్రణిపాత సేనదీయమాన మార్ద్రావకాశశ్చండమారుతఇషుసమం
 డలతమేవపూహంక్షణాదేవక్షోభయామాన || ౪ || ౭౧ || తదనంతరం ||
 సంశప్తకాసురపలాయన వేగభంగీంతత్రాదృశీమభినయన్నివశాంతిన్నః | వేగే
 నవస్త్వయక రణవిరోధి సైన్యవిష్వక్పచార విజయస్య శతాంగవర్యః ||

కారసేనావీర్యసన్యప్రథ భాగే - జయద్రథంసైంధవంపిరిష్ఠాప్య నివేశయిత్వా స్వయమ
 త్సనాపిపురోభాగంపూహముఖభాగంపరిమ ర్వాణస్యాలంకృతః - తత్రవనతద్వియోవత
 దోణస్యఅచార్యస్య చరణమోర్బాణాభ్యాంప్రణిపాతః ప్రిణిపాతఃనమస్కారఃయేనత
 థోక్తస్ - నమస్కారబాణోపయిద్యేత్సథః - అతవవేషనమన్యతేనదోణేనదీయ
 మానఃమాణస్యపూహమధ్యపివేశకన్యఅవకాశః అంతరంయస్యతథోక్తస్ - కేతమేవపూ
 హంచండమారుతఃఘనమండలంమేఘబృందమివ - క్షణాదేవక్షోభయామాన || ౭౧ || తదనంత
 రమిత్సుతరేణాన్వయః || సంశప్తకేతి || శారిణాశ్రీకృష్ణేననున్నఃప్రేరితః - అతవవతత్రాదృ
 శేనసంశప్తకాలసురా ఇవతేషాంపలాయనయోవేగ వస్యభంగీరీతిం - అభినయన్నిడంబయ
 న్నినస్థిత ఇత్యుత్పేక్షావిజయస్యఅర్జునస్యశతాంగవర్యంరదశ్రేష్ఠః - విష్వక్పచారవేగ
 ణవక్షేతః - విరోధిసైన్యశతుబలే - విష్వక్పచార - అత్యోషమయాఅతుతీరోధపి

వీతేరలరకారేణవస్తుధ్వజః ॥ ౨౧ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రతదానం - యధానిష్ఠుతాలచ్యాసితా
దినేశ్వరస్యసూర్యస్యదీప్తిః ప్రకాశఃయన తస్మిన్తమసి - భూమిమిషణజ్జగితనతి . సాడ
బసేనాభివ్యతేస్త - సహసేత్యుభయత్రయాజ్యం - పరిజ్ఞాభానాదభాసాస్త్రిప్తిశతతిశ
ర్వాదితిహాసః - సాన్వతా ॥ ౨౩ ॥ గాన్తీవమితి ॥ తదానంతాల్లయధ్వజః - తేనాజ్ఞానే
సవికృప్తమాకృష్టంగాన్తీవం - స్వస్యగాండీవస్యనామధయే గాండీవేతినంజ్ఞాశబ్దేఽస్థిత్యాకాల
త ఇతిశాలినా - ఇవజ్ఞానవికారేణ తుల్యాంసామ్యవధిరోధుంపా ప్రమివేత్యుత్ప్రేక్ష-ము
హుంహాస్వంఅల్యచబభూవ-దీర్ఘమాంయతంచబభూవ - అజ్ఞానచాపస్య గాండీవం గాండీవ
మిత్యుభయధాపివ్యవహారాదిభాసః అత్రసంహితబాణగుణాకర్షణ తద్విమోచన కృత్యా
త్వాయత తయోః - అక్షరధర్మః హాస్వత్వ దీర్ఘత్వయోశ్చ క్లేషభిర్నిరాభేదోర్యవ
సాయ మూలాతిశయోక్తియ్యుక్తౌప్రేక్ష - సావేక్షత్వాత్తయతతయోః ప్రత్యేకమం గా
గీభావేన సంకరద్వయస్యసంసృప్తిః ॥ గాన్తీవజగాత్సజ్ఞాయామితపరిత్యయావశానసే హి

౪ ॥ ౨౧ ॥ తత్రనిష్ఠురది నేశ్వరదీప్తాబ్రంభితేత మసిధూమిషణః । భి
ద్యతేస్తయధిపాండవసేనా హృష్యతిస్తసహ సామరుషేనా ॥ ౪ ॥ ౨౩ ॥
గాండీవసేతేనముహుర్వికృష్టంహాస్వంచదీర్ఘంచబభూవయద్యే । తు
ల్యామివజ్ఞేన తదాధిరోధుం స్వనామధేయస్థితికాలినేవ ॥ ౪ ॥ ౨౪ ॥ అ
స్త్రంగతశ్చేదర విగదబంధుర్వంధ్యాభవేత్సాపిమదీయనంధా । ఇతివనం
క్రందననందనోసౌతదీయ ముగంఠురు థేశరామైః ॥ ౪ ॥ ౨౫ ॥ వ్య
త్సంభుతేనోవృపుటేనభూభుక్యంబంధితాన్వప్తమివబుధివాణేః । భనంజయో
సౌతభల్లకృతైశ్శిరోధిరాచ్ఛా దయతిస్తథాత్రీమ్ ॥ ౪ ॥ ౨౬ ॥ ౪౦

కంకంకకులూమిమంద్యతవివల్లింగకళింగంపునర్పిజంభాజనమావహాయమపురీసీ

స్వీంశ దీర్ఘాంతయోస్త్రంశ్రేణ నివేశితభ్యుక్తం ॥ ౫ ॥ కపిద్వజస్యగాండీవగాన్తీ వా
పున్నపుంశక ఇత్యమర - తౌశశ్చ - స్వనామ మధ్యస్థితికాలి నేవేతి సారాంతరం ॥ ౨౪ ॥
అస్తమితి ॥ అరవిందబంధుఃసూర్యః అస్తమస్తమనంగశ్చేత సామూర్వాక్రామదీయావం
భాప్రతిజ్ఞాపి - వంధ్యావిష్ఫులాభవేత - ఇత్యాటాచ్యేవేత్యుత్ప్రేక్ష - అసానంక్రందనం
దనోజ్ఞానః శరాణామైఃసమూహైస్తస్యసూర్యస్యేమంతేది యంముగంఠురుధే నీరుధ
వా ॥ ౨౫ ॥ వృదితి ॥ అసాధనంజయఃఅజ్ఞానః శిత్తేస్తీద్యైః భల్లైర్నామవాణైఃపు
తైశ్చైవైః పృథామృతిశ్చయానంతేన ఒప్తయోః ఊర్ధ్వార్థరయోః పుటేననం పుటేన
భువంభునక్రిభక్షయతి పాలయతితిభూభుక్రాజాతస్యనంబధితాం సంబంధంన్నప్తం య
థాతధాబ్రువాణైర్వదద్భీరి వప్తిత్తైరిత్యుత్ప్రేక్ష - శిరోధిభావేతింభువం అచ్ఛాదయతి
స్తభుక్పబ్ధిహ్యకోభయాభతాయాం భుజపాలనాభ్యవహారయారిత్యనుశాసనం ॥ ౨౬ ॥
తంతమితి ॥ సుపర్వాధిభునః దేశాధిభ్య పుత్రోజ్ఞానః తత్రయద్యే ఇహవిర్వాహస్వంకం

వంకదేశాభిషటింజనవసశబ్ద స్వర్ణశ్రుతదధిపక్షత్రియపాచిరువ్యస్థిత్యమంగళ్య - కంకటల
 న్యగృభ్యందస్య ఆమిషంభౌగ్యవస్తుకలింగంపువసద్వృశవపదఃమరణశ్యలింగించిహ్యమూర్ధ్వ
 శ్వాసాదియనంధోక్తం - జ్యోతిషావహంతాజరంపాత్రం - మూగధంమగధదేశస్య సంబందినం
 బస్మేనమిత్యుక్తం - యదపురా స్వీమాంప్రజేజీవరుణాద్విప్రాప్తోటితీక్రద్విధం - చోళంబుజుః
 సిహోళమాచ్యూదనయస్య తాదృశంచిత్రయస్య తథోక్తంకుర్వత్ ॥ 22 ॥ సిహోళఃప్రద్య
 దపటాభ్యుమయః - దిశావసానశమయసాయంకాలే - సీంధూద్యహంస్రైధవంరుంధేన్త నిరు
 ర్థవాక్ - వంగమితిపారోసుప్రాసభంగాదుపేక్ష్యః శామూలవిక్రీడితమ్ ॥ 22 ॥ తత్ప్రాం
 కరే అబ్జానయద్దనమయభ్యుత్తరేణసంబంధః ॥ భూవభి ॥ భయభరాత్ భయాలిశ
 యా - ఆజానాసాయచింతనజన్యాత్ - ఉత్తపమానాంతపరమానాధీమకనయస్యనః
 అరవిచభూపయియద్విరస్తు - ఇంద్రాత్తభువోజానస్యవాతాంశ్రుతాంతం జ్ఞాతుమిచ్ఛుః
 జిజ్ఞాతుఃపున్యేనాత్యకింశై నెయం మారుతింభీమంవఉధాంపుచమ్ముః శత్రుసేనాయాఃప్రూ

మారుదంమూగధం । చోళంబుజుః చోళచిత్రమిషుః కుర్వన్మపర్యాది భూ
 పుర, నత్రాది నావసానమ యెరుంథేస్త్రిసింధూ ద్వకమ్ ॥ 22 ॥ త
 త్ప్రానరే ॥ భూ-స్తూత్ర పమానదీభావయ భూభ్యజ్ఞానురింద్రాత్తమూవా
 తాంసాత్య కిమరుతింపుచయ్యూహం ప్రతిప్రాహీణాత్ । లోబిత్వాగు
 రుమాత్తసింహానినదోపవీక్ష్యభూశ్రీవారా భేయశ్చహరా త్రతీరు రుధతు
 స్సందోభయన్తామరూక్ ॥ 23 ॥ అధఃపాద త్రతమజోరమాపతేరను
 జోషిగృహధనూకాల్పకౌ । పరిగృహ్యపట్ట నలతాంపరస్పరంభ్రనంభ్యయం
 కరముభావితేనమః ॥ 24 ॥ అభానితనంబునిపాత్యహామ్యామురసిక్వతా
 సిరసౌమసామదత్తిః । గళయితుమగర్వసారమ నర్హిజచరణేనపీడయాం

హంప్రతిప్రాహీణాత్ సేపితవాక్ - తతేయభిష్టర సేషకాద్ధేతోగురుంధోజింప్రూ
 హము ఖద్వింబిత్యా - ఆత్రసీంహానినదః ధ్యేతారవాయూభ్యాం తద్ధాక్తామరూక్ కార
 వాణసమ్మక్ ఖోళయంతో - తోసాత్యకి భీమానవీక్ష్య - భూరిశ్రవాఃరాధయః కణశ్చ
 ద్వా - హతాద్బలూతారాత్ - రురుధతునిగద్దవంతో-రుధభేకతతారివితీ - హరాత్త
 తోరురుధతురిత్యవసాతః ఉభౌరురుధతురితిపారే ఉక్తనందర్పలూభాదితివృత్తంపురస్వమేవ॥
 25 ॥ అథేతి ॥ అధఃపాద త్రతమజోభూరిశ్రవాః రమాపతేస్త్రిప్రస్థస్య అనుజోపసాత్యకిశ్చ
 ఉభాద్వాభగ్నానిరధన్యతః సారధిఃకామూకంచాపఃతానియయో సైఫోక్తానంతో - పట్ట
 నఖిద్ధవిశేషః లతేవతాంపరిగృహ్యపరస్పరం అన్యోన్యం - భయంకరంప్రధనంద్వంద్వయ
 ద్ధంవితేనవచక్రతుః - మంజుభాషీణీ ॥ 26 ॥ అథేతి ॥ అధఃపాదోసిఃపట్ట నయేనసః ఆసౌ
 షామదత్తిః షామదత్తపుత్రః భూరిశ్రవాస్తునితనయంసాత్యకి - భూహ్యాంని పాత్యహా
 తయత్వా - ఆంతమకనయింగర్వన్యసారస్థిరాంశఃతెగళయితుం వమయతుమివేత్సుత్యే

యే - ఉరసిసాత్యకేర్వత్సరి - నిజైరచరణేవ - నివీదయాంచకాయః - ప్రసక్తవాక్ - ప్రస్థితా
 గ్రావ్యతః || ౧౦ || తదేతి || తదాసాత్యక్యవ్యాప్తిడునమయే - మూర్త్యులమూలైవ ర్తమా
 నాపీత్యధః - హరిఃప్రకృష్టః - అర్జునస్యరథేఅక్షుంఽత్రందత్తురిందియంచన వ్యాపార
 యామానచాలితవాక్ - రధంసచోదియామాసేతియావత్ - సాత్యక్యపాయభయాదిదా
 వాకింతునిజస్య అచజాతస్యసాత్యకైరురసిదత్తః నిహితఃపాదరిధవరణంచయేనధాత్తై - ఆ
 స్మిన్ భూరిశ్రవసిసామమహారధేధశ్చేష్టైరధికశ్రేష్ఠైః - అక్షుంవ్యాపారయామాన - వి
 హయాగ్జునరదపేరిణంఽతేమేదావశ్యదిత్యధః - అత్ర దూరరూపప్రతిబంధనత్వేసిభూరిశ్ర
 వసిచక్షుర్వాపారసర్గసాద్విభావనాభేదిస్య ఉక్తప్రతిబంధకాభావరూప సామగ్రిసత్వేపిఅ
 గ్జునరధేద్వాద్యపారానుదయస్యనర్గసాద్వికేమితైశ్చ ఉభయోశ్చేషానుపాశితేయోన్మంస్య
 ప్టిః || ౧౧ || చోదితస్యేతి || హరిణాశ్రీప్రసైవ - చోదితస్యప్రేరితస్యభూరిశ్రవ్రావధాయే
 తిభావకిరీటిసఃఅర్జునస్యమాగ్ధాణేనవాణేన - హృతఃచ్ఛిన్నఃపాస్త్రఃపల్లవభినయస్యతథోక్తఃసా
 హృతస్యనరయఃకేవలంభూరిశ్రవావిన - విహస్తతాంహస్తశూన్యత్వంసయయానపాశితః

చకార || ౪ || ౧౦ || తదాహరిర్దూరగతోపిసాక్షం వ్యాపారయామానరథేర్జు
 నస్య | నిజానుజాతోరసిదత్తపాదే భూరిశ్రవస్యేవమహారథేన్మిన్ || ౪ ||
 ౧౧ || చోదితస్యహరిణాకిరీటిసోహర్గజైనమృతహస్తపల్లవః | సోమదత్త
 తనయోనికేవలంకారవాఅపివిహస్తతాయయః || ౪ || ౧౨ || భూరిశ్రవా
 న్నదమపుత్రమముంచూరేర్భూయోవిగర్హ్యపురుషాత్తమనన్మిథానే | అదో
 మృపావసనసా కుశమేకమన్యమాస్తీర్యయదధభువితత్రశయాశురాసేత్ || ౧౩ ||
 ౧౩ || తదమహిడింబవై రిదిసనాయకతనయ సాహాయ్యకేనసాహాయకసాయ
 కనికాయ వర్షిణామమర్షిణాందర్పణగరియసాం దుశ్శాననయవీయసాంవిన

కింతుకారవాస్సర్వేపివిహస్తతాంవ్యాకులత్వం చయయః || ని || విహస్తోవ్యాకులస్యమావిత్సమ
 ఠః - అత్రైకస్యహస్తచ్ఛేదేనసర్వేషాంవిహస్తత్వవర్జనాదనంత్యలంకారఃశ్చేషానుపాశి
 తః - రథోద్ధతావృతం || ౧౨ || భూరిశ్రవాఇతి || తదమహస్తచ్ఛేదనానంతరం - ఆసాభూ
 రిశ్రవాః - అముంఅన్యేనయధ్వమానస్యఅధర్మేణహస్తచ్ఛేదకం - వలారేరింద్రస్యపుత్ర
 మర్జునం - పురుషాత్తమస్య శీకృన్దేవస్యన్మిథానేనమీషే - తంచాపీత్యధః - భూయఃము
 హుర్నహుర్విగర్హ్యనిదిత్యాపావనంఽవిత్రం - ఏకంకుళంజలమచప్యతస్యంకుశందర్శమా
 స్తీర్య - తత్రఅస్తీర్థకుశే - శయాశుశ్శయనశీలః - ఆసీత్ పార్యోపవేశంచత్రభిత్వధః
 ని || కుశోరామసుతేదర్భయాక్రైద్వీపేఽపిశంజుమివ్యమరః || ౧౩ || తదన్వీతి || తదమహిడిమ్మ
 వై రిభిమః - దినసాయకతనయస్యఃర్జున్యసాహాయ్యకేనసాహాయకరణేనసాహాయనా - దర్పణగరి
 యసాందుర్భరాహజ్కూరాణామిత్వధః - అతేవినభయానకంభయద్భరంసాయకనికా
 యంచాణపుష్కంఽవర్ణంతీతి వర్షిణాం - అమరిణాంక్రథానాందుశ్శాననస్యయవీయసాం

సజ్జానాం - విరరంసమాహముజ్జానయితుంహస్తుం||ని||ఉద్వాననప్రమధ నక్రధనోజాననాన్
 వేత్తమరః - యవీయసానుజ్జానయితుమిత్యేతావన్నా త్రసారేకర్తృణశ్చేషత్వవిషక్షయామ
 ష్టీ - నలూకేత్యాదిసాకృద్వ్యోగపప్ర్యేవివనిషేధాత్ - విదలితఃనిరస్తఃవిమతానాంశక్రూణాం
 మదఃయయాతానిజగదా - అష్టాభిఃకాస్థాభిన్నహదిస్థిప్రసూభిమయాంచకార - సాప్త
 దిగ్భ్రమణంభ్రామితవానిత్యధః || ౮౮ || గాన్ధారజేతి || పవమానసూమోర్భీమస్యగదా - గా
 న్ధారజోయాఃగాన్ధార్యాజరరసీమ్మిగచ్ఛదేశే - పురాగర్భంధృత్వా చిరజాప్యపివసమయేఅ
 త్ననాపాపాజనతద్దస్తద్రుతేన దత్తాంకృతాం - దశాంఅపస్థాంవేదనామితియావత్ - యు
 ధిదత్వాతావద్భుంకృత్వా - దుశ్శాసనస్యఅనుజ్ఞానాంకులాయబృద్ధాయక్రియాగహణాచ్చ
 తుర్థీఽష్టయుక్తాంనవతిమితిశాకపాక్షివాదీత్యాత్మమానః - త్రిదశీఃఅప్పరనస్తుమిధోమ్యో
 న్యం - యాత్వఃసోదరభార్యాః - యాగవద్యాద్ధి ఏకకాలమేవచక్రై - సాప్తనవతింధాతే
 రాష్ట్రేనవధీవిత్యధః || ని || భార్యాస్తుభాగితృవర్తస్యయాతరఃస్యఃపరస్పరమిత్యమరః - పురా
 శీలగాన్ధారీభృత్వాగర్భంచ రాదప్యపి నవే అశ్వనాగర్భంమ మాథేభిభారతీకథాత్రామనంథే

రహుజ్జానయితుంవిదలిత విమతమహానిజగదామష్టాభిః కాస్థాభిన్నహభిమ
 యాంచకార || ౮౮ || గాన్ధారజాజరరసీమ్మిపురాత్నదత్తాందత్వా
 దశాం యుధిగదాపవమానసూనోః | దుశ్శాసనానుజ్ఞకులాయహియాగ పద్వా
 చ్చకేమిథోప్తనవతింత్రిదశీస్తుయాత్వః || ౮౯ || విహయంవిరథంవి
 సారధింవిశరానంవిపతాకికాపటం | విశిఖేనవివస్తతస్సుతంవిదధాతిన్నవృకా
 దరఃక్షణాత్ || ౯౦ || అథాన్యమాస్థా యరథంక్షణేన కర్ణఃకురూణాం
 ధురికార్తుకస్య | పూర్వంగుణేనానుజాతమేకం పశ్చాదటన్యావ్య వరంని
 రాస్థాత్ || ౯౧ || మారుతి న్దమసోమద త్రధూపాదపాంసు పరిధూసరో

యా || ౯౨ || విహయమితి || వృకాదరోభీమఃవిశిఖేనవాజై రిజిత్యైకవచనం - క్షణాద్వి
 వస్వతస్సూర్యస్యసుతకర్ణః - విగతాఃహయాఃఅశ్వాఃయస్యతథోక్తం - విరథంవిసారధింవిశరా
 నంవిగతధనుషంవిపతాకికాపటంవిగతధృజ్ఞాంకుకంచ - విదధాతీన్నచక్రై || ౯౩ || అథేతి||అ
 భకర్ణఃక్షణేనఅస్యంరథమాస్థాయఅధిరుహ్య - ఆసాద్యేతిపాతాంతరం కురూణాంకౌరవాణాం
 ధురినమక్షం - పూర్వంపృథమం - కార్తుకస్యగుణేనమార్వాన్యవికం ఆశుగజాతంవాణియంబం
 నిరాస్థితేనిగమయామానపశ్చాత్కార్తుకస్యఅటన్యాకౌట్యాన్య - అవరంఆశుగజాతంపాయు
 నంభవంభీషమపినిరాస్థితేభిర్ధూతవాక్ || ని || కోటిరస్యాటనిః - ఆశుగౌవాయువిశిఖా - జాతంజా
 తోమృజస్తస్త్వితిసర్వత్రామరవిశ్వప్రకాశా || ౯౪ || మారుతిరితి || తదనుధనుష్కౌట్యాని
 ర్ధూయకర్ణైసమోచనానంతరం - నమాభుతిర్భీమః - సోమద త్రధువఃభూరిశ్రవణః పాదేపాంసు
 వారజసాలక్రమణలగ్నైనపరిధూనరంమలిసంక్షిరఃయస్యతేన - కంసమర్షనస్మశ్రీకృష్ణస్యకనీ
 యసానమంలమజేనసాస్త్రికానహ - శక్రనందనస్యఅర్జునస్యనమీపం - అపేస్త్రాస్త్రవాక్

బభోధ తా || ౮౮ || తదస్మితి || తదనునిజశరాణాంపుంజెనన- కురుకుంజరాణాం కౌరవశ్రే-
ష్ఠాణాం - భంజయంతంచ్చేదియంతంకం ధనంజయమజానంప్రతి - సురస్యాభిమమ్యోగ్య
ధన - కృతఃమంతురపరాధఃయేనతంరిపుంపైంధవం నిహంతుం-ఆదిశ్య ఆజ్ఞాప్య-దమజానాం
జానవానాంపరిపఛిశతౌ శ్రీకృష్ణ-దళితంవిన్నంధై త్యానాంచక్రియేనతేనత్రైణవండు
శరమండలంసూర్యబింబం - అపిదధానేఆచ్ఛాదయతిసతి - గభస్తయఃకిరణాఃఅస్యనంతిలిగభ-
స్త్రీమాణాసూర్యః - అస్తంఅస్తమయం - అహస్తగతవాణా || జహతేగఃత్యర్థః కాత్క-
ఘోరిలుజితజేసిచ్ - ఇత్యుక్తప్రకారేనమస్తస్యనిజబలస్య తౌలాహలంకలకలంకర్ణ్య-మ
శ్శూలామర్యోధన సోపరిజాయా బార్యా యస్యసఃపైంధవః - నిజంపదనం - ముదానంతో
పేణగతమృతి భీతిజన్యేననహ - ఉదానయత్ ఉన్నమితవాణా || ౮౯ || తదేతి- తస్మాదైం
భవముఖోన్నమనమయే - మూరారే శ్రీశృష్టవ్యసుదర్శనం చక్రంనేత్రంచ - సుస్థుశ్శ్రుతి
తిసుదశానం శోభనా లోకనంచ - ప్రకాశస్య దీప్యమానస్య దివాకిరస్య సూర్యవ్యతి
దర్శనాయాపి అప్రత్యక్షయంచ - తిరోహితస్యవ్యూహాచ్ఛాదితస్యాపిజయద్రధస్య పైంధవ

రసా || కంసమదానకనీయసానమంశక్రనందనసమీపమావహః || ౫ || ౮౮ ||

తదమదనుజపవంధినీశ్రీకృష్ణనిజశరపుంజెనకురుకుంజరాణాం భంజయంతం భ

నంజయంతంతువధేన కృతమంతురిపుంని హంతుమదిశ్య దళితదైత్యచక్రే

ణినిజచక్రేణ చండకర మండలమపి దధానేగభస్త్రీచూనస్తమహస్తేనమ

స్త నిజబలతౌలాహలమాకణ్యదుశ్శూలాజా నిర్మదానిజపదనముదానయత్ ||

౯ || ౮౯ || తదాప్రికాశస్యదివాకిరస్యతి రోహితస్యాపిజయద్రధస్య | అద

శానాయాపిచదర్శనాయపదశానం హేతురభూన్మరాతే || ౬ || ౯౦ ||

సకలమపిజగంతి చక్రయాధానవితురదశానతస్యభేదమాహుః | సమరభువి

కధంశౌరి చక్రంతవనతరోధవనంతదాచకాండే || ౬ || ౯౧ || తావత్సౌరి

స్యదర్శనాయచ - ఉభయస్మాదపి - హేతుఃకారణంఅహుత్ - అత్రసూర్యప్రత్యక్షనామ

గ్రీభూతనేత్రాలోకయోః తదప్రత్యక్షహేతుత్వవణానాద్వాగ్ధమాతలంకారః - ఏవం

ప్రత్యక్షప్రతిబంధకస్య తిరోధానస్యనేత్రేచ్యుక్త సామగ్ర్యాపైంధవప్రత్యక్షవణానాత్వతి

యవిభావనాభేదశ్చద్వయోః శ్లేషానుప్రాణితయోస్సంస్పృష్టిః || స్యాద్వాగ్ధమాతోన్యథాకా

రితథాకారిక్రియేతదేతి || ౯ || కార్యోత్పత్తిస్త్రివియాస్యాప్యత్యపిప్రతిబంధక ఇతిక్రమే

భేదభయలక్షణే || ౯౦ || సకలమితి || జగంతిలోకాః - సకలంచక్రకాంచక్రవాకానాం

యాధంకులమపి - సవితుస్సూర్యస్యఅదశానతః అప్రత్యక్షేతనభేదంసదుభం ఆహుః - శా

రేర్వీక్యప్లస్యచక్రమేకంతు - దదాపమరభువితలస్య సూర్యస్యతిరోధవనం అదశానంక

ధంస్విత్యాశ్చర్య - ఆచకాండే కామయానూన-శ్లేషానుప్రాణితో విరోధాదానః పుష్పితా

గ్ధావృత్తం || ౯౧ || తావదితి || తావత్పైంధవపదమోన్నమనక్షణ ఏవనికీర్తి అజానః

రజశంశుర్బలదగ్రః శాశ్వతశివస్యశవ్యావశ్య - వదాన్యతయాదాప్యత్వేనయా
 తే - సస్యా వదావదేనప్రతద్దత్తేనైతియావత || ౧ || విధేవదావదోవక్తేత్యుయః - శ
 రేణసామతాప్రాచినున్ది - వాదెశత్రోః పుత్రమాతినై సంధవస్యశీషకంశిరః - కౌ
 రవావాచప్రమాదేన సాంసం తో - యహ - అలసిధిచిచ్చద || ౧ || లునాతేకతకరిజ్ఞా
 నహూక్త్యలంకారః || ౯౧ || వద్ధక్షత్రేతి || సాయుజ్యాలే - వద్ధక్షత్రస్యనై సంధవ
 విమలజలంపుటికరద్వయే - ఆఘ్రాయతమ్యుం కఠిణావతిరుచితేషు - భృతంకంజ
 లం - నాలంసవర్యాప్రం - ఆచార్యశ్చేవేత్వత్వేయై - సింధుశతకస్యమచ్యుతైః - వస
 ద్యుత - కంజలంశిశ్న - సన్దికస్తద్దక్షత్రాజిల - జిహ్మరజానః - అపాతయే ఇతీవ
 వింశిర్యుధులైః ప్రసారం - పరావ్రతకుమిత్యనేనసాకాంక్షతయాసాకాంక్షత్వరోపా
 బత్తితిః శ్లోయం || ౯౩ || ఎవచ || అయంవద్ధక్షత్రః వితదంజలిధంశిరః - కింకర ఆ
 తితంబ్ర బుద్ధ్యయన్నిచితేః - సుతస్యశీషకంనై న్ధవశిరః - అపాస్యభవనిపార్యశకారణా

క్రియజేంద్రమాశేవదాప్యతేతివదావదేన | శరేణశత్రోరభునిత శీషకం
 సాకం ప్రమాదేనకౌరవాణామ్ || ౯౧ || వద్ధక్షత్రాలే సాయంసాల
 ముగ్రాయకంభృతం | ఇతివకంసింధుశిర్షిస్సుసన్దిప్త్యు వాతయత ||
 ౯౩ || వితక్తిమిత్యయమవాన్మసుతస్యశీషకం శిరస్సన్యమూర్ధా నివరే
 ణశిరః మాతేః | ఊజ్ఞామవాఙ్మఖిరయాని శపాతవేగాదాఘ్రాతుకామ ఇ
 వతకన్యవర్షలత్యాత్ || ౯౪ || అథతన్దిన్వాసవసూనావానర విరామేది
 తమేన్యయథావృతంరణకథాం విజ్ఞాప్యహ్నితరోమాణంరాజానము పరిష్ట
 మానేసుయోధినీ స్తుకోధనతయాభగినిజానిహనిదానయాసర్వామపిశర్యతేం

శ్వదావశ్యరేణయః సాతయే త్వత్సుతస్యశీషకం - వత్తేనైవనహతచ్చిర ఇత్యాత్మనేన
 స్వశ్య మూర్ధానిశిరసిశిర్యకభీష్ట్యోకానా - సుతేవశ్వలత్వాద్వాత్మల్యాత్త త్రై సంధవశిరః -
 ఆహ్రామ కామవేత్వత్వేయై - అవాఙ్మఖిరయాఅథోమఖిత్వేన - ఊజ్ఞాంభువివేగాత్
 సపాత || ౧ || నైవాత్మనినమధక్రియతేమధాన్దై రితిప్రిసిద్ధిరీభావః - పురావద్ధక్షత్రః
 హంజనై వైకార ముచితత్వతససారాధితేన శంకరేణోక్తవిధంవరమపవ్యవస్థాత్మ క్రి
 ష్టచోదితేసిహియ క్తపాశుపతాస్త్రపాతితపుత్రశిరః పాతనేనమమారేతిభారతికథా || ౯౪ ||
 అథేతి || అథతన్దికలత్తాద్యై సంధవహంతరివాసవసూనాలజానైవానరవిరామేసాయం
 జ్ఞా లేచిరమేత్యరణకథాంవృతం నిష్పన్నమనతిక్రమ్యయథావృతం విజ్ఞాప్యహ్నితరో
 మాణం అశ్వర్యాత్పరోమాంచం రాజాసంధమకారాజం - ఉపతిస్థిమానేస్త్రాయమానేనతి -
 సుయోధన స్తుభగినిజాయా యస్యతస్త్వసంధవస్య హనినిశాసనదానముఖ్యకారణం య
 స్యాస్తయాకోధనతయా అత్యంతశోపేనతునాసర్వామపిశర్యరీంత్రాత్రిం - నియోధ్యకా
 మ్యుక్తగంభీరంయద్ధారం భౌభౌజ్ఞానిధానతి భాంకారముజ్జప్రభయామాన రణేదోష్ఠగ

తేనత్వపి - నారద్యప్రేరుదగ్రామహాప్రదమేతదాన్వితీయా - తేతితీత్రందచాష్టానావ్యష్టేః -
 వ్యలన్ద్యభూవేద్యథాః || 2 || యానికానర్వభూతానాంతస్యాంజాగతాః సంయమాత్వాగమా
 ద్రాత్రీర్వ్యానాంసమాధికాలేన్వనవర్చనాప్రసక్తేరితావః - త్రిదశనాధనగర్వాన్వర్త
 న్యసంబంధిన్యపవిత్రాంలప్ససాపి వరణప్రజలచిమరేకేశాపాపవబంధుః - తదానీంభోగ్కా
 లత్వాత్రాసామపితన్వర్తదర్శనాప్రసక్తేరితావః - ఔచిత్రులందకారనిరోధనప్రమేయన్ద
 న్యససూరాణాంబదర్శనాయోగావిద్యుతయప్రభావాధామాహుతిప్రయన్దనైశత్యవిశేష
 జాత్యవర్తతాశ్చర్యస్తన్వతనసూరదర్శన ప్రతిబంజకారావరణాభిప్రాయగర్భత్వాత్ప్రతికరా
 లంకారంపూర్వత్వమయోగబాగావరణత్వాభిప్రాయగర్భత్వాపియమివిధేయం || ౯౯ || అ
 మ్మాన్వతి || అమిమామయన్ద దివసేషు - యన్ద దినానామద్యభిశ్చర్యః - ఆయంపైంధనయన్
 ద్ద దివసపితకాముకః స్త్రీవరాయణః - హింభాన్వితే - యతఃకారణాదిసాదివసరణాత్ప్రవేష
 భజ్యవిభాంకృత్వా - అర్ధంసమాంశంరాప్రయే - ఏవదత్తవాక్ - కామినాంసర్వస్వహా
 వరప్రగణ్యత్వాన్దర్శనార్థకామేషు స్త్రీపుంసయోః అర్హభూతాగిత్వన్దరణాచ్యేతిభావః - ఆ

ప్రభుమేతరావ్యలనదీరుదగ్రా | వసతాఅపిత్రదశనాధనగర్వావరణప్రజంబ
 కురవనబంధుః || ౧ || ౯౯ || ఆమిమయన్ద దివసేష్యయమేవహికాముకః | ర
 ణాత్ప్రవేషజాన్వర్ధంరాప్రయేసాదదాయతః || ౧ || ౧౦౦ || తతఃక్షణాదేష్టు
 టోత్పచోహనంగ్రామసీమోరిజ్యంభమాణః | తమిమిమాంసాంద్రతమాంత
 మోభిదంప్రాప్తిప్రభాభిదావనంబితినే || ౧ || ౧౦౦ || తిష్ఠ దోగిణుణాధనద్య
 తతరంధావన్ద కుశ్మావనత్వాంముంచామికమద్యభోక్తృపృసాలేశోపినత్వత్కృ

త్రాత్తరవాక్యాన్దే నదివనస్యకాముకత్వనమథానాత్మావ్యలింగభేదః - రాత్రయేసాదదా
 యతేష్యేవసాతః వారాంతరేలిపిశబ్దన్వనైరధాక్యలయమిత్యవధంగైశ్శేష్యేతిశ్యేయం ||
 ౧౦౦ || తలభా | తతఃఅపాపాండివప్రస్తాపితఃపుటోత్పచః | త్తాదేవనంగ్రామసీమ్నయన్
 ద్ద దేశస్యపరిక్షార్ధ్యవాగే - ఆకాశభియవతేజ్యంభమాణఃపరమానన్వ - తమోభిన్వం
 ద్రతమాంబమాంయన్ద కాలినీరంబాగ్రాత్రి - డంప్రాణాంఘ్రాయ తదంతానాంప్ర
 భాః - దివసంబితేనేనీ ప్రసూంబాకారేత్యధః - అత్రతిమోనీలాయారాత్రేనైకాల్పస్యా
 గళార్వాంబంప్రాప్తి ప్రభావాన్దనవర్తనాత్తద్దణాలంకారః || ౧౦౧ || తిష్ఠతి || హేదోగి
 త్వం - ల్పియన్దాయన్దీరోభవేద్యధః - హేసుయోధనత్వం ద్రుశతరంబితీఘ్రిం - ధావ
 న్ద్యలయన్ద - హేదక్యావనత్వామద్యముంచామికం నముంచామ్యవేద్యధః - బాక్యపహే
 శారద్యత్వత్కృతేభావన్దయే - కృపాలేశంకరుణాలబోపనాన్తి - నిజాన్ద్యవేద్యధః - హే
 గాంధారాభిశకున - తవరతేకాకథాయన్దే విషయేత్వంకియానిద్యధః - దుర్దేధసాంగ
 బృద్ధినాంఅగ్రణీకర్తః - కృతుతాన్తే - ఇత్యుక్తప్రకారంబుర్యోరకరణం యన్ద్యభో
 వన్ద్యభూటోత్పచః - అబ్రాంతరేలికాశమధ్యే - సన్ద్రావ్యతేనన్ద్యధః - చర్మబన్దీ

శీతం || ౧౦౨ || హైగింబేయమితి || నిజేనాట్రహసితేనాట్రహస్యేనయశ్యంతికంవహా
నిదశానా మాశానాంవిశాంఘానీయస్యసం - దంష్ట్రాగ్రహవై జరాశంభీవణం - అత్రశ్య
హితేషకశుకారాః యేనరమయంహింసిచాయా అపత్యహైడింబేయంఘటోత్కచం - ద్య
ష్ట్యేననతుయద్వైశ్యరణః - కేచిద్భటాఃకౌరవాః - విభ్యోగీతవంతతతమమక్రశుః కురుకుః
తతఃఆమిమిలుః మమ్యః - కేచిద్భటాః అననాపేతుః - రహముమూర్ఖుః - తతఃపాక్షాణ్డ
చుః - కేచిద్భటాఃవిమనంబేనయానం ఆరురుచుః - అనరావృత్యమృతాభిధానః - అరటి
వలమరీః దేహాంగనాఃఆపుః - అరవివపగ్గోదంబభువిభేత్యాదేః సర్వత్రతతారిటో - అ
త్రకేచిద్భటేషురృకారకేవయ లోగిసమీలనానాంకేషు చిత్తలసముఖాన పాగిత్యా
గానాం కేషుచిత్తమానోహరణదేహాంగనాప్రాప్తిప్రమాదసహనానాంచ అనేకైర్యూ
ణామన్యయాత్వాత్కారకవిషకాలజ్ఞారత్యియవిమానారోహణదేహాంగనాప్రాప్తిప్రొప్పి
మాదసహనహేతుత్వాత్కార్యలింగభేదస్యత్రయేనసహకవాచకానుప్రవేశసంకరః అన్యద

తే | గాంధారాధికకాకథారవరణే దుమేదసాదుగ్రణీకణాఃకేష్టి ఘటో
త్కచఃకలుగ ప్రావ్యక్త్యామృదవ్యాంతరే || ౪ || ౧౦౨ || హైగింబేయమమం
సీనాట్రహసితేనాట్రహస్యకాశాముఖంబంష్ట్రాగ్రహవై జరాశంభీవణం - అత్రశ్య
|| కేచిద్భటాః విభ్యోగీతవంతతతమమక్రశుః కురుకుః - తతఃపాక్షాణ్డ
కానారుచుచువి - మానమమరీరాపుఃప్రొమ్మోదంబభుః || ౪ || ౧౦౩ || నభసి
తమభివీక్ష్య ఘోరరూపందిశిదిశిత్రప్రలాయతేనృపాఘం | మరణసమయము
ష్టేలక్షస్త్రోస్త్రసమ్యముఖంప్రయయాకలంబవికః || ౪ || ౧౦౪ || పితృశ్చుత్ర
స్యదవనవాద్యైర్యమక్తమే కాల్పమిదంహిదృష్టం | భీమాత్కభోపిన్వయ
మేషయద్ధేభిమో యదాదీదరిసై నికానాం || ౪ || ౧౦౫ || భిండివాదై స్తో

ప్రభమద్వితీయయోశ్యసంస్కృతిరివివేకః - పూర్వపత్త్రత్వమ్ || ౧౦౩ || నభసీతి || ఘోరం
భయంకరంగూపమాకారః యస్యందోక్తం - తంఘటోత్కచం - నభసితికాశేచిద్భిక్ష్య
స్ససాణాంకౌరవాణామోఘే బృందేవిదివిప్రతిదిశం పూయితేనతి - త్రయ్యధ్ధేశేమర
శీనహయేముష్టేలక్షస్త్రోస్త్రసమ్యముఖంప్రయయాకలంబవికః - వికఃకలంబఃఅపమా
ధాకరేబరమేవతం ఘటోత్కచంవృతిఅభిముఖాయయా - నాన్యఃకస్మీదపితృధాః - అత్రా
భీముఖామనస్యకంబంబవ నియమసాత్పరిసంఖ్యాలంకారః || ౧౦౪ || పితురితి || పితుజనక
స్యచపుత్రస్యచద్వయోః వికః ఆత్మాస్వరూపంయయోస్తయోర్భావః వికాత్వం నామయ
ద్వస్తు - వేదావాద్యైరాత్మవై పుత్రనామాసీత్వాదిభిః - ఉక్తంభోధితంభవంతత్ పితృ
పుత్రయోరై కాత్వంధృష్టంహి - ఇదాసీమితీశేపః - పురాశ్రుతినిధిమిదాసీంతు పితృశ్చ
సిద్ధమిత్యరణః - యద్యస్తా దేవఘటోత్కచః స్వయంభీమాత్కభోపిన్వ - యద్ధేలరిసై
సీకానాఃభీమః భయంకరచ్ఛాసితే - తస్మాదితియోజ్య - స్థేయేనసాగితం వాక్యారణా

కుకంకావ్యలిగం ॥ ౧౦౫ ॥ విండిపాలైరితి ॥ సమఘటోక్తచః - ఉన్మేద్విండినాలై స్తోమస్తే
 స్థూలనాణాలై స్వమాన్వైః స్థూలదయః అయమశేహః - వేదైరాకార విశేషైశ్చ
 ఉపలబ్ధః - ప్రాప్తిమనఃస్థిత్యా - ఉభయేహంవిధానం సృజావాంస్యజైరిత్యధః - ౪
 స్త్ర్యక - శేషస్యవిషయం ॥ ౧౦౬ ॥ ఆమఃకూద్రస్యకాన్మయత్యాదావిషయే - కాన్విపి
 వృష్టశ్చక - అరితాంసై స్వంసామ్నశేషం నామమాత్రావీష్టమిశ్యధః వేదేనర్వంజ
 నూనతియూత - శాలిని ॥ ౧౦౭ ॥ స్వస్మేతి ॥ జుర్యోధకస్యభ్యజినేనా - అద్వైతాస్సారా
 తౌ - స్వస్యతిత్రస్వంబంధినక్షయంనివేశంనాగమత్ నప్రాప - ఇత్యుక్తప్రకారేణమా
 త్వాజ్ఞాత్వా - సమనూహఃకుటోత్పచః - పితృవ్యేషిగ్రభాగరియోధకేన క్తై వేష్యప్రే
 షా - క్త్యాయుధ్య హే ఎవస్యాదుర్యోధనద్వజిన్యాః క్షయంనివేశంనాశంచ - అతాన ఆశ
 ర్వాత్ ॥ ౧౦౮ ॥ ప్రభంగావాసయోక్షయద్రవిశన్తి ॥ ౧౦౯ ॥ తత్రాస్తరేతస్మిన్ సమయఇ
 త్యుత్తరేణాన్వయః ॥ వాహిన్యాకతి ॥ విషఃకుటోక్తచః - క్షణంయథ్యేకచేత్ య

మస్తే స్థూలజాలై శ్చేష్టేగున్మేష్టేభయేషాంసృజాన్విష్టః తావీష్యా
 వృష్ట్యుద్ధిస్తై స్వంత్యాన్మిష్టై తావనామ్నశేషంనవక్రే ॥ ౧౦౯ ॥ స్వస్య
 క్షయంనాగమవద్యుతాలౌ దుర్యోధకస్యభ్యజినేనతావ - పితృస్యభక్త్యన
 నభీషునూపస్త్రై క్షయస్యాతయమానతాన ॥ ౧౧౦ ॥ తత్రాంతరే ॥
 వాహిన్యావనమేనాధకంమోన్యా - పితృశత్యు - క్షణంయథ్యేకచేదేదఇతి
 మేనసయోధకః ॥ ౧౧౧ ॥ ఇన్ధంనిశాంతచిరాంతానా దాతాన్వ
 ధాతకాన్ స్వస్వంప్రాధానాగుణనియాసంభృత సర్వాస్సారోమహి
 రకుమారోబ్రంధారయా మహేంద్రోమహీద్రమివతేనదస్త్రయావశ్యే
 స్వయంజనయేయమితి చిరకక్షితయా మహత్యాశక్త్యా వక్షసినిస్సస్యక్షణ

ద్వంకియేతయ - మేమమనంబంధిన్యాః వాహిన్యాస్సేనానూఅభావేనసనశ్శత్యుతి - అ
 ధకస్యప్రభయద్దనివ సాదారభ్య పాండవైర్వాకై త్వంవిభావః - కింతుమేమదిన్యా
 భువతిభావమివశ్శత్యుతి - ఆత్మనంజిత్యాఅదత్తైర్వాదకావిస్మయస్యశంభువలంబ్యం
 లిపాండవాభక్త్యధః - ఇరు - క్షప్రకారంసుయోధనఃమేనే తర్కితవాత్ ॥ ౧౧౨ ॥ బ్రహ్
 మితి ॥ ఇన్ధముక్తప్రకారాత్ నితాంతంచినానానంతానాత్వమాహాదారకస్యపితృస్యభా
 తకారాప్తస్య దుర్యోధనస్వస్వకావ్రిధానానాం గుణనియాసంభరంభయాసంభృతాస్సేన్వ
 తః సర్వాస్సారస్వర్వోద్భావఃకుటోత్పచః వధనిషయకః మేనకథోక్తః - మహిరస్వనూ
 ర్యస్యకుమారకరణః - మహేంద్రఃవాచవేదబ్రహ్మ ఆయధ్యభ్యధారయామహిం భరంబు
 హీద్రంగిమివ - తెనమహేంద్రేణదత్తయా - ఇయంశక్తివశ్యయేశ్వతా ఆస్వాన్వస్య
 తస్మాన్మనస్యక్షణమారణే దత్తయధావైవేమేకేశేషః - చిరాత్తక్షితయాగుర్తయా -
 మహత్యాశక్త్యానామతియథేన - తంక్షణదావరంరాక్షసంకుటోక్తచ - వక్షసినిగోద్య -

రావైర్బాణిశ్చైరాచార్యం - శల్యంనామమృగం - శల్యై స్తల్లముఖీరివనిబద్ధతమంగ్మ
 శరీరం - ఆతేనతుశ్చక్రతుః || ౧౧ || శ్వామిత్రుశల్యై స్తల్లముఖీరివనిబద్ధతమంగ్మ
 మరః-ఉపమాలంకారఉత్పేక్షయ-సామృద్ధ్యః || ౧౧౩ || తస్మేతి || తస్యద్రోణస్యతస్వాంశరీశే
 అధః-మగ్నః అపగౌఢాః సారాచాః ప్రపదవిరాట ప్రయత్నః ప్రకర్షేణహృష్యత్యాగోనా
 దనాయాతస్యద్రోణస్యవిక్రమక్రియః పరాకమలత్వైరోమాంచానాః పులకానాం అంకు
 రాభివేష్యత్పేషా - రోచంతేన్ద్రబళః || ౧౧౪ || అగ్నిదేవేనసేతి || అథద్రోణిపాషా
 తః ప్రపద్యతాపుభౌ - అగ్నిదేవేనసామరునినా - నిష్ఠీ ప్రసన్నానీతృతం - ఉపదేశవాజ్ఞా
 దితిభాషః - కోదమహావిద్యాధనుస్తాపుణ్య మేవనర్వన్యంయావద్ధనంప్రకాశితతత్త్వాతేన్ద్ర -
 యథాభ్యస్తయావద్ద మర్దిర్యానై పుణ్యమగ్ని రోశోపరం ప్రకటితప్రతరుత్యధః ||
 ౧౧౫ || తతఃకర్తి || తతశ్శర నవభస్మస్యచన్ద్రభగినీకృప్తీ జాయాన్యతస్యద్రోణస్య || జా
 యాయాన్యోచాపవనతుర్ముఖః || హ్యన్యధ తేన్ద్రజనసావాణై శ్చేదనేనచిక్రాచితకృతః వి
 కృతః జుగుప్సితః పేషః ఆకారః || ౧౧౬ || ద్రోణక్రూరపి విఖానాం గాణానాం విమోచనం ఘ్న

పమటికృతపాపారాటప్రపదభూపాన్త్రుతమసేచైర్మాదావై రాచార్యం
 శల్యై శ్శల్యమృగ మినినిబద్ధతమయాతేనతుః || ౧౧౩ || తస్మాద్ధమగ్నానారా
 చా ప్రస్వాంతద్విక్రమక్రియః || రోచంతేన్ద్రప్రహృష్యత్యాగోమాంచానామి
 వాంకురాః || ౧౧ || ౧౧౪ || అగ్నిదేవేనసేన్ద్రమధోధాద్రోణాన్ద్రతా || కో
 దంఢవిద్యానర్వన్యం తస్మాతేన్ద్ర ప్రకాశితం || ౫ || ౧౧౫ || తలశ్శరనం
 భవభగినీదానైశ్చాపవతుర్ముఖోవృద్ధత్వ విక్రాచితవిప్రతవేషయోరపి విశిఖి
 మోచనసస్త్రిశిల్పన విలోభనీయవిగ్రహీకృత యోర్విరాటపాంచాలయోర్వర
 ణోష్ణనయోగపద్యేనతి విబుదపురవిలాసి నీనాంచితోపకటు బిన్యాపిదస్యమా
 థేయంవిచాదిమాపాదయామాన || ౫ || ౧౧౬ || అథతత్ర శర్వచరభజగర్వ

తీనమేవస్యష్టిశిల్పంస్యదినవ్యాచార ప్రేక్షకరక్షేప-విలోభనీయః కామనీయః విఖింసీవిలోభనీయ
 శ్చవిక్రహః దేహః యయో ద్రోణక్రయః కృతయః || కృత్యోగాదభూతతద్భావేన్ద్రః - ౧
 హత్వదేవదాయంపాపితయోరీత్యధః - విరాటస్యపాంచాలశ్శత్రు వదస్యచద్వయోస్వబం
 ధినోవరిణాత్సవస్యయోగపద్యేనమకాలిశ్చేన్ద్రసతి - విదోజుః కిం ద్రస్యకటుమ్పిన్యాశచ్యాపి -
 చన్ద్రమాధేయంసమాధాతుమశక్యంవిమధపురేన్ద్రగేవలీ సినసామవ్వరసాం - వివాదతపో
 మేనై రంపృణయమామహమేనై తంపృణయమిలవాక్యలహం - ఆపాదయా మానలజనయత్
 చామముత్తైశ్శల్యైస్తాపుభావపిపాతితవాక్ ద్రోణాచిత్యధః - అత్రవిరాటప్రపదతుపణ
 శ్యదేవాగ్నసావివాదనరూపేణవర్తనాత్పర్యాయోక్తస్యచాపవతుర్ముఖ ఇత్యావసావంయయా
 పకసాపేషత్యావద్ద మూరింగాః గీభావేనంకిరః || ౧౧౭ || అథేతి || అథతత్ర గురుద్ధరః
 శ్రోతృతీయగర్వభూతోత్కృతస్య భుజయోగార్జ్యేణబలదీప్యేణ సూర్యావితానాం పారితానాం శ్శతా

నాది శృంగై న్నిటై న్నిటాభానైః పాపాంతరై శ్చునికాదరం భక్తుశరీరం యన్మృత్యు
 త్తా - అతఃపరం ద్యౌరగాన్మృత్యుం చతుర్విధానాం - ఉత్పన్నం తేన మహాతేన శ్చైవేద్యైవై
 తై - సానికారాత్రికవిదానాదనాం అదశకానావస్థాం - అక్షవివేక ప్రాప్తవం - పరమాత్మా
 మాత్రాత్రికస్వరూపః || ౧౧౭ || రచ్యంతి || తదనురూపకుటుంబస్త్రినాం పత్రవాకానా
 నాం న్నంకరణం పస్త్రతాదరణే తోష్యం జనకభయ-కత - వానరవికల్పజాగాం
 బాహుమకులీతేజసి సూర్యసమరూఢం ప్రాప్తవిమలయః ఆకాశయేనతథా క్షుత - ప్రి
 షకస్యనిత్రా రోగస్య న్నర్మరాత్రం నిత్రా త్యోగస్య పద్మయోస్సాధారణీభవకానాం భంజ
 న్యస్యయోగ్యబాహుదళాః - ఉదాత్తామితేన శ్చంభవాదిదానః - అరుచిమలరగ్యాయసాస్త్రా
 సాంధ్యకానెత్యాజ్ఞాం పరికృత్యైః ప్రియవిబలైః - అమోఘపథకాంతం యుద్ధభరి - యా
 మధిఃపునః రక్షనవృత్తానుపజ్యేయమణి రక్షపద్మానిలంకురయంలోజయంతః పరమ
 వక్త్రమూరః శ్రీకృష్ణవాసవకుమారః ఆద్యవతావాదీయేషాంతే క్షస్త్వబాహనకూంసూరేవాః

నిస్వాదికపర్వశ్చంగ తిలభంగవివాటితరీరానంభ్యారామి పెణాధిరథా
రాముస్సృజంతీసాని శావినివాళదశామూఖవిజేత ॥ ౫ ॥ ౧౧౭ ॥ ౮౪ నవా
కేకుటుంబినిసాంనన్నంకరణే మహానీనమారూఢవిహేయసికోరే నిద్యాంరేధసా
థారణీభవదరుణిమధ్య కృణిభునై రాయోదన భరణీరుధిగధునీబుంకేరు హా
ణ్యూహారయంతో ఘటోశ్శైవవిరాటపాంచాల పంచతాప్రసంగివె రరా
రచయ్యాగురోరాయాహేతతు ముగీతాక్షరంపరిమాఙ్గుకామకవచన మేకంబ్య
యబ్యతాంభవతేరి ధర్మ హాకమమహాలయంతో వసుదేవవానవమహా రావ
యః వేదమహస్త్రికృష్టస్య తృప్త మృమ్మన్యవరూధిసీమిదానీం వారణాధీరిణీం
ప్రచేతనమివ పయోధరపరకరాంపురోథాయ శ్శృశంఖశృగుణంకంఖర్యుపరి
పూరణేన దుర్వహాటగర్వంతకౌ రవసేనాపకశిమిజగ్త్రి ॥ ౫ ॥ ౧౧౮ ॥ కో

[illegible]

దేవుడహ - అభివక్తుః అభిముఖంకచ్చంతిన్త = రూపకౌపమ యోస్యస్త్వః || ౧౧౧ ||
 కూపేనైతి || తావ ర్దదానీ-కౌపేనకుటిః భయంకరఃసభీమఃపితై గజకుంభః కుంభయో
 నేదోగ్రాహ్య - నామ్నికుంభ యానిరితనంజ్ఞాయాం ఏకదేశోపేనకుంభేనౌక మాత్రమసి
 దావృణామత్వేనా స్వీకృతోభూదిత్యుక్తహే తోఃపత్వరఃద్వేషః అస్మాన్వీతీమస్పరివేత్వ
 త్వేదే-గదయాగజానాంకుంభాక అభాదోఽపీతభంజయామాన|| భంజింక ర్దరిలుజ్జే || ౧౧౧ ||
 ఇతి || ఇత్యుక్తప్రకారేణ - తత్త్రయమధ్యరంగేతాంద్రస్థమృమ్మ నరూఢినివిమాధినం - కరి
 ఘటాంబుజంబం - పాటయతాభంజయతా ఘటోత్కచస్య జనకేనభీమేన - దో గసు
 రభ్యక్షిత్వత్థామృత్సమానం అభిన్నంనామ అశ్వత్థాపేతి సంజ్ఞాయస్య తస్మిన్ || జ్యో
 విజాననవేత్యాపి నానమాన శబ్దస్యనభావః - హస్తినిగజై - నిపాతితనతి - తత్త్రకరిఘటామ
 యే - దోగ్రాహయనామ్ని హస్తినితివాయాజవా - ప్రచురఃపచులఃపదఃపలగర్వః దాన
 జలంబయస్యసః - స్వచశంస్వేచ్ఛంయధారథా స్వస్యవశాంకరిణీచలనువతఃతదిత్యుచపరీ

వేనతావచ్ఛుటిల సృభీమఃకుంభానభాదో ధీద్రదయాగజానామ | నామ కది
 శోపచకుంభయోనేరేతైర్ధృతీభూపితిమస్పరిన || ౧ || ౧౧౧ || ఇతితత్ర
 తాంకిరిఘటాంపాటయతా ఘటోత్కచ జనకేన దోగ్రాహయతస్యనామ్ని హ
 స్తినినిపాతితనతిప్రచురమసిన్ స్వనశామవతీశుభిలరమచీదేదీప్యమానమన్తకో
 యచస్వత్థామాహత ఇతిభమతనంబనిగజైతం కణాకరుంతుద మధ్యణమా
 కణ్యవై వణ్యా భరితవదనంసుతనాశశోకమో హేనపరిత్యక్తచూకయం
 ధంశితశయం భారద్వాజమాలోక్యవృష్ట తరభీర్వృష్టద్యుమ్నా నిజపితృబం
 భనస్తృతిజమ మారుమా నర్వరమేత్య హంతుముదయన్తు || ౨ || ౧౨౦ ||
 ఏకేనఖడ్గంబుగ్రహదస్యనూమః కరేణచాన్యేకరచంగృహీత్వా | విలూయన్గ్ం

శుభరైరైరత్కంసకభవదై మణిభిః కిరీటగతైరంతగతయా క్తికై శ్చదేదీప్యమానఃమన్తకః
 రంయన్వతీభోక్తః - అయంఅశ్వత్థామాదోగ్రాహతః తస్మామకగజత్వహతిః - ఇత్యుక్తప్ర
 కారం - కణాకరూరరుంతుదంమమణాఘాత - భమతనయ్యధమరాజస్యగదితచవనం
 భ్యణాంసమీపంయథాతథానమీషఇతియావత్ - అకణ్యకవై వణ్యకనవిరుద్ధతాంత్యాభరి
 తంపూణాంవదనంముఖంయన్వతిథోక్తం - సుతనాశశోకేనత్రప్రవిచ ల్లిమఃఖేనయోమోహాన్
 ప్రవికార ప్రేనపరిత్యక్తచూకః యేనతతాదృశఃకయఃహస్తః యన్వతిథోక్తంధంకిరితర్వా
 స్తరణేశతదతిశయం - భారద్వాజందోగ్రాహమాలోక్య - వృష్టప్రచాలతినంతుష్టేభీమః య
 న్యతిథోక్తఃవృష్టద్యుమ్నః - నిజస్యపితుః దుగ్రహదస్యబంధనస్య అజానకారి తస్యన్వైతేస్త
 రణాత్ - జనఃబన్తయస్మాన్సద్ధాక్తయా - రుమా కౌపేన ఉపలపితః - న్వరం ఏత్యా
 గత్య - హంతుముదయన్తు ఉద్యుక్తోభూత్ - యజ్ఞే కతకరిణో || ౧౨౦ || ఏకేనతి ||
 బుగ్రహదస్యనూమఃవృష్టద్యుమ్న ఏకేనకరేణచగ్రీదేన ఖడ్గంగృహీత్వా - అన్వేదనస్యేనకరేణ

పంచద్రోణిఖాంచగృహత్వాశీర్షంశిరిః-విలాయత్ప్రస్థం-గురుమధ్యముంద్రోణి-ద్రా
 క్షశీమ్రం - అంతఃపంథంశివ్యంసమీపేవతాచూనంప - అయంచకానలకరోభవిరోధాధా
 నః || ౧౨౧ || తపతి || తపసుతత్తావృశంలూతై కజుగుస్సిరంతారస్యసిద్ధ్యధనిశమ్య - చూపాతి
 రేకేణోపావిశయనకలుషఃప్రభృః - కృపశృభగిసికృపేతదపత్యంతాగినయిఆస్యధామా - ఆ
 గ్నీయమస్త్రం - అముచత్ప్రయుక్తవాక్ - తస్మిన్నాగ్నీయాస్త్రే - షసైనికానాం
 ఆహూతీశలభతాం ఆగ్నిపరయాకుటపశేషతౌల్యం - లభయేత్తథస్త్రే భూతేత్యర్థః - దివ
 చూలంకాశః || ౧౨౨ || తతః || తలంఆహూతీభస్మీధావానంతరణురాధీర్వరనూనసాలబ్ధ
 సేనముక్తస్యప్రయుక్తస్యబుచ్చ్యస్త్రస్యరాసాతెనసా - శృశంశిష్క్యతేననిరాకలేన - గురు
 నందనస్యఅశ్వధౌమ్నః - ప్రేతసాహంఆగ్నీయాస్త్రేణశా - బాహుసూర్యం మంయ

గురుమధ్యముంద్రాగంలేన సుచంకలయాంచకార || ౪ || ౧౨౧ || తత్తావృ
 శంతపసుతాచవధం నిశమ్యకోపాతిరేకకలుషః కృపభాగినయి | ఆగ్నీయమ
 (స్త్ర)మును చత్వరసైనికానా మహాహిణీసలభతాంలభయేత్ తస్మిన్ || ౪ ||
 ౧౨౨ || తలస్సురాధీర్వరనూనముక్త బ్రహ్మస్త్రీభానావృశధిక్కితేన |
 అస్త్రేణ సార్థంగురునందనస్య మందాచమా నద్యుతిరాసభావః || ౪ ||
 ౧౨౩ || దృతరాష్ట్రస్యతోషి గేహమాగాద్ధిగది హంతురదీపదీపదీప్తిః | శ
 కీకృత దామకర్ణ నాసాన్యహణ్మూఢైస్స ఘటోత్క - చాశ్వవర్జాత్ ||
 ఇత్యనంతభట్టస్యకృతౌపంచపుధారతేదశమస్తబకః,

మానాశ్చీణభావంతేమ్యునిస్తేజఃస్యశృభాక్తః ఆనలవతేత - అస్త్రంకతవృత్తః - అస్త్ర
 సూర్యస్యాస్త్రగమనెఆగ్నీయాస్త్రసాహిత్యవణానాత్పహూక్షిరలంకాశః || ౧౨౩ || భృత
 రాష్ట్రే || సఃభృతరాష్ట్రేసుతఃమర్యోభమోపి - దినేఆహిణీదీపాంతురస్యే వదీగదీనాద్రోణ
 సైంథవావివర శోకేనఅతిహ్లానాదీప్తిః కాంతిర్యస్యతథోక్తస్త్వ - ఘటోత్కచస్యనబరి
 ధిసేఅర్చనాం పాషాణానాంవర్జాత్ - శకరికృతంఖండితం బాహూచకరౌ చనాసాచదా
 చుకణానాం యేహంతై ర్మృదైస్సహ - గేహంశిరిరంత్రత్యాగత్ ఆగతవాక్ - బౌ
 షన్మందసికమ్ !.....*

ఇతిశ్రీనదాశివపదారవిన్ద వన్దనకన్దశితా వన్దసాన్ద్రస్యకురవికులచన్ద్రస్యరా
 మఃదీన్ద్రస్యకృతౌపంచపుధారతవ్యాఖ్యానేలాసాఖ్యానేదశమస్తబకః.

వి కా ద శ స్త బ క స్రా రం భః

అశ్వమృతి || అశ్వమృతాభాసముద్రేమిత్తైఃపివిష్టైః - అన్యగానానాం క్షణ

దీనాం - కురుపాండవసై న్యజన్యానామితిశేషః - పూర్వైఃపివాహైరివేత్సుత్ప్రేక్షా - శోణితం
అరుణీకృతంఅర్థంబింబంయస్యతస్మిన్ - పూషణిసూర్యఉదయతినతి - భృతరాష్ట్రసూనుస్తు
ర్యోదనః - కర్ణంసెయాయాఃఅత్తి యాయాఃఅదిత్యస్యసరణౌనాయకత్వపదవ్యవర్థః - సు
వర్ణాఘటేషు కనకకుంభేషుయానివారిజిజ్ఞాసిత్వైః - అభ్యసించత్ సేనాపతిమకరోవిత్యధః
వసంతతిలకా || ౧ || ఆరామితి || తస్యకణాన్య - అభిషేకకాలేషపరిపూర్ణీర్వోదరి-తపనీయకుం
భఃకాంచనకలశః - ఆపర్ణి తద్రుచేషః-అత్త ప్రభవస్యనిజపుత్రస్యఉత్తమాజ్ఞంశిరః - ఆఘ్రా
తుంసమూషయాతస్యసన్నిధిమాగతస్య - సరాజానాంపద్మానాంబంధోస్తుర్యస్య-అథాఞోభాం
అత్రానీతవిస్తారయామాన - కణాన్యకృత్యపుత్రత్వాత్తదవృత్తేపుత్రవాత్సల్యాత్కణాశీర్వా

ప || అశ్వమృతాభి మితితై రన్యగానానాంపూర్వై రివైదయితపూషణిశోణితాం

శి | సేనాధిపత్యవరణౌభృతరాష్ట్రసూనుః కర్ణంసువర్ణాఘటవారిభిరభ్యసించ

త్ || ౧ || ఆరామతానీదంషేకకాలేతస్యాపిష్టై ర్తపనీయకుంభః | ఆఘ్రాతు

మాత్తప్రభృతౌ త్తమాంగంసమూషయాతస్యసరోజబంధోః || ప || ౨ || దిజ్ఞులక్ష్మ

లకుమారేశయితేసరీంద్రసాఖప్రిసుప్తిక మహాపటహరివేణ | కరోబలసకరశ

తీతత కాలపుష్టోజస్యస్థనీమధరభేనజవాజ్ఞ గాహే || ప || ౩ || తావత్ప్రేమాంధ్యజిని

శ్వరోషపదస్యద త్రప్రభవప్రదేశే | పరిస్ఫురత్పట్ట శశక్తి యష్టి శరాసతూ

స్రాణాయసమాగతసూర్యత్వైససువర్ణకుంభఉత్ప్రేక్షితః - తతశ్చాభాజన్యైఃపివాహైర్కత్వే
నబుద్ధోలాక్షణికఇరిధ్యేయం - సచాత్రసభవరరాజేత్యధా ఇత్యుపమా - తస్యశోభామిషశో
భాందధాతితత్వవృశధర్మా యేపినిదర్శనా వాతయోరభిషేకకాలఇత్యాదివిశేషణనై య్య
ధ్యేకసరాహతత్వాదధికమన్యత్రానువంశేయం - అతానీదితితమోత్పన్నజిజ్ఞేసిచిన్మృద్ధిః - ఉప
జాతిః || ౨ || దిగితి || అథఅభిషేకానంతరం - దిశాంమూలమాదిర్యై స్థలచక్రవాలఃసస్యకు
మారేశయానాం గుహాసునిద్రాణానాంకేసరీంద్రాణాంసింహశ్రేష్ఠానాంసుఖం ప్రసిద్ధం
వృద్ధితితథోక్తః - తస్మిన్ద్రాభంజకఇతియావత్ మహాకపటహానాంవాద్య విశేషాణాంఆర
వఃయస్యశభోజైన - బలేనచతురంగేశోపలక్ష్మిశఃకణః - రభేనబూత్ జన్యస్థలీంయధ దే
శం - కరేరతోతంతరసంధానమోక్షణాభ్యాంకంపితంకాలపుష్టంసామధువర్ణస్యతథోక్తస్సక్ -
జగాహేప్రవిష్టవాక్ || గామాతేకతఃరిట - వసంతతిలకా || ౩ || తావదితి || తావత్తదా
సీమేన - పరేమంపాండవానాంసంధివ్యాధిద్వజిన్యాఃసేనాయాః ఈశ్వరోధృష్ట మృష్యాపి -
వలతఃస్ఫురంతఃప్రీతాశమానాఃపట్ట సాశక్తి క్షయఃయష్టయఃశరాసాః చాపాఃతూణీరానిషం

గొ:శరా: యేషాంతై: - బలౌఘైరుపలయేశ: - పశీధనపశీవేశేయద్ధభువి - పదంపాదంస్వ
పత్తసహితవాక్ - చదాతే:కణాంబిక్షాదజ్ఞాతి: || ర || చమ్యతి || తదమపగల్బాయద్ధకుశ
లా - సారమ్యా:కౌరవసాండవసేనయో:ద్వయాయగ్ధం - ప్ర్యామనిస్త్వై:వాప్రమ
చ్చి: పాంసూనాంధూళీనాంపదఘట్టనోత్థానాంపుంజై:రాశిభి:కరజై: - పాశ్కపూర్వమేన
శుద్ధాం సేష్యపామపి నిమజ్జామపితిచ - సిద్ధసింధుం ఆకాశగంగాం - అపాహ్లామ్నా
హంతపగతం అపాంజనానాంసమూహ: ఆపంయస్యాస్రభాక్తామితచ - వ్యతమౌత్తచకా
రేతియత్ - తతత్త్వచిత్రంతనోత్యైప్రూర్వాత్కతకారిణో అత్యాస్పర్యం - ఆత్రశ్శ
పప్రతిభాత్థాపిసయోవిరౌధా దానవిరుద్ధకార్యోశ్చైత్రీయాపిషమపశీధేదయోనేకవాచ
కానుపశీవేశనంకర: || గ || సాదాతమితి || పదాతీనాంసమూహ:సాదాతం - వాదాశంసదా
తినమూహం - రథానాంసమూహ: రథ్యాంరథినసమూహాభితియావత్ - ఎవమగ్రేరిరథ్యాంచ
గజానాంసమూహయోగజతాహం సైకం గజసమూహంచ - అశ్వీయంఅశ్వసమూహ:అశ్వీయం
అశ్వసమూహంచ - ద్రాక్షస్తుతం - కంపితామహీయస్త్రిస్తథా - ఆధిగుర్వాన అభి

వీరకళై నృత్తామైః ॥ ప ॥ ౪ ॥ చమూద్వయూపాతదనువగిల్పాన్మత్తై
 ర్వ్యోమనిపాంసుపుజైః । పూగేమకుథామసిద్ధ సింధువిచిత్రమేవమృత
 నోదపాపాం ॥ ప ॥ ౫ ॥ పాదాతంపాదాతంరథ్యా రథ్యాంచమన్తికంగజ
 తా ఆశ్వీయంచాశ్వీయద్యోగభిమద్యాకంపితమహేశం ॥ ప ॥ ౬ ॥ వి
 త్తిధిసేనా మఖివీర్యకూపాద్విష్ణురీతాద్భుతసుతేనచాపాత । విజృంభమా
 నాంతరసాగుణంస్థం వియత్సమప్రసవశశాకప్రాణం ॥ ప ॥ ౭ ॥ కురుచమూ
 పతివాణవి దారితాదుదపతన్తణయః కరిమస్తకాత । సుతపసింహానానాదు

ముఖం భావతీస్త్ర - ద్భుద్భయధామేతిభావః ॥ అభిపూర్వాద్భ్రష్టతః కరణరీతిః - పా
 వాతమిత్యా దావజ్ఞానయశ్చ మూలకథేతద్ధితాః - గీత్యాద్యా ॥ ౬ ॥ విదీర్భిత ॥ వి
 రోధీనాం శరూజ్ఞానసేనాం అభివీక్ష్య తెనాపాత్ - భావనుతేన కథేన - విష్ణుభావ
 తంకా రితాత్ చాపాత్కాల్పస్థాత్ - విష్ణుభావణం పరభావనం - స్వగ్నీయం
 గుణంశబ్దం - ప్రాథమకథంకంబు స్తమవియదాకాశం - సకాకనక్షమతేస్త్ర - శక్తి
 వేతకరీతిః - సంబంధేనబంబం భూపాతికయోః - ఉపజాతః ॥ ౭ ॥ మర్శిత ॥ వి
 రుదమా పరివాకథేన వాదైవ్యదాతాత్ పాటితాత్ - కరీణాంపాండ వజ్జానాం
 స్తకాతీశ్వర ఇతిజాతావేకవచనం - మణయఃముచ్చాళూని - క్షయమణయే సూర్యాయ - స
 తేనత్వత్పుత్రేకకథేన విల్లీనాండత్రానిజానాంస్వీయానాం ఆప్యదానానివాసానాం
 శిరసాండవకాంపాటనాత్మికాం - విధిజేతపాలేపాటితానామిత్యాల్పదుఃఖేన - వినిజే
 దయతుం విల్లన యతుం - కిలేతవరా వనాయాం ఉపపక్షా ద్భ్రష్టతః ॥ ౮ ॥ అపూర్
 వత్వత్వవేతకరీతిః - చక్రీకలంబిత ॥ ౯ ॥ అపూర్వతః ॥ అపూర్వకాన్యకాత్మే - పక్ష

ధావము ప్రికారందక్రానికృతానివిలాసి యస్యాంతథోస్తా అరాలినాంశరూప్తాం నందం
 ధినిభేటానగోఘకపక్షిః ధీస్థయింప్రీత్యజ్జాతేద్యుజిఃఖం ఎతత్ప్రియమేవ అవకగఃతుమ
 భూశ్యానిపుంజితస్తాత్ - స్వదక్షయాపాధకత్వేన - అనూకాపాక్షాగృహీతుం - య
 మర్యకాలయ చాలిసిసానేకరంధ్ర వతులవైణవయంత్రవిశేష ఇవేమ్యుత్పేక్షా - అంభా
 సేరరాజ - భానలికతకరిలిట్ - అత్రమృతికాలికభయజ్జాతదానాంప్రాణనంగతానాం
 అవకరీశ్వరూపణన శుద్ధధాన్యత్వరూపణవత్తేరేకదేశ కవి-రూపకస్యైవ త్పేక్షోజ్ఞోవక
 త్వాత్త ద్దాకంగాంగీధానేననకరః ॥ ౧౧ ॥ సంకరావకర స్తుయంచాలినితరణః పునూనిపున్య
 భయత్రాప్యమరః - ఉపజాతిః ॥ ౧౨ ॥ తదన్వితః ॥ తదనమ్యమణేస్సుహంసరణః - దాతా
 నాంజ్ఞేననశ్చినో పాదచారిణాంకదంబకంసమూహం - దృఢావిష్ట త్రిమరణాపతయేనతథా
 త్తం - వృధాతీఅకరోత్ - విశ్రాన్తాన్తధాతేః కరణలిఖత్ - నిహానాంజా రోహణాం
 కులంసమూహం - అత్యంబంధిమహేమరణదంభిమస్యాస్త్రీతి అవివిహేవివ్యధాత్ - రధికాన
 పిండుపుర్యాః పంధాసంగచ్ఛంపితి పథికాకృత్యధాత్ తివిధానవ్యవధిత్యధః - క్రుతవి

మదఃకాంక్ష్యకుణ ముచినివేదయితుంల ॥ ౧౩ ॥ అనేకధాదత్రవిలాస్య
 వాడైరరాలిభేటావళిరాబధాసే । భీవ్రీశభదావకరాన్తప్రహీతుంకపుధత్త
 యాసూన్యచాలిసిసా ॥ ౧౪ ॥ తదనువాణజ్జైర్మ్యమస్యతోఘృత
 విసత్తినకర్తరంబకం । అవివిహేదినిమాదమలమృతధాన్యమపురీషధికాకృతి
 కానపి ॥ ౧౫ ॥ అగ్రేనరః కణహతేమకచ్చిద్యుజిః ప్రివిష్టురవిరగద్ర
 మాగం । నిలింపచాటుశ్రుతిపుష్టదేహునిగంప్రమిష్టేర్ననకించితైర్న ॥
 ౧౬ ॥ ౧౧ ॥ పుష్పప్రదానేన బుధదూప్రవగేశాంతే మరాణాం ప్రధమంవ్య

లంబితం ॥ ౧౦ ॥ అగ్రేనరః ॥ కణహతేమకతానాంమధ్యభిత్వధః - కన్యదగ్రేనరః
 నిర్భీకత్యేన పురోగామితిపాతుభవవేషణంబటః - రవేస్సూర్యస్యవింబస్య రంధ్రమాగం
 ప్రవిష్టస్యన్నేవ - నిలింపానాందేవానాంచాటుశ్రుతిత్యాస్త్రుతివాక్యశ్రవణసపుష్టః ప్రవృద్ధః
 దేహః యవ్యతథోక్తస్య - ఉచైర్పూర్వకంకించపినిగంతుం నెప్తేన్యసశకాక-ళుష్టః
 కతకరిలిట్ - అత్రసూర్యబింబనిగం మనశ్చైనంబంభేపిలవసంబంధాక్తిరూపాతికయాతేః
 అగ్రేనరత్వనిలింప చాటుశ్రుతిపుష్ట దేహత్యేరూపానేక పదార్థక హేతుక కావలింగేనా
 జ్ఞీ వితత్వాద్ద్యయోరంగాంగీధానేననకరః - ఉపజాతిభేదః ॥ ౧౧ ॥ పుష్పతి ॥ పుష్పాణాం
 నూతనసురవరణసంజాంప్రదానేనహేతునా-బుధదూప్రజాంకల్పవ్యత్యేణాంవగేశాంకచిత్రాం
 తే ఉపకరణతి - పుష్పనూన్యేనతియూపత్ - అమర్యఃఅస్యరసః - ప్రధమంవ్యతానాంఅమ
 రాణాంనూతనసురాణాంకంతాత్ - మూలాంపూర్వంవరణేనిష్ఠాం - మారెనబలాత్కారేణ-
 అవకృత్యతదాయ - అభ్యగ్రసురాకనూతనసురాక - అవ్యగ్రత వృతవత్సృజణాతేకద్ర
 రిలిఖ్ ॥ అతిపరిచయదోషః కన్యసోహంకిషానానవనవరణరాగీప్రాయశోలకవివ-ప్ర

భవం సంప్రసవ్యలోకై కవంద్యస్య కుసలకథాభిహారః, వింభాతినాన్య ఇతి నా యా నిజా
 వే-అత్ర సురతమాణాం పుష్పహాస్యత్వానంబంధేన నా-భా-విరూపాయాః-పరాంగనానాం-ప్ర
 భవస్య తామరకంఠమాలాపహరణానంబంధేనంబంధోక్తిరూపాయాశ్చ లిజ్జా కైరింగా గీభా
 వేనసంకర సేనరణానిసూతావటూతనంధ్యయా ఇతి వస్తుప్రసంగతరలంకా లిజ్జా బ్రహ్మచరీ-న-చా
 తిః || ౧౨ || తత్రాద్య శనితి || నవభవత్తత్రాద్య శ-వృ-తరచిభవనస్సుశ్చపుత్రస్య భుజయోగం-మా
 సంప్రతాపనమ్యగ్నిక్ష్య-నర్వేమారిపూణాంబుషునేత్రే మురణతలయద్దదేశే వీణింజబంపిత
 బ్యాజో-మనస్సు - చ కా తో-వ్యర్థః - ఏకంవామేంద్రంబిందంవనమానస్య-ప్రీత్యష్టస్వరూపిణా
 విష్ణుఃనేత్రంబావనంసూర్యశ్చ - పరిమోదేననందేనసంభవేమేరురంజనాణామేవానీత - అ
 త్ర కృష్ణ నేత్రస్యరిపుద్యగంతిపాతిసోపి-ప్రమోదచరిమేరురభ్య విరోధస్యసూర్యాత్పర్వత్యైనా
 భాసితరణాద్విరోధాభాసః - పుత్రోత్కలకాశ్చపిప్రానందకరత్వాదిత్యభిప్రాయః - వసం
 తతిలకా || ౧౩ || రి క్తభి || సిద్ధావాంగంధర్వాణాంబదేనమౌనిశితేషాణాంవగేకనమూహ్య
 వీరస్యతస్యకణాస్యమాధ్వికాగిరిసి - ముక్తా వముక్తా వద్వప్తా వ - వీహ్నియాం-విరూపాసః - అ

తానాం | మారెనకంఠరాదవ మృత్యుమాలామవృణ్యతా భ గ్నిసు రానమర్యః ||

వ || ౧౨ || తత్రాద్య శంతరచియా భుజవంపిమానం వంపీక్ష్యనర్వరి పుద్రయ

వభీతాశ్చ | అసిత్ప్రమోదపరిమేరురమేక మేవవామేతరంజనలీననమా

వినేత్రం || ౧౩ || రి క్తేపుష్పైస్సిద్ధ గంధర్వవర్గ ముక్తాముక్తా వ

మాధ్వికావీరస్యతస్య | ద్వావేవాభ్రద్వీకదాగోష్ఠిమధ్యపూషా చంద్రా

పుష్పసంతాపభూతామ్ || ౧౪ || వియత్ప్రదేశ్యాస్విత్తైఃకరోరైర్జురా

భాశ్చుష్పాజీతావంపుష్పైరి కైహాస్యేతి - ఆప్రేతకాశేనీతానాంద్యో సదాందేవా
 నాంగోష్ఠాప్రభాంబాఃమధ్య - పూషాచంద్రోసూర్యాచంద్రమసాద్యావేవ - దేవతాద్వం
 ద్యోచేత్వాకారః - పుష్పవంతోనపుష్పపుష్పవత్సంజ్ఞావితవలభూతాం - అత్ర పూర్వవదలం
 కారోద్ధసిత్వ - అత్ర రి కైపుష్పైస్సిద్ధ పాథ్యాదివగేకాదిపరీయః అన్యథావిద్యాభరాది
 దేవానాం పుష్పహాస్యత్వానంత్యోసూర్యేంద్యతిరిక్తానాం నర్వేమంపుష్పవత్పరిశేషీకరణా
 సంకతేరికవినసిద్ధ గంధర్వముఖై ర్విరితపారస్త తీయాంతః పూషాచంద్రా వితిత్ర భూంతపా
 రేనానన్ద తభివధ్యేయం - తానిసిద్ధత్రం || ౧౪ || వియత్ || గ్లస్యనంబి ధిభిక్
 రోరైఃదారుజైఃవిశ్వాభైర్యాజైః - తప్రీహరభీత్యేతియావత్ - అబ్జం భుస్సుర్యః - వియ
 తేఃకాశశస్యభిదేశాత్ దూరంబుద్రావలాయితవాత్ - స్రువ-అన-శయ - ప్రాంతరధ్వం
 విహయరధంపాదై రవేతేభాః - మోచేత్ నవదైర్మజరా నయది - అన్యఅబ్జ బంధోపాదా
 శ్వరణాకిరణాశ్చపాటలిమాసంబరణ్యం - అచిరాత్ తత్క్షణదేవకథాభిజేత ప్రాప్తయ
 నప్రాప్తయ రేవేత్యభాసః - భజత్వైగోజిజ్ఞో-అత్ర క్షేపభి త్రికాభేదాధ్యవసితపాదాంజ్ఞా
 న్యభానపజత్వోరవేర్ధావన నిశ్చయాదధావత్తిర్వామకృమాణాలంకారోతి శయోమ్యజ్జీ

విశిష్టాద్వయారంభాంగీభావనంకరః - పాటలిమాతిరేకమిహారోకా వాచకపదసాకాంక్ష
 త్యాత్మాకాక్షిన్యాంసాన్యార్థభేదవివక్షాన్యత్తాన్య అముష్యేతిపదానుషంగాన్యోపేక్ష్యః -
 అస్తాన్యభావదర్శనాద్విపరీతాః ॥ ౧౫ ॥ తరణేరితి ॥ తదానూర్వాస్తమయనమయే - త
 రణేహ్యర్థస్య - కిరణైరనుజానారంజితానాంపయోముచాంమేఘానాం - పటలంసమాహాః
 వ్యోమ్నిఅకాశే - పిపాచైశ్చరకాలంభోక్తుమిచ్ఛాబుభుయేతయాహతువా - అహవాత్పూ
 రుపారీడవయధ్దేహత్ - ఉపాత్తంశంగృహీతం ఆధికంమాంసమివేత్యుత్ప్రేరే - బభాసే -
 ఔషధ్యందసకం - నామనైతాన్యభేదః ॥ ౧౬ ॥ అవరోపితజ్యమితి ॥ అదవస్యవిరతాసా
 యంకాలే - అవరోపితాకోటితన్త్రంసితాజ్ఞామాన్వీయన్యతథోక్తం - కణాన్యకార్తుకంధ
 నః - భయాత్పరితాండిశాంలంతరేమధ్యే - ద్రవతాంపూయమానాం - అరాధిభర
 ణేభజాంశత్రురాజానాం - అవలోకనాయవేత్యుత్ప్రేరే - చినమృతాంసమృభావంవిజహా
 తత్వాజ - ఊర్ధ్వంఉద్ధీప్తాభూతమభూదిత్యర్థః - మంజుభాషితే ॥ ౧౭ ॥ అప్రాప్తేతి ॥ స
 భానుసూనుకణః - తుశబ్దోవ్యర్థః - అప్రాప్తాంలగ్నానూతనానవాః భీష్మద్రోణ

వహరంద్రవమబ్జబంధుః । అముష్యనోచేదచిరాద్భజేకపాదాఃకథం
 పాటలిమానమేవ ॥ ౧౬ ॥ తరణేకిరణైస్తదారుణానాంపటలంప్రాయమ్ని
 ఉయోముచాంబభాసే । చిరకాలబుభుక్షయాపిపాచైరధికం మాంసమివాహా
 వాదుపాత్తం ॥ ౧౭ ॥ అవరోపితజ్యమధకర్ణశార్కుకంవిరతాదినన్యవిజహా
 వినమృతాం । అవలోకనాయపరిదంత రేభయాద్ద్రవతామరాధిభరణీభ
 జామివ ॥ ౧౮ ॥ అప్రాప్తనూతనశరత్కలిప్సవైవైగ్రహంధదృష్టిభి
 రనుక్షణమిక్ష్యమాణః । దుర్యోధనాగ్రకరసంవళితాం గుళికఃప్రావిక్షదా
 త్మకటకంసతుభానుసూనుః ॥ ౧౯ ॥ పరేద్యుఃపరీస్ఫురితకమలచక్రపూహే
 పృథాకశమానపత్రికులనంచారే ఉగ్రతీవదనంజయతేజోవర్షవేభావిప్రకృశ
 ఇవప్రభాతనమప్రాచుర్వపతినతి మధుమధనసాంధెర్క ఘవత్కుమారస్యవ

యదృశకాలికభిన్నాద్వియోమత శరక్షరయఃశాస్త్రవచానప్రణానియైవై - అతవివస్వనై
 నై లోకత్పఃఖిః - అన్వందాఖిఃకృత్యాన్నిశ్చలాఖిఃదృష్టిః - క్షణక్షణేఅనుక్షణం - ఈక్ష్య
 మాన్వక్ - కించదుర్యోధనస్య అగ్రకరేణసంవళితాన్యహితాలంగుళిఃస్థిక్తాయస్యతథోక్త
 స్వక్ - నవ్యరత్నైతికవప్రత్యయః - అత్తనఃకటకంజిరింప్రావిక్షత్ - విశతేకతేజోరిలుభో -
 అత్రనూతనబాణప్రణానాహిత్యవితేషణగత్యా అనుక్షణసిద్ధుందదృష్టిరీక్షణహేతుత్వాత్ప్ర
 దాధాహేతుకంకావ్యలింగంవసంతతిలకా ॥ ౧౯ ॥ పరేద్యురితి ॥ పరేద్యుఃపరస్మిన్కొదినే - పరీతేస్ఫు
 రితాసంచరంతః పృథాకశమానావాకమలానాంచక్రాణాంచక్రవాకాణాంచపూర్వహేన్యయా
 హఃయస్మిన్దస్త్యై - పరీతేస్ఫురన్తాకమలచక్రపూహేపర్వచక్రాకారబలవిన్యాసా
 యస్మిన్దస్త్యైస్థితిః - పరీతేస్ఫురితేపద్మాకారబలవిన్యాసోయస్మిన్దస్త్యైస్థితివా ॥ ౨౦ ॥ ప

క్రంతరధాగేనేనాయామితివిశ్వః - ప్రకాశమానఃపత్రిణాంపక్షిణాంబాదానాంచకుల్య
బృందవ్యసంచారఃయస్మింస్తస్మిన్ - ప్రకటితంధనంజయస్య అగ్నేరాహవసీయాదేస్తేజ
నఃపథానం ప్రజ్వలనంయస్మింస్తస్మిన్ - ప్రకటితంధనంజయస్య అగ్నేస్తేజఃప్రకాశ
వ్యవధానంభేదనంయస్మింస్తస్మిన్వివా || ౧ || వధానంభేదనంజయస్య అగ్నేస్తేజఃప్రకాశ
ప్రకాశత్వాత్పూర్వత్రయజ్వళిః ప్రాతరగ్నియూత్రకరణావితచభావః - ఆస్యత్రస్త్రవీరం
ధనంజయస్యాజ్ఞానస్యతేజః ప్రకాశవ్యవధానం యస్మింస్తస్మిన్ - అతవివహరితం
వ్యతివధానేయమజ్వలితే - వ్యభాతనమయేప్రాతః కాలేప్రాతరుభావతినతి - మధునా
మదానవంమధ్వాతి మధుమదఃప్రకృష్టాస్సారధిర్యస్యతస్య మధువతఃప్రకృష్టా రుచారోద్ధున
స్తస్య - వధవ్యతేజధాధా - శల్వేనమద్రరాజేనసత్సారధ్యం సూరకృత్యమేవవరంసా
ధనంముఖ్యకారణం - అవధారయతానిశ్చిన్వతారాధేయకణైః - కృతవీరం శల్వేన
సారధ్యకణాయప్రకణాయస్య తథోక్తస్యయోధనః - నవమమానంధాతథామానమే
వధనంభజపివాదం - అతవివస్వత్యస్త్వీయస్య అగమనస్యయస్మిన్దానంముఖ్యకారణంకణా

ధవ్యతేశ్వనత్సారధ్యమేవవరం సాధనమవధారయతారాధేయ కృతనోధన
స్యయోధనస్య బహుమానంమానధన భాజంమద్రరాజముపగమ్యస్వా గమన
రావపరిజ్ఞానెనవిమనాయ మానమపితంతైస్తై మధురరచనైర్వచనైఃకాశి
తేరథిర్యకాప్రదేశాత్కథం విదవరోవ్యకణా రథనైవధ్యం సారధ్యమధిరోప
యామా || ౧ || అగమద్రనాయకనిధ్యైర్ధవంరథమారుహక
విభూఃపరాక్రమా | ప్రమదశ్చకౌరవచమూచ రాంక్షణాదతిసాధ్యం చవర

సారధ్యప్రార్థనాత్వకంతవ్యపజ్ఞానేన విమనాయమానంభిన్నమపి - మద్రాజాంజన
పదానారాజామద్రరాజస్రంశల్య ముపగమ్యప్రాప్య - మధురాశ్రుప్రీతికారచనాశ
బృందవ్యఃకుమరైః - తైస్తైర్నావిధైఃపవనైర్వాతైః - తావతీనుచిత్రకృష్ణవీర
జాజ్యః నవవీరస్తస్య అధిక్యకాప్రదేశాత్ || ౧ || అత్రేభూమయాభ్యుపగమ్యకేర్య
మః - కథంచితకీన్తేన అవరోహ్య అవరోహ్య || విగతకావం కృత్వేతియావత్ - కణా
రథస్యవైవధ్యం అలంకారంసారధ్యం - అధిరోపయామానఅగ్నికారితకామద్రరాజమి
త్యనవజ్యుతే - మధువత్కుమారస్యేవ్యత్రకల్పా శ్వస్యసంబంధస్వేదితయూ శేషమ
స్థీవిధానా చజ్ఞానకల్పా కాత్మవధాధా మిర్యధాలా భవేచ్ఛేయం || ౧ || అథ
తి || అదశల్వేనసా రథ్య కరణాగ్ని కరణానంతరం ప్రకృష్టా చరాక్రమోస్యాస్తీ విచరా
క్రమీ - ప్రశంసాయామిని - రభేవ్యనతేరవిభూకణాః మద్రనాయ కేవలశల్వేనబద్ధా
స్సంయోజితాఃసైన్ధవా అశ్వాః - యస్మిన్వరంధం - ఆరురోహ ఆరూఢవాక్ - ప్రమదః
అనంయః - చస్త్యుదః - కౌరవచమూచరామర్యోధనసేనాః - పరమస్యవ్రంఅరురోహ
అతిసాధ్యం అత్యంతశయఃకుమరయోధానాంపాదపిహిహానంమద్రరాజానాంవివరం

అరురోహ - అత్రగణా వర్తకశల్యసారధిరథా రోహణవాక్యధ్వజస్య కౌరవపాండవసా
 మూర్ధ్వయామోదభేద హేతుత్వాద్వాక్యధ్వజ హేతుకకావ్యలింగద్వయసంస్పృశారా
 మాణిక్రియాయాస్తత్త్వాచకస్య చావృత్త్యాఽపి యావృత్తిపకస్యవైక వాచకానుప్రసే
 నసంకరః - మంజుభాషిణీ ॥ ౨౦ ॥ తతఃపి ॥ తతఃవిషవీరకణాః - తేనశల్యసారధికేనరథే
 నసంగ్రామసిమానంయదధదేశం - త్తజాదేవఉపేత్యస్రావ్య - శంఖం - తస్యశంఖశ్చనం
 బందియదంగ్రమక్షరంఖకారః తస్యవాచ్యమాకాశం - ఏవత్ ఉక్తవిషంద్వయం - నినా
 దైర్వాంకారైః - అపుపూరత్ పూరయామాన - పూరయత్సేషజీవజీవ్యత్వాధ్యానలో
 బహుస్యాః శంఖశంఖంభీత్యత్రరంభధః స్వవాచకత్వ రూపాగ్రాహ్యః - సామత్పరబంధ
 ప్రహేష్వరహాధోత్వాఖ్యైః పదదోష ఇతిస్మైయం - ఉపజాతే ॥ ౨౧ ॥ తిషన్తితి ॥ తదను
 తదసంతరంబంధతరా అత్యంతశత్రు శయంకిరదోసా భూదోషంబావిషయస్యధర్మోక్తః -
 శుండకరస్యమానుకణానినిః అత్తియస్యా నాయంతాసారధిశ్చేతి వైకల్యక విశేషణవిశే

యోధమండలం ॥ ౨౧ ॥ తతఃక్షణజాదేవరథేనతేన సంగ్రామసి మానము
 పెగ్గవీరః । శంఖంతదంత్యాక్షరవాచ్యమేత ద్వయంనినాతైరపు పూరదే
 షః ॥ ౨౧ ॥ తదనుచండతరదోషాండశ్చుండకరమానుజియంతారం
 ప్రసేతారంప్రసేతనన మిద్ధ కుత్తాఽయామాన ॥ ౨౨ ॥ ఇదాసిమయి
 శల్యతనసారధ్య కౌశల్యంనినామ్యవిజయ సారథేగ్ధదన లక్ష్మణయోధి సహమ
 జ్జనస్యతేనాగ్ర కమలవాస్తవ్యస్యసంసాయధ సారథేశ్వత్వా ర్యపిముఖానన
 మూహ్యయితుమివ భృశమసంహమానే ॥ అపిచ ॥ ౨౩ ॥ మరుత్కదం
 బైరుపలాభ్యమానం మద్రింద్ర దీప్రాఖిల హేతిజాలమ్ । శరాభవకణా

ద్యధావాన్యమః - తదమద్రాణాంసేతారంనాయకంశల్యంప్రతీతిజన్తంసత్వమాణ ప్రకా
 రింపచనం ఉత్థాపయామాన ఉదీపితవాక్ ॥ స్థాథాతోన్యం తాదుత్సా ర్వాల్లిట్యా
 మారేణాస్తవ్యమప్రయోగౌ ఆర్తిహృత్పాదినానౌపుగాగమశ్చ ॥ ౨౨ ॥ ఇదాసిమాతి ॥ ఆ
 యిహశల్య - ఇదాసింతపసారథేసారధిశ్చే కౌశల్యశాతుర్య నినామ్యవృష్ట్యా - విజ
 యస్యఅపరాజనసారథేః శ్రీకృష్ణస్య - వదనంముఖాకర్తృ - తజ్జైవిషయోధితన్తీకౌసళా
 మజ్జనస్థలై సహ మజ్జనాధం - నాభిరేవకమంతన్తీకౌ వాస్తవ్యస్యనినాసినిః - నయ
 నంఆస్తిమయం ఆయధంయస్యతస్యశంభోస్సారథేష్టాణః చల్వానిముఖాన్యసిమాన్యా
 యిమమివేత్సుత్వేషై - భృశంఅవన తంవిసమృంత - అస్తేవతతే ॥ ౨౩ ॥ అపిచింజే
 ర్భద్రః ఆస్సోత్తరేహాన్వయః ॥ మరుతితి ॥ హేమద్రేంద్రశల్య - మరుతాంబాధమానాండే
 వానాంబకదంబైః బృందైః ఉపలాభ్యమానంసంవధ్యమానంక్షాఘ్న మానం - దీప్రంప్ర
 కాశమానంఅభిహానంసమస్తానాంహేతిహంజ్వలానాః ఆయథానాంచజాలంయస్యతథో
 క్తః - తంప్రసిద్ధంధనంజయమగ్నిం అజానం - ఏషమదీయఃభుజశరాణాంజ్వలానాం

బాణానాంచలగ్రాతీనశేణ - తదేవఅదిలంబేన - ఇ - గా - మెతనిర్వాహేత్ - ఇ - ఇ - గాలం
 సీక్తాంగారం - అత్రమరుతపవములభితిసర్వత్రయాజాత శ్చిద్దసాయసరూపకం - ఉప
 జాలః || ౨౮ || తతః || తరణకణాకధనానంతరం - సమద్రభూమిశ్చిద్భూతిశ్చ సేవేతేవ
 తయోః ప్రకచంకరపత్రం - తేతకర్ణోక్తవచనంఅకణ్యం - పాథేనాయస్థిం రేఖపురాప్రా
 ది - కంఠయాచితం - అధఃకంఠాలేజోవచాత్కంఠాద్వికృత్యవ్యవస్థాపిత్యైతత్ - అ - గ్రీ - వం
 సుకృతినఃపరిపాలయంతిచిన్యాయాదిరావః - అనవార్యతవ్యవసమాప్త్య - అవార్యేలివా
 ర్యంబునావారమితిదైర్యం - గగనసుమన్యశోవర్యంసప్తశం - అర్యంశమధ్యాభూత మితి
 యావత్ - విధాతుంకర్తుం - ఎవంఉక్త్యామాణము త్రరంప్రతివాచ్యం - ఉక్తశ్చంగయా మా
 పడువాచ్యైర్ధం || ౨౯ || ఉక్తిప్రకారసేవాహేదతుభిః || పురతి || హేతవఃపురాఉత్త
 రిగౌగ్రహణకాలే - విరాటస్యరాజ్యః పురోవకంరెనగరసమీప - రణాంగణేయద్ధతేశే - అ
 బుజనస్యసారధివాఉత్తరేణ - తేతవనశ్రేష్ఠప్రేచ||౩౦||ప్రభువచనయానాం త్రమితిశ్వః
 పయేణవేగేనఉత్పల్లిమానైఃత్వేనరణసూన్యతయాక్రియమాణైశ్చపి - అ - ప్రి - య - మా - ణే

ధనంజయంతేమిం గాలయేదెవభుజః తదేన || ౩౧ || ౨౮ || తత సప్తవసపు
 టక్రకచంకణా వచనమాకర్ష్యపాత్థేన పురాప్రాధిక తమర్థంహృది
 శ్చసమద్రభూమిరక వార్యావార్య మార్యతీయం తైర్యంగగనకు సమశోద
 ర్యంవిధాతుమేవము తరము తరగియూమాన || ౩ || ౨౯ || పురావిరాటస్య
 పురోవకంరెనాంకణ సారధినాల్లవయః | ఉత్పల్లిమా నేపరియేణసత్ప్రేచ
 ద్రాకధంతే హృదయంగమానీత || ౩ || ౩౦ || ఆయానశ్చరహితవ్రహ్మసీ
 మ్నిపూర్వసంధ్యా తేసుకృదతేసురవైచితేన | అత్రాపిసూర్యవ సతిస్తవ
 హౌనికుతజేన్నా బిభేష్పరిధిచకరంధ్రగానాత్ || ౩౧ || పంచాలికా

సప్తవీతీచ - ని - రా - గాంధర్వా - ప్ర - కృతా - హృదయంగమారుచ్యా - కధమాసీత - అ - త్రో
 తరణై వచారధిసా తథాక్రియమాణేసిప్రసీపతి వస్తునాతాద్యశస్యవసాకధింమామవ
 లోప్యఅద్యతనవిజయసార థేన్యవదోభదేదెవలజ్జ యాముఖావసమన మిత్యవహసాత్కస్య
 పాధిమకప్రిశ్నోత్తరస్యవస్తుసంప్రతీతేర్యస్తునావస్తుద్వయః | ఉపజాలః || ౩౧ || ఆయాసే ||
 పూర్వంఘోషయాత్ప్రాకాలవససీమ్నిదైవితవసప్రదేశే - తేతవసంకృదిదర్శిధనసురవైచి
 తేనచిల్ల సేనసాయానస్యైశ్చాపిరహితంయథావధానందానిజేదామభిధాన్యైశ్చ - అ - హ - వా
 ఇతిహంపూర్వకేభిదే - హేతవఃశ్వం - మలాప్రిమిజ్జ్ఞేయేనికుంజెగుత్త - గూఢాదులఃప్రవస
 త్స్థిత్యర్థశ్చభూక్రస్త్వా - సవిధేనమావేయేవకావేణుశేషాప్రేషంరంభైర్గ్రామ్యపూ
 జైకారానాతశబ్దాదపి - నాభిభేషద్వామసారణమామత్రత్యంవిజ్ఞాయబద్ధీయరిభితోనా
 ధాఃకిమితికారుః - అభిభరనేత్యధః - విభేతేకలఃరిజ్జ - అ - త్రా - పి - వ - స్తు - నా - ర - దా - ద్భ - సే - న - భ - క్తు
 హృష్టావన జానతాప్యేవమవలభిప్రతీత్యేవస్తునావస్తుద్వయః - వసంతేలిక || ౩౨ || పాంచ

[illegible][illegible][illegible]

నేత్రీయావరోచితం హేమమమాతులశ్చమాతృభోదరే తిజమధావదతావిజయేనాజ్ఞానస
హశంజునః - మాతులయనదృశంమాతురు - సర్వోత్కృష్టేనాం శంభోరప్యశ్చ కృష్ణస్వ
సంభావనావశ్యకత్వానిచిహ్నః - అనేనమాధానామభిమాన సీర స్మృతసకలాంధర ఇతహ
జాన్యంగుః - అత్రధాగోనైయత్యాదివిశేషణస్య ఓడచాతిత్వేనశల్యవచనస్యాత్యాదికత్వబుద్ధ్య
ఏప్రాప్యగభాత్వాపేరికరాలజ్ఞానోమమంగళవృత్తం || 30 || ఇతీతి || ఇత్యుక్తిప్రకా
రణ - ఉక్తవత్పితృస్వసూర్యస్య అవత్యంసారికణాంతస్య - అతఃకోదంతపుటో ఊర్ధ్వద
రోస్థావినతాపుటానౌచతురు పాండవసైన్యేపర స్వరంజవాత్మేగాత్ - గజభూటానసంయ
యజతః || ఘటతేఃకేరిలిత్ - తతఃపరంనకించి దశ్యవదత్ సంకులంజాతైశ్చనృదన్
యమిత్యంః - అత్రకణోఽయోనై నృగయోశ్చప్రకృతయోమిథానాన సేనాపద్యుస్య
గమ్యత్వాత్తుల్యయోగితాభేదః-యగ్న విభులావ క్రింశ్లోమీవా || 31 || సర్వఇతి || తవానం

మమమాతులేతిబహుధావదతా విదయేనశంభుమహిమాతులయ || 30 || ఇ
య్యైర్వరతేశ్చసౌరేవంతపుటావివ | జవామధావనీకౌతాజ్ఞాటాతేవస
రం || 31 || సర్వతోపిమపైస్యక రానై శ్శిషిలేమనజలేమనస్య |
కేవలంగనపితవదానీమద్వరః కులమభాక్యతలోతైః || 32 || తదమత్ర
పరస్వరంజంభుట్వనజవత్స్ఫులింగవ్యాజ్యేననిపీతపూర్వాప్రధికరణజీవాశంక
యావమంతిభిః పట్టనవల్లరీభీశ్చ కబాధాత్వాటనస్త్వపాట పానసేవగ్రామ
దేశదేశకనదోమభ్యసితు మవనీతలమవత్సైన్యంసయోధరపటలై రివభృకమం
దైశ్చైర్మయగపదవ బహువిదనీరయోధజన పృవేశసాకర్యాయతరహింర

సేనాద్వయసంభుటనమమ - భువనర్వతస్సర్వత్రాపిగజలేమజలసహితేమనరస్సునైన్యయోః
జోరవ పాండవీయయోః సంబంధిభిఃపరానైః పదభుట్వనజన్యైః శోషితేమనిజాలీశ్చ లేమన
భ్యు - కేవలంపక్తీన్త్రాగగనపిత అభ్యుక్త్యావాంసరసాం కులంబృందంఅవరః కులంబృందం
గనాసమూహశ్చ - లోతైజ్జనైః ఆలోక్యతదృశ్య తేస్త్రఅత్యదివిభవ పునక్తస్వాస్పరా
ద్వ్యర్వంజివ్యేకత్ర నియమానూర్వి సఖ్యాలంకారః క్షేపసంతీణః - స్వాగతా || 33 ||
తదస్మితి || తదమద్వయోమే శ సానంతరంతత్రయద్ధదేశే - పరస్వరంజంభుట్వనైన ఆభి
మాతేనజుతానాంస్ఫులింగానాం అగ్నికణానాంవ్యాజేన - పూర్వంపూర్వయద్ధేనిపీతాకాని
సితపూర్వకానిదిశిరరాకా - రక్తచంద్రాకా - అజీణాశంకయాజాత రాసలూపాభిరయేన
సనమంతిభిః ఉద్గిరంభిరసస్థితాభిః - పట్టసాక్షిభ్య విశేషాఃపల్లర్యలతాదినతాభిశ్చ - కబం
ధానాంఉదకానాం లంకూర్ధకకేయరాజాంచ ఉత్పాటనస్యఉద్ధృతాని సా రణస్యస్త్వైః
జననవ్యాసా రిశస్యాంపాలంసాహధ్యేమేవనంగ్రామదేశః యుద్ధరాగవిన దైకిఃఅచాభ్యు
న్యసదైక్యానిపాత - ఆభ్యసితుంపరిశేతుంతేసామదమజలపీసాకర్త్యాదితాన - అవనీ
తలంభూగలూక్త - అవనీతలంభూగలూక్త - అవనీతలంభూగలూక్త - అవనీతలంభూగలూక్త

టకమండలైః ఫలకసమూహైశ్చ - యుగబద్ధకదైవ - బహువిధానాం విరాటాం యోదజనానాం అపరాధ్యవృత్త్యాం చిహ్నానాం ప్రవేశస్య సాకార్యాం సౌలభ్యాయ తరజెన్మన్యై బింబస్యం ప్రసరింబిలమా - విశాలయతుం విస్తారయతుమివ యత్తే అకాశః ధృవో దూరముచ్చలితాభీనన్మతాభిః శక్తిభిశ్చిక్షుడక్షుజపతకాణం - క్షుభితస్య నాశస్య విషక్షణం శ్రుత్యా జాన్ములవృద్ధిచందస్య త్వాంతం - అటసింధుమ్యాటరేవనుఖం వక్త్రం తేన ముహుర్ముహుః కదయతుమివ ధానుష్కాణం ధనుర్ధరాణాం కణాణాం బాహుశ్చ శ్రోత్రసమీపం ప్రత్యాగతైః కోదందందైశ్చావర్యైః భిశ్చ - యుద్ధస్య విలోకనైవద్ధం కౌటుకం యేన పిన్యసి ధూరాం దేవశ్శానినిశేషాణాం యావత్స్యయతీన మూహస్యయత్సూచ్యమండలంతస్య నిజయోః పుంసో మోక్షయత్తారకమ్యం న్యూనాధికధావః తస్య పరిచేతుం పరిక్షేతుమిచ్ఛాపరిచి పీమేతియేవ - నభసిహరం కిరాకాశుం డా - ప్రసారయిష్ఠిశుండాల మండలైః కణజ్యం దైశ్చ - విశ్రాంతస్య అత్యాశ్చర్యచిరస్య చక్రచక్రమణస్య మండూకారగమనస్య మహిమవాజేన సదా త్వదం ఏకం చందమితదేశమపి - నగం వస్య మిష్టేనంభవద్ధిరితి శేషః విమతానాం శ్రుత్యా జాని

సరసిం విశాలయతు మివ యత్తే దూరముచ్చలితాభిశ్చ శక్తిభిశ్చ పరిక్షిక్షుడక్షు తవిక్షుమలవృత్తాంతం ముహుర్ముహురటనిముఖైః కదయతుమివ ధానుష్కాణం కణాణాం బాహుశ్చ శ్రోత్రసమీపం ప్రత్యాగతైః కోదందందైశ్చావర్యైః భిశ్చ - యుద్ధస్య విలోకనైవద్ధం కౌటుకం యేన పిన్యసి ధూరాం దేవశ్శానినిశేషాణాం యావత్స్యయతీన మూహస్యయత్సూచ్యమండలంతస్య నిజయోః పుంసో మోక్షయత్తారకమ్యం న్యూనాధికధావః తస్య పరిచేతుం పరిక్షేతుమిచ్ఛాపరిచి పీమేతియేవ - నభసిహరం కిరాకాశుం డా - ప్రసారయిష్ఠిశుండాల మండలైః కణజ్యం దైశ్చ - విశ్రాంతస్య అత్యాశ్చర్యచిరస్య చక్రచక్రమణస్య మండూకారగమనస్య మహిమవాజేన సదా త్వదం ఏకం చందమితదేశమపి - నగం వస్య మిష్టేనంభవద్ధిరితి శేషః విమతానాం శ్రుత్యా జాని

నిరొధాయ నిరొధాకతుః || క్రియాథేత్యాదినా సంప్రదానత్వం - మండలనారంభాజ్ఞానూపకవతులరే ఖాంకుర్వచ్చి ఖిచ్చిరివసిధి తైరర్థైః అశ్చైవ శోచితః కరకదా మేనశోచి తైరయజితైః - అలవినవెగాత్సంభ్రమణభ్రమణిషి భార్యమాణాయాః ఛిద్యమా నాయూధరద్యాః భుషంరంభేభ్యః నిగత్త్వరయీనిగత్మనశీలయాభవం ప్రస్య శేషస్య గణాసహసేమనీనాం కిరణధోరణ్యాకాంతిపరంపరయామృతతైర్వాన్యైః రవన్ధిలైః వక్త్రైః రధాంశైః - సంక్రీడస్సనిరస్తతః గచ్ఛన్తిః శతాంశైః రథైశ్చ - భయానకే లూకైకభగవత కరే - సమోక్తయద్ధే - సకలనాం సురజనానాం లలనూరుహాణాం రోష్టాం సుఖశయనంపుష్ప చిత్రాశుకాయనికేనతి - అత్యాశ్చర్యేణ రోమాం వజవకేన తీర్ణియావదిత్యుత్తరే శ్చ కవాక్యం - భయానకం సకలసంజనత నూరుహాశుకాయనికం సమాకమధూత్ - తదనంతరమిలహారంతరం - కుశాశనయుద్ధేన్వకాలికేన్వానంతర్యబోధకత్వేన బాధితాధాకత్యాద్యక్షుం అప్రస్ఫులిగవ్యాసునెలిసాపహ్నావ హేతుత్వేన యోశ్చ షట్పవర్ల రిభి రితుల్యమాయాశ్చ కబంధశబ్దస్థైర్యైః త్రికాభేదాభ్యసంసాయ మూలాతిశయో కిం నగ్నిమదేశే కేసరూపకదన్వయా

స్వసనభలోత్పేక్ష యోరంగాంగీకారవచనస్యచతరంగిన్యద్యదాత్మికరంగ్యున్నేయై యాశ్చ
అటనిముఖేనతరూపకకథనభూత్పేక్ష యోరంగాంగీకారవచనస్యచపరిచియమ హేతుత్పే
క్షైయాశ్చచక్ర చంద్రమణిమేడెరిసాపన్నవస్వరూపాత్పేక్షైయాశ్చ ఆరుణిస్వరూపా
త్పేక్షైయాశ్చఅప్తానాంతితంతులన్యామౌననన్యప్తి ॥ ౩౪ ॥ ఇతఃసరస్వత్యయమేకవా
క్యం ॥ దుశ్శాచనఇతి ॥ యత్రదోనీత్యనంబంధాత్యోదశ్శాచనఃపర్యధనానంతరజ్ఞఃనయ
నాభ్యాంబృంభితాన్నిగతాతకోపాదేవ వత్సార్ధీత్యాభయనపేత్వత్పేక్షై యోదశ్శాచనఃపరి
తనంఘాలతలంబూపగదేశం - ఉవాక్రితాభ్యాంనంగతాభ్యాం కోపేనగ్రంథీభూతాభ్యామితి
యవాత్ - భూభ్యాంభయనకంముఖంయస్యతథోక్తస్య-రిభూకాభూమిపాక-రూకా
రాజ్ఞోపియోధయతుంధటాక-ర్తుం- ఆరబ్ధఉపచక్రమే - ఇత్యేతత్అలివభృశంబ్రిం-రా
జ్ఞామపిభటత్వకరణస్యశ్చర్యకకత్వానితిభావః - అత్తిన్నధేయచృద్భుతకాండైలభ్యః - తద
బహిష్టుతాయాంభునరీత్యమవధేయం - యోధయితుమిత్యత్రయఃఅధయితుమిచ్చేదః - రిభు
భూమిపాకపీత్యపి నాకోపవత్సూచముచ్యయః - అధయితుమధఃకర్తుం - అత్యామిధనా

భజానహచిమసికిరణ ధోరణీనుకృణితైరివ చక్రైస్సంక్రీడ్య శ్చతాంఘ్రై
శ్చభయానకేకలఘుర జనతనూరుహసాఖ శాయినేవమోక్షే ॥ ప ॥ ౩౪ ॥
దుశ్శాచసాయన జృంభితకైకాపవత్సూ భీత్యేవఘాలతల మూర్ధ్వముపాక్రి
తాభ్యామ్ । భూభ్యాంభయనక ముఖోరిభుభూమిపాన ప్యారబ్ధయోధ
యితుమేతదతీతనిత్రం ॥ ప ॥ ౩౫ ॥ నకుంతలాశ్వంబర ధూమ్రులైస్సస్వ
సింహనాదైర్విదధేనురావః । చరాభవచసామ కలాశ్యహేతో పాంచాలికా
యామిషపార్థ్వచమూష్ణమ్ ॥ ౪ ॥ ౩౬ ॥ తతోయాజ్ఞ సేనికటి తటపటావహర

భ్యరిభుభూమిపాదః కరణశ్చ భూభంగమాత్రేణ సంపాదనోద్యోగాతాశ్చ ర్యమిలివస్తు
నాకోప వత్సూ శక్రువగ-యోరధః కరణసాపమ్య గమ్య తాత్పర్యయోగితా ప్రతి
తేర్వస్తునాలంకారభ్యసి ॥ రథతేరాజ్ఞూర్వాత్కర్తరిటితత్వమ్ ॥ ౩౫ ॥ నఇతి ॥ దురా
వఃపరైర దృష్యః సదుశ్శాచనః - సోమకానాం పాంచాలానాం లాస్యశ్చ యదృశ్చ నాట్యగ్య
హేతోజనకే - సోమ కళాచంద్రకాంకిరివ ఆస్య హేతిః ముఖరాంతిః యస్మాస్తస్మామి
తివ - అతఏవ పాంచాలియాంచోపద్యామివస్థితాయాం - పాక్షకపక్షాంపాండుసే
నాయాం - కుంతలశ్చకురః అశ్వతద్భవయ మివయదంబరంకేత భ్రమరవన్మిలం అకా
శంతస్య ధూమ్రోభంగధురైస్సటభిః సైస్వీస్వీయైః సింహనాదైఃకుంతలాశ్చకేకభృందస్యఅ
బరస్యన ప్రాస్యనధూత్యాధురైః తద్యుక్తైరిత్యధః - సైస్వీసింహనాదైర్విద-చరాభవచంతిర
స్కారం - విదధేచక్రై - శ్లిష్టవిశేషణేయముపమాపూర్ణా - ఉపదాతిః ॥ ౩౬ ॥ తతత్వతిత
తయోజ్ఞ సేనాద్రౌపద్యాఃకటితతేనితంబ దేశేపటానామపవరస్వనమయైఃపాక్షాననరై

చక్రచంద్రమణ్యమండూకారగమనస్యయావాననా సంస్కారతస్యఅనువృత్తివశాత్తలను
 సంపాదించేమ్యుత్పేక్ష - వివిధానిరేచకాభ్యాని మండూనిచక్రగమనా నివితన్వక్ష్మప్రకట
 యక్ - నిజాన్వదస్యస్థానస్యఉరసిభేదకవిదారకాభిమః - కన్యవాసతోవాసమాగచ్ఛతీతి -
 ిశానానామన్వతంబిదేశంముఖాత్కంబుధిరూఢాభ్యాం - చంద్రదశిరసిలంతరేలంతరేదేశే
 ంధిరూద్యదౌముకులాలవతాభ్యా మివన్ధితాభ్యామిత్వత్పేక్ష - రోషేణలోహితాభ్యాం -
 అరుణాభ్యాంబాచనాభ్యాం - సాధ్వనస్యదానశౌండోబహుప్రదశిలతిథియంకరణియోవత్ -
 కరతలబంధ్రమ్యమాణస్య బహుధావ్యాపార్యమాణస్య || యజంతాద్భిమతేః కర్మణిలట
 క్కానవ్ కరిసున్యదాయాపాతనేనప్రహరేణపాటితానాం విన్నానాంభటానాంయోధానాం
 ఘోటానాంఅశ్వానాంకరటినాంగజానాంచఘటానాంబృందానాంసంబంధివిః - క్షతజప్రవా
 హైఃరక్తపూర్ణైః - సమీపీమానలయద్ధప్రదేశంకరవ్యయసీంకరపరిమితగాంధీర్యజలం
 వివిధానీమర్యాణః - వియదభస్మనిలకాచమాగేఽవిజృంభితఃపాస్త్రః కన్యస్యిహనాదయ
 స్యతథోక్తః - సుయోధనానజిదుశ్శాసనః - వృకాదరస్యభీమస్యదృశోరధ్వానద్ధ చ్చరీరితథో

నమరుదచక్ర చంద్రమణవాననానువృత్తి వశాదవవిధా నిరేచ కమండూ
 నివితన్వన్వి జాన్వదభేదకోభిమః కన్యవాసమాగచ్ఛతీతి క్షిప్రమున్నవప్రదేశ
 మధిరూఢాభ్యాంబృందంతరభిరబుష్పదమకుతాభ్యామివ రోషలోహితాభ్యాం
 లోచనాభ్యాంసాధ్వనదానశౌండః కరతలబంధ్రమ్యమాణ వగ్ధుపాతనపాటి
 లభ్యంఘోటకరటి క్షటాక్షతజప్రవాహే స్వమీకసీమానం కరవ్యయసీం
 వివిధానస్యయోధానాం జావియదభస్మనివిజృంభితవ్యనిర్వృతౌదరద్యగభస్మనీ
 వోధాత్ || ప || ౩౭ || బద్ధకన్యాపిచావ్వాతావధికాభికారరావే | గదాగ్రం
 ణంఘోరంపుర్వాతేన్ద్రపరస్పరం || ప || ౩౮ || నిపాతితస్యదిగ్బంసగరః మా
 నమక్షుప్త్యైంకురుభూమలనాం | గండేకరాత్యాముదరేపదాభ్యాంసంతాడనం
 సాధుమదచార || ప || ౩౯ || నిజస్త్రియావైశ్యకృషాస్యశత్రోన్విభిన్నత

క్షే - వృష్టిశిష్యయఃఅభూత్ఉత్పేక్షాద్వయస్యసంస్పృష్టిః || ౩౭ || బద్ధే || బద్ధఃపృష
 త్యబంధఃపట్టయోభ్యాంలై - బద్ధకౌపీనానపీతిచేత్యనేనతరాగిత్వం - సూచ్యతే - ఆభికో
 కానాకావలవిరోధఃకన్యయావిలపిరహరేభిరారపాతోభిచుశ్చకారవిః కుశ్మాననశ్చవ్యోపకరస్య
 రంగదయూగదియూప్రస్థత్తంగదాగది - ఘోరంభయంకరంరణంయద్ధం - కారూతేన్ద్రచ
 క్రమః || ౩౮ || నిపాతితస్యేతి || సమక్ష్యమాణవిభక్తిజ్ఞయాప్రసిద్ధః - కురుభూమతీనాం
 బుద్ధ్యసాదీనాం - అత్థౌనేత్రాణాంసమక్షం అగ్రవివ - సమయత్ర కుత్రాపీర్య
 ధః - భూమాంయద్ధభువిని పాతితస్యద్విషతః కుశ్మాననస్య - గండేకపారేకరాభ్యా ము
 దరేపదాభ్యాంచ - సంతాడనంసాధుయథాప్రజ్ఞాంసమావచారకృతవాక్ - అత్ర
 త్రాన్విన్విగ్రహగదాభికరణతాడనయోధాను భూస్యేణసంఘటనయానమాంకారః || ౩౯ ||

నిజేతి || నిజాయాఃప్రియాయాఃప్రొపద్యాః త్రైశ్వంకేశబృందంకషణ్విలిక్యతః - అశ్రవణ
 తత్రోరస్యదుశ్శాసనసన్యవత్సఃసిద్ధిద్య - అస్యోరక్తమేవఅంభఃజలం - పిపితంమీగసూసోష్ణ
 మస్యచ పికాచికానాంచ - సపీఠకేశ్యాంసహధాశ్రీదాయాం - తలహాఃమహాస్తద్వికంఠ
 మాస్తద్వికబుతివిచాదబిభూవ - ఉజ్జవాతిః || ౪౦ || ఎజీతి || ఎవఃభీమః - తైర్గుణ్యాసస
 యైశోవిత్తైఃపీతశిష్టైరేవ - స్వకీయానూఃవిద్యుశఃప్రొపద్యాఃవేదీఃశ్శాసనశోచిరసంస్కా
 ర్యత్వేనబధ్ధాం - ద్విషాంతోబీభృతాంశ్రుభూపానాంఅక్షిభిస్సహ - శ్శోచీచత్రైరంజయా
 మాన - యథాప్రతిజ్ఞంబుశ్శాసనరుధి రలేపకృతిప్రొపదీ వేదీసూచనభీమే కౌరవాస్సర్వే
 కోపారుణితాతైబభూవైత్వధః - అరవివనస్తునావదాధాహేతుకంగావృ వింగంఢ్యస్యలే
 రం || తదనంతరమిక్యత్రరేణాస్వయః || రిపూనితి || రిపూణానస్యభక్షణవిరోధిన శ్శూక్రాం
 శ్చ - తృణాయత్యాత్మ్యాణాననాదృత్వేవ్యధః - కురుక్షేత్రతలఎవకురుణాంతే త్రిపలే
 తేదారథాగే - చరంగంసన్యాసిభక్షయంతంగచ్ఛంతంబ - వరేషామేవధేనానాంకాంతంవ
 ణ్విభవః - స్వవాచకోత్తరభాగఃసేను శబ్దఃస్వయాతయా అనిభేవకయానామా యథేవ

క్షుంపిబతోన్యగంభః | సమీరసూసోశ్శపికానాం సపీఠకేశ్యాంకలహూ
 బభూవ || ౪౦ || పీఠకేశస్వస్వీయానూవేదీంతైరైశోచితైః | యో
 జీవృణాంస్థాపామేషశోచి చక్రిస్సహాక్షిధిః || ౪౧ || తదనంతరం || రిపూ
 కురుక్షేత్రతలేచరంతంవృణాయ నుత్తావృషసేనముగ్రం | కిరీటిగౌఃపద
 థేన కాంతంనినాయకాంతై ర్యమహాకగ్నం || ౪౨ || అవకర్ణ్యపి
 టదగ్నుమాజావభిమస్మృగనికమతం సకణః || రిపురంకుతరిత్యుకృద్విషుద్ధ్యల
 యస్యత్యురభూదరిందిధమ || ౪౩ || కుండలీకృతకౌటండ్లన్యండభానుకనూభ

తాంతమితి || ౪౨ || ఘరికాచాసిధేనకేశ్యురః - ఉగ్రంభయంకరం వృషసేనం కణః
 త్రమేవవృషభశ్రేష్ఠం - కిరీటిజ్ఞాపవన గౌఃపికానాం భూదశ్యకాలైర్వందైర్వ
 జైశ్చ - యమహాశమేవగౌష్ఠంగోష్ఠానం - నినాయప్రాపితవాక్ - నచస్త్రస్తువ్య
 శ్చిష్టాస్థిస్తసావయవరూపకం - ఉచేద్రవజా || ౪౩ || అవకర్ణ్యతి || అభిమన్యోగజ్ఞాన
 చుత్రస్వృణూరితస్యఅనికం - అపవిత్రీకీడినాఅజ్ఞానేనభగ్నుభుతృమారణభక్తికారాత్తవాని
 హేతుసంతప్తవసేనం - అవకర్ణ్యశ్రుత్వాచక్షుఃజ్వలయన్ మాపాన్యాశోచీకుర్వత్ - ర
 వసేనరంకవః హరిణాస్తైసాంతరీక్షుర్ముగవిశేషః రద్ధఃప్రేమాత్రేణ హరిణాన్నినిలప్రా
 తాళవంఠితప్రీతిః - చకణః || అష్టన్వసిధిత్తు - అరీకద గృహీచ్ఛుకాభయః అధాచ
 పుత్రసభక్తిభవనశశేదారుణయోగ్యంసన్నద్ధవానిత్యధః - అత్రపుత్రవధాకణానన్య
 మణగత్యా శ్రుతిధర్మ హేతుత్వాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యలింగం - ఔషధ్యుచిసిం ||
 ౪౩ || కుండలీకృతేతి || తత్కృండభానుకనూభవకణాన్యసాచీ - కుండలీకృతంగుణా
 ననమండులీతంమోటండ్లం కాదన్యన్యంయేనసఖ్తోక్తృకా - పాండ్యనాంబూజలతేనామభ్య

[illegible]

సి తారి మద హరితయూనా సూర్యసూనరపిచండ కరో ఘోల్ || ప || ప్రత ||

రేణుకాదేవి రస సమీక్షకు ప్రసిద్ధి సాధించినది. దైవభక్తి

పెన్నేరజుం శరీరాబ్జ గాళతోర్రుచుపేనుహస్తాత్ || ౫ || ౪౯ || తులనతత్

మమ ద్భుత ప్రసక్తి వికర్తన తనయో పరస్పర కర్తవ్యం విజర్తయితుమార

భేదాం || ౪ || ౫౦ || రాధాకులీప్రజ్ఞాశ్వాస్య భాష్యాశ్చక్రితాహ

పదఁడొజ్జ్వలనై । మధ్యస్థాయారంభమనవతా నయాస్తాటంకాభామూదిభా

తే॥ ప॥ శ్రీ గణేశాయ నమః ॥

శ్రీకృష్ణ ఘోషాం: దివిజైత తావనస్య చిత్రంపుకల్పితో భూభృజైవ

చాభు ౬ ॥ ప ॥ ౫౨ ॥ ఉల్లాసకల్లాసితదీర్ఘలాసాశ్రు పెండ్లమద్రస్యరసా

శ్రీకృష్ణం || ౧౦ || అక్షరైశ్చి || నమోఽర్చితైశ్చ || త్రైవిక్రుష్ణం వివిధైశ్చరణైః || ౧౧ ||

దేశాధిపతి నూర్య దేశాధిపతి దేశాధిపతి నకణయోః శరాసాచాపావన్తి తవతయోః ఘోషం

సూక్ష్మం కారం - చిద్యాకాశే - తత్ప్రదానీతజన్మకా - వీణాశిల్పవస్త్రవైణిక సృష్టతాప

సత్యనారాయణస్వామి ప్రతిష్ఠాతోజుబాచ్ఛ - నిజవాఢాశ్చర్యతంత్రం ప్రబ్లికేషన్, అంబేద్కర్

ಪ್ರತಿಭಟನೆ

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

၁။ အထွေထွေအကျဉ်းချုပ်

(continued)

1. **Introduction**
 2. **Background**
 3. **Methodology**
 4. **Results**
 5. **Discussion**
 6. **Conclusion**
 7. **References**
 8. **Appendix**
 9. **Index**
 10. **Table of Contents**
 11. **Abstract**
 12. **Summary**
 13. **Key Words**
 14. **Keywords**
 15. **Subject Headings**
 16. **Classification**
 17. **Indexing**
 18. **Keywords**
 19. **Subject Headings**
 20. **Classification**
 21. **Indexing**
 22. **Keywords**
 23. **Subject Headings**
 24. **Classification**
 25. **Indexing**
 26. **Keywords**
 27. **Subject Headings**
 28. **Classification**
 29. **Indexing**
 30. **Keywords**
 31. **Subject Headings**
 32. **Classification**
 33. **Indexing**
 34. **Keywords**
 35. **Subject Headings**
 36. **Classification**
 37. **Indexing**
 38. **Keywords**
 39. **Subject Headings**
 40. **Classification**
 41. **Indexing**
 42. **Keywords**
 43. **Subject Headings**
 44. **Classification**
 45. **Indexing**
 46. **Keywords**
 47. **Subject Headings**
 48. **Classification**
 49. **Indexing**
 50. **Keywords**
 51. **Subject Headings**
 52. **Classification**
 53. **Indexing**
 54. **Keywords**
 55. **Subject Headings**
 56. **Classification**
 57. **Indexing**
 58. **Keywords**
 59. **Subject Headings**
 60. **Classification**
 61. **Indexing**
 62. **Keywords**
 63. **Subject Headings**
 64. **Classification**
 65. **Indexing**
 66. **Keywords**
 67. **Subject Headings**
 68. **Classification**
 69. **Indexing**
 70. **Keywords**
 71. **Subject Headings**
 72. **Classification**
 73. **Indexing**
 74. **Keywords**
 75. **Subject Headings**
 76. **Classification**
 77. **Indexing**
 78. **Keywords**
 79. **Subject Headings**
 80. **Classification**
 81. **Indexing**
 82. **Keywords**
 83. **Subject Headings**
 84. **Classification**
 85. **Indexing**
 86. **Keywords**
 87. **Subject Headings**
 88. **Classification**
 89. **Indexing**
 90. **Keywords**
 91. **Subject Headings**
 92. **Classification**
 93. **Indexing**
 94. **Keywords**
 95. **Subject Headings**
 96. **Classification**
 97. **Indexing**
 98. **Keywords**
 99. **Subject Headings**
 100. **Classification**
 101. **Indexing**
 102. **Keywords**
 103. **Subject Headings**
 104. **Classification**
 105. **Indexing**
 106. **Keywords**
 107. **Subject Headings**
 108. **Classification**
 109. **Indexing**
 110. **Keywords**
 111. **Subject Headings**
 112. **Classification**
 113. **Indexing**
 114. **Keywords**
 115. **Subject Headings**
 116. **Classification**
 117. **Indexing**
 118. **Keywords**
 119. **Subject Headings**
 120. **Classification**
 121. **Indexing**
 122. **Keywords**
 123. **Subject Headings**
 124. **Classification**
 125. **Indexing**
 126. **Keywords**
 127. **Subject Headings**
 128. **Classification**
 129. **Indexing**
 130. **Keywords**
 131. **Subject Headings**
 132. **Classification**
 133. **Indexing**
 134. **Keywords**
 135. **Subject Headings**
 136. **Classification**
 137. **Indexing**
 138. **Keywords**
 139. **Subject Headings**
 140. **Classification**
 141. **Indexing**
 142. **Keywords**
 143. **Subject Headings**
 144. **Classification**
 145. **Indexing**
 146. **Keywords**
 147. **Subject Headings**
 148. **Classification**
 149. **Indexing**
 150. **Keywords**
 151. **Subject Headings**
 152. **Classification**
 153. **Indexing**
 154. **Keywords**
 155. **Subject Headings**
 156. **Classification**
 157. **Indexing**
 158. **Keywords**
 159. **Subject Headings**
 160. **Classification**
 161. **Indexing**
 162. **Keywords**
 163. **Subject Headings**
 164. **Classification**
 165. **Indexing**
 166. **Keywords**
 167. **Subject Headings**
 168. **Classification**
 169. **Indexing**
 170. **Keywords**
 171. **Subject Headings**
 172. **Classification**
 173. **Indexing**
 174. **Keywords**
 175. **Subject Headings**
 176. **Classification**
 177. **Indexing**
 178. **Keywords**
 179. **Subject Headings**
 180. **Classification**
 181. **Indexing**
 182. **Keywords**
 183. **Subject Headings**
 184. **Classification**
 185. **Indexing**
 186. **Keywords**
 187. **Subject Headings**
 188. **Classification**
 189. **Indexing**
 190. **Keywords**
 191. **Subject Headings**
 192. **Classification**
 193. **Indexing**
 194. **Keywords**
 195. **Subject Headings**
 196. **Classification**
 197. **Indexing**
 198. **Keywords**
 199. **Subject Headings**
 200. **Classification**
 201. **Indexing**
 202. **Keywords**
 203. **Subject Headings**
 204. **Classification**
 205. **Indexing**
 206. **Keywords**
 207. **Subject Headings**
 208. **Classification**
 209. **Indexing**
 210. **Keywords**
 211. **Subject Headings**
 212. **Classification**
 213. **Indexing**
 214. **Keywords**
 215. **Subject Headings**
 216. **Classification**
 217. **Indexing**
 218. **Keywords**
 219. **Subject Headings**
 220. **Classification**
 221. **Indexing**
 222. **Keywords**
 223. **Subject Headings**
 224. **Classification**
 225. **Indexing**
 226. **Keywords**
 227. **Subject Headings**
 228. **Classification**
 229. **Indexing**
 230. **Keywords**
 231. **Subject Headings**
 232. **Classification**
 233. **Indexing**
 234. **Keywords**
 235. **Subject Headings**
 236. **Classification**
 237. **Indexing**
 238. **Keywords**
 239. **Subject Headings**
 240. **Classification**
 241. **Indexing**
 242. **Keywords**
 243. **Subject Headings**
 244. **Classification**
 245. **Indexing**
 246. **Keywords**
 247. **Subject Headings**
 248. **Classification**
 249. **Indexing**
 250. **Keywords**
 251. **Subject Headings**

2

[illegible]

పరమాయోగింబోధ్యతస్యత్ । అపాదనివధురాద్విధాతీరిమిచ్చన్ సయ
 కేతిమివాపదస్యగౌసే ॥ ౪౭ ॥ ద్విధాతీవాదాంబంధం దోషానానా
 పతతీనశరీరమంద ॥ నరేంద్రపాపేనగజేన శాన్తీకానివజ్జయమానశతాంశ
 మూర్ఖాన్ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ అనైవజన్మస్య హరిం పాయాత్తరా వతాం
 గన్మకేపీనూత్య ॥ గర్భేన క శంకేబాంధవేన శింబాన్మ తాం గౌరవ
 తాన్ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ రజనరూపామివపుక్కురాంతేర్వేదాథా ధీర్బం
 బయతాత్మనన్య ॥ ఉగ్రాహివాచక్రేరీటన్ గమగ్రాహివాక్తేన చలోనాక
 య్ ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ తస్మై హరశాత్రాప్తేంద్రపాపాన్మహిమం ॥ పదం

[illegible]

ప్రాధమిక సమలీకృతాంతయోః ప్రాధమికభిద - ప్రియః ఇష్టాపాశ కాంతయోః సన్మతిం
ప్రియః పాశో గమంగమాయదం యన్యత్ర త్కై షికపిబ్యత్యయః ఇష్టభవం చేతనతం
మృతసేపుణ్యం సన్యగాంధారరాజ్యతర్జుణశకుని - అపశ్యసమేత్య - ఉభాన్మతువిలం
బాదిత్యర్థః - యమేనలంతకేరస్యానంతరయగ్జ జాతేనదేవప్రియాన్యకత్యాగేనహచేజేనెతివ
దాపిచిట్టే విన్యాసిచిరశశికాలపాశయోనత్యగ్ - పాశ - లిలయైరొనతమితి - వ్యథావృత్తే
శకునిమవధీవిత్కర్థః - అత్రప్రియపాశకస్యప్రదాపివపాశకత్వేతి క్లేషపరిత్యాగభావితన్మ
మూలంకారః - వైతాళీయంవృత్తం || ౪ || అథైతి || అధశకునివధాన వ్రతం యథే నైవతవ
త్తునాగ్రీష్టేణదన్యసశ్రీప్రకాశంయస్యచర్యోక్తః - సహచేనన్యభుజయోఃప్రిలాప వివభాను
స్యాన్యః - హృదయాంధికాంతవ్యగరతవ భేదభావంతేవ్యాప్తవంతిసంయమానాశ్చఅన్య ఘో
మేనస్యసింహానాదాగేనాయసాశ్చయన్యైత్రం - ద్వాత్వైర్మైసామేదితి తావత్సామేష్యమ
రిః - ఉలూకకశకునిపుత్రమేవహంధంనామపక్షిభవమితి ధ్వయాంతం - కించిదపిసహ
తేన్మ - సహచేనవిజయంజయోఃకృత్యగ్కాశిస్తాన్మప్రసాదయిసూరూపకరి - బావన్యో దగ్ధం ||

యపాశకంయదై | యమదాపిపాశ కంవ్యధాన్మమయోః ప్రాధమిః
రాక్రమి || ౪ || ౪ || అథయన్మతవత్తునసహ శ్రీర్మరిదభ్యం తరణవ
దాత్మభూషం | నమతేన సచిచిచ్చు లూకంనహచేనన్మ భవప్రతాపభా
వః || ౪ || ౫ || ద్వాత్వయిదం వ్రువదానవిధౌప్యశానోన్యేతాంధిభవ్యమరవాలము
చిన్మచాపం | సాధేనిహంతరిప్రూణకంవిశిక్తోహస్తభూక్యముభ్యాన్
హస్తాబధిభావః || ౫ || ౬ || ఇన్మ సోదరదాయాదనరూఢిసారణితోపరిక్షయ
మధీక్ష్య మపియసాసా ధ్వపేనగంధిమరంభమ వ్రేవేశిన్మవనదక్షా

గీ. జ్వాలయతి || అభిశోణగుణం - లంపనశానశిధౌక్ష్మివాన్మనాయకతనం క్రియాంయం
విశ్మక్తవిశేషేణలగ్నం కృశామేరకైర్దావలంబియా మిన్ధితిమధ్యతేప్రీత - ద్వియోర్దావ
లతీవితిజ్వాలాశబ్దస్య పుంస్తస్యాస్యాన్మనానగాత్ - దమరవాలంబిసదచామరః దధితేదా
పంగాదీపముదన్మకృష్ణయ్య - వాన్మజ్జనేనోత్ హతశిష్టేకానిహంతరిమ రయసలి - శ్రో
శాన్మభకాంతిన్మదావత్రం వ్రువత్తులంబియాన్మనాయకం హంతిస్తాన్మకారీయం
సాకాంతికాన్మగంగాన్మితాన్మహాయంతరియవతి || ౬ || ఇయాన్మగంగాన్మగంగాన్మ
రంభభాగ్రియంజయంతి || ౬ || ఇన్మయతి || ఇన్మమువ్రువకారేనసోదరాదాంబుభావనా
దీనాంచాయాదానాన్మసామయత్రాదీనాంచయాన్మసానాన్మదదాయదానాన్మ
జాన్మనాన్మసామితివాన్మనిదాన్మ - హంసరవాన్మవాన్మమరంభమతేపరిక్షయంనాన్మ
త్వ - మరీయసామాయన్మసాన్మసేనశిమేనమరిసరివిరివ్రతమతీయాన్మగంగాన్మ
తగ్గోస్తస్యాన్మసాన్మకాంతివ్రతజ్గంగాన్మ - అభవివత్వదనదక్షాన్మ - అభవివత్వదనదక్షాన్మ
థా అభన్మితివేదమథాన్మజ్జాన్మఅయన్మజ్జాన్మ - అభవివత్వదనదక్షాన్మ - అభవివత్వదనదక్షాన్మ

[illegible][illegible][illegible]

భుజిఃపరకృతవికృతింభంసహతభిన్నాయాత్వచుః త దుతాత్రమింద్రుక్రూదోత్తరణవిక్రీణిత
 శ్యగదావిగయన్దోఽత్రమచ్యుతిహాతత్వాస్యదాద్ధ హాతుకావ్యుచిగద్యయమంగాఽగ్రాహ
 ననంకీర్ణమలక్తోత్ప్రేక్షానంసృష్టిచంపృష్టచే || ౧౧ || ఆజగామేతి || తదాభీమకుర్యోధనయో
 ర్ధదాయుద్ధననయే - బలహంబ్యేర్భికాబీ-సబలఃబలరామః - సరస్వత్యానామనద్యాస్తటా
 త్ ఆజినీమ్నయద్ధదేశే - ఆజగామప్రాప్తహా - యస్యబలరామస్య ఆఖ్యయబలంసం
 జ్ఞానబ్రేననహాద్రేరితేవేతిద పదయోస్సహాగమఃబలభద్రఃబలదేవ ఇతిచోత్తరఃదత్తేకనం
 సంబంధః - యతేభవశిఖలు - ఖలుశబ్దోవాక్యాలంకారే - సబలభియోజ్యం || ౧౨ || తత్రై
 తి || తత్ర ఆజినీమ్నవిన్నయకరంధావావం భీమకుర్యోధనయోర్ధదాయుద్ధంశ్యశిఃఆస్యబ
 లరామస్య - నమ్మదాక్రూనిరాసందబామైవనక - సురభిగంధి సునోజ్ఞామో పుష్పవృష్టిః -
 పుష్కరావంతరేక్షాదుయోద్భీమకుర్యోధనయోరుపాంతయోస్సమీపదేశయోః - ఆపతంతత
 తిష్ఠతత్రావందబావ్యవృష్ట్యాస్సాహిత్యకథనాస్యమూర్తిలంకారః || సకూర్తిస్సహా
 వత్తేచ్ఛాననజేషరంజన ఇలితృణాత్వత్తేచ్ఛార్దవత్ || ౧౩ || ఏవేదేతి || తత్ర దాయుద్ధే -

ద్భీశేనభీమేనసహభయానకంధావికలహంసరథనమపవత్రమే || ౪ || ౧౧ ||

ఆజగావనసరస్వతి తటాదాజినీమ్నబలవాన్బలస్తదా | జాయతేహయదా

ఖ్యయఖలుభద్రదేవపదయోస్సహామః || ౪ || ౧౨ || తత్రవిన్నయకరం

హవంశత్రుతీశ్యనహనమ్మదాక్రూనిః | పుష్పవృష్టిరుధయోగుపాంతయోః

పుష్కరావతురగంధిరాపతంతే || ౪ || ౧౩ || ప్రావేదకులాలక్రవృష్టిః

తాస్త్రతేజయోర్దవ్యయోద్భిదాం | నలలోనహరిర్న సాంబవానసురానాశ్వ

మఖానచారణాం || ౧౪ || బుష్మామదారిచ్ఛురులవనంచమథ్వాత్యేతత్మనో

త్యతిరుపేదయదాశ్వశస్య | సేత్రేణసూచితమరేకభక్తియగ్తంచూర్ణిత

విష్కలస్యకంధకారస్యశక్తఃతేభ్యఃపదనకమివభ్రమతోర్ధదాయుద్ధగతివశేత్తుర్రుల్లంకా
 వతోర్దవ్యయోస్తయోద్భీమకుర్యోధనయోద్భిదాం ఆయంకుర్యోధనయోద్భీమ ఇతిమిథా
 లక్షణం - బలాపిసమవేద - హరిఃస్మిష్టాపిన ప్రివిజేదపాణ్డవాశ్వనసృవివిదుః సురానప్రవి
 తికుఃఅశ్వముఖాగన్ధర్వాఅపినప్రివివిదుః - చారణాశ్వనసృవివిదుః - అత్రాసేకాధికరణైక
 శ్రీయాభావసూచినిదయాగపద్యాత్మముచ్చయభేదవైతాభీయం || ౧౪ || మదితి || అథవి
 తదయోధనశక్తిఃసంకమమ సేత్రశ్యనామనజ్ఞాపదంధరతి వాచకత్వినంబద్ధేనహంసరథ
 న్నాచార - కించమృదులంసురుమూరంవననంసదావిమథ్వాతిస్సేషడంతతి - ఇత్యుక్తప్రకా
 రణయాఆతిరుపేదత్యస్త్రోవేదనశ్చితేనేత్యుత్ప్రేక్షా యదాద్యహాశ్యశ్రీకృష్ణసేత్రేణలోచనే
 నసూచితం ఆత్రప్రసారేజ్ఞాపితం - అరేద్దుర్యోధనస్యనశ్కోణి షార్యోక్తుగ్తంకర్మ -
 శ్వనంసృవాయోస్సునర్భీమః - గదయాన్మూర్ధ్నిచకార ఆత్రోక్తోత్ప్రేక్షాయాఃసే
 త్రంవానసూచన ఇతిలొగాదు సారేణస్త్రోభావనయోఃక్షేపైతికాభేదాద్భిదసూచ

మూలశివయోక్త్యనుప్రాపితత్వాత్తయో రంగాంగీభావేనసంకరః - ఉపంతలీలకా॥ ౧౫॥
 తత్రేతి ॥ తత్రమాంతే - అగ్నిరుతామమారఃషణ్ముఖః - భారకంనాయరాక్షసమన-సయో
 ధనంజిత్యాఅధమభుధిదానసేతఃకృష్టేనసంకరః - అసాప్యధానమభువాంధమరాజాదీనాం
 కగఃకుట్రమిశ్యర్థః - ఉద్భిరుకాశ్చైజ్జనితాఃశరభానాంపాంచజన్మాదీనారవాంనత్యే
 క్తస్యక్ - ఏకత్రకృష్ణసహితత్వాదస్యత్రస్వయసేనషణ్ముఖత్వాచ్యేతిభావః - దినాంతేసా
 యం - శివీరగ్నివేశం - జగాహప్రాప్తవాక్-ఉపమాంబంకారః-వసంతలీలకా॥ ౧౬॥ ధూయ
 ఇతి ॥ ఆధనాయందినాంతే-అనలాయఅగ్నియే-మహానఃలేజఃప్రదానెవీరరణనమయ - భాసాం
 ప్రభోన్మాద్యస్యకరాగ్నిరణాత్ హస్తాచ్చ - దిశిష్య్విజాత్యేవవధనం - విప్రకీడైకార్యాన్తై
 ధూమైరిష్య్మై రియత్యేయై - అట్టోఽపథానంరుంధంభిత్వకవధరోధిభిః - అంధకారై
 మూఢిః - కురుక్షేతిభృతాంపాండవానాంపటమంటపానాం వస్త్రగృహణాంబుధున్మహాః -
 భూయోషిభృశంప్రాప్తేప్రాప్తం ॥ ప్రపూర్వాదాప్యేతిఃమఃటిలిట్ - వసంతలీలకా॥

కారకదయాశ్వసనస్యనూనః ॥ ౪ ॥ ౧౫ ॥ తత్రాధికారకమివాగ్నిరుతా
 మమూహిజిత్యాంయోధనమసాశివీరవిదినాంతే । ఉర్గఃప్యధాతనుభువాంధమ
 భిక్ష్వేతష్ట ద్భిర్ముఖైర్జనితశంఖరపౌజగాహ ॥ ౪ ॥ ౧౬ ॥ ధూయోషిసా
 యమనలాయమహాప్రదానెభాసాంప్రభోరివకాద్దిశిష్యకీడైః । ధూమై
 రివాపిషధరోధిగిరంధకారైఃప్రాప్తేమకురుక్షేతిభృతాంపటమంటపాః॥ ౧౭ ॥
 తస్మిన్పాతేచింత్యమీతి పతి ముఖభిర్ముక్తమాసాద్యరంగేతై సైరాశ్వాన్య
 లాపైర్నిజమసింమరథావికృత్యంనివేద్య । ముక్తసైనార్థమార్గై హరవరముది
 త్తదోగభూశ్చాపమూర్ఖాన్యభృష్టద్యుత్తుం నికృత్యశ్వఃకపితనయానన్యచి
 ఛేద్యమా రా ॥ ౫ ॥ ౧౮ ॥ ఇర్థంశిధేభయానకవిజరాయకశరచీకృతద్విష
 దవేకానీకాతురు నాయకపటనికేతనాత్స్వజాభ్యామివప్రవిష్టకటకా

౧౭ ॥ తస్మిన్నితి ॥ తస్మిన్అంధకారాక్రాంతాఖిలంకంతరేకాలే - దోగభూఃఆశ్వత్థా
 మా - రంగేయధృఘ - వివిర్యఅనిష్ట - అనభిఃప్రాజై ర్యుక్తగమీరివశింధర్వోధనమాసా
 ద్యపాప్య - తెస్తైరాపధర్మైఃచిత్రైఃపాపైఃచిత్రైః - ఆశ్వాన్యశోకంకృత్వా - నమరరా
 త్రియార్థే - భావివవిష్టోనిజఃకృత్యంరవసాండవహననమపినివేద్య విజ్ఞాప్యతేనకురోధిభన్
 నముక్తైఃఅనజ్ఞాతస్యక్ - అధికమాగేకమార్గమధ్యే - హరవ్యశంభోర్వరౌనర్వావల్లంఘ్య
 త్వాన్త్యైకేముదితశ్చక్ - వృష్టద్యుమ్నచాపహార్యాన్నిశ్చయైః - అన్యధృష్టద్యుమ్న
 న్యసాదాపదీనస్యావ్రాతద్యాన్సంబంధింసూరాక పుత్రానివసాండవనని - చిచ్ఛేదమా
 రయామానైర్గర్భః - స్రగ్ధరావృత్తం ॥ ౧౮ ॥ ఇర్థమితి ॥ ఇర్థముక్తప్రకారేణానిశిధేఅ
 ధకారాతై - భయానకైర్నిజైస్సాయత్తైర్వాజైశ్శరచీకృతలంకశశ్చిన్నంఖడ్గదారికంవా ॥
 శరభార్థే వసాయకఇశ్వమః - ద్విషతాంపాండవానాంబంధిల ధేవేఅసంఖ్యేయంఅనీకం

సైన్యంయస్త్రీం ప్రస్తోత్ - మరునాయకస్యభద్రాబాహువటనికేతనాత్వప్రగ్భూతాన్వి
 విష్ణుం ప్రాప్తంకటకంబరంవలయ భూషణంచయన్వాతౌ - అశవివస్వభజాభ్యామివస్థి
 తాభ్యాంకృతేణకృతవమాణాదద్వాభ్యాంసహ - పునరపిసదస్ స్వరికనామ్న స్తీరంఅగత్య
 దక్ష్మరమనైవ్యః కతుమాకృత్యంస్వవృత్తాంరంపా ద్విరహానవ్యావారంకథయంతం అశ్వ
 త్థామానఁప్రతిఅయిన భంసప్రతిభిదానంతసి - మమమదీయస్త్రీః పితావరేణయత్పరి మా
 తా - ఇత్యుక్తప్రకారేణఅభినేతుంహస్త నిరేక్షేనసూదిదు మివేద్యుత్ప్రేయ - తిర్యక్పరి
 సారిలేనబాహూద్భుగ్భేనయత్నాత్ అరికష్టే ఆశ్విష్టవృషేవమమ ప్రాణోభవోభ్యో
 వాక్యాలంకారఃఇత్యుక్తప్రకారమాచారకప్రశక్తియనమాతవచనంప్రయంబానంబు
 వంతరాజానంబుర్విధనం - యోపాతలంతరేణఅస్తానశ్వత్థామానం ప్రాణేక్షేనవృణోతి
 త్యాకారకాదివేద్యుత్ప్రేయ - రచ్యమర్విధనస్యసేవదీయాః ప్రాణాః - తదానంతర్విధాన
 వ - అత్యా యుక్తవంతః - అత్యాప్రియత్వేనప్రాణత్వే నాభ్యవసాయమా లాటి

భ్యాంకృత్యవర్తవ్యాం సహపునరపిసర స్తీరమాగత్య దక్ష్మరంస్వవృత్తాం
 తంకథయంతవశ్వత్థామానఁప్రతి అయినభంసప్రతిభిదానంతసి
 నేతుమివతిర్యక్పరి సారిలేనబాహూద్భుగ్భేనయత్నాత్ అరికష్టే మేవభుమ
 మప్రాణోభవోభ్యోవచారినం వచనంప్రయంబానంరాజానం క్రిపాదివత
 దీయాఃప్రాణాస్తదానంత్యాహుః || ౪ || ౧౮ || కృపస్తవేమకుపురీంకృతవ
 మాకృత్యధీం | వ్రయయాదోగిసూను శ్చపారాశర్యతపోననీమ్ || ౪ ||
 ౨౦ || అధిది ప్రిధారత్వమోవిజేతవ్య ముదోగినిరోమతేభావిత్రిం | సహ
 జ్ఞానదభంగమానహనింభుమశిర్రాష్ట్రమిమోదయాత్రిమాగాత్ || ౫ || ౨౧ ||
 తదనంతరమాత్మస్థానర సూముఖాద్భవనకాలహట ముత్యాత్యయమధిగ

శయోక్త్యన పానిత్యాదుక్తోత్ప్రేయయాః ద్వయారంగాగీ భావేనసంకరః || ౧౮ ||
 కృపభి || తతఃకృపామరుపురీంహ స్తినపురంప్రలియయా - కృతవమాకృత్యతీం ద్వాభ్యాం
 ప్రలియయా- దోగిసూనురశ్వత్థామాద పారాశర్యవృత్తానస్వేషానని ఆశ్రమవనప్రతి
 లయయా || ౨౦ || అధీతి || అధిభుమిహ్నార్యః - దీప్తిభిఃస్వకా నిభిఃఆత్మవేదితేతుజ్జయ
 శేలగ్య - అరవివవిమనస్యత్రోఃద్రోణిరోమణేఃఅశ్వత్థామనిరోరత్మవ్య - భద్రత్రంభాపినిఁ
 నహజ్యజ్జన్త సిద్ధిస్తవప్రవృత్తానస్య అశ్వత్థామనిరోయాపస్య భానిభీమకృత వనమానహని
 స్తాం - వ్రాష్ట్రమివేద్యుత్ప్రేయ - ఉభయాత్రింఅగాత్ - ఉదతోభూదిత్యధః - ఔవద్భు
 దసికం || ౨౧ || తదితి || తదనంతరమాత్మస్థానరసృదరస్యధృప్తమృత్తస్యనంబంధిఃసూతస్య సా
 రథేయిభావోనవనాత్ - శ్రవణయోకాలహుంకర్ణకళంబుమియవత్ - అవత్యానా
 ముపపాండవానామర్వియంనాశం అశ్వత్థామకృతమధిగమ్యుక్తు త్యా - విషీదంత్యాభ్యశం
 తోవంత్యాః యాజ్ఞ సేన్యాదోపద్యామూఢామేవాంధకారం - రద్ధమేవదీపస్త్రాల్లా

మజ్జిమానికాయపితకత్తవంపిసిద్ధం - పుత్రమాతినోద్యాగేశ్వరః కల్పారామసిచ్ఛేదాత్పుత్రశో
కంజహవిత్వర్థః - అత్రశోకాగ్నిదాహప్రతిబంధకఇతిరూపకాతిశయోక్తిర్లెకవాచకాను
ప్రవేశనంకరః ఉపజాతిః ॥ ౨౧ ॥ తతఃపితి | తతఃసంవత్సరమయస్యప్రశయకాలస్యనచ్చాత్రే
నహాధ్యాయనితద్వదనైకక్షయకరఇతియావత్ - తాదృశితధావిధే-ఉధయేషాంకరూణాంపాఠ
దేవధాతృరాష్ట్రాణాంసంబంధిని సంప్రహారేయద్ధే - కృష్ణాయాఃద్రావిడద్యాఃవేదీభ్యంధస్య
రుక్మాసనవధావధికస్యత్రయమాదీవితకాలేనమా - పరిసమాప్తేపతిత్వత్రైకాణస్వయః - కే
శాకపిడుక్మాననరుధిరైలసంస్కారేణ ద్రావిడవేద్యాభిమేనమోచితత్వాదిధావః ॥ ౨౬ ॥
స్వమితి ॥ స్వంస్వీయం-అపత్వానాంకుర్యధనాదీనాంవగం - కుశ్వలాత్ప్రీతిప్రీతివశేషః
ప్రీతిస్తథాక్రం - విజ్ఞాయత్రత్వా - హంధోస్సేదరస్య ఆత్మవగంతునమస్తాంపంచాపి
శేషాయస్త్రింస్తథాక్రంవవిజ్ఞాయ - నదాద్యశాంధఃజరధఃపురః - మహిషేర్ధతరాష్ట్రః -
దదాచేతనయాపితంజజ్ఞే బధూవ - పుత్రశోకాద్విషదభృష్టయాచ్ఛసభ్యశంమూర్ఖితో
భూదిత్యధః - అత్రతాదృగుభయవిజ్ఞానస్వర్థతరాష్ట్రమూర్ఖాహేతుత్వాత్పదార్థహేతు

త్తమహిం - ర్న తనందనాయాశ్శోకాగ్నిదాహప్రతిబంధకోభూత్ ॥ ౫ ॥ ౨౧ ॥ త
తస్యన రసమయనచ్చాత్రే తాదృశికురూణా ముధయేషామపిసంప్రహారేకృష్ణ
వేదీనంధాయమానహవరిసమాప్తే ॥ ౨ ॥ ౨౬ ॥ స్వంకుశ్వలాశేషమపత్వవగం
హంధోశ్చవిజ్ఞాయనమస్తశేషం | దృశానదాంధోజరధో మహిషేర్ధతరాష్ట్ర
తనయాపిజ్ఞే ॥ ౫ ॥ ౨౭ ॥ తదానీంకురనంజయార్యాంవ్యజనాదివిరుచాదై
ర్విశ్రాణితసంజ్ఞాఃకురుభూపతిః హనుయోదనహాద్యూననీతి బహువావిలపన్న
త్థాయరణనిహతస్వజనముఖైర్భువన్తరణమాత్రాక్షిణ్యం కల్లోలితశోకస్థిభి
ర్బిష్టభిస్సహనగరాన్నిగం తోహేప్రాణాః భవత్సమేషుగతేష్వపియాయమ
ద్యాపిసనిర్త తాఇతిరోషేణప్రాణాన్బహిర్వాసయితుమిచ్ఛదీప్తనఃపునర్వి

క కావ్యలింగస్య అంధశ్వమూర్ఖితత్వగుణయోగవదాత్మకనముచ్ఛయస్యచైకవాచకానుపవే
శశంకరః ॥ ఉపజాతిః ॥ ౨౭ ॥ తదానీమితి ॥ తదానీంమూర్ఖనమయ - విదరణసంజయేన
చచ్ఛాన్యాం - వ్యజనంతాశవృంతవీజనలఽపిర్యేషాంతద్వోక్తైరుచచాదైతైత్య సంస్కారైర్వి
శ్రాణితాప్రాపితానంజ్ఞాచేతనాయస్యనః - కురుభూపతిత్వతరాష్ట్రః హంధోశే - హనుయా
ధన - హనుక్మానన-ఇతిక్రప్రకారంబహుధావిలపంతృణాడ్రాయ - రణేనిహాస్యస్వజన్య
ముఖేందోస్తరకాదేవన్తరణమాత్రాత్ - నతుదర్శనాదిత్యధః-ఉల్లోలంయథావధాతిల్లో
లితః-ప్రసభిః-తే-అపసంభుస్సముద్రయేషాంతైర్బంధువిస్సహ - నగరాతహ సినపరత
నిగతస్యక - హేప్రాణాఃభవత్సమేషుప్రియతమేషుగతేష్వపియాయమద్యాపిసి
గతాః-ఇద్భుక్రప్రకారేణరోషేణప్రాణాన్బహిర్వాసయితుమిచ్ఛదీప్తనఃపునర్వి
శాన్త్యధివక్షసి - పునఃపునర్విరచితానికరాధ్యామస్థానానిసరింతాదనాగయఃభిస్తాః - ఇ

యంకపోలమరీకా - ముజుజన్మ భువంసేత్రస్యపాండిత్యేణప్రభటస్యనద్యశస్యభావశ్రాప్తిభి
 ట్యంకచరతి - ఇత్యుక్తప్రకారయాప్తినహిష్టుశయాఅనూయయేవేద్యత్వేన-సవిధంసమీపం
 వ్రీత్యాగత్య-కపోలమకరికాంకస్తూర్యావిరచితమీనాకృతిరేఖాం - ఉన్మూలయంతంతయోశయంతం
 బాహ్యప్రవాహం నయన్త్రాశ్శృంజంతేభివక్షంతీభిః॥నిత్యేభ్యాశ్శింశుమారోద్రశంకరోమక
 రాదయైత్యమరణోనే - తేషాంమత్స్యనాంభేదాఃఅవాంకజాతయైత్యధికః - అతఏవటీ
 కానర్వస్యేప్రమ్యమ్యమినకేరన ఇత్యుత్తమస్యజాతీత్వాస్త్రీన ఏనమకరఇత్యుక్తమితిభేద
 యం - అన్యైకాచిక్రరహాన్తాత్మసుప్తైర్దాలతిమల్లికాదిభిః - అనవరతలవర్తదాలమోదేనప
 రినులేనసంతోషేనచభరితాన్ వూర్ణాకాపిదధానాః కుర్వాణాఃసంపాదనాడియఃకృత్వసర్వవి
 తాః - ఇత్యుక్తప్రకారేణప్రేస్తేరిశేషః - గవేషయితుమస్వేషయియమేత్యుత్పేద్య-భవ
 దూరంవిశేషైశ్చస్మిన్సర్వకురహస్తైః కేశహస్తైరుపలక్షితాభిస్సంగతాభిః - ఉపనసుచరిమనృభి
 మగదాయాపహలంధసేనిదాయాం విషయేపరిపూరితఃఅధికః హంరోరేమికాంబేస్తాఃవి
 యతీవిత్రైర్భవత్యాప్రీత్యాసీతేత్వాన్యరూపమభిధేయమైస్తే - విహస్తైఃపరిదేవనశబ్దైఃవిశాం

రచితకరాస్ఫల నాగిన్సవిధమాగత్యమజ్జన్మభూ పాండిర్యప్రాప్తిభిట్యమియ
 మాచరతీత్యనహిష్టుతయేవకపోలమకరికామున్మూలయంతంబాహ్యప్రవాహంనయ
 నైరుత్పన్నవీచిరసవరత మస్తాన్వితురహస్తాన్త్రా సుమేరామోదభంతాన్విద
 ధానాస్సయోధాదయఃకృత్వపతితా ఇతిగవేషయితుమన భువిదూరవిశేషైశ్చ
 కురహస్తైరుపలక్షితాభిః ఉపనసుతపరిపూహలంధన పరిపూరితాధైశ్చిహస్తై
 ర్విగంతంనిరంతరయంతీభిస్సుప్తైఃపరిపూర్ణదూరయాగాంధారసునియా
 శనైశ్చనైరభిగవ్యమానస్యంగ్రామ భువమువగ్భావప్రజ్జ్విశః పరివీరితీభువా
 నిద్రైఃపాకశాసనముక్త పారిజాతకుసుమపరిమళితచబంధేషుప్రవీరీషుసయో
 మనివత్సవ్రతోవిలుతప్పురుభూపరిశ్చిరమరోదీత ॥ప॥౨౦॥రుప్తంపితృవృషము

జ్ఞానామంతరంమద్యభాగంసీరంగయంతిభిఃసాంద్రీకుర్వంతీః - స్మయైభిఃపుత్రవత్ప్రీతిః - పరి
 వార్యమాణయాగాంధారసనయయాగాంధార్యా - శనైశ్చనైఃపుత్రశోకభారన్యందంఅమ
 గిమ్యమానశ్చన - సంగ్రామభువంయంధధూమిమమగాహ్యప్రీతిశ్య - పజ్జ్విశఃపరివీరితే
 అభ్యస్తాదీభువానిద్రామరణమైస్తేషు - పాకశాసనేనఇంద్రేణమక్తైఃనౌరాగ్గనందనేనవృష్టిః
 పారిజాతవనైఃపరిమళితాఃసంజాతపరిమళాఃచచబంధాః ధమ్మిల్లయేషాతేషుప్రవీరీషుశూ
 రోత్తసామతనయేషుకుర్వధనాదిషు - నివత్సవ్రతోవిలుతకాపివర్తయంశ్చై-చిరంతరోదీత
 రోంశ్చన్మనెకలదానిలుకా ॥ ౨౦॥రుప్తమితి॥అధజాతిమామూయంధరంగే-అగతంకించరుప్తం
 పుత్రకానాదాత్మనిక్రుద్ధం - అతఏవపితృనంపితృప్రాతరంతామ-పుత్రరాష్ట్రంద్రక్షు
 భువనఅమలాభీర్యస్యతేనయస్మిరేణ - అభ్యర్థితోతతోపశమనాయస్సాధితో - హరిః
 శ్రీకృష్ణపిహశరసంపదసాన్వితృవృష్టౌ - అవనితానిరస్తారటకోభియన్త

అథోక్తం - వాతంతకుం - ప్రాప్తం కృత్యం - తుః ఆగత్యంతో || ౨౯ || తమితి || వ్యా
సశ్రవ్యశ్రవ్యద్వా - శోకేనపుత్రయః తన - అభివృద్ధిమానంతంభృత - రాష్ట్రం సభాసామ్రా
జానా ద్రవదమాసా - దవసావకేవనానలేన - దుఃపహ్లామానంలత్యంతంభృత్యమాణం || య
జుః శాస్త్రయః తేకమః నిలభిశ్చావత్ - దావప్యతంవనతమిససుతరాం - శాంతతంత్రోధం
విర్యాపితననానలంచవ్యదత్తాంచక్రతుః || విభాభ్యాద్ధాతేకకరిలుతో || ౩౦ || సద్భాష్యా
సశిశశ్చుః - స్యగ్భవ్యోపాధిష్టపదధాద్రోపదాన్యమా - దవదాచానవారణ్య సహి
ఇక్రమేనస్యత్రామరః - యమాలుకారోజ్జాజాః || ౩౧ || అధే || అద్రోశమ
నానంతరం - యుధిష్ఠిరసమాజైర్భీమాదీశ్యమిభ్యసహ - మహతేబాహు త్తరస్య ఆహవన
యుధ్యశ్యసందేశం - ఆచాద్యప్రప్య - హేస్వామిక్ మహశ్రీభా అనేకవిదానామహరా
ధానాంకరణసహతునా - తవశాపపాత్రం అయం ప్రయోజకజనః ధమకారాజితానిః ఉత్స
క్రప్రకారంజక్తేలిశేషః - చరణయోః ప్రణమంతం నమస్తుర్వారం - ఆత్మానంధిధమతః

మౌళికమాజిభూమా ద్రష్టుంబయాయుని యాదయఃస్మింహం | అభ్యర్థితౌ
హరిపరాశరగంధినా ద్రాగజగ్గుడు సమపసేరకుంబధావస్యం || ౩౧ || ౨౯ ||
తంవ్యాసకృష్ణావభివృద్ధిమానశోకేనశాంతంసురావ్యదత్తాం | సహసభస్యా
వినదావప్యతంబద్ధహమానందవహకేన || ౩౦ || ౩౦ || ఆధనజాజైస్సహమ
హహవభువమాసాద్య స్వామిన్తు నేకవిధాపరాదకరణసంకపాపాత్రంజహే
యమాత ఇతిచరణయోఃప్రణమంత మాత్మానంధిధమతామగు శమానిగిత
వంతంబ్యాద్యాన జ్ఞేనముమందేనపురఃస్థాపితస బాహుభీమసేనోసహజైర్
మహిమాజీకృతవంతం బ్రహ్మశంపుర స్మృత్యస్త్రయచుర కరణీయజా
తాయుధిష్ఠిరఃపురాభగీరధ ఇవప్రేభూయంగతాయసవః సైజాతజరాయ
సమకలై నికలింపవిమ్నగా సలిలైర్నివాసం జలినిర్యాపణం విధివదేవనివహ

అథోక్తం శంభుపుష్కం యథాతథాఅలింగితవంతంబ్యాదనంతరం బాహున ఆలింగనే
సభీమంపుత్రహతాగంభస్తీ కరోమితి దృతరాష్ట్రేశయది దాముకుంబైనశ్రీకృష్ణ - పురః
ఆలింగనదేశేస్థాపితేనబాహుయేభీమసేనేనగహజంవైరంపుత్రవదజన్మబిరద మహిమాన్
తృతమాతంద్యయమహినాతవ సమిశ్చద్ధఃప్రగ్భాద్యశంఅంధంబృత రాష్ట్రంపురస్మయస్మా
వ్యస్త్యైతంబింతంబముకానాలనేవేషంకరణీయానాలనైక ద్రవ్యకర్తృజాబారంబృ
దంయేనతథోక్తస్సన్నత ఏకప్రేతభూయంగతాయమతాయైత్సిధానిశర్వస్యై జ్ఞాంజనాయ
సంకులకాయ - పరాకృతయగ - భగీగభవనిమకలై నిలింపవిమ్నగాయోగంగాయ
స్మిలైజలైఃకృతాః నివాసాదుయంబంబలిమిలతన్న శావకానియేనసద్ధాత్రస్యక - ని
ర్యావణాశంబయనం - విదివద్యథాశాప్రసేవ - నివతకాయాచాసృతవా || ౩౧ || ౩౧ ||
అథ || తతఃయథిష్ఠిగంభూనికల్యాణావ్యవధి స్వకూర్త్రస్యకపీష్టరంగానిగభి తాః తా

రజానాంపల్లవపుష్పమసి వస్త్రాదిప్రోత్సహద్యార సంచాశిఘటితయంత్రవిశేషాణాం ఆ
 వళిః క్షీణింపకాంతే - తథావిస్త్రతావాద్యానాంభేద్యుదంగాదీనాం నిస్సవనాయస్య
 తాం - ఆత్మనగిమామాత్మీయాంపురింహ నినపురం - హరింపురొథాయలగ్రైక్యత్వా - స
 హేరాదర్శ ర్భిహానిసవం-అదిక్షత్ ప్రవిష్టవాక్ ॥ విశలేకరణిలుత్తే శైలఇగుపథాదనిటః
 క్షుద్రత్సిః - వంశధృ - ॥ ౩. ౨ ॥ ఎలగ్నేతి తత్ర పురెనపాథాః యుద్ధిర్గ్రుప్రపదాత్త జాయాః దౌ
 పద్యాః - వలగ్నమాత్మైః కాంచీగుప్తేః చెలైరుహశ్వానసాక్యఘ్నేః పస్త్రైశ్చ - వితానితెన
 జానొల్లోచే ఇతిదుర్యోదననారాత్మోల్లితేః - విశ్రవ్యన్యధృతరాష్ట్రేన్యథామిగృహే - శత్
 స్రవేశోలపితం చికరిదంశి త్యావరేహ్నిరసెస్వమాత్మయం - గేహంగృహం - ప్రియయాపి
 ప్తవాక్ శ్రుజయల్లస్యరాజ్ఞామభ్యుహితత్వాత్పరేహ్నిత్తుగ్తం యోజనాతిః ॥ ౩ ॥ తత ఇ
 త్యుత్తరే శాస్త్రయః ॥ రాజ్యేతి ॥ తతః కృతేన కథావ్యసపుణాః కృష్ణాదయః - ద్రాక్షసత్వరం - రా
 జ్యేతినిమిశకన్యకట్టానిమిశకన్య సంబంధినశలీలాత్ సంగమిసన్ధితం - ఆపవశం చ కృపవశా

యూచాన ॥ ప ॥ ౩౧ ॥ శుభాబ్ధి వీనీరివతోరణాచన స్తతావహంతేంతత వా
ద్యునిశ్చనాం । హరింపురొథాయనమగనమూదరై రవిషదాత్రై యపురీంయ
ధిష్టిరః ॥ ప ॥ ౩౨ ॥ వలగ్నసూత్రై త్రైతావస్తాయాశితాతేధా
మిశతత్రచేతైః । స్థిత్యాసృప్యన్నదినంతదేవతైరూపార్థః ప్రియయాన్యగే
హం ॥ ప ॥ ౩౩ ॥ తతః ॥ రాజ్యాభిషేకనలినిదివ నంకతం ద్రాగావర్తముద్వ
హతిమూర్ధానధిమః సూమోః ॥ శృష్టే దయశ్శుభగుణైశ్చతినోముహూర్తే హే
మంవ్యధుర్వ కుటమన్జులరత్నజాలం ॥ ప ॥ ౩౪ ॥ ద్విజప్రకాపేషునృపస్యలగ్నాభి
రణురాజిర్భజనీమ్నిరేణి । ఏకాధికద్వాదశహంసేషుషీతిక్యశాంగీవిరహ
దివాన్య ॥ X ॥ ౩౫ ॥ తదానీమవపరాశరసుతవియరనంజయే స్వహనంబాప

తేజఃసవ్యగతిః కా కృణి తేజసంస్థానవిశేషజలభిమింఛ - ఉద్వహతిబిక్రతిభమః సూనో
 ర్యధిష్ఠిరవ్యమూర్ధ్విఃకరిసి- ఉజ్జ్వలంరత్నానాంఽద్వరాగాదీనాఃజాలంసమాహాయస్త్రి
 స్తథోత్తం - హేష్వాలికారఃసేమం-మకుటఃకేటం - శుభాఃగుణాఃచంద్రతారాబాహ
 యఃయస్త్రిస్తథోక్తేముహూతేలగ్నే- వ్యభుఃనిహితవస్త్రః - వనస్తలకా || ౩౪ || ద్వి
 జై || స్వదేశ్యోవాసాంభ్యఃప్రణామేషు సాష్టాంగమహ్యైరకాలేష్విత్యహంస్పవస్యయా
 ద్విగమః ప్రజయాస్సీన్ముదేశే - లగ్నాధురేణురాజిః-వికఃహయనః-అధికఃయేషులెషుద్వాద
 యసమాయసేషు - క్రియాదశరఃవత్పరేష్విత్యర్థః - అస్యవృచస్యవిరహాత్ వియోగాగ్ధేతాః
 ధూమ్రాఃశిష్యఃభూమిరవేత్సప్తే, యైరజేరరాజ-ఉపజాతిః || ౩౫ || తదాసీమితి || తదానిఽఽ
 రంభారణ్యజప్రణామనమనంతరమేవ - షరాశరసుతేనవ్యాసేనఽపిచరేణ సంజయేనచత్రిభిన్వ
 హసంభాషమాణంయోగదే మాధవేమంత్రయమాణం రమారమణంశ్రీకృష్ణమ్మగ్నతానిధా
 యపురస్కృత్య - యయత్కునాథారరాష్ట్రేగజైశ్చాశుత్రేణ నవినయంయథాశ్చక్రైః

అహోనానాస్తావలంబియన్యకథోక్తస్యక్ - భూభారన్యప్రత్నియన్యల భూకనజేనమోదనేన
 శాతునాప్రియమాణైస్తుష్యంభిః - దిక్షువారణైరైరావతాదిభిః - కేషిలంఛితాయనీకృత
 మివస్థితమిత్తుప్రేక్ష్యై - మహంతంకంచినమమం - బౌపవాహ్యంరాజవాహ్యంమదగజంబ
 ధిరూధస్యక్ - నిరాజవాహ్యస్వోపవాహ్యస్థితగజవిశేషపర్యామేష్వమగ - శశిమండలవరం
 ప్రవి. బేదకర్షర్యాఃరాత్యాః - ధమాయా మధన - ధవళేకాకృతే నిభత్రేణవేః - గ్రీయ
 మాణి - ఆలంక్రియమాణి ఉపరిభాఃమూర్ధ్వధ్వజేశః ఆకాశవేదేశ్చయన్యధోక్త
 స్సక్ - లాలనవశేనపోషణవాల్మల్యవశేనఆగ్ర్యమింపంప్రాప్య - పార్శ్వయోరుభిర్యాఃప
 మోదేనతరితేదలతక్షత్ప్రతేయాభ్యాతాభ్యాంమరాశి దంపతిభ్యాంహంజాయాపతిభ్యాంఉప
 వీజ్యమానానతరుఖింబుప్రౌవ - చామరాభ్యాంఉపవీజ్యమానస్యక్ - హర్షాశాంధగిగృహ
 శాంధిఖరేణుఅలంబినినామూయాధానాం - పురేనితంబినినామంగనానాంసంబంధిభిఃపిలౌఖ
 తేభవతయోఃస్థలనేనదూరం విప్రకీర్ణేకార్విక్షేపైఃఆనన్దబాష్ప చిన్తవోముకుతానవత్రైలివస్థి
 తైః - లాజాంజలిభిఃఅవశీర్షమానస్యక్ - పురస్పరాజాఃపురోగాజాంవిదిధానాంతతసుషిరఘ

మాగంరమారమణ మగ్రతోనిధాయనవినయం యయత్సునాదీయమానహ
 స్తావలంబిభూభారల భూకరణేనప్రియమాణైర్వీకాగ్ధాఃక్షేఃప్రేషితమివ
 మహంతంకంచిదౌపవాహ్య మధిరూధశ్శశిమండలనశర్వరీ ప్రధమయామధవధ
 వకాతపత్రేణపరిష్క్రియమాణోపరిభాగఃలాలనవశేన పార్శ్వయోరాగత్వప్ర
 మోదతరితరితపుటాభ్యాంమరాశిదంపతిభ్యాం చతుర్ముఖభవ చామరాభ్యాము
 పవీజ్యమానాహర్ష్య శిఖరావలంబినినాంకపోఖలకస్థలనదూరవిప్రకీర్ణేకారా
 నందబాష్పచిన్తమముకుతైరివభాజాం జలిభిరవశీర్షమాణిపురస్పరవిదిధానాద్యగు
 రుజన శిష్యాయమాణగవాక్షవరవేరాంతాంనగరిం వద్రక్షిణీకృత్యద్వారభువ
 మవతీణాఃజిమణిలిత పరిచిచ్ఛానిచిదపామరూరానగ్రంక పాత్రమధ్యవహం

శానద్గూపాశాంవాద్యానాంబీణవేణుమృదంగాదీనా మేవగురుజనాంశిష్యవరావర నిత
 ముత్తశబ్దంపునబచ్చారయిత్రిశిష్యాంయమాణా గవాక్షాంకంకంకాయస్యాంధోక్తాం -
 ప్రతిద్వంద్వ వాక్షేమితియావత్ - పురిఃపురోక్తాంప్రదక్షిణీకృత్యద్వారభువంరాజగృహద్వా
 రభాగఇత్యర్థః - అవతీర్ణః - బౌపవాహ్యదమరూధస్యక్ - నిజానాంబీణమూయానాంచలక
 శాంబవప్రతిబింబానసస్థితాక్షదీపాంతురాకకనకపాత్రాశాంబుధ్యవహంతిభిః వాసీమంతి
 భిఃవేశ్యాభిః - విరచితలరాత్రికమగ్రంసీరాజనశుభకరంయన్యధోక్తస్యక్ - పాణ్డ్యమానః
 నిబిడానం సాంధ్రాశాంతితానేమఉల్లోచేషువాల్మనాం భూపానాంగృహనంసాగ్రధూ
 పానాంబవదినతైఃసురభిశేషగంధిని - మంటపేప్రస్తానే - కరూణాంరాజ్ఞాంకులేక్రమాతేపిత్ర
 నంతరంపుత్ర ఇతిరూపాత్ ఆగతంప్రాప్తం - నర్వతోభద్రంసామసింహుననంఆభ్యుదాత్మి
 జిర్మూలానా - ఉత్ప్రేక్ష్యైఃమహానంబుష్టిః ॥ ౩౬ ॥ సాధమితీ కర్తాచిచ్ఛాన్యయమిద్ధిరః - శా

భంరాజ్యహంరశాలం - సుహృద్భిస్సమంబధిరుహ్య - చిరాత్-విరహితస్యత్వ నావియ
త్తస్యతస్యపురస్యహం సైనస్య - సంబంధినిమహావీనుద్వి తాసు - వీధిమనసేషాద్వాసేషు - చ
తుష్టభేషుఘంగాటకేషు - సృతాలయేషునాట్యశాలాసుచ - భృష్టింనిమజ్జయతిస్త ప్రసారిత
వాక్-ననంతతికా || 32 || తదానీంఖలువీక్షణమయచితేష్య ప్రరేణాస్వయః || త్విణీమిలి
యఃశకునీగఃద్యూతేశాండః - అస్తా కంఠశాయుడర్శ్యధనాయసణస్యద్యూతగ్ల హస్యమిహత్ -
నో శీఘ్రతుస్సముద్రవలయితాంఽమకరాజస్యేతిశేషః - ఘోశగృహణిధనగేహని - గవామేవ
చనానాంతతంసమూహం - ఘోటాసశ్యాక్రథాక్ మంజరాకగజాక్ - అన్యాండక్తాలిలి
క్తాఃచాఽపరతత్త్వాంబరామికామసి - అదాత్తదత్తవాక్తాద్యక్షఃఉక్త ప్రభావఃతాదృశశ్శ
తునెఽరః - యతాంసర్వోత్పన్నేణవర్తతాం - ఇత్యుక్తప్రకారంఉద్వానేఅలంకారఃకుటీ
రీరాంగనాః - నిశఃస్యశ్రుత్వాఅధర్మతనయఃఅనజైస్సమం-మండంజహంసహసితవాక్-ద్యూ

తీర్థిర్వార సీమంతినీధిర్విరచితారాత్రికమంఃగళఃపాణ్డ్రుసూనుర్ని బిడవితానమాల్య
ధూపంఽరిమళ సురభిఃమయిమంటపెతురుమలక్రమాగతం సర్వతోభద్రైంనామ
సింహసంసమధ్యవాత్సత్ || ప || 32 || సౌధంకదాచిదధిరుహ్యసమం సుహృద్భి
ర్భూషణ్విరాద్విరహితస్యపురస్యతస్య | వావీషువీధిమనసేషుచతుష్టభేషు
సృతాలయేషుచనిమజ్జయతిస్తదృష్టిం || ప || 32 || తదానీంఖలు | త్విణీం
యఃశకునీగోధనతడిం ఘోటాస్త్రధాన్యుజ్జరాసన్యాం సంపదమప్యరా
త్సగమిహాదిస్తా కమిశానియక తాదృశశ్శకునః కరోవిజయతామిత్యావళం
తేష్యగీరు ద్యానెనసశమ్యధమశీతనయామండంజహంసానజై || ప || 32 || మన్తాన్య
పాణ్డ్రోస్తనూజస్యతకత విరహదంతరత్యం తవశ్రుతా భక్త్యాన్సారణిత్వస్యం
ప్రలిపినమనజైరగితస్తాఽయత్యా | కృత్వాధస్తాత్కుశాగ్రం విజితమిషధి
యూషాం జనినర్వధర్మాక్ శీష్టద్వర్గాశ్రమాణామవి కలమశృణోత్సాన్వి

తేనాస్యస్యా హూధన్యంమన్యతాధిగనంకులధమమిహకప్రకారఃశార్వాలిక్రీడితం || 33 ||
కులత్యే || పాండోస్తనూజభమకరాజః - దినెని నేపీతిదినం-మంత్యాఅనజైర్భీమాదిభిస్సా
శిష్టాన్యసుతానాంశరేనవిరహాన్ధేయః అంతర్వనసిఅత్యంతంఆతంభిన్నంఽప్రవ్యంధృతా
న్ద్రం - అగ్రశశిస్థాపయత్వాసర్వేషుకార్యేషుపురస్కార్యధియాసూక్ష్మబుద్ధ్యావిజితమిషధి
విజిత్తుప్రేరేత - కుశాగ్రంకుశాస్తరణమధస్తాత్కృత్వాత్రోపవిశ్యఅభఃకృత్యచెత్సధః
ప్రబుద్ధింఽంసలిర్యేనలథోక్తశ్చక్ - న్వశ్యనసూనామన్యతమన్యతాన్వదంస్థానంగంతుమిహోభి
స్తాత్పద్యనాంప్రాప్తృవాదీనాం ఆశ్రమాణాంబ్రహ్మచర్యాదీనాంచ సంబంధినసర్వాధ
ర్మానాంఆచారీకాన్అవికలంసమగ్రంయథావధాఅశృణోత్ శ్రుతవాక్ - అత్రాశృణో
ఽదిన్యగ్రరావృత్తిప్రప్తైర్వ్యానాంలయేగ్రిమునియచియతాన్యగ్రరాతీకాలేయమీ
లక్షణప్రేరేతవినింయత్తపరమకారన్యగురతయానగణసృభగౌనాశంఽస్మిం - ప్ర

రస్యచ్చారణ విశేషణలముత్వాత్తతేః తదుక్తగ్రంథఃప్రకాశే || శ్లో || యదాతీత్రప్ర
యత్నేనసం యోగాదరగౌరవం | సభాదోభంగత్యాముస్తద దోషాయనూరయ ఇత్యు
దాహరణిం పాస్త్రనాభి హృదమజ్జన మాసామితిస్వాగతాదౌమా ఘనయతి || 3౯ ||
అలంకాయాతి || తదనుసహజైర్భూమిభిః - అలంకాయాఃలంకామరత్య అహిమాద్రైః
హిమజైలవర్ణతం - జిహ్వావశేకృతాశ్రీః రాజ్యలక్ష్మీయస్యతథాక్షః - శారాశ్రీకృష్ణస్యదో
ష్టాహస్తేనహామ టిశఃనిజః దోషహస్తయస్యతథాక్షః - ధర్మభూర్యుద్ధిష్టిరసీయమలశ్చ
మేధదీప్యాయంపరా ఆకృతీహసోయస్యతథాక్షస్త్వవసవేతేయజ్జియ్యాయః పా
ర్శ్వరక్షిణైర్భి తగ్నిశేషః - అన్యా-దృత్ మనస్కృతలతవివలశ్చమేధనామత్రతు- సాహస్రీ
శాంసహస్రసంఖ్యాకానాం శతమఖస్యదృశాః ఇంద్రనేత్రాశాంలశ్చసూయామిమ్యేవ
శేషం - ఆదధానశేతుర్వాదప్ర - ఆజహఃరసంపాదితవాః || పరవృద్ధి మశ్చరమనా హిమానినా
మిన్యా యానితిభావః - అత్రనియమాన కైర్విశేషణత్యా అశ్వమేధాహరణ హేతుత్వా
త్పావృలింగభేదముండాకాంతా || ౪౦ || రాజ్ఞామితి || అసాధర్మరాజః - పరణయోః

స్వదఃగంతుమిచ్ఛోః || ప || 3౯ || అలంకాయాస్తదనుసహజైరాహిమాద్రైః
జిహ్వావశేకృతైర్భూమిభిః నిజదోషాద్భూభూర్వేహిమాశ్చేష్టాః | సాహస్రీ
శాంశతమఖ దృశామదధామోఖ్యానాయాః || పరవృద్ధి మశ్చరమనా హిమానినా
హిరాశ్వమేధమ్ || ప || ౪౦ || రాజ్ఞాంమాతీవరంపరాంపరణయోః పాదౌ
దానశ్రియంబుద్ధౌరాజనయోదయంప్రదితృప్తాం జత్వంబజిహ్వంబలైః | శా
వకాసాగరమేఖాంబవతుస్సముద్రవలయితాంవసుమతీం భూమింమనైగిరిసికిరిటం
మసాగౌపాంజతిస్తప్రజాః || దిగంతరలసత్ప్రతిరసస్తతకవిమంజరః | పా

రాజ్ఞాంనానాదేశ్యానాం మాళినాంకిరిటానాంవరంపరాం పజ్జింకుర్వంతృస్త్రితి నర్వత్రయో
జ్యం - పాదౌప్రకషణదానస్యశ్రియంలక్ష్మీం - బుద్ధౌరాజనయస్యరాజనీతేః ఉదయంసా
ర్వదికస్ఫురణం - హృదికృపాం - మనసిభూతదయాంజిహ్వంబలైరసనాగ్రైవాచీతియావతేన
త్యం - పావకాసాగరమేఖాంబవతుస్సముద్రవలయితాంవసుమతీం భూమింమనైగిరిసికిరిటం
మన్వంత్వ - ముదానంతోషణవాత్సల్యశయేనవా - ప్రజాఃచిరంగోపాయతిస్తరక్షిత
దాః || అత్రప్రజాసాత్వంబతేజసైర్భిజాతైర్వాప్రజాశబ్దోరాజ్ఞఃపుత్రవాత్సల్యంజనేమధ్వ
నయితీతైక్రికాధికరణానేకక్రియాయాగపద్యాత్సముచ్చయభేదః | అథకావ్యనామన్వనామా
ఖ్యాతపూర్వకం కావ్యస్యపరిమాప్తింకవికథయతి || ఇతి || ఇతికబ్ధిః పరిసమాప్తినచనః - అనంతభ
ట్టయితకవిమామనంపుభారతఇతికావ్యనామ - అనంతభట్టనామకకవికంబంధి చరశ్రాభారతనా
మకవిబంధుభుటకద్వాదశ సంఖ్యాపూరకగ్రంథోచ్ఛాస్తాంపరపర్యాయ సబకః పరిపూర్ణ
భాసురఇతివాక్యాధాః || దిగంతరీతి || దిశాందశానామంతరీలసంతీతిః - సాహిత్యకవిత్వస్త్రీయ
స్యలనత్వప్రఖ్యాతిర్యతథాక్షః - అనంతోనామకకవిమంజరః || శ్రేష్ఠః || ని || స్వరుత్తర

పదేవ్యామృతం సమభవం జరాః-సింహాదాదానాగాద్యాః పునః శ్రేష్ఠార్థ గోతరాభిశ్చ
 మరః సరస్వత్యావాదే వ్యాపిజై స్తుభ్యం నిజవై భవసుభగం భావుక త్వేన ప్రియైః ప్రియ
 తమ్ - చంపుచుయంగద్యుపద్యాత్త కంభానవంశ్యమహారాజచారిత్ర ప్రశ్నాపక పరిబంధం
 ప్రిజై పీఠీరచితకాకా వృక్షార్యాస్తయితేః కతకరిః ॥ ౧౧ ॥ ఉన్నీలవతి ॥ ఉన్నీల
 త్త అంబుజకదంబకస్య పద్మబృందస్యేవ సారభం యాసాంతాసాంతిద్వర త్యాసం దకరాణా
 మితియావత్ - ఉన్నీత్యుతః ఉన్నీస్తాడవంతుగృతః ఈశస్యశంభోః స కల్యాణ కిరీటేతజి
 న్యాః గంగాయాః పీఠీనాం జ-మాలతోద్వేలతానై వల్కల్యానానాం శీనామృతార్థః - అచాంతా
 సుచుభేతానివై రిణాం పండితం మన్యానాం యశాసిత త్వుల్య సామజ్యం సభాజనజన్యసి ఖ్యాత
 యః చూచిస్తాం - అమృతస్యే ప్రామః యః ప్రివృద్ధయః ఆసునంతిశ్యవృతో ర్విభానాంతి

జై స్తుభ్యం సరస్వత్యా ప్రిజై పీఠీరచితకాకా ॥ ౧౧ ॥ ఉన్నీలవతి
 బుజకదంబక సారభేతామున్నీత్యదీనమకుటీరతీనీసఖీనాం అచాంతివై రియశ
 సామమృతామిశ్రాణానాం హాచామనంతసుక పేర్వసుధై నమూల్యం ॥

ఇత్యనంతభట్టస్యకృతౌ చంపుభారతే ద్వాదశ స్కంధః

సంతననామను కనేకనిగావః - - - - - మౌఖం పమయీనాం - మూల్యం క్రయణా
 స్త్రం - ప్రవృత్తులొకజాహాబుతియావత్ - వసునిధనాననం ఖ్యేయానిగర్భదధాతీవను
 త్తాతాద్యశీభూరేవభవతి నాన్యేత్యధః - ఆత్ర ఉన్నీలవతిత్యాదిశేషణద్వయేవృత్త్యను ప్రి
 సాపదుజూరేకవాచ కానుప్రవేశనంకరా అచాన్తేత్యాదిశేషణేపాననిరస నయారభేదాశి
 యోక్త్యావై రియశ సాంక్షిరత్వేనవాచాంహంసీర్వేనరూపణప్రత్యా అలంకారేణాలంకా
 రధ్వరి - అమృతేతివిశేషణ ఉపమాలంకార ఇత్యేషాంబలితండులన్యాయసమ్మతావగమ్యభేదక
 త్యాత్మంస్యప్రబలంకారః

ఇతిశ్రీనదాశివతారవిద్వత్సనకన్దశీతానన్దసాన్ద్రస్యకురవికులచన్ద్రస్యరా
 ముకవీన్ద్రస్యకృతౌ పంపుభారత వ్యాఖ్యానోద్వాదశ స్కంధః

